

Jaarstukken 2023 Gemeente 's-Hertogenbosch

met als onderdelen het jaarverslag en de jaarrekening 2023

Inhoud

Hoofddlijnen.....	3
Deel I: Jaarverslag.....	15
Programma's.....	15
Bestuursorganen en -ondersteuning	15
Dienstverlening met een kloppend hart voor de samenleving.....	22
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	25
Veiligheid	38
Cultureel klimaat.....	46
Gelijke kansen op talentontwikkeling.....	60
Verstedelijking en wonen.....	68
Openbare ruimte, water en groen.....	79
Bereikbare stad, dorpen en wijken.....	90
Sport en Recreatie	96
Energie, Duurzaamheid en Milieu	104
Cultuurhistorische kwaliteit.....	116
Ruimte voor economie en voorzieningen	121
Werk en inkomen	135
Gelijke kansen op financiële redzaamheid.....	144
Beleggingen en overige baten en lasten	148
Gemeentelijke belastingen.....	155
Algemene uitkering gemeentefonds	156
Paragrafen	158
Lokale heffingen.....	158
Weerstandvermogen en risicobeheersing	162
Onderhoud kapitaalgoederen	169
Financiering.....	173
Bedrijfsvoering	176
Verbonden partijen.....	184
Grondbeleid	211
Deel II: Financiën.....	228
Lasten	228
Baten	229
Saldo	230
De balans per 31 december 2023.....	231
Bijlagen.....	264

HOOFDLIJNEN

Bestuurlijke hoofdlijnen

Met dit jaarverslag sluiten we de eerste helft van deze bestuursperiode af. Met het bestuursakkoord als kompas hebben we hard gewerkt om 's-Hertogenbosch verder te brengen. We hebben het verschil gemaakt met plannen en realisatie van meer betaalbare woningen, onze bijdrage in de energietransitie, gelijke kansen, het onderscheidend vermogen van 's-Hertogenbosch en een aantrekkelijke, toekomstbestendige woon- en leefomgeving in stad en dorpen.

Ondanks de dynamiek van het afgelopen jaar, met onder andere de val van het kabinet – en daarmee onzekerheid over landelijk beleid en financiering van gemeenten – krapte op de arbeidsmarkt, opgave rond asielopvang, inflatie, bouwkosten, onzekerheden rond stikstof en netcongestie. Daarnaast stonden we zelf – als collegeleden en gemeentelijke organisatie – vaker dan we wilden centraal in maatschappelijk en politiek debat. Maar ook die opgaven zijn we niet uit de weg gegaan. We zetten alles op alles om te werken aan een veilige werkomgeving en verbinding en vertrouwen in de samenleving.

We hebben het afgelopen jaar stevig doorgepakt op de hoofdogaven uit het bestuursakkoord. Het aandeel betaalbare woningen in onze plannen is inmiddels verhoogd naar het gewenste aandeel. De harde plancapaciteit is vergroot. En ook het afgelopen jaar realiseerden we de doelen op woningbouw-productie. Dat is alles behalve vanzelfsprekend als we ook kijken naar de productie in vergelijkbare steden. Daarbij zijn verschillende bijzondere woonprojecten opgeleverd, zoals Amadeiro midden in de binnenstad, woonzorgappartementen Alexanderven en niet voor niets bracht onze koning een bezoek aan het project Boschgaard. We hebben ook nieuwe stappen gezet op verstedelijking in de spoorzone, bijvoorbeeld met afronding van de haalbaarheidsfase van de Stadsdelta en de verfijning van het gebiedsperspectief. En na de grote rijksbijdragen die we vorig jaar al ontvingen voor verstedelijking en woningbouw waren we ook het afgelopen jaar weer succesvol. Onder andere met een rijksbijdrage van 19 miljoen euro voor maatregelen op het vlak van water en groen in de spoorzone. En een bijdrage van ca. 7,5 miljoen voor de versnelde start van in totaal 819 woningen in Landgoed Coudewater, EKP-Noord, Boschveld en De Groote Wielen.

Met de Transitievisie Warmte 2.0 hebben we afgelopen jaar een stevige vervolgstap gezet in onze reis naar een aardgasvrije en klimaatneutrale gemeente. Er is een belangrijke basis gelegd met de keuze om een groot collectief warmtenet te ontwikkelen. Aanvullend is verder gewerkt aan het aardgasvrijgerekend maken van drie buurten met bovengemiddelde energiearmoede. Met de proeftuinaanpak in de kop van 't Zand hebben we meer inzicht gekregen in de mogelijkheden om een complexe buurt aan te sluiten op een collectief warmtenet. Onderdeel van de vastgestelde Transitievisie Warmte 2.0 is ook een nieuwe Besparingsaanpak. Met de geïntroduceerde nieuwe instrumenten kunnen we alle doelgroepen (woningeigenaren, corporatiehuurders en particuliere huurders) ondersteunen. Zo zorgen we ervoor dat iedereen mee kan doen met de energietransitie. Voor de Duurzame Polder is in het vorig jaar hard gewerkt aan een voorkeursalternatief. Dat kon begin dit jaar worden gepresenteerd en opengesteld voor consultatie.

Met de Bossche Educatieve Agenda (BEA) gaven we het afgelopen jaar verdere invulling aan onze ambities op gelijke kansen in talentontwikkeling. Met kinderopvang- en onderwijspartners maakten we langjarige afspraken hoe we kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen laten halen. De BEA is daarmee de basis voor uit te werken beleid en programma's. Ook kwamen we met een nieuwe aanpak leerlingenvervoer, waarin we meer uitgaan van kansen en mogelijkheden in plaats van beperkingen van leerlingen. En we hebben vorig jaar de oplevering van nieuwe schoolgebouwen voor het Van Maerlant en de Bossche Vakschool gevierd. Met de schoolbesturen en partners in onze kindcentra is de basis gelegd voor onze toekomstige onderwijshuisvesting in het Beleidskader Onderwijshuisvesting.

In de regio Noordoost Brabant (inclusief de Bommelerwaard) – en samen met zorg- en welzijnsaanbieders, zorgverzekeraar, de GGD, patiënten- en cliëntenorganisaties – maakten we het Regioplan Integraal Zorgakkoord (IZA). Gericht op de vraag hoe we de zorg toegankelijk, betaalbaar en van goede kwaliteit houden bij een toenemende zorgvraag en afnemende zorgcapaciteit. Met de uitvoering van het Regioplan zetten we tot en met 2027 (de looptijd van het IZA) de eerste, belangrijke stappen. Verder hebben we doorgepakt op de aanpak van de wachttijden in de uitvoering van de Wmo en Jeugdwet en een start gemaakt met een programmaplan voor de hervormingsagenda Jeugdhulp.

Eind vorig jaar stelde uw raad unaniem de kaders vast voor de invoering van de Bossche Pas. Met deze stadspas kunnen alle inwoners en bezoekers van onze gemeente gebruik maken van acties en kortingen. Daarnaast wordt het voor inwoners met een laag inkomen eenvoudiger om gebruik te

maken van inkomensondersteunende regelingen. Zo maken we 's-Hertogenbosch voor iedereen. Introductie van de pas is voorzien in 2024.

Ook op onze ambities voor een onderscheidend 's-Hertogenbosch hebben we vooruitgang geboekt. Uw raad heeft een nieuw cultuurbeleid vastgesteld voor 2025-2028. Onder andere gericht op versterking van het belang van amateurkunst en de positie van makers. Verder ging uw raad akkoord met het Voorlopig Ontwerp en bijbehorend Programma van Eisen voor de toekomstige huisvesting van Huis73. En stelde u een voorbereidingskrediet beschikbaar voor de herhuisvesting van het Design Museum. Op onze ambities rond datastad zijn raadsaders vastgesteld voor uitvoering voor het programma Datastad. Vanuit dat programma zijn verschillende projecten, samenwerkingen en evenementen gerealiseerd, zoals oplevering van een Smart City Monitor, de organisatie van de Dataweek NL en we voerden het gesprek met uw raad over verantwoord datagebruik. Verder hebben we gewerkt aan het haalbaarheidsonderzoek voor de ontwikkeling van het Innovatiekwartier Den Bosch (IKDB). Met bewoners, ondernemers, onderwijspartners, huurders en belangenvereniging wordt gesproken om de plannen te concretiseren. Ook in de gebiedsuitbreiding van Ondernemersfonds Centrum 's-Hertogenbosch naar de Brede Binnenstad hebben we constructief samengewerkt met de betrokken partners. Het bedrag dat via de betrokken Stichting (SOCH) is opgehaald, hebben we als gemeente gematcht. Samen met de al gerealiseerde vastgoed BIZ – de grootste van Nederland – is het zo mogelijk om te blijven investeren in de Brede Binnenstad.

In het afgelopen jaar stelde uw raad het programma Sociale Structuur unaniem vast. Met dit programma werken we samen aan een beweging 'van ik naar wij'. Door initiatieven vanuit de samenleving beter te ondersteunen, nieuwe verbindingen te maken en te werken aan wijken en dorpen die zorgen voor ontmoeten en contact. Verder werkten we aan een prettige woon- en leefomgeving in stad, wijken en dorpen met onder andere maatregelen op het gebied van verkeersveiligheid, de regulering van deelmobiliteit en investering en planvorming voor groen en klimaatbestendigheid (gebiedspaspoorten). Vanuit het ministerie van J&V ontvangen we een bijdrage van ca. 2,5 miljoen euro (tot medio 2026) om te werken aan het voorkomen van jeugdcriminaliteit. En met helderheid over de uitgangspunten voor De Groote Wielen en het rijksbesluit over uitstel van verbreding van de A2 worden de plannen voor de bereikbaarheid van de Oostelijke gemeentedelen verder aangescherpt. Voor verschillende modaliteiten en op korte, middellange en langere termijn.

De resultaten en dynamiek van het afgelopen jaar maken ons nog meer vastberaden om in de tweede helft van de bestuursperiode door te pakken. Om te werken aan oplossingen voor de grote opgaven van vandaag en morgen. Om het beleid en programma's uit de afgelopen twee jaar om te zetten in impact. En om de verbinding met onze inwoners en andere partners verder te verstevigen. Op dat vlak zetten we het afgelopen jaar enkele bijzondere en betekenisvolle stappen. De eerste keer stilstaan bij Ketikoti. De terugkeer van het Oeteldonks carnaval in het nieuw opgeleverde Theater aan de Parade. De organisatie van het eerste burgerberaad. En aan alle andere keren waarop we elkaar ontmoeten en aan de slag zijn voor 's-Hertogenbosch en onze inwoners. Wij blijven ons met slagkracht en ambitie inzetten voor onze stad, wijken en dorpen!

Beleidskaders

[Bestuursakkoord 2022-2026](#)

[Begroting 2023](#)

[Jaarverslag 2022](#)

Jaarrekeningproces

De jaarstukken over 2023 worden in de gemeenteraadsvergadering van 2 juli 2024 voorgelegd.

Raadsvoorstel

Het raadsvoorstel Jaarverslag en jaarrekening 2023 staat op de agenda voor de gemeenteraadsvergadering van 2 juli 2024. Het college van burgemeester en wethouders stelt in het voorstel de gemeenteraad voor het volgende te besluiten:

1. Vaststellen van het jaarverslag en jaarrekening 2023
2. Het resultaat ad € 4,8 miljoen positief te verrekenen met de algemene reserve;
3. Vaststellen van de jaarrekening 2023 van Orthen.

Financiële hoofdlijnen

Inleiding

Dit onderdeel geeft inzicht in de uitkomst van de rekening van de gemeente 's-Hertogenbosch over 2023. De presentatie van het resultaat gebeurt op hoofdlijnen. Een meer gedetailleerde analyse is opgenomen bij de behandeling van de programma's. Het voorstel tot bestemming van het rekeningresultaat is het sluitstuk van dit onderdeel.

Uitkomst

	Begroting 2023 na wijziging	Rekening 2023	Vershil
Lasten	885,1	853,5	31,6
Baten	863,9	871,5	7,6
Saldo lasten en baten	-21,2	18,0	39,2
Mutaties eigen vermogen			
- Toevoegingen	-75,0	-121,3	-46,3
- Beschikkingen	96,2	108,1	11,9
Per saldo mutaties eigen vermogen	21,2	-13,2	-34,4
Geraamd/gerealiseerd resultaat	0	4,8	4,8

Verschillenanalyse (bedragen x € 1,0 miljoen)

Nr.	Omschrijving	Baten en lasten	Mutaties reserves	Gerealiseerd resultaat
1	Onbestemd resultaat actualisatie begroting 2023	-3,9	0,0	-3,9
2	Algemene Uitkering (diverse reserves)	1,6	0,0	1,6
3	Decentralisatie-uitkeringen (diverse reserves)	2,6	-2,5	0,1
4	WMO 2007/2015 (reserve Sociaal & Zorgfonds)	0,2	-0,2	0,0
5	Jeugdhulp (reserve Sociaal & Zorgfonds)	3,9	-3,9	0,0
6	Beschermde Wonen/Maatschappelijke opvang (reserve Sociaal & Zorgfonds)	4,3	-4,3	0,0
7	BUIG (reserve Fonds Werk en Inkomen)	0,9	-0,2	0,7
8	Programma Samen Gezond	0,5	0,0	0,5
9	Arbeidsparticipatie	3,0	-3,0	0,00
10	Bijzondere bijstand	-0,3	0,0	-0,3
11	Opvang Ontheemden (reserve nog uit te voeren werken)	1,9	-1,9	0,0
12	Energierегeling lokale steun maatschappelijke en culturele partners en sportverenigingen	2,1	-1,1	1,0
13	Detachering Uitzendkrachten	-0,3	0,0	-0,3
14	Energiekosten	-0,5	0,0	-0,5
15	Financieringsresultaat	0,4	0,0	0,4
17	Groenonderhoud	-0,5	0,0	-0,5
18	ICT (Reserve ICT)	0,5	-0,5	0,0
19	Kapitaallasten	3,0	-1,8	1,20
20	Evenementen	-0,9	0,0	-0,9
20	Nog niet gerealiseerde projecten (diverse reserves)	7,8	-7,8	0,0
21	OZB	-0,5	0,0	-0,5
22	Parkeren (reserve Parkeren)	0,8	-0,8	0,0
23	Personeelskosten	2,6	0,0	2,6
24	Toeristenbelasting	0,5	0,0	0,5
25	Verhardingen	0,4	0,0	0,4
26	Wet Open Overheid	0,4	0,0	0,4
27	Grondexploitatie (diverse reserves)	5,2	-5,2	0,0
28	Reclameopbrengsten	-0,5	0,0	-0,5
29	Afvalstoffenheffing	-0,8	0,0	-0,8
30	Leges	0,5	0,0	0,5
31	Overige Verschillen (diverse reserves)	4,3	-1,2	3,1
	Totaal	39,2	-34,4	4,8

1 Onbestemd resultaat actualisatie begroting 2023

De actualisatie van de begroting 2023 en het structurele nieuw beleid 2023 gebaseerd op de Voorjaarsnota 2024 resulteerde in een tekort van € 3,9 miljoen.

2 Algemene Uitkering (diverse reserves)

De actualisatie van de basisgegevens 2023, de loon- en prijscompensatie 2023 en de onderuitputting van het BTW- Compensatiefonds leiden tot een budgettair resultaat van € 1,5 miljoen. Daarnaast resulteren verschillende bijstellingen van uitkeringsfactor en basisgegevens over voorgaande jaren in een voordeel van € 0,1 miljoen.

3 Decentralisatie-uitkeringen (diverse reserves)

In de Decemercirculaire 2023 zijn een aantal (nieuwe) decentralisatie-uitkeringen en taakmutaties opgenomen. De grootste mutaties zijn Energietoelage (€ 7,5 miljoen) , invoeringskosten Omgevingswet (€ 0,7 miljoen) en Meerkosten Oekraïne Sociaal Domein (€ 0,2 miljoen). Bijna alle decentralisatie uitkeringen worden overgeheveld naar 2024, zodat ze kunnen worden aangewend voor het desbetreffend doel. Per saldo is het resultaat 0,1 miljoen.

4 WMO 2007/2015 (reserve Sociaal & Zorgfonds)

Inwoners die extra ondersteuning nodig hebben, kunnen een beroep doen op de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) voor o.a. huishoudelijke hulp, een vervoer- of woonvoorziening of voor hulpmiddelen zoals een rolstoel of scootmobiel. Voor al deze Wmo-voorzieningen samen blijkt dat de werkelijke uitgaven in 2023 ruim € 0,5 miljoen lager zijn dan begroot. Dit komt met name doordat de verwachte groei van het aantal inwoners met een dergelijke Wmo-voorziening lager is dan geraamd én doordat aanbieders (door krapte op de arbeidsmarkt) wachtlijsten hebben waardoor de benodigde hulp niet meteen ingezet kan worden. Zo is het aantal inwoners met huishoudelijke hulp en met een vervoersvoorziening resp. 7% en 15% lager dan verwacht (voordeel € 0,6 miljoen). Daartegenover zien we voor een aantal Wmo-voorzieningen een overschrijding van de begroting, zoals voor hulpmiddelen en vervoer met de regiotaxi (voordeel € 0,1 miljoen). De overschrijding bij de hulpmiddelen van € 0,2 miljoen wordt veroorzaakt door de extra kosten van lease hulpmiddelen.

Inwoners die specialistische ondersteuning voor begeleiding nodig hebben, kunnen individuele en/of groepsbegeleiding krijgen. Dit helpt om beter en langer thuis te blijven wonen. We zien voor dit product begeleiding een totale overschrijding van de begroting van ongeveer € 0,3 miljoen, ondanks het feit dat de groei van het aantal cliënten achterblijft bij de aantallen volgens het VNG-voorspelmodel, dat de basis was voor de begroting 2023. Belangrijkste verklaring hiervoor is dat inwoners langer dan voorheen gebruik maken van individuele begeleiding. Zij zitten dus gemiddeld langer in zorg. De gemiddelde zorgduur in 2023 is 11 maanden geweest. Deze langere zorgduur komt omdat de zorgvragen steeds complexer worden, waardoor mensen langer begeleiding nodig hebben. Ook blijkt het vanwege een gebrek aan mantelzorgers en vrijwilligers steeds lastiger om zorg af te schalen en over te dragen naar het voorliggend veld. Hierdoor ontvangen inwoners soms langer dan nodig specialistische begeleiding. Door de toename van inwoners met complexe(re) problematieken zien we ook een toename in de Wmo maatwerkvoorzieningen. Tekorten en overschotten op de WMO 2007/2015 worden verrekend met de reserve Sociaal & Zorgfonds.

5 Jeugdhulp (reserve Sociaal & Zorgfonds)

Samen zorgen we ervoor dat onze kinderen en jongeren veilig, kansrijk en zo thuis mogelijk opgroeien', op dit doel richten we de verschillende projecten in het programma jeugdhulp. Met het programma jeugdhulp 2023-2026 geven we invulling aan de landelijke hervormingsagenda jeugdhulp (LHA) die in juni 2023 is vastgesteld. Een van de highlights in de LHA is de versmalling van de jeugdhulpplicht. Dit heeft de implicatie dat we meer moeten organiseren in het voorliggend veld, collectief en beschikkingsvrij. Het doel van de versmalling is om jeugdhulp beter beschikbaar te maken voor de meest kwetsbare jongeren. De hulp moet zo thuis mogelijk en zo gezinsgericht mogelijk zijn. Dat doen we o.a. met het bieden van hulp bij scheidingen in verschillende fases van het scheidingsproces en het organiseren van collectieve opgroei-ondersteuning op scholen. Ook zorgen we voor uitbreiding van praktijk ondersteuning jeugd-GGZ bij de huisartsen en richten we bij huisartsen de medicatiehulp voor ADHD in (de zgn Bruispoli). We financieren deze projecten vanuit de middelen die we in 2022 hebben ontvangen vanuit de hervormingsagenda jeugdhulp. In 2023, 2024 en 2025 ontvangen we extra middelen voor de hervormingsagenda jeugdhulp. We vangen met deze middelen de gestegen zorgkosten op. In 2023 houden we per saldo 3.9 miljoen over, dit is 0.2 miljoen minder dan verwacht bij de marap 2023. Het bedrag van 3.9 miljoen voegen we toe aan de reserve S&Z. We zien in 2023 toename van ambulante begeleiding en behandeling en een daling van jongeren in verblijf en met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van 2022. In de hervormingsagenda is afgesproken dat de gemeenten maatregelen nemen om te komen tot 'een financieel houdbaar stelsel'. In 's-Hertogenbosch doen we dat via het programma jeugdhulp. in de begroting hielden we rekening met 1.6 miljoen uitgaven voor het programma jeugdhulp in 2023. Uitgegeven is 1 miljoen aan uitgaven o.a. voor hulp op scholen en de gezinsadvocaat. Het positief saldo van 0.6 miljoen maakt onderdeel uit van het totale positief saldo van € 3.9 miljoen. De beoogde besparing in de hervormingsagenda betekent voor 's-Hertogenbosch ongeveer een opgave van 6 miljoen per jaar. Daarnaast neemt het Rijk verantwoordelijkheid voor aanvullend ongeveer 5 miljoen aan structurele bezuinigingsmaatregelen, welke maatregelen dat zijn is op dit moment in het ongewis. Gesprekken over de hervormingsagenda lopen nog volop. In 2025 buigt een landelijke deskundigencommissie zich over de haalbaarheid van de maatregelen.

6 Beschermd Wonen/Maatschappelijke opvang (reserve Sociaal & Zorgfonds)

De invoering van de doordecentralisatie van beschermd wonen (BW) en het woonplaatsbeginsel BW is uitgesteld tot ten minste 2025. De inkoop beschermd wonen en Voorziening Langdurig Verblijf is respectievelijk € 1,2 miljoen en € 0,6 miljoen lager dan begroot. Dit zijn voorlopige cijfers in afwachting van de definitieve productieverklaringen. In het algemeen is de tendens dat cliënten binnen beschermd wonen met lichtere vormen worden ondersteund, de zorgduur korter is en dat er een grote uitstroom is naar zelfstandig wonen. Op het ontwikkel- en uitvoeringsbudget Beschermd Wonen is € 2,2 miljoen overschot, veroorzaakt door o.a. het nog niet realiseren van het respijthuis, lagere uitgaven op time-out plaatsen van het Crises Interventie Team (CIT), minder maatwerkvoorzieningen Beschermd Wonen en PGB-verstrekingen en het later starten van activiteiten gerelateerd aan het uitvoeringsplan Beschermd Wonen. Daarnaast is de rijksbijdrage voor het regionale uitvoeringsprogramma 'Geweld hoort nergens Thuis' hoger bijgesteld. Dit resulteerde in een voordeel van € 0,4 miljoen. Alle voor- en nadelen worden verrekend met het Sociaal & Zorgfonds.

7 BUIG (reserve Fonds Werk en Inkomen)

Op basis van de definitieve berichtgeving blijkt de neerwaartse correctie op het BUIG budget voor de bijstandsuitkeringen in 2023 lager dan in de geactualiseerde begroting was verwacht. Dit wordt enerzijds veroorzaakt doordat de landelijke daling van het aantal uitkeringen lager ligt dan verwacht in de CPB prognose van september 2022, wat leidt tot een voordeel van € 0,4 miljoen. Anderzijds is er ruim € 100 miljoen toegevoegd aan het BUIG budget vanuit de verhoogde taakstelling van statushouders. Dit resulteert in € 0,9 miljoen hoger budget voor onze gemeente, terwijl in de begroting juist rekening was gehouden met een nadelig effect vanuit Rijksbeleid á € 0,5 miljoen. Per saldo leiden deze effecten in lijn met de managementrapportage tot een voordeel op het BUIG budget van ruim € 1,8 miljoen. Omdat het definitieve BUIG budget voor 2023 hoger is, is ook de begrote storting in de reserve Fonds Werk en Inkomen (FWI); gemaximeerd op 7,5% van het BUIG budget, hoger; een nadeel in de exploitatie van € 0,2 miljoen.

Bij de begrotingsactualisatie 2023 is conform de prognose door het CPB in haar Macro Economische Verkenning (MEV) van september 2022, uitgegaan van een daling van 2,78%. In maart 2023 heeft het CPB deze prognose bijgesteld naar een verwachte daling van 1,39%. De laatste periode hebben we in 's-Hertogenbosch een lichte stijging in het aantal uitkeringen gezien door hoge instroom van vergunninghouders en lagere uitstroom door toenemende complexe problematiek van de doelgroep, waardoor deze lastiger aan werk te helpen is. Het gemiddeld aantal uitkeringen in 's-Hertogenbosch is uitgekomen op 3.082 uitkeringen, vrijwel gelijk aan wat bij de managementrapportage was verwacht, waar we begin dit jaar in de geactualiseerde begroting nog uitgingen van gemiddeld 3.013 uitkeringen. Ook valt de gemiddelde uitkeringsprijs hoger uit. Dit wordt met name veroorzaakt door een nadeliger effect van de landelijke wijziging van de kostendelersnorm en door een lager resultaat op de sociaal debiteuren: minder opboekingen en meer afboekingen, deels door toename van het aantal schuldsaneringsverzoeken. Per saldo zijn de totale gerealiseerde uitkeringskosten ca. € 1,6 miljoen hoger dan begroot.

Ook op het BUIG budget op het onderdeel Loonkostensubsidies ontstaat een voordeel. Dit deel van het budget wordt verdeeld op basis van het gemeentelijk aandeel in de landelijke LKS kosten van het voorgaande jaar. Het aandeel van onze gemeente realiseert zich circa 0,27% hoger dan in de actualisatie begroot. Dit leidt tot een voordeel van € 0,9 miljoen.

Het gemiddeld aantal plaatsingen met loonkostensubsidie is iets hoger uitgevallen dan begroot bij de actualisatie (598 fte i.p.v. 591 fte). Hoewel bij de managementrapportage nog de verwachting was dat de invoering van de Wet Breed Offensief zou leiden tot meer uitgaande verhuizingen dan inkomende, blijkt dat niet het geval. Per saldo heeft het hogere aantal gerealiseerde LKS plaatsingen geleid tot bijna € 0,3 miljoen hogere kosten.

8 Programma Samen Gezond

In aanvulling op de reguliere gezondheidstaken van de GGD wordt er beleid ontwikkeld gericht op het thema 'Positieve gezondheid'. De eerste helft van 2023 stond in het teken van het opstarten van het programma, in mei 2024 komt het in de Raad. Het opstarten bleek tijdrovend, een effectief gezondheidsbeleid vraagt immers om zorgvuldige afwegingen, gedegen onderzoek en betrokkenheid van diverse belanghebbenden. Ook bleek het moeilijker dan verwacht om inwoners hierbij te betrekken. Concrete wijkgerichte maatregelen zijn pas uitgevoerd in het najaar van 2023, hierdoor ontstaat een voordeel van € 0,5 miljoen.

9 Arbeidsparticipatie

In 2023 zijn de werkzaamheden binnen de Participatiewet op een aantal vlakken geraakt. Per saldo leidt dit tot een voordeel van € 3,0 miljoen, die vrijwel geheel ten gunste komt van het Sociaal & Zorgfonds. De grootste (positieve) afwijkingen worden veroorzaakt door krapte op de arbeidsmarkt waardoor diverse activiteiten en projecten later of niet uitgevoerd of uitbesteed zijn kunnen worden (voordeel € 1,1 miljoen), minder kosten voor de inzet van re-integratie (€ 0,5 miljoen) en het hoger uitvallen van de integratie uitkering Sociaal Domein (€ 0,8 miljoen) en de hogere uitstroom van SW medewerkers (€ 0,2 miljoen).

10 Bijzondere bijstand

In 2023 is het aantal verstrekkingen binnen de bijzondere bijstand voor directe levensbehoeften en kosten voor wooninrichting ten opzichte van 2022 weer verder toegenomen. Dit resulteert in een tekort van € 0,3 miljoen voor 2023. Dit houdt verband met het toegenomen aantal statushouders dat in 2023 is gehuisvest. Statushouders zijn de voornaamste groep die aanspraak maakt op deze vormen van bijzondere bijstand. Zij verhuizen vanuit een COA-locatie naar onze gemeente. Het Rijk bepaalt elk half jaar hoeveel statushouders elke gemeente moet huisvesten. Dit wordt de taakstelling genoemd. In 2023 hebben we een verdubbeling van het aantal gehuisveste statushouders ten opzichte van 2022 moeten plaatsen. Dit is een landelijk beeld. Ook voor de toekomst zijn de verwachtingen dat de asielinstroom hoog blijft, vanwege de vele mondiale ontwikkelingen die spelen. Hierdoor verwachten we langere tijd een verhoogd gebruik te zullen zien op de verstrekkingen voor directe levensbehoeften en kosten voor woninginrichting.

11 Opvang Ontheemden (reserve nog uit te voeren werken)

Het rijk heeft verschillende financiële regelingen getroffen om de kosten die gemeenten maken voor de opvang van ontheemden uit Oekraïne te vergoeden. De vergoeding die wordt gegeven per gerealiseerde opvangplek bedraagt € 83 per plek per dag. Uit de berekeningen van de werkelijk gemaakte kosten blijkt dit bedrag meer dan voldoende te zijn. Het resultaat bedraagt € 1,9 miljoen. Daarbij is al rekening gehouden met de kosten die gemaakt worden voor werkzaamheden die vanwege inzet voor de opvang bij medewerkers zijn blijven liggen en voor de extra inzet die we via een kleine programma-organisatie verrichten om het opvangvraagstuk wat steviger en beter gestructureerd te organiseren. Onderdeel van dit vraagstuk en de werkzaamheden is ook het werk dat verricht wordt in de beleidsmatige en operationele begeleiding en voorbereiding van de (nood)opvanglocaties voor Asielzoekers. Het is nog onduidelijk hoe de financiering vanuit het rijk zich gaat ontwikkelen en of de vergoedingen op hetzelfde niveau blijven. Tegelijkertijd is de verwachting dat de kosten gaan toenemen, omdat er meer geïnvesteerd wordt in de kwaliteit van de opvang. Het is van belang dat de middelen in de reserve beschikbaar blijven en specifiek worden gekoppeld aan de opvang van ontheemden. Onderdeel van dit vraagstuk en de werkzaamheden is ook het werk dat verricht wordt in de beleidsmatige en operationele begeleiding en voorbereiding van de (nood)opvanglocaties voor Asielzoekers.

12 Energieregeling lokale steun maatschappelijke en culturele partners en sportverenigingen

Het rijk had in februari jl. aangekondigd dat gemeenten en provincies extra middelen toegekend zouden krijgen om publieke en maatschappelijke voorzieningen te compenseren voor hoge kosten. De gemeenteraad heeft, vooruitlopend op de definitieve toekenning, € 2,5 miljoen beschikbaar gesteld voor lokale steun aan maatschappelijke en culturele partners en sportverenigingen. Deze is voorgefinancierd uit de algemene reserve. Met het collegebesluit van 28 februari 2023 is uitvoering gegeven aan de lokale steunmaatregelen. Naast nog af te wikkelen claims zullen in 2024 de eindafrekeningen worden opgemaakt, die afhankelijk zijn van de werkelijke energieprijzen en het werkelijk verbruik.

Van het toegekende bedrag van € 2,5 miljoen, is € 1,2 miljoen uitgegeven en wordt € 0,3 miljoen overgeheveld naar 2024.

Het restant van € 1,0 miljoen valt vrij.

13 Detachering Uitzendkrachten

De inhuurkrachten voor de BBS'en zijn schaars en zijn alleen tegen hogere inhuurtarieven beschikbaar. Dit is een trend die al enkele jaren zichtbaar is. Voorheen waren er veel inhuurkrachten met loonkostensubsidie, maar vanwege de krapte op de arbeidsmarkt wordt er ingehuurd via detacheringsbureaus. Het nadeel is € 0,3 miljoen.

14 Energiekosten

In onze begroting hebben we vanaf 2023 rekening gehouden met structureel hogere energielasten ad € 2 miljoen als gevolg van de grote prijsstijgingen eind 2022. In 2023 is sprake van nog hogere tarieven waardoor incidenteel een nadeel ontstaat van € 0,5 miljoen.

15 Financieringsresultaat

In het najaar hebben we van het Rijk financiering ontvangen o.a voor de Novex. Deze middelen hebben wij tijdelijk verplicht gesteld in 's Rijks Schatkist. Doordat de rente op deze rekening-courantverhouding bijna 4% bedraagt, vallen onze financieringskosten lager uit dan geraamd (€ 0,4 miljoen voordeel) en ook lager dan eerder geprognosticeerd.

17 Groenonderhoud

Er is in 2023 meer onderhoud aan bomen en groen uitgevoerd. Dit heeft enerzijds te maken met de droogte de afgelopen jaren en de achterstanden die zijn ingelopen. Daarnaast zijn er meer werkzaamheden in het weekend uitgevoerd om de bereikbaarheid van de stad te waarborgen. Hierdoor ontstaat een nadeel van € 0,5 miljoen.

18 ICT (Reserve ICT)

Voor ICT zijn de onderhoudskosten € 0,5 miljoen lager uitgevallen dan begroot. Dit heeft te maken met lagere kosten voor dataverbindingen, het beheren en ontwikkelen van werkzaamheden in eigen beheer en een voordeel op ondersteuning vanuit Microsoft. Dit voordeel wordt verrekend met de reserve ICT.

19 Kapitaallasten

Het voordeel op de kapitaallasten ad € 2,8 miljoen wordt veroorzaakt door het later dan gepland uitvoeren van investeringen. Omdat de kapitaallasten gedeeltelijk gedekt worden uit reserves, valt de onttrekking aan reserves € 1,8 miljoen lager uit. Per saldo een voordelig resultaat van € 1,2 miljoen

20 Evenementen

Een deel van de kosten van met name commerciële evenementen wordt in rekening gebracht bij organisatoren. Echter veel kosten kunnen niet worden verhaald. Denk aan straat- buurtfeesten, maar ook kosten voor o.a. de intocht van Sinterklaas, Jazz in Duketown, Koningsdag etc. Daarnaast zien we sinds Covid dat de kosten rondom andere evenementen (met name carnaval en 11-11) steeds meer toenemen, zijn de kosten van een evenementencoördinator niet begroot en is er geen dekking voor het faciliteren van evenementen. Per saldo is het nadeel € 0,9 miljoen.

20 Nog niet gerealiseerde projecten (diverse reserves)

Op onze begroting zijn een aantal grote uitgaven geraamd, die geheel of gedeeltelijk gedekt worden reserves. Het betreft hier grote, fysieke projecten met een meerjarig karakter, zoals Programma MIRT A2 Deil Vught, restauratie en ontwikkeling militair erfgoed en Groot Steden Beleid aandachtsbuurten. Vooraf is niet bekend welk jaar de uitgaven gedaan worden, maar conform raadsbesluit blijven de budgetten wel beschikbaar voor verdere jaren. Alle voor- en nadelen worden verrekend met reserves.

21 OZB

De gemiddelde WOZ-waarde van woningen is in 2023 met 17,6% gestegen. Deze waardestijging is significant hoger dan in voorgaande jaren. Er is vaak een relatie tussen het aantal bezwaarschriften en de waardeontwikkeling in onze gemeente. Bij een grote waardestijging wordt vaker bezwaar gemaakt dan bij een beperkte waardestijging of waardedaling. In 2023 ontvingen we veel meer bezwaren dan in de jaren daarvoor. Doordat er veel meer bezwaren direct zijn ontvangen van, is het aantal verlagingen van de WOZ-waarde toegenomen en daardoor zijn de verminderingen van de te betalen OZB eveneens toegenomen. Ondanks de waardestijging is bij de begroting van de OZB niet voorzien dat het aantal bezwaarschriften zo hoog zou zijn. En daardoor ook niet met het aantal verminderingen van de OZB als gevolg van meer waardeverlagingen. De minderopbrengst van de OZB wordt veroorzaakt door deze toegenomen verminderingen. Het nadeel bedraagt € 0,5 miljoen.

22 Parkeren (reserve Parkeren)

Het resultaat voor mutatie reserve is € 0,8 miljoen. Dit bestaat uit:

Parkeeropbrengsten

Per saldo zijn de parkeeropbrengsten in 2023 € 0,6 miljoen hoger dan begroot. Dit bestaat uit diverse voor- en nadelen.

Eenzijds is er een nadeel van € 0,7 miljoen op parkeeropbrengsten van kort parkeren. Anderzijds heeft de inzet van de scanauto tot gevolg dat er meer naheffingsaanslagen zijn opgelegd (voordeel € 0,8 miljoen) en worden er steeds meer parkeervergunningen afgegeven (voordeel € 0,5 miljoen).

Parkeerkosten

Per saldo is het resultaat op parkeerkosten € 0,2 miljoen. Enerzijds zijn er voordelen behaald op kapitaallasten als gevolg van investeringen die naar achteren zijn geschoven (€ 0,5 miljoen), het niet in kunnen vullen van vacatures (€ 0,2 miljoen) en de bijdrage energiekosten vanwege laadpalen in parkeergarages (€ 0,3 miljoen). Anderzijds is er een nadeel op inhuurkosten van € 0,8 miljoen.

Als gevolg van bovenstaande ontwikkelingen is er € 0,8 meer dan begroot in de Reserve Parkeren gestort.

23 Personeelskosten

Het voordeel wordt grotendeels veroorzaakt als gevolg van de krappe arbeidsmarkt en het niet kunnen opvullen van vacatures. Daarnaast zijn er ook nadelen te vermelden; de inhuurkosten zijn toegenomen, er is een voorziening gevormd vanwege de Regeling Vervroegd Uittreden en er zijn transitievergoedingen verstrekt. Deze laatste zal in de komende jaren nog financiële consequenties hebben. Het voordeel bedraagt € 2,6 miljoen.

24 Toeristenbelasting

De gerealiseerde opbrengsten van boekjaar 2023 zijn hoger dan begroot, vanwege de komst van een nieuw groot hotel. Het voordeel bedraagt € 0,5 miljoen.

25 Verhardingen

Bij het onderhoud aan verhardingen wordt zoveel als mogelijk aangesloten bij andere projecten. Daarnaast is rekening gehouden worden met de bereikbaarheid van de stad. Gevolg hiervan is dat een deel van het gepland onderhoud niet is uitgevoerd. Het voordeel bedraagt € 0,4 miljoen.

26 Wet Open Overheid

Vanuit het gemeentefonds zijn er structureel middelen beschikbaar gesteld om aan de wettelijke eisen van de Wet Openbare Overheid (WOO) te voldoen. Voor een goede uitvoering van de WOO moet de informatievoorziening op orde zijn, opdat informatie vindbaar, juist, volledig en betrouwbaar is. Dit zodat we als gemeente eerlijk en transparant antwoord kunnen geven binnen de termijn die hiervoor staat. De gemeente 's-Hertogenbosch heeft de informatievoorziening grotendeels op orde. Zo is er een zaakstelsel uitgerold en zijn er werkafspraken gemaakt. De extra middelen die nu via het gemeentefonds beschikbaar zijn gekomen hoeven daarom niet volledig ingezet te worden voor uitvoering van de WOO en kunnen dus vrij vallen ten gunste van de algemene middelen. Het voordeel bedraagt € 0,4 miljoen.

27 Grondexploitatie (diverse reserves)

Zie hiervoor de paragraaf grondbeleid.

28 Reclameopbrengsten

Door netcongestie (het niet verkrijgen van elektriciteitsaansluitingen) is aanzienlijke vertraging opgetreden in het exploiteren van de digitale panelen. Hierdoor kan de afdracht voor deze panelen in het eerste concessiejaar (2023) niet worden gefactureerd aan de concessiehouder. Het nadeel bedraagt € 0,5 miljoen.

29 Afvalstoffenheffing

Wij werken aan een Afvalstoffendienst met een solide basis, waarbij veiligheid voorop, fysieke veiligheid, passende locatie en een robuuste organisatie belangrijke uitgangspunten zijn. In 2023 zijn er een aantal niet voorziene uitdagingen geweest op het gebied van arbo en veiligheid waarop we maatregelen op hebben moeten nemen. Zo is er een extern bureau ingehuurd om alle benodigde RI&E's (Risico-inventarisatie en evaluatie) te actualiseren met daarna gekoppeld een plan van aanpak en is er een nieuw arbo managementsysteem in gebruik genomen om veiligheid gerelateerde zaken vast te leggen, te borgen en te monitoren. Daarnaast is er ook sprake geweest van hogere inhuurkosten als gevolg van noodzakelijke versterkingen in het managementteam (interim manager bedrijfsvoering) en hogere personeelskosten als gevolg van een extra manager inzameling, een business controller bij bureau bedrijfsvoering en een toezichthouder locaties. Tenslotte zijn er hogere kosten garage geweest als gevolg van het grote aantal storings vanwege een deels verouderd wagenpark en vanwege het stilleggen van een aantal voertuigen vanwege veiligheidsissues. Vanwege lange levertijden van nieuw bestelde voertuigen hebben we noodgedwongen ook voertuigen ingehuurd ten behoeve van de continuïteit van onze werkzaamheden. In totaliteit leiden bovenstaande factoren tot een nadeel van € 0,8 miljoen.

30 Leges

De opbrengsten van de Leges 2023 zijn hoger uitgevallen dan in een eerdere analyse gedurende het lopende jaar. Er zijn door incidentele bedragen die uit 2022 nog zijn binnen gekomen in 2023 meer opbrengsten behaald en de inkomsten uit het lopende jaar zijn uiteindelijk ook hoger uitgevallen dan begroot. Het voordeel is € 0,5 miljoen.

31 Overige Verschillen (diverse reserves)

Nvt

Ombuigingen

Als onderdeel van de begroting 2023 heeft uw raad een ombuigingspakket vastgesteld van € 4,8 miljoen in 2022 oplopend tot € 5,7 miljoen in 2024. Over de voortgang van de realisatie van deze ombuigingen rapporteren wij via de reguliere Planning & Control cyclus. Wij kunnen u melden dat alle taakstellingen in 2023 ook daadwerkelijk zijn gerealiseerd.

Voorstel bestemming rekeningresultaat

Het streefniveau van de algemene reserve is 15% van de algemene uitkering uit het gemeentefonds (exclusief het deel wat toegerekend wordt aan het sociaal domein). Voor 2023 is dit streefniveau € 32,3 miljoen. Onze bestendige gedragslijn is het verwerken van het rekeningresultaat in de algemene reserve tot het streefniveau. Het rekeningresultaat bedraagt € 4,8 miljoen positief. De werkelijke stand per 31 december 2023 is € 39,9 miljoen. Bij het huidige resultaat betekent dit dat we na resultaatbestemming uitkomen op een stand van € 44,7 miljoen. Dit is € 12,4 miljoen boven de streefwaarde op basis van de algemene uitkering 2023. Hiervan is € 11,1 miljoen bestemd voor incidenteel nieuw beleid 2024.

DEEL I: JAARVERSLAG

Programma's

BESTUURSORGANEN EN -ONDERSTEUNING

Ambitie

We staan actief in verbinding met ál onze inwoners en partners. Hiervoor leggen we ons oor goed te luister. Ook bij die Bosschenaren die zich minder snel roeren of die we minder automatisch bereiken. De betrokkenheid en deelname bij het collectief van onze democratie mag en moet echt beter. Alleen vanuit wederkerigheid en mede-eigenaarschap komen we samen verder in de aanpak van opgaven en aandachtspunten. Naast het vaste en meer traditionele instrumentarium gaan we daarom ook actief op zoek naar een nieuwe creatieve en meer interactieve instrumenten om inwoners te boeien en te (ver)binden. We beseffen ons zeer dat dit iets anders vraagt van ons als lokale overheid. Zowel van de ambtelijke organisatie, het college alsook de gemeenteraad. Dat we een betrouwbare partner zijn en blijven, staat buiten kijf. We investeren in meer duidelijke besluitvormingstrajecten voor iedereen, we zijn transparant over verwachtingen en daarbij passende rollen en we werken samen op basis van co-creatie met inwoners. Experimenteren en proeftuinen gaan ons daarbij helpen. Deze ambitie raakt iedere opgave, project en programma. Dwars door de gemeente.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Actief en wederkerigheid in verbinding

Wat wilden we bereiken?

- Met lobby en public affairs zetten we in op partnerschap om vanuit mede-eigenaarschap in gezamenlijkheid projecten en opgaven een stap verder te brengen. We richten ons daarbij op meerdere niveaus: van provincie tot Europa. En van VNG tot B5.
- Partnerschap staat ook centraal bij onze regionale samenwerking. Als gemeente kunnen we sommige opgaven niet alleen oppakken. Daar is goede samenwerking met medeoverheden voor vereist. In onze regio, in Brabant en in het land. Onder meer in de regio Noordoost-Brabant vervullen we een actieve rol, die ook van ons centrumgemeente verwacht mag worden. Ook continueren we de samenwerking in BrabantStad.
- In onze lokale democratie dient iedere stem gehoord te worden. Ook de stem van die groepen die we nu nog te weinig horen en zien. Hiervoor zetten we niet alleen in op een versterking van het meer 'traditionele' participatie- en inspraakinstrumentarium. Maar ook experimenteren we met nieuwe vormen. Alleen met elkaar kunnen we het onderling democratisch debat voeren. We gaan vernieuwing hierbij niet uit de weg.
- Vanuit verbinding communiceren we met inwoners en partners. Laagdrempelig en vanuit wederkerigheid. We zijn waar de inwoner is en de interactie voorop staat. We leggen ons oor goed te luister. We communiceren met focus op de hoofdoggaven.
- Rond bestuurlijke representatie richten we ons op de betekenis voor en in verbinding met de Bossche samenleving. Ons uitnodigingsbeleid rond grote(re) en kleinere evenementen richt zich op de impact voor en nabijheid van inwoners. En op het imago van de stad. Inhoudelijk staat ook hier de slagkracht op de hoofdoggaven voorop.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Percentage inwoners dat het (helemaal) eens is met de stelling: "De burgemeester en wethouders leggen hun besluiten duidelijk uit". <i>Omnibusenquête (O&S)</i>	nvt	46%	13%*	48%
Percentage inwoners dat het (helemaal) eens is met de stelling: "Inwoners worden vooraf voldoende betrokken bij het maken van gemeentelijke plannen". <i>Omnibusenquête (O&S)</i>	22%**	48%	20%	49%

*Het betreft hier een geheel nieuwe indicator in de Omnibusenquête. Onze aanname in de begroting 2023 blijkt te hoog. Vanaf de begroting 2025 gaan we voortaan uit van de (nul)meting 2023.

** De nulmeting bleek lager te zijn dan in de begroting 2023 van is uitgegaan (22% i.p.v. 44%). Dit wordt gerectificeerd bij de begroting 2025.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Communicatie vanuit verbinding en wederkerigheid. In 2023 doen we dat door: • Als gemeente goed bereikbaar en makkelijk benaderbaar zijn • Nieuwe mogelijkheden voor interactie onderzoeken en ervaren. Hierbij sluiten we aan bij de behoeften van inwoners. Ook richten we ons op inwoners die de weg naar de gemeente nog niet automatisch weten te vinden • Directer en waar mogelijk gepersonaliseerd communiceren met maatwerk • De bestaande digitale kanalen, waaronder de website 's-Hertogenbosch.nl, vernieuwen. Aansluiten bij de doelgroepen	Ja
We werken doorlopend aan de kwaliteit, betrouwbaarheid en eenduidigheid van onze communicatie en bijbehorende (digitale) kanalen. We blijven monitoren op de behoeften van inwoners en proberen daar waar mogelijk op aan te sluiten. Onze informatievoorziening moet voor zoveel mogelijk inwoners toegankelijk zijn. Een aantal ontwikkelingen onderbouwt dit: (1) In oktober 2023 is de nieuwe website 's-Hertogenbosch.nl live gegaan. Deze sluit meer aan op de huidige behoeften. Naast een betere zoekfunctie en opbouw voldoet de website aan alle eisen die vanuit veiligheid en de wetgeving digitale toegankelijkheid zijn gesteld. (2) Onze sociale media worden nog steeds goed hoog gewaardeerd. Van de 100.000+ gemeenten in Nederland hebben we de meeste volgers op sociale media. We monitoren onze resultaten en haken waar nodig aan op nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld het gebruik van Instagram Reels en het deactiveren van het TikTok account. (3) We werken aan 'community building', waarbij we actief reageren/likken op positieve berichten over onze gemeente. We monitoren o.a. onze reactiesnelheid in onze beantwoording richting inwoners.	

Met lobby inzetten op partnerschap en creëren van mede-eigenaarschap. In 2023 doet we dat door: • We structureren onze lobby-aanpak. We stellen op de vier hoofdpogaven een uitgewerkt en dynamisch lobbyplan op. • We nemen posities in binnen onze verschillende netwerken, waaronder de VNG en G40. • We benutten onze evenementen als kans om zaken landelijk aan te kaarten en stakeholders uit te nodigen. • In het besef dat lobby een lange adem vraagt, werken we systematisch aan het verder versterken van ons Haagse netwerk op de vier hoofdpogaven.	Ja
In de lobbyplannen – op basis van bestuursakkoord en beleid – zijn doel, resultaat en kernboodschappen uitgewerkt. We houden zicht op de besluitvormingsagenda's en relevante informatie en stukken. Zo zitten we voor op de golf en weten we welke kansen en risico's ontstaan vanuit de Haagse en provinciale besluitvorming. We noemen een aantal accenten (1) We hebben ons voorbereid en toegelegd op de kansen die ontstaan vanuit een nieuwe kabinetsperiode. (2) we bouwden een systeem van monitoring, actie, en informatievoorziening. (3) we versterkten onze positie in verschillende netwerken. (4) we bonden (groep) stakeholders via de Avontuurlijke Klim. De volgende resultaten constateren we: • Rijksbijdrage voor groen-blauwe investeringen in de Spoorzone van ruim 19 miljoen. Aanvullend op de eerdere bijdrage van 96 miljoen euro om woningbouw in de spoorzone mogelijk te maken. • Verschillende werkbezoeken van Kamerleden en bewindspersonen om opgaven en oplossingen voor het voetlicht te brengen. Bijvoorbeeld rond spoorgoederen-transport, de aanpak dakloosheid, de infrastructuur van sociale ontwikkelbedrijven. • Haakjes voor samenwerking in het provinciaal bestuursakkoord. We namen het initiatief voor een B7-brief aan PS, om Brabant van het slot te halen. In de huidige Europese begrotingsperiode (vanaf 2021) is netto 3,8 miljoen Europese subsidies binnengehaald voor projecten/programma's in onze gemeente. Dit is exclusief bijdragen voor andere partners uit onze gemeente.	
Partnerschap en samenwerking binnen regionale samenwerkingsverbanden. Dat doen we in 2023 door: • We zetten ons actief in voor een nieuwe/aangepaste strategische agenda van de regio Noordoost-Brabant. • We gaan samen met de B5 en provincie aan de slag met een herijking van de agenda voor BrabantStad.	Ja
• Eind 2023 stelden alle gemeenteraden en algemene besturen binnen de regio de Prioriteitennota vast. Daarin zijn afspraken gemaakt over wat we in de regionale samenwerking gaan oppakken en wat niet. • De inhoudelijke agenda van BrabantStad is aangepast. De focus ligt meer op de netwerkfunctie: Het elkaar ontmoeten, leren en inspireren. Waar energie zit kan worden doorgepakt, buiten het netwerk om. Daarnaast zijn Roosendaal en Oss toetreden tot het netwerk.	

Ieders stem is belangrijk in een democratie. In 2023 doet we dat door: • Samen met onze inwoners verkennen we hoe we het best een ieders stem kunnen betrekken bij projecten en opgaven. Zowel de meer traditionele instrumenten betrekken we hierbij, als ook de vernieuwende. • We starten met kleinschalige Bossche burgerberaden, in de vorm van stadsgesprekken. • We gaan op zoek naar een goede en eigentijdse mix van traditionele en nieuwe instrumenten met meer digitale mogelijkheden om nieuwe doelgroepen te bereiken. • We zetten in op aantrekkelijke programma's voor kinderen om kennis te maken met democratie.	Ja
Het betrekken van inwoners bij projecten en opgaven geven we op velerlei wijze vorm. Zowel in dit programma als in de meer inhoudelijke programma's gaan we hier nader op in. In dit programma richten we ons op het Burgerberaad en op Right to Challenge: • In 2023 hebben de voorbereidingen voor het Burgerberaad plaatsgevonden. Zo stelde uw raad de startnotitie vast over het onderwerp: wonen en zorg. Evenals de condities waaronder dit beraad plaats vindt. Ook is het plan van aanpak vastgesteld. 10.00 brieven zijn verstuurd om inwoners uit te nodigen mee te doen aan het Burgerberaad. Na verwerking van de 1000 aanmeldingen is een selectie gemaakt van een representatieve groep van 120 deelnemers. • Vernieuwend was in 2023 ook de samenwerking met buurtvereniging Zandbewoners die we ondersteunen vanuit de subsidieregeling Right to Challenge. Door bij te dragen investeren we in goede samenhangende communicatie en participatie in de buurt 't Zand die beter aansluit op de leefwereld van bewoners. Ook spraken we met uw raad af dat we gaan werken aan een participatiebeleid en -verordening. Hierbij is het opdoen van ervaring over wat werkt, van belang.	
Bestuurlijke representatie vanuit betekenis en verbinding. In 2023 doet we dat door: • Waardering geven aan initiatieven, groot en klein. Verbindingen aangaan met de samenleving vanuit wederkerigheid. En betrokkenheid tonen bij het lief en leed. Naast de toedeling van de hiervoor beschikbare budgetten Bestuurlijke representatie, geven we gemeentebreed een doorkijk richting de viering en herdenking van het Beleg van 's-Hertogenbosch (2029) en staan we blijvend stil bij de bevrijding van onze gemeente.	Ja
In 2023 doen we dat door: Waardering geven aan initiatieven, groot en klein. Verbindingen aangaan met de samenleving vanuit wederkerigheid. En betrokkenheid tonen bij het lief en leed. Naast de toedeling van de hiervoor beschikbare budgetten Bestuurlijke representatie, geven we gemeentebreed een doorkijk richting de viering en herdenking van het Beleg van 's-Hertogenbosch (2029) en staan we blijvend stil bij de bevrijding van onze gemeente. Naast onze reguliere taken op dit vlak, hebben we als college een oriënterende (interne) start gemaakt met de route die we uitstippelen richting 2029. Dit zetten we in 2024 voort. Ook hebben we een begin gemaakt met de voorbereidingen van 80 jaar vrijheid (oktober 2024).	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	14.613	15.465	16.223	17.732	-1.509
Baten	3.341	1.717	2.850	4.592	1.743
Saldo van lasten en baten	-11.273	-13.748	-13.374	-13.140	234

Belangrijkste verschillen

- Personeelskosten: voordeel € 0,1 miljoen
- Pensioen Wethouders: nadeel € 0,1 miljoen.
De pensioenvoorziening voor (voormalige) wethouders wordt jaarlijks actuair getoetst, waarbij de hoogte van de pensioenen en de gestegen rekenrente wordt betrokken. De voorziening bleek te laag, waardoor er een extra storting nodig was.
- Wet Open Overheid: Voordeel € 0,4 miljoen.
Vanuit het gemeentefonds zijn er structureel middelen beschikbaar gesteld om aan de wettelijke eisen van de Wet Openbare Overheid (WOO) te voldoen. Voor een goede uitvoering van de WOO moet de informatievoorziening op orde zijn, opdat informatie vindbaar, juist, volledig en betrouwbaar is. Dit zodat we als gemeente eerlijk en transparant antwoord kunnen geven binnen de termijn die hiervoor staat. De gemeente 's-Hertogenbosch heeft de informatievoorziening grotendeels op orde. Zo is er een zaakstelsel uitgerold en zijn er werkafspraken gemaakt. De extra middelen die nu via het gemeentefonds beschikbaar zijn gekomen hoeven daarom niet volledig ingezet te worden voor uitvoering van de WOO en kunnen dus vrij vallen ten gunste van de algemene middelen.
- Overige verschillen: nadeel € 0,2 miljoen

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	98.600	98.600	81.774
Wijkraden	98.600	98.600	81.774
Verstrekken subsidie Nationaal monument kamp Vught	22.350	22.350	22.350
Nationaal monument kamp Vught	22.350	22.350	22.350

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#)

staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

Brabantstad

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 73.127 bijdrage per partner.	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt

Risicomanagement:

Het bestuurlijke netwerk Brabantstad is een samenwerking van de B5-steden en de provincie. Er is geen sprake van een afzonderlijke rechtspersoon. Besluitvorming in het netwerk, gebeurt door de vijf gemeenten en de provincie. Gezamenlijke projecten en lobby zijn samenwerkingen tussen de partners in het netwerk, op basis van gelijkwaardigheid. De risico's zijn beperkt.

Stadsgewest

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
n.v.t	€ -1.733.000	€ - 1.733.000	€ 2.500.000	€ 2.500.000	nihil

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers zijn gebaseerd op basis van de begroting 2024.

Het takenpakket van het Stadsgewest is beperkt tot het beheer van de gesloten stortplaats Vlagheide te Schijndel. Bij Begroting 2020 is besloten om € 4,5 MIO van het negatief saldo af te rekenen met de gemeenten die hiervoor een voorziening hadden getroffen. Het resterende negatief saldo (€ 1,733 MIO) wordt gefinancierd met een lening van de gemeente 's-Hertogenbosch. Het bestuur verwacht de lening af te kunnen lossen uit teveel opgebouwd doelvermogen in het nazorgfonds voor de eeuwigdurende nazorg van stortplaats Vlagheide. De overdracht van de nazorg aan de Provincie vindt niet eerder plaats dan 2029. Het opgebouwde doelvermogen bij de Provincie bedraagt € 16,8 MIO (stand februari 2022). Vanaf 2021 is sprake van een dekking van de lasten van de exploitatie uit een bedrag (€ 1,04 voor 2023) per inwoner van het Stadsgewest 's-Hertogenbosch, het resterende negatieve saldo groeit niet meer.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Raadsbesluit raadscontrole 2014 gemeenschappelijke regelingen](#)

DIENTSTVERLENING MET EEN KLOPPEND HART VOOR DE SAMENLEVING

Ambitie

Vanuit het Bestuursakkoord en onze visie op (publieke) dienstverlening geven we invulling aan onze gemeentelijke dienstverlening. Hierbij hechten we groot belang aan het in verbinding zijn met onze inwoners en ondernemers. Nu digitale dienstverlening steeds meer de norm wordt in de maatschappij, wordt een goede borging van het menselijke aspect ook steeds belangrijker. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de behoefte aan persoonlijk contact met de overheid en ondersteuning bij dienstverlening blijft bestaan. Mensen willen, zeker bij complexe en ingrijpende gebeurtenissen, nog altijd graag geholpen worden door echte mensen met echte emoties. Aan ons om hierin duidelijk te krijgen wat de behoefte van onze inwoners en ondernemers daadwerkelijk is en onze dienstverlening hierop in te richten.

We vinden het belangrijk dat we als de overheidsorganisatie die het dichtst bij de burger staat goed bereikbaar zijn, helder en begrijpelijk communiceren en transparant zijn over onze processen en afwegingen. Hiermee laten we het vertrouwen ontstaan dat inwoners op de door hun gewenste manier met ons in contact kunnen komen en we samen komen tot passende dienstverlening. We doen dit door in onze dienstverlening de mens centraal te zetten, in te zetten op continu leren en verbeteren en hierbij slim gebruik te maken van data en nieuwe technologische mogelijkheden.

Doelstellingen

De ambities uit het [Bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Een goed bereikbare en facilitaire dienstverlening

Wat wilden we bereiken?

- We zijn goed en snel bereikbaar
- We gebruiken in onze communicatie eenvoudige en begrijpelijke taal
- We zijn transparant over onze processen en maken deze zo eenvoudig mogelijk
- We staan open voor en gebruiken opgehaalde feedback om onze dienstverlening continu te verbeteren. Hierbij maken we optimaal gebruik van nieuwe ontwikkelingen

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Percentage inwoners dat (zeer) tevreden is over persoonlijke contacten met de gemeente		Nulmeting	93%	Wordt bepaald na nulmeting
Percentage inwoners dat (zeer) tevreden is over de telefonische bereikbaarheid. <i>Omnibusenquête (O&S)</i>	72%	72%	77%	75%
Percentage inwoners dat (zeer) tevreden is over de mogelijkheden van dienstverlening via internet (bv. afspraken maken of aanvragen indienen) <i>Omnibusenquête (O&S)</i>	82%	85%	65%	85%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Dienstverlening met de mens centraal: - We bieden toegankelijke en begrijpelijke dienstverlening door het creëren van ondersteuningsmogelijkheden voor (kwetsbare) inwoners. We geven professioneel, efficiënt en passend invulling aan ondersteuningsmogelijkheden o.a. met de wijkpleinen, het Informatiepunt Digitale Overheid (IDO) en het servicepunt op het stadskantoor. - We maken de dienstverlening eenvoudiger door waar mogelijk gebruik te maken van landelijke standaarden. Voor het aanvragen, meldingen en het afhandelen van klachten zijn de standaarden beschreven vanuit het oogpunt van de inwoner en ondernemer.	Gedeeltelijk
Doelen deels gerealiseerd, meerdere processen zijn geoptimaliseerd, of werken al met landelijke standaarden, zoals bij de uitvoering van de omgevingswet. Dit is een continu proces waaraan we blijven werken. Er wordt nog gewerkt aan de optimalisatie van de klachtenprocedure, naar aanleiding van de uitgevoerde klantreis.	
Inzet op continu leren en verbeteren - Als onderdeel van het programma Dienstverlening brengen we gemeente breed het belang van dienstverlening en specifiek houding en gedrag van onze medewerkers onder de aandacht. - Er zijn doorlopende en/of periodieke kwaliteits- en tevredenheidsonderzoeken. Deze onderzoeken voeren we uit bij inwoners en ondernemers. De resultaten gebruiken we om verbeteringen in de dienstverlening te realiseren. - Bij het verbeteren van processen gebruiken we gemeente brede methodieken vanuit het klantreis principe en de inzet van serviceformules; hiermee stellen we de standaard vast, rekening houdend met de behoefte en verwachtingen van onze inwoners en ondernemers.	Ja
Het uitvoeren van kwaliteits- en tevredenheidsonderzoeken loopt continu en is inmiddels uitgebreid. Organisatie breed wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van dezelfde methodiek.	

Bij procesverbetering wordt standaard begonnen met het uitvoeren van een klantreis, waar dit passend is. De gemeentelijke serviceformules zijn hierbij een instrument wat hierbij ingezet kan worden.

Slim gebruiken van data en nieuwe technologische mogelijkheden: • We zetten in op het gebruik van data en nieuwe technologische mogelijkheden, zodat wij passende, proactieve dienstverlening kunnen bieden aan onze inwoners en ondernemers. Voorbeeld hiervan is het testen van beeldbellen. • Hierbij blijven we aandacht hebben voor de menselijke maat: flexibele oplossingen met de mogelijkheid om meerdere kanalen en ingangen te gebruiken. We verbeteren klantgericht, dus goede (digitale) dienstverlening voor iedereen. Om dit voor elkaar te krijgen werken we aan bewustwording over (digitale) inclusie in dienstverlening. • Daarnaast implementeren we een nieuwe website die meer mogelijkheden biedt tot interactie met inwoners en ondernemers.	Gedeeltelijk
We hebben het dataplatform gelanceerd, waarmee we data verzamelen, analyseren en kunnen gebruiken om onze dienstverlening te verbeteren. De nieuwe hoofdwebsite is live, deze blijven we doorontwikkelen. Digitale toegankelijkheid heeft onze aandacht. De hoofdwebsite voldoet aan alle wettelijke eisen. Daar waar we nog kunnen verbeteren werken we met een plan van aanpak. De pilot beeldbellen met inwoners staat voor komend jaar gepland.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	6.405	6.246	6.316	7.341	-1.025
Baten	2.811	2.375	2.438	3.390	952
Saldo van lasten en baten	-3.594	-3.871	-3.878	-3.951	-73

Belangrijkste verschillen

- Personeelskosten: nadeel € 0,1 miljoen

Subsidies

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze

gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen. Dit programma heeft geen verbonden partijen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Bestuursakkoord 2022-2026](#)

GEZONDHEID, SOC.STRUCTUUR EN MAATS.ONDERSTEUNING

Ambitie

We willen dat onze inwoners zich zo goed en zo lang mogelijk zelfstandig kunnen redden in hun eigen woning en mee kunnen doen in de maatschappij. En we geloven in meer gezonde en gelukkige jaren voor onze inwoners. Dit doen we door de gezondheidsverschillen tussen groepen inwoners te verkleinen. We zorgen ervoor dat (meer) inwoners in een kwetsbare positie hun gezondheidspotentieel beter inzetten. Te veel inwoners geven aan dat ze gezondheidsproblemen ervaren en de gezondheidsverschillen tussen groepen inwoners zijn te groot. Daarom investeren we blijvend in een gezonde leefstijl, een gezonde leefomgeving en dat iedereen die dat wil, kan meedoen.

We investeren in een sterke sociale structuur binnen onze wijken en dorpen, waarbij we inzetten op het tegengaan van eenzaamheid, (meer) ruimte voor ontmoeting, sterke sociale netwerken, groen, sport en spel. Hierdoor zetten we in op meer preventie en houden we de stijging van zorgkosten zoveel mogelijk binnen de perken. De sociale structuur bestaat uit de vele (in)formele netwerken, verenigingen, scholen en sport- en wijkaccommodaties binnen onze gemeente. Inwoners hebben een sterke sociale steunstructuur van mantelzorgers, sociaal netwerk en vrijwilligers. Vanuit deze basis zijn inwoners, van jong tot oud, in staat om elkaar te ontmoeten, activiteiten te ontplooiën en om te zien naar elkaar.

We helpen de inwoners voor wie dat niet vanzelf gaat. Als er (tijdelijk) extra ondersteuning nodig is, zorgen we voor maatwerk: niet meer en langer dan noodzakelijk en niet minder of korter dan nodig. We werken daarbij minder vanuit systemen en meer vanuit de leefwereld van inwoners. Via het persoonlijke contact met de inwoner, versimpelde en verkorte (her)indicaties en het samenspel met de zorgaanbieders, worden hulp en ondersteuning sneller en persoonlijker geboden. We zorgen dat alle activiteiten en voorzieningen voor iedereen bereikbaar en toegankelijk zijn.

Doelstellingen

De ambities uit het [Bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Gelijke kansen op gezondheid

Wat wilden we bereiken?

- Inwoners zijn gezond, zelfredzaam, zelfstandig en in staat mee te doen in de samenleving.
- Meer inwoners hebben gezonde en gelukkige levensjaren en meer inwoners benutten hun gezondheidspotentieel beter.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Percentage inwoners dat de gezondheid als (zeer) goed ervaart <i>Enquête Sport en Welzijn</i>	73%	>73%	68%*	>73%

* Cijfer van 2022

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Bij de vergroening van de leefomgeving (zie programma milieu respecterende ontwikkelingen) betrekken we hoe de inrichting van de openbare ruimte bewegen en gezondheid stimuleert.	Gedeeltelijk
Er is een start gemaakt met het ontwikkelen van beleid op het thema: bewegen, spelen en ontmoeten en de openbare ruimte. Wij willen hierbij aansluiten op de gebiedspaspoorten groen en klimaatbestendig. Vanwege de voltijdelijkheid met betrekking tot het aansluiten op de gebiedspaspoorten groen en klimaatbestendig die nog in de maak waren heeft het traject wat vertraging opgelopen.	
We maken een meerjarig programma Samen Gezond 's-Hertogenbosch langs de volgende lijnen: o Meedoen o Gezonde omgeving o Gezonde leefstijl	Gedeeltelijk
Het meerjarig programmaplan Samen Gezond bevindt zich in de afrondende fase is. In het programmaplan is aandacht voor inwonersparticipatie, een gezonde en prettige leefomgeving en interventies gericht op gedragsverandering en bewustwording bij inwoners en samenwerkingspartners. In mei a.s. wordt het programmaplan via een wensen- en bedenkingenvoorstel besproken worden met uw raad.	
We leveren maatwerk met speciale aandacht voor de focusbuurten. We stimuleren het aanbod van gezonde keuzes in wijken zoals watertappunten en beweeg- en speelfaciliteiten. Zo werken we aan meer gezonde en gelukkige jaren voor onze inwoners en we verkleinen de gezondheidsverschillen. De groep inwoners in een kwetsbare positie benutten hun gezondheidspotentieel.	Ja
Er is in samenwerking met lokale partners gewerkt aan het versterken van 12 focusbuurten door middel van co-creatie met bewoners en buurtinitiatieven, gericht op het ontwikkelen van duurzame buurtaanpakken en het verbeteren van de interactie tussen inwoners en de gemeente. Er zijn diverse projecten gerealiseerd om gezondheid en beweging te stimuleren, waaronder de plaatsing van watertappunten, de aanschaf van mobiele sportcontainers en een innovatief lesprogramma voor gezonde voeding. Daarnaast is geïnvesteerd in bewegingsonderwijs, materialen voor urban hockey, mentale en fysieke gezondheidscursussen, onderzoek naar speeltuinen, mobiele fitnessstoel en het online gezondheidsplatform goedgezonder.nl om een gezonde leefstijl op buurtniveau te bevorderen.	

We werken met onze partners zoals de GGD en het JBZ aan een rookvrije generatie en stimuleren het aanbod van gezonde keuzes in wijken jongeren op gezond gewicht	Ja
De professionals van de GGD adviseren op scholen en in wijken op het gebied van gezondheids(beleid) en zij geven collectieve (klassikale) educatie op leefstijl (met hierin ook aandacht voor roken en vaperen) en andere gezondheidsthema's. Daarnaast wordt door de JOGG (jongeren op gezond gewicht)-regisseur ingezet op intensieve samenwerking met 'S-PORT, kinderopvang en scholen voor het aanbod van gezonde keuzes. Vanuit de GGD is ook een projectleider GLI- kinderen (Gezonde Leefstijl Interventie) aangesteld die zorg draagt voor de voorbereiding en de implementatie van de Gezonde leefstijlinterventie voor kinderen. Deze aanpak kenmerkt zich door de nauwe samenwerking tussen professionals uit zowel het domein van de zorg als het sociaal domein.	
We zijn een inclusieve stad waarin iedereen meetelt en mee kan doen. Dat laten we zien door: een actief regenboogbeleid, gerichte acties tegen racisme en discriminatie, aandacht voor de Week van Respect, het netwerk Met Elkaar Bosschenaar en we voeren het VN-verdrag uit waarvoor we een Lokale Inclusie Agenda hebben opgesteld. Deze voeren we voortvarend uit, samen met onder andere het Gehandicaptenplatform	Ja
Als gemeente zetten we ons in brede zin in voor het thema inclusiviteit en diversiteit. Dit doen we door de uitvoering van de regenboogagenda en de Lokale Inclusie Agenda, in samenwerking met onze partners zoals het Gehandicaptenplatform en RADAR. Daarnaast houden wij ons op verschillende terreinen (zoals sport, zorg en onderwijs) bezig met het tegengaan van racisme en discriminatie. De Week van Respect, het netwerk Met Elkaar Bosschenaar en de interne Week van de Diversiteit geven daarnaast ook invulling aan actuele subthema's en ontwikkelingen binnen inclusie.	
We werken aan een hartveilige gemeente door onderhoud en vervanging van AED's in de publieke ruimte.	Ja
Wij voldoen aan de eisen van een Hartveilige gemeente.	
We sluiten qua monitoring aan bij de kansen die Datastad biedt om meer inzicht te krijgen in de sociale impact die we maken. Via datagedreven werken kunnen we ook beter anticiperen op maatschappelijke ontwikkelingen	Ja
We willen de gezondheidsverschillen tussen inwoners verkleinen. Hiervoor is het noodzakelijk dat we inzicht krijgen in de karakteristieken, zorggebruik en zorgkosten van de groep inwoners tot 130% van het sociaal minimum. Om dit helder te krijgen werken we samen met de landelijke organisatie GelijkGezond en het Amsterdam health & technology institute (Ahti). Vanuit onze eigen organisatie sluiten we hierop aan (Lab Sociaal en afdeling Onderzoek & Statistiek). De uitkomsten van de analyse gaan ons helpen om samen met de zorgverzekeraars gerichte interventies te doen om de impact op de gezondheid van deze groep inwoners te verbeteren.	

Sociale Structuur

Wat wilden we bereiken?

- Inwoners hebben een sterk sociaal netwerk waardoor zij het gevoel hebben mee te tellen en mee te kunnen doen in de samenleving.
- Minder inwoners voelen zich eenzaam door de sluitende aanpak tegen eenzaamheid.
- Mensen met dementie wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig thuis met ondersteuning.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het aandeel inwoners dat zich (zeer) ernstig eenzaam voelt. <i>GGD, ouderenmonitor, volwassenmonitor</i>	11%	lager	11%	lager
Het percentage inwoners dat het (helemaal) eens is met de stelling 'ik heb het gevoel mee te tellen in de samenleving' <i>volwassenmonitor en ouderenmonitor (GGD) en enquête Sport en Welzijn (gemeente 's-Hertogenbosch)</i>	73% (18-64 jarigen) en 65% (65-plussers)	omhoog	75% (18-64-jarigen) en 72% (65-plussers)	omhoog

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We stellen een meerjarig programmaplan op voor een sterke sociale structuur. Onderdelen van het programma zijn: • Een sluitende aanpak tegen eenzaamheid waarbij we aansluiten bij life events van inwoners, grote gebeurtenissen in het leven van inwoners, waarbij de kans op eenzaamheid groot is; • Actieplan dementievriendelijke gemeente; • Het toekomstbestendig maken van het vrijwilligerswerk; • meer gelegenheid bieden voor laagdrempelige ontmoeting, ook in de openbare ruimte met sport en cultuur.	Gedeeltelijk
Het meerjarige programmaplan is vastgesteld door de raad en de uitvoering ervan is opgepakt: 1. Gedeeltelijk gerealiseerd. We zijn druk bezig om een sluitende aanpak tegen eenzaamheid te realiseren en gaan daarvoor oa door met het aanbieden van signaleringscursussen. 2. Gerealiseerd. We hebben de dementiescan uitgevoerd en gesprekken zijn gestart ter voorbereiding op het actieplan. 3. Gerealiseerd. Organisaties zijn benaderd om ondersteuning in dit proces te krijgen. Hiermee gaan we verder. 4. Gerealiseerd. Met Lang Leve... is, naast de inzet in Zuid en West, nu ook een start gemaakt in Rosmalen.	
We versterken het bereik en het aanbod van mantelzorgondersteuning onder alle inwoners in nauwe samenwerking met onze partners. Om overbelasting van mantelzorgers tegen te gaan, realiseren we meer passend en vraaggericht aanbod voor respijtzorg.	Ja
Meer inwoners, professionals en vrijwilligers vinden de weg naar mantelzorgondersteuning. Het aantal mantelzorgers die bekend zijn bij Farent is toegenomen. Als onderdeel van respijtzorg is de pilot logeerbed met van Neynsel gestart.	

Om te bevorderen dat iedereen mee kan doen en de bereikbaarheid van Nuland en Vinkel te verbeteren, investeren we in nieuwe voertuigen voor de Stichting Seniorenbus.	Ja
Er zijn elektrische voertuigen voor de Stichting Seniorenbus aangeschaft.	

Maatschappelijke ondersteuning

Wat wilden we bereiken?

- Inwoners kunnen zich zelfstandig redden en benutten hun zelfoplossend vermogen. Wanneer dat (tijdelijk) niet lukt, is er professionele hulp op maat
- Inwoners met een hulpvraag worden zo snel als mogelijk geholpen, waarbij de wachttijden zo kort mogelijk zijn
- Iedereen heeft een eigen (t)huis met zorg, ondersteuning en begeleiding

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het aandeel inwoners met een Wmo-voorziening per 1.000 inwoners CBS	73	Vergelijkbaar met 100.000-300.000 gemeenten	72 NB. Meest recente cijfer is van 2022.	Vergelijkbaar met 100.000-300.000 gemeenten
Het percentage inwoners met een Wmo-voorziening dat aangeeft: 'Door de ondersteuning kan ik mezelf beter redden' <i>cliëntervaringsonderzoek Wmo</i>	87%	>87%	88% NB. Meest recente cijfer is van 2022	>87%
Het aantal (dreigend) dakloze mensen <i>Telming op basis van ETHOS light, Hogeschool Utrecht</i>	N.v.t.	Nulmeting in april 2023	1008 volwassenen en kinderen in Meierij en Bommelerwaard 577 voor alleen 's-Hertogenbosch	40% lager dan de nulmeting in april 2023

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We stellen een visie Wonen met zorg op waarbij we focussen op ouderen	Gedeeltelijk
Uw raad heeft in de vergadering van 4 juli 2023 het besluit genomen om de woonzorgvisie te ontwikkelen met het burgerberaad als hoofdinstrument voor het participatietraject. Het burgerberaad is gestart. Oplevering van de woonzorgvisie vindt volgend op het burgerberaad plaats in 2024.	
De wachttijden in de zorg moeten korter, onder andere door eenvoudigere procedures	Gedeeltelijk
Er zijn verschillende succesvolle verbeteringen in het toegangsproces doorgevoerd die een positief effect hebben gehad op onze wachttijden. De gemeentelijke wachttijden zijn al geruime tijd stabiel en	

niet meer onderhevig aan grote pieken zoals in eerdere jaren. Vanwege personeelstekorten bij onze zorgaanbieders zijn er daar nog wachtlijsten. Het verder terugdringen daarvan is doorlopend onderwerp van aandacht en gesprek.

We pakken zorgcowboys aan via de Regionale Inkooporganisatie Zorg (RIOZ) en onze toezichthouder	Ja

We hanteren strenge normen en eisen voor aanbieders die tot ons contractenpalet toestromen en behoren. Op basis van signalen (oa analyse van jaarrekeningen) zijn door RIOZ of de toezichthouder diverse onderzoeken gestart. Hierbij zijn wel fouten maar geen bewuste onrechtmatigheden geconstateerd. Tot slot heeft de regio Noordoost Brabant zich eind van het jaar uitgesproken voor regionale samenwerking op het gebied van Toezicht & Handhaving. Dit wordt in 2024 uitgewerkt naar concrete samenwerkingsafspraken.

We realiseren oplossingen voor complexe problematiek bij inwoners in acute zorgnood e/o verward gedrag via het samenwerkingsnetwerk van Thuis in de Wijk	Ja

Er zijn twee doorbraaktafels in 's-Hertogenbosch Zuid en Noord waar complexe problematiek wordt besproken en doorbraken worden gerealiseerd.

We vertalen de ambitie uit het Regioplan Doordecentralisatie Beschermd Wonen in een lokaal uitvoeringsplan Beschermd Wonen	Ja

Het eerste lokale uitvoeringsprogramma Beschermd Wonen/Maatschappelijke Opvang is opgesteld met de nadruk op het creëren van 'caring communities' voor deze doelgroep in de stad.

We gaan aan de slag met een nieuwe aanpak dakloosheid: Wonen eerst. De nieuwe aanpak betekent een versnelling van de regionale transformatie maatschappelijke opvang	Ja

We zijn gestart met de pilot waarbij inwoners die zijn toegelaten tot de maatschappelijke opvang direct individueel worden gehuisvest in combinatie met ambulante begeleiding.

We blijven inzetten op preventieve maatregelen ter voorkoming van overlast van personen met verward gedrag en een hoog veiligheidsrisico. We doen dit onder andere door de inzet van bemoeizorgers, straatcoaches en regisseurs zorg en veiligheid	Ja

Binnen de gehele gemeente is bemoeizorg beschikbaar om mensen die zich van zorg onttrekken toch worden toegeleid naar zorg indien mogelijk. Ook de regisseurs zorg en veiligheid zetten in op snelle toeleiding naar zorg bij mensen die op het snijvlak van zorg en veiligheid zitten. Rondom de hostels en de dag- en nachtopvang zijn medewerkers zorg en veiligheid (straatcoaches) ingezet.

We blijven inzetten op de realisatie van de Voorziening Langdurig Verblijf (VLV)	Ja

Op 21 december 2023 is de Voorziening Langdurig Verblijf geopend.

We gaan aan de slag met het onderdeel zorg en veiligheid uit het Uitvoeringsplan 2023 als uitwerking van het Integraal Veiligheidsplan 2023-2026	Ja

Op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau zijn er structurele overleggen met de partners in het zorg- en veiligheidsdomein. Er zijn gesprekken gevoerd met de zorg- en veiligheidspartners over een integrale aanpak voor mensen met onbegrepen gedrag. Er is een startsubsidie gehonoreerd met diverse partners waaronder Avans Hogeschool en de politie voor een kenniswerkplaats voor personen met onbegrepen gedrag.

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	120.708	111.410	162.519	164.965	-2.446
Baten	10.909	5.547	51.094	54.829	3.735
Saldo van lasten en baten	-109.799	-105.863	-111.425	-110.136	1.289

Belangrijkste verschillen

- Personeelskosten: voordeel € 0,4 miljoen.
- Programma Samen Gezond: In aanvulling op de reguliere gezondheidstaken van de GGD wordt er beleid ontwikkeld gericht op het thema 'Positieve gezondheid'. De eerste helft van 2023 stond in het teken van het opstarten van het programma, in mei 2024 komt het in de Raad. Het opstarten bleek tijdrovend, een effectief gezondheidsbeleid vraagt immers om zorgvuldige afwegingen, gedegen onderzoek en betrokkenheid van diverse belanghebbenden. Ook bleek het moeilijker dan verwacht om inwoners hierbij te betrekken. Concrete wijkgerichte maatregelen zijn pas uitgevoerd in het najaar van 2023, hierdoor ontstaat een voordeel van € 0,5 miljoen.
- Basisondersteuning: voordeel € 0,2 miljoen.
Voor de regeling Nieuwe Initiatieven en Right to Challenge zijn er tot nu nauwelijks aanvragen ontvangen. Beide subsidieregelingen lopen eind 2024 af. We bezien eind 2024 of deze regelingen worden aangepast voor 2025.
- GGD: nadeel € 0,1 miljoen.
Er is in 2023 een nieuwe CAO in werking getreden. de goedgekeurde loon- en prijsontwikkeling van 8% was niet begroot. Het algemeen bestuur van de GGD heeft ingestemd om de gestegen kosten door te berekenen aan de deelnemende gemeenten.
- Overige verschillen: voordeel € 0,3 miljoen.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst	1.396.609	1.383.367	1.293.966
Subsidieregeling Goed voor elkaar	1.380.859	1.380.859	1.293.966
Goed voor elkaar	15.750	2.508	0
Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod	822.852	828.474	807.607
Werkcarroussel	85.000	85.000	85.136
Sociale activering	629.481	623.603	629.481
Emancipatiebeleid	108.371	119.871	92.990
Gezond leven		55.000	
Lokaal Preventie akkoord	0	55.000	0
Het bieden van een beschermende omgeving voor de groep psychische kwetsbare mensen uit de regio.	254.592	254.592	254.592
De Stijl	254.592	254.592	254.592
Het mede mogelijk maken van projecten die bijdragen aan het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen	29.290	29.290	4.100
Sustainable Development Goals	29.290	29.290	4.100
Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	161.743	161.743	140.000
Nieuwe initiatieven en Right to Challenge	161.743	161.743	140.000
Meedoen	20.349	20.349	14.000
Algemene voorzieningen WMO en jeugd	20.349	20.349	14.000
Ondersteunen van innovatieve projecten Herstel en Ervaringsdeskundigheid	280.000	708.460	580.485
Beschermd Wonen	280.000	708.460	580.485
Ontwikkelen van een buurtservicebedrijf, met inzet van talent voor en door bewoners en ondernemers uit de wijk.	18.899	17.953	
Kroon op je Wijk	18.899	17.953	0
Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	2.314.559	2.896.247	2.696.122

Vrouwenopvang	2.227.059	2.836.247	2.636.812
Geweld hoort nergens thuis	87.500	60.000	59.310
Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	1.533.237	1.528.581	1.983.265
Eenzaamheid/vrijwilligers structureel	0	9.254	8.308
Accommodatiebeleid	761.357	747.447	1.218.987
Wijk-, buurt- en dorpsbudget	771.880	771.880	755.970
Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	899.970	2.052.412	2.034.179
Seniorenbus	0	130.000	130.000
Straatpastoraat	0	15.250	15.250
Preventie en MHU	588.756	1.147.034	1.146.978
Zorgoppas	80.000	80.000	80.000
Maatschappelijk werk	43.099	43.099	43.099
Bosch gehandicapten platform	74.386	74.386	66.000
Verslavingszorg	113.729	562.643	552.852

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

GGD Hart voor Brabant

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 37,18 per inwoner voor het jaar 2023	€ 7.376.000	€ 4.024.000	€ 20.068.000	€ 17.769.000	-/- €349.000

Risicomanagement:

Risicomanagement 2023:

De GGD Hart van Brabant wijdt een aparte paragraaf in haar begroting aan weerstandsvermogen en risicobeheersing. De belangrijkste risico's worden vermeld en toegelicht, inclusief een inschatting van het risicobedrag en de kans waarin een risico zich kan voordoen. Vanaf 2022 is er een risicobedrag van € 1,5 miljoen (ondergrens) tot 5,2 miljoen (bovengrens) ingeschat wat door de algemene reserve gedekt zou moeten worden. Het gaat dan met name om:

- Hoge inflatie en koststijgingen verminderen (kans zeer groot- impact zeer groot €2 miljoen)

De hoge inflatie werkt inmiddels door in zeer forse stijgingen van de personeelskosten (CAO-stijgingen) en de materiele kosten (aanpassing van nieuwe inkoopcontracten en in de jaarlijkse prijsaanpassing van lopende afspraken). De GGD krijgt via de indexeringssystematiek (van de gemeente Tilburg) compensatie voor deze loon- en prijsstijgingen. De indexering loopt, met een vertraging, uiteindelijk gelijk met de werkelijke stijging van lonen en prijzen. Het verschil tussen

de begrote indexering en werkelijke stijging wordt onder normale omstandigheden opgevangen in de exploitatie of via de algemene reserve. Het verschil is nu dusdanig groot dat de financiële gevolgen van o.a. de nieuwe CAO in 2023 niet opgevangen kunnen worden vanuit de algemene reserve zonder daarbij door de ondergrens (€ 1,5 miljoen) te zakken.

- informatiebeveiliging onvoldoende op orde (kans groot- impact groot € PM)

De impact blijft groot omdat we steeds afhankelijker zijn van de IT-infrastructuur. Er worden maatregelen genomen om de informatiebeveiliging te verbeteren en informatieveilig gedrag van medewerkers te stimuleren. Tegelijkertijd wordt de cyberdreiging steeds groter.

- Onvoldoende binden en boeien van medewerkers (kans groot-impact groot (€ 825.000 in 2023 tot € 625.000 in de periode 2024-2026)

Het risico dat medewerkers op cruciale functies vertrekken. Er wordt aandacht besteed aan opleiding, ontwikkeling en arbeidsomstandigheden. Het risico wordt versterkt door de aanhoudende schaarste op de arbeidsmarkt. In 2022/2023 heeft een onderhoudstraject cq. actualisatie van het functieboek gelopen. De kosten die dit met zich meebrengt worden zoveel mogelijk binnen de eigen begroting opgevangen middels het transitieplan programma financieel fit & gezond 2023-2026.

- Toenemend aantal specifieke uitkeringen (SPUK's) (kans klein – impact groot € PM)

Er is sprake van een toenemend aantal specifieke uitkeringen en de daaraan gekoppelde verantwoordingslast. Er wordt een aanzienlijke inzet gevraagd, maar onzeker is of de middelen en de daaraan gekoppelde activiteiten een structureel karakter krijgen. Dit maakt het risicovol om langlopende verplichtingen aan te gaan en de bedrijfsvoering hieromtrent duurzaam te organiseren.

- Niet meer kunnen voortbestaan van de GGD in de huidige vorm (kans middel groot- impact zeer groot)

De coronacrisis leidt tot andere sturing bij crises (van infectieziekten). Dit risico wordt beperkt door beter samen te werken met GGD's en andere instellingen.

- Indexering gemeentelijke bijdrage (kans middel groot- impact zeer groot € PM)

Het risico dat gemeenten zich niet kunnen vinden in de (afgesproken) indexering. De noodzaak wordt telkens onder de aandacht gebracht.

- Niet invulbare vacatures op vitale functies (kans groot- impact groot € PM)

Het is soms moeilijk om vacatures in te vullen voor vitale functies, wat kan leiden tot achterstanden in het primaire proces. Ondanks gerichte acties, lukt het niet altijd vacante vacatures tijdig in te vullen.

- Hoog ziekteverzuim (kans groot- impact middel groot € 0,9 miljoen)

Dit kan leiden tot achterstanden in en druk op (een deel van de) diensten. Er wordt ingezet op vitaliteit van medewerkers en zo nodig worden doelen bijgesteld.

- Fluctuaties in omzet plustaken (kans middel groot- impact groot € 1 miljoen)

De omzet van plustaken kan veranderen zonder dat de GGD de organisatie hierop kan aanpassen. We beperken dit risico door actief accountmanagement.

Na vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening 2023 is de stand van de reserves:

- Algemene reserve € 0,6 miljoen
- Bestemmingsreserves € 3,8 miljoen

De algemene reserve is per balansdatum niet toereikend voor de dekking van de risico's en andere onverwachte ontwikkelingen. De reden waardoor de algemene reserve onder haar ondergrens zakte, heeft een incidenteel en tijdelijk karakter:

- de verslechterde financiële positie is één op één het gevolg van gestegen personele kosten door het CAO-akkoord 2023
- de (meer)kosten uit het transitieplan programma financieel fit & gezond 2023-2026

Deze hogere kosten worden in de begroting 2024 gecorrigeerd via de indexeringssystematiek van de gemeentelijke bijdrage en leiden incidenteel tot een hogere bijdrage in 2024 voor onze gemeente.

Ondanks de verslechterde financiële positie is de verwachting dat het normaal geldend repressief toezicht van de Provincie onverminderd van kracht blijft.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Budgettaire kaders inkoop Wmo en Jeugdhulp](#)

[Problematiek verwarde personen](#)

[Evaluatie van de wijkteams](#)

[Realisatie project Boschwijzer \(KOO\)](#)

[Regiovisie Beschermd Wonen 2016](#)

VEILIGHEID

Ambitie

Het thema veiligheid raakt ons allemaal. En voor veiligheid zijn we daarom allemaal medeverantwoordelijk. Het begint met ieders ogen en oren in de wijk. En we investeren preventief in mensen en netwerken. Dat richt zich op het voorkómen van veiligheidsproblemen en het bieden van perspectief. Als het nodig is, werken we ook repressief. Tegen wie de spelregels van onze samenleving moedwillig overtreedt, treden we hard op.

Qua veiligheidscijfers doen we het op vele fronten goed. Toch ervaren inwoners deze veiligheid niet altijd in hun nabije leefomgeving. Uit het traject met de Wijkveiligheidsscans hebben we geleerd dat inwoners veiligheid vooral associëren met leefbaarheid. Problemen als verkeersoverlast, jeugdoverlast en zwerfafval worden het meest genoemd. Om prettig wonen en leven nu én in de toekomst mogelijk te maken is het belangrijk aandacht te hebben voor deze leefbaarheidsthema's, bijvoorbeeld binnen de leefbaarheidsteams en contacten via bestuurs- en dorpsraden, buurtpreventieteams en ontmoetingen in de Bossche Buurttent. En om daarnaast aandacht te hebben voor de thema's die misschien nog niet voelbaar zijn, maar wel een grote inbreuk (kunnen gaan) vormen op de veiligheid van onze inwoners. Dit doen we door de inzet op de prioritaire thema's binnen het Integraal Veiligheidsplan: ondermijning, maatschappelijke onrust en digitale veiligheid.

De focus die we aanbrengen steunt op een stevig fundament van het complete stelsel van veiligheid en leefbaarheid binnen onze gemeente, onze veilige basis. Veiligheid moet voelbaar zijn voor onze inwoners, nu en in de toekomst. In verbinding staan met andere beleidsdomeinen, partners, inwoners, instellingen en ondernemers is daarbij de sleutel, want samen maken we een veilig 's-Hertogenbosch.

Doelstellingen

De ambities uit het [Bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Inwoners en hun naaste leefomgeving

Wat wilden we bereiken?

We willen dat al onze inspanningen bijdragen aan een veilig 's-Hertogenbosch. Dat betekent dat we zowel naar het objectieve als het subjectieve veiligheidsbeeld kijken. Op basis van de Wijkveiligheidsscans weten we dat inwoners qua veiligheid met name problemen in de nabije leefomgeving zien op het gebied van verkeer, jeugd en zwerfafval. Het is daarom belangrijk om aandacht te hebben voor deze leefbaarheidsthema's, zodat veiligheid nabij blijft. Het rapportcijfer dat inwoners geven voor veiligheid in hun buurt gebruiken we om de overkoepelende veiligheidsbeleving te meten. Het objectieve beeld houden we in de gaten via het aantal misdrijven. Ook maken we een landelijke vergelijking.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Totaal aantal misdrijven per 1.000 inwoners <i>Politie</i>	53,8	53,5	57,3	52,0
Rapportcijfer veiligheid in de buurt <i>Monitor leefbaarheid en veiligheid</i>	6,9	6,9	6,7	min. cijfer 7,0 gemiddeld
Positie 's-Hertogenbosch landelijk (o.b.v. aantal misdrijven per 1.000 inwoners) <i>politie</i>	plek 18	plek 19	23	plek 20

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Leefbaarheid: - Pilot leefbaarheidsboa's met specifieke aandacht voor zwerfafval en illegale stort - Online meldpunt straatintimidatie	Ja
- Er is naar aanleiding van het bestuursakkoord een pilot gestart waarin twee leefbaarheidsboa's zich voornamelijk op (zwerf)afval inzetten. Zowel preventief als in handhavende zin. Een eindevaluatie in 2025 moet de effectiviteit uitwijzen. - Meldingen van straatintimidatie kunnen gedaan worden bij RADAR. We hebben in ons Regenboogplan opgenomen dat we een gesprek organiseren tussen de belangrijke partners als het gaat om straatintimidatie in het uitgaansleven. Dit moet nog plaatsvinden.	
Coffeeshopbeleid: - Ruimte voor een extra coffeeshop aan een uitvalsweg van de gemeente ten behoeve betere spreiding en tegengaan overlast (met name binnenstad) - Drugspreventie, met hernieuwde prioritering - Voorlichting - Actief signaleren - Samenwerken	Ja
- We hebben nieuw coffeeshopbeleid gerealiseerd, met als accenten verplaatsing van de coffeeshops aan de Hinthamerstraat en vervolgens ruimte voor een extra coffeeshop.	

- Naast de reguliere activiteiten vanuit Novadic-Kentron en GGD participeren we in het regionale project Skip die Trip.

Inzet op verkeersoverlast: • Verkeersveiligheidsbeleid (onderdeel 'bereikbare stad') • Afspraken met politie • Aanspreken inwoners • 'rondje' binnenstad aanpakken	Ja
- Aanpak rondje binnenstad wordt ingevuld binnen Mobiliteitsaanpak Brede Binnenstad 2024 en verder. Daarbij werken we in het kader van de mobiliteitsaanpak toe naar een aanvullend STS-systeem voor de binnenstad om de rondjes rijders en ander niet noodzakelijk bestemmingsverkeer te kunnen weren. - In de aanpak van verkeershufters hebben we gedrag, locaties en doelgroepen in beeld gebracht, zodat er in 2024 een plan van aanpak opgesteld kan worden rondom dit thema.	

Aanpak overlastgevende jeugd: • Preventie (perspectief bieden aan alle jongeren) • Inzet jeugdboa's	Ja
Jeugdboa's worden breed ingezet. Ze nemen een belangrijke positie in tussen jongerenwerk en politie bij het vroegtijdig signaleren van problematiek rondom jeugd.	

Ondermijning

Wat wilden we bereiken?

Onze missie is om onze inwoners en organisaties en hun integriteit te beschermen tegen ondermijnende invloeden en ondermijnende criminaliteit op deze manier duurzaam terug te dringen. Dat we zicht hebben op ondermijnende invloeden, zodat we in kunnen zetten daar waar de ondermijnende keten het beste verstoord kan worden. Samen werpen we een dam op tegen de criminele industrie.

Waar het gaat om het voorkomen van jonge aanwas is volwaardige participatie van jongeren in de maatschappij de beste manier om criminaliteit te voorkomen. Tegelijkertijd zullen er altijd jongeren zijn waar het niet goed mee gaat, die beïnvloedbaar zijn voor negatieve invloeden en/of het verkeerde pad op raken. Onze missie is om ook voor deze groep nabij te zijn en vroegtijdig hulp en ondersteuning te bieden zodat iedereen mee kan doen in de maatschappij. Waar nodig treden we repressief op. Zorg en veiligheid gaan hierbij hand in hand.

We richten ons op de volgende doelstellingen:

1. In de aanpak van ondermijnende criminaliteit staat het zo impactrijk aanpakken van ondermijnende criminaliteit en ondermijnende invloeden centraal. Deze aanpak draagt bij aan de leefbaarheid en veiligheid en is gericht op het bereiken van maatschappelijk effect. Als samenwerkende overheden zijn we weerbaar en betrouwbaar.
2. Waar het gaat om jonge aanwas in de criminaliteit willen we zo vroeg mogelijk signaleren en passend interveniëren (preventief, curatief en/of repressief), zodat we voorkomen dat jeugd start met onwenselijk of crimineel gedrag óf hiermee kan stoppen.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Veilige basis: • Aanpak mensenhandel • BOA's ondermijning	Ja
- Het thema ondermijning wordt opgepakt binnen het gehele BOA-team. Zij worden onder andere ingezet op actiedagen in het kader van ondermijning. - In 2023 is het gemeentelijk Beleid mensenhandel vastgesteld. Dit draagt bij aan het toewerken naar een volledige keten van hulp en ondersteuning van slachtoffers enerzijds en aanpak van daders anderzijds.	
Aanpak criminele netwerken en families: • Barrières opwerpen en hinderen • Weerbare overheid en maatschappij	Ja
- In 2023 is diverse casuïstiek opgepakt vanuit de Lokale Stuurtafel Ondermijning en het BoschInterventieTEam (BITE). Met versterkingsgelden vanuit de Taskforce-RIEC wordt het Gemeentelijk Informatie Knooppunt (GIK) versterkt. - In 2023 is een Weerbaarheidsscan uitgevoerd binnen de gemeentelijke organisatie. Hiermee brengen we in beeld in hoeverre we voldoen aan de Brabantse norm weerbare overheid. Resultaten worden in 2024 teruggekoppeld.	
Voorkomen jonge aanwas in de criminaliteit: • Veerkrachtige en weerbare jongeren • Vroegsignalering en voorkomen • Repressie en perspectief	Ja
We geven hier verder invulling aan via het programma 'Bossche veerkracht'. In 2023 is een aanvraag gedaan om deel te nemen in het landelijke programma 'preventie met gezag', dat is gericht op het voorkomen van ondermijnende jeugdcriminaliteit. Deze is toegekend. Vanaf 2024 wordt het programma opgenomen onder de noemer 'Bossche Veerkracht' binnen het brede jeugdbeleid van de gemeente.	

Maatschappelijke onrust

Wat wilden we bereiken?

Onze missie is om de verdere opbouw en verankering van stevige lokale netwerken te bevorderen, vanuit de overtuiging dat goede netwerken kunnen bijdragen aan het voorkomen van sociale spanningen en maatschappelijke onrust. We verdiepen onze relaties en breiden ze uit naar groepen die we nog niet in beeld hebben, zodat we meer in de haarvaten van de samenleving komen. Ons (online) inzicht, kennis en handelingsperspectief ten aanzien van het voorkomen van maatschappelijke onrust verbetert, waardoor vroegtijdig (zo preventief mogelijk) geïntervenieerd kan worden en mogelijk ook kan worden gewerkt aan het wegnemen van de voedingsbodem voor onrust en geweld.

We richten ons op de volgende doelstelling:

We proberen opbouwende sociale spanningen en maatschappelijke onrust tijdig te signaleren en tegen te gaan, zodat spanningen en onrust de samenleving niet ontwrichten.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Systematische en afgestemde aanpak maatschappelijke onrust • Vormen handelingskader • Online strategie • Hulp en begeleiding voor jeugd	Ja
- In de aanpak van online aangejaagde openbare orde verstoringen volgen we de landelijke ontwikkelingen op dit thema. - We hebben voorbereidingen getroffen om te komen tot een handelingskader maatschappelijke onrust. Dit wordt in 2024 verder uitgewerkt. - In 2023 is maatschappelijke onrust zichtbaar geworden naar aanleiding van de bekendmaking van de meerjarige opvang van asielzoekers (AZC) in de directe omgeving. Tegelijk zorgde de uitspraak van de burgemeester over mensen uit Marokko in een van de informatiebijeenkomsten voor een bredere onrust in de samenleving. Hierop is direct inzet gepleegd en wordt aangesloten op de brede opdracht van de raad 'werken aan hersteld vertrouwen'.	
Een volledig netwerk: • Sluitende keten • Gericht investeren in verbinding • Waar nodig optreden met gezag	Ja
- In 2023 is gestart met het opzetten van een Bondgenoten netwerk in Noord. Hierin vormen inwoners, politie en gemeente een netwerk dat elkaar regelmatig ontmoet en kan vinden op thema's waar dit nodig is. - Er is een start gemaakt met het opzetten van een in- en extern netwerk aandachtsfunctionarissen radicalisering. - Binnen de regio Oost-Brabant nemen we deel in de Programmaraad Maatschappelijke Onrust en het bijbehorende expertteam.	

Digitale veiligheid

Wat wilden we bereiken?

Onze missie is een digitaal weerbare samenleving met, op termijn, minder slachtoffers van digitale criminaliteit. We willen zorgen dat inwoners en ondernemers zich (meer) bewust zijn van de risico's en dat zij weten hoe te handelen, zowel preventief als wanneer zij slachtoffer (dreigen te) worden van digitale criminaliteit. Daarnaast ontwikkelen we onze kennis en kunde op het thema zodat we 'in control' komen. We willen weten waar we het over hebben en hoe we ons hiertoe kunnen en willen verhouden. Onze doelstellingen zijn de volgende:

1. Inwoners, bedrijven en instellingen zijn meer weerbaar op het gebied van digitale veiligheid;
2. Als samenwerkende overheden (politie, OM en gemeente) wapenen we ons beter om tegenwicht te bieden tegen nieuwe digitale vormen van criminaliteit.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Vergroten weerbaarheid tegen gedigitaliseerde criminaliteit en cybercrime: - Ondersteunen inwoners, bedrijven en instellingen - Preventieve daderaanpak	Ja
- In 2023 zijn voorbereidingen getroffen voor de start van Hackshield, een initiatief waarbij kinderen spelenderwijs digitaal (veilig) vaardig worden gemaakt en ook hun omgeving hierin mee kunnen nemen. - In november heeft een regionale Rebootcamp bijeenkomst plaatsgevonden op het Grasso terrein. Jongeren met interesse en skills op het gebied van IT werden uitgedaagd met digitale challenges. Cybersecurity industrie, politie en de gaming industrie participeren en tegelijkertijd werden ook ouders betrokken.	
Kennisontwikkeling: - Fenomeen-analyse - Positiebepaling - Doorontwikkeling	Ja
- Voorbereidingen zijn getroffen voor een fenomeenanalyse op het gebied van digitale veiligheid. Resultaten worden in 2024 verwacht. Aan de hand hiervan geven we de verdere aanpak vorm.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	34.001	22.380	22.586	24.405	-1.819
Baten	4.695	1.127	1.987	3.220	1.233
Saldo van lasten en baten	-29.306	-21.253	-20.599	-21.185	-586

Belangrijkste verschillen

- Personeelskosten: nadeel € 0,2 miljoen.
- Evenementen: nadeel € 0,3 miljoen.
Als gevolg van de toename in het aantal bezoekers aan evenementen (Carnaval en Koningsdag) was extra inzet op o.a. beveiliging noodzakelijk. Hierdoor zijn meer kosten gemaakt.
- Leges: nadeel € 0,1 miljoen.
De geprognoseerde legesopbrengsten zijn gebaseerd op de gemiddelde aantallen van boekjaar 2018/2019. Het aantal aanvragen blijft achter, waardoor de opbrengsten lager zijn dan begroot.
- Het wijk- en dorpsbudget bestaat uit een exploitatie- en een investeringsbudget. Ten laste van deze laatste zijn kosten gemaakt die niet geactiveerd mogen worden. Daardoor ontstaat een overschrijding op het exploitatiebudget van € 0,2 miljoen.
- Overige verschillen: voordeel € 0,2 miljoen

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Gedragverandering voor risico- en criminele jongeren	140.604	140.604	97.951
Halt regio Zuid	59.326	59.326	59.326
Polarisatie en radicalisering	81.278	81.278	38.625
Het verstrekken van bed, bad en brood aan uitgeprocedeerde asielzoekers.		54.900	54.900
Stichting Vluchtelingenwerk Nederland	0	54.900	54.900
Het voorkomen en bestrijden van de verdrinkingsdood	10.620	10.620	10.620
Bossche Reddingsbrigade	10.620	10.620	10.620
Medische hulp zwerfdieren	10.000	10.000	10.000
Evidensia dierenklinieken BV	10.000	10.000	10.000
Opvangen zwerfdieren	115.690	36.280	40.000
Stichting Dierentehuis 's-Hertogenbosch e.a.	115.690	36.280	40.000
Re-integratie van ex-gedetineerden	24.000	24.530	24.530
Nazorg ex-gedetineerden	24.000	24.530	24.530
Veilige woon- en leefomgeving	230.790	98.820	103.547
Buurtbemiddeling	60.000	60.000	60.000
Dierenasiel	151.970	0	0
Dierenambulance	18.820	38.820	43.547
Vluchtelingen uit de opvang te verbinden met zichzelf en elkaar middels creatieve concepten die een veilige plek voor verbinding bieden.		10.000	10.000
Terra Tua VOF	0	10.000	10.000

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

Veiligheidsregio Brabant-Noord

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 63,70 per inwoner	€ 15.924.000	€ 17.628.000	€ 44.539.000	€ 67.212.000	€ 1.526.000

Risicomanagement:

De 3 belangrijkste risico's zijn:

- Grotere prijsstijging overige bestaande lasten
- Cyberincident/Datalek
- Ontwikkeling huisvesting nieuwbouw/renovatie en bijbehorende kapitaallasten en huisvestingskosten

Het totale bedrag aan risico's is gekwantificeerd op € 3 miljoen.

Bij VRBN bestaat de weerstandscapaciteit uit de algemene reserve die per 31 december 2023 de stand van € 2,4 miljoen had.

In de nota Weerstandsvermogen en risicomanagement 2024 is de boven- en ondergrens van de algemene reserve gebaseerd op het totaal van de baten in de begroting van VRBN. In de begroting komt het totaal van de baten boven de € 60 miljoen en daardoor komt de onder- en bovengrens hoger te liggen op respectievelijk € 2,4 miljoen en € 3,2 miljoen. Dit was € 2 miljoen en € 2,4 miljoen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Integraal Veiligheidsplan 2023-2026](#)

CULTUREEL KLIMAAT

Ambitie

Cultuurstad van het Zuiden bestaat uit de vele culturele activiteiten, zowel de professionele als die binnen de amateurkunst. Het totaal maakt de gemeente 's-Hertogenbosch een fijne plek voor bezoekers en inwoners. Cultuur in al haar verschijningsvormen draagt bij aan de aantrekkelijkheid van onze stad, kernen en dorpen als woon- en werkgemeente en aan de lokale economie. De betekenis van Cultuurstad van het Zuiden gaat echter verder. Cultuur brengt mensen in 's-Hertogenbosch samen en past daarmee naadloos bij het DNA van 's-Hertogenbosch waarin ontmoeting centraal staat. Het is niet voor niets dat juist hier culturele voorzieningen, evenementen en activiteiten een belangrijke rol spelen in het dagelijkse sociale leven. Zij dragen allemaal bij aan het fijne verblijfs- en leefklimaat van 's-Hertogenbosch. Cultuur vormt bovendien een bron van vernieuwing. Het zet aan tot creëren, beleven en denken. Niet alleen door de autonome (artistieke) waarde van cultuur. Met behulp van cultuur kunnen ook nieuwe paden worden gevonden voor opgaven waarvoor we als samenleving staan. Het is onze ambitie om onze Cultuurstad van het Zuiden verder te versterken. Dat betekent dat we kijken naar alle schakels van de keten. Waarbij het gaat om jonge talenten, landelijke voorzieningen, topvoorzieningen, de amateurkunstsector en de infrastructuur op het gebied van cultuureducatie. In lijn met de Cultuurnota 'Cultuur maakt mensen' zetten we in op innoveren, verrassen en investeren. Wat moet leiden tot een nog aansprekender, prikkelender en diverser cultureel aanbod voor onze inwoners. Binnen dat aanbod kan iedereen op de eigen manier deelnemen aan cultuur. Daarnaast zetten we 's-Hertogenbosch meer op de kaart voor cultuur-toeristen met het kwaliteitsaanbod dat we hier hebben. Dat is niet alleen belangrijk voor de vitaliteit van de culturele organisaties, maar ook voor de gewenste economische spin-off. Door te versterken waar we goed in zijn, door het blijvend innoveren van het aanbod, en door cultuur en mensen nog beter aan elkaar te verbinden, blijven we ook in de toekomst dé Cultuurstad van het Zuiden voor onze bewoners en bezoekers. De drie beleidslijnen Versterken, Vernieuwen en Verbinden blijven daarmee onverminderd van kracht.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Versterken van het profiel

Wat wilden we bereiken?

We versterken onze kracht door het profiel waarmee we ons onderscheiden en dat door veel mensen herkend wordt aan te scherpen. Onze speerpunten zijn:

- De toonaangevende positie van muziekfestivals, theaterfestivals en –gezelschappen verder ontwikkelen, mede in samenhang met de podia
- De aantrekkingskracht van de musea in 's-Hertogenbosch versterken

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Percentage inwoners dat het cultureel klimaat typeert met: 'er vinden veel kunst- en cultuuractiviteiten plaats' <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	71%	72%	65%	73%
Percentage inwoners dat het cultureel klimaat typeert als levendig <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	63%	64%	44%	65%
Percentage inwoners dat jaarlijks tenminste eenmaal Bossche festivals bezoekt exclusief Carnaval <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	64%	65%	65%	66%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We stimuleren samenwerking op marketing en communicatie, o.a. met Den Bosch partners	Ja
In 2023 hebben meerdere gesprekken plaatsgevonden met het culturele veld en Den Bosch Partners over het profiel van Cultuurstad van het Zuiden. Daar waar we als gemeente eerder nog aanjager waren, is dit nu een meer gedeelde verantwoordelijkheid geworden.	
We onderzoeken hoe we de culturele podium programmering gemeentebreed op elkaar kunnen afstemmen, zodat voorstellingen op de meest passende podia te zien zijn	Ja
De gesubsidieerde organisaties worden in de beschikkingen en gesprekken actief gewezen op de gezamenlijke communicatie m.b.t. Cultuurstad van het Zuiden en de nieuwe rol die Den Bosch Partners (DBP) binnen citymarketing heeft. DBP is gestart in 2022 en heeft de eerste gesprekken gevoerd met de sector. Het Theater aan de Parade en Willem Twee stemmen hun programmering af en delen elkaars aanbod op hun beider websites.	
Ons culturele erfgoed is ook onderdeel van de culturele basis. We zorgen ervoor dat beide hun belangrijke rol kunnen blijven spelen	Ja
Om dit te realiseren is er regelmatig afstemming tussen de afdelingen Erfgoed en Cultuur en voor de panden in cultureel beheer met de afdeling Maatschappelijk Vastgoed.	
Omdat de flexibele middelen in de fondsen Landelijk Onderscheidend, Lokaal Effectief en Pop-up de culturele positie van onze gemeente de afgelopen jaren versterkt heeft, kiezen wij ervoor deze te behouden en voor de kleine aanvragen c.q. jonge/nieuwe makers meer middelen te reserveren	Ja

In 2023 hebben we 110 projecten van makers ondersteund via het Pop-up fonds. We wijzen de podia en festivals in de jaargesprekken op het belang van jonge/nieuwe makers. We bevorderen hiermee samenwerking met startende makers (gezelschappen en collectieven).

We voeren de plannen voor de vernieuwbouw van het Theater aan de Parade uit.	Ja

In oktober 2023 heeft de sleuteloverdracht plaatsgevonden en is het Theater aan de Parade deels opengegaan om proef te draaien. Inmiddels zijn er al verschillende voorstellingen geweest. De officiële opening was op 1 maart 2024. Vanuit onze rol als aandeelhouder houden we scherper toezicht op de toekomstige exploitatie van het theater. Daarvoor ontvangen we per kwartaal de relevante cijfers en verhogen we de frequentie van de overleggen met de Raad van Commissarissen.

We ondersteunen Het Noordbrabants Museum in de ambitie om een topcollectie in beheer te krijgen. Dit tilt het museum naar een hoger plan, doordat ook een betere internationale uitwisseling mogelijk wordt	Ja

Middels de intentieovereenkomst tussen HNBM, Design Museum, JK Art Foundation, provincie Noord-Brabant en gemeente hebben we in 2022 hier de eerste formele stap gezet. Inmiddels is de overdracht van de Mortel (pand Design Museum) in 2023 gerealiseerd.

We zien kansen in de wens van het Design Museum Den Bosch om zich door te ontwikkelen. Herhuisvesting kan de ambities ondersteunen. Maar de potentie hiervan is groter. Wij zien hierin ook een kans voor de gebiedsontwikkeling van de Bossche Stadsdelta. In deze periode werken we de mogelijkheden uit, waarbij een solide inhoudelijk verhaal met een sterke businesscase de randvoorwaarde is	Ja

Er wordt hard gewerkt aan de voorbereidingen van de herhuisvesting van het Design Museum. Het raadsvoorstel uit januari geeft daarvoor de outline. Gekozen is voor de locatie Citadelpoort. De kosten zullen worden opgenomen in het structuurfonds. Zie: website Design Museum | Den Bosch

We continueren de onderlinge samenwerking van BrabantStad op basis van het regioprofiel. In ieder geval met als inzet om gezamenlijk de administratieve lasten voor culturele organisaties te verlichten en de lobby richting het Rijk kracht bij te zetten.	Ja

Het regioprofiel is nog steeds leidend in de overleggen in BrabantStad-verband. In 2023 is gezamenlijke lobby gevoerd, bijvoorbeeld waar het gaat om de nieuwe landelijke BIS vanaf 2025 en de evaluatie van de cultuurregio's. In 2023 heeft bovendien overleg plaatsgevonden over de regeling professionele kunsten. Dit is uiteindelijk niet een gezamenlijke, maar een provinciale regeling geworden. De meerjarenregeling 2025-2028 van onze gemeente heeft wel een koppeling met de regeling professionele kunsten van de provincie.

We bevorderen dat culturele instellingen doorgaan met verdergaande innovatie, professionalisering/ internationalisering en publiekswerking	Ja

We subsidiëren verschillende culturele organisaties meerjarig als onderdeel van de Bossche Culturele Basis 2021-2024. Daarnaast kunnen organisaties gebruik maken van de cultuurfondsen Pop-up, voor vernieuwende plannen en culturele experimenten, Landelijk Onderscheidend voor plannen die 's-Hertogenbosch (inter)nationaal op de kaart zetten en Lokaal Effectief voor cultuurparticipatie, toegankelijkheid en inclusie.

We scherpen samen met het culturele veld het profiel aan van Cultuurstad van het Zuiden. En maken deze met verschillende projecten nog beter zichtbaar voor bezoekers als inwoners. Zodat zij ook buiten de muren en hekken van de culturele organisaties in aanraking komen met waar Cultuurstad van het Zuiden voor staat	Ja

Op dit vlak hebben we verschillende projecten opgestart in 2023. Er was een open uitvraag voor het project Kunst op de wagens van de afvalstoffendienst. Een dergelijke uitvraag is ook gedaan voor de liften van de Paleisbrug, onder de titel 's-Hertogenbosch in de lift. Tevens is integraal gewerkt om meer kunst in de openbare ruimte te realiseren binnen de Spoorzone. Daarnaast zijn we in nauw

overleg met de Stuurgroep Bossche Zomer over het plan te komen tot een Cultureel Wijkenprogramma. Naast vertegenwoordigers vanuit het maatschappelijk veld, zijn inmiddels ook personen vanuit culturele organisaties lid van deze stuurgroep.

De versterking van Cultuurstad van het Zuiden is voor iedereen in 's-Hertogenbosch. We hebben hier samen met de cultuursector een belangrijke rol in te spelen. Maar wij niet alleen. Cultuurstad van het Zuiden draagt ook bij aan een goed vestigingsklimaat. En komt daarmee het bedrijfsleven ten goede. Daarom gaan we met het bedrijfsleven in gesprek over een duurzame verbinding met de culturele ambities

Ja

In 2023 hebben meerdere gesprekken plaatsgevonden met het culturele veld en Den Bosch Partners over het profiel van Cultuurstad van het Zuiden. Daar waar eerder we als gemeente nog een rol als aanjager hadden, is dit nu meer een gedeelde verantwoordelijkheid geworden. Het is de bedoeling dat een en ander in 2024 verder wordt geconcretiseerd in een plan van aanpak.

Vernieuwen van het aanbod

Wat wilden we bereiken?

We blijven toekomstbestendig door nieuwe ontwikkelingen in gang te zetten. Onze speerpunten zijn:

- Jonge talenten op het gebied van visuele kunsten en crossovers sterker ondersteunen en zichtbaarder maken
- Urban arts als cultuurvorm in al zijn verschillende uitingen verder ontwikkelen

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het percentage inwoners dat het culturele leven van 's-Hertogenbosch typeert als bij de tijd, vernieuwend of modieus <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	51%	52%	40%	54%
Aantal aanvragen cultuurfondsen <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	94	Toename van 5%	156%	Toename van 5%
Percentage inwoners dat deelneemt aan urbanactiviteiten in 's-Hertogenbosch <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	48%	Toename van 5%	36%	Toename van 5%
Percentage startende kunstenaars dat aanvraag doet bij cultuurfondsen <i>Opgave aanvragers Cultuur Fondsen</i>	25%	25%	22%	25%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We volgen en evalueren de gesubsidieerde instellingen kritisch en helpen hen om zich verder te ontwikkelen	Ja
Middels beschikkingen en de jaargesprekken die we elk jaar met alle instellingen voeren op basis van de jaarverslagen.	
Middels cultuurfonds Pop Up stimuleren we vernieuwing van het aanbod en het makersklimaat in 's-Hertogenbosch met de focus op jonge makers.	Ja
Met fonds Pop-up hebben we in 2023 in totaal 110 projecten ondersteund, waarvan 42 met de doelstelling culturele vernieuwing & experimenten en 68 met de doelstelling stimuleren van het makersklimaat.	
Binnen de cultuursector zelf willen we meer verbinding aanjagen. We zetten in op meer werkruimten voor startende makers en op het realiseren van één broedplaats.	Ja
Er zijn verschillende nieuwe (tijdelijke) plekken gerealiseerd. Dit betreft onder meer de creatieve hub Sterrenbosch (inmiddels omgedoopt tot Lokaal62) voor startende makers, de Circuskapel (circusartiesten), de Lichtkamer (fotografie), uitbreiding van Willem Twee Studios (muziek) en Het Nest in de Ridderstraat (podiumkunsten). Eind 2023 is bovendien het atelier- en broedplaatsenbeleid vastgesteld dat onder meer tot doel heeft om meer werkplekken te realiseren voor startende makers. Ook is onderzoek gedaan om het hoofdgebouw van het voormalige WeenerXL complex tot 1 januari 2026 in tijdelijk gebruik te geven aan een beheerorganisatie voor huisvesting van onder meer maatschappelijke, culturele en creatieve functies.	
We herijken het atelier- en studiobeleid met bijzondere aandacht voor makers die aan het begin van hun artistieke loopbaan staan.	Ja
In december 2023 is het atelier- en broedplaatsenbeleid door de gemeenteraad vastgesteld. Het doel is meer aandacht voor doorstroming, voldoende ruimte voor startende makers en gedeelde werkplekken. Hiernaast stimuleren we samenwerkingen tussen makers en het bedrijfsleven waar het gaat om ruimte en kennisuitwisseling. Daarbij is de ambitie dat we een nieuwe expositieruimte in beheer van startende kunstenaars openen.	
We werken verder aan de ontwikkeling van de culturele programmering en bevorderen de verbinding cultuur en Datastad.	Gedeeltelijk
Stichting Future of Work is onderdeel van de Bossche Culturele Basis 2021-2024. In de plannen van de stichting is de ambitie beschreven om samen te werken met de data week. van de Dataweek van de oktober naar juni vinden de activiteiten van Future of Work niet meer plaats tijdens de dataweek. Het festival in 2023 had als thema en titel Van wie is de economie? Door de verplaatsing van de Dataweek van de oktober naar juni vinden de activiteiten van Future of Work niet meer plaats tijdens de dataweek.	
In de cultuurfondsen gaan we, zoveel mogelijk in matching met de provincie, de mogelijkheden voor kunstenaars benadrukken om zich in 's-Hertogenbosch verder te ontwikkelen.	Ja
Fonds Pop-up heeft als o.a. als doelstelling om het Bossche makersklimaat te stimuleren. De provincie heeft in 2023 aan het fonds €50.000,- bijgedragen vanuit haar makersregeling. Deze provinciale regeling wordt niet voortgezet in 2024.	
We onderzoeken nieuwe mogelijkheden om omwille van de gebiedsontwikkeling invulling te geven aan de identiteit van de Bossche Stadsdelta (culturele hotspot, urban).	Ja

We stemmen af met de culturele organisaties in de Bossche Stadsdelta wat hun ambities zijn en verkennen nieuwe plannen. We willen de ambities stroomlijnen en inbedden in de plannen voor het gebied. De plannen voor het Design Museum zijn reeds aan de gemeenteraad voorgelegd.	
We kijken opnieuw naar onze verantwoordingssystematiek. Uitgangspunten zijn vertrouwen, partnerschap en maatschappelijke meerwaarde. In de nieuwe periode van de Bossche Culturele Basis (vanaf 2025) verhogen we het beschikbare budget	Ja
De gemeenteraad heeft het nieuwe cultuurbeleid voor de periode 2025-2028 in december 2023 vastgesteld. Kort daarna is de nieuwe Regeling Professionele Kunsten 's-Hertogenbosch 2025-2028 opengesteld, zie: Regeling Professionele Kunsten 2025-2028 .	
We reserveren budget (€ 100.000 per jaar) voor eenmalige projecten die ondersteunend zijn aan de profilering van Cultuurstad van het Zuiden.	Ja
Vanuit dit budget hebben we subsidie verstrekt voor het vooronderzoek Cultureel Wijkenprogramma. Ook is hieruit een advies van bureau STIPO betaald voor het tijdelijk gebruik van het hoofdgebouw van WeenerXL voor maatschappelijke, culturele en creatieve functies. En middelen zijn vanuit dit budget ingezet voor een project om etalages in de Bossche binnenstad 'cultureel' aan te kleden, waarmee Cultuurstad van het Zuiden nog beter zichtbaar wordt. De voorbereiding van dit project loopt, realisatie volgt naar verwachting in 2024.	
Bij de subsidieafspraken betrekken we nadrukkelijker het cultureel ondernemerschap van de organisaties waarbij maatwerk wordt nagestreefd.	Ja
Middels beschikkingen en de jaargesprekken die we elk jaar met alle instellingen voeren op basis van de jaarverslagen.	
In de gebiedsontwikkeling Bossche Stadsdelta zoeken we permanente ruimte voor de urban scene. We vergroten de ondersteuning van en zichtbaarheid aan urban-activiteiten, onder meer via structurele subsidies en projectsubsidies, om de aansluiting van het cultuuraanbod bij jongeren te versterken.	Ja
Sinds 2021 zijn er structurele (zogenaamde BCB) subsidies voor Dukebox en de Nationale Breaking League. Daarnaast zijn er voor diverse streetculture (voorheen urban) activiteiten projectsubsidies afgegeven. Er is een citybooster cultuur aangesteld en citytrainers urban zijn van start gegaan. Dukebox en Cypher HQ hebben we een extra impuls gegeven vanuit de coronamiddelen om hun activiteiten te professionaliseren. Kings of Colors hebben bijdragen ontvangen vanuit de Cultuurfondsen. Met de verschillende street culture organisaties zijn we in gesprek over de plannen die zij hebben voor een locatie binnen de Bossche Stadsdelta. Daarbij onderzoeken we of en op welke manier we hen hier als gemeente bij kunnen faciliteren.	
We faciliteren de ondernemende organisaties door het toestaan van reserves voor ontwikkelingen en innovatie.	Ja
Middels beschikkingen en de jaargesprekken die we elk jaar met alle instellingen voeren op basis van de jaarverslagen en innovatiereserves.	

Verbinden van mensen

Wat wilden we bereiken?

We betrekken meer verschillende mensen bij het culturele leven, en we betrekken ze sterker door cultuur toegankelijker te maken. Onze speerpunten zijn:

- Samenhang in het aanbod van cultuur- educatie voor kinderen verbeteren
- Amateurkunsten, met name muziek, toegankelijker maken
- Actieve en receptieve deelname aan cultuur van nieuw publiek vergroten (publiekswerking)
- Het bereik van het bestaande cultuurpubliek, bewoners en bezoekers, versterken (publiekswerving)

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Percentage inwoners dat aangeeft vrijwilligerswerk te doen voor een culturele organisatie [kopie] <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	13%	13%	11%	15%
Percentage participanten amateurkunst <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	55%	55%	62%	55%
Percentage inwoners dat het (helemaal) eens is met de stelling: 's-Hertogenbosch is dé Cultuurstad van het Zuiden <i>Monitor cultuurparticipatie</i>	28%	30%	28%	35%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
In 2024 introduceren we de 'Bossche Pas'. Met deze pas haal je veel meer uit onze gemeente: sport, cultuur en evenementen. Iedereen kan deze pas aanschaffen, maar voor inwoners in armoede is het gratis. We laten ons inspireren door de Dordtpas.	Ja
In december 2023 is het raadsvoorstel aangenomen. Er komt een pas voor inwoners met een laag inkomen met een tegoed waarmee o.a. ook culturele activiteiten toegankelijker worden.	
We geven een impuls aan muziekonderwijs nieuwe stijl en zetten daarvoor in op lobby richting het rijk. We werken in het verlengde aan een laagdrempelig aanbod van muziekles	Ja
Samen met Huis73 hebben we voorbereidingen getroffen voor een nieuw project Meer Muziek. Met dit project zet Huis73 in de wijken laagdrempelige trajecten op voor inwoners om ervaring op te doen met het zelf muziek maken. Bijeenkomsten worden begeleid door professionele coaches. In 2023 hebben we de gemeenteraad via een raadsinformatiebrief geïnformeerd over alle stappen die we zetten op het gebied van muziekonderwijs.	
We initiëren de invulling van de rol van de cultuurverkenner (inzet is 2 personen) in samenwerking met externe partijen. Daarbij is de inzet het zoeken en verbinden van makers die nu veelal de weg niet weten te vinden naar de juiste loketten. Dit om hen te helpen om op te starten en ook om verbindingen te leggen met andere culturele instellingen. Tegelijk ook een maatschappelijke insteek, waarbij het instrument van cultuur in bepaalde wijken kan bijdragen aan doelstellingen op sociaal vlak.	Ja

In 2023 hebben we samen met Willem Twee, Verkadefabriek en Theater aan de Parade gewerkt aan de verdere uitwerking van het profiel van de cultuurverkenner zoals we dat voor ons zien. Dat profiel is nu gereed. Willem Twee heeft daarop mede namens de andere betrokken cultuurorganisaties een subsidieaanvraag gedaan om daadwerkelijk de cultuurverkenner te kunnen werven. De verwachting is dat deze procedure in april 2024 wordt afgerond. De cultuurverkenner heeft de opdracht zich niet alleen te richten op de podiumkunsten, maar ook op beeldende kunst.

We gaan een meerjarige campagne opzetten samen met de verenigingen, om mensen (met name kinderen) te motiveren om aan de slag te gaan met amateurkunst. We stimuleren deelname aan amateurkunst met de focus op jongeren via de amateurkunstenregeling. Met Huis73 organiseren we de dag van de Amateurkunsten zodat zij zich goed kunnen presenteren en aan ledenwerving kunnen doen	Ja

We ondersteunen de muziekverenigingen actief bij het werven van (jeugd)leden. In 2023 is hiervoor ook een campagne ontwikkeld die is uitgezet via social media. We monitoren de gevolgen van de wijziging in de Regeling Amateurkunsten. Huis73 ontwikkelt een actief ondersteuningsprogramma voor amateurverenigingen. Met Huis73 organiseren we de dag van de amateurkunsten zodat zij zich goed kunnen presenteren.

We leveren input aan Den Bosch Partners waarin deze beter in staat is om 's-Hertogenbosch als Cultuurstad van het Zuiden actiever uit met als doel ons nog steviger te positioneren en meer bekendheid te genereren over wat onze gemeente te bieden heeft om publiekswerving te versterken	Ja

Er wordt vanuit de afdeling Cultuur nauw samengewerkt met Den Bosch Partners. Onder meer waar het gaat om de verdere lading van Cultuurstad van het Zuiden (samen met culturele organisaties), maar ook via concrete projecten als het pop-up stadspark en Heilige Huisjes Festival. Projecten die worden ondersteund door de cultuurfondsen melden hun activiteiten bovendien aan voor de website van Den Bosch Partners (www.visitdenbosch.nl).

De Bossche Zomer zetten we voort. We koesteren de oorspronkelijke insteek van 'vakantie in eigen gemeente' voor onze inwoners. Laagdrempelig en toegankelijk. We zoeken daarnaast verbreding met amateurkunst, leefbaarheid in de wijken, sport en erfgoed	Ja

De stuurgroep Bossche Zomer heeft aangegeven de Bossche Zomer te willen doorontwikkelen in een nieuw programma onder de noemer 'Cultureel Wijkenprogramma'. Dit omdat de urgentie voor een Bossche Zomer programma (de corona epidemie) inmiddels zo goed als verdwenen is. Eind 2023 is een subsidie verstrekt vanuit Impuls Cultuurstad van het Zuiden om een vooronderzoek te doen voor het Cultureel Wijkenprogramma. Dit wordt gedaan in twee wijken binnen onze gemeente. Mede op basis van de uitkomsten van dit onderzoek bepalen we in de tweede helft van dit jaar of we uw raad een voorstel voorleggen om de middelen die voor de Bossche Zomer zijn gereserveerd voortaan vrij te maken voor het Cultureel Wijkenprogramma. In 2023 zijn Bossche Zomer middelen – mede op verzoek van uw raad – ingezet voor de projecten pop-up stadspark en Heilige Huisjes Festival.

Na een succesvolle pilot continueren we het Bosch Amateur Cultuurhuis (BACH) en brengen we de huisvesting verder op orde	Ja

Moyeses' Bosch nam het initiatief om het cultuurhuis op te richten. De gemeente stelde hiervoor het oude schoolgebouw aan L. van Leydenstraat ter beschikking. Het gezelschap kreeg twee jaar om het pand tot het Bosch Amateur Cultuurhuis te ontwikkelen, vanwege de coronamaatregelen is de pilot verlengd. We zijn in gesprek over structurele subsidiëring en afspraken daarover. De middelen zijn vrijgemaakt in het bestuursakkoord.

We zoeken ruimte en kansen om cultuur en evenementen dichterbij de wijken en dorpen te brengen	Ja

We hebben dit in 2023 op verschillende manieren gedaan. Amateurkunst hebben we via een social mediacampagne onder de aandacht gebracht evenals de mogelijkheid om aanvragen te doen bij de

cultuurfondsen. Hiervoor hebben we verschillende makers in beeld gebracht, die hebben verteld over de waarde die de fondsen voor hen hebben. Met de Stuurgroep Bossche Zomer zijn we in gesprek over de doorontwikkeling van de Bossche Zomer naar een Cultureel Wijkenprogramma.

De komende jaren bouwen we letterlijk door aan Huis73. De verbouwing van Huis73 aan de Hinthamerstraat wordt gerealiseerd. We zien Huis73 als onze meest laagdrempelige voorziening met bibliotheek, amateurkunst en als ontmoetingsplek. Verbouwing van dit historische pand biedt kansen voor de doorontwikkeling van dit binnenstadskwartier.	Ja

De voorbereidingen voor de verbouwing zijn in volle gang en verlopen voorspoedig. Tijdens de verbouw blijft Huis73 zoveel mogelijk in functie. Zo is de bibliotheek inmiddels verplaatst naar de tijdelijke locatie aan de Hekellaan. Het cursusaanbod van Huis73 wordt op verschillende plekken in de stad aangeboden, waaronder voorlopig ook nog aan de Hinthamerstraat 74.

We willen dat cultuuronderwijs onderdeel wordt van de rijke schooldag. We introduceren daarnaast de 'Bossche Vensters': een programma waarmee ieder kind in het basis- en voortgezet onderwijs kennismakt met de lokale geschiedenis, het verenigingsleven, cultuur en bovenal elkaar. We zoeken hiervoor de samenwerking met scholen en maatschappelijke partners. We vragen Huis73 om daar een sterke rol in te nemen in samenwerking met andere partners, zoals Stichting Leerorkest en Klas in Kunst, de musea en het Jheronimus Bosch Art Center (JBAC). Door kinderen in aanraking te laten komen met cultuur hopen we dat ze actief worden in de amateurkunst. Met Huis73 werken we aan het vernieuwen van aanbod van cultuureducatie voor kinderen.	Ja

Huis73 ondersteunt het onderwijs én de cultuurpartners in de stad. De organisatie werkt vraaggericht; het onderwijs kiest zelf elk jaar opnieuw zijn programma. Huis73 helpt het onderwijs met het realiseren van de gestelde kerndoelen. Dat kan door programma's als Klas en Kunst / rijke schooldag of Bosch Leerorkest, of door een op maat gemaakt cultuurprogramma. Bossche Vensters maakt onderdeel uit van de Bossche cultuur- en leesroute van Huis73. Huis73 heeft een groot bereik binnen het primair onderwijs. Huis73 werkt samen met culturele aanbieders in de stad om ook het voortgezet onderwijs beter te ontsluiten.

We besteden aandacht aan ouderenparticipatie, onder meer door een integrale benadering en via de cultuurfondsen	Ja

Het integrale project (partners welzijn, gezondheidszorg, cultuur en sport) Lang Leve! was afgerond in 2021. In 2023 is gewerkt aan de implementatie van de opgedane lessen door betrokken organisaties zowel inhoudelijk als financieel.

Middels het cultuurfonds Lokaal Effectief en de subsidieafspraken stimuleren we actieve cultuurparticipatie en de toegankelijkheid van cultuur voor nieuw publiek	Ja

Bij cultuurfonds Lokaal Effectief zijn in 2023 60 aanvragen toegekend. In de cultuurnota 'cultuur maakt mensen' richt de lijn 'verbinden' zich op actieve cultuurparticipatie en toegankelijkheid. In de Bossche Culturele Basis 2021-2024 is een aantal organisaties opgenomen voor de lijn 'verbinden'. Daarnaast is een reflectie op de code diversiteit en inclusie onderdeel van de subsidieverantwoording en onderwerp van gesprek tijdens de jaargesprekken.

We brengen het gebruik van accommodaties (amateur)kunst in beeld om te komen tot een optimaal gebruik van accommodaties in de gemeente	Ja

Er is inzicht in het huidige gebruik van de accommodaties. Een plan van aanpak om het optimale gebruik te realiseren zal nog volgen.

We continueren de ondersteuning van de lokale omroep	Ja

Dtv heeft in 2023 een basissubsidie gehad van €235.410,-. Dtv heeft incidentele coronamiddelen €150.000,- voor 2023 en 2024 ontvangen om huidige organisatie in stand te houden en te versterken.

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	21.554	20.363	26.796	25.601	1.195
Baten	3.589	1.681	6.434	4.779	-1.655
Saldo van lasten en baten	-17.965	-18.682	-20.362	-20.822	-460

Belangrijkste verschillen

- Bossche zomer: voordeel € 0,1 miljoen.
De Bossche zomer is in 2023 niet doorgegaan. In plaats daarvan heeft het Pop-Up Stadspark en het winterevenement plaatsgevonden.
- Evenementen: nadeel € 0,6 miljoen.
Een deel van de kosten van met name commerciële evenementen wordt in rekening gebracht bij organisatoren. Echter veel kosten kunnen niet worden verhaald. Denk aan straat-buurtfeesten, maar ook kosten voor o.a. de intocht van Sinterklaas, Jazz in Duketown, Koningsdag etc. Daarnaast zien we sinds Covid dat de kosten rondom andere evenementen (met name carnaval en 11-11) steeds meer toenemen. Daarnaast zijn de kosten van een evenementencoördinator niet begroot en is er geen dekking voor een gedeelte van de kosten van het faciliteren van evenementen.
- Kapitaallasten: nadeel € 0,2 miljoen
- Kermissen: voordeel € 0,1 miljoen.
Hogere pachtopbrengsten en lagere kosten van energie zorgen voor een voordeel in de exploitatie.
- Overige verschillen: € 0,1 miljoen.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Verbinden van mensen met cultuur	6.932.920	8.014.210	7.783.760
Lokale Culturele Voorzieningen: stg DTV Den Bosch	0	300.000	300.000
Impuls jongerencultuur	0	260.000	206.346
Bossche Zomer	0	300.000	0
Beeldende kunsten BKV: Academie voor beeldvorming	10.000	10.000	10.000
Culturele evenementen: Stg. Noord-Zuid bevrijdingsfestival	36.800	36.800	36.800
Culturele evenementen: Stichting Bosse Nova: Kunstbende	13.710	13.710	13.710
Culturele evenementen: Opera op de Parade	56.130	56.130	56.130
Amateurkunsten: subsidieregeling amateurkunstbeoefening	278.590	251.528	251.528

Amateurkunsten: Koninklijke Harmonie 's-Hertogenbosch (huisvesting)	15.350	15.350	14.795
Amateurkunsten: Drumfanfare Amantius (huisvesting)	20.780	20.780	20.344
Amateurkunsten: 's-Hertogenbosch' Muziekkorps (huisvesting)	5.070	5.070	4.322
Amateurkunsten: Stichting Bosch Decor Collectief	6.890	6.890	6.890
Amateurkunsten: overig	220	220	220
Erfgoed: Heemkundekring Rosmalen	1.090	1.090	1.090
Volksfeesten: Stichting Vrienden Rosmalens Carnaval	5.040	5.040	5.040
Volksfeesten: Stichting Carnaval 't Slotgat	1.770	1.770	1.770
Volksfeesten: Vereniging Oeteldonkse Club	10.600	10.600	10.600
Volksfeesten: Stichting Carnavalsorganisatie Nuland	730	730	730
Volksfeesten: Stichting Kafland	730	730	730
Volksfeesten: Stichting Stadspijpers	3.000	3.000	3.000
Volksfeesten: Ondernemersvereniging KOM Rosmalen (Sinterklaas)	690	690	690
Volksfeesten: Stichting Oranje/St Nicolaas comité Vinkel	2.400	2.400	2.400
Volksfeesten: Stichting Jeugdbelangen Nuland	650	650	650
Volksfeesten: Stichting Oranje comité Empel	4.010	4.010	4.010
Volksfeesten: Stichting Koningsdag 's-Hertogenbosch	24.750	24.750	24.750
Volksfeesten: Stg. SJV Rosmalen (Koningsdag)	3.330	3.330	3.330
Volksfeesten: Stichting Oranjecomité Nuland	1.510	1.510	1.510
Volksfeesten: Stichting Engelens Belang (koningsdag)	690	980	980
Volksfeesten: overig	8.660	8.660	7.550
Bibliotheek informatievoorziening: Stichting Huis73 's-Hertogenbosch en omstreken	3.541.360	3.692.990	3.778.544
Kunstzinnige vorming: Stichting Huis73 's-Hertogenbosch en omstreken	2.323.510	2.323.510	2.323.510
Kunstzinnige vorming: overig: combinatiefunctionaris	0	0	0
Beleid Kunst en Cultuur: Stichting Engelens Belang	290	0	0
Beleid Kunst en Cultuur: Stichting DTV Den Bosch	254.240	254.240	254.240
Beleid Kunst en Cultuur: Subsidieregeling: fonds Lokaal Effectief	237.660	305.000	345.499
Beleid Kunst en Cultuur: Inzet BCB 2021-2024	13.680	16.000	16.000
Knelpunten Amateurkunsten	0	27.062	27.062
Podiumkunsten: Minoux	32.660	32.660	32.660
Podiumkunsten: Paleis voor Volksvlijt	16.330	16.330	16.330
Vernieuwen van het culturele aanbod	750.660	1.144.026	1.240.267
Subsidieregeling tijdelijke stimulering trans/vernieuwing	0	59.340	59.000
Nieuwe initiatieven Cultuurstad van het Zuiden	0	85.000	85.000
Huis Culturele Makers	0	37.550	37.479
Impuls cultuurstad van het Zuiden	0	20.000	70.000

Beeldende kunsten BKV: Ongekend	12.720	12.720	12.720
Beeldende kunsten BKV: overig	5.000	5.000	2.230
Beeldende kunsten: programmering BK	14.770	14.770	14.770
Culturele evenementen: Dukebox	65.230	65.230	65.230
Culturele evenementen: Nederlandse Breaking League	16.330	16.330	16.330
Culturele evenementen: Stichting Bosch Parade	108.860	108.860	108.860
Beleid Kunst en Cultuur: Subsidieregeling: fonds Pop Up	303.990	478.076	529.756
Beeldende kunsten: Stichting Grafisch Atelier Den Bosch	42.640	60.030	60.030
Beeldende kunsten BKV: Stichting WILLEM TWEE muziek & beeldende kunst	19.500	19.500	19.500
Beeldende kunsten BKV: Lucasprijs (best afgestudeerde Kunstacademie)	2.500	2.500	2.500
Beeldende kunsten BKV: Future of Work	40.000	40.000	40.000
Beeldende kunsten BKV: Atelier Beheer Stichting: pand St. Josephstraat	63.000	63.000	60.742
Beeldende kunsten: Atelier Beheer Stichting	34.290	34.290	34.290
Beeldende kunsten: Stedelijk Overlegorgaan voor Kunstenaars	11.830	11.830	11.830
Beeldende kunsten: Jheronimus Award 's-Hertogenbosch	10.000	10.000	10.000
Versterken van het culturele profiel	10.044.651	10.333.134	10.363.134
Incidentele knelpunten Landelijk Onderscheidend: stg November Music	0	30.000	30.000
Lokale Culturele voorzieningen: Jazz in Duketown	0	50.000	50.000
Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Internationaal Vocalisten Concours	202.630	202.630	202.630
Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Stichting Theater Artemis	90.410	90.410	90.410
Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Matzer Theaterproducties	36.630	36.630	36.630
Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting Cement	53.900	53.900	53.900
Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting November Music	40.470	40.470	40.470
Culturele evenementen: Stichting Jazz in Duketown	88.130	88.130	88.130
Culturele evenementen: Stichting November Music	54.430	54.430	54.430
Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting Theaterfestival Boulevard	491.630	491.630	491.630
Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Stichting Panama Pictures	35.500	35.500	35.500
Culturele evenementen: Stichting November Music: Bosch Requiem	54.430	54.430	54.430
Amateurkunsten: Stichting TAPTOE 's-Hertogenbosch	10.891	10.890	10.890
Erfgoed: Het Noord Brabants Museum	788.030	788.030	788.030
Erfgoed: Stichting P.M.	68.770	68.770	68.770
Erfgoed: Stichting Jheronimus Bosch Art Center	23.520	23.520	23.520
Erfgoed: Stichting Nationaal Carnavalsmuseum Oeteldonk Gemintemuzeum	5.730	5.730	5.730

Beleid Kunst en Cultuur: Subsidieregeling: fonds Landelijk Onderscheidend	331.620	307.494	337.494
Podiumkunsten: Stichting WILLEM TWEE muziek & beeldende kunst (programmering)	58.240	0	0
Podiumkunsten: Stichting Bach Cantates 's-Hertogenbosch	6.900	6.900	6.900
Podiumkunsten: Stichting Vrienden Kamermuziek 's-Hertogenbosch	32.510	32.510	32.510
Podiumkunsten: Stichting Orgelkring Hendrik Niehoff	4.900	4.900	4.900
Podiumkunsten: 's-Hertogenbossche beiaardier stichting	6.080	6.080	6.080
Podiumkunsten: Stichting Theater Artemis	8.910	8.910	8.910
Podiumkunsten: Matzer theaterproducties	14.150	14.150	14.150
Podiumkunsten: Stimulering podiumproducties: Stichting Verkadefabriek	38.350	38.350	38.350
Podiumkunsten: Konings theateracademie	62.520	62.520	62.520
Podiumkunsten: Stichting Verkadefabriek	637.710	637.710	637.710
Podiumkunsten: Zuid Nederlandse Theater Maatschappij (ZNTM) bv	3.435.780	3.435.780	3.435.780
Podiumkunsten: Stichting Jazz Werkplaats	16.330	16.330	16.330
Beeldende kunsten: Stichting Design Museum Den Bosch	2.276.420	2.526.420	2.526.420
Podiumkunsten/Beeldende kunsten: Stichting WILLEM TWEE muziek en beeldende kunst	1.041.910	1.082.760	1.082.760
Culturele evenementen Stichting Cement	27.220	27.220	27.220

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

BV Zuid Nederlandse Theatermaatschappij 's-Hertogenbosch

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 18.000 (aandelenkapitaal) € 3,4 miljoen (subsidie)	€ 3.012.606	€ 2.952.606	€ 1.132.369	€ 3.416.000	-/- € 60.000

Risicomanagement:

De belangrijkste risico's zijn de toekomstige exploitatie van het nieuwe Theater en de reserveopbouw.

Toekomstige exploitatie:

De eerder ingediende meerjarenraming is door de RvC opnieuw getoetst op houdbaarheid in het najaar van 2023. Na dit onderzoek meldde de RvC dat de meerjarenraming weliswaar op onderdelen moet worden aangepast maar dat het eindresultaat 2024, alsmede de meerjarenbegroting ongewijzigd blijft.

Reserveopbouw:

In de bouwperiode zijn extra kosten van € 2,25 miljoen gemaakt voor voorzieningen in het nieuwe theater.

Deze kosten zijn conform afspraak verschuldigd aan de gemeente. De RvC heeft aangegeven niet in staat te zijn geweest om hiervoor voldoende te reserveren. De reserve positie is daarmee lager dan verwacht.

Maatregelen

- Meer toezicht en sturing van de RvC.

- Scherper en frequenter informeren van de aandeelhouder dmv kwartaalrapportages en opvoeren van het aantal overleggen. Uitbreiden van het aantal commissarissen binnen de RvC

Met de aandeelhouder onderzoeken naar mogelijkheden voor tijdelijke financiering van verplichtingen.

(€ 2,25 mln)

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Cultuurbegroting 2021-2024](#)
[kaders cultuurbeleid vanaf 2021](#)

GELIJKE KANSEN OP TALENTONTWIKKELING

Ambitie

We creëren gelijke kansen voor alle jongeren, zodat zij hun talenten kunnen ontwikkelen. In onze benadering staat de omgeving van de jongeren centraal: de situatie thuis, op school, maar ook in de wijk. We willen positieve ervaringen toevoegen die helpen bij het ontdekken en ontwikkelen van talenten. Alle jeugdigen kunnen kansrijk opgroeien, ook al zijn er soms ingewikkelde problemen thuis. Als het nodig is, is er tijdig passende hulp op logische plekken voor de jeugdigen.

Samen met de community van Bossche partners hebben we de Actieagenda Gelijke Kansen ontwikkeld. Deze voeren we de komende jaren uit. We zetten in op de vijf sporen: nieuwe ervaringen opdoen, steun en stimulans van ouders en omgeving, integraal buitenschools aanbod, talenten ontwikkelen en passende keuzen maken. Dit kunnen we alleen samen met onze partners realiseren. Dankzij het onderwijskansenfonds kunnen we snel inspelen op kansen en knelpunten in talentontwikkeling. We stimuleren dat alle kinderen in het basis- en voortgezet onderwijs kennismaken met de lokale geschiedenis, het verenigingsleven, cultuur en elkaar. We ontwikkelen onderwijshuisvestingsbeleid en verhogen het tempo van de vervangings- en uitbreidingsopgave, zodat de onderwijshuisvesting talentontwikkeling mogelijk maakt. Ook via het jongerenwerk en jongerenparticipatie dragen we hieraan bij. De coronamaatregelen hebben grote invloed gehad op jongeren. Deze werken nog steeds door. Daarom ontwikkelen we voor jongeren een Actieplan Mentaal Welzijn. Daarnaast blijven we inzetten op het voorkomen van en de aanpak tegen: schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en jeugdwerkloosheid.

We implementeren de voorstellen uit de landelijke Hervormingsagenda Jeugdhulp en gebruiken de daarvoor bestemde middelen om de transformatie van de jeugdhulp te versnellen. We werken daarvoor lokaal samen waar dat kan en regionaal waar het moet. Om te bekijken hoe we meer hulp in nabijheid van de jeugdigen kunnen organiseren, gaan we lokaal in gesprek met jeugdigen, hun ouders en met de voor 's-Hertogenbosch belangrijke jeugdhulpaanbieders.

Naast onze lokale inzet, werken we regionaal aan passender (zwaardere vormen van) jeugdhulp. Als thuis opgroeien niet mogelijk is, streven we naar gezinsgericht verblijf. We werken ook (boven)regionaal aan het verbeteren van de jeugdbeschermingsketen. Betere samenwerking, minder overdrachten en meer snelheid is daarin ons streven. We blijven met de gemeenten in de regio Noordoost-Brabant de jeugdhulpaanbieders contracteren. Daarmee beperken we de administratieve lasten voor aanbieders en onszelf, en kunnen we een goede gesprekspartner zijn voor jeugdhulpaanbieders.

We werken hierbij samen met partners in de gemeente en in de regio. Ook zorgen we voor een goede samenwerking tussen het preventieve jeugdbeleid, de jeugdhulp, en openbare orde en veiligheid.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Talentontwikkeling

Wat wilden we bereiken?

- Alle jongeren krijgen de kans om hun talenten te ontwikkelen.
- Jongeren zijn mentaal weerbaar.
- Opgeven die voortkomen uit het Onderwijshuisvestingsbeleid lossen we effectief en versneld op.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het percentage kinderen van 0-4 jaar met een indicatie dat deelneemt aan de voor- en vroegschoolse educatie (VVE-arrangementen) <i>Peutermonitor</i>	-	>90%	86%*	>95%
Het percentage leerlingen dat voortijdig het onderwijs verlaat <i>DUO</i>	1,8%	<1,7%	2,59%**	<1,5%
Het percentage jongeren dat onvoldoende mentaal welzijn ervaart <i>GGD Corona Gezondheidsmonitor 2021 (gemeten volgens de MHI-5)</i>	27%	25%	Resultaten meting najaar 2023 nog niet bekend	20%

* Het bereik ligt lager dan verwacht. Dit is deels te verklaren door personele wisselingen en personeelstekorten bij partners, waardoor de kennis over vve niet altijd voorhanden was. Kinderen zijn hierdoor mogelijk later ingestroomd. Daarnaast is er sinds begin 2023 een nieuw registratiesysteem. Dit systeem is secuurder en geeft beter zicht op het daadwerkelijke bereik. Bij het vaststellen van de ambitie is uitgegaan van de gegevens uit het minder secure vorige systeem.

**Het aantal vsv'ers stijgt sinds schooljaar 2019-2020, zowel landelijk als in onze gemeente en bij vergelijkbare gemeenten. Redenen voor de stijging zijn Corona, het lang thuisonderwijs volgen, een toename van depressieve klachten onder jongeren en de aantrekkingskracht van werken. In de ambitie voor 2026 is hiermee geen rekening gehouden omdat de stijging pas later zichtbaar is geworden. Voor verdere toelichting en duiding, zie het Jaarverslag leerplicht/ doorstroompunt073/ leerlingenvervoer 2021-2022 en 2022-2023.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Voor de kinderen van 0-4 jaar: • We kopen peuterarrangementen in bij de kinderopvang, en wij zorgen voor indicatiestelling en toeleiding van kinderen naar deze arrangementen. Hiermee zetten we in op een goede start, zodat kinderen op positieve manier kunnen instromen in het basisonderwijs. • We continueren de pilot peuterplusgroepen voor kinderen die baat hebben bij kleinere groepen. Hierdoor hebben we over twee jaar zodanig zicht op de resultaten dat we een besluit kunnen nemen over een mogelijke structurele inbedding ervan.	Gedeeltelijk
Gerealiseerd In 's-Hertogenbosch is er een stadsbreed aanbod van gesubsidieerde peuterarrangementen en voorschoolse educatie. In 2023 hebben 670 peuters gebruik gemaakt van dit aanbod. In 2023 is de subsidieregeling “peuteropvang en voorschoolse educatie” vastgesteld, waarbij kinderopvangaanbieders miv 2024 direct bij de gemeente subsidie aanvragen. Voorheen verliep dit via Compasnul13. Miv 2023 is de GGD aangesloten op de peutermonitor. Het bereik mbt deelname voorschoolse educatie is hiermee beter in beeld. Daarnaast is een start gemaakt met het actualiseren van het onderwijskansenbeleid. Gedeeltelijk gerealiseerd De pilot Peuterplusgroep heeft ook in 2023 op 4 kinderopvanglocaties gedraaid. De werkwijze van de PeuterPlus is in 2023 verder doorontwikkeld. Medio 2024 vindt de eindevaluatie van de pilot plaats met aanbevelingen over het vervolg.	
Voor de kinderen van 4-12 jaar: • We zetten de Actieagenda Gelijke Kansen in bij vier wijken: West, Noord, Zuidoost en Graafsepoort. Zo kunnen kinderen positieve ervaringen opdoen. • We voeren het project Rijke Schooldag uit. Het doel van het project is het creëren van een veilige, inspirerende en kansrijke omgeving voor alle kinderen, van opstaan tot slapengaan. Dat betekent een integraal en continu aanbod van voor- en buitenschoolse activiteiten, die toegankelijk én inspirerend zijn voor alle kinderen. We starten dit project in de wijk West.	Ja
Gerealiseerd Samen met partners uit de gemeente zijn er de afgelopen jaren via de Actieagenda Gelijke Kansen verschillende initiatieven van de grond gekomen, doorgezet en uitgebreid. Er is een Gelijke Kansen community gebouwd in de gemeente, en er zijn Gelijke Kansen ambassadeurs die net dat stapje extra zetten voor de Bossche kinderen. Het programma heeft na de startfase gekozen om verder focus aan te brengen via de drie pijlers: Nieuwe ervaringen opdoen, samenwerken met ouders en stimuleren van talent. Via deze pijlers worden in samenwerking met de partners grotere initiatieven opgezet, waarmee het programma op korte en lange termijn impact wil maken. Gerealiseerd In het tweede schooljaar van TOP-tijd (Rijke Schooldag), krijgen kinderen en jongeren van 9 scholen (6 basisscholen en 3 scholen uit het voortgezet onderwijs) een afwisselende schooldag met ruimte voor nieuwe ervaringen opdoen. Onder en na schooltijd doen kinderen mee aan allerlei activiteiten op het gebied van sport, cultuur, gezondheid, sociale vaardigheden en techniek. De activiteiten vinden veelal plaats op en rondom de school, en zijn gratis toegankelijk voor alle kinderen. Vooralsnog vinden de activiteiten plaats op de scholen in West en komend schooljaar breiden we de TOP-tijd activiteiten uit naar andere scholen in 's-Hertogenbosch.	

Voor de jongeren van 12-18 jaar: • We zetten het Actieplan Gelijke Kansen in op een stedelijke aanpak, omdat de leefwereld van deze jongeren zich niet beperkt tot de wijk waarin ze wonen. Belangrijke projecten zijn Sterk VMBO, Spoor 10-14 en schooljongerenwerk. • We ontwikkelen het Actieplan Mentaal Welzijn, waarmee we jongeren ondersteunen om hun mentale weerbaarheid te vergroten.	Ja

Gerealiseerd Samen met partners uit de gemeente zijn er de afgelopen jaren via de Actieagenda Gelijke Kansen verschillende initiatieven van de grond gekomen, doorgezet en uitgebreid. Er is een Gelijke Kansen community gebouwd in de gemeente, en er zijn Gelijke Kansen ambassadeurs die net dat stapje extra zetten voor de Bossche jongeren. Het programma heeft na de startfase gekozen om verder focus aan te brengen via de drie pijlers: Nieuwe ervaringen opdoen, samenwerken met ouders en stimuleren van talent. Via deze pijlers worden in samenwerking met de partners grotere initiatieven opgezet, waarmee het programma op korte en lange termijn impact wil maken. Gerealiseerd Er zijn gesprekken gevoerd met scholen, jongeren, diverse gemeentelijke afdelingen en partnerorganisaties. Er zijn theatervoorstellingen georganiseerd (voor ouders, jongeren en professionals) om het taboe op mentale gezondheid te doorbreken. De ontwikkeling van het Actieplan wordt samen uitgewerkt met de inkoop van de basisondersteuning en het uitvoeringsprogramma van de Bossche Educatieve Agenda.	

Voor jongeren van 18-27 jaar: • We voeren het Bossche Innovatie Akkoord uit, waarin we samenwerken met de onderwijsinstellingen (mbo, hbo en wo). Het doel ervan is om studenten te betrekken bij het oplossen van de maatschappelijke opgaven van de gemeente.	Ja

Er is een koppeling gemaakt tussen diverse afdelingen/opleidingen van mbo/hbo/wo en verschillende gemeentelijke programma's (Datastad, Spoorzone met Onderwijsinnovatiekwartier). De uitvoering is ook geborgd via het subsidietraject City Deal Kennis Maken.

Voor leerlingen van primair en voortgezet onderwijs: • Op basis van door de raad vastgestelde kaders stellen we in afstemming met de onderwijspartners een Integraal Huisvestingsplan op. Daarnaast zorgen we voor een versnelde uitvoering van de opgaven	Ja

We hebben de aanbesteding voor de schouw en het Integraal Huisvestingsplan doorlopen. Deze werkzaamheden starten in februari 2024. Hierna volgt de financiële vertaling voor de P&C-cyclus vanaf 2026. In de tussentijd lopen diverse projecten, waaronder: - Nieuwbouw KC De Hobbit - Uitbreiding De Masten - Vernieuwing KC Zuiderster - Nieuwbouw EC Sparrenbos - Verbetering ventilatie diverse scholen en BBS-en.	

Jeugdhulp

Wat wilden we bereiken?

- Tijdsiger ambulante jeugdhulp beschikbaar op voor jeugdige logische plekken. Als er jeugdhulp nodig is, streven naar betere samenwerking tussen de toegangsverleners.
- Meer jeugdigen zo thuis mogelijk laten opgroeien.
- Jeugdigen beter beschermen als hun ontwikkeling gevaar loopt.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het percentage ouders dat vindt dat de hulp aansluit bij de vraag <i>Clïëntervaringsonderzoek jeugdhulp</i>	80%	80%	86%	82%
Het percentage jeugdigen <18 jaar dat jeugdhulp krijgt CBS	12%	12%	12,6% (meest recent cijfer uit 2022)	12%
Het aantal jeugdigen in verblijf CBS	375	350	350 (meest recent cijfer uit 2022)	325

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We blijven inzetten op een korte wachttijd bij de gemeentelijke toegang tot jeugdhulp (< twee weken), zodat jongeren snel doorverwezen kunnen worden	Gedeeltelijk
We ontwikkelen alternatieven voor lichte jeugdhulp waarvan positief effect op de wachtlijsten verwacht wordt, de gemiddelde wachttijd is drie weken. Wat we doen is sec op de wachtlijsten bij Toegang en Regie en gaat niet over wachtlijden bij aanbieders, daar hebben we geen directe invloed op. Formatie en bezetting bij T&R is op gewenst niveau en er wordt gewerkt aan b.v. collectief aanbod en betere procedures voor herindicatie.	
We maken samenwerkingsafspraken tussen de toegangsverleners tot jeugdhulp (huisartsen, jeugdartsen en gecertificeerde instellingen), om beter gebruik te kunnen maken van elkaars netwerk en expertise	Ja
In 2023 is de samenwerkingsagenda met huisartsen opgesteld. De samenwerking met andere toegangsverleners is een doorlopend proces en loopt door het gehele programma.	
We bekijken, in samenwerking met het (speciaal) onderwijs, hoe we de hulp op school beter kunnen organiseren	Ja
Dit is belegd in de regio vanwege de regionale functie van speciaal onderwijs instellingen. In de regio wordt deze maanden een uitvoeringsplan opgesteld waar dit onderdeel van is.	
We ontwikkelen alternatieven voor lichte jeugdhulp	Gedeeltelijk
Opgroeiondersteuning op school (voor 8 PO scholen en 2 VO) in 2023 2 PO scholen gestart en de aanbestedingsprocedure ingericht voor de overige scholen. Er loopt een aanbesteding voor de uitbreiding van de POH GGZ-j	

We ontwikkelen, om kwetsbare jongeren beter voor te bereiden op een zelfstandig en zelfredzaam leven, een aanpak op uitstroom van 16+-ers in verblijf. Daarbij kijken we ook naar randvoorwaarden zoals school, werk, hulp, wonen en financiën	Gedeeltelijk
Er is een methodiek ontwikkeld, de BIG5 methodiek. De implementatie daarvan is onderdeel van het regionaal beleidsprogramma 2024-2028 en uitvoeringsplan. De uitvoering ligt nadrukkelijk bij aanbieders van jeugdhulp, waarop de regio invloed heeft.	
We voeren het plan van aanpak Verbetermaatregelen Jeugdbescherming uit, waarmee jeugdigen en ouders goede hulp krijgen zonder dat of terwijl er een Jeugdbeschermingsmaatregel ingezet wordt	Gedeeltelijk
Deze verbetermaatregelen zijn onderwerp van de Leading Coalition, een provinciale samenwerking tussen gemeenten en GI's. Op regionaal (NOB) en lokaal niveau zijn we hierin vertegenwoordigd. In 2023 zijn er b.v. afspraken gemaakt t.a.v. de financiering van leerlingenvervoer bij uithuisplaatsingen.	
We maken gebruik van data-analyses voor het gesprek met aanbieders over de effectiviteit van de geboden jeugdhulp	Gedeeltelijk
Er worden trendanalyse gesprekken gevoerd door de accountmanagers van RIOZ, op basis van een dashboard. Daarin wordt gekeken naar instroom en uitstroom. De aanbieders werken veelal evidence based.	
We richten regionaal een intersectoraal behandelteam op dat jongeren passende hulp kan bieden. Dit om te voorkomen dat jongeren met een meervoudige problematiek heen en weer worden geschoven tussen organisaties	Gedeeltelijk
Onderdeel van regionale transformatieopgave en is lopend. Er is wel een regionaal expertise team (RET) dat ervoor zorgt dat jongeren met een maatregel binnen drie maanden bij de juiste instelling zijn.	
We streven naar meer gezinsgericht verblijf als kinderen niet thuis kunnen opgroeien. Jeugdigen die (tijdelijk) niet thuis kunnen opgroeien, melden we aan voor een passende plek bij het Regionaal Aanmeldteam Gezinshuizen. We ondersteunen pleegouders en gezinshuizen via de aanpak Wrap around care om uitval te voorkomen. Ook zetten we in op werving van meer pleegouders, en we breiden het aantal en de typen gezinshuizen uit	Gedeeltelijk
Hierop wordt nog intensief ingezet. Er zijn met gezinshuizen nieuwe overeenkomsten gesloten. Er wordt volop geworven voor nieuwe pleeggezinnen, week van de pleegzorg. Het RET speelt een hoofdrol in het tijdig bijeenbrengen van vraag en aanbod. Het is een beweging die veel om het lijf heeft en niet van vandaag op morgen is gerealiseerd.	
We stellen de (boven)regionale verbeteragenda voor de jeugdbeschermingsketen op en voeren deze uit	Gedeeltelijk
Via de Leading Coalition. De verbeteragenda richt zich momenteel vooral op de kritische succesfactoren die uit de proeftuinen komen uit te rollen in de jeugdzorgregio. Een voorbeeld hiervan is de gedeelde verklarende analyse.	
Inbreng leveren in de lobby richting Rijk over de doorontwikkeling van de jeugdhulp	Gedeeltelijk
De lobby voeren we samen met andere gemeenten. Het gesprek gaat over de opgave in de Landelijke Hervormingsagenda en kortingen op specialistische jeugdhulp die daarmee gepaard gaan. De kortingen van de hervormingen hebben sec betrekking op de specialistische jeugdhulp. Verhogingen van de kosten en de financiële dekking over wat er vervolgens binnen de basisvoorzieningen gaat landen is hierin niet meegenomen.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	149.555	142.873	142.154	152.068	-9.914
Baten	63.576	53.091	49.387	58.994	9.607
Saldo van lasten en baten	-85.979	-89.783	-92.767	-93.074	-307

Belangrijkste verschillen

- Personeelskosten: voordeel € 0,3 miljoen.
- Detachering uitzendkrachten: nadeel € 0,3 miljoen.
De inhuurkrachten voor de BBS'en zijn schaars en alleen beschikbaar tegen hoge inhuurtarieven. Dit is een trend die al enkele jaren zichtbaar is. Ten opzichte van de begroting zorgt dit voor een nadeel.
- Kapitaallasten: nadeel € 0,5 miljoen.
Vanwege de aanpassing van de rekenrente van 0,75% naar 1,0% ontstaat een nadeel op kapitaallasten. Op het programma Beleggingen en overige baten en lasten ontstaat een voordeel van gelijke omvang.
- Kinderopvang en onderwijs: voordeel € 0,1 miljoen.
Het voordeel ontstaat als gevolg van een positieve afrekening van voorgaande jaren op Passende Arrangementen binnen kindcentra.
- Onderwijshuisvesting: nadeel € 0,3 miljoen
In verband met de huisvestingsverplichting onderwijs worden panden verhuurd om niet. Daarnaast staan een aantal panden leeg. Beide factoren zorgen voor gemiste opbrengsten en daarmee tot een nadeel in de exploitatie.
- Kapitaallasten Onderwijshuisvesting: voordeel € 0,2 miljoen.
Nieuwe scholen zijn nog niet in gebruik, waardoor kapitaallasten vrijvallen.
- Overige verschillen: voordeel € 0,2 miljoen.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Een samenleving waarin de jeugd zich geborgen en geaccepteerd weet	599.542	321.520	262.781
Risicjongeren	305.255	292.755	262.781
Collectief en preventief aanbod jeugd	294.287	28.765	0
Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	7.180.541	8.021.194	7.454.559
Gelijke kansen	0	345.601	230.865
Projecten VVE	4.256.174	4.428.556	4.264.097
Passende arrangementen binnen kindcentra	916.693	901.998	797.167
RMC registratie en trajectbegeleiding	1.038.221	1.256.251	1.256.251

Innovatiebudget/uitvoering	194.400	201.150	194.400
Innovatie Leren en Werken	49.877	49.877	30.000
Actieplan leerbanen	128.485	0	0
Lokaal Onderwijs kansenbeleid	7.796	6.796	0
Regionale aanpak VSV	588.895	830.965	681.779
Opgroeien en opvoeden.		765.632	765.632
Gezinsadvocaat	0	765.632	765.632
Vrijwilligers in staat stellen met jongeren van 4 t/m 24 jaar activiteiten te organiseren op het gebied van ontmoeting, ontspanning en ontplooiing. Ze vinden plaats in de vrije tijd van jongeren en worden gedurende het gehele jaar uitgevoerd	537.465	537.465	491.946
Subsidieregeling jongeren	537.465	537.465	491.946
We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën	32.544	46.544	48.600
Cityboost	32.544	46.544	48.600

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen. Dit programma heeft geen verbonden partijen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Budgettaire kaders inkoop Wmo en Jeugdhulp](#)

[Inkoopbesluit Specialistische Jeugdhulp 2017-2020 Noordoost-Brabant](#)

[Arbeidsmarktprogramma AgriFood Capital Werkt 2016-2020](#)

[Jaarverslag Leerplicht en RMC 2018-2019](#)

VERSTEDELIJKING EN WONEN

Ambitie

Wij willen dat iedereen een woning kan vinden die aansluit bij de eigen wensen en mogelijkheden. Daarmee houden we onze gemeente toekomstbestendig en bereikbaar voor iedereen. We zetten daarom stevig in op onze verstedelijkingsopgave. Met bijbehorende investeringen en scherpe keuzes voor versnelling van de woningbouwproductie. Door de juiste woningen te bouwen willen we ook de doorstroming op de woningmarkt een impuls geven. Verder leggen we de nadruk op inbreiding door het toevoegen van woningen binnen bestaand bebouwd gebied.

Onze ambitie hebben we vertaald in vier onderwerpen. Per onderwerp beschrijven we het doel dat we willen bereiken en de indicatoren waarmee we de resultaten inzichtelijk maken.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Wonen en Zorg

Wat wilden we bereiken?

We willen zorgen voor voldoende diverse woonoplossingen voor specifieke doelgroepen. Bijvoorbeeld voor mensen die naast/bij hun woning extra zorg en ondersteuning nodig hebben ten aanzien van hun fysieke en/of geestelijke gezondheid. Voor die mensen zorgen we voor voldoende (betaalbare) woningen met toegang tot de juiste zorg. Op basis van een nog op te stellen woonzorgvisie gaan we hiermee aan de slag.

Er wordt ook gewerkt aan een nieuwe aanpak dakloosheid, dit komt terug in het programma Gelijke kansen op gezondheid.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Maken van een woonzorg-visie (inclusief mantelzorgwoningen)	Gedeeltelijk
Uw raad heeft in de vergadering van 4 juli 2023 het besluit genomen om de woonzorgvisie te ontwikkelen met het burgerberaad als hoofdinstrument voor het participatietraject. Het burgerberaad is gestart. Oplevering van de woonzorgvisie vindt volgend op het burgerberaad plaats in 2024.	
Nieuwe aanpak dakloosheid (wonen-eerst), zie programma Gelijke kansen op gezondheid	Ja
Met Zayaz zijn op grond van deze nieuwe integrale benadering al een aantal mensen gehuisvest en is een aantal woningen toegewezen. De komende periode vindt afstemming met de andere corporaties en in de regio plaats om deze aanpak verder te verbreden.	

Woningbouwproductie

Wat wilden we bereiken?

Om de woningbouw te versnellen maken we scherpe keuzes, met bijbehorende investeringen. We gaan daarbij voor tempo en impact. De woningmarkt is in crisis, dus dat gaan we ook op zo'n manier benaderen. Dat vraagt om ambitieuze, scherpe keuzes én om realisme. We weten dat we sterk afhankelijk zijn van de economische / marktomstandigheden en onze partners in de stad. Met die partners zoeken we dan ook de samenwerking op.

We zetten vol in op het realiseren van plannen. Samen met marktpartijen en woningcorporaties zorgen we voor voldoende harde plannen. Daarnaast houden we de potentiële woningbouwcapaciteit op peil. Zodat ook op (middel)lange termijn de woningbouw op peil blijft. Het streven is om altijd 130% plancapaciteit hebben, ten opzichte van het gewenste aantal te realiseren woningen.

We maken hiervoor een aantal richtinggevende keuzes. Zo kiezen we ervoor om de capaciteit van onze organisatie te focussen op grote plannen (met veel woningen). Bouwen in dorpen moet mogelijk zijn en faciliteren we. We zoeken samen met de corporaties naar extra mogelijkheden voor flexwoningen op de korte termijn.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Totaal potentiële woningbouwcapaciteit <i>Jaarlijks collegevoorstel potentiële woningbouwcapaciteit tbv Provincie Noord-Brabant</i>	13.400	14.000	14.000	14.000
Waarvan harde plannen <i>Jaarlijks collegevoorstel potentiële woningbouwcapaciteit tbv Provincie Noord-Brabant</i>	4.800	5.200	6.000	5.500

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We vergroten de ambtelijke capaciteit, daarvoor is per jaar € 550.000 extra beschikbaar.	Ja
De extra capaciteit is ingezet ten behoeve van het op peil houden van de potentiële woningbouwcapaciteit o.a. door het inzetten van extra capaciteit op gebied van wonen, bij de ontwikkeling van plannen en het verbeteren van de sturing op de projecten en programma's (capaciteitsmanagement).	
We starten met haalbaarheidsonderzoeken voor nieuwe potentiële woningbouwlocaties.	Ja
We richten de ambtelijke organisatie met name op grote plannen, met >100 woningen.	Ja
De focus ligt met name op grote projecten in Bossche Spoorzone, Station Oost en de Groote Wielen. In 2023 zijn ook enkele nieuwe grote projecten opgepakt (waaronder Bloemenkampkwartier en Orthen - d'n Herp). Ook is er weer wat capaciteit om kleinere projecten op te pakken.	
Bouwen in dorpen blijven we mogelijk maken	Ja
we verlenen medewerking aan diverse initiatieven in de dorpen en we geven gronden uit ten behoeve woningbouw in de Vinkelse Slagen en de Pelgrimsche Hoeve. Met de gebiedsvisies (als onderlegger	

voor de Omgevingsvisie) werken we aan de kaders voor de ontwikkelmogelijkheden voor de dorpen op langere termijn.

We zoeken samen met de corporaties naar extra mogelijkheden voor flexwoningen op de korte termijn.

Gedeeltelijk

Voor de locatie TGG zijn de opties onderzocht en voor de Meerendonk worden de mogelijkheden voor deze zomer in beeld gebracht.

Woningbouwmix

Wat wilden we bereiken?

De stip op de horizon is méér betaalbare woningen, kortere wachtlijsten, betere doorstroming, kortom meer inwoners die zich over een fijn thuis geen zorgen hoeven te maken. Daarom gaan we nadrukkelijk gemeentebreed en meerjarig sturen op de woningbouwmix. Dat doen we met het nodige realisme: we zijn hierin sterk afhankelijk zijn van de economische/ marktomstandigheden en onze partners in de stad. Met die partners zoeken we dan ook de samenwerking op.

We willen sturen op meer betaalbare woningen. Dat doen we in de zachte plannen. Voor deze plannen sturen we op de mix: 30% sociale huur, 10% betaalbare koop, 30% middenhuur en 30% dure huur en (middel)dure koop. Bij harde plannen, waar al afspraken zijn over woningbouw categorieën, sturen we op snelle realisatie. We gaan dan niet terug naar de tekentafel. Door bij te sturen op de zachte plannen, zal het totale programma (dat slechts traag bij te sturen is), groeien naar een groter aandeel betaalbare woningbouw.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
% sociale huur in plannen waar dit college afspraken over heeft gemaakt <i>Haalbaarheidsbrieven en overeenkomsten met marktpartijen en woningcorporaties.</i>	nvt	30%	54%	30%
% middenhuur en betaalbare koop in plannen waar dit college afspraken over heeft gemaakt <i>Haalbaarheidsbrieven en overeenkomsten met marktpartijen en woningcorporaties.</i>	nvt	40%	29%	40%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Het inzetten van het gemeentelijk instrumentarium om te sturen op een groter aandeel betaalbare woningen.	Ja
In 2023 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. En verder sturen we middels het opnemen van de woningbouwdifferentiatie in anterieure overeenkomsten en bestemmingsplannen op een groter aandeel betaalbare woningen. Dit blijven we in 2024 doen.	

We sturen daarmee op het aandeel sociale huur, middenhuur en betaalbare koop in de (nu nog) zachte plannen. Dat doen we door het maken van afspraken over woningbouwprojecten met marktpartijen en woningbouwcorporaties.

Vanaf het bestuursakkoord is 70% betaalbaar leidraad voor zachte plannen. Dat heeft zich vertaald in een hoger aandeel betaalbare woningbouw in onder meer de volgende projecten: Groote Wielen Noord, Orthen- d'n Herp, Bloemenkampkwartier, Bossche Stadsdelta en Station Oost. Verder zijn er concrete afspraken gemaakt over projecten als Pioenroosstraat, Hoff van Hollantlaan, 't Wiesel en de Haren.

Samenwerking met corporaties op sociale huur én middenhuur.	Ja
Ja, we hebben in de uitvoeringsagenda van de prestatieafspraken 2023 de ambities ten aanzien van zowel sociale huur- als middenhuur door de corporaties verhoogd. Voor sociaal naar netto 3150 sociale huurwoningen en tenminste 500, maar zo mogelijk 1000 middenhuurwoningen in de periode 2021 t/m 2030.	

Uitwerking van het volkshuisvestingsfonds	Gedeeltelijk
De mogelijkheden en onmogelijkheden van een volkshuisvestingsfonds zijn verkend, ook in het kader van de omgevingswet. In de loop van 2024 wordt hierover bestuurlijke besluitvorming voorbereid.	

Verstedelijking

Wat wilden we bereiken?

In 's-Hertogenbosch ligt een forse bouw-, transformatie en herstructureringsopgave. Naast de grote vraag naar woningen en bedrijvigheid willen we ook andere opgaven oplossen m.b.t. klimaatadaptatie, energietransitie, slimme mobiliteit, biodiversiteit, gezondheid en circulaire economie. Duurzaam verstedelijken dus om de stad de stad te laten zijn en de dorpen de dorpen. De dorpen profiteren van de stedelijke voorzieningen en nieuwe woon- en werkmilieus en de stad profiteert van een rijk en ontspannen achterland.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Besluitvorming Regionale Verstedelijkingsstrategie	MIRT afspraak Stedelijk Brabant als start regionaal proces	MIRT-afspraak verstedelijkingsakkoord inclusief afspraken over (co)financiering vanuit rijks gelden (o.a. Mobiliteitsfonds/NO VEX)	De Verstedelijkingsstrategie Stedelijke REgio 's-Hertogenbosch is afgerond en als beleidsvoornemen vastgesteld op het BO Duurzame verstedelijking in november 2023	Besluitvorming Stedelijke Ontwikkelstrategie en vertaling in Bossche Omgevingsvisie

Verhogen percentage verdichting en vergroening in woon- en werkmilieus in binnenstedelijk gebied	Huidige gebiedsontwikkelingen	20% extra programma op het gebied van wonen en werken	Gedeeltelijk gerealiseerd. Er zijn in de plannen in de Bossche Spoorzone extra woningen én extra groen toegevoegd . In de omgevingsvisie worden in 2024 gebieden aangewezen voor verdere verdichting.	Planvorming 2040 in binnenstedelijke gebiedsontwikkeling met extra programma
Ingrepen in het mobiliteitssysteem voor versterking Hoogwaardig Openbaar vervoer	MIRT-afspraken Verkenning Knooppuntontwikkeling	Afspraken met Rijk en provincie over noodzakelijke ingrepen en investeringen		Start werkzaamheden
nvt				

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Coalitievorming met waterschappen en regio-gemeenten (o.a. Oss, Meierijstad, Maashorst, Vught en Waalwijk) t.b.v. verstedelijkingsafspraken: • Opstellen Stedelijke Ontwikkelstrategie voor korte en langere termijn; • Verdiepende studies naar woningbouw, mobiliteit en werklocaties en vertaling in gebiedsontwikkelingen; • Lobby en bestuurlijke en ambtelijke positionering in landelijke en provincie samenwerkingsverbanden in combinatie met concrete subsidie-aanvragen op rijks- of provinciale beschikbare gelden;	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	106.321	57.897	98.493	91.444	7.049
Baten	102.163	51.500	82.243	76.117	-6.126
Saldo van lasten en baten	-4.158	-6.397	-16.249	-15.327	922

Belangrijkste verschillen

- Kapitaallasten: voordeel € 0,1 miljoen.
- Leges: voordeel € 0,5 miljoen.
Het incidenteel voordeel ontstaat door het opnemen van een éénmalige opbrengst die betrekking heeft op boekjaar 2022.
- Personeelskosten: voordeel € 0,1 miljoen.
- JADS: voordeel € 0,2 miljoen
Er is een rentesurplus ontstaan uit de samenwerkingsovereenkomst rondom het Data Science Film Festival. Deze zou ten goede komen aan het Data Science Valorisatie Fonds. Dit fonds is er echter nooit gekomen, waardoor € 0,2 miljoen ten goede komt aan de algemene dienst.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Bijdrage aan het realiseren van de JADS bedrijvenassociatie alsmede het uitvoeren van aanvullende valorisatie-activiteiten.	250.000	250.000	250.000
Jheronimus Academy of Data Science	250.000	250.000	250.000
Bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit in Den Bosch en de regio via een brede publieke discussie over architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur en beeldende kunst	25.000	25.000	25.000
Bai gemeentelijke bijdrage	25.000	25.000	25.000

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

BV Paleiskwartier

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 226.890 (aandelenkapitaal BIM)	€ 25.033.000	€ 17.370.000	€ 13.472.000	€ 17.873.000	€ 4.337.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In 2023 is het deelplan Terrazzo opgeleverd en is gestart met de bouw van het laatste deelplan van de BV Paleiskwartier: Palazzo. Afzetrisico's zijn beperkt door de verkoop van de huurwoningen en een deel van de commerciële ruimte aan beleggers. Ook is een deel van de overige woningen verkocht. Als bij oplevering niet alle woningen en/of commerciële ruimte zijn verkocht, dan zijn maatregelen zoals het verhuren van gerealiseerde woningen en het zo nodig in delen verhuren van commerciële ruimte aan geïnteresseerde partijen, maar ook het in verhuurde staat verkopen van appartementen aan een belegger reële opties.

In het directieverslag wordt in een aparte paragraaf ingegaan op de door de vennootschap gebruikte financiële instrumenten. Het management bewaakt nadrukkelijk de liquiditeitspositie van de vennootschap. De onderneming bewaakt de liquiditeitspositie door middel van opvolgende liquiditeitsbegrotingen. Het management ziet erop toe dat voor de onderneming steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen en dat tevens voldoende financiële ruimte onder de beschikbare faciliteiten beschikbaar blijft.

BV Willemspoort

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 18.000 (aandelenkapitaal, waarvan € 6.000 in het bezit van de gemeente 's-Hertogenbosch)	€ -/- 60.300	€ -/- 67.700	€ 144.100	€ 144.400	€ -/- 7.400

Risicomanagement:

Bovenstaande concept-cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In het jaarverslag van Willemspoort B.V. wordt niet ingegaan op het risicomanagement, omdat gebruik gemaakt wordt van de vrijstelling tot het opstellen van een bestuursverslag. Risicomanagement is regelmatig onderwerp van gesprek tussen directie en raad van commissarissen. Het vormt een belangrijk onderdeel van de besturing van Willemspoort.

CV Willemspoort

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 6 miljoen (aandelenkapitaal, waarvan € 2 miljoen in het bezit van de BIM)	€ 1.900.900	€ 3.340.000	€ 820.800	€ 3.749.200	€ -/- 500.900

Risicomanagement:

Bovenstaande concept-cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Het noordelijke plandeel is afgerond: Alle woningen zijn opgeleverd en de omliggende openbare ruimte is ingericht.

In het stedenbouwkundig plan voor Willemspoort Zuid zijn ongeveer 500 appartementen voorzien. Opgeteld bij de 300 appartementen in Noord levert dat een totaal van ongeveer 800 appartementen. Onderdeel van het stedenbouwkundig plan is een bezoekersgarage ten behoeve van bezoekers van zowel het JBZ als van Willemspoort. Deze parkeergarage P1 is inmiddels gerealiseerd en in gebruik genomen. Interparking exploiteert deze garage.

De provincie Noord-Brabant heeft voorjaar 2023 een vergunningenstop afgekondigd voor projecten waar sprake is van stikstofdepositie. Er vindt uitgebreid overleg plaats om hiervoor een oplossing te vinden en in 2025 te kunnen starten met de realisatie van Willemspoort-Zuid.

In dit stadium kan nog geen zekerheid worden gegeven over de gemeentelijke grondopbrengsten en de haalbaarheid van de grondexploitatie van de BV.

Bovenstaande betekent, dat de kans groot is, dat de historische boekwaarde van € 5,6 miljoen, die zwaar op het plan drukt, niet (volledig) terugverdiend kan worden.

In de gemeentelijke jaarrekening 2013 is uit voorzichtigheidsoverwegingen binnen het grondbedrijf op dit project een voorziening ter grootte van € 4 miljoen getroffen. Als gevolg van onder andere lagere rentekosten is deze voorziening inmiddels bijgesteld naar € 2,9 miljoen. De B.V. en het grondbedrijf blijven de risico's van het project kritisch beoordelen.

Door kapitaalstortingen vanuit de N.V. BIM en Heijmans Vastgoed Deelnemingen BV is het eigen vermogen toegenomen in 2022. Het vreemd vermogen is eveneens gestegen in 2022, met name door vooruitontvangen bedragen van BrabantWonen voor plankosten, waarborgsom en eenmalige vergoeding voor de verplichting tot de vestiging van een erfdienstbaarheid voor parkeerplaatsen. Het negatieve resultaat komt met name door kosten uitbesteed werk en andere externe kosten.

Haverleij BV

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 23.143 (aandelenkapitaal, waarvan € 7.714 in bezit BIM)	€ 13.245.000	€ 1.457.800	€ 1.867.400	€ 1.291.800	€ 212.500

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

De activiteiten van de B.V. waren sinds 2012 grotendeels bevroren en zijn in 2016 weer opgepakt. PPHP (Sjoerd Soeters) heeft een actueel stedenbouwkundig plan opgesteld voor de kastelen Oeverhuyze en Heesterburgh. Het kasteel Heesterburgh omvat 49 woningen en 24 appartementen en is inmiddels opgeleverd. Ook kasteel Oeverhuyze is ontwikkeld met 57 woningen en 14 appartementen en is opgeleverd. Het woonrijpmaken van Oeverhuijze wordt medio 2024 afgerond. Einde 2020 is overeenstemming bereikt over de verkoop van de golfbaan.

In 2022 heeft er een dividenduitkering van € 12.000.000 (€ 4.000.000 aan elk van de drie deelnemers) plaatsgevonden, waardoor het eigen vermogen aanzienlijk gedaald is.

De marktrisico's voor de B.V. zijn in deze afrondende fase zeer beperkt en kunnen binnen de vennootschap opgevangen worden, mede in het licht van het resterende eigen vermogen van de B.V.

Eind 2024 wordt de liquidatie van de B.V. voorbereid.

Heesch-West

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
58% batig/nadelig saldo ten gunste/laste van de gemeente 's-Hertogenbosch	-/- € 216.772	-/- € 216.772	€ 37.000.000	€ 49.000.000	€ 0,-

Risicomanagement:

Het vreemde vermogen bestaat uit de aangetrokken geldleningen. In juli 2023 is aanvullend € 12 miljoen aangetrokken.

De grondexploitatie van de GR Heesch-West wordt elk jaar geactualiseerd en bij tekorten zullen de deelnemende gemeenten (Bernheze, 's-Hertogenbosch en Oss) het tekort aanvullen. Hierdoor is er geen reserve als weerstandsvermogen binnen de GR nodig. De geactualiseerde exploitatieberekening van begin 2024 sluit met een tekort van € 43,7 miljoen. De deelnemende gemeenten hebben daarop hun verliesvoorziening afgestemd (€ 43,7 miljoen) en deze is bij overdracht van de gronden in april 2022 eveneens overgedragen. Verder is er een beperkt beschikbare weerstandscapaciteit in de grondexploitatie bij het budget bouw- en woonrijp maken opgenomen (post voorzien) en is er een behoedzaamheidsmarge aangehouden voor wat de grondopbrengsten.

Regionaal samenwerkingsverband Noord Oost Brabant/AgriFoodCapital

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen,	Financieel belang		
	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Resultaat

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.
Uitsluitend voor
identificatiedoeleinden

garanties, subsidies e.d.	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 3,00 per inwoner per jaar	€ 197.646	€ 370.189	€ 3.179.555	€ 3.534.846	€ 60.532

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

De bestuurlijke regionale samenwerking kent beperkte risico's omdat zij alleen participeert in overheidsprojecten. De regionale samenwerking wordt vanaf 1 april 2021 gepositioneerd als RNOB. RNOB is zelf geen opdrachtgever maar dit zijn de gezamenlijke deelnemende gemeenten en twee Waterschappen. Deze worden rechtsgeldig vertegenwoordigd door de gemeente 's-Hertogenbosch als penvoerder. De basis voor de samenwerking is een convenant met een looptijd van 1-1-2021 tot en met 1-1-2024. Dit convenant is door alle raden en besturen goedgekeurd en door de colleges en Waterschappen ondertekend. RNOB heeft een langlopende opdrachtovereenkomst met Agrifood Capital BV. Deze looptijd loopt synchroon met het convenant. Het jaarplan van Agrifood Capital BV wordt door het stichtingsbestuur goedgekeurd. Dit jaarplan vormt de basis voor de uitvoering van de opdracht die door RNOB vanuit de bijdragen wordt gefinancierd. De BV participeert in publieke en private projecten. De hoogte van het totale bedrag is gelimiteerd tot de opdrachtwaarde van € 1 miljoen. Agrifood Capital B.V. probeert zo veel mogelijk additionele publieke en private (Europese) financiering te verkrijgen bij de uitvoering van haar projecten. De Stichting Agrifood Capital houdt 100% van de aandelen en het stichtingsbestuur bestaat uit vertegenwoordigers van RNOB, de regionale opleidingsinstituten en vertegenwoordigers van werkgeversverenigingen.

Een Raad van Commissarissen houdt toezicht op Agrifood Capital B.V. Het risico is dat de stichting AgriFood Capital en de BV Agrifood Capital in financiële problemen kunnen komen. In dat geval is de regio Noordoost Brabant als deelnemer in het stichtingsbestuur en daarmee de gemeenten als deelnemers in de regionale samenwerking (mede) verantwoordelijk. Het financiële risico is echter beperkt tot het aandelenkapitaal van € 1,--.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Woonvisie 2020](#)

[RIB sneller bouwen aan 's-Hertogenbosch 2020](#)

[RIB sneller bouwen aan 's-Hertogenbosch \(resultaten\) 2022](#)

[Doelgroepenverordening 2021](#)

[Huisvestingsverordening 2021](#)

[RV opkoopbescherming 2022](#)

[RV Startersleningen 2022](#)

OPENBARE RUIMTE, WATER EN GROEN

Ambitie

We zorgen voor een duurzame inrichting en beheer van de openbare ruimte. Dit leidt tot vermindering van grondstoffen, hergebruik van materialen en afval en het terugdringen van het gebruik van (fossiele) brandstoffen. Hierbij maken we steeds meer gebruik van slimme technieken en data. We willen dat de buitenruimte uitnodigt tot ontmoeten, spelen en bewegen.

We zetten in op een brede vergroeningsstrategie. Met een inzet op meer kwalitatief groen in onze gemeente. Groen draagt bij aan klimaatbestendigheid doordat het water vasthoudt en hittestress in bebouwd gebied beperkt. Ook is het belangrijk voor de biodiversiteit. We kiezen voor een flinke impuls op vergroening van onze openbare ruimte in wijken en dorpen. Aanvullend richten we ons op de grotere groenstructuren. Zo komen we tot een aantrekkelijke, groene en toekomstbestendige stad in een natuurrijke omgeving.

Samen met onze partners werken we aan oplossingen voor de grote waterveiligheidsopgave in de stad en regio. Gezien onze bijzondere ligging, integreren we water in onze gebiedsontwikkeling

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Groen en klimaatbestendig

Wat wilden we bereiken?

We maken 's-Hertogenbosch beter bestand tegen de gevolgen van klimaatverandering door in te zetten op een groene en klimaatbestendige inrichting van de gemeente.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Met de Aanpak hoogwater 's-Hertogenbosch en omgeving werken we in regionaal verband aan waterveiligheid en de waterbergingsopgave. We kijken daarbij ook naar oplossingen bovenstrooms.	Ja
Samen met onze partners hebben we 11 kansrijke maatregelpakketten (bouwstenen) bepaald om de waterbergingsopgave op te lossen. Deze worden in 2024 onderzocht op maakbaarheid, haalbaarheid en betaalbaarheid.	
We actualiseren het uitvoeringsprogramma dat hoort bij de visie Groen en Klimaatbestendig 's-Hertogenbosch en geven uitvoering daaraan. We hanteren we de verordening bomen, water en groen.	Ja
We zijn gestart met de actualisatie van het uitvoeringsprogramma bij de visie Groen en Klimaatbestendig. Dit uitvoeringsprogramma sluit aan bij de gebiedspaspoorten, die in 2023 zijn opgesteld. De Verordening Bomen, Water en Groen wordt gehanteerd bij nieuwe initiatieven en projecten.	
We brengen kansen en knelpunten in kaart. Dan doen we d.m.v. stresstesten en het opstellen van gebiedspaspoorten. .	Ja
De actuele stresstestresultaten zijn meegenomen in de gebiedspaspoorten. De gebiedspaspoorten, waarbij gebiedsgericht opgaven, knelpunten en oplossingsrichtingen in kaart zijn gebracht, zijn afgerond. Besluitvorming hierover vindt plaats in het eerste kwartaal 2024.	
We werken aan de grote groenstructuren en richten dit op kwaliteitsverbetering in wijken en buurten, parken, bedrijventerreinen en natuurgebieden.	Ja
In 2023 is circa 20 hectare nieuwe natuur ontwikkeld in het Kanaalpark. Hiernaast is, verspreid over de gemeente, circa 2 hectare nieuw bos aangeplant, waarvan een deel samen met studenten van Avans Hogeschool.	
In het Plan Water en Riolering (PWR 2023-2028) is het afkoppelen van hemelwater leidend. Hemelwater wordt, waar mogelijk, lokaal en in groenvoorzieningen geïnfiltreerd.	Ja
Bij de voorbereiding en realisatie van projecten wordt standaard rekening gehouden met klimaatadaptieve maatregelen en waar mogelijk wordt het verhard oppervlak verkleind om zo de openbare ruimte te vergroenen.	
Bij vitaliseringsprojecten pakken we kansen voor ontsteking en vergroening. Te denken valt aan het gebruik van grasbetontegels in plaats van asfalt of klinkers, aanplant van meer groen/bomen, het stimuleren van adoptiegroen, adoptie van boomspiegels	Ja
Bij vitaliseringsprojecten wordt standaard gekeken of er verharding kan verdwijnen en deze ruimte ingevuld kan worden voor water dan wel groen. We kijken daarbij ook naar zelfbeheer van groen.	
We continueren het ecologisch beheer en de uitvoering van het Oeverplan. het verwijderen van beschoeiing en het omvormen naar natuurlijkvriendelijke oevers die bijdragen aan biodiversiteit van flora en fauna.	Ja
In de wijk De Maaspoort hebben we dit jaar 10 km natuurvriendelijke oevers aangelegd. De oude beschoeiing is verwijderd en waar nodig is een deel van deze beschoeiing vervangen door een hardhouten beschoeiing.	
We continueren de uitvoering van het bomenplan. Gelet op de eerdere successen van participatietrajecten in de Muntel en Zuid, kiezen we in samenspraak met bewonersorganisaties nu ook weer voor een buurt/wijk, waarbij bewoners kunnen aangeven waar zij extra bomen en groen wensen.	Ja

In 2023 zijn de wijken Engelen en Haverleij geselecteerd voor dit traject. In samenspraak met bewoners zijn locaties voor circa 70 bomen gekozen. Begin 2024 worden deze bomen geplant.

We blijven werken aan de bewustwording en de eigen bijdrage van bewoners in de vergroenings- en 'ontstening' ambitie. Bij vervanging en herinrichting van de openbare ruimte benutten we de kansen om bewoners mee te laten 'ontstenen' (faciliteren geveltuinjes, adoptie boomspiegels, gratis meenemen tegels, etc.). Ook zetten we in op (verdere) vergroening van schoolpleinen.

Ja

Dit hebben we o.a. gedaan via de subsidieregeling Groene daken en het NK tegelwippen. Er is in 2023 107 keer een subsidie groene daken aangevraagd. Daarnaast zijn we gestart met het ontwikkelen van een gedragscampagne die zich richt op de bewustwording en de eigen bijdrage van inwoners in o.a. de vergroenings- en ontsteningsambitie. Afgelopen jaar is de aanplant van 30 bomen op schoolpleinen gefinancierd. Daarnaast zijn er afgelopen jaar 35 geveltuinen bijgekomen en zijn er 50 boomspiegels geadopteerd.

Onderhoud Openbare ruimte

Wat wilden we bereiken?

We willen een openbare ruimte die uitnodigt tot spelen, bewegen en ontmoeten voor iedereen. Een aantrekkelijke openbare ruimte waar de inwoners tevreden over zijn, die uitnodigt tot ontmoeting, spelen en bewegen, en waar zij zich betrokken bij voelen. Dat wordt bij voorkeur zichtbaar in een actieve bijdrage van inwoners in het kader van een levendige en leefbare buurt.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Tevredenheid beheer en onderhoud openbare ruimte (% tevreden) KTO	62%	65%	63%	68%
Schaalscore KTO Onderhoud fysieke voorzieningen voor de jeugd KTO	7,0	7,1	7,1	7,3

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
In het dagelijks beheer en onderhoud zorgen we voor de gewenste kwaliteit in de buitenruimte. Daarbij sluiten we zoveel mogelijk aan bij de behoefte van de inwoners en dagen we ze uit om mee te denken en mee te doen.	Gedeeltelijk
Door weersomstandigheden en arbeidstekorten hebben onze aannemers niet overal de vastgestelde kwaliteit van dagelijks beheer behaald (zie ook paragraaf kapitaalgoederen).	
We hebben aandacht besteed aan zelfbeheer groen en schoon. In 2023 zijn er 35 geveltuinen en 50 boomtuinjes aangelegd en zijn 30 groenvakken geadopteerd door bewoners.	

Bij vervangingen en herinrichting betrekken we de bewoners om ruimte te creëren voor ontmoeten, bewegen, sport en spel. Bij vervangingen en herinrichting verbeteren we de toegankelijkheid van de openbare ruimte voor alle gebruikers. We stemmen plannen af met het Gehandicaptenplatform.	Gedeeltelijk
We hebben op diverse plekken beweeg- en spelplekken (her)ingericht, o.a. de skatebordbaan Weidonklaan, skatebaan Bokhoven, speelplaats Engelen, beweeg- en spelplek Schout Dichbierlaan en de afronding skatepark Vladderackenpark. Daarbij is de doelgroep flink opgerekt. Er zijn nu beweegplekken voor alle leeftijden. Hier zijn bewoners nauw bij betrokken. We hebben 42 speelplekken opgeknapt. We toetsten plannen op toegankelijkheid en stemmen daartoe regelmatig af met het Gehandicaptenplatform, wat leidt tot verbeteringen in ontwerp en uitvoering.	
Uitbreiding van het areaal in de openbare ruimte vertalen we door naar beheer- en onderhoudsbudgetten zodat die in besluitvormingsprocedures worden geborgd	Gedeeltelijk
Financiële gevolgen van areaaluitbreiding worden in de P&C-cyclus opgevoerd. In het nieuwe (digitale) Kwaliteitshandboek openbare ruimte hebben we de richtlijnen vanuit beheer opgenomen. We zijn gestart met het ontwikkelen van een beheerkostenparagraaf en -tool. Zo proberen we nog beter te borgen dat ook de nieuwe openbare ruimte goed beheerd kan worden.	
Bij renovatie in de openbare ruimte worden bestaande materialen die nog van voldoende kwaliteit zijn hergebruikt. Vervanging is geen automatisme	Gedeeltelijk
In de Belgische buurt hebben we geanalyseerd welke materialen we kunnen hergebruiken. Aan de hand van de geleerde lessen in dat project gaan we nu doorpakken om een toolkit op te stellen voor hergebruik van materialen voor ontwerp, levensduur en communicatie.	
We nemen de rotondes, als visitekaartjes van de stad, weer in eigen beheer. Waar nodig renoveren we ze.	Nee
We hebben onderzocht of we de rotondes weer in eigen beheer konden nemen; dat bleek contracttechnisch niet mogelijk. De rotondes hebben, conform het lopende contract, de nodige aandacht gehad en het onderhoud is verbeterd.	

Schone, hele en veilige openbare ruimte

Wat wilden we bereiken?

Een aantrekkelijke openbare ruimte is, naast bruikbaar ook schoon, heel en veilig. In ons dagelijks onderhoud en in onze vervangingsopgaven brengen we de openbare ruimte op het gewenste kwaliteitsniveau. Door het op orde brengen van de onderhoudsbudgetten en het geleidelijk inlopen van de vervangingsachterstand geven we een kwaliteitsimpuls aan de buitenruimte.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Schaalscore onderhoud wegen KTO	7,1	7,2	7,2	7,3
Schaalscore schoonhouden naaste woonomgeving (excl. hondenpoep) KTO	6,3	6,4	6,4	6,6
schaalscore onderhoud groen	6,9	7,5	7,1	7,5

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
In de komende 10 jaar lopen we de vervangingsachterstand geleidelijk in. We stemmen de programmering van de vitaliseringsprojecten af op de doelen van de stad (klimaatadaptatie, energietransitie, bovengronds hoogspanningsleidingen onder de grond). Bij de aanpak van de openbare ruimte lopen we gelijk op met projecten van de woningcorporaties en andere partijen. We zorgen dat de overlast van verminderde bereikbaarheid tot een minimum beperkt blijft	Gedeeltelijk
Ten behoeve van het Meerjaren Uitvoeringsprogramma Openbare Ruimte (UPOR) hebben we gewerkt aan het verder ontwikkelen van de integrale afstemming. We voeren intensiever overleg met externe partijen zoals de nutsbedrijven en de woningcorporaties om de werkzaamheden op elkaar af te stemmen. Daardoor wordt de overlast voor inwoners en bedrijven verminderd en kunnen we onze ambities beter realiseren.	
Binnen het programma Constructieve Veiligheid zijn de civieltechnische kunstwerken (bruggen, tunnels, viaducten en kademuuren) met een hoog risico onderzocht. Noodzakelijke maatregelen worden uitgevoerd. Het onderzoek naar kunstwerken met een middel en laag risico lopen in 2023 door. Aan de hand van de uitkomsten worden maatregelen bepaald	Gedeeltelijk
In 2023 zijn 4 onderzoeken naar constructieve veiligheid afgerond, onder andere de Capucijnenbrug en Hulsterbrug, en is 1 onderzoek gestart.	
We vervangen bruggen in het Westerpark en Concordiapark. Met provincie en partijen onderzoeken we of een constructief veilige 3d geprinte voetgangersbrug van gerecycled plastic mogelijk is. In de eerste helft van 2023 hebben we hierover duidelijkheid	Ja
Het project voor beide parken is afgerond. In het kader van vervanging is geen automatisme (uitgangspunt BBOR) zijn 3 bruggen verwijderd en 14 bruggen (deels) vervangen.	
We stimuleren en faciliteren kleinschalige bewonersinitiatieven, waarbij voldoende draagvlak in de buurt een uitgangspunt is. We continueren de aanpak Bossche Wijkhelden (vrijwilligers die zwerfafval in hun omgeving opruimen). We oriënteren ons op de wijze waarop we aansluiten bij landelijke acties (zoals bijv. World Clean Up Day), in relatie tot gedragsbeïnvloeding	Gedeeltelijk
We hebben diverse bewonersinitiatieven gefaciliteerd en gepromoot, zoals zelfbeheer van groen en het realiseren van insectenhoeven. Op het gebied van schoon hebben we diverse schoonmaakacties ondersteund, zowel vanuit de wijk als gekoppeld aan landelijke acties. Er zijn momenteel ruim 3000 wijkhelden, waarvan de helft kinderen. In het najaar hebben we het wijkheldenfestival georganiseerd, als dank voor hun inzet.	
We stemmen de optimalisatie van reiniging af op gedrag en behoefte. We werken een aanpak uit om zwerfafval in de binnenstad en in het centrum van Rosmalen tegen te gaan. Daarbij kijken we ook naar optimale benutting van de afvalbakken	Gedeeltelijk
We hebben gekozen voor een uniforme uitstraling van de afvalbakken per gebied. Uitvoering/afronding gebeurt in 2024. Hotspots van zwerfvuil zijn in beeld en hiervoor wordt in 2024 een plan van aanpak opgesteld en uitgevoerd.	

Slimme buitenruimte

Wat wilden we bereiken?

We willen met techniek, data en innovatie de inrichting en beheer van de fysieke buitenruimte verbeteren. We ontwikkelen het innovatiekwartier als nationale hotspot voor ICT/data. En als ankerpunt in het economisch ecosysteem. Onderdeel hiervan is een hybride leeromgeving (Hyleo). Met de doorontwikkeling van het IoT Stadslab, een samenwerking van gemeente, onderwijs en bedrijfsleven, creëren we meer innovaties in de openbare ruimte.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We zijn in 2022 gestart met een meer programmatistische, opgavengerichte werkwijze m.b.t. het IoT Stadslab (slimme bewatering, Streetsense, aquathermie). We continueren deze werkwijze Na de eerste structurering en professionaliseringsslagen in 2022 is in 2023 gewerkt aan het verder formaliseren van het IoT stadslab. Zo zijn o.a. de volgende resultaten behaald: - In 2023 zijn de gerenoveerde ruimtes in de Grencohallen ingebruik genomen. We hebben hier 5 losse ruimtes ingericht als 3 kantoorruimte en 2 bedrijfsruimte (technische ruimtes). - Conform de doelstelling van het IKDB is het IoT Stadslab steeds meer onderdeel geworden van het samenwerkingsverband Hybride Leeromgeving, waar vanuit de nieuwe ruimtes nauw wordt samengewerkt met onderwijs en lokale bedrijven. Deze samenwerking wordt verder uitgebreid in de vorm van een Convenant dat in 2024 getekend zal worden om de brede samenwerking verder te bestendigen. - Het IoT Stadslab is in 2023 geaccrediteerd als officieel leerbedrijf voor een 5-tal studierichtingen. Dit is een belangrijke basis om studenten te mogen begeleiden in hun studie. - In 2023 zijn in totaal 80 studenten ontvangen en begeleid en hebben deze gewerkt aan een 10-tal projecten in 6 themagebieden. - Inmiddels wordt steeds vaker strategisch en operationeel samengewerkt met bedrijven en instellingen uit de regio, zoals Brabantwonen, Provincie Noord-Brabant, Tilaa, Telraam, Hoevelaken, Microsoft etc. - In 2023 is een aanbesteding uitgestuurd voor de inkoop van de IT service voor een Urban Data Platform (dataplatform voor sensorinformatie uit de openbare ruimte)	Ja
We werken aan een nieuwe generatie 'intelligente' verkeersregelinstallaties (VRI's) die op basis van data aangestuurd worden. Dit geeft de mogelijkheid om bepaalde verkeersstromen voorrang te geven (bijv. Nood- en hulpdiensten) en waarmee we in het kader van doorstroming mogelijk besparingen realiseren in bijvoorbeeld tijd, brandstof en CO2 uitstoot. Bij einde levensduur of aanpassingen in de omgeving worden (verouderde) installaties omgebouwd naar een iVRI verkeersregeltoestel waarbij de doorstroming en verkeersveiligheid wordt verbeterd. Aanvullende applicaties zoals het verzorgen van prioriteringen voor fietsers of hulpdiensten zijn hier ook een onderdeel van. We zijn gestart met de verkenning naar een proef voor duurzame opwek, zoals bijvoorbeeld zonnepaneel-carports om hiermee het stroomverbruik van de installatie te reduceren richting het 0-punt.	Gedeeltelijk

Door middel van sensing meten we de vochtigheid en grondwaarde van de groeiplaatsen van de bomen op de Parade. We ontwikkelen dit door in het kader van 'slimme bewatering'	Gedeeltelijk
Een van de thema's waaraan gewerkt wordt is "Bodem". Projecten die hier onder vallen zijn b.v. "Slimme bewatering" en "Pientere tuinen". Hier wordt o.b.v. een verscheidenheid van professionele en zelfontwikkelde sensoren informatie opgehaald rond de bodemvochtigheid en bodemtemperatuur. In 2023 is een dashboard ontwikkeld waarbij de verschillende (type) sensoren in de vorm van een DigiTwin van de stad staan weergegeven. Dit dashboard is opgeleverd en wordt in 2024 verder uitgewerkt.	
We organiseren inspiratiesessies voor collega's, maatschappelijke organisaties en MKB om de mogelijkheden van het Stadslab beter uit te dragen.	Ja
In 2023 zijn diverse sessies georganiseerd ter introductie aan afdelingen en was IoT Stadslab onderdeel tijdens de kick-off Datastad. Tevens zijn de eerste contacten aangegaan met Huis73 en T-Huiz (BBW).	
We sluiten aan bij een pilot van Avans en de gemeente Breda om zwerfafval door middel van Artificial Intelligence (AI) te detecteren	Ja
In het kader van het Hybride leren zijn we ism. Avans gestart met een onderzoek om zwerfafval op straat te kunnen identificeren, zodat deze effectiever en sneller opgeruimd kan worden. Studenten hebben in enkele multidisciplinaire groepjes (4 a 5 personen) nagedacht over de beste methodes om toe te passen. Resultaten hiervan zijn gepresenteerd en verdere uitwerking staat voor 2024 gepland.	
We brengen onze data op orde, in aansluiting op de Smart City Monitor.	Gedeeltelijk
In 2023 zijn de eerste gesprekken gevoerd rond de doorstart van het Smart City Monitor platform, welke eind 2023 is opgeleverd als project. Voor 2024 is binnen het programma Datastad budget gereserveerd voor de doorstart binnen het IoT Stadslab.	

Zuid-Willemspark

Wat wilden we bereiken?

- Meer ruimte voor groen en water
- Realiseren van een mooier en prettiger woonklimaat
- Mogelijkheden creëren voor beweging, ontmoeting, recreatie en natuur

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We voeren de volgende projecten uit die reeds in voorbereiding zijn: • Pluspakket Kanaalboulevard fase 2/3 • Kruithuispark • LV-brug bij Tolbrugstraat • Pluspakket woonbootlocatie Van Veldekekeade • Sluis 0 (als separaat project) • Diverse nieuw op te starten projecten, nntb aan de hand van ambities bestuursakkoord	Gedeeltelijk

Pluspakket Kanaalboulevard fase 2/3: Voorbereidingen zijn getroffen voor de aanleg van ongeveer 1500 m2 aan groenvakken en minimaal 25 nieuwe bomen. Dit geldt voor de hele Kanaalboulevard fase 2/3 waarvan het Zuid-Willemspark onderdeel uitmaakt.

Kruidhuispark: De openbare ruimte rondom het Kruidhuis wordt momenteel aangelegd.

LV-brug bij Tolbrugstraat: Momenteel wordt er gewerkt aan een ontwerp dat past bij de gewenste functie en uitstraling en dat past binnen het beschikbaar gestelde budget.

Pluspakket woonbootlocatie Van Veldekekade: De aanpassing van de weg (Van Veldekekade), inclusief de langzaamverkeersoversteken is uitgevoerd. Het project voor de woonboten zelf loopt nog.

Sluis 0 (als separaat project): De juridische afronding van de bouwteam heeft forse vertraging opgelopen, waardoor we nog geen alternatief voorstel voor het vervolg aan de raad konden voorleggen. Ondanks herhaaldelijke verzoeken van gemeente en waterschap om tot een minnelijke oplossing te komen, heeft de aannemerscombinatie pas eind 2023 een eerste voorstel gedaan, dat door juristen van beide partijen op haalbaarheid wordt onderzocht. Omdat we ons in het afgelopen jaar wel hebben voorbereid op verschillende scenario's verwachten we in de eerste helft van 2024 een alternatief voorstel aan de raad voor te leggen, mits de bouwteamfase op een voor ons acceptabele wijze juridisch kan worden afgerond.

Diverse nieuw op te starten projecten, nntb aan de hand van ambities bestuursakkoord: Aan de Van Veldekekade is een langzaamverkeersoversteek gerealiseerd naar de Sluiswachterskade om de toekomstige ontwikkeling goed bereikbaar te maken. Tevens zijn er voor deze locatie een geluids- en parkeeronderzoek uitgevoerd om de bandbreedtes van het bestemmingsplan inzichtelijk te maken.

Circulaire openbare ruimte

Wat wilden we bereiken?

We streven naar een circulaire economie. In onze beheer- en vervangingsopgaven willen we het gebruik van grondstoffen terugdringen en grondstoffen zoveel mogelijk hergebruiken dan wel een nieuw leven geven. Ontwerp en beheer worden sterker op elkaar gericht om zodoende in de ontwerpfase reeds tot een reductie van grondstoffen te komen.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Voetgangersbrug: We voeren samen met partijen onderzoek uit naar de mogelijkheid om van afvalplastic een vergunbare voetgangersbrug te maken in het Concordiapark	Gedeeltelijk
Uit de pilot is gebleken dat een volledige, uit afvalplastic 3D geprinte voetgangersbrug (nog) niet haalbaar is. Vanwege het belang om ook op langere termijn de effecten van toepassing van geüpcyclede plastics in de openbare ruimte te monitoren, is in overleg met partijen besloten om onderdelen van de brug uit 3D geprint plastic te produceren, deze in de openbare ruimte toe te passen en te monitoren wat de effecten op langere termijn zijn.	
We voeren een pilot uit met de Bossche tegel, wat een reductie van 25 % aan grondstoffen oplevert.	Gedeeltelijk

De pilot met de Bossche tegel is in 2023 gestart. We hebben in Rosmalen een strook met deze tegels aangelegd om te monitoren. Het is van belang om zicht te krijgen op de sterkte van het materiaal gedurende langere tijd.

We dagen onze marktpartijen uit om bij het dagelijks beheer en onderhoud zoveel als mogelijk duurzaam en circulair te zijn. In onze bestekken nemen we eisen op voor hergebruik van materialen, maar ook voor het duurzaam uitvoeren van beheer en vervanging.	Gedeeltelijk
Het bestek van 's-Hertogenbosch scherpen we waar mogelijk periodiek aan op de duurzaamheidseisen. We hanteren hiervoor de aanbevelingen van BouwCirculair en de ervaringen die we uit eerdere aanbestedingen ophalen. In de Belgische buurt hebben we geanalyseerd welke materialen we kunnen hergebruiken. Aan de hand van de geleerde lessen in dat project gaan we nu doorpakken om een toolkit op te stellen voor hergebruik van materialen voor ontwerp, levensduur en communicatie. In oktober hebben we het convenant Schoon en Emissieloos Bouwen ondertekend. In dit convenant hebben rijk, provincies, waterschappen, brancheorganisaties en een aantal gemeenten afspraken vastgelegd om richting 2030 te komen tot een emissiereductie. Dit behelst zowel toe te passen materialen als de inzet van materieel. Om Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) te stimuleren, hebben we een bestaand aanbestedingsmodel hiervoor van de gemeente Eindhoven aan de Bossche opgaven aangepast. Deze Bossche variant gaan we vanaf 2024 toepassen. In het kader van duurzaam inkopen hebben we een plan van aanpak duurzaamheid opgesteld die gemeente breed, generiek kan worden ingezet bij aanbestedingen.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	48.552	50.290	54.521	53.600	921
Baten	13.158	15.391	15.909	16.119	210
Saldo van lasten en baten	-35.394	-34.900	-38.613	-37.482	1.131

Belangrijkste verschillen

- Energiekosten Openbare Verlichting: nadeel € 0,2 miljoen.
Door stijgende energie prijzen zijn ook de kosten van openbare verlichting toegenomen waardoor een nadeel ten opzichte van de begroting ontstaat.
- Groenonderhoud: nadeel € 0,5 miljoen.
In 2023 is er meer onderhoud gedaan aan bomen en groen. Dit heeft enerzijds te maken met de droogte die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden en de achterstanden die zijn ingelopen. Bovendien zijn er in het weekend meer werkzaamheden uitgevoerd om de bereikbaarheid van de stad te waarborgen.
- Kapitaallasten: Voordeel € 1.186.434.
Als gevolg van het uitstellen van investeringen ontstaat een positief resultaat op afschrijvingslasten.

- Onderhoud kunstwerken: voordeel € 0,1 miljoen.
Op dit moment is er beperkte interne en externe expertise beschikbaar op het gebied van civieltechnische kunstwerken. De moeilijke arbeidsmarkt heeft ertoe geleid dat het niet mogelijk is geweest alle werkzaamheden aan het areaal voor te bereiden en uit te voeren.
- Verhardingen: voordeel € 0,4 miljoen.
Er wordt zoveel mogelijk samengewerkt met andere projecten bij het onderhoud aan verhardingen. Dit heeft ervoor gezorgd dat een deel van het geplande onderhoud niet is uitgevoerd. Bovendien is er rekening gehouden met de bereikbaarheid van de stad.
- Water: voordeel € 0,1 miljoen.
Het onderhoud is niet in 2023 uitgevoerd vanwege een tekort aan zowel in- als externe capaciteit.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Bijdrage voor onderhoudskosten van dierenverblijven	47.490	47.490	35.952
Exploitatatiebijdragen dierenverblijven	47.490	47.490	35.952
De subsidie dient ter ondersteuning van de activiteiten op het gebied van educatie, beheer en ontwikkeling van natuur en landschap in de gemeente 's-Hertogenbosch	2.080	1.930	1.930
Stichting Landschapsbelang Maasdonk	2.080	1.930	1.930
De subsidie dient ter ondersteuning van de activiteiten voor de voorlichting en educatie van de Brabantse bevolking met als doel het in stand houden van natuur en landschap	2.380	2.200	2.200
Stichting Noord-Brabants Landschap	2.380	2.200	2.200
Schoon hemelwater van bestaande particuliere daken afkoppelen via groene daken.	106.900	106.900	42.900
Subsidieregeling aanleg groene daken	106.900	106.900	42.900
Subsidie ten behoeve van aankoop Graafse Akker		65.000	65.000
Stichting Transfarmers	0	65.000	65.000

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen. Dit programma heeft geen verbonden partijen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.

Op dit programma zijn de volgende risico's van toepassing:

Omschrijving	Aard	Maximaal bedrag	Kans Verklaring mutatie (1=laag, 5=hoog)
Omgevingswet	Structureel	pm	4 zie onderstaande toelichting
Toelichting De Omgevingswet is inmiddels ingetreden per 1 januari 2024. Vanwege het voorheen telkens uitstellen van de inwerktredingsdatum, zijn de implementatiekosten van de Omgevingswet opgelopen en is de gevormde reserve Omgevingswet in omvang afgenomen. Dit ondanks dat het Rijk voor de jaren tot en met 2025, extra financiële middelen aan gemeenten beschikbaar heeft gesteld voor de invoering van de Omgevingswet. Deze middelen zetten wij in om de te maken kosten voor ondermeer de ingevolge de Ondernemingswet verplicht op te stellen omgevingsvisie, het omgevingsplan, de aanpassing van werkprocessen en ondersteunende ICT voorzieningen en benodigde opleidingen te dekken. Voor de komende jaren verwachten wij nog aanzienlijke kosten te maken voor het opstellen van de omgevingsplannen het gedurende de transitieperiode vullen van het permanente deel van het omgevingsplan en de extra tijd en inzet die het kost om onder de nieuwe Omgevingswet de procedures en aanvragen af te handelen tijdens deze transitieperiode. De inderdieneffecten waarop aan de start van de beslissing van de wetgeving werd gerekend, blijken voor de gemeenten minder rooskleurig en zijn in een aantal scenario's negatief. Daarnaast laat het onderzoek Actualisatie Integraal Financieel Beeld Omgevingswet (2023) zien dat de inschattingen van de terugverdientermijn zich bewegen tussen de 14 en 35 jaar. Het Rijk zou met extra middelen dienen te komen om niet in 2025 en verder tekort te hebben aan de door het Rijk reeds beschikbaar gestelde gelden. De discussie om extra bijdrage t.o.v. de reeds toegezegde middelen is een lopende discussie tussen VNG en Rijk. De huidige conclusie is dat het Rijk niet van plan is om de Rijksmiddelen van een extra impuls te voorzien. Wij volgen deze ontwikkelingen nauwkeurig en zullen u hiervan op de hoogte houden.			

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Visie Samenwerken aan een duurzaam 's-Hertogenbosch 2019](#)

[RIB 'S-Hertogenbosch Groen en Klimaatbestendig \(2021\)](#)

[Verordening bomen, water en groen \(2021\)](#)

[RV Beleidsplan Openbare ruimte 2016-2025](#)

[Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2021](#)

[RIB doorkijk beleidsplan openbare ruimte 2022-2027](#)

[Uitvoeringsplan Openbare Verlichting](#)

[Inspiratieplan Zuid-Willemspark](#)

BEREIKBARE STAD, DORPEN EN WIJKEN

Ambitie

Onze ambitie is dat mensen vlot, comfortabel en veilig op hun bestemming kunnen komen. Hiervoor is een goede infrastructuur nodig voor alle modaliteiten, inclusief goede voorzieningen voor het collectief vervoer. Iedereen kan het vervoersmiddel kiezen dat het beste past bij een reis. Wij richten ons op het stimuleren van de vervoersmiddelen die het milieu het minste belasten. Voorzieningen houden we bereikbaar voor iedereen. We faciliteren en reguleren nieuwe vormen van 'mobiliteit als dienst'. Onze aanpak is gericht op de combinatie van gedragsbeïnvloeding, technologie, samenwerking, handhaving en infrastructuur. Bij werkzaamheden in de openbare ruimte beperken we de overlast voor de verkeersdeelnemers en de omgeving zoveel als mogelijk.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Duurzame mobiliteit

Wat wilden we bereiken?

Met het Actieplan Duurzame Mobiliteit gaan we op weg naar meer duurzame vormen van mobiliteit: in 2050 is al het vervoer schoon, slim en veilig. Om die slag te maken zijn meerdere transitiepaden nodig. Het actieplan Mobiliteit zet in op de volgende werklijnen gedrag (campagnes, inclusieve mobiliteit), samenwerking (community duurzame mobiliteit, zero-emissie vervoer, slimme schone bevoorrading), technologie (smart mobility, deelmobiliteit) en infrastructuur (fiets, energie & laadinfrastructuur, duurzame infra)

Onze ambitie met schone, slimme en duurzame mobiliteit voor iedereen werken we uit vanuit de drie waarden: inclusieve mobiliteit, leefbare en gezonde mobiliteit én klimaat- en energie neutrale mobiliteit.

- Iedereen in de gemeente heeft toegang tot mobiliteit en voor iedereen is duurzame mobiliteit haalbaar en betaalbaar.
- Zo veel mogelijk inwoners van de gemeente maken gebruik van e-bikes, e-voertuigen en elektrische deelmobiliteit.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
We stimuleren mobiliteitstransitie op e-bikes, e-voertuigen en elektrische deelmobiliteit in de gemeente. Aantal % mensen dat een eigen benzine- of dieselauto heeft. <i>Omnibusenquête (2 jaarlijks).</i>	78%	75%	74%	70%
Elektrisch rijden/laden: we geven elk jaar inzicht in de trend hoeveel er elektrisch wordt geladen. <i>data Vattenfall</i>	100%	103%	102%	110%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Verschillende gedragscampagnes gericht op duurzame mobiliteitsvormen en/of specifieke doelgroepen gerelateerd aan verkeersveiligheid of inclusieve mobiliteit	Ja
In 2023 zijn diverse gedragscampagnes uitgevoerd: Fietsstimulering Groote Wielen (Lekker Onderweg), Prettig en veilig verkeer rondom scholen (Lekker Anders Dag) en een actie gericht op jongeren over het gebruik van alcohol en drugs in het verkeer (Team Alert). Het zijn gerichte campagnes, zowel thematisch zoals de keuze voor vervoer naar school als wijkgericht. Deze campagnes voeren we uit in samenwerking met RNOB, Smartwayz.nl, en de provincie Noord-Brabant.	
Professionalisering van de deelmobiliteitsmarkt (vergunningen, hubs, etc.)	Ja
In 2023 is het vergunningsstelsel deeltweewielers ingevoerd en zijn vier aanbieders geselecteerd om te voorzien in deelfietsen en deelscooters. We constateren dat 1 aanbieder zijn vergunning al heeft teruggegeven in verband met te lage gebruiksaantallen. De markt voor deelauto's groeit langzaam maar wel gestaag door.	
Uitrol laadpalen in de wijken en visie snelladen/laadpleinen	Gedeeltelijk
In 2023 zijn 210 laadpalen bijgeplaatst. Daarnaast is er een begin gemaakt aan het collegevoorstel Intensivering Wijkinfra. Ook is er een nieuw contract laadpalenconcessie voor de gezamenlijke aanbesteding publieke laadinfrastructuur.	
Vorbereiding ZE-zone en vervolgstappen Green Deal Stadslogistiek	Ja
In 2023 is de communicatie over zero-emissiezone geïntensiveerd, door onder andere het versturen van brieven naar alle eigenaren van vracht- en bestelauto's woonachtig in de gemeente. Er zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd, onder andere voor de ambulante handel. Via landelijke werkgroep is er gewerkt aan het landelijk geharmoniseerde ontheffingenbeleid. De ondertekenaars van de Bossche Green Deal: Zero Emissie Stadslogistiek hebben de Bossche Bouwhub opgericht, waar we als gemeente hebben meegewerkt aan een event op de Bossche Bouwhub. SmartwayZ.NL heeft een kentekenonderzoek gedaan en de resultaten ervan in een dashboard verwerkt. Deze data is gebruikt bij verdere beleidskeuzes en besluitvorming. Daarnaast is gestart met het voorbereiden van de aanbesteding voor de ANPR-camera's ten behoeve van handhaving van de zero-emissiezone.	

Bereikbaarheid voor alle wijzen van vervoer

Wat wilden we bereiken?

De Bereikbaarheidsstrategie heeft lijnen uitgezet om de bereikbaarheid van onze gemeente voor alle modaliteiten te garanderen. Dit is vertaald in maatregelen voor de infrastructuur gericht op doorstroming en veiligheid binnen de randvoorwaarde van leefbaarheid. Waar mogelijk worden deze maatregelen gekoppeld aan de onderhoudsprogrammering voor een kosteneffectieve inzet van middelen.

Een stad waarin we vlot, comfortabel, veilig en duurzaam van A naar B ons kunnen verplaatsen waarbij we voorzieningen bereikbaar houden voor iedereen.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Aantallen fietsers data iVRI's	100	102	Berekening in 2023 niet uitgevoerd.	105
Verkeersongevallen binnen de gemeente ongevallencijfers	5,1	5	3,9	4,8
reistijden auto: d.m.v. floating car data geven we inzicht in de toe-of afname van reistijden op het wegennet, zowel per wegvak als in geheel (index). FCD	100	100	100	100

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Vorbereiding en realisatie verschillende snelfietsroutes De snelfietsroute Zaltbommel - 's-Hertogenbosch bevindt zich in de civiel technische voorbereidingsfase. De voorbereiding is in 2023 gestart met de besteksvoorbereiding. De snelfietsroute Waalwijk -'s-Hertogenbosch is afhankelijk van de start van de GOL (Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat). Wel wordt in 2024 hiervoor het Gementpad gereed gemaakt.	Gedeeltelijk
Uitwerken fietsmaatregelen vanuit onderzoek veilige fietsroutes van en naar de kernen In 2023 is inventarisatie gemaakt naar de aantrekkelijkheid van fietsroutes in onze gemeente. Daarnaast is in 2023 gestart met een onderzoek naar de actualisatie van de kwaliteitscriteria voor het fietsnetwerk. Deze twee onderzoeken worden vertaald naar een uitvoeringsprogramma ten behoeve van de verbetering van de aantrekkelijkheid van het fietsnetwerk.	Gedeeltelijk
Kleinschalige verkeersmaatregelen in kernen en wijken Er is een aantal kleinschalige maatregelen, vaak op verzoek van bewoners of bestuurs-, wijk- en dorpsraden uitgevoerd. Dit betreffen veelal snelheidsremmende maatregelen, optimalisatie van parkeren, maatregelen als gevolg van gewijzigde situaties (scholen, voorzieningen).	Ja
Monitoring verkeer, data op orde en doorontwikkeling iVRI's Wij volgen het landelijk beleid ten aanzien van verkeersregelininstallaties (VRI's) en toetsen deze aan onze beleidskaders. Met behulp van iVRI's werken we aan de ontwikkeling van een nieuwe generatie verkeerslichten, intelligente verkeersregelininstallaties die niet alleen data uitzenden naar voertuigen en fietsers, maar van hen ook data ontvangen en daarop regelingen aanpassen. Dit geeft bijvoorbeeld mogelijkheden om bepaalde verkeersstromen prioriteit te geven boven andere, denk aan hulpdiensten die beter en veiliger door de stad kunnen worden geleid. Hierdoor ontstaan mogelijk besparingen in bijv. tijd, brandstof en CO2. Hoe slimmer we die onderlinge communicatie regelen, hoe efficiënter we verkeersstromen op elkaar kunnen afstemmen. Het afstellen van verkeersregelininstallaties verloopt met iVRI's straks meer continue en volautomatisch, met optimalisatie naar de beleidskaders als	Ja

uitgangspunt. In 2023 is Maastrichtseweg - Maastrichtsepad (BOS257) en Maaspoortweg - Larenweg (BOS204) vernieuwd naar de laatste ontwikkelingen.

Vervolg binnenstadsring	Gedeeltelijk
De realisatie van de Kanaalboulevard , fase 2 en 3 is door de Raad vastgesteld, qua uitvoering staat deze in 2024 gepland. Andere delen van de binnenstadsring worden op dit moment niet opgepakt, wachtende de uitkomsten van de door de Raad gevraagde studie naar het tegengaan van doorgaand verkeer op de binnenstadsring. Op basis van de uitkomsten van deze studie wordt een nieuwe planning opgesteld.	

Uitwerkingsstudie Oostelijke Gemeentedelen en studie ROnweg DGW in relatie tot de Planuitwerking MIRT A2	Gedeeltelijk
"De uitwerkingsstudie Oostelijke Gemeentedelen en studie Rondweg DGW zijn twee projecten, waarbij de laatste bestaat korte termijn en lange termijn maatregelen. Medio 2023 is bekendgemaakt dat de MIRT-A2 op on-hold wordt gezet vanwege financiële en milieu redenen. De uitwerkingsstudie Oostelijke gemeentedelen leunt sterk op het resultaat van het MIRT. De impact van de Rijksbeslissing wordt met een impactanalyse onderzocht. Het resultaat daarvan volgt in Q2-2024. De aanbesteding voor de opdracht Oostelijke gemeentedelen zal daarop mogelijk moeten worden aangescherpt. In de tussentijd wordt gewerkt aan de korte termijnmaatregelen voor DGW Noord. De plannen worden nu afgestemd met de omgeving en de ruimtelijke procedures worden voorbereid. Echter, de lange termijn maatregelen voor DGW Noord weer samenhangen met de impactanalyse. De korte termijn maatregelen voorzien in ieder geval in de continuïteit van de woningbouw in de Grote Wielen en zijn de lange termijnmaatregelen nu nog niet nodig."	

Aanpak onveilige locaties op basis van risicoanalyse en herijking categoriseringsplan	Gedeeltelijk
"Met het vaststellen van het geactualiseerd verkeersveiligheidsbeleid in april 2021 is gekozen voor een risicogestuurde aanpak van de verkeersveiligheid. Aan de basis van deze aanpak ligt een risicoanalyse, die iedere vier jaar wordt herhaald. De analyse levert een lijst op van wegen/wegvakken waar de meeste kans op ongevallen is en die dus als eerste om verbetering vragen. Vanuit deze focuspunten bekijken we het wegennet waar als gevolg van de vormgeving van de weg, het gebruik van de weg (intensiteit), omgevingsaspecten (bijv. afleiding) en omliggende voorzieningen (bijv. scholen) de kans op ongevallen het grootst is. Daarnaast wordt ook nog steeds gekeken naar het werkelijke aantal verkeersongevallen. De omvang van de jaarlijks beschikbare verkeersveiligheidsmiddelen vraagt om prioritering in de aanpak van locaties. Bij het inrichten van de infrastructuur wordt gewerkt volgens de landelijke principes van Duurzaam Veilig met maatwerk per locatie. Voorbeelden van werken in 2023: drempels buitengebied Engelen, aanpassing fietspaden thv kruisingen Rompertsebaan, deel Oude Vlijmenseweg, aansluiting Eerste Reitsche Dreef-Bruistensingel. De herijking van het categoriseringsplan is in 2023 voorbereid en wordt in 2024 uitgewerkt."	

Mobiliteitsaanpak Brede Binnenstad

Wat wilden we bereiken?

De binnenstad moet bereikbaar zijn voor bestemmingsverkeer, met elke vorm van vervoer. Doorgaand verkeer geleiden we om de brede binnenstad heen, via de doorstroommassen. Op weg naar het autoluwer maken van de binnenstad, werken we per gebied aan passende maatregelen. Dit kunnen solitaire verbetervoorstellen voor de binnenstad zijn, echter ook integrale maatregelpakketten met mede-financiers vanuit andere projecten of programma's.

We willen een schone en groene binnenstad die aantrekkelijk is voor bewoners en bezoekers met een focus op meer ruimte voor fietsen, lopen en duurzame mobiliteitsvormen.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Verschuiving modal shift naar fiets en wandelen versus afname autoverkeer <i>Omnibus</i>	100	95	98	95

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Vorbereiden van de toegangsregels per gebied (mede gerelateerd aan opgaven voor STS-gebied)	Gedeeltelijk
Het project voor toegangsregels per zone/gebied en/of doegroep is in 2023 gestart met formulering van doelen en kaders. Vervanging van het STS-systeem, kernwinkelgebied afgesloten met venstertijden voor gemotoriseerd systeem. De keuze is of dat een fysiek systeem wordt, camerasysteem, of een combinatie hiervan. Daarnaast is het ontheffingenbeleid onderdeel van dit project.	
kleinschalige maatregelen financieel meeliftend op andere programma's en projecten	Ja
Er zijn verschillende verkeersprojecten uitgevoerd in aansluiting op op andere programma's en projecten.	
Knooppunt ontwikkeling Station 's-Hertogenbosch (MIRT)	Gedeeltelijk
Werkzaamheden zijn gestart en lopen de komende jaren door.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	18.404	20.327	23.400	22.468	932
Baten	24.053	25.372	27.559	27.110	-449
Saldo van lasten en baten	5.649	5.044	4.159	4.642	483

Belangrijkste verschillen

- Kapitaallasten: voordeel € 0,2 miljoen.
- Personeelskosten: nadeel € 0,1 miljoen.
- Overige verschillen: voordeel € 0,4 miljoen.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	105.000	105.000	75.276
Subsidieregeling Verkeerseducatie en verkeersveiligheid	105.000	105.000	75.276

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.
Dit programma heeft geen verbonden partijen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.
Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Koersnota Mobiliteitsaanpak 's-Hertogenbosch 2017-2025](#)
[Uitvoeringsprogramma 2018-2019](#)

SPORT EN RECREATIE

Ambitie

Gezondheid, sport en bewegen is voor iedereen, maar niet voor iedereen vanzelfsprekend. Bewegen is voor iedereen essentieel om lichaam en geest vitaal en in goede conditie te houden. Te veel mensen lukt het niet om dagelijks voldoende te bewegen en dat is jammer. Naast een gezonde geest en een gezond lichaam draagt sport en bewegen ook bij aan een actieve, duurzame, sociaal betrokken en veilige samenleving. Sport biedt een platform om elkaar te ontmoeten, samen te ondernemen, talenten te ontwikkelen en heerlijk te ontspannen.

Sport en bewegen is ook gewoon leuk. Het is dan ook onze missie om iedereen in 's-Hertogenbosch de kansen en gelegenheid te bieden om in beweging te komen en te blijven. Dit vraagt om een goede sportieve infrastructuur, een tot bewegen uitnodigende inrichting van de openbare ruimte, vitale sportaanbieders maar ook om "beweeg inclusief denken" vanuit het onderwijs, welzijnswerk, gezondheidszorg, etc. Door krachten te bundelen en samen te werken aan een brede en integrale aanpak geven we zo veel mogelijk inwoners, jong en oud, de kans om bewegen een vast onderdeel van hun dagritme te laten zijn. Het sporten en bewegen zorgen niet alleen voor een betere gezondheid en vitaliteit, maar ook voor sociale binding, betere leerprestaties, talentontwikkeling en burgerschap. Sport en bewegen als onlosmakelijk onderdeel van de sociale structuur van onze gemeente.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Bewegen voor iedereen

Wat wilden we bereiken?

In 2040 voldoet 75% van de Nederlanders aan de beweegrichtlijnen. Ze bewegen dagelijks voldoende om gezondheidsschade als gevolg van lichamelijk inactiviteit te voorkomen. Dat is tenminste de ambitie van onze rijksoverheid. Wij delen die ambitie en willen daar een bijdrage aan leveren door ook in 's-Hertogenbosch het aantal inwoners dat voldoet aan de beweegrichtlijnen jaarlijks te laten groeien. Bij die inspanningen hebben we extra aandacht voor de wijken met een gezondheidsachterstand en beweeg armoede omdat dagelijks bewegen alles behalve een vanzelfsprekendheid is.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Percentage jeugd (12 tot 18 jaar) dat voldoet aan de beweegrichtlijn <i>Onderzoek jongeren (GGD)</i>	28%	28%	15% (meting 2021, Corona)	28%
Percentage volwassenen (18 jaar en ouder) dat voldoet aan de beweegnorm <i>Enquête Sport en Welzijn (O&S)</i>	45%	47%	51% (meting 2022)	53%
Percentage kinderen (4-11 jaar) dat voldoet aan de beweegrichtlijn <i>Kindmonitor (GGD)</i>	48%	50%	60%	55%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We formuleren samen met de inwoners van onze stad een nieuwe sport en beweeg visie voor de komende jaren	Ja
Met inzet en inbreng van de stad is de nieuwe sport- en beweegvisie tot stand gekomen. In januari 2024 is deze in de gemeenteraad vastgesteld.	
We ondersteunen, o.a. door de inzet van combinatiefunctionarissen, alle scholen en kindcentra om kwalitatief beter bewegingsonderwijs te geven	Ja
Naast de inzet van combinatiefunctionarissen zijn in samenwerking met schoolbesturen ook twee expertisepunten Bewegingsonderwijs ingericht.	
We ontwikkelen in samenwerking met het onderwijs een breed motorische leerlijn van 0 tot 18 jaar	Gedeeltelijk
De breed motorische leerlijn is in samenwerking met het onderwijs nog in ontwikkeling.	
We stimuleren inwoners uit de wijken met een gezondheidsachterstand, die nog niet voldoende bewegen en begeleiden hen naar passend sport- en beweegaanbod	Ja
Door de inzet van buurtsportcoaches en projecten in de betreffende wijken, worden inwoners individueel toegeleid naar passend aanbod.	
We optimaliseren de informatievoorziening richting onze inwoners over waar zij terecht kunnen voor informatie over de sport- en beweegmogelijkheden in onze gemeente	Gedeeltelijk
We oriënteren ons op een sport- en beweegplatform waar naast kennismakingsaanbod ook regulier aanbod makkelijk vindbaar is. We verwachten een keuze in eerste half jaar 2024 en implementatie in het tweede half jaar van 2024.	
We ondersteunen inwoners uit wijken met een gezondheidsachterstand om belemmeringen voor sporten en bewegen weg te nemen	Ja
We zijn in gesprek met inwoners en doen nader onderzoek om de belemmeringen nog beter in beeld te krijgen. Daarnaast fungeren combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches als intermediairs naar hulpstructuren zoals Jeugdfonds Sport en Cultuur, KOO en de bijzondere bijstand.	

Sportieve infrastructuur

Wat wilden we bereiken?

Onze sportieve infrastructuur is het geheel van (sport)accommodaties, de inrichting van de openbare ruimte en de organisaties in de gemeente die sport en beweegactiviteiten aanbieden. We willen dat deze sportieve infrastructuur voorziet in de sport en beweegbehoefte van onze inwoners. Ook willen we dat accommodaties, de openbare ruimte en de sportaanbieders, aan inwoners die niet of niet voldoende bewegen, een uitdaging bieden om dat wel te gaan doen. Daarnaast willen we de sportinfrastructuur verder verduurzamen in de brede zin van het woord.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Percentage volwassenen dat de kwaliteit van sportvoorzieningen als (ruim) voldoende beoordeelt. <i>Enquête Sport en Welzijn (O&S)</i>	62%	63%	57% (meting 2022, meetmethodiek gewijzigd)	65%
Percentage volwassenen dat het aantal mogelijkheden om te sporten/bewegen in de openbare ruimte (ruim) voldoende vindt. <i>Enquête Sport en Welzijn (O&S)</i>	58%	60%	54% (meting 2022)	65%
Percentage 12-18 jarigen dat het aantal mogelijkheden om te sporten/bewegen in de openbare ruimte (ruim) voldoende vindt <i>Onderzoek jongeren (GGD)</i>	69%	71%	58%	75%

* Antwoordcategorieën zijn t.o.v. de nulmeting gewijzigd.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We gaan verder met de verduurzaming (met name energiebesparende maatregelen) van het Sportiom en combineren dat met het fasegewijs uitvoeren van het jaarlijks bouwkundig en installatietechnisch eigenaarsonderhoud	Ja
Jaarlijks wordt een planning gemaakt van onderhoud inclusief verduurzaming en deze is conform plan uitgevoerd.	
We renoveren op 2 complexen de kleedkamers en vervangen op 3 complexen de toplagen van kunstgrasvelden.	Gedeeltelijk
Op 1 complex zijn de kleedkamers gerenoveerd, voor het andere complex zijn de voorbereidingen gestart. Op 1 complex zijn de toplagen volgens planning vervangen. Op 2 complexen bleken de toplagen nog van voldoende kwaliteit om de vervanging nog een jaar door te schuiven.	
We evalueren de exploitatieovereenkomst en huurovereenkomst Sportiom	Ja
De overeenkomsten zijn met de exploitant geëvalueerd. Belangrijk bespreekpunt was de kwetsbaarheid van de organisatie door de stijging van de energiekosten (vanaf 2024).	
We actualiseren en analyseren met meerjarig onderhoudsplan Sportiom tot en met 2038 om vast te stellen of het plan ook binnen de huidige financiële kaders kan worden uitgevoerd	Ja
Het meerjarig onderhoudsplan Sportiom is geactualiseerd. Bij de actualisatie begroting 2023 zijn extra middelen beschikbaar gesteld om het onderhoud binnen de financiële kaders uit te kunnen voeren.	
We gaan verder met de verduurzaming van Zwembad Kwekelstijn en doen dat in combinatie met het renoveren van de klimaat technische installaties	Gedeeltelijk
Grote verduurzamingsmaatregelen zijn doorgeschoven naar 2024 om die gecombineerd te kunnen uitvoeren.	
We nemen maatregelen bij zwembad Kwekelstijn om nieuwe schade als gevolg van hevige regenval in de toekomst te voorkomen	Ja

Maatregelen zijn getroffen.	
We repareren de bodem van het wedstrijd bassin van zwembad Kwekelstijn	Ja
De bodem is gerepareerd.	
We slopen de oude Sportzaal Rijnstraat en richten de vrijkomende ruimte in als groene openbare ruimte en speelplek	Nee
In het kader van de Wet Natuurbescherming is een verplichte check op potentiële aanwezigheid van vleermuizen nodig. Dit betekent een vertraging van de sloopdatum. Vroegst mogelijke sloopdatum is april 2024.	
We stimuleren en zoeken naar mogelijkheden voor sport, bewegen en ontmoeten in de openbare ruimte	Ja
Het is een continu proces om sport, bewegen en ontmoeten in de openbare ruimte te verbeteren. Dit wordt integraal opgepakt en de komende jaren wordt hier extra capaciteit op ingezet.	
We willen sportparken meer openbaar toegankelijk en meer multifunctioneel maken en de kansen benutten om deze te integreren in de openbare ruimte.	Ja
Op Sportpark Noord is een openbare, multifunctionele Skills Garden gerealiseerd. Daarnaast kijken we altijd naar kansen en mogelijkheden om ook andere sportparken beter en breder te gebruiken.	
We werken samen met Watersportvereniging Groote Wielen aan een plan voor een nieuwe accommodatie aan de Groote Wielenplas	Ja
De botenloods, de steigers en het eiland zijn in gebruik genomen door de watersportvereniging. Momenteel doorlopen we nog een ruimtelijke procedure voor de realisatie van een clubgebouw op het eiland.	
We ondersteunen verenigingen om meer toekomstbestendig te worden	Ja
We hebben, samen met pilotverenigingen, het Clubkompas ontwikkeld waarmee verenigingen op gestructureerde wijze worden geholpen om toekomstbestendig te worden.	
We zetten intensiever in op de contacten met commerciële en anders georganiseerde sport	Ja
De eerste contacten met het Platform Ondernemende Sportaanbieders zijn gelegd. Vanaf 2024 wordt er capaciteit vrijgemaakt om met deze sportaanbieders relaties op te bouwen.	

Sport als middel

Wat wilden we bereiken?

We willen de positieve waarden van sport en bewegen optimaal benutten door een wezenlijke bijdrage te leveren aan de bredere maatschappelijk opgaven en thema's zoals gezondheid, eenzaamheid, inclusie, talentontwikkeling en kansengelijkheid. We doen dit door intensief samen te werken met onderwijs, welzijn en gezondheidsorganisaties, maar ook door het sport en beweegaanbod nog beter te laten aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van onze inwoners.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Sport en bewegen wordt een vast onderdeel van de ontwikkeling van een Rijke Schooldag	Gedeeltelijk
We werken samen met o.a. programma TOP-tijd waar we pilots uitvoeren, maar een vast onderdeel is sport en bewegen nog niet.	
We zetten de sociale kracht van sport en bewegen in om inwoners met relationele eenzaamheid de mogelijkheid te geven dat zij zich meer verbonden en fit voelen	Ja
We dragen via o.a. Beweeg u Fit en andere projecten expliciet bij aan het bestrijden en voorkomen van relationele eenzaamheid.	
We zorgen voor aandacht voor een gezonde leefstijl bij evenementen en op sportaccommodaties	Ja
Bij gemeentelijke sportaccommodaties zijn we hier bewust mee bezig. Bij verenigingen met een eigen accommodatie is een rookvrije accommodatie en gezond kantine-aanbod een voorwaarde voor jeugdsportsubsidie.	
We zetten ons, met name in de wijken met de grootste gezondheidsachterstanden, in om de gezondheidsverschillen onder onze inwoners te verkleinen	Ja
De inzet van zowel naschoolse sportactiviteiten en andere projecten richt zich met name op wijken met de grootste gezondheidsachterstanden.	
We dragen bij aan een inclusievere samenleving door verenigingen te ondersteunen in cultuur en sportaanbod zodat meer inwoners zich bij hen thuis en/of welkom voelen	Ja
Verenigingen kunnen gebruik maken van de menukaart met ondersteuningsaanbod, samengesteld in samenwerking met RADAR, COC en de John Blankensteijn Foundation. Daarnaast zijn in de jeugdsportsubsidie voorwaarden over een veilig sportklimaat vastgelegd en ondersteunen en trainen we vertrouwenscontactpersonen.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	22.436	21.276	22.778	24.332	-1.554
Baten	10.667	8.611	8.939	10.968	2.029
Saldo van lasten en baten	-11.769	-12.666	-13.839	-13.363	476

Belangrijkste verschillen

- Coronaherstelfonds: voordeel € 0,1 miljoen.
In de jaarrekening 2020 was € 100.000 gereserveerd voor sport- en cultuurverenigingen als coronamaatregel. In de praktijk blijkt dat het aantal leden dat verenigingen als gevolg van Corona verloren hebben, is meegevallen. In totaal is € 35.000 uitgegeven en valt het restant vrij ten gunste van de algemene dienst.

- Als gevolg van hogere energieprijzen, zijn de kosten gas- en elektra ook gestegen. Hierdoor ontstaat een nadeel van € 0,3 miljoen.
- Kapitaallasten: voordeel € 0,4 miljoen.
Vanwege de aanpassing van de rekenrente van 0,75% naar 1,0% ontstaat een nadeel op kapitaallasten. Op het programma Beleggingen en overige baten en lasten ontstaat een voordeel van gelijke omvang.
- Sporthallen Rodenborch: Voordeel € 0,2 miljoen.
In het eerste jaar van de exploitatie is de foyehouder verantwoordelijk voor het beheer van de sporthallen voor sportgebruik. Het voordeel is ontstaan doordat we daarmee niet apart, eigen beheer hebben ingezet.
- Vergoeding onderwijs sportaccommodaties: voordeel € 0,1 miljoen.
In 2023 is er een hogere vergoeding ontvangen voor onderwijsgebruik van de sport accommodaties.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Bijdrage in de exploitatielasten van de gehuurde skatehal	56.520	56.520	56.520
Exploitatiebijdrage World Skate Center	56.520	56.520	56.520
Bijdrage in de huurlasten van de accommodatie van de handboogvereniging	5.760	5.760	6.110
Subsidie handboogvereniging Prins Bernhard	5.760	5.760	6.110
Bijdrage ten behoeve van instandhouding (geprivatiseerde) kleedkamers van derden	23.070	23.070	26.132
Exploitatiebijdrage geprivatiseerde kleedaccommodaties	23.070	23.070	26.132
Bijdrage voor de instandhouding van de sportieve activiteiten van de vereniging Sport Voor Gehandicapten	6.340	6.340	6.340
Subsidie gehandicaptensport	6.340	6.340	6.340
Bijdrage voor de organisatie van beweegactiviteiten voor senioren (bewegingscentrum 50+)	6.200	6.200	
'S-PORT PLUS	6.200	6.200	0
Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	226.030	226.030	192.579
Combinatiefunctionarissen	226.030	226.030	192.579
Mogelijk maken van begeleide beweegactiviteiten voor senioren	3.030	3.030	
Subsidiebijdragen Meer Bewegen voor Ouderen (MBVO)	3.030	3.030	0
Mogelijk maken van Sportevenementen in de stad	24.220	24.220	25.000
Sportevenementen	24.220	24.220	25.000
Openstelling van een openbaar toegankelijk zwembad	690.010	690.010	657.280
Exploitatiebijdrage Combibad Kwekelstijn BV	690.010	690.010	657.280
Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	349.090	349.090	349.090

Verenigingssubsidie (jeugdleden en vrijwilligers)	349.090	349.090	349.090
Tegemoetkoming meerkosten energie openbare zwembaden (MEOZ)	372.551	372.551	372.551
Sportfondsen 's-Hertogenbosch BV	301.876	301.876	301.876
Combibad Kwekkelstijn BV	70.675	70.675	70.675
Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord		163.070	94.808
Subsidieregeling Uitvoeringsbudget Bosch Sportakkoord 2021	0	163.070	94.808

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

Kwekkeltijn BV

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 18.151 (aandelenkapitaal)	€ 168.132	nog niet bekend	€ 301.410	nog niet bekend	nog niet bekend

Risicomanagement:

Het aantal bezoekers in de zomer is afhankelijk van het weer. De algemene reserve van deze vennootschap bedraagt € 149.981 (deze mag maximaal € 150.000 bedragen) en is toereikend om enkele slechtere jaarresultaten (als gevolg van minder bezoekers) op te kunnen vangen.

Landelijk en voor Kwekkeltijn BV is het steeds moeilijker om aan geschoold en ervaren zwembadpersoneel te komen. Al vanaf 2020 besteedt Kwekkeltijn BV extra veel aandacht aan werving en opleiding. Dit is gezien de arbeidsmarktomstandigheden echter niet voldoende en daarom heeft de BV in 2022 moeten besluiten de salarissen te verhogen met een toeslag. Ondanks deze maatregel is het de vraag of er ook in de toekomst voldoende gekwalificeerd personeel kan worden gevonden om de veiligheid van de bezoekers te waarborgen. Met gerichte wervingscampagnes wordt geprobeerd het personeelsbestand op peil te brengen en te houden. Als dit niet lukt, moet de openstelling beperkt worden (bijvoorbeeld niet alle dagen open) of het aantal bezoekers per tijdvak gelimiteerd worden.

Kwekkeltijn BV heeft net als andere zwembaden een fors energieverbruik. Voor 2023 heeft Kwekkeltijn BV nog een energiecontract met vaste, lage tarieven voor gas en elektra. Vanaf 2024 wordt aangesloten bij het gemeentelijk energiecontract. De afspraken die gemeente 's-Hertogenbosch regionaal en met de energieleverancier gemaakt heeft, biedt deze mogelijkheid. De energietarieven in 2024 liggen fors hoger dan in 2023. De extra kosten kunnen niet worden opgevangen binnen de bestaande exploitatie. Dit zal tot een aanvraag leiden door Kwekkeltijn BV van extra exploitatiesubsidie.

De huidige exploitatiesubsidie- en huurovereenkomst zijn afgesloten voor 2021 tot en met 2024. In 2024 start de voorbereiding voor nieuwe overeenkomsten vanaf 2025.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Sportvisie Sportief Samen Verder](#)

[Buitensportnota 'Buitenkans'](#)

[Zaalsportnota](#)

ENERGIE, DUURZAAMHEID EN MILIEU

Ambitie

's-Hertogenbosch wil een duurzame gemeente zijn waarin het prettig en gezond wonen en leven is. We willen klimaatneutraal zijn in 2045. Dat betekent dat we energiebesparing stimuleren, duurzame energie gaan opwekken en extra stappen zetten om van het gas af te gaan. Ook stimuleren we elektrisch rijden en andere vormen van duurzame mobiliteit. We zetten we in op een circulaire economie, waar afval wordt voorkomen en grondstoffen hun waarde behouden. We zorgen voor een schone en veilige leefomgeving, met aandacht voor luchtkwaliteit. We stimuleren een duurzaam gebruik van de bodem. Voor het realiseren van een duurzame gemeente werken we samen met inwoners, organisaties, bedrijven en onderwijs. We stimuleren inwoners en ondernemers om zelf ook hun steentje bij te dragen.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Versnellen van energiebesparing

Wat wilden we bereiken?

Versnellen van energiebesparing in de gebouwde omgeving, in het bijzonder bij huishoudens met energiearmoede.

We versnellen het nemen van energiebesparende maatregelen en richten ons daarbij in het bijzonder op de huishoudens die te maken krijgen met energiearmoede. Door onze communicatie te versterken zullen meer mensen gebruik kunnen maken van ons aanbod en het aanbod van het Rijk.

Woningeigenaren, huurders en kleine MKB'ers kunnen bij ons terecht voor informatie en hulpmiddelen voor het verduurzamen van hun woning of pand.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het aantal huishoudens dat ondersteuning heeft gekregen voor het treffen van energiebesparende maatregelen <i>Database project energiearmoede & rapportage energieadviezen, Rapportages Brabant Woont Slim</i>	nvt	3.400	5.454	12.000

Het aantal bezoekers en klantcontacten van het energieloket Brabant Woont Slim	9.500 bezoekers, 3.000 klantcontacten	10.000 bezoekers, 2.000 klantcontacten	9.964 bezoekers, 978 klantcontacten	12.000 bezoekers, 3.000 klantcontacten
Het aantal bezoekers en klantcontacten van het energieloket Brabant Woont Slim				

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We zetten de uitvoering integrale aanpak energiearmoede voort (o.a. Klusbus en het Bossche bespaarteam) en op basis hiervan werken we een meerjarenprogramma voor de inzet van de Energiefixers uit	Ja
De kleine energiebesparende maatregelen die de energiefixers aanbrengen zijn de eerste stap voor huishoudens om energie te besparen. Daarnaast helpt het huisbezoek met bewustwording over het energieverbruik. Alle inwoners met energiearmoede kunnen zich in ieder geval tot eind april 2024 aanmelden voor een huisbezoek van het Bossche Bespaarteam en kunnen zich tot een latere periode in 2024 aanmelden voor een huisbezoek van een energiefixer.	
We breiden het energieloket Brabant Woont Slim verder uit en verkrijgen inzicht in de klanttevredenheid en prestaties om de verduurzaming van woningen goed te ondersteunen (financieringsmogelijkheden en ontzorgen)	Ja
Op het regionale energieloket Brabant Woont Slim (BWS) kunnen zowel woningeigenaren als huurders terecht voor informatie en advies over energiebesparing en financieringsmogelijkheden. Vanaf 2023 wordt BWS ingezet als kruispunt voor de instrumenten uit de besparingsaanpak. Ook is er gewerkt aan een regionale communicatiestrategie voor het vergroten van de naamsbekendheid van BWS. Elk kwartaal wordt er een rapportage opgesteld over de prestaties en klanttevredenheid van BWS.	
We onderzoeken van de mogelijkheden om het kleine MKB te ondersteunen met een lokaal of regionaal loket	Ja
Op 11 mei 2023 is het gemeentelijk Zakelijk Energieloket live gegaan. Het Zakelijk Energieloket is een digitaal platform waarmee ondernemers telefonisch of per mail informatie kunnen ophalen op het gebied van energiebesparing, duurzaamheid, wet- en regelgeving en subsidie- en financieringsmogelijkheden.	
We werken communicatiecampagne(s) uit om inwoners te verleiden om energiebesparende maatregelen te nemen en te informeren over financieringsmogelijkheden	Ja
Er zijn verscheidende gerichte communicatiecampagnes geweest voor instrumenten uit de besparingsaanpak. In 's-Hertogenbosch Noord en West zijn bewoners met een meer persoonlijke benaderingsstrategie verleid om gebruik te maken van het Bossche bespaarteam. Er zijn gemeentebrede vlogs gemaakt (2 in 2023 en 3 in 2024) die zich via sociale media richten op een brede doelgroep en op de verschillende thema's om te besparen/financiering. Deze hebben een toename van aanmeldingen opgeleverd en meer verkeer naar Brabant Woont Slim.	
We scherpen de prestatieafspraken met de woningcorporaties aan op het gebied van energiebesparing	Ja
Op landelijk niveau hebben de woningcorporaties met het Rijk afgesproken om vóór 2028 alle woningen met energielabel E, F of G uit te faseren, dit zijn in 's-Hertogenbosch ongeveer 1.400 corporatiewoningen.	
De landelijke afspraak is op lokaal niveau aangescherpt. Bovenop de 1.400 woningen worden namelijk nog 6.100 woningen verduurzaamd in de periode 2023-2030. Naast de woningen met energielabel E,	

F of G, wordt er prioriteit gegeven aan woningen met energielabel C, D of onbekend en woningen met een hoog energieverbruik als gevolg van slechte tot matige isolatie.

Bron: Uitvoeringsprogramma Prestatieafspraken 2023

Opwek van duurzame energie

Wat wilden we bereiken?

De opgewekte duurzame energie in 's-Hertogenbosch levert een belangrijke bijdrage aan onze ambitie om klimaatneutraal te zijn in 2045.

We pakken door op onze opgave uit de regionale energiestrategie (RES) en willen die versnellen. Dit doen we door 16 windmolens te realiseren in de Duurzame Polder, 50 hectare zon-op-land te realiseren en 50 bedrijven te adviseren over grootschalig zon-op-dak. Wij gaan in gesprek met de andere regiogemeenten om de klimaatopgave nog meer gezamenlijk op te pakken dan op dit moment gebeurt.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Aantal vergunningen voor zonnevelden (cumulatief) <i>afdeling VTH</i>	2	6	3	10
aantal Vergunningen voor windmolens (cumulatief) <i>afdeling VTH</i>	5	5	5	21
Aantal geadviseerde bedrijven over grootschalig zon-op-dak <i>Afdeling VTH</i>	0	10	2	50

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We ondersteunen het ruimtelijk traject in de Duurzame Polder	Ja
Onlangs is het concept Voorkeursalternatief Duurzame Polder vrijgegeven. De planning is om in oktober 2024 de raad te laten besluiten op dit Voorkeursalternatief. Daarna start de vergunningsfase.	
We ontwikkelen een kader voor financiële participatie bij zon- en windinitiatieven	Gedeeltelijk
Er is een plan van aanpak opgesteld voor een kader voor financiële participatie in het windpark Duurzame Polder. Onderdeel van dit plan is een digitale consultatie in het tweede kwartaal van 2024 gevolgd door kennissessies met de beoogde initiatiefnemers van het windpark. Voor zoninitiatieven gelden de algemene uitgangspunten uit de Visie Energielandschap. Deze worden per initiatief op maat toegepast.	
We continueren de procedure met de geselecteerde 50 hectare zonnevelden	Gedeeltelijk
In 2023 is voor één van de geselecteerde initiatieven een vergunning verleend. In totaal lopen er nog zes andere initiatieven, waarvan er twee richting de laatste fase van de procedure gaan.	
We ontwikkelen een aanpak voor bedrijven die grootschalig zon-op-dak willen	Gedeeltelijk
Er is een concept plan van aanpak voor grootschalig zon-op-dak opgesteld. Kort daarna is door Enexis netcongestie afgekondigd in 's-Hertogenbosch. Hierdoor is voorlopig vrijwel onmogelijk om	

grootschalig zon-op-dak te realiseren. Daarom richten we ons nu op het realiseren van maatwerk bij het verduurzamen van bedrijventerreinen. Dit is opgenomen in het plan van aanpak verduurzaming bedrijventerreinen.

We richten ons in RES-verband op een gezamenlijke invulling van de RES-opgave	Ja
We zijn zowel bilateraal als regionaal, continue in gesprek met onze RES-partners over kansen en knelpunten met betrekking tot een tijdige invulling van onze gezamenlijke RES-opgave.	

Extra stappen om van het gas af te gaan

Wat wilden we bereiken?

In zeven onderzoeksbuurten en twee startbuurten gaan we aan de slag om kennis en ervaring op te doen om de hele gebouwde omgeving aardgasvrij te maken in 2050.

We starten de voorbereiding om een extra startbuurt te selecteren om deze aardgasvrij(gereed) te maken. Daarnaast onderzoeken we bij de geselecteerde onderzoeksbuurten of een collectieve warmtevoorziening kansrijk is. We leren van de opgedane kennis en ervaring voor de verdere uitrol van het aardgasvrij(gereed) maken van de gebouwde omgeving.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Aantal startbuurten	1	2	1	2
Monitoring warmtetransitie				
Aantal afgeronde onderzoeksbuurten	0	2	7	7
Monitoring warmtetransitie				

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We communiceren over de fasering van de buurten met inwoners en samenwerkingspartners	Ja
In de aanloop naar de Transitievisie Warmte 2.0 hebben we buurtinitiatieven en samenwerkingspartners geïnformeerd en geraadpleegd over de fasering van de buurten.	
We zijn actief in 4 onderzoeksbuurten en bepalen in 2 daarvan de haalbaarheid van een collectief warmtesysteem (technisch, financieel en maatschappelijk)	Ja
In 2023 zijn we actief geweest in alle (zeven) onderzoeksbuurten. Voor alle buurten hebben we de haalbaarheid van een collectief warmtesysteem onderzocht en bepaald. De resultaten hiervan staan beschreven in de Transitievisie Warmte 2.0.	
We gaan door met de uitvoering van de startbuurt 't Zand	Ja
In startbuurt 't Zand onderzoeken we op welke wijze, haalbaar en betaalbaar, woningen van het aardgas af kunnen. Het doel is om uiterlijk 2028 een betaalbaar en duurzaam alternatief voor aardgas te kunnen bieden aan alle inwoners in de proeftuin.	
We werken aan de Transitievisie Warmte 2.0	Ja
De Transitievisie Warmte 2.0 is in oktober 2023 vastgesteld door de gemeenteraad.	

Duurzame verstedelijking

Wat wilden we bereiken?

We laten de investeringen op het vlak van woningbouw gepaard gaan met investeringen in sociale, klimaatbestendige, veilige en gezonde wijken en dorpen.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We voeren het Duurzaamheidsakkoord uit met woningcorporaties en Stedelijk Huurders Platform	Ja
In 2023 is besloten om het Duurzaamheidsakkoord te herijken, wat zal leiden tot een Duurzaamheidsakkoord 2.0 in 2024.	
Bij ruimtelijke plannen vormt duurzaamheid één van de uitgangspunten. We versterken hierin onze inzet op klimaatadaptatie, groen, gezondheid en circulariteit	Ja
De gebiedspaspoorten die in 2023 zijn opgesteld geven een leidraad voor bodem en water sturend bij gebiedsontwikkelingen. Daarnaast werken we mee aan het nieuwe programma 'Samen Gezond' en verwerken we deze uitgangspunten in de ruimtelijke plannen.	
We gaan samenwerken met het rijk, provincie, waterschap en anderen om water goed te integreren in alle gebiedsontwikkelingen, zoals in de Bossche Stadsdelta	Ja
We hebben hiervoor een robuust netwerk opgebouwd met onze partners. Vanuit dit netwerk en onze beleidsopgave borgen we onze uitgangspunten op het gebied van water.	

Duurzaam gedrag

Wat wilden we bereiken?

We willen dat inwoners en ondernemers duurzame keuzes maken in en om hun huis of bedrijf. Dit doen we door te inspireren en stimuleren. We werken hierbij samen met diverse partners in de gemeente, zoals bedrijven, woningcorporaties, onderwijsinstellingen en bewonersgroepen.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We nemen actief deel aan het netwerk Club van Duurzaam Doen	Ja
We hebben een bestuurlijke afvaardiging in de Programmaraad die in 2023 is opgericht en steunen dit duurzame netwerk zowel financieel als met menskracht.	
We bundelen de informatie voor inwoners op het Duurzaam Loket	Gedeeltelijk
Gedeeltelijk. BrabantWoontSlim is het platform voor inwoners over energiebesparing. Overige duurzaamheidsinformatie staat op www.denbosch.nl/duurzaam .	
We versterken de communicatie naar inwoners en bedrijven via de (sociale) media	Ja
We communiceren actief via sociale media over duurzaamheidsinitiatieven en campagnes.	

We voeren campagnes uit om duurzaam gedrag te stimuleren (al dan niet met subsidie)	Ja
Middels diverse gerichte online campagnes hebben we veel inwoners bereikt. Voorbeelden zijn het succes van het NK tegelwippen, de verleende subsidies groene daken en het Bossche Bespaarteam	

Goede afvalzorg

Wat wilden we bereiken?

Onze ambitie is minder restafval, met behoud van kwaliteit van grondstoffen, en hoge klanttevredenheid. Naast de bronscheiding zien wij ook nascheiding als een goede manier om de hoeveelheid restafval terug te brengen. Daarbij blijven we in de koplopergroep van de 100+gemeenten als het gaat om een lage afvalstoffenheffing.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
aantal kg Restafval minicontainers <i>Afvalstoffendienst</i>	189	165	183	75
aantal kg restafval ondergrondse containers <i>Afvalstoffendienst</i>	208	185	218	85
aantal kg restafval verzamelcontainers <i>Afvalstoffendienst</i>	288	260	287	85
Klanttevredenheid <i>Afvalstoffendienst</i>	7,5	8,0	-	8,0

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We geven voorlichting over voedselverspilling en bronscheiden van groente, fruit en etensresten. We onderzoeken waar de inwoners behoefte aan hebben voor een betere scheiding van GFT+etensresten. Deze communicatiecampagne was gekoppeld aan de uitvoering van de maatregelen uit de Afvalvisie. Door het toepassen van de maatregel frequentieverlaging van de inzameling van restafval ontstaat een prikkel om afval te scheiden. De bedoeling was dan ook om periodiek en herhaaldelijk over een afvalstroom te communiceren richting de inwoners. Daarbij zouden GFT en etensresten extra aandacht krijgen omdat het restafval grotendeels uit dit stroom bestaat. In 2023 is gestart met de communicatiecampagne. We zijn eind 2023 gestart met de voorbereidingen voor het uitvoeren van een pilot om het GFT-afval gescheiden in te zamelen bij hoogbouw en locaties met ondergrondse containers.	Gedeeltelijk
We onderzoeken de mogelijkheid om via de milieustraat Treurenburg meer te komen tot hergebruik van grondstoffen, zonder dat dit eerst naar bewerkers/verwerkers toe gaat. Via een dependance van de Kringloop bij het milieustation Treurenburg hebben we ervoor gezorgd dat goed bruikbare spullen niet als grofvuil werden weggegooid maar direct of door reparatie/bewerking een tweede leven kregen. Ditzelfde geldt ook voor textiel. Textiel is uitgesorteerd om bruikbare textiel direct naar de winkel te sturen.	Gedeeltelijk

Daar waar mogelijk zal maatwerk worden toegepast om bijvoorbeeld verpakkingsafval huis-aan-huis in te zamelen en de manier van inzameling bij in pandige verzamelcontainers te veranderen. Ook willen we luiers en incontinentiemateriaal gemeente breed gescheiden inzamelen en duurzaam laten verwerken.	Gedeeltelijk
Deze zijn maatregelen uit de Afvalvisie. Per 5 februari 2024 zullen de maatregelen uit de Afvalvisie zoals het verlagen van de frequentie van de inzameling van restafval naar één keer in drie weken en huis-aan-huis inzamelen van verpakkingsafval gemeentebreed worden uitgerold. In oktober zijn we gestart met de communicatiecampagne richting de inwoners. Tevens zijn op 40 verschillende locaties containers geplaatst voor het gescheiden inzamelen van luiers en incontinentiemateriaal.	
We zijn met de regiogemeenten in een vergevorderd stadium wat betreft het nascheidingsinitiatief in Oost-Brabant. In 2022 zetten we concretere stappen m.b.t. samenwerking en nascheiding.	Gedeeltelijk
In 2023 is dit traject verder doorgezet in samenwerking met Midwaste. Hierbij onderzoeken we gezamenlijk hoe het nascheiden van restafval mogelijk kunnen maken. Begin 2024 verwachten we de eerste concrete resultaten hiervan te kunnen presenteren.	

Duurzame bodem en ondergrond

Wat wilden we bereiken?

We streven naar een vitale bodem en ondergrond, met een goede balans tussen benutten en beschermen. Dit draagt bij aan een gezonde leefomgeving en biodiversiteit.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We bevorderen het duurzaam gebruik van de ondergrond ten behoeve van onder andere bodemenergie, waterberging, klimaatadaptatie en ondergrondse infrastructuur. Hierbij zijn ruimtelijke ontwikkelingen leidend	Ja
Onder andere is het bodemenergieplan "Noordelijke spoorzone" vastgesteld.	
In proeftuin 't Zand onderzoeken we een optimaal duurzaam gebruik van de ondergrond voor bodemenergie, in combinatie met alle overige ondergrondse belangen die spelen	Ja
In het kader van deze proeftuin hebben we optimaal duurzaam gebruik van de ondergrond onderzocht.	
We stimuleren bodemonderzoek bij bedrijven en pakken risicovolle verontreinigingen aan	Ja
We zijn met name met enkele omvangrijke grondwatersaneringen gestart (Capsulefabriek, Ketelaarskampweg).	

verbeteren luchtkwaliteit

Wat wilden we bereiken?

Ons doel is meer gezonde jaren voor iedereen. Schone lucht draagt hieraan bij. Met onze deelname aan het Schone Lucht Akkoord streven we naar een gezondheidswinst van minimaal 50 procent in 2030 ten opzichte van 2016.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We ondersteunen bewonersinitiatieven bij het meten van luchtkwaliteit	Ja
Op verzoek van bewoners hebben we een mobiel luchtmeetstation van de provincie Noord-Brabant geplaatst in Engelen.	
We voeren de maatregelen uit het decentraal uitvoeringsplan luchtkwaliteit uit	Ja
Enkele voorbeelden zijn het uitvoeren van maatregelen uit het Actieplan Duurzame Mobiliteit en de ondertekening van het convenant Schoon en Emissieloos Bouwen.	

beperken geluidshinder

Wat wilden we bereiken?

Ons doel is een acceptabel geluidsniveau in de leefomgeving van zowel weg- en railverkeer, als van bedrijvigheid, horeca en evenementen.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We controleren het geluidsniveau van horeca en evenementen	Ja
Daarnaast hebben we gezamenlijk met de horeca een pilot uitgevoerd rondom 11-11.	
Bij ruimtelijke plannen zorgen we voor een acceptabel geluidsniveau door wegen, spoor en bedrijven	Ja
We voeren een milieuplanologische toets uit bij alle ruimtelijke ontwikkelingen.	
Op basis van actuele geluidbelastingkaarten stellen we een Actieplan geluid op voor de periode 2023-2028	Nee
Dit wordt uitgewerkt in 2024.	

Externe veiligheid

Wat wilden we bereiken?

We willen de risico's van bedrijvigheid, opslag en vervoer van gevaarlijke stoffen zoveel mogelijk beperken voor inwoners, werkenden en bezoekers van de gemeente.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Naar aanleiding van nieuwe regelgeving in de omgevingswet stellen we nieuw beleid op met als doel om een en veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit te bereiken en in stand te houden	Ja

We zijn bezig met het opstellen van beleid. Uitgangspunt is en blijft een veilige fysieke leefomgeving. De wijzigingen zijn nodig vanwege wettelijke aangepast extern veiligheidsbeleid onder de omgevingswet.

Bij nieuwe ruimtelijke plannen maken we een afweging met betrekking tot de risico's als gevolg van transport van gevaarlijke bedrijven en risicovolle bedrijven	Ja
Dit is een wettelijke taak waar we invulling aan geven.	

We werken aan het ondergronds brengen van hoogspanningskabels	Ja
De planvorming hiervoor is gestart.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	64.488	63.983	79.517	82.330	-2.813
Baten	65.275	65.333	74.586	77.561	2.976
Saldo van lasten en baten	787	1.350	-4.931	-4.769	162

Belangrijkste verschillen

- Kapitaallasten: voordeel € 0,1 miljoen
- Overige verschillen: voordeel € 0,1 miljoen.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Bevorderen initiatieven gericht op het stimuleren van een duurzaam milieugegedrag bij inwoners	21.770	21.770	12.850
Subsidieregeling Bossche duurzaamheids-activiteiten	21.770	21.770	12.850
Bijdrage voor het uitvoeren activiteiten tbv Bossche netwerk Club van Duurzaam Doen		40.000	40.000
Stichting Netwerk Duurzaam 's-hertogenbosch	0	40.000	40.000
Stimuleringsbijdrage voor natuur- en milieueducatie voor basisscholen	25.030	25.030	25.030
Het Groene Pad	25.030	25.030	25.030

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu UA

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
Coöperatieve vereniging met uitsluiting van aansprakelijkheid, bijdrage bij toetreding € 30.000, jaarlijkse bijdrage € 40.000	€ 1.700.208	€ 1.776.276	€ 41.887.733	€ 37.125.879	€ 76.068

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers zijn gebaseerd op basis van de jaarrekening 2022.

De Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu U.A. is begin 2009 opgericht en heeft als belangrijkste doel het voor haar leden bereiken van de hoogst mogelijke kwaliteit tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten v.w.b. het inzamelen en verwerken van afval. De coöperatieve vereniging is de juiste entiteit welke past bij de gestelde doelen van de (toekomstige) leden en de toekomstige ontwikkelingen. De coöperatieve vereniging is een rechtspersoon en dus aansprakelijk voor haar doen en laten. De Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu U.A. is een CV met een uitgesloten aansprakelijkheid. Het lidmaatschap van de gemeente 's-Hertogenbosch van de Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu U.A. betekent dat de gemeente niet aansprakelijk is voor nadelige gevolgen van overeenkomsten die de coöperatie sluit met andere partijen (andere leden en derden). Binnen de coöperatie zijn wij uitsluitend aansprakelijk voor die zaken waarvoor wij zelf een overeenkomst hebben gesloten met de coöperatie.

Omgevingsdienst Brabant-Noord

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
112,60 gemiddelde kostprijs per uur voor 2024	€ 10.127.000	€ 9.040.000	€ 11.380.000	€ 10.291.000	€ 988.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In de begroting van de ODBN is een paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen. De ODBN streeft ernaar om de onderkende risico's zoveel mogelijk te ondervangen door het treffen van beheersmaatregelen, het afsluiten van verzekeringen en/of buffers te vormen voor niet voorzienbare financiële tegenvallers. Ze hebben de risico's in beeld gebracht en de "waarde" die aan deze risico's is verbonden, vastgesteld. Daarmee zijn deze risico's ook vanuit financieel oogpunt voldoende afgedekt. Belangrijkste risico's die de ODBN onderkent zijn externe ontwikkelingen als gevolg van bijvoorbeeld landelijke politieke besluitvorming, het niet realiseren van opdrachtvolume en onvoorziene prijsstijgingen. Verder speelt de krapte op de arbeidsmarkt, waardoor het moeilijk is om vrijvallende functies adequaat in te vullen. Ook is de mogelijke onevenredige stijgende tarieven van de inhuur als risico aangemerkt.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.

Op dit programma zijn de volgende risico's van toepassing:

Omschrijving	Aard	Maximaal bedrag	Kans Verklaring mutatie (1=laag, 5=hoog)
Stortplaats Meerendonk/Vlagheide	Structureel	PM	4 geen mutatie t.o.v. vorig jaar.
Toelichting Na sluiting van een stortplaats wordt deze overgedragen aan de provincie. Zij zijn vanuit de Wet Milieubeheer belast met de eeuwigdurende nazorg voor gesloten stortplaatsen. Op het moment van overdracht dient het benodigde doelvermogen te worden afgerekend. De provincie Noord-Brabant voert elke vijf jaar periodiek onderzoek uit, een zogeheten Asset Liability Management (ALM) studie. Daarbij stelt de provincie vast of de gehanteerde rekenrente (momenteel 5,06%) en daarmee het gehanteerde doelvermogen, passend is om aan haar eeuwigdurende nazorgverplichtingen te voldoen. De resultaten van de laatste vastgestelde ALM-studie, waarbij onder meer de effecten van de langdurig lage rentestand in beeld zijn gebracht, zijn met de vergunninghouders van de stortplaatsen intensief besproken. Een langdurige lage rentestand heeft gevolgen voor de financiering van de eeuwigdurende nazorgplicht van de provincie. Zowel de Provincie als de Exploitanten onderkennen dat alternatieven (waaronder (maar niet beperkt tot): duurzaam stortbeheer, 100-jarige levensduur bovenafdicthting, technologische ontwikkelingen/innovaties en afvalmining) mogelijk kunnen leiden tot een beperking van de kosten van de nazorg van de stortplaatsen in de toekomst en derhalve tot een verlaging van het doelvermogen van de stortplaatsen, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de vereisten voor veiligheid en milieu. Daarom hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier de komende jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM-studie, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd handhaaft de provincie de rekenrente op het bestaande niveau. Deze afspraak geldt voor een periode van maximaal 5 jaar. Zo lang het doelvermogen niet definitief is vastgesteld, lopen wij het risico dat het reeds in het nazorgfonds gestorte vermogen, samen met de voorzieningen die wij voor beide stortplaatsen aanhouden, ontoereikend is.			

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[RIB Visie Samenwerken aan een duurzaam 's-Hertogenbosch 2019](#)

[RV Regionale Energiestrategie 1.0](#)

[RV Duurzame Polder 2020](#)

[RV Vaststelling Visie energielandschap 2020](#)

[RIB transitievisie Warmte 1.0 2021](#)

[RIB Duurzaamheidsakkoord 2018](#)

[RIB Afvalvisie 2020](#)

[Nota hogere grenswaarde 2010](#)

[RV Nota bodembeheer 2019-2024 en regionale bodemkwaliteitskaart](#)

[Verordening bodemsanering 2009](#)

[RIB uitvoeringskader externe veiligheid 2010](#)

[Schoon luchtakkoord 2020](#)

[RIB Geurverordening Maasdonk](#)

[Verordening geurhinder en veehouderij 2008](#)

CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT

Ambitie

We willen het Bossche erfgoed duurzaam behouden voor toekomstige generaties en het actief inzetten bij de ontwikkeling van de stad. Erfgoed kan dienen als inspiratiebron voor ruimtelijke kwaliteit en een rol spelen bij het realiseren van de grote opgaven als klimaatadaptatie, duurzaamheid en verstedelijking. Cultuurhistorie geeft karakter en identiteit aan stad en buitengebied ('een stad die denkt in eeuwen') en biedt zo kansen om te investeren in de kwaliteit van de leefomgeving. Door erfgoed te verbinden aan sport, cultuur, welzijn en toerisme en recreatie kan het bijdragen aan economische en sociale ontwikkeling. Daarbij maken we de Bossche geschiedenis toegankelijk voor – en samen met – een zo breed mogelijk publiek. Onze aanpak is faciliterend, laagdrempelig, publieksgericht en waar mogelijk digitaal.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Erfgoed toegankelijk maken voor meer mensen

Wat wilden we bereiken?

Erfgoed is van en voor iedereen, vertelt iets over identiteit en zorgt voor sociale verbinding. Het voegt kwaliteit toe aan de leefomgeving en is een niet te onderschatten economische factor. Erfgoed krijgt pas waarde als het ook zichtbaar en bruikbaar is. Daarom willen wij onze bronnen en verhalen toegankelijk maken voor meer mensen. Dat zijn onder meer de bewoners en bezoekers van 's-Hertogenbosch, onderzoekers, leerlingen en docenten, stadsontwikkelaars en de creatieve (cultuur)makers. We stemmen onze producten, diensten en publieksactiviteiten af op de wensen van deze brede groep gebruikers. Op die manier stellen we iedereen in staat verhalen te vertellen, te leren, te innoveren en te creëren.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
De komende vier jaar worden de volgende erfgoedprojecten in de openbare ruimte voorbereid en/of uitgevoerd: planvoorbereiding van een herkenbare liniedijk met hoornwerken in de Henriettewaard; consolidatie, herstel en recreatieve ontsluiting van het fort Crèvecoeur; planvoorbereiding van de Schans Deuten; herstel redoute De Herven; herinrichting openbare ruimte om het Kruithuis en herstel van het Geweermakershuisje; een opstappunt aan de Binnenhaven; realisatie stadspark bij Sluis Nul waarbij de vestingcontour herkenbaar wordt gemaakt; herstel zicht op de Parkstroom als onderdeel van de Binnendieze; realisatie Herman Moerkerkpark. Een deel van deze projecten draagt bij aan de zichtbaarheid en het publieksbereik van de Linie 1629 en de Zuiderwaterlinie, dit gebeurt in afstemming met bestuurlijke partners (de Liniegemeenten Heusden, Vught en Sint-Michielsgestel en de provincie Noord-Brabant)	Gedeeltelijk
In 2023 zijn in het Herman Moerkerkpark de reconstructie van de stadsmuur en de opbouw van de waterpoort gerealiseerd, en is een klein deel van de Groote Stroom weer opengelegd. Het Zicht op de Parkstroom (Vughterstraat) is gerealiseerd en opgeleverd, evenals het vlonderpad langs de Stads Aa (herstel Halve Maan). Het Geweermakershuisje bij het Kruithuis is hersteld, en er is een start gemaakt met de herinrichting van de openbare ruimte rondom het nieuwe museum. Tevens is een start	

gemaakt met de planvorming van een nieuw project: zichtbaar maken van Bastion Deuteren bij het Wilhelminaplein, gekoppeld aan de nieuwe langzaam verkeersbrug.

Naast het ontwikkelen en zichtbaar maken van de fysieke Linie 1629 werken we toe naar het jaar 2029, wanneer we (samen met bestuurlijke en maatschappelijke partners) op een eigentijdse manier stilstaan bij 400 jaar Beleg van 's-Hertogenbosch. Deze bestuursperiode willen we de boodschap bepalen (die past bij onze citymarketingdoelen) en komen tot een organisatie-aanpak en de eerste contouren van de route naar het evenementenjaar	Gedeeltelijk
Er zijn stappen gezet richting het bepalen van de boodschap, in een aantal sessies met onder meer historicus Maarten Prak. De organisatie-aanpak is in de maak.	

We laten jong en oud kennismaken met de lokale geschiedenis via educatieve programma's en talentontwikkeling. Dat gebeurt in de klas, op locatie, in het nieuwe Erfgoedcentrum en online. We zoeken hiervoor de samenwerking met Huis73, scholen uit de regio en andere maatschappelijke partners en geven zo invulling aan het programma 'Bossche Vensters'. We werken nauw samen met vrijwilligers, beroepsopleidingen en wetenschappelijk onderwijs	Ja
Onder meer: - Verschillende nieuwe lesprogramma's zijn ontwikkeld voor primair en voortgezet onderwijs. Zoals het digitaal lesprogramma 'Ontmoetingen in Oorlogstijd'. - In het lesprogramma Ancestors unKnown deden 75 leerlingen onderzoek naar hun eigen familiegeschiedenis. - We namen deel aan de Bossche Cultuurroute van Huis73. In schooljaar 22-23 verzorgden we erfgoededucatie voor 14 Bossche basisscholen. - Samenwerking Avans: studenten van de minor 'Emerging Technologies Playground' werkten aan nieuwe digitale toepassingen om erfgoed te presenteren.	

We maken ons erfgoed toegankelijk voor een brede doelgroep. Dat doen we door in te spelen op actuele (gebieds)ontwikkelingen, door oud en nieuw bij elkaar te brengen en door verbindingen te maken met andere thema's zoals sport, cultuur en toerisme. We organiseren tijdelijke (buiten)exposities en leveren een bijdrage aan publieksactiviteiten en evenementen, zoals Open Monumentendag, de Data Week NL en de Bossche Zomer	Ja
Onder meer: - Door realisatie van muurschildering 1629 aan de Helftheuvel maken we erfgoed toegankelijk in de openbare ruimte in verbinding met cultuur. - Tijdens Open Monumentendag openden 50 Bossche monumenten hun deuren. Op zaterdag ontvingen de monumenten bij elkaar opgeteld zo'n 21.000 bezoekers. - Tijdens de Data Week NL gaf Erfgoed 's-Hertogenbosch een sneak preview van de interactieve zuil om virtueel in gesprek te gaan met Bossche ooggetuigen in de Tweede Wereldoorlog. - Via communicatie kanalen Erfgoed is actief ingespeeld op de ontwikkeling van het Herman Moerkerkpark.	

We zetten in op verdere digitalisering om de toegankelijkheid en het bereik te vergroten. Dat doen we door bronnen aan te bieden als 'linked (open) data', door te werken aan betere online zoekingen (websites/portalen) en vernieuwende presentaties via (route)apps, VR/AR en games. De Den Bosch Time Machine brengt de geschiedenis tot leven via een digitaal informatiesysteem dat data aan elkaar koppelt en visualiseert. Zo geven we invulling aan 's-Hertogenbosch als toonaangevende Datastad én Cultuurstad van het Zuiden	Ja
Onder meer: - De Bossche oorlogsarchieven zijn gedigitaliseerd met ondersteuning van Mondriaan Fonds. - Er is een vernieuwende publiekspresentatie gepresenteerd over WO2 in 's-Hertogenbosch. Via spraakherkenningstechnieken kunnen bezoekers virtueel in gesprek met Bossche ooggetuigen.	

- Studenten van Avans maakten een Augmented Reality presentatie van de oude waterpoort bij Herman Moerkerkpark met verwijzing via QR-code. - De oudste middeleeuwse Bossche protocollen van 1367 tot en met 1406 zijn online toegankelijk gemaakt. - In samenwerking met de 'Bossche Tijdmachine' is er een bevrijdingsroute van Nuland toegevoegd in de route-app van Erfgoed 's-Hertogenbosch.

We zetten cultureel erfgoed in als middel om maatschappelijke doelen te verwezenlijken. Zoals positieve gezondheid en het betrekken van mensen met dementie, zodat iedereen in onze samenleving mee kan doen. We bouwen verder aan een inclusieve stad en zorgen dat mensen zelf een bijdrage kunnen leveren. Dat doen we via crowdsourcing, co-creatie en publieksparticipatie het actief betrekken van vrijwilligers, bewoners, heemkundekringen en erfgoedpartners	Ja
Onder meer: - Het uitbrengen van een Kiekjeskist als middel voor verbinding in Rosmalen in samenwerking met Farent en Heemkundekring Rosmalen - Kinderen hebben hun eigen tentoonstelling gemaakt bij Erfgoed 's-Hertogenbosch voor project Ancestors unKnown - Start van Verhalenprojecten in Spoorzone en Rosmalen vanuit programma Sociale Structuur - Realiseren van muurschildering 1629 aan de Helftheuvel; met diverse partners zoals Kings of Colors, Zayaz, Kring Vrienden en de buurt - Start van crowdsourcing module voor beschrijven van prentbriefkaarten	

Erfgoed duurzaam behouden voor toekomstige generaties

Wat wilden we bereiken?

Erfgoed is op veel plaatsen in onze gemeente aanwezig: historische gebouwen en cultuurhistorie in de buitenruimte, het archeologisch bodemarchief en landschapselementen, maar ook in de vorm van archiefstukken en archeologische vondsten in onze depots. Dit erfgoed is kwetsbaar en we hebben als taak het te behouden voor toekomstige generaties. We zorgen daarom voor (wettelijke) bescherming en duurzaam behoud van waardevolle gebouwen en landschapselementen, zorgvuldig beheer van archeologische objecten en archieven in depots die voldoen aan de wettelijke eisen en het zoveel mogelijk digitaal beschikbaar stellen van zowel collecties als onderzoeksdata.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We realiseren een Erfgoedcentrum in het Groot Tuighuis, waar medewerkers en vrijwilligers uit alle erfgoeddisciplines op één centrale en voor een breed publiek toegankelijke plek integraal samenwerken. Het Erfgoedcentrum wordt eind 2023 in gebruik genomen en biedt dan ruimte voor informatie, presentaties, exposities, onderzoek en inspiratie	Ja
Het Erfgoedcentrum is in november 2023 geopend en volop in gebruik. Het project is bekroond met de (landelijke) Erfgoed Duurzaamheidsprijs.	

We leggen de komende periode aan de raad een besluit over het realiseren van een nieuwe archiefbewaarplaats (het wettelijk verplichte depot voor archiefstukken) voor (beschikbaar stellen uitvoeringskrediet). Daarnaast ontwikkelen we het eveneens wettelijk verplichte e-depot verder door, door er meer archieven in op te nemen en het te voorzien van een publieksvriendelijke zoek- en raadpleegfunctionaliteit	Gedeeltelijk
Het e-depot is verder doorontwikkeld. In 2024 wordt aan de raad een besluit voorgelegd over de locatie van de nieuwe archiefbewaarplaats.	
We verbeteren de ontsluiting van de gemeentelijke collectie door het zelf uitvoeren en faciliteren van onderzoek. Daarnaast zorgen we voor documentatie en onderzoek van archeologische en bouwhistorische elementen die door bouwactiviteiten verloren dreigen te gaan. Onderzoeksresultaten worden ingezet ten behoeve van initiatiefnemers en de gemeentelijke organisatie (advisering en ontwikkeling)	Ja
In 2023 is onder meer bouwhistorisch en archeologisch onderzoek uitgevoerd in het Gasthuiskwartier, aan de gevel van het Stadhuis, in het Kruithuis, in diverse panden aan de Hinthamerstraat en op landgoed Coudewater. Enkele oude opgravingen zijn door middel van rapportages toegankelijk gemaakt en gepubliceerd. Samen met Stichting de Groene Vesting en de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch is een interactieve kaart gepresenteerd van de Linie van 1629. Archeologische vondsten van het nieuwbouwproject Amadeiro zijn in een openbaar deel van het complex tentoongesteld.	
We plaatsen beschermwaardige panden, complexen en terreinen op de gemeentelijke monumentenlijst. We betrekken verduurzaming bij de reguliere advisering en zetten in op het gebruik van erfgoed als inspiratiebron bij ruimtelijke ontwikkelingen	Ja
De panden Havendijk 14-18 en Buitendijk 4-5 zijn op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst, het terrein Rosmolens 1629 in de Rietvelden is aangewezen als gemeentelijk archeologisch monument. In het afgelopen jaar hebben we verduurzaming betrokken bij ca. 180 (in)formele adviezen, waaronder Hinthamerstraat 18, Clarastraat 166, Hertogstraat 35 en Berlicumseweg 11 op landgoed Coudewater. Het Groot Tuighuis is optimaal verduurzaamd bij de verbouwing van het rijksmonument tot gemeentelijk erfgoedcentrum. Bij verschillende gebiedsontwikkelingen, zoals in de Bossche Stadsdelta, het Gasthuiskwartier, het Innovatiekwartier en de Stationsknoop, is erfgoed ingezet als inspiratiebron, naast het meenemen van de cultuurhistorische waarden van de aanwezige gemeentelijke of rijksmonumenten in de planvorming.	
Via het Herbestemmingsteam Monumenten bieden we ondersteuning en inhoudelijk advies (maatwerk) aan initiatiefnemers van herbestemmingsprojecten bij grotere leegkomende monumenten en ander erfgoed. Via een proactieve en integrale aanpak geven we sneller inzicht in het gehele herbestemmingstraject en bieden we een laagdrempelige ingang. Waar mogelijk zetten we subsidie in voor het doen van een haalbaarheidsonderzoek	Ja
In 2023 zijn 26 adviezen verstrekt vanuit het Herbestemmingsteam, waaronder input voor haalbaarheidsonderzoeken. Het betrof voornamelijk grote herbestemmingen met een gebiedscomponent of potentiële herbestemmingen van religieus erfgoed. Initiatiefnemers waren onder meer verschillende kerkbesturen, het Bisdom en een kloosterorde. Naast religieus erfgoed betrof het een industrieel gebouw, een aantal rijksmonumenten op een landgoed en rijksmonumentale grote gebouwen in de binnenstad (inclusief gebiedsontwikkeling).	
We subsidiëren in deze bestuursperiode de restauratie van 80 gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden (gemiddeld 15-25 per jaar). Daarnaast leveren we een gemeentelijke bijdrage in de subsidiabele instandhoudings- en restauratiekosten van het iconische rijksmonument de Sint-Jan, in afstemming met provincie en rijk	Ja

De jaarlijkse bijdrage voor onderhouds-, restauratie- en instandhoudingswerkzaamheden aan de Sint-Jan ad 190k is verstrekt.
In 2023 is restauratiesubsidie verleend voor 15 afzonderlijke gemeentelijke monumenten/beeldbepalende panden en 1 collectieve aanvraag voor een monument bestaande uit 10 afzonderlijke appartementen. Bij elkaar betreft dit dus 25 adressen.

We maken een inhaalslag met de materiële verzorging van de archieven, conform de aanbevelingen in het rapport Hoogduin (2020). We laten waar nodig de archeologische en bouwhistorische collectie restaureren en conserveren. We vergroten de toegankelijkheid van de collecties door digitalisering en door ontsluiting in collectiebeheersystemen	Ja
Mede dankzij de inzet van een tijdelijke projectmedewerker kon in 2023 1475 strekkende meter archief worden herverpakt. De toegankelijkheid van de archieven en collecties nam verder toe door de integrale opname van tientallen inventarissen in het collectiebeheersysteem Atlantis en door de digitalisering van onder meer een omvangrijke serie oorlogsbronnen en bewegend beeld (historische films). Ook zijn diverse archeologische en bouwhistorische objecten gerestaureerd, onder meer voor gebruik in de publiekspresentatie in het nieuwe Erfgoedcentrum.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	5.158	5.349	5.842	5.394	449
Baten	721	347	848	573	-275
Saldo van lasten en baten	-4.437	-5.002	-4.994	-4.820	173

Belangrijkste verschillen

- Kapitaallasten: voordeel € 0,2 miljoen.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	336.320	336.320	257.721
Subsidieverordening Subsidieregeling restauraties gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden 's-Hertogenbosch	336.320	336.320	257.721
Bijdrage in onderhoud Sint Jan	190.000	190.000	190.000
Onderhoud Sint Jan	190.000	190.000	190.000

De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren.	19.100	19.100	16.279
Subsidieregeling Heemkundekringen en Gilden	19.100	19.100	16.279
Subsidie Haalbaarheidsonderzoek herbestemming monumenten		105.000	17.500
Parochie Heilige Maria	0	105.000	17.500

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen. Dit programma heeft geen verbonden partijen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Cultuurhistorische beleidsvisie; Op weg naar 2029](#)

[RV Uitvoering Wet op de Archeologische Monumentenzorg](#)

[Erfgoedverordening 2018](#)

[Archiefverordening 2014](#)

[RV Beleidsnota Zonne-energiemaatregelen bij monumenten en in het rijksbeschermd stadsgezicht](#)

[RV subsidieverordening restauratie Gemeentelijke Monumenten en Beeldbepalende panden 2010](#)

RUIMTE VOOR ECONOMIE EN VOORZIENINGEN

Ambitie

We gaan een economisch onderscheidend s-Hertogenbosch doorontwikkelen. We staan er economisch goed voor, met sterke bedrijven en veel banen. De werkloosheid en het aantal mensen met een uitkering is laag. Maar de vooruitzichten zijn onzeker als gevolg van een aantal grote ontwikkelingen. We willen vasthouden aan waar onze kracht zit: een sterk MKB, een aantrekkelijke en bourgondische binnenstad en een krachtige uitgangspositie als datastad. We blijven ons ook inzetten voor een sterke economische regio, met een speerpunt op Agrifood.

We pakken door op de ambitie Toonaangevende Datastad. Dit heeft een sterk economisch accent, maar we vullen dit nadrukkelijk breder in richting het onderwijs en onze rol als overheid.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Verstevigen van het economisch fundament

Wat wilden we bereiken?

's-Hertogenbosch heeft een aantrekkelijk vestigings- en ondernemersklimaat waarbinnen bedrijven kunnen floreren.

Bedrijven en kantoren hebben ruimte nodig om te kunnen floreren. Zo houden wij het bedrijfsleven sterk en ontstaan er meer banen. De ruimte is schaars, daarom zetten wij in op vraaggericht ontwikkelen en duurzaam en efficiënt ruimtegebruik.

De Bossche economie drijft met name op succesvolle MKB-bedrijven, die sterk onderling met elkaar verbonden zijn. Onze kracht ligt in het elkaar ontmoeten en heeft geleid tot sterke netwerken en relaties. Wij bouwen daarom verder aan een ecosysteem, waarbinnen bedrijven elkaar, het onderwijs en maatschappelijke organisaties eenvoudig ontmoeten, mede met het oog op innovatie.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het aantal banen binnen de gemeente <i>LISA</i>	107.480	109.000	112.750	111.000
Ranking onderzoek Toplocaties <i>Bureau Louter</i>	2de plaats	Top 5	3e plaats	Top 5
Leegstand in de detailhandel <i>Locatus</i>	3,1%	Niet boven het landelijk gemiddelde	3,9% (landelijk 5,8%)	Niet boven het landelijk gemiddelde

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We maken een brede economische visie, die omvat: kantoren, bedrijventerreinen, circulaire economie, internationale werknemers vanuit de optiek "brede welvaart"	Gedeeltelijk
In het najaar van 2023 heeft uw raad op basis van een discussienotitie gesproken over de richting van de economische visie. Daarna is gestart met de uitwerking van de visie, ook gesprekken worden gevoerd met belanghebbenden om hun input mee te nemen. De visie zal in het tweede kwartaal van 2024 worden aangeboden aan uw raad.	
We maken een detailhandelsvisie, op basis waarvan we keuzes maken voor het samen investeren in wijkwinkelcentra en we maken een programma waarin we samenwerking, innovatie en profilering aanjagen	Ja
De vaststelling van de detailhandelsvisie en het uitvoeringsprogramma heeft in maart en juni 2023 plaatsgevonden. Daarna is gestart met de uitvoering, zoals het aanstellen van een centrummanager voor de wijkwinkelcentra, het onderzoeken van de mogelijkheden van een communicatieplatform, zoals Channels en de voorbereidende werkzaamheden voor het aanstellen van een taskforce team voor de supermarkt in de kleine kernen.	

We stimuleren Leven Lang Leren, om personeelstekorten in sectoren aan te pakken in overleg met onderwijs en ondernemers via de aanpak van NOB Werkt!	Ja
In 2023 is leven lang leren in Noordoost Brabant gestimuleerd met onder meer de ambassadeursstrategie en het estafettetokjes Keep on Learning voor werkgevers, gratis loopbaanadvies voor inwoners van onze regio via 1Werkcentrum (bijna 300 mensen), gratis scholing richting belangrijke transitie via scholingsfonds Brabant Leert (ruim 700 mensen) en extra laaggeletterden bereikt en ondersteund met scholing (ruim 200 mensen).	
Wij voeren een marktverkenning uit, die uitwijst in hoeverre het bedrijventerrein Groote Vliet geschikt is voor de vestiging van kleinschalige tot middelgrote bedrijven. Op basis van deze verkenning gaan wij over tot – al dan niet aangepast – uitgifte van het terrein	Ja
De marktverkenning heeft plaatsgevonden. Uw raad heeft naar aanleiding van deze verkenning op 12 december 2023 het besluit genomen gezien de behoefte aan MKB-kavels de locatie De Groote Vliet beschikbaar te stellen voor MKB. De uitvoering van dit besluit zal in 2024 plaatsvinden.	

De binnenstad als economische troef

Wat wilden we bereiken?

Een in alle opzichten aantrekkelijke Brede Binnenstad en een dito centrum van Rosmalen. We streven naar herkenbare sfeergebieden die bezoekers uitnodigen langer te blijven en die ondernemers aanspreken om zich er te vestigen. Een steeds verrassende binnenstad met ruimte voor nieuwe initiatieven draagt bij aan een blijvend hoge positie in de rangorde van aantrekkelijke binnensteden.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Aantal toeristische bezoeken CVO	6.653.000 (2019)	6.985.000	5.132.000 (2022), n.b. deels corona	7.318.300
Aantal toeristische overnachtingen Afdeling Belastingen	263.850 (2019)	269.000	267.010 (2022)	274.000
Bewonerstevredenheid (rapportcijfer woonomgeving) Onderzoek Leefbaarheid en Veiligheid	7,4	7,5	7,4 (2021)	7,5

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We gaan samen met Den Bosch Partners de sfeergebieden, zoals benoemd in het Economisch Perspectief Brede Binnenstad, uitwerken en zichtbaar maken op zo'n manier dat hij bezoekers uitnodigt meer van de Brede Binnenstad te ervaren en ondernemers helpt bij het vinden van een juiste vestigingsplaats	Ja
Het uitwerken van de sfeergebieden aanpak is een continu proces. Onder regie van Den Bosch Partners zijn in 2023 de eerste drie zogenaamde gebiedspaspoorten opgeleverd: voor de sfeergebieden Orthenstraat e.o, de Vughterstraat e.o en de Uilenburg. Samen met stakeholders en	

waar nodig gemeente wordt de uitvoering van de gebiedspaspoorten ter hand genomen. Tevens worden in 2024 voor 6 nieuwe gebieden gebiedspaspoorten opgesteld.

We actualiseren de terrasregels	Ja
De nieuwe terrasregels zijn in 2023 vastgesteld.	

We bieden ruimte aan pop-up initiatieven, bijvoorbeeld op de scharnierpunten zoals omschreven in het Economisch Perspectief Brede Binnenstad	Ja
Het ruimte bieden aan pop-up initiatieven is een continu proces. In 2023 waren er initiatieven in het kader van het Zin in Morgen Festival en Sinterklaas (voormalige V&D), de Heilige Huisjes, het pop-uppark op het Burgemeester Loeffplein en de Artist Driven Space in de Ridderstraat.	

We omarmen en stimuleren passende initiatieven in samenwerking met Den Bosch Partners	Ja
Wij hebben meegewerkt aan initiatieven tot de komst van de BIZ voor vastgoedeigenaren (2022) en de uitbreiding van het ondernemersfonds (2023), welke processen beiden met succes zijn doorlopen. Voor andere passende initiatieven die bijvoorbeeld voortkomen uit de aanpak per sfeergebied blijven we actief inspelen, uiteraard mits passend in onze beleidskaders en regels.	

Toonaangevende data economie

Wat wilden we bereiken?

Het creëren van een nationaal onderscheidend ecosysteem rond de data- en ICT-economie. De Bossche data-economie kent een goede basis, met een sterk cluster van data en ICT bedrijven en kennis- en onderwijsinstellingen. We bouwen voort op deze uitgangspositie door het lokale ecosysteem verder uit te breiden. Dit doen we door te investeren in een krachtig lokaal innovatieklimaat, waarbinnen innovaties tot stand komen en kunnen worden doorontwikkeld. De focus ligt hierbij op het toenemend gebruik en ontwikkeling van data- en ICT-toepassingen binnen de sectoren voeding, gezondheid, bouw en logistiek.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Aantal werkzame personen in de digitale economie in 's-Hertogenbosch LISA	26.240 (2020)	27.500	29.540	30.000
Aantal vestigingen in de ICT in 's-Hertogenbosch LISA	950 (2020)	1.100	1.130	1.250
Aantal nieuwe vestigingen in de ICT per jaar (starters in de ICT) LISA	157 (2020)	160	175	170

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Het nieuwe uitvoeringsprogramma voor het Economisch Actieplan 2023-2024-2025 wordt in 2022 opgeleverd. In 2023 geven we invulling aan het eerste jaar binnen dit uitvoeringsprogramma, met daarin nadrukkelijk aandacht voor versterking van het lokale data en ICT innovatieklimaat	Ja
Begin 2023 is het uitvoeringsprogramma Economisch Actieplan 2023-2024 opgeleverd, met een focus op data en ICT. Als onderdeel van het uitvoeringsprogramma is o.a. een onderzoek uitgevoerd naar een acceleratorprogramma voor data en ICT-startups en scale-ups, is gewerkt aan de doorontwikkeling van JADS op gebied van impact, zijn de projecten Smart City Monitor en Hybride Leeromgeving IKDB afgerond, is in het IKDB een Innovatielab opgezet en is de profilering van het IKDB verbeterd. Voor 2025 wordt een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld dat voortvloeit uit de nieuwe economische visie.	
We versterken het vestigingsklimaat voor start-ups en scale-ups die actief zijn in de data en ICT. Dit doen we door doelgroepgerichte programma's te ontwikkelen die kennisuitwisseling en innovatie stimuleren	Gedeeltelijk
Middels ons startersbeleid, het Bossche Investeringsfonds (BIF) en data- en ict-startersfonds stimuleren we startende data en ICT-bedrijven. Daarnaast is een onderzoek uitgevoerd naar passende instrumenten om groeiende data en ICT-bedrijven te ondersteunen en verder te helpen. De mogelijkheden voor een dergelijk acceleratorprogramma worden in 2024 nader verkend en geconcretiseerd.	
We ontwikkelen het Innovatie Kwartier tot ankerpunt van het Bossche data-ecosysteem. Eind 2022 wordt een marktpartij gekozen tot ontwikkelpartner, waarmee in 2023 een haalbaarheidsstudie voor de totale gebiedsontwikkeling zal worden gedaan. Deze studie bepaalt het ontwikkelkader van het Innovatie Kwartier. Tevens wordt doorlopend aandacht gegeneerd voor het Innovatie Kwartier middels promotie en acquisitie	Gedeeltelijk
Met ontwikkelpartner AM/Coebax is gewerkt aan de haalbaarheidsstudie voor het Innovatie Kwartier. Hierin is aandacht besteed aan het te realiseren programma van kantoren, woningen en voorzieningen, de versterking van het data-ecosysteem en de financiële haalbaarheid van de ontwikkeling. Het is de verwachting dat de haalbaarheidsstudie in Q2 2024 wordt afgerond en wordt voorgelegd aan uw raad. Via social media en relevante bijeenkomsten, zoals de PROVADA-vastgoedbeurs en Brabant Vastgoed, is aandacht besteed aan het Innovatie Kwartier.	
We bouwen verder aan de hybride leeromgeving in het Innovatie Kwartier met onze onderwijspartners en het Bossche bedrijfsleven. Binnen dit project wordt ingezet op het digitaal vaardig maken van zowel de beroepsbevolking van vandaag (onder andere via leven lang leren voor professionals) als de beroepsbevolking van de toekomst (studenten en young professionals). Dit gebeurt via leerlijnen en -programma's	Gedeeltelijk
In 2023 is het HYLEO-subsidietraject als onderdeel van de REACT-EU subsidie succesvol afgerond. De samenwerking rondom de ontwikkeling van de hybride leeromgeving wordt in 2024 voortgezet en uitgebreid met nieuwe partners. Hiervoor is een convenant opgesteld, die in Q1 2024 ondertekend zal worden.	
We jagen community building, interactie en kruisbestuiving binnen het lokale data-ecosysteem aan. Er wordt een start gemaakt met de ontwikkeling van een beheerorganisatie / governance model voor de hybride leeromgeving en het Innovatie Kwartier. Hierbij wordt ook de koppeling gezocht met Data Delta. Deze community wordt verder vormgegeven en uitgebouwd	Gedeeltelijk
Er is een start gemaakt met een governance model als onderdeel van de haalbaarheidsstudie voor het Innovatie Kwartier. Community building en het uitbouwen van het lokale ecosysteem vormen belangrijke onderdelen van dit governance model, o.a. door middel van een beoogde ecosysteem	

organisatie. Via verschillende events, bijeenkomsten en activiteiten in het kader van hybride leren is interactie en kruisbestuiving bevorderd.

We bouwen aan onze Smart City infrastructuur middels de Smart City Ring en de Smart City Proeftuin in het Innovatie Kwartier	Gedeeltelijk
De gemeente 's-Hertogenbosch is als aandeelhouder toegetreden tot BrabantRing, een provinciebreed slim glasvezelnetwerk. In het verlengde hiervan is een haalbaarheidsonderzoek gestart naar een lokale Smart City Ring, die kan worden verbonden met de BrabantRing. Naar aanleiding van dit onderzoek wordt in de eerste helft van 2024 besloten hoe het traject Smart City Ring verder gaat.	

Toonaangevende datastad

Wat wilden we bereiken?

We pakken door op de ambities Toonaangevende Datastad en willen toonaangevend worden als de meest datavaardige stad van Nederland.

We werken aan de ambities Toonaangevende Datastad via de lijnen : Innovatie om mensen te helpen, Innovatief en toekomstbestendig onderwijs en Datawijze overheid.

Met de inzet van data ontwikkelen we innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. En om mensen meer mogelijkheden te geven om mee te doen in de samenleving. In een datavaardige stad is een sterk onderwijscluster essentieel. Samen met de onderwijsinstellingen willen we de ontwikkeling van digitale- en datavaardigheden op alle opleidingsniveaus stimuleren.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We stellen een visie op over gemeentelijk gebruik van data, publiceren een datamanifest en werken een kader uit voor (externe) partijen die data verzamelen en gebruiken in de openbare ruimte en vertalen deze naar een concern architectuur IoT-toepassingen. De resultaten hiervan verwerken we in een nieuwe datastrategie.	Gedeeltelijk
Een visie op het gemeentelijk gebruik van data is vastgelegd in het ambitie document Den Bosch Datastad. Met partners in de stad (databoard) werken we de visie uit richting een nieuwe datastrategie.	
Samen met Huis73 en JADS werken we met inwoners aan nieuw kritisch bewustzijn (waaronder ook het gebruik van sensoren en algoritmes). Kennisvorming, bewustzijn en publieke debat over data en privacy staan hierbij centraal zodat we werken aan het versterken van digitaal burgerschap (mensen kunnen zich actief, vaardig en weerbaar bewegen in de online informatiesamenleving)	Gedeeltelijk
Er is in 2023 een subsidie toegekend aan de Bossche Vakschool voor de realisatie van het Techlab en de huisvesting van MOL73. Het Techlab nodigt leerlingen uit de bovenbouw van het PO (primaire onderwijs) uit en biedt lessen in data/digitale vaardigheden. MOL073 (Mobiel Ontdek Lab073) is een uitleensysteem van techniekmaterialen voor alle Bossche basisscholen die aangesloten zijn bij SSPOH (Stichting Schoolbesturen Primair Onderwijs 's-Hertogenbosch).	
We ontwikkelen de Datalab-aanpak (uit de JADS Leergang Digitaal Leiderschap) door naar een aanpak gericht op maatschappelijke opgaven. Hierbij kijken we nadrukkelijk naar kansen op samenwerking conform het innovatie onderwijsakkoord (thema data)	Ja
De datalab-aanpak hebben we op verschillende manieren doorontwikkeld. Voor een belangrijk deel vindt dit plaats door het uitvoeren van projecten en initiatieven samen kennisinstellingen en	

bedrijfsleven binnen LabXL, het IoT Stadslab en een nieuw lab Sociaal. Daarnaast is gestart met het werken met een intern data expertise team en de doorontwikkeling van opleidingen op het terrein van data en digitaal leiderschap.

We stimuleren blijvend de communities die bottom-up zoeken naar innovatie oplossingen voor vraagstukken in het fysiek en sociaal domein. Van kansrijke oplossingen wordt in een lab-omgeving (IoT-Stadslab/LABXL) onderzocht hoe deze omgezet kunnen worden in praktische toepassingen	Ja
IoT-stadslab is 2023 verder gegroeid in projecten, studenten en toepassingen en heeft een locatie betrokken in het innovatiekwartier. LabXL heeft de samenwerking met verschillende partijen waaronder stichting STIP verder vormgegeven. In verschillende projecten zijn mensen met innovatieve data/ICT-toepassingen begeleid naar werk (VR-sollicatie, heftrucksimulatie). De organisatie van Lab sociaal is opgezet. De samenwerking tussen de verschillende Labs (LabXL, IOTstadslad en LabSociaal) is geborgd.	

We zetten een samenwerkingsstructuur op met partners in de stad om gezamenlijk verder de ambitie Toonaangevende Datastad te ontwikkelen en realiseren	Ja
In 2023 is een externe kick off Den Bosch Datastad georganiseerd en zijn gesprekken gevoerd met verschillende stakeholders. Naar aanleiding hiervan is gekozen om de werken met een databoord. In 2024 zal de databoord periodiek bij elkaar komen om de ambitie Den Bosch Datastad te ontwikkelen en realiseren.	

We werken met onderwijsinstellingen om data-en digitale vaardigheden structureel (jaarlijks) onderdeel te maken van de opleiding, op alles onderwijsniveaus: van BO tot HBO/WO	Ja
In 2023 zijn diverse initiatieven voorbereid die leiden tot meer bewustzijn over data-en digitale vaardigheden. Zoals een hackaton voor digitale weerbaarheid en veiligheid en Minecraft-project over data en klimaat voor Bossche jongeren. Er is een subsidie toegekend aan de Bossche Vakschool voor de realisatie van het Techlab en de huisvesting van MOL73. Het Techlab nodigt leerlingen uit de bovenbouw van het PO (primair onderwijs) uit en biedt lessen in data/digitale vaardigheden. MOL073 (Mobiel Ontdek Lab073) is een uitleensysteem van techniekmaterialen voor alle Bossche basisscholen die aangesloten zijn bij SSPOH (Stichting Schoolbesturen Primair Onderwijs 's-Hertogenbosch).	

In Brabantstad verband geven we vorm aan een "community of practice" waarin kennis wordt uitgewisseld, samen geëxperimenteerd wordt en projecten (bijvoorbeeld sensorenbeleid en -registratie) worden opgepakt.	Gedeeltelijk
We geven hier invulling aan door middel van het uitvoeren van verschillende losse projecten en initiatieven met de verschillende partners binnen Brabantstad, zoals op het terrein van digital twins, Moral Smart Cities en oprichting van een gezamenlijke ethische commissie. In 2024 gaan we kijken of hier meer uit te halen is.	

Toerisme en recreatie

Wat wilden we bereiken?

We willen het meerdaags verblijf (van toeristen) in 's-Hertogenbosch stimuleren. We willen in samenwerking met onze stakeholders een aantrekkelijke stad zijn en blijven voor meerdaags verblijf. We zetten hierbij in op een gevarieerde mix aan activiteiten om de verblijfsduur van bezoekers te verlengen en houden daarbij rekening met de balans tussen bewoners en bezoekers, zowel in de binnenstad als in het buitengebied.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Aantal toeristische bezoeken	6.653.000 (2019)	6.985.000	5.231.000	7.318.300
CVO en afdeling Belastingen				
Aantal toeristische overnachtingen	263.850 (2019)	269.000	323.820	274.000
Economische Monitor, Economisch Perspectief Brede Binnenstad en afdeling Belastingen				

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We maken een visie op toerisme en recreatie zodat een meerdaags verblijf in onze gemeente en regio nog aantrekkelijker wordt	Gedeeltelijk
Halverwege 2023 is er een start gemaakt met het ophalen van input bij de stakeholders voor de Toeristische visie. Daarna is gestart met de ontwikkeling van de visie. De visie zal in het tweede kwartaal van 2024 worden aangeboden aan uw raad. Na vaststelling van de visie in uw raad, wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld.	
We maken de Wonderlijke Klim van de St. Jan mogelijk als het kerkbestuur dit weer organiseert	Ja
De wonderlijke klim is omgedoopt tot Avontuurlijke Klim van bijna 50 meter hoog en was vanaf mei 2023 te beklimmen tot en met januari 2024.	
Recreatie op en aan het water zal worden bevorderd met de nieuwe vaste horecavoorziening voor een breed publiek bij de Zuiderplas	Gedeeltelijk
Het huidige uitgiftepunt op de Zuiderplas is aan vervanging toe. Er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor een horecaconcept met rendabele exploitatie voor een nieuw strandpaviljoen aan de Zuiderplas. Met deze input wordt een uitvraag opgesteld naar (lokale) horecaondernemers alsmede de ruimtelijke procedure verkend/ opgestart. Op basis van heldere criteria en 'gelijk speelveld' wordt op basis van de inzendingen een keuze gemaakt die recht doet aan de plek en de omgeving. We verwachten uiterlijk in 2026 een nieuwe vaste horecavoorziening te hebben bij de Zuiderplas.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	18.091	14.836	20.699	16.642	4.057
Baten	14.032	13.943	18.019	13.932	-4.087
Saldo van lasten en baten	-4.059	-893	-2.680	-2.710	-30

Belangrijkste verschillen

- Reclame opbrengsten: Door netcongestie (het niet verkrijgen van elektriciteitsaansluitingen) is aanzienlijke vertraging opgetreden in het exploiteren van de digitale panelen. De afdrachten voor deze panelen in het eerste concessiejaar (2023) kunnen daardoor niet worden gefactureerd. Er ontstaat een nadeel van € 0,5 miljoen.
- Markten: Het voordeel is € 0,1 miljoen, ontstaan doordat er enerzijds meer opbrengsten zijn gegenereerd en anderzijds de energiekosten lager zijn.
- Breed Perspectief Brede Binnenstad: In het door de raad vastgestelde Economisch Perspectief Brede Binnenstad zijn de scharnierpunten tussen historische binnenstad en overige delen van de brede binnenstad belangrijke plekken om interventies te doen om het concept Brede Binnenstad ook daadwerkelijk te kunnen laten werken en verbindingen en routes te stimuleren. Om op zulke scharnierpunten activiteiten mogelijk te maken is medewerking van de stad belangrijk, dat zijn we nu aan het organiseren. Als gevolg van capaciteitsknelpunten en omdat we afhankelijk zijn van medewerking van partijen in de stad heeft er vertraging opgetreden. Dat resulteert in een voordeel van € 0,1 miljoen.
- Overige verschillen: Voordeel € 0,3 miljoen

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Gastvrij onthalen van bezoekers aan 's-Hertogenbosch	51.690	51.690	45.000
Blauwe engelen	51.690	51.690	45.000
INTRO festival		15.000	15.000
Stichting Avans Hogeschool	0	15.000	15.000
Organisatie van de nieuwjaarsreceptie voor alle ondernemers uit 's-Hertogenbosch en omstreken	10.000	10.000	10.000
Stichting nieuwjaarsreceptie	10.000	10.000	10.000
Subsidies aan evenementenorganisatoren die bijdragen aan de doelstellingen van citymarketing	875.000	875.000	1.221.540
Den Bosch Partners	875.000	875.000	1.221.540
Techlab Bossche Vakschool		40.000	40.000
Bossche Vakschool	0	40.000	40.000

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

Bosch Investeringsfonds B.V.

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 8 miljoen (lening)	-/- € 1.119.000	-/- € 2.014.000	€ 4.374.000	€ 5.375.000	-/- € 894.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Het Bosch Investeringsfonds (BIF) is eind 2016 door de BIM opgericht. De gemeente heeft hiervoor € 8 miljoen beschikbaar gesteld. Dit bedrag is door uw Raad opgenomen in de gemeentelijke begroting. Eind 2022 is hiervan € 5.350.0000 opgenomen. Het gaat hier om risicokapitaal dat geïnvesteerd wordt in jonge (innovatieve) bedrijven. BIF B.V. vormt samen met een aantal private investeerder een beleggingsfonds. Een voornemen tot financiering, uitbreiding van financiering of desinvestering wordt voorgelegd aan een investeringscommissie.

De BIM legt in haar hoedanigheid van bestuurder van BIF B.V. verantwoording af over het door haar gevoerde bestuur aan haar aandeelhouder(s) in de reguliere jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van de N.V. BIM. Minimaal wordt hiertoe het door een accountant goedgekeurde, definitieve jaarverslag inclusief jaarrekening van BIF N.V. over het afgesloten boekjaar ter informatie op de agenda van de aandeelhoudersvergadering van de N.V. BIM geplaatst. In december 2021 is besloten dat de termijn waarbinnen het BIF gebruik mag maken van trekkingsrechten te verlengen tot oktober 2024. Tevens is besloten dat de BIF 15% van de aan BIF toevertrouwde middelen na oktober 2024 mag reserveren voor vervolginvesteringen in bestaande participaties. Dit besluit heeft geen gevolgen voor de begroting omdat de bijdrage volledig is afgedekt. In december 2021 is uw raad via een raadsinformatiebrief hierover geïnformeerd.

Brabant Life Sciences Seed Fonds B.V.

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 0,8 miljoen (aandelenkapitaal BIM)	€ 3.980.000	€ 4.282.000	€ 400.000	€ 460.000	€ 302.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Brabant Life Sciences Seed Fonds BV (BLSSF) is operationeel sinds 2009 met een fondsperiode van 10 jaar met de mogelijkheid tot verlenging. De RVO heeft op 15 september 2023 ingestemd voor de fondsverlenging tot 1 september 2025.

Vijf partijen, waar onder de BIM, investeren gezamenlijk € 4 miljoen. Van het rijk is een renteloze lening verkregen van € 4 miljoen. Tot slot is de provincie mede-participant. Zij heeft een bedrag van eveneens € 4 miljoen beschikbaar gesteld. Totaal was hiermee € 12 miljoen beschikbaar dat (grotendeels) als risicokapitaal is geïnvesteerd in nieuwe kleine Life Sciences bedrijven. Het fondsmanagement is in handen gesteld van WesterToren Innovation Ventures B.V.

Heesch-West

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
58% batig/nadelig saldo ten gunste/laste van de gemeente 's-Hertogenbosch	-/- € 216.772	-/- € 216.772	€ 37.000.000	€ 49.000.000	€ 0

Risicomanagement:

Het vreemde vermogen bestaat uit de aangetrokken geldleningen. In juli 2023 is aanvullend € 12 miljoen aangetrokken.

De grondexploitatie van de GR Heesch-West wordt elk jaar geactualiseerd en bij tekorten zullen de deelnemende gemeenten (Bernheze, 's-Hertogenbosch en Oss) het tekort aanvullen. Hierdoor is er geen reserve als weerstandsvermogen binnen de GR nodig. De geactualiseerde exploitatieberekening van begin 2024 sluit met een tekort van € 43,7 miljoen. De deelnemende gemeenten hebben daarop hun verliesvoorziening afgestemd (€ 43,7 miljoen) en deze is bij overdracht van de gronden in april 2022 eveneens overgedragen. Verder is er een beperkt beschikbare weerstandscapaciteit in de grondexploitatie bij het budget bouw- en woonrijp maken opgenomen (post voorzien) en is er een behoedzaamheidsmarge aangehouden voor de grondopbrengsten.

N.V. Bossche Investeringsmaatschappij

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 3.557.637 (aandelenkapitaal), € 28,7 miljoen (leningen gemeente)	€ 27.020.000	€ 28.372.000	€ 36.753.000	€ 37.413.000	€ 1.352.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In het jaarverslag van de BIM wordt ingegaan op het risicomanagement. Risicomanagement is regelmatig onderwerp van gesprek tussen directie en raad van commissarissen. Het vormt een steeds belangrijker onderdeel van de besturing van de BIM. Jaarlijks wordt met de accountant gesproken over de interne risicobeheersingssystemen. De afgelopen paar jaar is verder gegaan met de ingezette procesoptimalisatie en is de BIM gestart met de implementatie van een nieuw geïntegreerd informatie verschaffend systeem.

Een belangrijk financieel risico bij de BIM ligt in de waardeontwikkeling van het onroerend goed. De bedrijfspanden in verhuurexploitatie zijn onroerende zaken die aangehouden worden om huuropbrengsten en/of waardestijgingen te realiseren. Ten behoeve van de jaarrekening wordt jaarlijks het vastgoed in eigendom van de BIM door een onafhankelijk extern taxateur getaxeerd. De algemene ontwikkelingen op de markt voor bedrijfsmatig vastgoed, alsmede de specifieke situatie per object, met name de bezettingsgraad, de lengte van de huurcontracten en de kwaliteit van de huurders worden daarbij kritisch tegen het licht gehouden. De externe accountant van de BIM heeft de afgelopen paar jaar steeds vastgesteld dat de externe taxaties goed bruikbaar zijn voor de onderbouwing van de actuele waarden van de panden.

De financieringsrisico's zijn sinds alle leningen van de BIM zijn ondergebracht bij de grootaandeelhouder de gemeente 's-Hertogenbosch relatief beperkt. In 2022 heeft de BIM een nieuw financieringsarrangement met de gemeente gesloten waarbij ondanks de herinvoering van een strak aflossingsschema de mogelijkheid bestaat om gedane aflossing opnieuw in een nieuwe lening op te nemen. Hiermee wordt vermeden dat de organisatie in liquiditeitsproblemen zou kunnen komen.

Wat het operationeel risico betreft is het van belang dat de BIM in control is in haar operatie.

In 2020 zijn meerdere acties ingezet en doorgezet die ertoe moeten gaan leiden dat informatie betrouwbaarder en sneller toegankelijk is. Met als doel tijdig te kunnen bijsturen.

In 2021 zijn diverse processen verder geprofessionaliseerd, waaronder het acceptatiebeleid en screeningsbeleid van nieuwe huurders en checks & balances in reguliere afdeling overschrijdende processen. In 2022 zijn deze processen gevolgd en waar nodig nog een stapje verder geprofessionaliseerd.

N.V. Maatschappij tot Exploitatie van Industriegebouwen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
Zie risicomanagement	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt

Risicomanagement:

De gemeente heeft haar aandelen in de NV MEI eind december 2019 verkocht.

Er is nog een financieel belang als verstrekker van leningen en via onze verbintenis als erfpachter. Het bestuurlijk belang is zeer beperkt via ons 'gouden aandeel'; één aandeel zonder winstrecht. Aan dit aandeel zijn gekoppeld een bijzonder vetorecht van de gemeente bij strategische besluiten van NV MEI / Libéma inzake de benaming van de Brabanthallen en de aanwending van de Brabanthallen. Het vetorecht inzake de aanwending van de Brabanthallen wordt uitsluitend uitgeoefend ter behartiging van de gerechtvaardigde belangen van de gemeente inzake veiligheid en openbare orde alsmede de beschermde monumentale status van de Brabanthallen. Bovendien heeft de gemeente bij de verkoop eind 2019 het recht verkregen om voor de duur van 15 jaar een commissaris te benoemen in het licht van het financieel belang dat de gemeente nog heeft als financier.

Brabantring B.V.

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 119.999,88 (aandelenkapitaal)	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt

Risicomanagement:

Gemeente 's-Hertogenbosch loopt financieel risico ter waarde van het aandelenkapitaal in Brabantring B.V. Dit risico wordt gemitigeerd omdat de gemeente een beperkt aandeel heeft van 5,2% (net als andere gemeenten) ten opzichte van grootaandeelhouders provincie Noord-Brabant (30,2%) en BRE-EFX (49%). De grootaandeelhouders zullen actief financiële risico's beheersen. Een onafhankelijke RvC houdt toezicht op het beleid van de bestuurder en op de algemene gang van zaken in BrabantRing B.V. De RvC-leden hebben samen een brede ondernemings- en maatschappelijke ervaring, kennis van start-ups en technologie, informatiebeveiliging en regelgeving. Eén van de drie RvC-leden behartigt het belang van de publieke partijen (gemeenten en provincie). BrabantRing B.V. levert diensten, zij investeert niet in grote infrastructurele projecten met hoog risico; er wordt gebruik gemaakt van een bestaand netwerk van glasvezelverbindingen. BRE-EFX brengt een deel van haar activa (apparatuur en contracten) in tbv haar aandeel in de B.V., waar de publieke partijen liquide middelen storten. De inbreng wordt geëffectueerd voor 31 december 2023; mocht dit onverhoopt niet lukken dan heeft de gemeente het recht om zich terug te trekken. Daarnaast zullen de ingebrachte activa worden ontvlochten van de achterblijvende activa in BRE-EFX ten bate van de continuïteit van BrabantRing B.V. BrabantRing B.V. biedt diensten aan die in principe ook door commerciële partijen zouden kunnen worden vervuld. Er kan sprake van ongeoorloofde staatssteun zijn als de publieke partijen BrabantRing B.V. zouden bevoordelen. Omdat zij echter tegen marktconforme voorwaarden deelnemen in de B.V. is dit niet het geval; dit is getoetst door een onafhankelijk juridisch adviseur.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's. Op dit programma zijn geen risico's van toepassing.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[RV Horecavisie 2020](#)

[Beleidskaders hotels en particulier logiesaccommodatie 2019](#)

[RV Detailhandelsnota 2011](#)

[Aanvulling Nota Detailhandel 2011](#)

[RV Detailhandelsbeleid Nuland en Vinkel](#)

[RV Actualisering detailhandelsbeleid westelijk stadsdeel](#)

[RV wijziging detailhandelsbeleid m.b.t. grote bouwmarkt](#)

[RV Economisch perspectief Brede Binnenstad 2021](#)

[Actieplan Centrum Rosmalen 2022](#)

WERK EN INKOMEN

Ambitie

's-Hertogenbosch is een sterke sociale gemeente met veel werkgelegenheid. Een gemeente waar iedereen volop kansen heeft om mee te doen. Wij vinden dat iedereen de verantwoordelijkheid heeft om mee te doen in onze samenleving, bij voorkeur via betaald werk. Wie dat niet kan, ondersteunen we daarbij of bieden we een uitkering op basis van de Participatiewet. In onze ondersteuning staat de menselijke maat centraal. Vertrouwen is het vertrekpunt in ons handelen. Tegelijkertijd mag iedereen er ook op vertrouwen dat we handhavend optreden tegen mensen die misbruik maken van regelingen.

Centraal in onze aanpak staat dat we kijken naar wat mensen wél kunnen. Werk is meer dan alleen een manier om inkomen te krijgen. Het gaat ook om eigenwaarde, zelfvertrouwen, ontplooiing, structuur, gezondheid en ontmoeting. Mensen met een korte afstand tot de arbeidsmarkt stimuleren we om zoveel mogelijk zelf te doen, hun capaciteiten in te zetten bij het vinden van werk en hiervoor de eigen netwerken in te schakelen.

We bieden intensieve ondersteuning aan mensen die niet op eigen kracht aan het werk komen. Voor deze mensen willen we het verschil maken. Wij verzorgen (tijdelijk) inkomen en passende ondersteuning en begeleiding naar werk. Waar nodig zetten we loonkostensubsidie in.

Wanneer werk (nog) niet haalbaar is begeleiden we mensen naar maatschappelijke participatie. Als mogelijke opstap naar een betaalde baan. De komende jaren intensiveren we onze aanpak voor mensen die langer dan 2 jaar in de bijstand zitten.

In het regionaal werkbedrijf werken we samen met alle regionale partners om iedereen een kans te bieden op de arbeidsmarkt. We maken afspraken met werkgevers om mogelijkheden te ontwikkelen voor iedereen.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Werk en Inkomen

Wat wilden we bereiken?

- Wij behoren tot de top 3 van 100.000+ gemeenten in Nederland met relatief gezien zo min mogelijk mensen in de bijstand
- Voor wie dat nodig heeft zetten we loonkostensubsidie in
- We zetten in op het verminderen van het aantal mensen dat al langer dan 2 jaar in de Participatiewet zit.

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Mensen die werken met ondersteuning vanuit de Participatiewet <i>Managementinformatie WXL</i>	21%	>20%	25%	>20%
Mensen, die onder de Participatiewet vallen en die niet kunnen werken doen zoveel mogelijk mee in de samenleving in de vorm van vrijwilligerswerk, arbeidsmatige dagbesteding of mantelzorg <i>Managementinformatie WXL</i>	19%	22%	21%	25%
Een daling van het bestand met 10% van personen die langer dan 2 jaar een uitkering hebben <i>Managementinformatie WXL</i>	Nvt, ontwikkelen komende jaren specifieke aanpak	2,5%	0,5%	10%

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
Samen met het UWV begeleiden we mensen die na afloop van de WW in de Participatiewet dreigen te komen. In deze periode begeleiden wij hen bij het zoeken naar een baan en maken wij hen bewust van wat het aanvragen van een Participatiewet-uitkering betekent. Indicator: 60% dient na deze begeleiding geen aanvraag in voor een uitkering in het kader van de Participatiewet	Ja
Door de krapte op de arbeidsmarkt en de begeleiding die wij samen met het UWV bieden, vinden de meeste mensen een baan voordat de WW-periode is afgelopen. Hierdoor is het aanvragen van een Participatiewet-uitkering niet nodig. 91% van de mensen heeft na deze begeleiding geen aanvraag ingediend voor een uitkering in het kader van de Participatiewet.	
Wij bieden mensen die zich melden voor een uitkering intensieve dienstverlening aan op het gebied van werk, inkomen en handhaving, om te voorkomen dat zij afhankelijk worden van een uitkering. Indicator: 36% stroomt in de uitkering t.o.v. het aantal aanmeldingen	Ja
In onze aanpak staan de voordelen van werk boven een uitkering centraal. Door de krapte op de arbeidsmarkt en de intensieve begeleiding tijdens het aanvraagproces is het ons gelukt om veel mensen al in een vroeg stadium naar werk te begeleiden.	

Daarnaast beoordelen we zorgvuldig of er recht op een uitkering bestaat. Tijdens dit proces blijken sommige mensen geen recht op een uitkering te hebben of zijn mensen al aan de slag voordat de uitkering wordt toegekend.	
32% van de mensen is in de uitkering gestroomd ten opzichte van het aantal aanmeldingen.	

Wij zetten ons actief in om mensen uit de uitkering te laten stromen. Dit doen we door hen intensief te begeleiden en ondersteunen en indien nodig door inzet van handhaving. Indicator: 23% van de mensen stroomt uit de uitkering.	Gedeeltelijk
Mensen die nu in de uitkering terecht komen hebben te maken met complexe problematiek waardoor we vaker een traject gericht op zorg of participatie inzetten dan op directe uitstroom naar werk. Doordat we minder uitkeringsgerechtigden hebben, is het aandeel moeilijk bemiddelbare mensen verhoudingsgewijs toegenomen. Om hen naar werk te begeleiden, is een intensieve en langdurige aanpak nodig. In 2023 is 20% van de mensen uit de uitkering gestroomd.	

We begeleiden mensen met een advies indicatie beschut werk naar een passende beschutte werkplek. Dit doen we met inzet van loonkostensubsidie vanuit de Participatiewet. Indicator: 170 mensen zijn werkzaam op een beschutte werkplek	Ja
De mensen met een indicatie beschut hebben een erg grote afstand tot de arbeidsmarkt waardoor zij meer begeleiding en ondersteuning op de werkplek nodig hebben. Hier hebben wij in 2023 op geïnvesteerd. Hiernaast hebben we ingezet op het vinden van nieuwe beschut werken plekken. In 2023 waren er 173 mensen werkzaam op een beschutte werkplek.	

Wij helpen mensen die dat nodig hebben aan het werk met inzet van loonkostensubsidie vanuit de Participatiewet Indicator: 640 mensen zijn aan het werk met loonkostensubsidie	Gedeeltelijk
We hebben te maken met een krappe arbeidsmarkt. We zien dat mensen hierdoor vaker uitstromen naar een reguliere baan zonder loonkostensubsidie. Ook zien we dat het aantal mensen met een bijstandsuitkering over het gehele jaar bekeken daalt. Hierdoor zijn er minder mensen voor wie het werken met loonkostensubsidie passend is. We hebben in 2023 iets minder loonkostensubsidies ingezet dan verwacht (gemiddeld 609 mensen met loonkostensubsidie aan het werk). Dit is exclusief de mensen die met een indicatie beschut werk aan het werk zijn.	

Dankzij onze integrale aanpak op werk, inkomen en handhaving verstrekken wij alleen een uitkering aan mensen die het nodig hebben. Indicator: Het aantal uitkeringen dat we verstrekken 3220 uitkeringen.	Ja
Door de krapte op de arbeidsmarkt zien we dat minder mensen een uitkering nodig hebben. Ook zorgen onze intensieve begeleiding en ondersteuning ervoor dat mensen uit de uitkering stromen en aan het werk gaan. Hierdoor hebben we minder uitkeringen verstrekt dan begroot. We zijn in 2023 uitgekomen op 3.099 uitkeringen (gemiddeld 3.082 uitkeringen).	

We zetten actief in op mensen die langer dan 2 jaar een bijstandsuitkering hebben	Gedeeltelijk

In 2023 hebben we veel geïnvesteerd in het activeren van mensen die langer dan twee jaar een uitkering hebben en in het doorontwikkelen van onze aanpak. We zien dat door de afstand tot de arbeidsmarkt en de lange periode van uitkeringsafhankelijkheid deze mensen een intensieve en langdurige aanpak nodig hebben om te participeren of aan het werk te gaan.

Binnen het Participatiehuis activeren wij mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt naar participatie. Indicator: in het Participatiehuis begeleiden we 240 deelnemers.	Gedeeltelijk
De doelgroep voor het Participatiehuis heeft een steeds grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Om hier beter op in te spelen hebben we het aanmeldproces herijkt waardoor we in de tweede helft van 2023 een stijging van het aantal deelnemers zagen. Dit is echter onvoldoende om op 240 deelnemers uit te komen. We hebben in 2023 212 deelnemers begeleid.	

Sinds de ingang van de nieuwe wet inburgering op 1-1-2022 voert de Gemeente 's-Hertogenbosch weer zelf de regie op de uitvoering van de wet inburgering. Wij ondersteunen inburgeringsplichtigen om zoveel mogelijk zelfredzaam mee te doen in de samenleving, het liefst via betaald werk. Indicator: alle inburgeringsplichtigen hebben een persoonlijk inburgeringsplan (PIP)	Gedeeltelijk
Als gevolg van de hogere taakstelling voor huisvesting hadden we in 2023 te maken met een hogere instroom van inburgeringsplichtigen dan verwacht. Hiernaast hebben we te maken met een nieuw team dat nog in ontwikkeling is. De hogere instroom deed een dermate groot beroep op het team dat de capaciteit ontoereikend was waardoor een lichte achterstand is ontstaan. 80% van de inburgeringsplichtigen heeft een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) in plaats van 100%. We hebben een plan van aanpak opgesteld om de achterstand in te lopen en om nieuwe achterstand te voorkomen.	

Met Lab XL, het innovatieplatform binnen Weener XL, jagen we innovaties aan die mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt helpen om aan het werk te kunnen	Ja
We hebben dit jaar met Lab XL ingezet op ontwikkeling van innovatie, borging hiervan en op samenwerking. Voorbeeld van een nieuwe innovatie is de heftrucksimulatie. Hiermee toetsen we of mensen vaardigheden kunnen ontwikkelen binnen een simulatieomgeving. Hiernaast hebben samengewerkt met het onderzoeksinstituut TNO, waarbij we een van de geselecteerde partijen waren om gedurende een jaar te werken aan een vraagstuk rondom de arbeidsmarkt. We zijn een samenwerking gestart met Stichting Stip, WSD en IBN omdat we veelal te maken hebben met dezelfde vraagstukken. Door onze krachten te bundelen, kunnen we versnellen op innovatie. Voorbeeld is een proeftuin rondom het visueel maken van werkinstructies. Ook de samenwerking met studenten van de Fontys Hogeschool is gecontinueerd. Tenslotte hebben we internationaal samengewerkt vanuit het Ladese project. Dit richt op het onderzoeken of de methode van servicedesign uniform ingezet kan worden om diensten te ontwikkelen.	

Vanuit onze rol als centrumgemeente coördineren we de programmalijsn Regionaal Werkbedrijf/ Werkgeversservicepunt onder het regionaal arbeidsmarktprogramma van Noordoost Brabant Werkt. We werken samen met andere overheden, werkgevers, vakbonden en onderwijs om zoveel mogelijk mensen duurzaam op de arbeidsmarkt te plaatsen	Ja
In 2023 hebben we vooral geanticipeerd op de arbeidsmarktkrapte en in het verder professionaliseren van het 1 werkcentrum. Dit centrum heeft als doel een ingang voor alle vragen over werk voor werkgevers, werkzoekenden en werknemers te creëren.	
Hiernaast hebben we actief een bijdrage geleverd aan de beoogde hervorming van de arbeidsmarktinfrastructuur die het ministerie in samenwerking met onder andere gemeenten, UWV en sociale partners wil doorvoeren. Belangrijk aspect is de beoogde regierol van centrumgemeenten in de regionale arbeidsmarktinfrastructuur en de samenvoeging van diverse loketten (regionale mobiliteitsteams, leerwerk loket, WSP) in 1 regionaal werkcentrum. De beoogde inwerkingtreding is 1 januari 2026.	

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Verschil
Lasten	136.291	132.229	137.826	145.094	-7.269
Baten	97.063	94.234	96.959	105.347	8.389
Saldo van lasten en baten	-39.228	-37.995	-40.867	-39.747	1.120

Belangrijkste verschillen

- Het definitieve BUIG budget is € 1,8 miljoen hoger dan begroot. Dit is een consequentie van de aanpassing van het landelijke BUIG budget.
- Het gerealiseerd (gemiddeld) aantal bijstandsuitkeringen voor 2023 is 3.082. Initieel werd rekening gehouden met een (gemiddeld) aantal bijstandgerechtigden van 3.013. Hierdoor zijn de uitkeringskosten hoger, wat leidt tot een nadeel van ca. € 1,6 miljoen.
- Het aandeel van de gemeente 's-Hertogenbosch in de verdeling over de landelijke loonkostensubsidie was 0,27% hoger, hierdoor ontstaat een voordeel van € 0,9 miljoen.
- Het aantal plaatsingen met loonkostensubsidie is uitgekomen op 597,7. Dit is 7fte meer begroot. Hierdoor ontstaat een nadeel van € 0,3 miljoen.
- De bestemmingsreserve Fonds Werk en Inkomen kent een plafond van 7,5% van het BUIG-budget. Omdat het werkelijke BUIG budget in 2023 hoger is vastgesteld dan begroot, dient de reserve daarop aangepast te worden. Nadeel € 0,2 miljoen.
- Hogere uitvoeringskosten en meer (verplichte) medische adviezen leiden tot een nadeel van € 0,1 miljoen
- De aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt zorgen ervoor dat vacatures lastig zijn op te vullen. Hierdoor ontstaat een voordeel van € 0,6 miljoen.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
De WWB'ers met een afstand tot de arbeidsmarkt betere kansen te geven op een baan en daardoor zelf in het inkomen te kunnen voorzien	7.024.780	7.203.206	7.477.463
loonkostensubsidie participatiewet	7.024.780	7.203.206	7.477.463
Het bevorderen van de participatie op de arbeidsmarkt van personen met een SW indicatie, door het verstrekken van loonkostensubsidie aan werkgevers voor het realiseren van een Begeleid Werken plaats	440.000	445.334	497.218
loonkostensubsidie Begeleid Werken SW	440.000	445.334	497.218
Het ondersteunen van werkgevers bij het in dienst nemen van mensen die op de reguliere markt niet het minimumloon kunnen verdienen	5.000	5.000	2.414
loonkostensubsidie werkbeurs/indiensttredingsvergoeding	5.000	5.000	2.414
Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio		357.309	191.476
Decentralisatieregeling volwasseneneducatie	0	357.309	191.476
Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	849.511	1.078.214	1.035.753
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Land van Cuijk	89.956	65.230	65.230
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Maashorst	67.782	28.454	28.454
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Bernheze	29.617	32.780	32.780
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Boekel	9.466	10.573	10.572
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Boxtel	36.944	34.000	34.000
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Oss	130.314	206.112	206.112
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Sint Michielsgestel	25.588	32.400	32.400
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Vught	21.506	45.300	45.300
Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Meierijstad	87.648	90.438	90.438
Subsidie Taalnetwerk	350.690	350.690	350.690
Volwasseneneducatie risicogroepen overige instanties	0	182.237	139.777
Het wegwijs maken in onze maatschappij en het vergroten van de zelfredzaamheid van statushouders	378.740	727.776	763.870

Subsidie Vluchtelingenwerk	378.740	727.776	763.870

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

Bossche Banen BV

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 30.000 (aandelenkapitaal)	€ 55.403	€ 53.928	€ 1.815	€ 1.452	€ -1.475

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers voor boekjaar 2023 zijn voorlopig.

De activiteiten van Bossche Banen BV zijn volledig afgebouwd en vanaf 1-1-2018 is er geen personeel meer in dienst bij de BV. Het financiële risico is dus beperkt. Voorlopig handhaven we nog de Bossche Banen BV omdat arbeidsrechtelijke uitwerkingen in relatie tot de Participatiewet nog volop in ontwikkeling zijn.

Schoonmaak Coöperatie

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
Coöperatieve vereniging met uitsluiting van aansprakelijkheid	€ 1.076.642	€ 1.929.000	€ 4.457.725	€ 2.989.000	€ 966.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers voor boekjaar 2023 zijn voorlopig.

De Schoonmaak Coöperatie is formeel aansprakelijk voor haar activiteiten. De leden zijn niet aansprakelijk voor door de Schoonmaak Coöperatie verrichte activiteiten en eventuele schulden. In de governance-structuur is geborgd dat fiscale, financiële en juridische risico's permanent worden gemonitord en dat over risico's en genomen maatregelen periodiek verantwoording wordt afgelegd aan de leden. De Raad van Commissarissen heeft daarnaast vanuit de 3 oorspronkelijk oprichtende Sociale Werkbedrijven een specifieke toezichthoudende en adviserende rol. Het door inhouding van voordelige resultaten opgebouwde weerstandsvermogen stelt de organisatie in staat om onverwijld optredende financiële problemen zelf op te vangen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.

Op dit programma zijn de volgende risico's van toepassing:

Omschrijving	Aard	Maximaal bedrag	Kans Verklaring mutatie (1=laag, 5=hoog)
BUIG budget	Structureel	PM	2 Geen mutatie t.o.v. de begroting 2024

Toelichting

In 2023 hebben we een voordeel gerealiseerd op het BUIG budget van ruim €6,9 mln. In de begroting 2024 is ook een voordeel geraamd voor 2024 en verdere jaren. We merken daarbij op, dat het voordeel dat wij op dit moment behalen op het BUIG-budget op langere termijn waarschijnlijk niet houdbaar is. In vergelijking met andere gemeenten hebben wij een groot voordeel op de BUIG, omdat we er de afgelopen jaren beter en eerder in slagen mensen naar werk te brengen. Nu het bestand kleiner is en onze zittende populatie een grotere afstand tot de arbeidsmarkt kent dan vergelijkbare gemeenten, is het realistisch te verwachten dat andere gemeenten een deel van dit voordeel zullen inlopen met een correctie op het macrobudget als gevolg. Daarnaast leert de ervaring dat parameters door de tijd heen worden bijgesteld en het gemeentelijk aandeel jaarlijks kan fluctueren. Dat kan voor- en nadeel opleveren. Daar wij een groot voordeel hebben, is de kans op negatieve bijstelling groter dan op positieve bijstelling. Dit risico wordt versterkt doordat er landelijk discussie is om op basis van solidariteit 'overschotgemeenten' (een deel van) hun voordeel af te laten staan ten gunste van 'tekortgemeenten'.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Participatiewet](#)

[Verordening clientenparticipatie Participatiewet 2019](#)

[Verordening Handhaving Participatiewet, IOAW en IOAZ 2017](#)

[Verordening individuele inkomenstoeslag Participatiewet 2022](#)

[Verordening Participatie Participatiewet/IOAW/IOAZ 2016](#)

[RIB Bossche Inburgering](#)

[RIB Strategische WERKagenda 'op weg naar 2030'](#)

[Re-integratieverordening Participatiewet 2023](#)

GELIJKE KANSEN OP FINANCIËLE REDZAAMHEID

Ambitie

Als lokale overheid kunnen we armoede niet voorkomen. Wel is het onze ambitie dat alle inwoners van 's-Hertogenbosch kunnen meedoen in de samenleving, ongeacht hun financiële situatie. Kinderen mogen geen last hebben van de financiële situatie van hun ouders. Inwoners met problematische schulden zijn zo snel mogelijk schulden(zorg)vrij.

Armoede en schulden staan nooit op zichzelf. Armoede en schulden kunnen bijvoorbeeld leiden tot eenzaamheid, stress, gezondheidsproblemen, sociale uitsluiting en huiselijk geweld. Maar ook andersom: gezondheidsproblemen, eenzaamheid en sociale uitsluiting kunnen leiden tot armoede en schulden. Om de vicieuze cirkel van armoede en schulden te doorbreken, hanteren we een integrale aanpak tegen armoede en schulden.

Door samen te werken, kunnen we actief afgaan op de eerste signalen van (dreigende) financiële problemen. Zo kunnen we er eerder bij zijn, om erger te voorkomen. We bieden inwoners passende hulp, gericht op een duurzame gezonde financiële huishouding. We blijven continu in ontwikkeling om onze dienstverlening daarop nog beter en sneller aan te sluiten. Hiervoor laten we ons voeden door ervaringsdeskundigen en sluiten we aan bij landelijke ontwikkelingen en nieuwe inzichten. We zorgen dat heel duidelijk is waar inwoners terecht kunnen met hun vragen voor hulp en ondersteuning. We zorgen ook dat professionals de weg weten en adequaat kunnen doorverwijzen als dat nodig is.

Doelstellingen

De ambities uit het [bestuursakkoord 2022-2026](#) zijn vertaald naar de programmabegroting. Om deze ambities te realiseren zijn er binnen dit programma een of meerdere doelstellingen opgenomen met verschillende indicatoren. Onderstaand ziet u de realisatie van de outcome-indicatoren ("Wat wilden we bereiken?") en output-indicatoren ("Wat hebben we er voor gedaan?").

Gelijke kansen op financiële redzaamheid

Wat wilden we bereiken?

- Armoede en schulden zijn geen belemmering voor inwoners om mee te doen in de samenleving. Hierbij hebben we speciaal aandacht voor kinderen.
- Inwoners met problematische schulden zijn binnen zo snel mogelijk schuldenzorgvrij

Indicator	Nulmeting	Doelstelling 2023	Realisatie 2023	Ambitie 2026
Het percentage inwoners dat aangeeft in het dagelijks leven beperkt te worden door de eigen financiële situatie <i>Digipanel armoede en schulden (O&S)</i>	nulmeting in 2023	<nulmeting	14%	<nulmeting
Het percentage kinderen in armoede dat gebruikmaakt van het Bosch kindpakket stijgt <i>jaarverslagen subsidieregeling maatschappelijke participatie kinderen en voorlopige cijfers CBS</i>	54%	60%	88%**	70%
De gemiddelde doorlooptijd totdat aanvragers van een schuldregeling schuldenzorgvrij zijn <i>Managementinformatie Financiële Dienstverlening, Allegro</i>	10,5 maanden	10 maanden	10 maanden	8 maanden

** Percentage bereik kinderen in armoede: totaal bereik Stichting Leergeld en Jeugdfonds Sport & Cultuur afgezet tegenover de tijdelijke verruimde doelgroep namelijk gezinnen met inkomensgrens tot 140% van het sociaal minimum. 2.910 kinderen bereikt van de doelgroep van 3.300 kinderen.

Wat hebben we er voor gedaan?

Indicator	Gerealiseerd?
We stellen een programma op voor het integraal werken met nieuwe en bestaande partners (bijvoorbeeld werkgevers) bij het tegengaan van armoede	Ja
Vanuit Financiële Dienstverlening wordt deelgenomen in verschillende programma's. Te denken valt aan: Samen Gezond, Gelijke kansen op Talentontwikkeling, Thuis in de Wijk en het gemeentelijk Doorbraakteam. Daarnaast wordt vanuit Eerste Hulp Bij Geldzaken steeds meer verbinding gelegd met nieuwe en bestaande partners, vanuit het principe 'eerder erbij, om erger te voorkomen'. Hierbij valt te denken aan kraamverzorgers, huisartsen, etc.	
We bereiden de implementatie van de Bossche Pas voor, zodat deze vanaf 2024 gebruikt kan worden	Ja
Naar verwachting kan in september 2024 zal de Bossche Pas gelanceerd worden.	
We onderzoeken wat de juridische mogelijkheden zijn voor extra ondersteuning van kwetsbare doelgroepen en/of uitbreiding van de soorten bijzondere bijstand	Ja
We passen meer maatwerk toe, onder meer door een vergoeding te geven voor tandarts- en brillenkosten die de zorgverzekering niet (meer) dekt. Dit heeft in de laatste 2 maanden van 2023 tot een twintigtal verstrekkingen geleid. Ook bieden wij inwoners maatwerk via het Bossche ondersteuningsfonds (BOF) dat kan worden ingezet om inwoners in acuut schrijnende situaties eenmalig of tijdelijk financiële ondersteuning te bieden.	
We zorgen dat inwoners die recht hebben op regelingen en voorzieningen daarvan ook gebruikmaken (tegengaan niet-gebruik)	Ja
We zetten in op meer bekendheid van de regelingen met onder andere de campagne voor de naamsbekendheid van Eerste Hulp Bij Geldzaken met als doel het tegengaan van niet-gebruik regelingen. Resultaat toename naamsbekendheid van 22% in 2021 naar 34% in 2023. Daarnaast hebben we een seniorenconsulent en het Bossche Bespaarteam ingezet om outreachend te werken en te helpen met het aanvragen van regelingen en voorzieningen. We zien resultaat bij het hoge bereik bij de Energietoeslag 2022 (laatste verstrekking in februari 2023), waarbij we 90% van de doelgroep hebben weten te bereiken. Daarnaast is er een toename van circa 150 inwoners die gebruik maken van de collectieve zorgverzekering minima (CZM).	
We ontwikkelen een brede visie op preventie voor armoede en schulden	Nee
In verband met andere prioriteiten is het niet gelukt om in 2023 een visie op preventie voor armoede en schulden uit te schrijven. We hebben -zoals gebruikelijk- onverminderd ingezet op Eerste Hulp Bij Geldzaken om zo vroeg mogelijk erbij te zijn, wanneer er sprake is van geldzorgen. Uiteraard heeft preventie ook onze aandacht in 2024 en verder, waarbij Eerste Hulp bij Geldzaken een belangrijke spil blijft vormen om gestalte te geven aan het leidende principe 'eerder erbij om erger te voorkomen' uit ons Aanvalsplan Den Bosch schuldenvrij 2022.	
We zetten extra in op vroegsignalering in het kader van energiearmoede	Ja
De extra inzet op vroegsignalering is terug te zien in het aantal huisbezoeken. In 2023 zijn er bijna 3 keer meer huisbezoeken afgelegd ten opzichte van vorig jaar.	
We verkennen welke initiatieven er in onze gemeente zijn voor dakloze jongeren. Ook kijken we hoe, in aanvulling hierop, een lerende aanpak voor dakloze jongeren van meerwaarde kan zijn	Ja

In de tweede helft van 2023 is een integrale verkenning uitgevoerd omtrent een lerende aanpak voor dakloze jongeren. Bestuurlijke besluitvorming op dit thema volgt in de eerste helft van 2024.

We maken het mogelijk voor jongeren uit de hele gemeente om gebruik te maken van een schuldenaanpak speciaal voor jongeren (Jongeren Perspectief Aanpak)	Ja

In september 2022 is gestart met de schuldenaanpak voor jongeren, de Jongeren Perspectief Aanpak. Sinds de start van JPA zijn er 10 saneringskredieten afgesloten. In totaal zitten er momenteel 26 jongeren in begeleiding, zij werken onder begeleiding van de trajectbegeleider aan hun toekomstperspectief.

We bestendigen schulddienstverlening voor ondernemers in de gemeentelijke dienstverlening	Ja

Tijdens de coronacrisis is 'EHBG voor ondernemers' in het leven geroepen, om ondernemers nog beter van dienst te kunnen zijn. Dit aanbod is bestendigd in de gemeentelijke dienstverlening, conform de door de raad aangenomen motie 'schuldhulpverlening voor ondernemers bestendigen' (13 juli 2021). Alle natuurlijke personen, waaronder ondernemers die persoonlijk aansprakelijk zijn voor hun schulden, hebben recht op schuldhulpverlening van de gemeente. Het groeiend aantal ondernemers dat zich meldt in combinatie met de wens de dienstverlening te verbeteren, maakt dat wij het proces en de dienstverlening aan ondernemers tegen het licht te houden.

We verkorten de doorlooptijden binnen schulddienstverlening door in te zetten op turbosaneren	Ja

We zijn gestart met inzet van een ondersteuner die mensen thuis, indien nodig, helpt met het verzamelen van gegevens en documenten die nodig zijn voor een schuldregeling. De eerste resultaten zijn veelbelovend. Dossiers zijn sneller compleet waardoor we ook sneller kunnen starten met een schuldregeling of budgetbegeleiding.

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	30.055	14.776	35.640	33.769	1.871
Baten	1.893	1.733	21.136	13.615	-7.521
Saldo van lasten en baten	-28.162	-13.043	-14.504	-20.154	-5.650

Belangrijkste verschillen

- Als antwoord op de bestaanszekerheids crisis heeft het Rijk, net als in 2022, de energietoeslag beschikbaar gesteld. In de Decembercirculaire 2023 is € 7,5 miljoen ontvangen. Hiervan is € 1,6 miljoen overgeheveld naar 2024. De Rijksbijdrage is verantwoord op het programma 'beleggingen en overige baten en lasten'. Hierdoor ontstaat op dit programma een nadeel van gelijke omvang (€ 5,9 miljoen).
- Binnen armoedebestrijding zorgt de Jongeren Perspectief Aanpak (JPA) voor een groei in het aantal deelnemers en verstrekte saneringskredieten. Echter is het complete budget nog niet benut waardoor een overschot van € 0,2 miljoen ontstaat.
- Het gemeentelijke bewindvoerderskantoor groeit, maar deze groei is lager geweest dan was voorzien. Het voordeel is € 0,2 miljoen.

- Bijzondere bijstand: voordeel € 0,2 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door een voordeel op het maatwerkbudget. Boekjaar 2023 is een opstartjaar geweest voor de uitwerking van maatwerkregelingen waardoor het hele budget nog niet is gebruikt.
- Bijzondere Bijstand: nadeel € 0,3 miljoen. Op de verstrekkingen voor Directe Levensbehoeften en Woonvoorzieningen is een tekort doordat de te plaatsen groep statushouders groeit.

Subsidies

Doelstelling/subsidie-ontvanger	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	529.001	536.237	537.254
Maatschappelijke participatie kinderen	464.335	475.000	474.920
Voedselbank	64.666	61.237	62.334
Het versterken van de samenwerking met maatschappelijke partners in het veld om armoede onder gezinnen en kinderen vroegtijdig te signaleren, tegen te gaan en te voorkomen.	93.408	791.450	791.450
Armoedebestrijding kinderen	93.408	791.450	791.450
Met de subsidiëring vanuit de Armoedegelden wordt de bibliotheek in staat gesteld om alle kinderen uit 's-Hertogenbosch tussen de 15 en 18 jaar te voorzien van een gratis bibliotheekabonnement.	90.477	85.679	
Bibliotheekabonnementen 15-18 jr.	90.477	85.679	0

Een totaaloverzicht van de subsidies per programma en een register van de subsidieontvangers kunt u in de bijlagen vinden.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen. Dit programma heeft geen verbonden partijen.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.

Op dit programma zijn de volgende risico's van toepassing:

Omschrijving	Aard	Maximaal bedrag	Kans Verklaring mutatie (1=laag, 5=hoog)
Bewindvoering in eigen beheer	Incidenteel	500.000	2 Zie toelichting hieronder.
Toelichting Het risico op bewindvoering is blijvend actueel. De vernietiging van het algemeen belangbesluit heeft gezorgd voor onzekerheid over zowel de juridische als de financiële gevolgen. Met zorgvuldigheid wordt gekeken wat de consequenties zijn en hoe de risico's voor de gemeente zo goed mogelijk kunnen worden ondervangen. Zodra de consequenties zijn gedeeld met de gemeenteraad en in de begroting zijn verwerkt, komt het risico te vervallen. Net als bij de toelichting in de begroting '24 houden we het risicobedrag gelijk. De kans dat dit risico zich voordoet wordt ingeschat op twee, iets lager dan ten tijden van het opstellen van de begroting.			
Toenemende vraag naar hulp bij armoede- en schulden			Dit risico kan vervallen.
Toelichting Verschillende ontwikkelingen in de samenleving zorgen ervoor dat de vraag bij problemen op het gebied van armoede en schulden kan toenemen. Het afbouwen van de coronamaatregelen en de stijgende inflatie zal mensen raken waardoor een toenemende vraag naar onze dienstverlening op het gebied van armoede en schulden kan worden verwacht. Ook kan de toenemende instroom van statushouders zorgen voor een groter beroep op de gemeente. De afgelopen jaren hebben we tegelijkertijd gemerkt dat de instroom van inwoners die hulp nodig hebben lang niet altijd goed te voorspellen was. Deze mogelijke groei van vraag naar onze dienstverlening zorgt voor een financieel risico. Het financiële risico is ingeschat op 7,5% lastenstijging op de relevante budgetten in het programma armoede en schulden.			

Beleidskaders/wet- en regelgeving

[Aanvalsplan Den Bosch Schuldenvrij](#)

[Verordening beslistermijn schuldhulpverlening](#)

[Verordening individuele inkomenstoeslag Participatiewet](#)

[RV algemeen belangbesluit Bewind in eigen beheer](#)

BELEGGINGEN EN OVERIGE BATEN EN LASTEN

Ambitie

Het programma Beleggingen en overige baten en lasten bestaat uit de netto inkomsten van de gemeentelijke beleggingen, de saldi kostenplaatsen en de nog niet verdeelde budgetten én de overheadkosten. Daarnaast vallen het bedrag voor de heffing voor de vennootschapsbelasting en het bedrag voor onvoorzien onder dit programma. In het hoofdstuk Financiële positie worden de meest relevante posten toegelicht.

Financiën

Overhead

Om de raad meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, moet met ingang van de begroting 2017 een overzicht van de kosten van overhead in de begroting worden opgenomen.

	2023	2022
Centrale overhead	39.379.308	32.581.539
Sector overhead	15.280.014	13.583.294
Afdelingsoverhead	4.643.407	4.188.334
Huisvestingskosten dislocaties (kantoorruimte)	1.167.496	897.023
TOTAAL OVERHEAD BRUTO	60.470.225	51.250.191
Overhead Grondbedrijf	-2.299.258	-1.464.827
Overhead Investerings	-3.162.198	-3.353.589
Inkomsten	-2.167.043	-1.991.937
Storting in / onttrekking aan reserve	968.829	970.953
TOTAAL OVERHEAD NETTO	53.810.555	45.410.790

De overheadkosten vallen hoger uit dan vorig jaar, onder andere omdat in 2023 een voorziening is gevormd vanwege de nieuwe Regeling Vervroegde Uitdiensttreding (€ 2 miljoen). Verder zijn de overheadkosten toegenomen als gevolg van de aanpassing van het loon- en prijsniveau, hogere energiekosten en hogere inhuur in verband met de implementatie van het financieel systeem Unit4-ERPX.

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	88.132	104.158	98.191	98.544	-352
Baten	61.394	53.760	68.758	67.272	-1.486
Saldo van lasten en baten	-26.738	-50.397	-29.434	-31.271	-1.838

Belangrijkste verschillen

- Financieringsresultaat: In het najaar hebben we van het Rijk financiering ontvangen o.a. de Novex gelden. Deze middelen hebben wij tijdelijk verplicht gesteld in 's Rijks Schatkist. Doordat de rente op deze rekening-courantverhouding bijna 4% bedraagt, vallen onze financieringskosten lager uit dan geraamd. Het voordeel is € 0,4 miljoen.
- Op de post onvoorzien ontstaat een nadeel van € 0,1 miljoen mede als gevolg van het verstrekken van steun van € 1,- per inwoner aan Marokko als gevolg van de aardbeving.
- Als gevolg van de hogere inhuurkosten van de buitendienst en huisvestingskosten is het resultaat diensten derden van de afvalstoffendienst € 0,7 miljoen lager.
- Huisvestingskosten WeenerXL: nadeel € 0,1 miljoen. In verband met de verhuizing naar de nieuwbouw zijn, een deel van het jaar, twee panden in gebruik geweest met dubbele kosten voor schoonmaak, beveiliging en energie tot gevolg.
- Kapitaallasten: Enerzijds ontstaat een voordeel van € 2,1 miljoen op dit programma omdat de omslagrente is verhoogd van 0,75% naar 1%, anderzijds zien we een nadeel van € 2,3 miljoen als gevolg van uitgestelde investeringen waardoor hieraan geen rente is toegerekend. Tegenover deze posten staan voordelen van eenzelfde omvang op de andere programma's.

- De maatregelen die genomen zijn om het nieuw beleid 2023 te bekostigen leiden tot een hogere opbrengst. Dit voordeel is reeds structureel verwerkt in de begroting 2024. Het voordeel bedraagt € 0,2 miljoen.
- Personeelskosten: Bij de actualisatie van de begroting is een stelpost opgenomen om de CAO stijging uit te bekostigen. Dit is een voordeel van € 4,7 miljoen waarvan de nadelen op andere programma's gemeld zijn. Daarnaast zijn er diverse nadelen. Er is een voorziening gevormd als gevolg van de Regeling Vervroegd Uittreden van € 2,0 miljoen en de inhuurkosten zijn hoger. Per Saldo leiden bovenstaande factoren tot een voordeel van € 1,6 miljoen.
- De actualisatie van de begroting en het structureel nieuw beleid 2023 gebaseerd op de Voorjaarsnota 2024 resulteerde in een tekort van € 3,9 miljoen.
- Energieregeling lokale steun maatschappelijke en culturele partners en sportverenigingen: Het rijk had in februari jl. aangekondigd dat gemeenten en provincies extra middelen toegekend zouden krijgen om publieke en maatschappelijke voorzieningen te compenseren voor hoge kosten. De gemeenteraad heeft, vooruitlopend op de definitieve toekenning, € 2,5 miljoen beschikbaar gesteld voor lokale steun aan maatschappelijke en culturele partners en sportverenigingen. Van het toegekende bedrag, is totaal € 1,2 uitgegeven en wordt € 0,3 miljoen overgeheveld naar 2024. Het restant van € 1,0 miljoen valt vrij.

Verbonden partijen

In het [Register Verbonden partijen](#) staan de vaste gegevens van iedere verbonden partij waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt weergegeven. Onder 'vaste' gegevens verstaan we die gegevens, die niet ieder jaar wijzigen. Iedere twee jaar zal een check en eventuele update van deze gegevens plaatsvinden. Ook de zware regionale samenwerkingsverbanden waarin de gemeente 's-Hertogenbosch participeert staan in dit register.

Meer informatie over de verbonden partijen vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Dit programma kent de volgende verbonden partijen:

Brabant Water NV

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 563 (0,20% aandelenkapitaal)	€ 685 miljoen	€ 690 miljoen	€ 534 miljoen	€ 576 miljoen	€ 5 miljoen

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Risicobeheersing is een essentieel onderdeel van de bedrijfsvoering en richt zich met een brede invalshoek op alle facetten van de onderneming: van strategische en operationele risico's tot de betrouwbaarheid van financiële rapportages en het voldoen aan wet- en regelgeving. Onderdeel van dit risicobeleid is een zorgvuldige afweging welke risico's Brabant Water loopt, welke beheersmaatregelen ingezet worden en hoe Brabant Water controle houden op de effectiviteit en de naleving van de regels. Belangrijke uitgangspunten zijn veiligheid, financiën en reputatie. In haar jaarverslag beschrijft en rapporteert Brabant Water over haar risicomanagement. Dit jaarverslag is beschikbaar via jaarverslag.brabantwater.nl

CSV Amsterdam BV

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 746 (3,73% aandelenkapitaal)	€ 210.079	€ 84.349	€ 13.351	€ 64.446	€ -125.730

Risicomanagement:

CSV zal voorlopig nog voortbestaan om op eigen kosten en risico namens DeponieZuid B.V. (vennootschap onder Attero Holding B.V.), in overleg met de aandeelhouderscommissie, de gerechtelijke procedure te voeren tegen de Belastingdienst ten aanzien van de naheffingsaanslag afvalstoffenbelasting. In februari 2024 heeft CSV de motivering beroepschrift tegen de naheffingsaanslag afvalstoffenbelasting bij de Rechtbank ingediend. De Rechtbank heeft de Belastingdienst een termijn gesteld tot 22 maart 2024 voor het indienen van zijn verweerschrift. Afhankelijk van de uitspraak van de Rechtbank (verwachting eind 2024/begin 2025) zal, in overleg met aandeelhouderscommissie van CSV, de procedure al dan niet worden voortgezet.

Na afwikkeling van deze gerechtelijke procedure of eventuele voortijdige beëindiging van deze procedure (bijvoorbeeld door een mogelijk compromis tussen de Belastingdienst en CSV of een besluit van de aandeelhouderscommissie de procedure niet verder voort te zetten) zal CSV kunnen worden opgeheven en de resterende liquide middelen kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

In april 2024 zal het bestuur van de vennootschap een aanvullende kapitaalstorting vragen aan de aandeelhouders. Deze aanvullende kapitaalstorting zal op voorstel van het bestuur van de vennootschap worden verrekend met de vrijval als gevolg van de opheffing van Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV.

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het gestort aandelenkapitaal en het resterend werkkapitaal van deze vennootschap.

Enexis Holding

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 1,1 miljoen (3,73% aandelenkapitaal), € 18,7 miljoen (1 opgenomen lening), dividend	€ 5.441 miljoen	€ 5.320 miljoen	€ 4.907 miljoen	€ 5.140 miljoen	€ 72 miljoen

Risicomanagement:

Risicomanagement helpt het bedrijf om risico's voor het behalen van de doelen op tijd te onderkennen en beheersen. De aanpak van Enexis is geïntegreerd in de planning- en controlcyclus en in de reguliere processen. Daarbij wordt het risicobewustzijn binnen de organisatie gestimuleerd en medewerkers aangemoedigd om goed met risico's om te gaan. Met risico-assessments worden risico's op alle niveaus in de organisatie geïdentificeerd en geanalyseerd. Op basis daarvan worden maatregelen genomen. Het management is verantwoordelijk voor risicobeheersing. Daarbij krijgt het steun van business controllers en andere staffuncties. De groeps-risicomanagers van de afdeling Internal Audit & Risk coördineren het risicomanagementproces. Enexis hanteert voor risicomanagement het COSO ERM-model en het Three Lines Model, wereldwijde standaards op het gebied van risicomanagement.

In haar jaarverslag 2023 onderkent Enexis de volgende strategische risico's:

- Klantvraag wordt onvoldoende tijdig gerealiseerd door schaarste van personeel, materiaal en/of netwerkcapaciteit.
- Ongeautoriseerd gebruik van data en/of niet beschikbaar zijn van systemen door ontoereikende beveiligingsmaatregelen.
- Ongevallen van medewerkers en/of omstanders als gevolg van onveilige situaties en/of falende assets.
- Omvangrijke onderbrekingen energievoorziening.
- Financiële positie wordt slechter door prijzeffecten en effecten van energietransitie en reguleringsmethodiek.
- Wendbaarheid Enexis onvoldoende om complexe en rigoureuze veranderingen door te voeren.
- Reputatieschade omdat we niet adequaat reageren op klachten en klanten geen handelingsperspectief kunnen bieden.
- Beperkingen en onzekerheden regelgeving en vergunningsprocessen.

Enexis opereert in een gereguleerde markt en is financieel gezond. De vermogenskostenvergoeding van toezichthouder Autoriteit Consument & Markt (ACM) is gebaseerd op een A credit rating profiel. Enexis streeft ernaar financieel solide te blijven en wil tenminste een A-creditrating behouden. Bij Standard & Poor's is op dit moment sprake van een AA- met stabiele outlook voor Enexis. Bij Moody's is sprake van een credit rating Aa3 met stabiele outlook.

Eind 2022 hebben de 3 regionale netbeheerders (Enexis, Alliander en Stedin) en hun aandeelhouders een onderhandelaarsakkoord bereikt met het Rijk over de voorwaarden en het proces voor een toekomstige participatie door het Rijk als de kapitaalbehoefte de mogelijkheden van het bedrijf en de huidige aandeelhouders overstijgt. De Algemene Vergadering van Aandeelhouders heeft op 13 april 2023 ingestemd met dit afsprakenkader.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
146.188 aandelen (0,26% aandelenkapitaal)	4.615 miljoen	4.721 miljoen	107.459 miljoen	110.819 miljoen	254 miljoen

Risicomanagement:

Het aangaan en beheersen van risico's is inherent aan de bedrijfsvoering van een bank. Zonder het accepteren van een bepaalde mate van krediet-, markt-, liquiditeits- en operationeel risico is het voeren van een bankbedrijf niet mogelijk. BNG Bank kent alleen een bankenboek en geen handelsboek. Het risicobeheer van BNG Bank is gericht op handhaving van het veilige risicoprofiel van de bank. Dit profiel komt tot uitdrukking in hoge externe kredietratings. Om deze reden hanteert BNG Bank een strak kapitalisatiebeleid, met ondergrenzen voor de leverage ratio en de Tier 1-ratio. Deze grenzen bepalen in combinatie met de beperking van de dienstverlening zoals vastgelegd in haar statuten het werkgebied en de actieradius van de bank. In haar jaarverslag beschrijft en rapporteert de Bank uitgebreid haar risicomanagement. Dit jaarverslag is beschikbaar via www.bngbank.nl/jaarverslag.

Publiek belang Elektriciteitsproductie BV

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 55.854 (3,73% aandelenkapitaal)	€ 1.480.014	€ 1.443.974	€ 9.914	€ 31.981	€ -/ 36.040

Risicomanagement:

Het bestuur van PBE heeft met het Ministerie van Klimaat en Energie, ZEH Energy BV en Energy Resources Holding BV in februari 2024 overeenstemming bereikt over de terugtreding van PBE als contractpartij uit het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele uit 2009. Daarmee resteren er geen openstaande contractuele verplichtingen meer en kan PBE als vennootschap worden ontbonden. Het bestuur van de vennootschap treft de voorbereidingen voor het opheffen van de vennootschap en om de resterende liquide middelen zo spoedig mogelijk na de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 25 april 2024 uit te keren aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

In april 2024 zal het bestuur van CSV Amsterdam BV een aanvullende kapitaalstorting vragen aan de aandeelhouders. Deze aanvullende kapitaalstorting zal op voorstel van het bestuur van de vennootschap worden verrekend met een deel van de vrijval als gevolg van de opheffing van Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV.

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het gestort aandelenkapitaal en het resterend werkkapitaal in deze vennootschap.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.

Op dit programma zijn de volgende risico's van toepassing:

Omschrijving	Aard	Maximaal bedrag	Kans Verklaring mutatie (1=laag, 5=hoog)
Gewaarborgde geldleningen	Incidenteel	60.478.026	1 mn nieuwe garanties parkeergarage Willemspoort
Toelichting Het totale bedrag van de borg- en garantstellingen bedraagt naar verwachting op 1 januari 2023 € 55,4 miljoen. De gemeente is daarnaast achtervang voor de stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) en de stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Mochten deze fondsen tekorten krijgen dan zijn alle gemeenten verplicht om, voor hun aandeel, een renteloze lening te verstrekken aan het waarborgfonds. Met ingang van 1 januari 2011 draagt het Rijk de volledige achtervang voor de stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) voor alle nieuwe borgstellingen vanaf die datum. Een specificatie van de verstrekte borg- en garantstellingen is opgenomen in de staat van gewaarborgde geldleningen in het bijlagenboek. De gemeente heeft geen specifieke voorzieningen getroffen voor bovenstaande borg- en garantstellingen.			
(Leningen aan) deelnemingen in verbonden partijen	Incidenteel	PM	2 geen mutatie t.o.v. de begroting 2024
Toelichting Verbonden partijen zijn samenwerkingsverbanden (privaatrechtelijke of publiekrechtelijke rechtspersonen) waarin de gemeente een bestuurlijk én financieel belang heeft. 's-Hertogenbosch neemt alleen deel in een verbonden partij indien daarmee een publiek belang wordt gediend. Naast efficiency- en/of effectiviteitsvoordelen voor de gemeente en het gebruik maken van de kennis en expertise van derden, is het spreiden van risico vaak een belangrijke reden voor het aangaan van een verbonden partij. Deze verbonden partijen lopen echter wel (markt)risico's bij het uitvoeren van hun activiteiten. Daarmee zijn er, zeker in het huidige onzekere economische klimaat, voor de gemeente risico's verbonden aan deze participaties en aan de leningen die zijn verstrekt aan deze verbonden partijen.			

GEMEENTELIJKE BELASTINGEN

Informatie over dit programma is opgenomen in de paragraaf [Lokale heffingen](#) met een uitgebreid beeld van de beleidsuitgangspunten, belastingvoorstellen, kwijscheldingsbeleid en landelijke ontwikkelingen. Deze paragraaf is qua omvang breder dan het programma gemeentelijke belastingen, omdat onder lokale heffingen ook de afvalstoffenheffing en de rioolheffing vallen. Deze belastingen zijn onder de functionele programma's geraamd, omdat het hier niet om algemene dekkingsmiddelen gaat.

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	4.985	5.887	6.255	6.173	82
Baten	47.911	51.484	54.352	54.446	93
Saldo van lasten en baten	42.926	45.597	48.098	48.273	176

Belangrijkste verschillen

- Ontwikkel- en licentiekosten applicaties: voordeel € 0,2 miljoen. In verband met de vervanging van key2Belastingen zijn er geen aanpassingen gedaan.
- OZB: Doordat er veel meer bezwaren direct zijn ontvangen van belastingplichtigen dan andere jaren, is het aantal verlagingen van de WOZ-waarde toegenomen en daardoor zijn de verminderingen van de te betalen OZB eveneens toegenomen. Ondanks de waardestijging is bij de begroting van de OZB niet voorzien dat het aantal bezwaarschriften zo hoog zou zijn. En daardoor niet met het aantal verminderingen van de OZB als gevolg van meer waardeverlagingen. Hierdoor ontstaat een nadeel van € 0,5 miljoen.
- Als gevolg van de bouw van een nieuw hotel zijn het aantal overnachtingen toegenomen. Hierdoor ontstaat een voordeel van € 0,5 miljoen.
- Personeelskosten: Doordat het aantal bezwaarschriften enorm is toegenomen, is er meer ingehuurd. Nadeel is € 0,1 miljoen.
- Met de invoering van de scanauto is het aantal parkeerboetes, het aantal aanmaningen en dwangbevelen fors toegenomen. Voordeel € 0,2 miljoen.
- Overige verschillen: nadeel € 0,1 miljoen.

ALGEMENE UITKERING GEMEENTEFONDS

Wat kostte het?

De exploitatie bestaat uit de jaarlijkse lasten en baten.

In totaal gaat het om de volgende bedragen (bedragen x € 1.000):

	Rekening 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Rekening 2023	Vershil
Lasten	24.586	0	381	2.896	-2.515
Baten	385.179	362.500	376.639	386.779	10.141
Saldo van lasten en baten	360.593	362.500	376.258	383.883	7.626

Belangrijkste verschillen

- Algemene uitkering: Het voordeel op de algemene uitkering is € 1,5 miljoen. Dit heeft te maken met het budgettair effect op loon- en prijscompensatie 2023, een hogere toevoeging vanuit het BTW-compensatiefonds en een bijstelling van basisgegevens over 2023.
- Decentralisatieuitkeringen: In de Decembercirculaire 2023 zijn een aantal (nieuwe) decentralisatie-uitkeringen en taakmutaties opgenomen. De grootste mutaties zijn Energietoelage, Invoeringskosten Omgevingswet en Meerkosten Oekraïne Sociaal Domein. Het voordeel dat hierdoor ontstaat bedraagt € 6,1 miljoen. De kosten die wij hiervoor in 2023 hebben gemaakt, staan op een van de andere programma's verantwoord.

Risico's

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing vindt u een totaaloverzicht van de risico's.

Op dit programma zijn de volgende risico's van toepassing:

Omschrijving	Aard	Maximaal bedrag	Kans Verklaring mutatie (1=laag, 5=hoog)
Inflatie	Incidenteel	pm	2 geen mutatie t.o.v. begroting 2024
Toelichting In deze begroting houden wij rekening met de prijsontwikkeling conform het Centraal Economisch Plan 2022 in de Maartraming van 9 maart 2022 van het CPB. Dit is overeenkomstig de bij de Actualisatie van de begroting 2022 door uw raad vastgestelde uitgangspunten voor de begroting 2023 (totale prijsontwikkeling begroting 2023 is 8%, inclusief energiestijging). Hiermee volgen we de gangbare lijn bij het opstellen van onze begroting. Wij onderkennen, dat de huidige hoge inflatie op onderdelen van de begroting tot een kostenoverschrijding kan leiden. Hier staat tegenover, dat wij aan de andere kant dan ook hogere inkomsten mogen verwachten. Denk hierbij in het bijzonder aan de compensatie die wij via het Gemeentefonds tegemoet mogen zien van het rijk. Voor zover lopende het begrotingsjaar er als gevolg van de inflatie onvermijdelijke budgetoverschrijdingen aan de orde zijn, brengen wij dat in beeld via de managementrapportages. Ook over eventuele extra inkomsten informeren wij u op de gebruikelijke wijze.			

Paragrafen

LOKALE HEFFINGEN

Inleiding

In de jaarrekening 2023 volgen we zoveel mogelijk de indeling en de inhoud uit de begroting 2023. Op die manier stellen we u in staat een vergelijking te maken tussen de begrote situatie en de realisatie. Achtereenvolgens treft u de volgende onderdelen aan:

- Beleidsuitgangspunten
- Overzicht belastingen en heffingen
- WOZ-bezwaarschriften
- Belastingvoorstellen 2023

Conform artikel 10 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten wordt in de jaarrekening voor de heffingen de realisatie inzichtelijk gemaakt. Deze heffingen mogen ten hoogste kostendekkend zijn. Het overzicht van deze heffingen is opgenomen in de bijlage [Kostendekkendheid](#) heffingen bij deze jaarrekening.

Beleidsuitgangspunten

Voor de lokale heffingen zijn in 2023 de volgende beleidsuitgangspunten gehanteerd, gebaseerd op het bestuursakkoord 2022-2026:

- Om onze ambities waar te maken, ontkomen we niet aan een stijging van de woonlasten en de toeristenbelasting. In combinatie met de energietoeslag en het kwijtschelden van heffingen voor de laagste inkomens houden we de woonlasten betaalbaar en de lastendruk in vergelijking tot andere steden laag en beneden het gemiddelde.
- De onroerende zaakbelastingen voor de ondernemers worden niet verhoogd anders dan met een inflatiecorrectie.
- Verhogingen c.q. verlagingen van Rijksbelastingen vertalen wij door naar de gemeentelijke heffingen.
- Voor belastingjaar 2023 is in de begroting en de belastingvoorstellen uitgegaan van 5,94% gemiddelde loon- en prijsstijging.
- Voor een aantal heffingen, zoals afvalstoffenheffing en rioolheffing wordt daarnaast het principe van 100% kostendekkendheid als uitgangspunt genomen. Ditzelfde uitgangspunt hanteren we bij de tarieven voor gemeentelijke dienstverlening via zogenaamde retributies.
- De gemeente 's-Hertogenbosch voert een actief en maximaal kwijtscheldingsbeleid. Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen wordt verleend op basis van 100% van de bijstandsnorm. Kwijtschelding heeft vooral betrekking op de afvalstoffenheffing en rioolheffing.

Overzicht belastingen en heffingen

De belangrijkste belastingen en retributies die momenteel door de gemeente geheven worden, zijn:

- onroerende zaakbelastingen (OZB);
- belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimten (RZB);
- afvalstoffenheffing en overige reinigingsheffingen;
- rioolheffing;
- hondenbelasting;
- precariobelasting;
- leges;
- toeristenbelasting;
- parkeerbelastingen.

Daarnaast worden onder meer nog enkele retributies, zoals marktgelden, haven- en liggelden en begraaftplaatsrechten, geheven. Ten behoeve en op verzoek van de ondernemers in de Binnenstad en Rosmalen heffen we reclamebelasting. We heffen eveneens de bedrijven investeringszone (BIZ) – bijdrage bij vastgoedeigenaren in 6 afzonderlijke gebieden. Van de belastingen die de Gemeentewet kent, worden in 's-Hertogenbosch de baatbelastingen en woonforensenbelasting niet geheven.

WOZ- bezwaarschriften

In 2023 is het aantal bezwaarschriften veel hoger dan in 2022. In de loop van 2024 worden nog enkele WOZ-beschikkingen over 2023 verstuurd. Het aantal bezwaarschriften over 2023 kan om die reden nog iets hoger worden. We benadrukken dat dit conjunctuurgevoelig is: er is vaak een relatie tussen het aantal bezwaarschriften en de waardeontwikkeling in onze gemeente. Bij een grote waardestijging wordt vaker bezwaar gemaakt dan bij een beperkte waardestijging of waardedaling. Hieronder treft u enkele gegevens en kengetallen aan over de ontwikkelingen van de hoeveelheid bezwaarschriften en de kosten van bezwaarafhandeling:

	2020	2021	2022	2023
Formele bezwaarregels	2210	2375	1597	3886
Verminderen nav informeel contact	249	301	262	875
Ambtshalve verminderen	552	791	511	340
Bezwaarregels door gemachtigden	1077	1241	915	2008
Kostenvergoeding bezwaarfase	€104.801	€150.103	€84.261	€102.357
WOZ-ontwikkeling landelijk	8,6%	7,3%	9,5%	17%
WOZ-ontwikkeling gemeente	6,5%	7,5%	7,8%	17,6%
Totale kostprijs per biljet	€ 20,60	€ 19,88	€ 20,32	€ 26,59
Waarvan kostprijs bezwaar & beroep	€ 7,10	€ 7,29	€ 6,47	€ 10,80

Wij informeren burgers en bedrijven actief over de totstandkoming van de WOZ-waardering. Naast gebruikmaking van toelichtingen is er vooral ingestoken op het intensiveren van informeel contact:

- Informeel overleg met woningbouwverenigingen en terugkerende bezwaarmakers om vooraf overeenstemming te krijgen over de uitgangspunten bij de herwaardering;
- Informeel overleg met taxateurs ná verzenden van de beschikkingen, zodat toelichting kan worden gegeven en fouten direct kunnen worden hersteld;

- Taxatie op locatie (bij de burger thuis) in enkele wijken in plaats van bureautaxaties om alle grieven ter plekke te kunnen bespreken en nadere toelichting te kunnen geven.

Belastingvoorstellen 2023

Tijdens de begrotingsbehandeling heeft de gemeenteraad – conform de voorstellen van het college – de belastingtarieven voor 2023 geïndexeerd met 5,94%. Bij het OZB-tarief voor de woningen is daarnaast een extra verhoging van 10% toegepast. Een overzicht van de tarieven is te vinden in de begroting 2023 en de bijbehorende belastingvoorstellen.

In 2023 zijn de navolgende opbrengsten verantwoord, exclusief de afwikkeling van aanslagen over eerdere jaren (bedragen x € 1.000):

Soort belasting	Raming 2023	Opbrengst 2023	Vershil: N = nadeel; V = voordeel
Afvalstoffenheffing	18.575	19.111	536 V
Rioolheffing (eigendom + gebruik)	12.251	12.028	223 N
OZB (eigendom + gebruik)	50.272	49.768	504 N
RZB (eigendom + gebruik roerende zaken)	9	11	2 V
Hondenbelasting	1.058	1.075	17 V
Precariobelasting	627	575	52 N
Toeristenbelasting	2.200	2.505	305 V
Leges Publieke Dienstverlening	1.189	1.350	161 V
Parkeerbelastingen	941	1.738	797 V

Toelichting op de (belangrijkste) afwijkingen:

- De meeropbrengst Afvalstoffenheffing wordt veroorzaakt door een hogere groei van het aantal woningen in 2023 dan begroot en doordat er minder belastingaanslagen verminderd/vernietigd zijn.
- De minderopbrengst Rioolheffing wordt veroorzaakt doordat het riool grootverbruik (waterverbruik boven 500 m3) lager is dan begroot.
- De minderopbrengst OZB wordt voornamelijk veroorzaakt doordat er meer belastingaanslagen OZB zijn verminderd als gevolg van meer bezwaren dan begroot.
- De minderopbrengst Precariobelasting wordt voornamelijk veroorzaakt doordat precario-objecten door de belastingplichtigen zijn verwijderd.
- De meeropbrengst Toeristenbelasting wordt veroorzaakt door meer overnachtingen dan begroot. Met name door de komst van een groot hotel en controles bij verblijfsaanbieder van huisvesting voor arbeidsmigranten.
- De opbrengst leges publieke dienstverlening is € 161.000 hoger dan begroot. Paspoorten en identiteitskaarten waren in 2014 voor het eerst 10 jaar geldig. Daarvoor was de geldigheidsduur van deze documenten 5 jaar. De eerste reisdocumenten met deze nieuwe geldigheid verlopen vanaf 2024. In de laatste maanden van 2023 was er echter al sprake van een stijging in het aantal aanvragen van nieuwe documenten waardoor legesopbrengsten hoger uitvallen dan geraamd.
- Parkeerbelastingen: De meeropbrengst wordt verklaard doordat 2023 het tweede jaar is dat de

scanauto volledig ingezet kon worden. Deze volledige inzet van de scanauto heeft tot meer naheffingsaanslagen geleid dan begroot.

Kwijtschelding van gemeentelijke heffingen

De gemeente 's-Hertogenbosch voert een actief en maximaal kwijtscheldingsbeleid. Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen wordt verleend op basis van 100% van de bijstandsnorm. Kwijtschelding heeft vooral betrekking op de afvalstoffenheffing en rioolheffing. In 2023 was er een bedrag van € 1.303.000 begroot; de realisatie bedroeg € 1.284.602. Oorzaak van het verschil is dat er minder kwijtscheldingsverzoeken zijn ontvangen dan begroot.

Ontwikkeling woonlasten gemeente 's-Hertogenbosch

Onder woonlasten worden in dit verband verstaan: OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing. De (gemiddeld) te betalen woonlasten zijn in 2023 gestegen ten opzichte van 2022 als gevolg van met name de inflatiecorrectie, de extra verhoging van het OZB-tarief woningen met 10% en een hogere afvalstoffenheffing.

Benchmark woonlasten provincie Noord-Brabant

Deze benchmark maakt de ontwikkeling van de lokale lasten inzichtelijker en vergelijkt voor alle gemeenten binnen de provincie de hoogte van de woonlasten voor meerpersoonshuishoudens met een koopwoning. In de provincie Noord-Brabant zijn 61 gemeenten vergeleken. In 2023 zijn er 3 gemeenten met lagere woonlasten dan de gemeente 's-Hertogenbosch.

Woonlasten landelijk

Jaarlijks publiceert het COELO (onderzoeksinstituut van de Rijksuniversiteit Groningen) de kerngegevens van de belastingen van de 39 grootste gemeenten. Daarin is opgenomen een overzicht van de (ontwikkeling van de) woonlasten. Als woonlasten worden in aanmerking genomen OZB eigendom, rioolheffing (eigendom en gebruik) en afvalstoffenheffing.

De woonlasten worden door het COELO gesplitst in woonlasten voor een huurder en woonlasten voor een eigenaar/bewoner. In 2023 zijn er 9 vergelijkbare gemeenten met lagere woonlasten m.b.t. huurwoningen. In 2022 waren dat er 6. Voor wat betreft de koopwoningen zijn er 2 vergelijkbare gemeente met lagere woonlasten. In 2022 was dat er 1.

Vergelijking begrote woonlasten en realisatie woonlasten

In deze paragraaf schetsen we niet alleen de ontwikkeling van de woonlasten ten opzichte van voorgaande jaren en ten opzichte van andere gemeenten. We geven ook een overzicht van de realisatie van de woonlasten in het afgelopen jaar versus de begrote woonlasten. In onderstaande tabel geven we inzicht in de realisatie van de woonlasten in 2023 ten opzichte van de begroting 2023. Bij de uiteindelijke vaststelling van de tarieven voor belastingjaar 2023 is uitgegaan van een stijging van de gemiddelde WOZ-waarde van woningen met 19%. Voor bedrijfspanden is bij de begroting uitgegaan van een stijging van de gemiddelde WOZ-waarden met 2%. De woningen blijken gemiddeld met 17,6% in waarde te zijn gestegen. De bedrijfspanden blijken gemiddeld met 4,25% in waarde te zijn gestegen.

WOZ-waarde	Woonlasten		Woonlasten		Afwijking lasten		Afwijking lasten		Afwijking lasten	
	eigenaar (€)		gebruiker (€)		eigenaar (€)		gebruiker (€)		eig. + gebr. (€)	
	begr.	real.	begr.	real.	bedrag	%	bedr ag	%	bedrag	%
Woning € 252.000	€ 250	€ 248	€ 329	€ 329	- € 2	-0,8 %	€ 0	0,0 %	-€ 2	-0,3 %
Woning € 424.000	€ 375	€ 371	€ 329	€ 329	- € 4	-1,1 %	€ 0	0,0 %	-€ 4	-0,6 %
Woning € 553.000	€ 467	€ 462	€ 329	€ 329	- € 5	-1,1 %	€ 0	0,0 %	- €5	-0,6 %
Bedrijf € 383.000	€ 1.290	€ 1.316	€ 1.046	€ 1.067	€ 26	2,0%	€ 21	2 %	€ 47	2 %

WEERSTANDSVERMOGEN EN RISICOBEBEERSING

Inleiding

Onze gemeente beschikt over een nota risicomangement en weerstandsvermogen. In deze nota staat op welke wijze de risico's binnen onze gemeente worden geïnventariseerd, gekwalificeerd en beheerst. Het Bossche risicomangement is geen op zichzelf staand proces maar bewust verankerd in onze gemeentelijke processen. Het is gekoppeld aan ons integrale management. Wij streven niet naar een modieus management control model, dat de capaciteit van onze gemeentelijke organisatie overstijgt. Wij kiezen, vanuit een realistisch beeld van onze organisatie, voor een praktische aanpak. Deze paragraaf weerstandsvermogen en risicobehersing vormt de weerslag van dit beleid. Zoals afgesproken met de gemeenteraad rapporteren we twee maal per jaar over de voortgang van de complexe en risicovolle projecten. Deze rapportage is onderdeel van de reguliere P&C cyclus en vindt plaats via het jaarverslag en de managementrapportage.

Rapportage Grote fysieke projecten

In de motie 'verbeteren actieve informatieplicht' heeft uw raad opgeroepen om de informatievoorziening bij complexe en risicovolle projecten aanmerkelijk te verbeteren en adequaat invulling te geven aan de actieve informatieplicht. De maatregelen om de projectsturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren, zijn opgenomen in het Kwaliteitsprogramma Projectsturing. Dit programma heeft een bestuurlijk-strategische en een organisatorische invalshoek met als uitgangspunt te komen tot het realiseren van projecten binnen de daartoe gestelde voorwaarden uitgaande van de aspecten Geld, Risico, Organisatie, Tijd, Informatie, Communicatie en Kwaliteit (GROTICK). Vanuit het Kwaliteitsprogramma is een op de Bossche organisatie toegesneden werkwijze van projectmatig werken ontwikkeld, en breed in de organisatie ingevoerd (het Bosch Model).

In 2023 is ook weer een aantal interne trainingen projectmatig werken en een aantal interne trainingen risicomangement aan onze medewerkers gefaciliteerd. Doel hiervan is dat deelnemers zich bewust worden van de toegevoegde waarde van projectmatig werken en risicobehersing in projecten. Ze leren succesvol om te gaan met doelen, taken, mensen, risico's, beheersingsmaatregelen en planning van tijd. Ook is gewerkt aan verdere verbetering van onze Online Samenwerk Omgeving waarbij het projectmatig werken wordt bevorderd.

De rapportage grote fysieke projecten kun je [hier](#) vinden

Beleid ten aanzien van weerstandscapaciteit

Voor de weerstandscapaciteit wordt een streefwaarde van de algemene reserve van 15% van de algemene uitkering gehanteerd, exclusief sociaal domein. Dit doen we, omdat daar het Sociaal & Zorgfonds de achtervang is. Het percentage wordt als een streefwaarde gehanteerd. Het ene jaar zit de algemene reserve daar wat boven, het andere jaar daar wat onder.

Weerstandscapaciteit

Met weerstandscapaciteit bedoelen we de aanwezige middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten, die onverwacht en substantieel zijn, te dekken. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen incidentele en structurele weerstandscapaciteit. Met het eerste wordt bedoeld het vermogen om calamiteiten en andere eenmalige tegenvallers op te kunnen vangen zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van taken op het huidige niveau. Met structurele weerstandscapaciteit worden de middelen bedoeld die permanent ingezet kunnen worden om tegenvallers in de lopende exploitatie op te vangen, zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de programma's.

Onderstaand wordt op zowel de incidentele als de structurele weerstandscapaciteit van de gemeente 's-Hertogenbosch ingegaan.

Incidentele weerstandscapaciteit

Hiertoe behoren:

Algemene reserve

Uitgangspunt is een algemene reserve van 15% van de algemene uitkering uit het gemeentefonds (exclusief Sociaal Domein). Voor 2023 bedraagt de algemene uitkering € 385 miljoen. Dit is inclusief de middelen voor het sociaal domein van € 170 miljoen. Het streefniveau van de algemene reserve exclusief de overgehevelde middelen Sociaal Domein (15% van € 215 miljoen) is € 32,3 miljoen. Het rekeningresultaat bedraagt € 4,8 miljoen positief. Onze bestendige gedragslijn is het verwerken van het rekeningresultaat in de algemene reserve. De werkelijke stand per 31 december 2023 is € 39,9 miljoen (exclusief rekeningresultaat). Na bestemming van het rekeningresultaat komt de stand € 12,4 miljoen boven de streefwaarde. Hiervan is al € 11,1 miljoen bestemd voor incidenteel nieuw beleid 2024. Het is overigens niet zo dat dit bedrag altijd in de reserve moet zitten, want dan heeft de reserve geen functie. Het is een streefwaarde en in moeilijke tijden kunnen we onder de streefwaarde blijven. In de vergadering van 4 november 2023 heeft de Raad met de motie "opbouwen financiële buffer voor het Sociaal & Zorgfonds" uitgesproken dat de gemeente zich moet voorbereiden op het financiële ravijn op het sociaal domein door de komende jaren en slim te investeren en een financiële buffer op te bouwen. In de voorjaarsnota 2025 treft u de gevraagde analyse aan.

Bestemmingsreserves

Bij bestemmingsreserves heeft de raad een bedrag gereserveerd voor een, door de raad zelf, bepaalde aanwending. De raad kan ten allen tijde een besluit nemen tot een andere aanwending, waardoor deze reserves dus op incidentele basis kunnen worden ingezet om tegenvallers het hoofd te bieden. Dit is echter niet voor alle bestemmingsreserves mogelijk. Als voorbeeld kunnen de reserve activa (€ 49,6 miljoen) en de reserve Essent (€ 290,9 miljoen) genoemd worden. De reserves activa dienen ter dekking van afschrijvingen van investeringen die in het verleden al gedaan zijn. Als deze reserves voor een ander doel worden aangewend, zijn toekomstige afschrijvingen niet meer gedekt en ontstaat een tekort op de reguliere exploitatie. Ook inzet van de reserve Essent dividend compensatie leidt direct tot een tekort op de reguliere exploitatie. De renteopbrengst van deze reserve wordt namelijk als dekking ingezet in de reguliere exploitatie. Als dan middelen uit de reserve worden gehaald, vervalt een deel van de dekking en dient er direct omgebogen te worden. Vooralsnog zijn deze bestemmingsreserves niet vrij besteedbaar.

De stand van de bestemmingsreserves per 31 december 2023 bedraagt € 721,5 miljoen.

Een overzicht van alle reserves is opgenomen in de staat van reserves, welke is opgenomen in de jaarrekening.

Stille reserves

Van stille reserves is sprake als de marktwaarde van de bezittingen (activa) van de gemeente de boekwaarde daarvan overstijgt. Het gaat hierbij om vaste activa (panden). Voorwaarde voor het opvoeren van deze stille reserves in de weerstandscapaciteit is dat de activa direct verkoopbaar zijn indien de gemeente dat zou willen. De gemeentelijke panden zijn over het algemeen minder courant, omdat de gebruiksmogelijkheden relatief beperkt zijn. Gezien de marktomstandigheden voor dergelijk vastgoed voorzien wij geen stille reserve op onze panden.

Structurele weerstandscapaciteit

Hiertoe behoren:

Post onvoorzien

De post voor onvoorziene uitgaven bedroeg in de begroting 2023 € 225.000. De raad heeft besloten hierover te beschikken voor € 15.000 voor de Bossche herdenking afschaffing slavernij, voor € 157.000 voor steun slachtoffers aardbeving en voor € 160.000 voor aardbevingssteun Marokko. Hiermee is de post onvoorzien volledig gebruikt. Het restant van € 107.000 wordt conform besluitvorming bij het Raadsvoorstel managementrapportage 2023 ten laste van het rekeningresultaat gebracht.

Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit geeft een indicatie van de mogelijkheden die een gemeente heeft om haar inkomsten via extra belastingopbrengsten te verhogen. De belangrijkste inkomstenbronnen van de gemeente 's-Hertogenbosch zijn de OZB inkomsten, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Sinds enkele jaren zijn gemeenten vrij om zelf de OZB-tarieven te bepalen, zonder rekening te moeten houden met door het Rijk opgelegde maximale tarieven. Wel wordt de ontwikkeling van de gemeentelijke woonlasten middels een benchmark inzichtelijk gemaakt.

Voor 's-Hertogenbosch is berekend welke mogelijkheid er nog is om de OZB te verhogen tot het normtarief-OZB voor toelating tot artikel-12 van de Financiële Verhoudingswet (Fvw).

Het normtarief artikel-12 bedraagt voor 2022 0,1729% van de WOZ-waarde. Het gewogen OZB-tarief ligt in 's-Hertogenbosch op 0,1289%. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt dus 0,044% van de WOZ-waarde wat overeenkomt met een ruimte van € 17,6 miljoen. We bepalen deze onbenutte belastingcapaciteit alleen om ons weerstandsvermogen te kunnen bepalen. De afvalstoffenheffing en de rioolheffing zijn reeds volledig kostendekkend.

Risico's

Risico	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	
Stortplaats Meerendonk/Vlagheide	Structureel	pm	4	Structureel	PM	4	geen mutatie t.o.v. vorig jaar.
Na sluiting van een stortplaats wordt deze overgedragen aan de provincie. Zij zijn vanuit de Wet Milieubeheer belast met de eeuwigdurende nazorg voor gesloten stortplaatsen. Op het moment van overdracht dient het benodigde doelvermogen te worden afgerekend. De provincie Noord-Brabant voert elke vijf jaar periodiek onderzoek uit, een zogeheten Asset Liability Management (ALM) studie. Daarbij stelt de provincie vast of de gehanteerde rekenrente (momenteel 5,06%) en daarmee het gehanteerde doelvermogen, passend is om aan haar eeuwigdurende nazorgverplichtingen te voldoen. De resultaten van de laatste vastgestelde ALM-studie, waarbij onder meer de effecten van de langdurig lage rentestand in beeld zijn gebracht, zijn met de vergunninghouders van de stortplaatsen intensief besproken. Een langdurige lage rentestand heeft gevolgen voor de financiering van de eeuwigdurende nazorgplicht van de provincie. Zowel de Provincie als de Exploitanten onderkennen dat alternatieven (waaronder (maar niet beperkt tot): duurzaam stortbeheer, 100-jarige levensduur bovenafdichting, technologische ontwikkelingen/innovaties en afvalmining) mogelijk kunnen leiden tot een beperking van de kosten van de nazorg van de stortplaatsen in de toekomst en derhalve tot een verlaging van het doelvermogen van de stortplaatsen, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de vereisten voor veiligheid en milieu. Daarom hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier de komende jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM-studie, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd handhaaft de provincie de rekenrente op het bestaande niveau. Deze afspraak geldt voor een periode van maximaal 5 jaar. Zo lang het doelvermogen niet definitief is vastgesteld, lopen wij het risico dat het reeds in het nazorgfonds gestorte vermogen, samen met de voorzieningen die wij voor beide stortplaatsen aanhouden, ontoereikend is.							

Risico	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	
Omgevingswet	Structureel	PM	3	Structureel	pm	4	zie onderstaande toelichting
De Omgevingswet is inmiddels ingetreden per 1 januari 2024. Vanwege het voorheen telkens uitstellen van de inwerktredingsdatum, zijn de implementatiekosten van de Omgevingswet opgelopen en is de gevormde reserve Omgevingswet in omvang afgenomen. Dit ondanks dat het Rijk voor de jaren tot en met 2025, extra financiële middelen aan gemeenten beschikbaar heeft gesteld voor de invoering van de Omgevingswet. Deze middelen zetten wij in om de te maken kosten voor ondermeer de ingevolge de Ondernemingswet verplicht op te stellen omgevingsvisie, het omgevingsplan, de aanpassing van werkprocessen en ondersteunende ICT voorzieningen en benodigde opleidingen te dekken. Voor de komende jaren verwachten wij nog aanzienlijke kosten te maken voor het opstellen van de omgevingsplannen het gedurende de transitieperiode vullen van het permanente deel van het omgevingsplan en de extra tijd en inzet die het kost om onder de nieuwe Omgevingswet de procedures en aanvragen af te handelen tijdens deze transitieperiode. De inderdieneffecten waarop aan de start van de beslissing van de wetgeving werd gerekend, blijken voor de gemeenten minder rooskleurig en zijn in een aantal scenario's negatief. Daarnaast laat het onderzoek Actualisatie Integraal Financieel Beeld Omgevingswet (2023) zien dat de inschattingen van de terugverdientermin zich bewegen tussen de 14 en 35 jaar. Het Rijk zou met extra middelen dienen te komen om niet in 2025 en verder tekort te hebben aan de door het Rijk reeds beschikbaar gestelde gelden. De discussie om extra bijdrage t.o.v. de reeds toegezegde middelen is een lopende discussie tussen VNG en Rijk. De huidige conclusie is dat het Rijk niet van plan is om de Rijksmiddelen van een extra impuls te voorzien. Wij volgen deze ontwikkelingen nauwkeurig en zullen u hiervan op de hoogte houden.							

Risiko	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	
BUIG budget	Structureel	PM	2	Structureel	PM	2	Geen mutatie t.o.v. de begroting 2024
In 2023 hebben we een voordeel gerealiseerd op het BUIG budget van ruim €6,9 mln. In de begroting 2024 is ook een voordeel geraamd voor 2024 en verdere jaren. We merken daarbij op, dat het voordeel dat wij op dit moment behalen op het BUIG-budget op langere termijn waarschijnlijk niet houdbaar is. In vergelijking met andere gemeenten hebben wij een groot voordeel op de BUIG, omdat we er de afgelopen jaren beter en eerder in slagen mensen naar werk te brengen. Nu het bestand kleiner is en onze zittende populatie een grotere afstand tot de arbeidsmarkt kent dan vergelijkbare gemeenten, is het realistisch te verwachten dat andere gemeenten een deel van dit voordeel zullen inlopen met een correctie op het macrobudget als gevolg. Daarnaast leert de ervaring dat parameters door de tijd heen worden bijgesteld en het gemeentelijk aandeel jaarlijks kan fluctueren. Dat kan voor- en nadeel opleveren. Daar wij een groot voordeel hebben, is de kans op negatieve bijstelling groter dan op positieve bijstelling. Dit risico wordt versterkt doordat er landelijk discussie is om op basis van solidariteit 'overschotgemeenten' (een deel van) hun voordeel af te laten staan ten gunste van 'tekortgemeenten'.							

Risiko	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	
Toenemende vraag naar hulp bij armoede- en schulden			1				Dit risico kan vervallen.
Verschillende ontwikkelingen in de samenleving zorgen ervoor dat de vraag bij problemen op het gebied van armoede en schulden kan toenemen. Het afbouwen van de coronamaatregelen en de stijgende inflatie zal mensen raken waardoor een toenemende vraag naar onze dienstverlening op het gebied van armoede en schulden kan worden verwacht. Ook kan de toenemende instroom van statushouders zorgen voor een groter beroep op de gemeente. De afgelopen jaren hebben we tegelijkertijd gemerkt dat de instroom van inwoners die hulp nodig hebben lang niet altijd goed te voorspellen was. Deze mogelijke groei van vraag naar onze dienstverlening zorgt voor een financieel risico. Het financiële risico is ingeschat op 7,5% lastenstijging op de relevante budgetten in het programma armoede en schulden.							

Risiko	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	
Bewindvoering in eigen beheer	Incidenteel	500.000	3	Incidenteel	500.000	2	Zie toelichting hieronder.
Het risico op bewindvoering is blijvend actueel. De vernietiging van het algemeen belangbesluit heeft gezorgd voor onzekerheid over zowel de juridische als de financiële gevolgen. Met zorgvuldigheid wordt gekeken wat de consequenties zijn en hoe de risico's voor de gemeente zo goed mogelijk kunnen worden ondervangen. Zodra de consequenties zijn gedeeld met de gemeenteraad en in de begroting zijn verwerkt, komt het risico te vervallen. Net als bij de toelichting in de begroting '24 houden we het risicobedrag gelijk. De kans dat dit risico zich voordoet wordt ingeschat op twee, iets lager dan ten tijden van het opstellen van de begroting.							

Risiko	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	

Gewaarborgde geldleningen	Incidenteel	55.393.601	1	Incidenteel	60.478.026	1	mn nieuwe garanties parkeergarage Willemspoort
Het totale bedrag van de borg- en garantstellingen bedraagt naar verwachting op 1 januari 2023 € 55,4 miljoen. De gemeente is daarnaast achtervang voor de stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) en de stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Mochten deze fondsen tekorten krijgen dan zijn alle gemeenten verplicht om, voor hun aandeel, een renteloze lening te verstrekken aan het waarborgfonds. Met ingang van 1 januari 2011 draagt het Rijk de volledige achtervang voor de stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) voor alle nieuwe borgstellingen vanaf die datum. Een specificatie van de verstrekte borg- en garantstellingen is opgenomen in de staat van gewaarborgde geldleningen in het bijlagenboek. De gemeente heeft geen specifieke voorzieningen getroffen voor bovenstaande borg- en garantstellingen.							

Risico	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	
(Leningen aan) deelnemingen in verbonden partijen	Incidenteel	PM	2	Incidenteel	PM	2	geen mutatie t.o.v. de begroting 2024
Verbonden partijen zijn samenwerkingsverbanden (privaatrechtelijke of publiekrechtelijke rechtspersonen) waarin de gemeente een bestuurlijk én financieel belang heeft. 's-Hertogenbosch neemt alleen deel in een verbonden partij indien daarmee een publiek belang wordt gediend. Naast efficiency- en/of effectiviteitsvoordelen voor de gemeente en het gebruik maken van de kennis en expertise van derden, is het spreiden van risico vaak een belangrijke reden voor het aangaan van een verbonden partij. Deze verbonden partijen lopen echter wel (markt)risico's bij het uitvoeren van hun activiteiten. Daarmee zijn er, zeker in het huidige onzekere economische klimaat, voor de gemeente risico's verbonden aan deze participaties en aan de leningen die zijn verstrekt aan deze verbonden partijen.							

Risico	Begroting 2024			Jaarrekening 2023			Verklaring mutatie
	Aard	Maximum in euro	Kans	Aard	Maximum in euro	Kans	
Inflatie	Incidenteel	pm	2	Incidenteel	pm	2	geen mutatie t.o.v. begroting 2024
In deze begroting houden wij rekening met de prijsontwikkeling conform het Centraal Economisch Plan 2022 in de Maartraming van 9 maart 2022 van het CPB. Dit is overeenkomstig de bij de Actualisatie van de begroting 2022 door uw raad vastgestelde uitgangspunten voor de begroting 2023 (totale prijsontwikkeling begroting 2023 is 8%, inclusief energiestijging). Hiermee volgen we de gangbare lijn bij het opstellen van onze begroting. Wij onderkennen, dat de huidige hoge inflatie op onderdelen van de begroting tot een kostenoverschrijding kan leiden. Hier staat tegenover, dat wij aan de andere kant dan ook hogere inkomsten mogen verwachten. Denk hierbij in het bijzonder aan de compensatie die wij via het Gemeentefonds tegemoet mogen zien van het rijk. Voor zover lopende het begrotingsjaar er als gevolg van de inflatie onvermijdelijke budgetoverschrijdingen aan de orde zijn, brengen wij dat in beeld via de managementrapportages. Ook over eventuele extra inkomsten informeren wij u op de gebruikelijke wijze.							

Confrontatie weerstandsvermogen en risico's

Het (theoretisch) maximale, kwantificeerbare, risico dat de gemeente loopt bedroeg in 2023 circa € 60,5 miljoen (begroting 2024 circa € 57,4 miljoen, jaarverslag 2022 € 56 miljoen). De risico's zijn rekentechnisch af te dekken door middel van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Kengetallen financiële positie

Op initiatief van de VNG is de Adviescommissie vernieuwing Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (de commissie Depla) ingesteld. Eén van de adviezen is het verplicht opnemen van een basisset van vijf kengetallen die in samenhang informatie moeten geven over de financiële positie van de gemeente. Doel is dat daarmee het oordeel over de structureel en reëel sluitende begroting beter kan worden onderbouwd. Daarnaast bieden deze kengetallen de mogelijkheid om gemeenten onderling te vergelijken.

Voor onze gemeente luiden de kengetallen als volgt:

	Jaarrekening 2022	Begroting 2023	Jaarrekening 2023
Netto schuldquote	37%	55%	33%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekke leningen	13%	33%	13%
Solvabiliteitsratio	61%	55%	59%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%
Grondexploitatie	6%	7%	5%
Belastingcapaciteit	76%	77%	82%

De **netto schuldquote** geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft zodoende een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken. Hoe hoger de schuld ten opzichte van de exploitatie, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote is gedaald ten opzichte van 2022 en daarmee onveranderd sterk.

Uit de relatief lage waarde van de **netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekke leningen** kan worden afgeleid dat tegenover de aangetrokken leningen uitzettingen staan.

De **solvabiliteitsratio** geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen. Onze gemeente is goed in staat om aan zijn financiële verplichtingen te voldoen.

Het kengetal **structurele exploitatieruimte** is van belang om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte een gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. De uitkomst op deze indicator geeft aan dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken.

Het kengetal **grondexploitatie** geeft weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale baten. Uit dit kengetal kan worden afgeleid dat onze gemeente als gevolg van voortdurend behoedzaam gevoerd grondbeleid een relatief lage waarde van deze indicator laat zien.

De **belastingcapaciteit** geeft inzicht hoe de belastingdruk in de gemeenten zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde. We zitten met onze belastingdruk ruim onder het landelijk gemiddelde.

ONDERHOUD KAPITAALGOEDEREN

Inleiding

Wat wilden we bereiken?

Voor een positieve bijdrage aan de leefbaarheid van wijken en buurten is het belangrijk dat de gemeentelijke gebouwen, sportvoorzieningen en de openbare ruimte schoon, heel, veilig, functioneel en aantrekkelijk zijn. De uitdaging is om de beschikbare middelen zoveel mogelijk te combineren en de kapitaalgoederen op een duurzame en meest economische wijze te beheren.

Beleidskaders

In kader- en beleidsnota's zijn de gemeentelijke visie en het beleid ten aanzien van (het onderhoud van) kapitaalgoederen verwoord. De hiernavolgende documenten zijn hierbij relevant. Tussen haakjes staat het jaar waarin de raad het document heeft vastgesteld.

Wegen, groen en openbare verlichting:

- [Beleidsplan beheer openbare ruimte 2016-2025 \(2016\)](#)
- [Raadinformatiebrief analyse en doorkijk BBOR 2022-2027 \(11841636\)](#)
- [Beleidsplan 's-Hertogenbosch Groen en klimaat bestendig \(2021\)](#)
- [Verordening bomen, water en groen 's-Hertogenbosch 2021 \(2021\)](#)
- [Beleidsplan Openbare Verlichting \(2011\)](#)
- [Uitvoeringsplan Openbare Verlichting \(2020\)](#)

Water en riolering:

- [Plan Water en Riolering 2023-2028](#)

Gebouwen:

- [verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente 's-Hertogenbosch 2015 \(2015\)](#)
- [Huisvesting scholen voortgezet onderwijs OMO \(2016\)](#)
- [Door decentralisatie Huisvesting Scholen OMO \(2017\)](#)
- [Energietransitie-programma 2016-2020 \(2016\)](#)
- [Beleidskader Onderwijshuisvesting \(2023\)](#)

Voorziening groot onderhoud

Voor een aantal kapitaalgoederen is een voorziening groot onderhoud aanwezig voor de egalisering van de jaarlijks fluctuerende uitgaven voor groot onderhoud. Daar waar geen voorziening groot onderhoud gehanteerd wordt, worden de uitgaven voor groot onderhoud jaarlijks in de exploitatie geraamd.

Wegen

Bij het groot onderhoud van wegen wordt geen voorziening groot onderhoud gehanteerd.

Groen

Bij het groot onderhoud van groen wordt geen voorziening groot onderhoud gehanteerd.

Openbare verlichting

Bij het groot onderhoud van de openbare verlichting wordt geen voorziening groot onderhoud gehanteerd.

Riolering

Voorziening riolering.

Water

Bij het groot onderhoud van water gerelateerde kapitaalgoederen wordt geen voorziening groot onderhoud gehanteerd.

Gebouwen

- Voorziening onderhoud stads kantoor
- Voorziening onderhoud bestuurscentrum
- Voorziening onderhoud Wolvenhoek 2-4
- Voorziening ohd BBS'en, MFA's en KDV's zelfstandig
- Voorziening groot onderhoud Sportiom
- Voorziening onderhoud gebouwen AFV
- Voorziening onderhoud Stadsarchief
- Voorziening onderhoud monumenten

Openbare ruimte, vitalisering

Wat wilden we bereiken?

Een goed onderhouden, functionele, klimaatbestendige en toegankelijke openbare ruimte, die aansluit aan de wensen van nu. Bij vervanging sluiten we aan bij de maatschappelijke opgaven en ambitie zoals ook vermeld in het bestuursakkoord.

Binnen de kapitaalgoederen openbare ruimte zijn verschillende beheergroepen aanwezig. Deze zijn in onderstaande tabel opgenomen met de kentallen voor areaalomvang, onderhoudskosten per eenheid en jaarbudget.

Met het in stand houden van onze kapitaalgoederen zetten we verder in om aan te sluiten bij de landelijke en bestuurlijke opgaven om de openbare ruimte duurzaam en klimaat adaptief te maken.

Wat hebben we ervoor gedaan?

Vitalisering

Het besluit om het vitaliseringsfonds jaarlijks met 1,3 miljoen te verhogen heeft een impuls gegeven aan de (her)prioritering van projecten; voorbereidingen zijn gestart. In 2023 hebben we een extra inhaalslag gemaakt in de vervanging van speeltoestellen. Om de achterstand in vervangingsopgaven in de komende jaren in te lopen hebben we voor het Meerjaren Uitvoeringsprogramma Openbare Ruimte (UPOR) verder gewerkt aan het verder ontwikkelen van de integrale afstemming (zowel intern als met externe partijen). Gelet op de complexe opgaven (o.a. energietransitie) is het belangrijk om projecten zorgvuldig te plannen om kapitaalvernietiging en 'dubbele' overlast voor onze inwoners te voorkomen.

In 2023 hebben we verder invulling gegeven aan duurzaamheid en circulariteit bij projecten en werkzaamheden. Er zijn in het afgelopen jaar 13.000 bomen gesnoeid. Het snoeiafval gaat naar de groene afvalstromen. We hebben een nieuwe overeenkomst voorbereid voor het kappen van bomen, waarbij de contractant een plan van aanpak moet overleggen voor het hergebruik van het houtmateriaal. Deze aanbesteding wordt begin 2024 afgerond. Het aluminium materiaal voor lichtmasten en VRI's bestaat voor 80 % uit gerecycled materiaal.

De vitalisering van de Nederlandse buurt is nagenoeg afgerond. De aanpak van de Belgische buurt is gestart en wordt in 2024 aanbesteed. Bij de Belgische buurt voeren we een experiment uit om het hergebruik van materialen te stimuleren. We hebben daarvoor een marktconsultatie uitgevoerd. De resultaten hiervan nemen we mee in de aanbesteding.

De herplant van bomen op de Parade is - na oplevering van het bouwterrein - nagenoeg afgerond.

Openbare ruimte, onderhoud

Onderhoud

Het onderhoud van de openbare ruimte voeren we uit conform het vastgestelde beeldkwaliteit.

In 2023 hebben aannemers en sociale werkvoorziening WeenerXL het beeldkwaliteitsniveau (groen- en reiniging Openbare Ruimte) gemiddeld voor ca. 80% behaald. Dit is lager dan de eis van 90% die in de contacten (beeldsystematiek) is opgenomen. Reden voor het niet halen van het beeldkwaliteitsniveau ligt onder andere in de weersomstandigheden die niet te beïnvloeden zijn, bv. als gevolg van het zeer warme en natte najaar groeide het gras harder dan normaal. De ondergrond raakte verzadigd waardoor schade kon ontstaan door werkzaamheden. De opdrachtnemer stopt dan in gezamenlijk overleg tijdelijk met de maaierwerkzaamheden.

Daarnaast hebben zowel de aannemers alsook WeenerXL erg veel ongemak van de krapte op de arbeidsmarkt. Vacatures zijn lastig in te vullen en personeel wisselt sneller tussen bedrijven. Bij een gelijke hoeveelheid werk, komt de uitvoering cq. het behalen van de kwaliteit, onder druk te staan.

Wat heeft het gekost?

Beheergroep	Areaal 2023*	eenheden	begroot kengetal onderhoud	primitieve begroting 2023	Realisatie 2023
groen excl. bomen	10.952.189	m2	€ 0,69	€ 7.544.440	€ 9.560.680
Bomen	90.547	st.	€ 16,61	€ 1.504.190	€ 1.906.180
Speelvoorzieningen	3.344	st.	€ 340,32	€ 1.138.030	€ 1.099.710
Meubilair	75.175	st.	€ 340,32	€ 1.355.940	€ 1.284.020
Verhardingen	9.388.913	m2	€ 0,66	€ 6.162.730	€ 5.828.180
Reiniging	20.341.102	m2	€ 0,29	€ 5.973.130	€ 5.837.860
Civiltechnische kunstwerken	127.593	m2	€ 13,75	€ 1.754.130	€ 1.433.050
Openbare Verlichting	36.238	st.	€ 57,36	€ 2.078.580	€ 3.274.220
Verkeersregelinstantaties	100	st.	€ 8.969,80	€ 896.980	€ 952.860
Riolering	823.519	m1	€ 5,13	€ 4.228.060	€ 4.143.350
Water en Havens	5.682.333	m2	€ 0,48	€ 2.712.580	€ 2.636.640
Totaal				€ 35.348.790	€ 37.956.750
* het areaal betreft het areaal ten tijde van het opstellen van de begroting					

Maatschappelijk vastgoed

Wat wilden we bereiken?

- Gebouwen zonder leegstand
- Gebouwen met een goed kwaliteitsniveau
- Duurzame en veilige gebouwen

Wat hebben we ervoor gedaan?

Gemeentelijke gebouwen

De vastgoedportefeuille van de gemeente kent een grote variatie in omvang, soort en functie. In totaal betreft het ongeveer 380 gebouwen. Er zijn verschillende redenen om gebouwen in eigendom te hebben:

- Voor het huisvesten van maatschappelijke functies, voortkomend uit het beleid van de gemeente, zoals cultuur, welzijn, onderwijs en sport en recreatie;
- Vanwege de bijzondere monumentale of cultuurhistorische waarden van het gebouw;
- Het faciliteren van het parkeren door middel van parkeergarages
- Het huisvesten van de eigen organisatie en het voeren van een strategisch beleid, vooral ten behoeve van ruimtelijke ontwikkeling.

We hanteren globale uitgangspunten voor ons maatschappelijk vastgoed:

1. Maatschappelijk vastgoed is een middel in het realiseren van maatschappelijke doelen.
2. Bij leegstand wordt eerst onderzocht of een nieuwe maatschappelijke invulling mogelijk is.
3. Gebouwen die niet nodig zijn voor gemeentelijke doelen of leegstaan komen voor afstoten in aanmerking.
4. Leegstaande gebouwen kunnen tijdelijk worden ingezet voor maatschappelijke groepen, initiatieven of nieuwe vraagstukken vanuit de beleidslijnen.
5. Uitgangspunt voor de huisvesting van maatschappelijke initiatieven is multifunctioneel en gedeeld ruimtegebruik (accommodatiebeleid).

Het onderhoud aan de gemeentelijke gebouwen gebeurt op basis van een conditieafhankelijk Meerjaren Onderhouds Planning (MJOP). Deze plannen zijn opgesteld op basis van NEN2767-methode. De gemeente onderhoudt de gebouwen in duurzame exploitatie op geaggregeerd conditiescore 3. Dat komt neer op sober en doelmatig onderhoud dat geschikt is voor het beoogde gebruik.

Monumenten

De (rijks)monumenten uit de gemeentelijke vastgoedportefeuille, inclusief vier niet verhuurbare objecten (kerktorens / molen) worden op een op de monumentenstatus, afgestemde, doelmatige wijze in stand gehouden.

Duurzaamheid

De focus voor de komende jaren ligt op het verder inzetten van verduurzaming en circulair onderhoud van onze gebouwenvoorraad. De gemeentelijke ambitie is om klimaatneutraal en gasloos te zijn in 2045. Hierbij hebben wij tevens de opgave om onze panden klimaatadaptiever te maken. Wij willen inzetten op het reduceren van gebouw gebonden energie, (de Paris Proof aanpak) waarbij er streven is naar circulair bouwen en onderhouden panden met de doelstelling om minder primaire grondstoffen te gebruiken. Inzet is om deze doelen stapsgewijs en/of op natuurlijke momenten van renovatie/nieuwbouw te kunnen behalen.

Veiligheid

We monitoren continue de veiligheid van onze gebouwen.

Wat heeft het gekost?

De uitvoering van het onderhoud bedroeg € 4.790.936. De onderhoudskosten komen ten laste van betreffende onderhoudsvoorzieningen.

Sportvoorzieningen

Wat wilden we bereiken?

We wilden de inwoners van onze gemeente goed functionerende, eigentijdse en goed onderhouden sportaccommodaties bieden. Veel sportaccommodaties zijn eigendom van de gemeente en worden verhuurd aan sportverenigingen, particulieren en onderwijsinstellingen (gymonderwijs). Een aantal takken van sport zijn geheel geprivatiseerd zoals bijvoorbeeld tennis, golf, fitness, boulderen, bowling, etc.

Bij eigentijds hoort ook het streven naar het verbeteren van de energieprestatie van de sportgebouwen en aandacht voor duurzaamheid. Het gewenste niveau van onderhoud wordt bepaald door veiligheid, gebruikswaarde en het sporttechnische speelniveau van de gebruikers. Het huidige onderhoudsniveau is te typeren als sober, doch doelmatig.

Wat hebben we ervoor gedaan?

Ook in 2023 is er planmatig onderhoud gepleegd aan de gemeentelijke sportaccommodaties. Daarnaast is er in 2023 onder andere aan de onderstaande accommodaties grootschalig onderhoud verricht en/of zijn duurzaamheidsmaatregelen uitgevoerd:

- De gymzalen aan de Mozartlaan, de Hambakendreef en de Eekbrouwersweg zijn verduurzaamd en gerenoveerd. Ook sporthal de Schutskamp heeft een levensduur verlengende renovatie ondergaan.
- Bij voetbalclubs BVV en FC Engelen zijn toplagen vervangen van kunstgras naar mineraal infill.
- Bij korfbalvereniging Be Quick zijn 2 kleedruimten en de scheidsrechterraimte gerenoveerd.
- Op 7 openluchtportaccommodaties (14 velden) is de conventionele veldverlichting omgebouwd naar Led.

Wat heeft het gekost?

De kosten voor uitvoering van het onderhoud bedroeg € 1.628.500. De onderhoudskosten komen ten laste van de betreffende onderhoudsvoorziening.

FINANCIERING

Inleiding

De Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) stelt regels aan de financieringsfunctie van gemeenten en biedt een kader voor de beheersing van de risico's die uit deze functie voortvloeien. Op lokaal niveau is deze regelgeving vertaald in een treasurystatuut dat door de gemeenteraad is vastgesteld. In dit statuut is de bestuurlijke infrastructuur voor de uitvoering van de treasuryfunctie vastgelegd. Daarnaast zijn hierin de doelstellingen van de treasuryfunctie gedefinieerd:

- Het continu verzorgen van voldoende liquiditeit voor de gehele gemeente.
- Het minimaliseren van de rentekosten binnen het kader van de Wet fido.
- Het maximaliseren van de renteopbrengsten binnen het kader van de Wet fido.

Deze paragraaf vormt de verantwoording van het gevoerde treasurybeleid.

Algemene ontwikkelingen

In 2023 is de economie drie kwartalen achter elkaar licht gekrompen. Toch kan gesproken worden van een zachte landing: de werkloosheid is laag, de krimpcijfers waren klein, en enige afkoeling in de oververhitte situatie was onvermijdelijk.

De ECB heeft de rentetarieven in 2023 stapsgewijs met in totaliteit 2% verhoogd. Dit heeft als doel de inflatie te beteugelen. De laatste maanden van 2023 heeft geen verhoging meer plaatsgevonden gezien het feit dat de verwachte inflatie de komende periode op het niveau van de gewenste 2% uitkomt.

Risicobeheer

Onder financieringsrisico's worden verstaan renterisico's over vlottende en vaste schuld, kredietrisico's, liquiditeitsrisico's, koersrisico's en valutarisico's. Onze gemeente wordt alleen geconfronteerd met de twee eerstgenoemde risico's.

Renterisico – vlottende schuld (kasgeldlimiet)

In de Wet fido is een begrenzing opgenomen van de kortlopende middelen die gemeenten mogen opnemen, de zogenaamde kasgeldlimiet. De limiet bedroeg in 2023 € 68,9 miljoen ofwel 8,5% van het begrotingstotaal van € 810 miljoen.

Er heeft in 2023 geen overschrijding van de kasgeldlimiet plaatsgevonden.

Rapportage kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)

	Ruimte (+)/Overschrijding (-)
Kwartaal 1	59.352
Kwartaal 2	74.555
Kwartaal 3	69.384
Kwartaal 4	68.121

In 2023 hebben we nauwelijks kort geld geleend. Er was sprake van een ruime liquiditeitspositie. Dit werd veroorzaakt door een hogere bevoorschotting van het rijk.

Renterisico – vaste schuld (renterisiconorm)

De renterisiconorm begrenst de rentegevoeligheid van de vaste schuldpositie van de gemeente. Het renterisico wordt bepaald door de som van het bedrag aan aflossing en het bedrag aan renteherziening op de vaste schuld. De renterisiconorm bedraagt 20 procent van het begrotingstotaal. Dit houdt in dat maximaal 20 procent van het totaal van de begroting aan rentegevoeligheid onderhevig mag zijn. In onderstaande tabel wordt deze norm afgezet tegen de feitelijke situatie. Hieruit blijkt dat wij ruim binnen de gestelde norm zijn gebleven.

Bedragen x € 1.000	Rekening 2023	Begroting 2023
Begrotingstotaal 2023	809.745	809.745
Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%	20%
Renterisiconorm	162.000	162.000
Toets Renterisiconorm		
Renterisiconorm	162.000	162.000
Renterisico op vaste schuld	0	0
Ruimte (+) / Overschrijding (-)	+162.000	+162.000

Kredietrisico

Kredietrisico's ontstaan enerzijds door het verstrekken van leningen, anderzijds door het verstrekken van gemeentegaranties. Het treasurystatuut bepaalt dat uitzettingen en garanties alleen tot stand komen indien zij een publieke taak dienen.

Bij het beoordelen van verzoeken om leningen of garanties te verstrekken wordt in elk geval nagegaan of voor de sector waarin de instelling werkzaam is een zogenaamd waarborgfonds bestaat. Ondanks deze terughoudendheid is het latente kredietrisico de laatste jaren enigszins toegenomen. Banken zijn terughoudender geworden met financiering, waardoor juist minder financieel solide organisaties een beroep op de gemeente doen. De gemeente heeft in 2023 geen leningen afgewaardeerd en is niet aangesproken op haar garanties.

Rente toerekening

De financiering van de gemeentelijke activa vindt plaats met interne middelen (reserves en voorzieningen) en met extern aangetrokken geldleningen. De rentelasten bedragen € 4,9 miljoen. In de begroting na wijziging is rekening gehouden met € 5,1 miljoen. Er is sprake van een voordeel van € 0,4 miljoen dat wordt veroorzaakt door het wegzetten van overtollige liquide middelen bij de schatkist. Door de gestegen rente levert dit tegenwoordig weer geld op. Daarnaast is er sprake van een nadeel op de betaalde rente voor ca. € 0,2 miljoen veroorzaakt doordat er extra financiering is aangetrokken ten behoeve van de GR Heesch-West. Deze leningen zijn doorverstrekt aan de GR derhalve staat er tegenover dit nadeel een voordeel tot hetzelfde bedrag bij de rentebaten. De rentebaten van uitgeleende gelden laten in totaliteit een voordeel van € 0,1 miljoen zien. Er is sprake van een voordeel van € 0,2 miljoen vanwege de hierboven vermelde lening verstrekt aan de GR Heesch-West. Daarnaast is sprake van verschillende kleinere nadelige afwijkingen.

De rentelasten van de financieringsmiddelen worden doorbelast aan de gemeentelijke onderdelen door middel van de omslagrente. In deze omslagrente nemen we ook de rente over de interne financiering mee. De hogere standen van de reserves leiden in de renteomslag tot hogere rentekosten. Samen met een lager investeringsniveau dan begroot zorgt dit er voor dat omslagpercentage, conform de regels van de BBV, verhoogd is van 0,75% naar 1,00%. Omdat we werken met een afronding ontstaat een verschil tussen de werkelijke rentekosten en de aan activa toegerekende rentekosten. Dit resulteert in een nadelig renteresultaat van € 1,2 miljoen op het taakveld Treasury waar een nadeel van € 1,1 miljoen begroot was.

Gemeentefinanciering

Leningenportefeuille

De post opgenomen langlopende leningen heeft zich in 2023 als volgt ontwikkeld:

Bedragen x € 1.000	Bedrag	Gemiddelde rente	Invloed op gem. rente
Beginstand per 1 januari 2023	297.464	1,730%	
Nieuwe leningen	12.000	3,110%	0,055%
Reguliere aflossingen	-3.635	4,255%	-0,031%
Eindstand per 31 december 2023	305.829	1,754%	0,024%

Er is één nieuwe lening met een bedrag van € 12 miljoen aangetrokken welke is doorgeleend aan de GR Heesch-West.

Uitzettingen

De verstrekte langlopende leningen hebben zich in 2023 als volgt ontwikkeld:

Bedragen x € 1.000	Bedrag	Gemiddelde rente	Invloed op gem. rente
Beginstand per 1 januari 2023	205.434	3,26%	
Nieuwe uitzettingen	13.498	2,88%	-0,0237%
Reguliere aflossingen	-2.235	3,72%	-0,0058%
Eindstand per 31 december 2023	216.697	3,23%	-0,0295%

De nieuwe uitzetting betreft de hierboven reeds genoemde lening aan de GR Heesch-West van 12 miljoen. Vanaf 2022 kan de BIM het in een jaar afgeloste bedrag op oude leningen opnieuw bij de gemeente lenen tegen de rente die de gemeente zelf gemiddeld betaalt over vreemd vermogen verhoogd met een beperkte beheersopslag (Raadsvoorstel 11817562). In 2023 heeft de BIM een bedrag van € 0,9 miljoen geleend. Aan de CV Willemspoort is een overbruggingslening voor 2 jaar van € 0,6 miljoen verstrekt.

In 2023 is er een bedrag van € 0,5 miljoen gestort bij het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn) tbv startersleningen

Garanties

In 2023 heeft de gemeente een viertal nieuwe garanties verstrekt. Het betreft :

- TPC Maliskamp € 77.500 (de gemeente staat voor 50% garant, de andere 50% wordt gegarandeerd door het waarborgfonds sport)
- HC Den Bosch € 80.000 (de gemeente staat voor 50% garant, de andere 50% wordt gegarandeerd door het waarborgfonds sport)
- Parkeergarage Willemspoort € 6.472.756 en € 612.275; de eerste betreft een terugkoopgarantie van parkeergarage Willemspoort. Mocht 10 jaar na oplevering van de parkeergarage niet minstens 90% van het beoogde programma zijn gerealiseerd bestaat er een terugkoopgarantie van de parkeergarage door CV Willemspoort. De gemeente staat hiervoor garant, waarbij er sprake is van een contragarantie van 50% door Heijmans. De tweede betreft een garantie voor eventuele gebreken gedurende het 1^e jaar van exploitatie.
- TPV Engelen ad € 50.000. De gemeente staat voor 50% garant, de andere 50% wordt gegarandeerd door het waarborgfonds sport)

Beleidskaders

[Treasurystatuut](#)

BEDRIJFSVOERING

Inleiding

Bedrijfsvoerings-processen ondersteunen de uitvoering van de programma's. Denk hierbij aan de inzet van personeel, financiën, informatievoorziening, organisatie en automatisering. De bedrijfsvoering is niet alleen intern gericht. Zo verwachten de Bossche inwoners bijvoorbeeld van een gemeente dat de kwaliteit van de dienstverlening op orde is. In deze paragraaf geven wij inzicht in een groot aantal gegevens rondom bedrijfsvoering. Daarbij is een relatie gelegd met het uitvoeren van de programma's. Sinds het afschaffen van het burgerjaarverslag staat een aantal gegevens uit dit burgerjaarverslag voortaan in deze paragraaf Bedrijfsvoering opgenomen. Zo rapporteren we in het jaarverslag over onder meer de gemeentelijke dienstverlening, bezwaarschriften en klachtenafhandeling.

Personeel en organisatie (ontwikkeling)

1. Organisatieontwikkeling

Veiligheid, Gezondheid en Welzijn

We werken aan een organisatie waarin we wendbaar zijn en waar het veilig werken is. 2023 heeft laten zien dat we daarin nog stevige stappen moeten zetten. We erkennen het cruciale belang van een veilige werkomgeving voor al onze medewerkers en werken aan het bevorderen van een cultuur van veiligheid, op sociaal en fysiek gebied.

Om verbeteringen op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn te bewerkstelligen, is de interne Arbostructuur geëvalueerd. Dit heeft geleid tot formatie-uitbreiding met 2 fte (waaronder een coördinator Veilige Publieke Taak) en aanbevelingen die zijn of worden geïmplementeerd. De RI&E structuur wordt door een Arbokerndeskundige opnieuw neergezet. Rondom de uitvoering van de RI&E's is een forse inhaalslag gemaakt. Er is gestart met de ontwikkeling van een dashboard zodat we de voortgang goed kunnen volgen.

We zijn in 2023 een coördinatiegroep Veiligheid gestart. Ook is het onderwerp veiligheid regelmatig besproken in team-overleggen, intervisie-bijeenkomsten, managementbijeenkomsten.

Met uw raad is afgesproken dat we u regelmatig informeren over voortgang en ontwikkelingen.

Aantrekkelijk werkgever

Om als werkgever aantrekkelijk te blijven in deze krappe arbeidsmarkt, hebben we geïnvesteerd in

talentontwikkeling en werving. Een van de mijlpalen was de lancering van een nieuwe arbeidsmarktcampagne en een [Werken-bij site](#). Deze website is een platform waar potentiële kandidaten informatie kunnen vinden over onze organisatie, vacatures, het wervingsproces, arbeidsvoorwaarden en de mogelijkheden voor ontwikkeling. We hebben dit jaar 262 nieuwe medewerkers aangetrokken.

In het kader van binden en boeien hebben we ons daarnaast gericht op het ontwikkelen van onze medewerkers, het vergroten van het werkplezier en het beheersen van de werkdruk. Door het aanbieden van trainingen en het bevorderen van eenvoud in het werk, werkten we aan een gezonde en productieve werkcultuur. Het ziekteverzuim-percentage is licht gedaald.

Organisatieontwikkeling

Om te komen tot betere advisering en betere dienstverlening kijken we hoe we de functies het beste kunnen organiseren. In 2022/2023 hebben we een onderzoek laten uitvoeren naar de middenfuncties. Het doel is om te komen tot een verdere professionalisering van de bedrijfsvoering, waarbij er – vanuit die functies – integraal wordt gewerkt en geadviseerd. We hebben acties en adviezen geformuleerd om onze manier van sturen, organiseren en werken te verbeteren. Er wordt onderzocht of op termijn de sectoren BAZ en M&D samengevoegd kunnen worden, zodat alle bedrijfsvoeringsonderdelen in één sector zijn ondergebracht.

We zien tegelijk dat extra impuls tot verdere verbetering noodzakelijk is. In december is een programmamanager aangesteld om het programma Wendbare organisatie vorm te geven. In dit programma staan houding en gedrag van medewerkers centraal. Als eerste wordt gewerkt aan een vernieuwd 'onboardingprogramma' om nieuwe medewerkers effectief in te werken en wordt een 'leercommunity' voor teamleiders opgezet. Bij de vormgeving en tussentijdse evaluatie van het programma betrekken we externe expertise, conform uw motie.

2. Formatie

Formatie, aantal medewerkers

	2023	2022	2021	2020	2019
Aantal fte (formatie)	1852	1779	1720	1665	1625
Aantal medewerkers	2064	1953	1828	1742	1566
% Aantal mannen	43%	45%	46%	47%	50%
% Aantal vrouwen	57%	55%	54%	53%	50%
Functieniveau laag (1 t/m 5)	11%	11%	10%	11%	11%
Functieniveau midden (6 t/m 9)	47%	47%	47%	44%	40%
Functieniveau hoog (10 + hoger)	42%	42%	43%	45%	49%
Deeltijd totaal	43%	43%	43%	42%	40%
% mannen deeltijd	13%	15%	15%	16%	18%
% vrouwen deeltijd	87%	85%	85%	84%	82%

Integriteit

Het belang van integer handelen is vastgelegd in het bedrijfsconcept en de gedragscode. Hier geven we dagelijks invulling aan. Want Integriteit blijft het belangrijkste fundament van onze organisatie. Sinds 2021 organiseren we jaarlijks een dilemmatraining voor onze medewerkers. 56% heeft deze training in 2023 gevolgd.

Integriteit en ondermijning zijn vaste onderdelen van het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers. Alle nieuwe medewerkers ondertekenen een integriteitsverklaring. Dit geldt ook voor medewerkers die intern van functie veranderen. Als de grenzen van de organisatie worden overschreden worden medewerkers hierop aangesproken en treffen we maatregelen. We hebben samen met de grote Brabantse gemeenten en de provincie in 2023 het tweejaarlijkse Festival van de weerbaarheid georganiseerd.

Ongewenste gedragingen

Er zijn vijf interne en twee externe vertrouwenspersonen. Door 56 medewerkers is in 2023 een beroep gedaan op de vertrouwenspersonen (in 2022 door 13, in 2021 door 14). Hiervan hadden 41 situaties betrekking op ervaren ongewenst gedrag (en 15 op de functie). Dit sluit aan bij de trend bij vergelijkbare grote gemeenten. Een aantal factoren kan hebben bijgedragen aan deze stijging. Er is maatschappelijk toenemende aandacht voor grensoverschrijdend gedrag, met meer openheid, meldingen, focus op preventie en herstel en het openbaar afkeuren van ongewenst gedrag. De vertrouwenspersonen gaven meer bekendheid aan hun rol. Het kan ook zijn dat medewerkers zich veiliger voelen om situaties van onveiligheid te melden.

De bedrijfsmaatschappelijk werker heeft 24 personen begeleid (in 2022: 7 personen, 2021: 9 personen). Omdat we het tegengaan van ongewenst gedrag belangrijk vinden, streven we een zero tolerance-beleid na. Dit is besproken in diverse interne gremia. Het onderwerp komt aan de orde tijdens het introductieprogramma van nieuwe medewerkers en de jaarlijkse dilemmatraining. We zijn alert als meldingen worden gedaan en nemen ook niet formeel gemelde signalen serieus. We hebben verder enkele maatregelen genomen gericht op het terugdringen van en omgaan met agressie op het werk. Zo is het Team Collegiale Opvang (TCO-team) versterkt. En we bieden maatwerk trainingen de-escalatie van agressie (individueel en teamgericht).

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuimpercentage in 2023 was 4,65%. Dit is een lichte daling ten opzichte van 2022 (was 4,92%). Ook landelijk is het gemiddeld ziekteverzuim voor het eerst in jaren gedaald ten opzichte van 2022.

Ouderschapsverlof

In 2023 maakten 105 collega's gebruik van ouderschapsverlof (2022: 87). Dit waren 62 vrouwen en 43 mannen (2022: 50 vrouwen en 37 mannen). Ouderschapsverlof draagt voor werkende ouders bij aan een goede werk/privé balans.

Stagiaires

In 2023 hadden we 235 stagiaires (in 2022: 273). We streven naar minimaal een stagiaire per jaar per afdeling. Dat aantal halen we ruimschoots.

Stagiaires	
Opleiding	
Niveau	Aantal
ACAD	8
HBO	182
MBO1	2
MBO3	16
MBO4	26
WEP	1
Eindtotaal	235

3. Dienstverlening, burgerparticipatie, klachten en bezwaarschriften (A t/m D)

(A). Dienstverlening

Bij de publieke dienstverlening frontoffice werken we volgens de roadmap Dienstverlening waarin een aantal thema's centraal staan.

- Dienstverlening met de mens centraal
 - o We bedienen alle inwoners en ondernemer goed, persoonlijk en passend. Dit staat centraal in het ontwerp van services en processen. Hierbij maken we gebruik van gezamenlijke methodieken en hanteren we het uitgangspunt; digitaal waar het kan, persoonlijk waar het moet.
- Continu Verbeteren

- We meten en monitoren wat er vandaag goed gaat en morgen beter kan. Dat betekent dat we stapsgewijs onze bestaande diensten gaan verbeteren. Maar we kijken ook naar overmorgen, anticiperen op de toekomst en denken na over wat er komen gaat: welke (nieuwe) dienstverlening kunnen we inwoners en ondernemers dán bieden? Daarbij benutten we de voordelen van (meer) digitalisering.
- Met liefde werken aan de stad en dorpen
 - Goede dienstverlening is mensenwerk, is een mindset. Daarvan zijn we ons terdege bewust. We zijn betrokken, vinden het leuk mensen zo goed mogelijk te helpen. Dus is het logisch dat we onze werkwijze continu samen evalueren. We vinden dat die leercyclus nodig is om regelmatig bij te sturen, en accepteren dat dit kan leiden tot anders werken. Niet omdat onze werkwijze verkeerd was, maar omdat het beter kan. We kunnen (en mogen) daarin verantwoordelijkheid nemen. Zo verankeren we samen goede dienstverlening in ons DNA.
- Datagedreven dienstverlening
 - Zowel inwoners en ondernemers als de gemeente kunnen veel baat hebben bij een effectieve inzet van gegevens. Als inwoners en ondernemers inzicht in hun gegevens hebben, ontstaat een gelijkwaardige informatiepositie tussen hen en de gemeente. Het programma richt zich hierbij op het gebruik van data voor het verbeteren van de interactie met inwoners en ondernemers. Zo kunnen we onze dienstverlening beter afstemmen op hun specifieke situatie.

Publieke dienstverlening

Betreft de dienstverlening via de kanalen: telefoon, digitale webformulieren, persoonlijk via het servicepunt, e-mail en WhatsApp en de meest voorkomende producten aan de balie.

Gemeentelijk Contact Centrum	2020	2021	2022	2023
Inkomende telefoongesprekken	169.710	172.470	167.660	150.139
Gem. contacttijd (inwoner)	4:39	5:08	4:44	4:54
Gem. gesprekstijd (GCC)	3:47	3:57	3:56	3:57
Servicelevel 80% < 25 sec. *	72	59	74	73
Aantal contacten servicepunt	19.937	25.233	22.145	18.905
Inkomende mailberichten	3.454	5.003	6.319	6.255
Inkomend WhatsApp	2972**	6.470	7.193	11.084

*Service level: Het percentage inkomende gesprekken die het

GCC binnen 25 seconden opneemt.

** Het aantal unieke personen

Meest voorkomende producten frontoffice Burgerzaken	2020	2021	2022	2023
Paspoorten	4108	6810	9699	9241
Nederlandse ID kaarten	4824	6429	6542	4892
Rijbewijzen "in persoon"	12899	12274	11124	10378
Digitale aanvragen rijbewijs	2940	3128	2583	2502
Geboorteaangiften fysiek	370	426	421	381
Digitale Geboorteaangiften	2598	3085	2898	2745
Bezoekafspraken door FO	29437	41464	37578	35603
Gem. transactietijd alle baliediensten FO in minuten	6:02	6:52	8:32	9:08

(B) Burgerparticipatie: Inwonerpanel (voorheen digipanel)

Het gemeentelijk Digipanel is overgegaan in een gemeentelijk Inwonerpanel. Eind 2023 telt het inwonerpanel circa 11.500 leden. Het Inwonerpanel bevragen we periodiek op een bepaald thema of onderwerp. Afhankelijk van de opgegeven voorkeur, kan men de vragenlijst digitaal, schriftelijk of telefonisch invullen. Het inwonerpanel is voor ons een belangrijk middel om bij de voorbereiding en vormgeving van beleid te weten wat inwoners denke, vinden en doen.

In 2023 hebben de volgende onderzoeken via het inwonerpanel plaatsgevonden:

Energiebesparing, Schulden, Tuin en woonomgeving, Toerisme en citymarketing, Verkeer en vervoer en Openbare ruimte en Stadstoezicht.

(C). Klachten

Het totaal aantal ingediende klachten in 2023 was: 298. Dat zijn er 46 meer dan de 252 klachten die in 2022 zijn ingediend. Deze stijging komt nagenoeg volledig voor rekening door de ontvangst van 39 klachten die betrekking hebben op één en dezelfde situatie. Over het integrale traject van klachtafhandeling – zowel de interne klachtafhandeling door de ambtelijke organisatie zelf als de externe klachtafhandeling door de ombudscommissie – informeren we uw raad separaat. Bij dat separate verslag ontvangt uw raad tevens het door de ombudscommissie opgestelde jaarverslag.

Klachten 2023	aantal	%
Totaal aantal ontvangen klachten in 2023	298	100%
Klachten in behandeling eind 2023	27	9%
Klachten afgehandeld in formele procedure		
(Gedeeltelijk) gegrond	20	7%
Geen oordeel mogelijk	9	3%
Ongegrond	18	6%
Totaal formele procedure	47	16%
Klachten afgehandeld in informele procedure		
Ingetrokken klachten	15	5%
Informeel afgehandeld	209	70%
Totaal informeel afgehandeld	224	75%
Termijn overschreden (> 6 weken)	43	14%

(D). Vaste commissie van advies voor de bezwaarschriften

Om de beslissing op een ingediend bezwaar voor te bereiden hebben we een externe, onafhankelijke adviescommissie ingesteld. De taak van deze commissie is om ons te adviseren over de beslissing op het ingediende bezwaar. Hierbij gaat het om besluiten die niet gaan over belastingen of personeel. Het college of de burgemeester mag zelf besluiten om het advies wel of niet te volgen. Maar dat kan niet zomaar. Als het besluit afwijkt van het advies van de commissie, moet dat via een separaat en gemotiveerd besluit gebeuren. In 2023 lag onze gemiddelde afhandelingstermijn op ruim 7 weken. In deze afhandeltijd zijn begrepen de uitnodiging en voorbereidingstijd voor een hoorzitting en de advisering. Het college of de burgemeester neemt vervolgens met inachtneming van het advies een beslissing op het bezwaarschrift. De beslistermijn voor de burger is maximaal 18 weken.

Totaal aantal ingediende bezwaarschriften bij bezwarencommissie	533
In behandeling eind 2023	84
Afgehandeld	449
- ingetrokken	61
- niet-ontvankelijk	59
- (gedeeltelijk) gegrond	24
- ongegrond	305

Informatisering en automatisering

De digitalisering van de samenleving en gemeentelijke organisatie gaat in hoog tempo door. Ook in 2023 hebben we er hierbij op ingezet om enerzijds de ruimte te bieden voor nieuwe ontwikkelingen en anderzijds zorg te dragen voor de bedrijfscontinuïteit en de borging van (wettelijke) kaders zoals op het terrein van privacy en informatiebeveiliging.

Op het terrein van ontwikkeling en innovatie hebben we bijgedragen aan diverse actuele thema's en opgaven. Dit betreft werkzaamheden als gevolg van wetgeving (zoals de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer). Maar ook de vervanging van enkele grote applicaties zoals het financiële systeem en de verhuizing van Weener XL. Daarnaast is er gewerkt aan een verantwoorde inzet van kunstmatige intelligentie, robotisering, datagedreven werken en de realisatie van een

gemeentelijk dataplatform om de verschillende databronnen op een effectieve en efficiënte manier te ontsluiten.

We zien daarnaast dat cyberaanvallen steeds frequenter en meer geraffineerd plaatsvinden. Het is van belang dat we op dit terrein weerbaar zijn en blijven. Hiertoe heeft dit jaar onder meer een oefening op het terrein van cybersecurity plaatsgevonden met bestuurders.

Intergemeentelijke samenwerking blijft ook een belangrijke thema. Dit hebben we onder andere vorm gegeven door deelname aan diverse projecten en initiatieven binnen de beweging

Europa

Plan van aanpak

Europa is als mede overheid relevant voor onze gemeente. Daarom zet het bestuursakkoord 2022-2026 in op Europese samenwerking om kansen te benutten op het vlak van het aantrekken van middelen en kennis, beïnvloeding en het benutten van een Europees podium. We zijn daar succesvol in maar willen nog effectiever en doelgerichter te werk gaan. De hoofdpogaven in het bestuursakkoord geven richting en sturing. Daar waar we aansluiting vinden tussen onze gemeentelijke en de Europese bestuurlijke ambities zijn we kansrijk. In 2023 hebben we onze aanpak verder gestructureerd. Europese financiering, kennis of invloed komt namelijk niet 'als vanzelf' naar ons toe. Onze inzet op Europa blijkt niet onverdienstelijk. In 2023 hadden we 19 Europese subsidie projecten in uitvoering, goed voor 6,5 miljoen bijdrage.

Belangenbehartiging

Tot medio september was de gemeente bestuurlijk vertegenwoordigd in het Europees Comité van de Regio. Het Comité is een raadgevend orgaan voor de Europese Raad en Commissie en bestaat veelal uit gekozen vertegenwoordigers van regio's, steden en gemeenten uit Europa. Het lidmaatschap is persoonsgebonden en leden worden door de betreffende lidstaat voor een periode van vijf jaar benoemd. Met het vertrek van de portefeuillehouder Comité van de Regio eindigde onze positie in deze Europese instelling.

In aanloop van de Europese verkiezingen in juni van dit jaar bracht onze portefeuillehouder van o.a. erfgoed eind 2023 een werkbezoek aan het Europees Parlement. Daar werd namens onze gemeente aan Europarlementariër Tom Berendsen een manifest aangeboden waarin de meerwaarde wordt bepleit van het benutten van erfgoed bij de aanpak van actuele Europese opgaven. Deze lobby wordt vervolgd door onze erfgoed netwerken Zuiderwaterlinie en de Europese federatie voor vesting erfgoed (EFFORTS). Daarmee willen we bereiken dat Europa structureel aandacht geeft aan het behoud en de ontwikkeling van cultureel erfgoed.

Financiële bedrijfsvoering

Financiële pakket

2023 stond in het teken van de voorbereiding van ingebruikname van het nieuwe financiële systeem, Unit4 ERPX per 1-1-2024. Het financieel systeem is een spin in het web voor de bedrijfsvoering binnen de gemeente, omdat we hiermee de verschillende financiële processen uitvoeren. In 2023 heeft de laatste fase van het implementatietraject plaatsgevonden. Dit implementatietraject bestond naast het neerzetten van een nieuwe applicatie ook uit het aanpassen en harmoniseren van de processen en administratie binnen de gehele organisatie. Hierdoor kunnen we als organisatie eenvoudiger en eenduidiger gaan werken op financieel gebied. Nieuw ten opzichte van het vorige financiële pakket is de integratie van inkoop. Alle contracten en bestelaanvragen worden in ERPX vastgelegd. Zo krijgen we nog beter inzicht in onze uitgaven en blijven we in control. In 2023 zijn verschillende testfases doorlopen, zijn medewerkers getraind en per 1-1-2024 is ERPX live. Daarmee is het traject nog niet afgerond. Het komende jaar staat in het teken van de applicatie verder te leren kennen zodat we hierna de applicatie verder door kunnen ontwikkelen en optimaliseren.

Rechtmatigheid

Algemeen

In 2023 hebben we het gemeentebreed controleplan 2023-2026 vastgesteld. Met dit plan geven wij invulling aan art. 212 en art. 213 van de Gemeentewet waarin we verplicht zijn zorg te dragen voor de toetsing van de rechtmatigheid van het financiële beheer en van de inrichting van de financiële organisatie. In dit kader zijn financiële verordening gemeente 's-Hertogenbosch (art. 212) en de controleverordening gemeente 's-Hertogenbosch (art. 213) aangepast en door de raad vastgesteld. Net als in 2022 hebben we het normenkader geactualiseerd en hebben we de processen waar de financiële rechtmatigheid een rol speelt geïnventariseerd. Tevens heeft er een frauderisicoanalyse plaatsgevonden.

Tot slot is de raad in april 2024 tijdens een informeren en ontmoeten bijeenkomst over dit onderwerp geïnformeerd. Hierbij is ook onze accountant betrokken geweest.

Geconstateerde afwijkingen

Begrotingsonrechtmatigheden

Er is sprake van begrotingsonrechtmatigheden voor een bedrag van € 2,1 miljoen.

Voor € 1,0 miljoen betreft het hogere lasten dan begroot. Voor € 0,8 miljoen heeft dit betrekking op extra kosten bij de afvalstoffendienst. Hoewel de problemen bij de afvalstoffendienst uitgebreid zijn gerapporteerd, melden we nu voor het eerst de financiële impact. Aangezien dit eerder had gekund, beschouwen we deze lasten als onrechtmatig. Voor € 0,2 miljoen betreft het wijk- en dorpsbudget. Dit budget bestaat uit een exploitatie- en een investeringsdeel. Een deel van de investeringen is echter niet te activeren, waardoor het exploitatiebudget wordt overschreden. Dit is niet eerder gemeld en derhalve onrechtmatig.

Voor een bedrag van € 0,5 miljoen is er sprake van een ongeautoriseerde beschikking over reserves. Het betreft een beschikking van € 0,2 miljoen over de bedrijfsrisicoreserve van Stadbeheer ter dekking van de kosten van de Bossche Bespaarkaravaan en de Wonderlijke Klim. Daarnaast is € 0,3 miljoen extra onttrokken aan de reserve omgevingswet in verband met de invoering van die wet.

Ten slotte hebben we nog een tweetal overige onrechtmatigheden geconstateerd. Ten eerste is er op het programma Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning een extra bijdrage aan de GGD van € 0,1 miljoen verantwoord. Het besluit tot verhoging is genomen door het Algemeen Bestuur van de GGD, zonder formele besluitvorming in college of raad. Daarmee is deze uitgave onrechtmatig. Ten tweede is er voor € 0,5 miljoen extra krediet voor ICT investeringen in de begroting 2023 opgevoerd. Die laatste is niet voorgelegd aan de raad, omdat het een gesloten circuit betreft. Echter conform de 212-verordening moeten alle kredieten gevoteerd worden door de raad. Daarom is dit onrechtmatig.

We hebben niet de illusie dat in de toekomst alle afwijkingen kunnen worden voorkomen. Met het afleggen van de rechtmatigheidsverantwoording maken we afwijkingen transparant waardoor dezelfde onrechtmatigheden in de toekomst voorkomen kunnen worden.

Niet volgens Europese richtlijnen aanbesteed

We hebben geconstateerd dat in 2023 een viertal inkoopopdrachten ten onrechte niet volgens de Europese richtlijnen is aanbesteed. Het gaat in totaliteit om een bedrag van € 1,1 miljoen. Deels hangt deze overschrijding samen met marktomstandigheden. Zoals bekend is er krapte op de (arbeids)markt en lukt het ons niet altijd om via de voorgeschreven aanbestedingsrichtlijnen een opdracht in te vullen. In de toekomst zullen we meer aandacht besteden aan het afdoende vastleggen van onze overwegingen om in dit soort gevallen af te wijken van de richtlijnen. Daarnaast heeft er in één specifiek geval wel een aanbesteding plaatsgevonden. Dit betrof echter een meervoudig onderhandse aanbesteding in plaats van een Europese aanbesteding. Ten onrechte was verondersteld dat het een werk betrof in plaats van een dienst. Voor diensten gelden lagere aanbestedingsdrempels. Dit betreft een incident, verdere maatregelen zijn derhalve niet zinvol. Tot slot is er bij één opdracht het budget overschreden waardoor er boven de Europese aanbestedingsgrens is uitgekomen. Inmiddels is deze opdracht Europees aanbesteed.

Wet Open Overheid

Op 1 mei 2022 is de Wet Open Overheid (WOO) in werking getreden. Vanaf 1 mei 2022 is het mogelijk om een WOO-verzoek in te dienen via de website van de gemeente 's-Hertogenbosch. Naast het afhandelen van verzoeken gaat de gemeente 's-Hertogenbosch ook actief informatie openbaar maken. Dit gebeurt via het wettelijk verplichte Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI) om de actieve openbaarmaking te regelen. Eind 2022 is de landelijke ontwikkeling van PLOOI *on hold* gezet. De actieve openbaarheid beoogt het publiceren van 11 informatiecategorieën op een landelijk platform PLOOI. Door het stopzetten van de ontwikkeling van PLOOI en discussie over de exacte invulling van de informatiecategorieën is de hoeveelheid informatie die actief openbaar gemaakt wordt landelijk nog beperkt. De WOO-index die PLOOI vervangt is eenvoudiger van opzet maar heeft als gevolg dat de informatie decentraal bij de gemeente moet worden gepubliceerd. De gemeente 's-Hertogenbosch heeft de verplichte informatiecategorieën gepubliceerd door verwijzing naar bestaande systemen in de WOO-index. Een landelijke zoekmachine voor de WOO-index en decentrale informatie waarnaar verwezen wordt is nog in ontwikkeling.

VERBONDEN PARTIJEN

Inleiding

Welke informatie treft u aan in deze paragraaf?

De paragraaf verbonden partijen geeft inzicht in de belangrijkste financiële voornemens, verantwoording en risicomanagement van alle verbonden partijen waarin de gemeente 's-Hertogenbosch deelneemt. Als gemeente nemen we deel in een verbonden partij om een publiek belang te dienen of een bepaalde publieke taak uit te voeren.

A) In de overzichtstabel hieronder ziet u de volgende financiële gegevens per verbonden partij terug:

- het geplaatste aandelenkapitaal en overige financiële zaken zoals leningen en subsidies;
- het eigen- en vreemd vermogen;
- het resultaat.

B) Onder deze overzichtstabel staat per verbonden partij het risicomanagement toegelicht:

- eventuele risico's;
- verwachte risico-ontwikkelingen;
- het gevoerde/te voeren risicobeheer.

Wat is een verbonden partij?

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarin de gemeente een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Van *bestuurlijk* belang is sprake als de gemeente zeggenschap heeft in de verbonden partij. Ofwel uit hoofde van een vertegenwoordiging in het bestuur. Ofwel uit hoofde van stemrecht in de aandeelhoudersvergadering c.q. het algemeen bestuur van de verbonden partij.

We spreken van een *financieel* belang als de gemeente een lening heeft verstrekt, een garantie heeft afgegeven of aandeelhouder is, waarbij de gemeente deze financiële middelen kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente. Voorbeelden zijn het aandelenbelang dat onze gemeente heeft in een deelneming. Of in een gemeenschappelijke regeling of andere rechtspersoon waar een deel van de activiteiten van onze gemeente is belegd.

Als we als gemeente alléén een subsidierelatie hebben, is geen sprake van een financieel belang zoals bedoeld in het Besluit Begroting en Verantwoording. Indien de gemeente alleen een bestuurlijk of alleen een financieel belang heeft, is er geen sprake van een verbonden partij.

Beleidskaders/wet- en regelgeving

Welke kaders en uitvoeringsafspraken gelden binnen ons stelsel van verbonden partijen?

De kaders, uitvoeringsafspraken en beleidsuitgangspunten die gelden binnen het stelsel van onze verbonden partijen zijn terug te vinden in:

- [Raadsbesluit Kaders verbonden partijen gemeente 's-Hertogenbosch](#), juli 2011;
- [Raadsbesluit Raadscontrole op zware gemeenschappelijke regelingen en regionale samenwerkingsverbanden](#), april 2014*;
- [Raadsbesluit eindrapport van de rekenkamercommissie over verbonden partijen](#), 2011;
- [Raadsinformatiebrief periodieke evaluatie verbonden partijen 2019](#).

* op basis van dit raadsbesluit heeft de Bossche raad besloten om zware regionale samenwerkingsverbanden toe te voegen aan de lijst verbonden partijen in deze paragraaf.

Register verbonden partijen

Hoe heeft deze paragraaf een relatie met de beleidsprogramma's en met het Register verbonden partijen?

> Beleidsprogramma's in begroting en jaarrekening:

De paragraaf verbonden partijen geeft de financiële resultaten weer. Evenals een beeld van het risicobeheer. De beleidsmatige doelstellingen en resultaten staan niet in deze paragraaf. Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) staan de beleidsmatige zaken in de beleidsprogramma's opgenomen. In de onderstaande tabel staat per verbonden partij aangegeven in welk beleidsprogramma u de beleidsmatige zaken terug kunt vinden. In dit betreffende beleidsprogramma in de begroting zijn dus de beleidsmatige doelstellingen van de verbonden partij terug te vinden. En in het jaarverslag de verantwoording hierover. Sommige verbonden partijen hebben geen primair beleidsmatig doel. Bij deze staat als verwijzing naar het beleidsprogramma *n.v.t.* aangegeven.

> Register verbonden partijen op internet:

De paragraaf verbonden partijen informeert u over de financiële resultaten en risicogegevens die jaarlijks verschillen. De zogenaamde 'variabele' financiële gegevens. In de beleidsprogramma's vindt de variabele beleidsmatige gegevens terug. Ook willen we u constant informeren over een aantal 'vaste' gegevens rondom onze verbonden partijen. Voortaan zijn deze vast gegevens te allen tijde raadpleegbaar op internet. Deze gegevens zijn terug te vinden in het [Register verbonden partijen](#).

Leeswijzer: hoe kunt u het overzicht van de Verbonden partijen het beste lezen?

In het overzicht staan de financiële kerngegevens per verbonden partij. Uitgangspunt voor de vermelde cijfers zijn:

Jaarverslag t: § *verbonden partijen*: (concept) cijfers boekjaar t

Begroting t + 2: § *verbonden partijen*: definitieve, vastgestelde cijfers van boekjaar t

Indien onverhoopt deze gegevens nog niet ontvangen zijn staan de voorlopige cijfers van het boekjaar t opgenomen. Dit staat expliciet aangegeven.

We kennen in onze gemeente directe en indirecte vennootschappen/deelnemingen. In een *directe* deelneming hebben we als gemeente rechtstreeks een bestuurlijk en financieel belang. In een *indirecte* deelneming hebben we dat niet als gemeente. Bij indirecte deelnemingen ontstaat een 'moeder-dochter-relatie': een moederdeelneming neemt deel in één of meerdere dochters. Als gemeente hebben we dan alleen rechtstreeks zitting in de 'moeder'.

Vennootschappen en coöperaties

Kwekkeltijn BV

Sport en recreatie

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 18.151 (aandelenkapitaal)	€ 168.132	nog niet bekend	€ 301.410	nog niet bekend	nog niet bekend

Risicomanagement:

Het aantal bezoekers in de zomer is afhankelijk van het weer. De algemene reserve van deze vennootschap bedraagt € 149.981 (deze mag maximaal € 150.000 bedragen) en is toereikend om enkele slechtere jaarresultaten (als gevolg van minder bezoekers) op te kunnen vangen.

Landelijk en voor Kwekkeltijn BV is het steeds moeilijker om aan geschoold en ervaren zwembadpersoneel te komen. Al vanaf 2020 besteedt Kwekkeltijn BV extra veel aandacht aan werving en opleiding. Dit is gezien de arbeidsmarktomstandigheden echter niet voldoende en daarom heeft de BV in 2022 moeten besluiten de salarissen te verhogen met een toeslag. Ondanks deze maatregel is het de vraag of er ook in de toekomst voldoende gekwalificeerd personeel kan worden gevonden om de veiligheid van de bezoekers te waarborgen. Met gerichte wervingscampagnes wordt geprobeerd het personeelsbestand op peil te brengen en te houden. Als dit niet lukt, moet de openstelling beperkt worden (bijvoorbeeld niet alle dagen open) of het aantal bezoekers per tijdvak gelimiteerd worden.

Kwekkeltijn BV heeft net als andere zwembaden een fors energieverbruik. Voor 2023 heeft Kwekkeltijn BV nog een energiecontract met vaste, lage tarieven voor gas en elektra. Vanaf 2024 wordt aangesloten bij het gemeentelijk energiecontract. De afspraken die gemeente 's-Hertogenbosch regionaal en met de energieleverancier gemaakt heeft, biedt deze mogelijkheid. De energietarieven in 2024 liggen fors hoger dan in 2023. De extra kosten kunnen niet worden opgevangen binnen de bestaande exploitatie. Dit zal tot een aanvraag leiden door Kwekkeltijn BV van extra exploitatiesubsidie.

De huidige exploitatiesubsidie- en huurovereenkomst zijn afgesloten voor 2021 tot en met 2024. In 2024 start de voorbereiding voor nieuwe overeenkomsten vanaf 2025.

CSV Amsterdam BV

Beleggingen en overige baten en lasten

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 746 (3,73% aandelenkapitaal)	€ 210.079	€ 84.349	€ 13.351	€ 64.446	€ -125.730

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.
Uitsluitend voor
identificatiedoeleinden

Risicomanagement:

CSV zal voorlopig nog voortbestaan om op eigen kosten en risico namens DeponieZuid B.V. (vennootschap onder Attero Holding B.V.), in overleg met de aandeelhouderscommissie, de gerechtelijke procedure te voeren tegen de Belastingdienst ten aanzien van de naheffingsaanslag afvalstoffenbelasting.

In februari 2024 heeft CSV de motivering beroepschrift tegen de naheffingsaanslag afvalstoffenbelasting bij de Rechtbank ingediend. De Rechtbank heeft de Belastingdienst een termijn gesteld tot 22 maart 2024 voor het indienen van zijn verweerschrift. Afhankelijk van de uitspraak van de Rechtbank (verwachting eind 2024/begin 2025) zal, in overleg met aandeelhouderscommissie van CSV, de procedure al dan niet worden voortgezet.

Na afwikkeling van deze gerechtelijke procedure of eventuele voortijdige beëindiging van deze procedure (bijvoorbeeld door een mogelijk compromis tussen de Belastingdienst en CSV of een besluit van de aandeelhouderscommissie de procedure niet verder voort te zetten) zal CSV kunnen worden opgeheven en de resterende liquide middelen kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

In april 2024 zal het bestuur van de vennootschap een aanvullende kapitaalstorting vragen aan de aandeelhouders. Deze aanvullende kapitaalstorting zal op voorstel van het bestuur van de vennootschap worden verrekend met de vrijval als gevolg van de opheffing van Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV.

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het gestort aandelenkapitaal en het resterend werkkapitaal van deze vennootschap.

Publiek belang Elektriciteitsproductie BV

Beleggingen en overige baten en lasten

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 55.854 (3,73% aandelenkapitaal)	€ 1.480.014	€ 1.443.974	€ 9.914	€ 31.981	€ -/- 36.040

Risicomanagement:

Het bestuur van PBE heeft met het Ministerie van Klimaat en Energie, ZEH Energy BV en Energy Resources Holding BV in februari 2024 overeenstemming bereikt over de terugtreding van PBE als contractpartij uit het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele uit 2009. Daarmee resteren er geen openstaande contractuele verplichtingen meer en kan PBE als vennootschap worden ontbonden. Het bestuur van de vennootschap treft de voorbereidingen voor het opheffen van de vennootschap en om de resterende liquide middelen zo spoedig mogelijk na de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 25 april 2024 uit te keren aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

In april 2024 zal het bestuur van CSV Amsterdam BV een aanvullende kapitaalstorting vragen aan de aandeelhouders. Deze aanvullende kapitaalstorting zal op voorstel van het bestuur van de vennootschap worden verrekend met een deel van de vrijval als gevolg van de opheffing van Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV.

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het gestort aandelenkapitaal en het resterend werkkapitaal in deze vennootschap.

Enexis Holding

Beleggingen en overige baten en lasten

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 1,1 miljoen (3,73% aandelenkapitaal), € 18,7 miljoen (1 opgenomen lening), dividend	€ 5.441 miljoen	€ 5.320 miljoen	€ 4.907 miljoen	€ 5.140 miljoen	€ 72 miljoen

Risicomanagement:

Risicomanagement helpt het bedrijf om risico's voor het behalen van de doelen op tijd te onderkennen en beheersen. De aanpak van Enexis is geïntegreerd in de planning- en controlcyclus en in de reguliere processen. Daarbij wordt het risicobewustzijn binnen de organisatie gestimuleerd en medewerkers aangemoedigd om goed met risico's om te gaan. Met risico-assessments worden risico's op alle niveaus in de organisatie geïdentificeerd en geanalyseerd. Op basis daarvan worden maatregelen genomen. Het management is verantwoordelijk voor risicobeheersing. Daarbij krijgt het steun van business controllers en andere staffuncties. De groeps-risicomanagers van de afdeling Internal Audit & Risk coördineren het risicomanagementproces. Enexis hanteert voor risicomanagement het COSO ERM-model en het Three Lines Model, wereldwijde standaards op het gebied van risicomanagement.

In haar jaarverslag 2023 onderkent Enexis de volgende strategische risico's:

- Klantvraag wordt onvoldoende tijdig gerealiseerd door schaarste van personeel, materiaal en/of netwerkcapaciteit.
- Ongeautoriseerd gebruik van data en/of niet beschikbaar zijn van systemen door ontoereikende beveiligingsmaatregelen.
- Ongevallen van medewerkers en/of omstanders als gevolg van onveilige situaties en/of falende assets.
- Omvangrijke onderbrekingen energievoorziening.
- Financiële positie wordt slechter door prijzeffecten en effecten van energietransitie en reguleringsmethodiek.
- Wendbaarheid Enexis onvoldoende om complexe en rigoureuze veranderingen door te voeren.
- Reputatieschade omdat we niet adequaat reageren op klachten en klanten geen handelingsperspectief kunnen bieden.
- Beperkingen en onzekerheden regelgeving en vergunningsprocessen.

Enexis opereert in een gereguleerde markt en is financieel gezond. De vermogenskostenvergoeding van toezichthouder Autoriteit Consument & Markt (ACM) is gebaseerd op een A credit rating profiel. Enexis streeft ernaar financieel solide te blijven en wil tenminste een A-creditrating behouden. Bij Standard & Poor's is op dit moment sprake van een AA- met stabiele outlook voor Enexis. Bij Moody's is sprake van een credit rating Aa3 met stabiele outlook.

Eind 2022 hebben de 3 regionale netbeheerders (Enexis, Alliander en Stedin) en hun aandeelhouders een onderhandelaarsakkoord bereikt met het Rijk over de voorwaarden en het proces voor een toekomstige participatie door het Rijk als de kapitaalbehoefte de mogelijkheden van het bedrijf en de huidige aandeelhouders overstijgt. De Algemene Vergadering van Aandeelhouders heeft op 13 april 2023 ingestemd met dit afsprakenkader.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Beleggingen en overige baten en lasten

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
146.188 aandelen (0,26% aandelenkapitaal)	4.615 miljoen	4.721 miljoen	107.459 miljoen	110.819 miljoen	254 miljoen

Risicomanagement:

Het aangaan en beheersen van risico's is inherent aan de bedrijfsvoering van een bank. Zonder het accepteren van een bepaalde mate van krediet-, markt-, liquiditeits- en operationeel risico is het voeren van een bankbedrijf niet mogelijk. BNG Bank kent alleen een bankenboek en geen handelsboek. Het risicobeheer van BNG Bank is gericht op handhaving van het veilige risicoprofiel van de bank. Dit profiel komt tot uitdrukking in hoge externe kredietratings. Om deze reden hanteert BNG Bank een strak kapitalisatiebeleid, met ondergrenzen voor de leverage ratio en de Tier 1-ratio. Deze grenzen bepalen in combinatie met de beperking van de dienstverlening zoals vastgelegd in haar statuten het werkgebied en de actieradius van de bank. In haar jaarverslag beschrijft en rapporteert de Bank uitgebreid haar risicomanagement. Dit jaarverslag is beschikbaar via www.bngbank.nl/jaarverslag.

Brabant Water NV

Beleggingen en overige baten en lasten

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 563 (0,20% aandelenkapitaal)	€ 685 miljoen	€ 690 miljoen	€ 534 miljoen	€ 576 miljoen	€ 5 miljoen

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Risicobeheersing is een essentieel onderdeel van de bedrijfsvoering en richt zich met een brede invalshoek op alle facetten van de onderneming: van strategische en operationele risico's tot de betrouwbaarheid van financiële rapportages en het voldoen aan wet- en regelgeving. Onderdeel van dit risicobeleid is een zorgvuldige afweging welke risico's Brabant Water loopt, welke beheersmaatregelen ingezet worden en hoe Brabant Water controle houden op de effectiviteit en de naleving van de regels. Belangrijke uitgangspunten zijn veiligheid, financiën en reputatie. In haar jaarverslag beschrijft en rapporteert Brabant Water over haar risicomanagement. Dit jaarverslag is beschikbaar via jaarverslag.brabantwater.nl

N.V. Bossche Investeringsmaatschappij

Ruimte voor economie en voorzieningen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 3.557.637 (aandelenkapitaal), € 28,7 miljoen (leningen gemeente)	€ 27.020.000	€ 28.372.000	€ 36.753.000	€ 37.413.000	€ 1.352.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In het jaarverslag van de BIM wordt ingegaan op het risicomanagement. Risicomanagement is regelmatig onderwerp van gesprek tussen directie en raad van commissarissen. Het vormt een steeds belangrijker onderdeel van de besturing van de BIM. Jaarlijks wordt met de accountant gesproken over de interne risicobeheersingssystemen. De afgelopen paar jaar is verder gegaan met de ingezette procesoptimalisatie en is de BIM gestart met de implementatie van een nieuw geïntegreerd informatie verschaffend systeem.

Een belangrijk financieel risico bij de BIM ligt in de waardeontwikkeling van het onroerend goed. De bedrijfspanden in verhuurexploitatie zijn onroerende zaken die aangehouden worden om huuropbrengsten en/of waardestijgingen te realiseren. Ten behoeve van de jaarrekening wordt jaarlijks het vastgoed in eigendom van de BIM door een onafhankelijk extern taxateur getaxeerd. De algemene ontwikkelingen op de markt voor bedrijfsmatig vastgoed, alsmede de specifieke situatie per object, met name de bezettingsgraad, de lengte van de huurcontracten en de kwaliteit van de huurders worden daarbij kritisch tegen het licht gehouden. De externe accountant van de BIM heeft de afgelopen paar jaar steeds vastgesteld dat de externe taxaties goed bruikbaar zijn voor de onderbouwing van de actuele waardes van de panden.

De financieringsrisico's zijn sinds alle leningen van de BIM zijn ondergebracht bij de grootaandeelhouder de gemeente 's-Hertogenbosch relatief beperkt. In 2022 heeft de BIM een nieuw financieringsarrangement met de gemeente gesloten waarbij ondanks de herinvoering van een strak aflossingsschema de mogelijkheid bestaat om gedane aflossing opnieuw in een nieuwe lening op te nemen. Hiermee wordt vermeden dat de organisatie in liquiditeitsproblemen zou kunnen komen.

Wat het operationeel risico betreft is het van belang dat de BIM in control is in haar operatie.

In 2020 zijn meerdere acties ingezet en doorgezet die ertoe moeten gaan leiden dat informatie betrouwbaarder en sneller toegankelijk is. Met als doel tijdig te kunnen bijsturen.

In 2021 zijn diverse processen verder geprofessionaliseerd, waaronder het acceptatiebeleid en screeningsbeleid van nieuwe huurders en checks & balances in reguliere afdeling overschrijdende processen. In 2022 zijn deze processen gevolgd en waar nodig nog een stapje verder geprofessionaliseerd.

N.V. Maatschappij tot Exploitatie van Industriegebouwen

Ruimte voor economie en voorzieningen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d. Zie risicomanagement	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt

Risicomanagement:

De gemeente heeft haar aandelen in de NV MEI eind december 2019 verkocht.

Er is nog een financieel belang als verstrekker van leningen en via onze verbintenis als erfpachter. Het bestuurlijk belang is zeer beperkt via ons 'gouden aandeel'; één aandeel zonder winstrecht. Aan dit aandeel zijn gekoppeld een bijzonder vetorecht van de gemeente bij strategische besluiten van NV MEI / Libéma inzake de benaming van de Brabanthallen en de aanwending van de Brabanthallen. Het vetorecht inzake de aanwending van de Brabanthallen wordt uitsluitend uitgeoefend ter behartiging van de gerechtvaardigde belangen van de gemeente inzake veiligheid en openbare orde alsmede de beschermde monumentale status van de Brabanthallen. Bovendien heeft de gemeente bij de verkoop eind 2019 het recht verkregen om voor de duur van 15 jaar een commissaris te benoemen in het licht van het financieel belang dat de gemeente nog heeft als financier.

Brabant Life Sciences Seed Fonds B.V.

Ruimte voor economie en voorzieningen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 0,8 miljoen (aandelenkapitaal BIM)	€ 3.980.000	€ 4.282.000	€ 400.000	€ 460.000	€ 302.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Brabant Life Sciences Seed Fonds BV (BLSSF) is operationeel sinds 2009 met een fondsperiode van 10 jaar met de mogelijkheid tot verlenging. De RVO heeft op 15 september 2023 ingestemd voor de fondsverlenging tot 1 september 2025.

Vijf partijen, waar onder de BIM, investeren gezamenlijk € 4 miljoen. Van het rijk is een renteloze lening verkregen van € 4 miljoen. Tot slot is de provincie mede-participant. Zij heeft een bedrag van eveneens € 4 miljoen beschikbaar gesteld. Totaal was hiermee € 12 miljoen beschikbaar dat (grotendeels) als risicokapitaal is geïnvesteerd in nieuwe kleine Life Sciences bedrijven. Het fondsmanagement is in handen gesteld van WesterToren Innovation Ventures B.V.

Bosch Investeringsfonds B.V.

Ruimte voor economie en voorzieningen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 8 miljoen (lening)	€ - 1.119.000	€ - 2.014.000	€ 4.374.000	€ 5.375.000	€ -894.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Het Bosch Investeringsfonds (BIF) is eind 2016 door de BIM opgericht. De gemeente heeft hiervoor € 8 miljoen beschikbaar gesteld. Dit bedrag is door uw Raad opgenomen in de gemeentelijke begroting. Eind 2022 is hiervan € 5.350.0000 opgenomen. Het gaat hier om risicokapitaal dat geïnvesteerd wordt in jonge (innovatieve) bedrijven. BIF B.V. vormt samen met een aantal private investeerder een beleggingsfonds. Een voornemen tot financiering, uitbreiding van financiering of desinvestering wordt voorgelegd aan een investeringscommissie.

De BIM legt in haar hoedanigheid van bestuurder van BIF B.V. verantwoording af over het door haar gevoerde bestuur aan haar aandeelhouder(s) in de reguliere jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van de N.V. BIM. Minimaal wordt hiertoe het door een accountant goedgekeurde, definitieve jaarverslag inclusief jaarrekening van BIF N.V. over het afgesloten boekjaar ter informatie op de agenda van de aandeelhoudersvergadering van de N.V. BIM geplaatst. In december 2021 is besloten dat de termijn waarbinnen het BIF gebruik mag maken van trekkingsrechten te verlengen tot oktober 2024. Tevens is besloten dat de BIF 15% van de aan BIF toevertrouwde middelen na oktober 2024 mag reserveren voor vervolginvesteringen in bestaande participaties. Dit besluit heeft geen gevolgen voor de begroting omdat de bijdrage volledig is afgedekt. In december 2021 is uw raad via een raadsinformatiebrief hierover geïnformeerd.

Bossche Banen BV

Werk en inkomen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 30.000 (aandelenkapitaal)	€ 55.403	€ 53.928	€ 1.815	€ 1.452	€ -1.475

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers voor boekjaar 2023 zijn voorlopig.

De activiteiten van Bossche Banen BV zijn volledig afgebouwd en vanaf 1-1-2018 is er geen personeel meer in dienst bij de BV. Het financiële risico is dus beperkt. Voorlopig handhaven we nog de Bossche Banen BV omdat arbeidsrechtelijke uitwerkingen in relatie tot de Participatiewet nog volop in ontwikkeling zijn.

Schoonmaak Coöperatie

Werk en inkomen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
Coöperatieve vereniging met uitsluiting van aansprakelijkheid	€ 1.076.642	€ 1.929.000	€ 4.457.725	€ 2.989.000	€ 966.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers voor boekjaar 2023 zijn voorlopig.

De Schoonmaak Coöperatie is formeel aansprakelijk voor haar activiteiten. De leden zijn niet aansprakelijk voor door de Schoonmaak Coöperatie verrichte activiteiten en eventuele schulden. In de governance-structuur is geborgd dat fiscale, financiële en juridische risico's permanent worden gemonitord en dat over risico's en genomen maatregelen periodiek verantwoording wordt afgelegd aan de leden. De Raad van Commissarissen heeft daarnaast vanuit de 3 oorspronkelijk oprichtende Sociale Werkbedrijven een specifieke toezichthoudende en adviserende rol.

Het door inhouding van voordelige resultaten opgebouwde weerstandsvermogen stelt de organisatie in staat om onverwijld optredende financiële problemen zelf op te vangen.

BV Zuid Nederlandse Theatermaatschappij 's-Hertogenbosch

Cultureel klimaat

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 18.000 (aandelenkapitaal) € 3,4 miljoen (subsidie)	€ 3.012.606	€ 2.952.606	€ 1.132.369	€ 3.416.000	-/- € 60.000

Risicomanagement:

De belangrijkste risico's zijn de toekomstige exploitatie van het nieuwe Theater en de reserveopbouw.

Toekomstige exploitatie:

De eerder ingediende meerjarenraming is door de RvC opnieuw getoetst op houdbaarheid in het najaar van 2023. Na dit onderzoek meldde de RvC dat de meerjarenraming weliswaar op onderdelen moet worden aangepast maar dat het eindresultaat 2024, alsmede de meerjarenbegroting ongewijzigd blijft.

Reserveopbouw:

In de bouwperiode zijn extra kosten van € 2,25 miljoen gemaakt voor voorzieningen in het nieuwe theater.

Deze kosten zijn conform afspraak verschuldigd aan de gemeente. De RvC heeft aangegeven niet in staat te zijn geweest om hiervoor voldoende te reserveren. De reserve positie is daarmee lager dan verwacht.

Maatregelen

- Meer toezicht en sturing van de RvC.

- Scherper en frequenter informeren van de aandeelhouder dmv kwartaalrapportages en opvoeren van het aantal overleggen. Uitbreiden van het aantal commissarissen binnen de RvC

Met de aandeelhouder onderzoeken naar mogelijkheden voor tijdelijke financiering van verplichtingen (€ 2,25 mln).

Haverleij BV

Verstedelijking en wonen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 23.143 (aandelenkapitaal, waarvan € 7.714 in bezit BIM)	€ 13.245.000	€ 1.457.800	€ 1.867.400	€ 1.291.800	€ 212.500

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

De activiteiten van de B.V. waren sinds 2012 grotendeels bevroren en zijn in 2016 weer opgepakt. PPHP (Sjoerd Soeters) heeft een actueel stedenbouwkundig plan opgesteld voor de kastelen Oeverhuyze en Heesterburgh. Het kasteel Heesterburgh omvat 49 woningen en 24 appartementen en is inmiddels opgeleverd. Ook kasteel Oeverhuyze is ontwikkeld met 57 woningen en 14 appartementen en is opgeleverd. Het woonrijpmaken van Oeverhuyze wordt medio 2024 afgerond. Einde 2020 is overeenstemming bereikt over de verkoop van de golfbaan.

In 2022 heeft er een dividenduitkering van € 12.000.000 (€ 4.000.000 aan elk van de drie deelnemers) plaatsgevonden, waardoor het eigen vermogen aanzienlijk gedaald is.

De marktrisico's voor de B.V. zijn in deze afrondende fase zeer beperkt en kunnen binnen de vennootschap opgevangen worden, mede in het licht van het resterende eigen vermogen van de B.V.

Eind 2024 wordt de liquidatie van de B.V. voorbereid.

BV Paleiskwartier

Verstedelijking en wonen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 226.890 (aandelenkapitaal BIM)	€ 25.033.000	€ 17.370.000	€ 13.472.000	€ 17.873.000	€ 4.337.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In 2023 is het deelplan Terrazzo opgeleverd en is gestart met de bouw van het laatste deelplan van de BV Paleiskwartier: Palazzo. Afzetrisico's zijn beperkt door de verkoop van de huurwoningen en een deel van de commerciële ruimte aan beleggers. Ook is een deel van de overige woningen verkocht.

Als bij oplevering niet alle woningen en/of commerciële ruimte zijn verkocht, dan zijn maatregelen zoals het verhuren van gerealiseerde woningen en het zo nodig in delen verhuren van commerciële ruimte aan geïnteresseerde partijen, maar ook het in verhuurde staat verkopen van appartementen aan een belegger reële opties.

In het directieverslag wordt in een aparte paragraaf ingegaan op de door de vennootschap gebruikte financiële instrumenten. Het management bewaakt nadrukkelijk de liquiditeitspositie van de vennootschap. De onderneming bewaakt de liquiditeitspositie door middel van opvolgende liquiditeitsbegrotingen. Het management ziet erop toe dat voor de onderneming steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen en dat tevens voldoende financiële ruimte onder de beschikbare faciliteiten beschikbaar blijft.

CV Willemspoort

Verstedelijking en wonen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 6 miljoen (aandelenkapitaal, waarvan € 2 miljoen in het bezit van de BIM)	€ 1.900.900	€ 3.340.000	€ 820.800	€ 3.749.200	€ -/- 500.900

Risicomanagement:

Bovenstaande concept-cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

Het noordelijke plandeel is afgerond: Alle woningen zijn opgeleverd en de omliggende openbare ruimte is ingericht.

In het stedenbouwkundig plan voor Willemspoort Zuid zijn ongeveer 500 appartementen voorzien. Opgeteld bij de 300 appartementen in Noord levert dat een totaal van ongeveer 800 appartementen. Onderdeel van het stedenbouwkundig plan is een bezoekersgarage ten behoeve van bezoekers van zowel het JBZ als van Willemspoort. Deze parkeergarage P1 is inmiddels gerealiseerd en in gebruik genomen. Interparking exploiteert deze garage.

De provincie Noord-Brabant heeft voorjaar 2023 een vergunningenstop afgekondigd voor projecten waar sprake is van stikstofdepositie. Er vindt uitgebreid overleg plaats om hiervoor een oplossing te vinden en in 2025 te kunnen starten met de realisatie van Willemspoort-Zuid.

In dit stadium kan nog geen zekerheid worden gegeven over de gemeentelijke grondopbrengsten en de haalbaarheid van de grondexploitatie van de BV.

Bovenstaande betekent, dat de kans groot is, dat de historische boekwaarde van € 5,6 miljoen, die zwaar op het plan drukt, niet (volledig) terugverdiend kan worden.

In de gemeentelijke jaarrekening 2013 is uit voorzichtigheidsoverwegingen binnen het grondbedrijf op dit project een voorziening ter grootte van € 4 miljoen getroffen. Als gevolg van onder andere lagere rentekosten is deze voorziening inmiddels bijgesteld naar € 2,9 miljoen. De B.V. en het grondbedrijf blijven de risico's van het project kritisch beoordelen.

Door kapitaalstortingen vanuit de N.V. BIM en Heijmans Vastgoed Deelnemingen BV is het eigen vermogen toegenomen in 2022. Het vreemd vermogen is eveneens gestegen in 2022, met name door vooruitontvangen bedragen van BrabantWonen voor plankosten, waarborgsom en eenmalige vergoeding voor de verplichting tot de vestiging van een erfdienstbaarheid voor parkeerplaatsen. Het negatieve resultaat komt met name door kosten uitbesteed werk en andere externe kosten.

Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu UA

Energie, duurzaamheid en milieu

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
Coöperatieve vereniging met uitsluiting van aansprakelijkheid, bijdrage bij toetreding € 30.000, jaarlijkse bijdrage € 40.000	€ 1.700.208	€ 1.776.276	€ 41.887.733	€ 37.125.879	€ 76.068

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers zijn gebaseerd op basis van de jaarrekening 2022.

De Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu U.A. is begin 2009 opgericht en heeft als belangrijkste doel het voor haar leden bereiken van de hoogst mogelijke kwaliteit tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten v.w.b. het inzamelen en verwerken van afval. De coöperatieve vereniging is de juiste entiteit welke past bij de gestelde doelen van de (toekomstige) leden en de toekomstige ontwikkelingen. De coöperatieve vereniging is een rechtspersoon en dus aansprakelijk voor haar doen en laten. De Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu U.A. is een CV met een uitgesloten aansprakelijkheid. Het lidmaatschap van de gemeente 's-Hertogenbosch van de Coöperatieve Vereniging Midwaste Milieu U.A. betekent dat de gemeente niet aansprakelijk is voor nadelige gevolgen van overeenkomsten die de coöperatie sluit met andere partijen (andere leden en derden). Binnen de coöperatie zijn wij uitsluitend aansprakelijk voor die zaken waarvoor wij zelf een overeenkomst hebben gesloten met de coöperatie.

BV Willemspoort

Verstedelijking en wonen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 18.000 (aandelenkapitaal, waarvan € 6.000 in het bezit van de gemeente 's-Hertogenbosch)	€ -/- 60.300	€ -/- 67.700	€ 144.100	€ 144.400	€ -/- 7.400

Risicomanagement:

Bovenstaande concept-cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In het jaarverslag van Willemspoort B.V. wordt niet ingegaan op het risicomanagement, omdat gebruik gemaakt wordt van de vrijstelling tot het opstellen van een bestuursverslag. Risicomanagement is regelmatig onderwerp van gesprek tussen directie en raad van commissarissen. Het vormt een belangrijk onderdeel van de besturing van Willemspoort.

Brabantring B.V.

Ruimte voor economie en voorzieningen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 119.999,88 (aandelenkapitaal)	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt

Risicomanagement:

Gemeente 's-Hertogenbosch loopt financieel risico ter waarde van het aandelenkapitaal in BrabantRing B.V. Dit risico wordt gemitigeerd omdat de gemeente een beperkt aandeel heeft van 5,2% (net als andere gemeenten) ten opzichte van grootaandeelhouders provincie Noord-Brabant (30,2%) en BRE-EFX (49%). De grootaandeelhouders zullen actief financiële risico's beheersen. Een onafhankelijke RvC houdt toezicht op het beleid van de bestuurder en op de algemene gang van zaken in BrabantRing B.V. De RvC-leden hebben samen een brede ondernemings- en maatschappelijke ervaring, kennis van start-ups en technologie, informatiebeveiliging en regelgeving. Eén van de drie RvC-leden behartigt het belang van de publieke partijen (gemeenten en provincie). BrabantRing B.V. levert diensten, zij investeert niet in grote infrastructurele projecten met hoog risico; er wordt gebruik gemaakt van een bestaand netwerk van glasvezelverbindingen. BRE-EFX brengt een deel van haar activa (apparatuur en contracten) in tbv haar aandeel in de B.V., waar de publieke partijen liquide middelen storten. De inbreng wordt geëffectueerd voor 31 december 2023; mocht dit onverhoopt niet lukken dan heeft de gemeente het recht om zich terug te trekken. Daarnaast zullen de ingebrachte activa worden ontvlochten van de achterblijvende activa in BRE-EFX ten bate van de continuïteit van BrabantRing B.V. BrabantRing B.V. biedt diensten aan die in principe ook door commerciële partijen zouden kunnen worden vervuld. Er kan sprake van ongeoorloofde staatssteun zijn als de publieke partijen BrabantRing B.V. zouden bevoordelen. Omdat zij echter tegen marktconforme voorwaarden deelnemen in de B.V. is dit niet het geval; dit is getoetst door een onafhankelijk juridisch adviseur.

Gemeenschappelijke regelingen

Veiligheidsregio Brabant-Noord

Veiligheid

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 63,70 per inwoner	€ 15.924.000	€ 17.628.000	€ 44.539.000	€ 67.212.000	€ 1.526.000

Risicomanagement:

De 3 belangrijkste risico's zijn:

- Grotere prijsstijging overige bestaande lasten
- Cyberincident/Datalek
- Ontwikkeling huisvesting nieuwbouw/renovatie en bijbehorende kapitaallasten en huisvestingskosten

Het totale bedrag aan risico's is gekwantificeerd op € 3 miljoen.

Bij VRBN bestaat de weerstandscapaciteit uit de algemene reserve die per 31 december 2023 de stand van € 2,4 miljoen had.

In de nota Weerstandsvermogen en risicomanagement 2024 is de boven- en ondergrens van de algemene reserve gebaseerd op het totaal van de baten in de begroting van VRBN. In de begroting komt het totaal van de baten boven de € 60 miljoen en daardoor komt de onder- en bovengrens hoger te liggen op respectievelijk € 2,4 miljoen en € 3,2 miljoen. Dit was € 2 miljoen en € 2,4 miljoen.

Heesch-West

Ruimte voor economie en voorzieningen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
58% batig/nadelig saldo ten gunste/laste van de gemeente 's-Hertogenbosch	-/- € 216.772	-/- € 216.772	€ 37.000.000	€ 49.000.000	€ 0,-

Risicomanagement:

Het vreemde vermogen bestaat uit de aangetrokken geldleningen. In juli 2023 is aanvullend € 12 miljoen aangetrokken.

De grondexploitatie van de GR Heesch-West wordt elk jaar geactualiseerd en bij tekorten zullen de deelnemende gemeenten (Bernheze, 's-Hertogenbosch en Oss) het tekort aanvullen. Hierdoor is er geen reserve als weerstandsvermogen binnen de GR nodig. De geactualiseerde exploitatieberekening van begin 2024 sluit met een tekort van € 43,7 miljoen. De deelnemende gemeenten hebben daarop hun verliesvoorziening afgestemd (€ 43,7 miljoen) en deze is bij overdracht van de gronden in april 2022 eveneens overgedragen. Verder is er een beperkt beschikbare weerstandscapaciteit in de grondexploitatie bij het budget bouw- en woonrijp maken opgenomen (post voorzien) en is er een behoedzaamheidsmarge aangehouden voor wat de grondopbrengsten.

GGD Hart voor Brabant

Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 37,18 per inwoner voor het jaar 2023	€ 7.376.000	€ 4.024.000	€ 20.068.000	€ 17.769.000	-/- €349.000

Risicomanagement:

De GGD Hart van Brabant wijdt een aparte paragraaf in haar begroting aan weerstandsvermogen en risicobeheersing. De belangrijkste risico's worden vermeld en toegelicht, inclusief een inschatting van het risicobedrag en de kans waarin een risico zich kan voordoen. Vanaf 2022 is er een risicobedrag van € 1,5 miljoen (ondergrens) tot 5,2 miljoen (bovengrens) ingeschat wat door de algemene reserve gedekt zou moeten worden. Het gaat dan met name om:

- Hoge inflatie en koststijgingen verminderen (kans zeer groot- impact zeer groot €2 miljoen)

De hoge inflatie werkt inmiddels door in zeer forse stijgingen van de personeelskosten (CAO-stijgingen) en de materiele kosten (aanpassing van nieuwe inkoopcontracten en in de jaarlijkse prijsaanpassing van lopende afspraken). De GGD krijgt via de indexeringssystematiek (van de gemeente Tilburg) compensatie voor deze loon- en prijsstijgingen. De indexering loopt, met een vertraging, uiteindelijk gelijk met de werkelijke stijging van lonen en prijzen. Het verschil tussen

de begrote indexering en werkelijke stijging wordt onder normale omstandigheden opgevangen in de exploitatie of via de algemene reserve. Het verschil is nu dusdanig groot dat de financiële gevolgen van o.a. de nieuwe CAO in 2023 niet opgevangen kunnen worden vanuit de algemene reserve zonder daarbij door de ondergrens (€ 1,5 miljoen) te zakken.

- informatiebeveiliging onvoldoende op orde (kans groot- impact groot € PM)

De impact blijft groot omdat we steeds afhankelijker zijn van de IT-infrastructuur. Er worden maatregelen genomen om de informatiebeveiliging te verbeteren en informatieveilig gedrag van medewerkers te stimuleren. Tegelijkertijd wordt de cyberdreiging steeds groter.

- Onvoldoende binden en boeien van medewerkers (kans groot-impact groot (€ 825.000 in 2023 tot € 625.000 in de periode 2024-2026)

Het risico dat medewerkers op cruciale functies vertrekken. Er wordt aandacht besteed aan opleiding, ontwikkeling en arbeidsomstandigheden. Het risico wordt versterkt door de aanhoudende schaarste op de arbeidsmarkt. In 2022/2023 heeft een onderhoudstraject cq. actualisatie van het functieboek gelopen. De kosten die dit met zich meebrengt worden zoveel mogelijk binnen de eigen begroting opgevangen middels het transitieplan programma financieel fit & gezond 2023-2026.

- Toenemend aantal specifieke uitkeringen (SPUK's) (kans klein – impact groot € PM)

Er is sprake van een toenemend aantal specifieke uitkeringen en de daaraan gekoppelde verantwoordingslast. Er wordt een aanzienlijke inzet gevraagd, maar onzeker is of de middelen en de daaraan gekoppelde activiteiten een structureel karakter krijgen. Dit maakt het risicovol om langlopende verplichtingen aan te gaan en de bedrijfsvoering hieromtrent duurzaam te organiseren.

- Niet meer kunnen voortbestaan van de GGD in de huidige vorm (kans middel groot- impact zeer groot)

De coronacrisis leidt tot andere sturing bij crises (van infectieziekten). Dit risico wordt beperkt door beter samen te werken met GGD's en andere instellingen.

- Indexering gemeentelijke bijdrage (kans middel groot- impact zeer groot € PM)

Het risico dat gemeenten zich niet kunnen vinden in de (afgesproken) indexering. De noodzaak wordt telkens onder de aandacht gebracht.

- Niet invulbare vacatures op vitale functies (kans groot- impact groot € PM)

Het is soms moeilijk om vacatures in te vullen voor vitale functies, wat kan leiden tot achterstanden in het primaire proces. Ondanks gerichte acties, lukt het niet altijd vacante vacatures tijdig in te vullen.

- Hoog ziekteverzuim (kans groot- impact middel groot € 0,9 miljoen)

Dit kan leiden tot achterstanden in en druk op (een deel van de) diensten. Er wordt ingezet op vitaliteit van medewerkers en zo nodig worden doelen bijgesteld.

- Fluctuaties in omzet plustaken (kans middel groot- impact groot € 1 miljoen)

De omzet van plustaken kan veranderen zonder dat de GGD de organisatie hierop kan aanpassen. We beperken dit risico door actief accountmanagement.

Na vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening 2023 is de stand van de reserves:

- Algemene reserve € 0,6 miljoen
- Bestemmingsreserves € 3,8 miljoen

De algemene reserve is per balansdatum niet toereikend voor de dekking van de risico's en andere onverwachte ontwikkelingen. De reden waardoor de algemene reserve onder haar ondergrens zakte, heeft een incidenteel en tijdelijk karakter:

- de verslechterde financiële positie is één op één het gevolg van gestegen personele kosten door het CAO-akkoord 2023
- de (meer)kosten uit het transitieplan programma financieel fit & gezond 2023-2026

Deze hogere kosten worden in de begroting 2024 gecorrigeerd via de indexeringssystematiek van de gemeentelijke bijdrage en leiden incidenteel tot een hogere bijdrage in 2024 voor onze gemeente.

Ondanks de verslechterde financiële positie is de verwachting dat het normaal geldend repressief toezicht van de Provincie onverminderd van kracht blijft.

Heesch-West

Ruimte voor economie en voorzieningen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
58% batig/nadelig saldo ten gunste/laste van de gemeente 's-Hertogenbosch	-/- € 216.772	-/- € 216.772	€ 37.000.000	€ 49.000.000	€ 0,-

Risicomanagement:

Het vreemde vermogen bestaat uit de aangetrokken geldleningen. In juli 2023 is aanvullend € 12 miljoen aangetrokken.

De grondexploitatie van de GR Heesch-West wordt elk jaar geactualiseerd en bij tekorten zullen de deelnemende gemeenten (Bernheze, 's-Hertogenbosch en Oss) het tekort aanvullen. Hierdoor is er geen reserve als weerstandsvermogen binnen de GR nodig. De geactualiseerde exploitatieberekening van begin 2024 sluit met een tekort van € 43,7 miljoen. De deelnemende gemeenten hebben daarop hun verliesvoorziening afgestemd (€ 43,7 miljoen) en deze is bij overdracht van de gronden in april 2022 eveneens overgedragen. Verder is er een beperkt beschikbare weerstandscapaciteit in de grondexploitatie bij het budget bouw- en woonrijp maken opgenomen (post voorzien) en is er een behoedzaamheidsmarge aangehouden voor wat de grondopbrengsten.

Omgevingsdienst Brabant-Noord

Energie, duurzaamheid en milieu

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
112,60 gemiddelde kostprijs per uur voor 2024	€ 10.127.000	€ 9.040.000	€ 11.380.000	€ 10.291.000	€ 988.000

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

In de begroting van de ODBN is een paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen. De ODBN streeft ernaar om de onderkende risico's zoveel mogelijk te ondervangen door het treffen van beheersmaatregelen, het afsluiten van verzekeringen en/of buffers te vormen voor niet voorzienbare financiële tegenvallers. Ze hebben de risico's in beeld gebracht en de "waarde" die aan deze risico's is verbonden, vastgesteld. Daarmee zijn deze risico's ook vanuit financieel oogpunt voldoende afgedekt. Belangrijkste risico's die de ODBN onderkent zijn externe ontwikkelingen als gevolg van bijvoorbeeld landelijke politieke besluitvorming, het niet realiseren van opdrachtvolume en onvoorziene prijsstijgingen. Verder speelt de krapte op de arbeidsmarkt, waardoor het moeilijk is om vrijvallende functies adequaat in te vullen. Ook is de mogelijke onevenredige stijgende tarieven van de inhuur als risico aangemerkt.

Overige verbonden partijen

Regionaal samenwerkingsverband Noord Oost Brabant/AgrifoodCapital

Verstedelijking en wonen

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 3,00 per inwoner per jaar	€ 197.646	€ 370.189	€ 3.179.555	€ 3.534.846	€ 60.532

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op boekjaar 2022.

De bestuurlijke regionale samenwerking kent beperkte risico's omdat zij alleen participeert in overheidsprojecten. De regionale samenwerking wordt vanaf 1 april 2021 gepositioneerd als RNOB. RNOB is zelf geen opdrachtgever maar dit zijn de gezamenlijke deelnemende gemeenten en twee Waterschappen. Deze worden rechtsgeldig vertegenwoordigd door de gemeente 's-Hertogenbosch als penvoerder. De basis voor de samenwerking is een convenant met een looptijd van 1-1-2021 tot en met 1-1-2024. Dit convenant is door alle raden en besturen goedgekeurd en door de colleges en Waterschappen ondertekend. RNOB heeft een langlopende opdrachtovereenkomst met Agrifood Capital BV. Deze looptijd loopt synchroon met het convenant. Het jaarplan van Agrifood Capital BV wordt door het stichtingsbestuur goedgekeurd. Dit jaarplan vormt de basis voor de uitvoering van de opdracht die door RNOB vanuit de bijdragen wordt gefinancierd. De BV participeert in publieke en private projecten. De hoogte van het totale bedrag is gelimiteerd tot de opdrachtwaarde van € 1 miljoen. Agrifood Capital B.V. probeert zo veel mogelijk additionele publieke en private (Europese) financiering te verkrijgen bij de uitvoering van haar projecten. De Stichting Agrifood Capital houdt 100% van de aandelen en het stichtingsbestuur bestaat uit vertegenwoordigers van RNOB, de regionale opleidingsinstituten en vertegenwoordigers van werkgeversverenigingen.

Een Raad van Commissarissen houdt toezicht op Agrifood Capital B.V. Het risico is dat de stichting AgriFood Capital en de BV Agrifood Capital in financiële problemen kunnen komen. In dat geval is de regio Noordoost Brabant als deelnemer in het stichtingsbestuur en daarmee de gemeenten als deelnemers in de regionale samenwerking (mede) verantwoordelijk. Het financiële risico is echter beperkt tot het aandelenkapitaal van € 1,--.

Brabantstad

Bestuursorganen en -ondersteuning

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
€ 73.127 bijdrage per partner.	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt

Risicomanagement:

Het bestuurlijke netwerk Brabantstad is een samenwerking van de B5-steden en de provincie. Er is geen sprake van een afzonderlijke rechtspersoon. Besluitvorming in het netwerk, gebeurt door de vijf gemeenten en de provincie. Gezamenlijke projecten en lobby zijn samenwerkingen tussen de partners in het netwerk, op basis van gelijkwaardigheid. De risico's zijn beperkt.

Stadsgewest

Bestuursorganen en -ondersteuning

Geplaatst aandelenkapitaal, Rekening courant, leningen, garanties, subsidies e.d.	Financieel belang				
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Resultaat
	01-01-2023	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2023	2023
n.v.t	€ -/- 1.733.000	€ -/- 1.733.000	€ 2.500.000	€ 2.500.000	nihil

Risicomanagement:

Bovenstaande cijfers zijn gebaseerd op basis van de begroting 2024.

Het takenpakket van het Stadsgewest is beperkt tot het beheer van de gesloten stortplaats Vlagheide te Schijndel. Bij Begroting 2020 is besloten om € 4,5 MIO van het negatief saldo af te rekenen met de gemeenten die hiervoor een voorziening hadden getroffen. Het resterende negatief saldo (€ 1,733 MIO) wordt gefinancierd met een lening van de gemeente 's-Hertogenbosch. Het bestuur verwacht de lening af te kunnen lossen uit teveel opgebouwd doelvermogen in het nazorgfonds voor de eeuwigdurende nazorg van stortplaats Vlagheide. De overdracht van de nazorg aan de Provincie vindt niet eerder plaats dan 2029. Het opgebouwde doelvermogen bij de Provincie bedraagt € 16,8 MIO (stand februari 2022). Vanaf 2021 is sprake van een dekking van de lasten van de exploitatie uit een bedrag (€ 1,04 voor 2023) per inwoner van het Stadsgewest 's-Hertogenbosch, het resterende negatieve saldo groeit niet meer.

GRONDBELEID

Inleiding

Voor u ligt de paragraaf Grondbeleid 2023 waarin verantwoording wordt afgelegd over het gevoerde en te voeren grondbeleid in de gemeente 's-Hertogenbosch. De opbouw van de paragraaf is vergelijkbaar met die van voorgaande jaren en begint met een managementsamenvatting.

Samenvatting (financiële) resultaten Grondbeleid

In de paragraaf Grondbeleid wordt verantwoording afgelegd over het gevoerde grondbeleid in het afgelopen jaar en wordt een doorkijk gegeven naar de toekomst.

Samenvattend kan worden gesteld dat de resultaten over het afgelopen jaar goed te noemen zijn, met de uitgifte van bouwgrond voor bijna 400 woningen en de uitgifte van circa 2,0 ha voor bedrijven.

Mede door deze relatief gunstige verkoopresultaten is er het afgelopen jaar circa € 22,1 miljoen aan inkomsten in de grondexploitaties gerealiseerd en circa € 14,0 miljoen aan uitgaven gedaan.

De algemene reserve van het grondbedrijf is het afgelopen jaar met ruim € 4,7 miljoen gegroeid tot een bedrag van € 54,3 miljoen. Dit is met name het gevolg van de tussentijdse winstnemingen in de grondexploitaties (€ 3,4 miljoen) en de uitkering van dividend (€ 3,0 miljoen) in het samenwerkingsverband Paleiskwartier waarin de gemeente als aandeelhouder participeert.

Voor het kunnen opvangen van de conjuncturele- en projectrisico's van het grondbedrijf is een bedrag benodigd van € 50,3 miljoen, het zogenaamde weerstandsvermogen. Het verschil van afgerond € 4,0 miljoen, tussen het benodigde weerstandsvermogen (€ 50,3 miljoen) en de aanwezige reserve (€ 54,3 miljoen) is in 2023 afgedragen aan het structuurfonds. In de Managementrapportage gingen wij eveneens uit van een afdracht van € 4,0 miljoen.

Voor de toekomst is het van groot belang om de woningbouwproductie zo veel mogelijk op peil te houden. Hier zetten wij ons grondbeleid op in. Dit kunnen wij als gemeente niet alleen en dit vraagt om een goede samenwerking met andere partners, waaronder het Rijk, Provincie, corporaties en ontwikkelaars, maar ook particuliere initiatiefnemers.

De woning- en vastgoedmarkt laat sinds de tweede helft van 2023 een herstel zien als gevolg van een toenemend consumentenvertrouwen, ingegeven door de gestabiliseerde hypotheekrente en gestegen inkomens. De bouw van nieuwe woningen heeft echter te maken met een aantal problemen. Grote bottlenecks voor de woningbouw de komende jaren zijn onder andere de hoge bouwkosten, het stikstofdossier en juridische vertragingen. Ook netcongestie, waardoor nieuwe woonwijken niet op het elektriciteitsnetwerk aangesloten kunnen worden, zorgt steeds vaker voor vertraging. Deze problematiek kan ook gevolgen hebben voor de toekomstige resultaten van het grondbedrijf. De ontwikkelingen in de markt monitoren wij continu en verwerken wij indien nodig in de ramingen van de projecten.

Daarnaast zien wij dat het financieel haalbaar maken van nieuwe gebiedsontwikkelingen, die met name binnenstedelijk worden opgepakt, niet eenvoudig is. Dit heeft onder andere te maken met de ambities omtrent betaalbaar wonen, groen, water en duurzaamheid.

Grondbeleid

1.1 Algemeen

Het grondbeleid van de gemeente 's-Hertogenbosch is vastgelegd in de Nota Grondbeleid die door de gemeenteraad 30 januari 2018 is vastgesteld. In deze Nota zijn de beleidskaders vastgelegd voor de wijze waarop de gemeente de gewenste verandering van het grondgebruik en de beleidsdoelen wil realiseren. Hierbij kan onder andere worden gedacht aan de beleidsvelden wonen, werken, recreëren, winkelen, verkeer en vervoer, etc.

Met de keuze tussen actief grondbeleid en faciliterend grondbeleid geeft de gemeente aan, hoe zij de regie op de gewenste ruimtelijke invulling wil bereiken.

1.2 Doel grondbeleid

In de Nota Grondbeleid is het doel van het gemeentelijk grondbeleid als volgt geformuleerd: "het voor de gemeentelijke doelstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening creëren van ruimte voor wonen, werken, winkelen en recreëren in zowel uitleggebieden als bestaand stedelijk gebied, door het oppakken of ondersteunen van concrete ontwikkelinitiatieven. Het grondbeleid wordt daarbij tevens ingezet voor het stimuleren van duurzaamheid".

1.3 Keuze voor grondbeleid

De vorm van grondbeleid (actief, faciliterend of mogelijk een mengvorm) wordt afhankelijk van de situatie gekozen. Uitgangspunt is hierbij **actief grondbeleid**, tenzij dit op basis van factoren als grondposities, gemeentelijke doelstellingen, mogelijkheid tot sturing, risicoprofiel, verwacht financieel resultaat en/of benodigde deskundigheid onwenselijk of niet goed mogelijk is.

Het grondbeleid doorloopt qua proces de volgende stappen:

Voor complexe gebiedsontwikkelingen of herstructureringen die een groot tijdsbeslag kennen en waarvoor de gemeente een sterke sturende rol noodzakelijk vindt, wordt met private partijen onderzocht of samenwerking via een Publiek Private Samenwerking (grond en/of vastgoedexploitatie) tot de mogelijkheden behoort. Voorbeelden binnen onze gemeente zijn de PPS Paleiskwartier en Willemspoort.

In het geval van faciliterend grondbeleid streeft de gemeente 's-Hertogenbosch naar het afsluiten van anterieure overeenkomsten met de initiatiefnemers. Het uitgangspunt hierbij is om de door de gemeente te maken kosten te verhalen op de initiatiefnemer, waarbij mogelijk locatie-eisen gesteld worden, om de gemeentelijke doelstellingen te waarborgen.

1.4 Financieel beleid Grondbedrijf

Het voeren van (actief) grondbeleid brengt risico's met zich mee. Door een voorzichtig en behoudend financieel beleid te voeren wordt de kans op negatieve financiële verrassingen zo klein mogelijk gehouden. Dit financieel beleid wordt ook voor de komende jaren voortgezet.

Grondexploitatie voor nieuwe ontwikkelingen dienen minimaal sluitend te zijn, waarbij tijdens de realisatie het eindresultaat verder wordt geoptimaliseerd. We merken dat dit uitgangspunt hoe langer hoe meer onder druk komt te staan. Door de ambities, extra opgaven voor water, groen en energie en het aandeel betaalbare woningen maken het enorm lastig om tot een (minimaal) sluitende grondexploitatie te komen voor de nieuwe stedelijke ontwikkelingen.

1.5 Financiële grondslagen bij faciliterend grondbeleid

Bij faciliterend grondbeleid heeft de gemeente zelf geen grond in haar bezit. De grondexploitatie wordt in deze gevallen voor rekening en risico van een private initiatiefnemer gevoerd.

Uitgangspunt voor het faciliterend grondbeleid -de zogenaamde kostenverhaalsprojecten- is dat de gemeente de door haar gemaakte kosten volledig verhaald op de initiatiefnemer.

1.6 Grondprijsbeleid

Grondprijzen worden, rekening houdend met de specifieke gebruiksfunctie- en mogelijkheden, marktconform vastgesteld. Hierbij wordt rekening gehouden met lagere, marktconforme prijzen bij specifieke gebruiksfuncties (sociale huur en koop en niet-commerciële voorzieningen van algemeen belang).

Het grond(prijs)beleid wordt tevens ingezet om beleidsdoelstellingen te realiseren, waaronder beleidsdoelen op het gebied van duurzaamheid, wonen en economie. Met het vragen van marktconforme grondprijzen wordt tevens een vermeende staatssteun voorkomen.

1.7 Dotaties aan bestemmingsreserve Grote Werken (voor bovenwijkse voorzieningen)

Onder bovenwijkse voorzieningen wordt verstaan: werken, maatregelen en voorzieningen die van belang zijn voor een groot deel van de stad. Deze voorzieningen hebben vaak betrekking op het stedelijk weefsel van infrastructuur die niet alleen van belang is voor de verkeersdoorstroming en -afwikkeling, maar ook voor de ontsluiting van bestaande én nieuwe wijken.

Alle toekomstige werken zijn in beeld gebracht aan de hand van het investeringsplan en het structuurfonds. Gemeentelijke projecten met een verwacht positief resultaat en particuliere initiatieven dragen bij aan de bovenwijkse voorzieningen. In de berekening van de bijdrage wordt het draagkrachtbeginsel toegepast, dat wil zeggen dat bijvoorbeeld duurdere woningen in verhouding meer moeten bijdragen dan sociale woningen.

De gemeente heeft hiervoor een Nota Bovenwijks waarin deze methodiek en onderbouwing is vastgelegd.

1.8 Risicomanagement

Bij grondexploitaties lopen gemeenten risico's. Het financiële risico voor gemeenten is bij actief grondbeleid over het algemeen groot omdat dit gemoeid gaat met omvangrijke gemeentelijke (voor)investeringen die pas later door de inkomsten uit grondverkoop worden afgedekt.

Het financiële risico is voor de gemeente bij faciliterend grondbeleid relatief beperkt omdat de gemeente uitsluitend kosten verhaalt op particuliere ontwikkelaars.

Het regelmatig en systematisch onderzoeken en kwantificeren van de risico's die de financiële haalbaarheid van een project bedreigen en het formuleren en toepassen van maatregelen, waarmee deze risico's zo doeltreffend mogelijk beheerst kunnen worden, noemen we risicomanagement.

Binnen het grondbedrijf wordt een buffer aangehouden om deze risico's te kunnen opvangen indien deze zouden optreden (het benodigde weerstandsvermogen).

1.9 Algemene reserve grondbedrijf

Door de financiële resultaten uit het verleden van afgesloten grondexploitaties en de genomen tussentijdse winsten is inmiddels een algemene reserve grondbedrijf gevormd.

Het doel van deze reserve is meervoudig:

- Het afdekken van conjuncturele- en projectrisico's
- Het opvangen van de eindresultaten van af te sluiten grondexploitaties en jaarresultaten van de kostenverhaalsprojecten en overige gronden en panden (Materieel Vast Activa)
- Het afwaarderen van strategische gronden voor zover de boekwaarde hoger is dan de marktwaarde van de grond bij de huidige bestemming

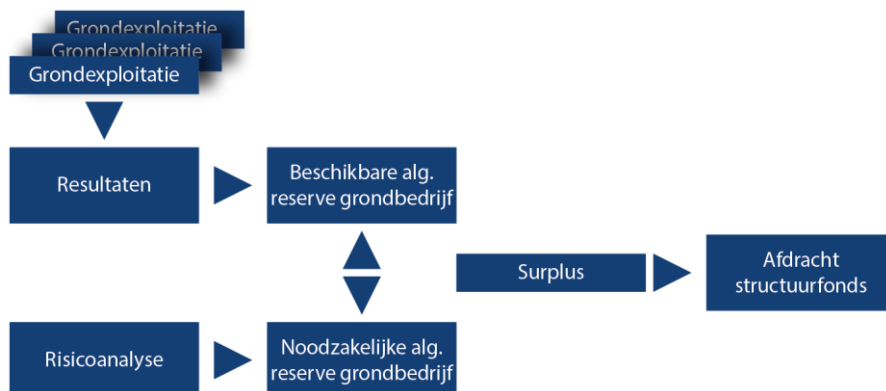
De reserve wordt gevoed door:

- Voordelige saldi bij het sluiten van grondexploitaties en incidentele verkoopwinsten bij het afstoten van gemeentelijk onroerend goed (gronden en panden)
- Tussentijdse winstnemingen uit grondexploitaties
- Financieel resultaat van samenwerkingsverbanden (PPS) voor de gebiedsontwikkelingen waarin de gemeente participeert, denk onder andere aan dividenduitkeringen.

1.10 Afdracht aan het Structuurfonds

Voor zover de algemene reserve grondbedrijf een grotere omvang kent dan op basis van de risico-inventarisatie noodzakelijk is, wordt het meerdere afgedragen aan het structuurfonds.

Indien echter de benodigde weerstandscapaciteit het saldo van de reserve overstijgt, dan moet het saldo van de algemene reserve eerst worden aangevuld uit toekomstige resultaten dan wel uit de algemene middelen. Onderstaand is dit schematisch weergegeven.

1.11 Verantwoording over het gevoerde grondbeleid

Voor het afleggen van verantwoording over het grondbeleid en de financiële effecten ervan is aangesloten met de reguliere planning en control momenten van de gemeente.

Jaarrekening

In de jaarrekening legt het college verantwoording af over de resultaten en effecten van het gevoerde grondbeleid van het voorgaande jaar. Daarnaast wordt de prognose van de projecten (inkomsten en uitgaven) geactualiseerd. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in paragraaf 3.12 van deze paragraaf Grondbeleid 2023.

Tussentijdse Rapportage Grondbedrijf (MARAP)

Tussentijds worden de grondexploitaties en kostenverhaalsprojecten geactualiseerd, met het doel om te bezien in welke mate de prognoses omtrent inkomsten en uitgaven in de diverse complexen naar verwachting gerealiseerd gaan worden. Deze "peilstok" wordt in het derde kwartaal er in gestoken, op basis waarvan de rapportage wordt opgesteld. In december worden deze bevindingen opgenomen in de gemeentelijke Managementrapportage en aan de raad voorgelegd.

Bespiegelingen op de grond- en vastgoedmarkt

Algemeen

Na een kortstondige dip zien we dat woningmarkt zich sinds de tweede helft van 2023 weer aan het herstellen is. Dit heeft alles te maken met de rap verbeterde betaalbaarheid van woningen als gevolg van stijgende lonen, de stabiliserende hypotheekrente en nieuwe leennormen. Daardoor trekt de vraag naar koophuizen inmiddels weer duidelijk aan. Tegelijkertijd staan er nog altijd weinig huizen te koop. En dat resulteert in een opwaartse druk op de huizenprijzen. Door de teruglopende nieuwbouw zet deze trend de komende jaren waarschijnlijk door. Minder nieuwbouw betekent meer schaarste.

De nieuwbouwproductie blijft achter door diverse problemen. Grote bottlenecks voor de woningbouw de komende jaren zijn onder andere de hoge bouwkosten, het stikstofdossier en juridische vertragingen. Ook netcongestie, waardoor nieuwe woonwijken niet op het elektriciteitsnetwerk aangesloten kunnen worden, zorgt steeds vaker voor vertraging. Het naar verwachting aanhoudende gebrek aan woningrealisaties hindert de doorstroming op de woningmarkt.

Daarnaast is er een flink tekort aan (betaalbare) huurwoningen. De verwachting is dat dit tekort verder gaat oplopen omdat beleggers afhaken vanwege de hoge rente en de regulering van de middeldure huur. Mogelijk dat corporaties een grotere rol kunnen pakken in de middeldure huur, maar dan zal de regelgeving meer ruimte moeten gaan bieden.

De krapte op de woningmarkt neemt ook toe doordat de bevolking hard groeit, maar ook doordat het totaal aantal huishoudens al lange tijd harder groeit dan de bevolking. Deze zogenaamde huishoudingsverdunding door vergrijzing, minder paarvorming en een toegenomen aantal scheidingen leidt tot een structureel tekort aan woningen.

Voor het commerciële vastgoed zijn de marktomstandigheden momenteel minder gunstig als gevolg van onzekere macro-economische ontwikkelingen en de huidige hoge kapitaalmarktrente. Toch zijn er ook kansen op de kantorenmarkt, met name voor vastgoed dat zowel aan de hoogste duurzaamheidseisen voldoet als goed bereikbaar is met het openbaar vervoer. Ook de bedrijfsruimtemarkt heeft te maken met dezelfde problematiek. Vanwege de hoge rente en ontwikkelkosten valt de ontwikkeling van bedrijfshallen terug. Er is nu met name vraag naar kleinere bedrijfsruimten.

Lokaal

De vraag naar woningen in de gemeente 's-Hertogenbosch blijft in alle segmenten groot. Als gemeente streven we naar het realiseren van gemiddeld ruim 1.000 woningen per jaar. Deze productie realiseert de gemeente samen met de woningcorporaties en particuliere initiatiefnemers (waaronder ontwikkelaars). In 2023 hebben we binnen onze eigen grondexploitatieprojecten bouwgrond verkocht voor de bouw van bijna 400 woningen.

In 2024 verwachten we op basis van de huidige cijfers en prognoses bouwgrond te verkopen voor de bouw van ruim 300 woningen, met name in het project De Groote Wielen.

Voor de (nabije) toekomst verwachten wij dat de vraag naar woningen groot blijft, maar de nieuwbouwproductie heeft te maken met diverse problemen waardoor de productie kan tegenvallen. Voor het project Willemspoort geldt dat het bijvoorbeeld nog onzeker is wanneer er gestart kan worden met bouwen. Dit is met name afhankelijk van het stikstofbeleid.

De beschreven onzekerheden en problemen in de woningmarkt kunnen financiële gevolgen hebben voor het grondbedrijf. In de paragraaf over het weerstandvermogen van het grondbedrijf gaan we nader in op hoe we dit verwerken.

De markt voor bedrijventerreinen en kantoren heeft zich de afgelopen jaren in 's-Hertogenbosch gunstig ontwikkeld. Als gevolg hiervan is er in 's-Hertogenbosch sprake van een lage leegstand van

kantoren en bedrijfshuisvesting. In 2023 is de Kantorenvisie 's-Hertogenbosch aan de raad voorgelegd. De gemeente 's-Hertogenbosch zet in op het realiseren van kantoren en bedrijfsruimten op centraal gelegen locaties. Een goed voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van het Innovatiekwartier in de Noordelijke Spoorzone.

In totaal hebben we in onze grondexploitaties per 01-01-2024 nog ruim 37,0 hectare grond voor bedrijventerreinen beschikbaar. In 2023 hebben we circa 2,0 ha aan bedrijventerreinen uitgegeven op gemeentelijke locaties. Dit niveau hadden we verwacht, maar ligt wel lager dan het gemiddelde van de afgelopen jaren. Dit is gevolg van de huidige marktomstandigheden. Voor 2024 verwachten we circa 1,8 hectare uit te geven.

Een aandachtspunt voor het nieuwe bedrijventerrein Heesch West is het overvolle energienetwerk. Hierdoor kunnen op korte termijn bedrijven voorlopig niet aangesloten worden op het energienetwerk. Als oplossingsrichting kan gedacht worden aan zo veel mogelijk energie op te wekken binnen het project zelf. De kans is echter groot dat de beperkte ruimte op het energienetwerk gevolgen gaat hebben voor de uitgifteplanning van het project. Het overvolle energienetwerk kan ook een rol gaan spelen bij andere gebiedsontwikkelingen. Dit houden wij nauwlettend in de gaten.

Financiële positie grondbedrijf

3.1 Inleiding

Om het feitelijke (eind)resultaat van het grondbedrijf over 2023 te kunnen bepalen is het nodig dat voor de onderstaande vier groepen projecten/gronden wordt stilgestaan bij de afzonderlijke resultaten van deze categorieën:

- A. Bouwgronden in Exploitatie (BIE)**
Dit zijn gronden die het grondbedrijf actief transformeert naar bouwgrond. Uw raad heeft hiervoor een grondexploitatiecomplex (ruimtelijk plan) met een grondexploitatiebegroting vastgesteld. Voor deze jaarrekening hebben wij alle lopende grondexploitatiebegrotingen weer geactualiseerd.
- B. Overige gronden en panden (Materieel Vast Actief (MVA))**
Dit gaat om panden en gronden die niet of nog niet in ontwikkeling worden gebracht of worden afgestoten. Dit bezit wordt jaarlijks beheerd.
- C. Kostenverhaalsprojecten**
Hierbij gaat het om kosten die de gemeente in rekening brengt bij particuliere ontwikkelingen. Hier gaat het om faciliterend grondbeleid. De gemeente heeft hier geen eigendom.
- D. Projecten in voorbereiding (Immaterieel Vast Actief: IVA)**
Dit zijn projecten waarvoor uw raad voorbereidingskredieten heeft beschikbaar gesteld en waarvan de verwachting is dat voor deze projecten op termijn grondexploitaties worden geopend.

3.2 Bouwgronden in Exploitatie (gemeentelijke grondexploitaties, ofwel BIE's)

In 2023 zijn er geen nieuwe complexen toegevoegd, maar wel zijn er in 2023 drie complexen afgesloten, te weten:

- Seringenstraat 2 positief resultaat € 0,02 miljoen
- Klokkenlaan 2 positief resultaat € 0,08 miljoen
- Chopinstraat 10 negatief resultaat € 0,14 miljoen

Het aantal BIE's binnen het grondbedrijf per 01-01-2024 komt hiermee uit op 19.

Het resultaat van Seringenstraat 2 en Klokkenlaan is per 31-12-2023 gestort in de algemene reserve grondbedrijf.

Voor het exploitatieresultaat van Chopinstraat 10 was een verliesvoorziening gevormd. Deze verliesvoorziening is ingezet om het uiteindelijke tekort af te dekken, zodat het afsluiten van dit complex geen effect heeft op het saldo van de algemene reserve grondbedrijf.

De boekwaarde van de BIE's is het afgelopen jaar verminderd van € 70,43 miljoen tot € 61,11 miljoen per 31-12-2023.

3.2.1 Kosten en opbrengsten 2023

In onderstaand overzicht zijn de totale kosten en opbrengsten van alle gemeentelijke grondexploitaties opgenomen, uitgesplitst naar de geraamde kosten en opbrengsten en de werkelijk gerealiseerde

inkomsten en uitgaven voor 2023 (exclusief winstneming).

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 16.415	€ 10.205	↓
Plankosten	€ 4.905	€ 2.920	↓
Overige excl. winstneming	€ 2.330	€ 870	↓
Kosten	€ 23.650	€ 13.995	↓
Woningbouw	€ 14.350	€ 16.965	↑
Bedrijventerrein	€ 4.085	€ 4.410	=
Overige opbrengsten	€ 140	€ 1.265	↑
Opbrengsten	€ 18.575	€ 22.135	↑
Saldo	€ 5.075-	€ 8.645	↑

Geconcludeerd wordt dat:

- In 2023 is circa € 10 miljoen minder uitgegeven dan geraamd. Dit betreft veelal uitstel van investeringen voor het inrichten van het openbaar gebied (woonrijp maken) en uitstel van het bouwrijp maken. Voor de uiteindelijke exploitatieresultaten van het Grondbedrijf heeft dit overigens nauwelijks tot geen effect, omdat deze uitgaven later worden gerealiseerd.
- De verkoopresultaten van de bouwgrond voor woningen en bedrijventerreinen en overige opbrengsten komen in 2023 uit op ruim € 22 miljoen. Dat is circa € 3,5 miljoen hoger dan geraamd, wat vooral te verklaren is doordat de feitelijk gerealiseerde grondverkoop in 2023 voor met name woningbouw tegen een gemiddelde hogere prijs geschiedde dan geraamd.

3.2.2 Winstneming

Tussentijdse winstneming is in twee gevallen aan de orde:

- A. De BBV schrijft voor dat in sommige situaties, eerder dan bij het afsluiten van grondexploitaties, tussentijds winst genomen moet worden. Indien met voldoende zekerheid vaststaat dat er sprake is van een positief resultaat ofwel winst, moet deze worden genomen. Hierbij wordt ook rekening gehouden met de risico's die specifiek samenhangen met de nog te realiseren kosten en opbrengsten van de individuele grondexploitaties.
- In 2023 zijn er binnen de grondexploitaties kosten en opbrengsten gerealiseerd en zijn de ramingen van toekomstige kosten en opbrengsten geactualiseerd. Dit leidt ertoe dat er op diverse projecten een positief resultaat dient te worden genomen. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de belangrijkste 5 complexen waar (tussentijds) winst is genomen per 31-12-2023. De tussentijdse winstnemingen zijn per 31-12-2023 ten gunste van de algemene reserve grondbedrijf gebracht. Het ging in 2023 om een bedrag van in totaal € 3,52 miljoen.

Complex	Winstname
Groote Wielen	2.520
Treurenburg	346
Vinkelse Slagen	224
De Brand	195
Willemspoort	129
Overige projecten	105
Totaal	3.520

- B. Als binnen een grondexploitatie met een verwacht positief eindresultaat bouwgrond wordt verkocht dan draagt het project bij aan de reserve grote werken. Binnen de projecten De Groote Wielen, Vinkelse Slagen, Treurenburg, Willemspoort en Empel Zuid/Rosmalense Plas is in 2023

bouwgrond verkocht. Dit leidt tot een storting in de reserve grote werken van een bedrag van € 0,44 miljoen.

3.2.3 Resultaat afgesloten projecten

Per 31-12-2023 zijn in paragraaf 3.2 genoemde complexen afgesloten.

Seringenstraat 2 en Klokkenlaan 2 hadden als “winstplan” bij afsluiting een gezamenlijk positief eindresultaat van € 0,10 miljoen. Dit bedrag is bij het afsluiten van de projecten ten gunste van de algemene reserve grondbedrijf gebracht.

Het resultaat van Chopinstraat 10 (verliesplan € 0,14 miljoen) is verrekenend met de in het verleden getroffen verliesvoorziening voor dit plan.

3.3 Getroffen verliesvoorziening BIE's

Als we op een BIE een tekort verwachten, dan treffen wij direct een voorziening ter grootte van het verwachte tekort na realisatie, ofwel het tekort op eindwaarde

Ten opzichte van vorig jaar kan de omvang van de verliesvoorziening naar beneden worden bijgesteld met afgerond € 0,84 miljoen (€ 0,74 lopende BIE's en € 0,14 miljoen afsluiten Chopinstraat; zie 3.2) en komt per 31-12-2022 uit op € 16,41 miljoen.

Naast het vervallen van het resultaat van het afgesloten complex Chopinstraat, is de belangrijkste verklaring voor het verschil is de actualisatie van het project Pelgrimsche Hoeve (verhoging grondopbrengsten; € 0,88 miljoen).

3.4 Heesch West

Het bestemmingsplan Heesch West is in januari/februari 2022 door de gemeenteraden van Bernheze en 's-Hertogenbosch vastgesteld. In de loop van 2024 wordt de uitspraak van de Raad van State verwacht, als reactie op de ingediende beroepen.

De voorbereidingen zijn door de GR (Gemeenschappelijke Regeling) in volle gang om direct na de uitspraak de uitvoering ter hand te kunnen nemen. De GR is verantwoordelijk voor de verdere planrealisatie.

De gemeente 's-Hertogenbosch participeert voor 58% in de GR en is daarmee ook voor dit percentage risicodragend. Zie verder paragraaf 3.10 voor de kwantificering van dit risico.

3.5 Vennootschapsbelasting

Sinds 2016 is onze gemeente belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting (Vpb). Belasting is verschuldigd over winstgevendende ondernemingsactiviteiten, zoals het grondbedrijf. Jaarlijks dient de gemeente een aangifte in.

Momenteel vindt overleg plaats met de Belastingdienst over de ingediende aangiften.

De aangiften tot en met 2020 zijn definitief vastgesteld door de Belastingdienst. Er lopen vanaf aangiftejaar 2018 bezwaarprocedures tegen de definitieve aanslagen waarbij de vraag centraal staat of de gemeente Vpb verschuldigd is over inkomsten uit reclameconcessies.

Ongeacht de uitkomsten van deze procedures is helder dat t/m 2021 geen Vpb is verschuldigd als gevolg van verliesverrekening.

Op basis van de meerjarenprognose van de afzonderlijke projecten was de verwachting dat we vanaf 2023 vennootschapsbelasting moesten gaan betalen. In 2023 hebben we op basis van de voorlopige aangifte een bedrag van in totaliteit € 1,64 miljoen afgedragen aan de belastingdienst.

3.6 Overige gronden en panden (MVA) en onderhoudsvoorziening

- **Algemeen**

Onder de categorie MVA valt het bezit aan gronden en panden, die strategisch beheerd worden of beheerd worden met een vrij permanent karakter (pacht, verhuur en in gebruik gegeven gronden en panden). Naast de reguliere beheerlasten en huuropbrengsten wordt het resultaat bepaald door incidentele aan- en verkopen, afwaarderingen of niet voorziene kosten.

- **Verkoopwinst**

Door de incidentele grondverkoop in het complex compensatiegronden is in 2023 een boekwinst behaald van circa € 0,08 miljoen, doordat de verkoopwaarde hoger was dan de

boekwaarde van deze gronden. Dit resultaat maakt onderdeel uit van het MVA-resultaat (zie het volgende punt).

- **MVA resultaat 2023**

Voor 2023 is een resultaat op de MVA behaald van +/- € 0,72 miljoen. Dit komt vooral doordat de kapitaallasten en het klein onderhoud van de panden, niet door de huur opgebracht kon worden.

- **Erfpachtgronden**

De erfpachtgronden leverden in 2023 een positief resultaat op van € 0,48 miljoen.

- **Panden Grondbedrijf en onderhoudsvoorziening**

Bij raadsbesluit van 13 december 2022 (registratienummer 14349090) heeft de raad een onderhoudsvoorziening voor een aantal specifieke vastgoedobjecten van het grondbedrijf ingesteld. Deze onderhoudsvoorziening, krijgt zijn voeding vanuit de Algemene Reserve Grondbedrijf. Voor 2023 is dat een bedrag van € 0,2 miljoen. De lasten van groot onderhoud kunnen op deze manier over meerdere jaren worden geëgaliseerd, zodanig dat het saldo van de voorziening over de gehele looptijd van voldoende omvang is voor het bekostigen van de uitvoering van het grootonderhoud. In 2023 is er een bedrag van € 0,14 miljoen ten laste van de onderhoudsvoorziening gebracht voor het groot onderhoud van gebouw O van het complex Kruithoorn/Meerendonk. Het geplande onderhoud aan het Cementrum in 2023 is doorgeschoven naar 2024/2025. Naast de onderhoudsvoorziening voor deze specifieke vastgoedobjecten, heeft het grondbedrijf nog meer gebouwen in bezit waarvoor een planbaar groot onderhoud binnenkort in beeld wordt gebracht middels meerjaren onderhoudsplannen (MJOP's). Het voornemen is om ook deze panden op te nemen in de onderhoudsvoorziening. Hiertoe zullen we in 2024 met een voorstel komen.

- **Ontwikkeling boekwaarde gronden en panden (MVA)**

De gronden en panden kende per 1 januari 2023 een boekwaarde van € 69,37 miljoen, en per 31-12-2024 € 55,92 miljoen. Deze gronden en panden maken geen onderdeel uit van een BIE. Dit onroerend goed wordt op termijn in ontwikkeling gebracht dan wel verkocht of geruild. Gronden en panden die in het verleden verworven zijn, worden volgens de BBV uitgesplitst in:

o Zogenaamde "warme gronden", waarvan wordt voorzien dat deze binnen afzienbare termijn tot ontwikkeling worden gebracht (bijvoorbeeld als nieuw woningbouwgebied of bedrijventerrein) en waarvoor een operationele grondexploitatie zal worden opgesteld. Deze gronden mogen gewaardeerd worden tegen toekomstige bestemming.

o Overige gronden en panden, deze moeten gewaardeerd worden tegen de (markt)waarde in het economische verkeer volgens de huidige bestemming.

In de volgende tabel is een samenvattend overzicht opgenomen van de boekwaarden en oppervlakten van de gronden en panden, zoals hiervoor omschreven.

x 1000	Boekwaarde	ha	€/m ²
Warme gronden	€ 36.618	73 ha	€ 50,09
Voorraad	€ 19.300	372 ha	€ 5,19
Totaal	€ 55.918	445 ha	€ 12,56

3.7 Kostenverhaalsprojecten

Particuliere initiatiefnemers kunnen de gemeente verzoeken tot medewerking bij planrealisatie op hun eigen grond. De grondexploitatie wordt in deze gevallen voor rekening en risico van deze private initiatiefnemer gevoerd. Uitgangspunt hierbij is dat de gemeente de door haar gemaakte kosten volledig verhaalt op de initiatiefnemer.

De huidige boekwaarde van deze kostenverhaalsprojecten bedraagt per 31 december 2023 +/- € 0,72 miljoen.

In onderstaande tabel zijn de mutaties in het afgelopen boekjaar opgenomen.

x 1000	Gerealiseerd
Boekwaarde per 01-01-2022	268-
Saldo kosten 2022	2.565
Saldo opbrengsten 2022	1.181-
Winstneming 2022	393-
Boekwaarde per 31-12-2022	723

3.8 Projecten in voorbereiding (Immaterieel Vast Actief: IVA)

Op 9 juni 2020 heeft de raad 9 ontwikkellocaties en een aantal kleinere locaties aangewezen voor het vergroten van de plancapaciteit van de woningbouwprojecten. Daarvoor is toen een voorbereidingskrediet beschikbaar gesteld van in totaal € 2,8 miljoen.

Bij raadsbesluit is daar nog een bedrag van € 0,50 miljoen toegevoegd voor de planvoorbereiding Diezebrug (bij vaststellen Gebiedsvisie in 2020 en de planstudiefase 01-02-2022).

Op 13 december 2022 heeft uw raad een aanvullend krediet beschikbaar gesteld van in totaal € 2,36 miljoen voor de Knooppuntontwikkeling Station Oost/De Vliert, Innovatiekwartier, de Bossche Stadsdelta en bedrijventerrein de Grote Elst.

In onderstaand overzicht is de stand van het voorbereidingskrediet opgenomen.

In 2020 zijn voor 8 projecten grondexploitaties geopend. De voorbereidingskosten (€ 0,81 miljoen) zijn in de geopende grondexploitatie van deze projecten geactiveerd. In afgelopen drie jaren zijn er geen nieuwe grondexploitaties geopend.

Voor de nu nog resterende projecten is er een restant krediet beschikbaar van € 1,42 miljoen, wanneer rekening wordt gehouden met de aanvullend beschikbaar gestelde kredieten voor de Diezebrug (RV 12-12-2023, nr. 15514028) en de Tramkade-plus en Citadelpoort (RV 05-03-2024, nr. 15708047). Zie onderstaande specificatie.

De verwachting is dat ook deze locaties leiden tot (toekomstige) grondexploitaties waarmee deze planvoorbereidingskosten kunnen worden opgenomen in de nog te openen grondexploitatie.

Beschikbaar gesteld krediet nieuwe projecten (RB 09-06-2020)		2.800.000
Beschikbaar gesteld krediet Brug Bossche Stadsdelta		500.000
Aanvullend krediet (RB 13-12-2022)		2.355.000
Totaal beschikbaar voorbereidingskrediet		5.655.000
Nieuwe grexen geopend in 2020	810.000	
Bestedingen 2020	237.500	
Bestedingen 2021	1.165.000	
Bestedingen 2022	1.727.500	
Bestedingen 2023	2.212.800	6.152.800
Tussenstand beschikbaar krediet per 31-12-2023		-497.800
Aanvullende dekking station Oost (verkenning bouwlocaties)	250.000	

Diezebrug naar planvoorbereidingsfase (RV 12-12-2023)	265.082	
Aanvullend krediet Tramkade en Citadelpoort (RV 05-03-2024)	1.400.000	1.915.082
Stavaza Voorbereidingskredieten 2024		1.417.282

3.9 Stand algemene reserve grondbedrijf en weerstandsvermogen

Met het voeren van een actief grondbeleid hebben er in 2023 diverse mutaties plaatsgevonden, die een effect hadden op de stand van de algemene reserve grondbedrijf.

De bedragen zijn in eerdere paragrafen toegelicht, en in onderstaand overzicht samenvattend opgenomen.

Stand algemene Reserve Grondbedrijf 2023 (bedragen x € 1.000)		
Stand Algemene Bedrijfsreserve Grondbedrijf per 01-01-2023	49.593	
<i>Mutaties bij:</i>		
Winstnemingen BIE's	3.379	
Bijstelling verliesvoorziening	843	
Resultaat erfpachtgronden	477	
Bijdrage Reserve Grote werken	3.000	
Dividenduitkering Paleiskwartier en Haverleij	440	8.140 +
<i>Mutaties af:</i>		
Resultaat kosten verhaalprojecten + onderhanden werken	388	
Resultaat MVA (incl winst bij verkoop)	752	
Voorziening Groot Onderhoud (jaarlijkse storting)	200	
Saldo resultaat Vpb	1.635	
Storting in Reserve Grote werken	440	3.415-/-
Stand Algemene Bedrijfsreserve Grondbedrijf per 31-12-2023	54.318	

Het saldo van de algemene reserve grondbedrijf is in 2023 toegenomen van € 49,59 miljoen (per 01-01-2023) naar een stand van € 54,32 miljoen per 31-12-2023.

3.10 Weerstandsvermogen

De algemene reserve grondbedrijf is bedoeld om risico's te kunnen opvangen. Deze risico's kunnen conjunctureel van aard zijn, of specifiek voor één of meerdere projecten gelden. Voor zover de algemene reserve grondbedrijf een grotere omvang kent dan op basis van de risico-inventarisatie noodzakelijk is, wordt het meerdere afgedragen aan het structuurfonds.

In de Jaarrekening 2022 gingen wij nog uit van een benodigd weerstandsvermogen van € 49,60 miljoen. De totale omvang van de risico's worden voor 2023 ingeschat op een bedrag van in totaal € 50,25 miljoen. Dit bedrag is opgebouwd uit € 33,70 miljoen risico's grondexploitaties, € 5,0 miljoen gronden en panden (MVA), € 5,0 miljoen + p.m. voor nieuw te openen grondexploitaties en € 6,55 miljoen voor Heesch West.

Het voorlopig bedrag van € 5,0 miljoen voor het afdekken van risico's van de in 2024 te openen nieuwe grondexploitaties, betreft veelal binnenstedelijke projecten, die niet alleen complex en van grote omvang zijn, maar ook een bijpassend hoog risicoprofiel kennen. Hiervoor is op voorhand een bedrag van € 5,0 miljoen + p.m. opgenomen.

Bij het openen van de afzonderlijke grondexploitaties zal ook het risicoprofiel worden gekwantificeerd.

Afdracht aan het Structuurfonds

De stand van de algemene reserve grondbedrijf per 31-12-2023 bedraagt € 54,3 miljoen, op basis waarvan wordt geconcludeerd, dat de reserve meer dan toereikend is om de risico's van in totaal € 50,3 miljoen te kunnen opvangen.

Het verschil tussen het benodigde weerstandsvermogen (€ 50,3 miljoen) en de aanwezige reserve (€ 54,3 miljoen) van afgerond € 4,0 miljoen is per 31-12-2023 afgedragen aan het Structuurfonds. In de Managementrapportage 2023 gingen wij eveneens uit van een afdracht van € 4,0 miljoen.

Stand Algemene Bedrijfsreserve Grondbedrijf per 31-12-2023			54.318 +
<i>Benodigd Weerstandsvermogen</i>			
Risico's BIE's	33.700		
Risico's MVA's	5.000		
Risico's nieuw te openen grondeexploitatie	5.000	+ p.m.	
Risico's Heesch West	6.550	50.250	
Afdracht aan Structuurfonds 2023			4.068 -/-
Eindsaldo algemene reserve per 31-12-2023			50.250 +

3.11 Prognose voor 2024 en volgende jaren (FPG 2024)

3.11.1 Inleiding

In dit deel wordt ingegaan op de ontwikkelingen van het grondbedrijf, resulterend in de prognose van de financiële positie van het grondbedrijf 2024.

Nadat de uitgangspunten zijn toegelicht worden vervolgens de resultaten en ontwikkelingen van de grondexploitatie resultaten en reserves uiteengezet, om "het bedrijfsresultaat" van het grondbedrijf te kunnen bepalen.

3.11.2 Uitgangspunten

Parameters

- **Kostenstijging**

Kijkend naar het verleden, dan komt het gemiddelde langjarig kostenstijgingspercentage voor grond-, weg- en waterbouw uit op circa 1,5% tot 2%. In de recente jaren die achter ons liggen, zagen we echter dat de prijzen voor grond-, weg en waterbouwwerken, maar ook de loonkosten, harder gestegen zijn dan de 2% waarin de grondexploitaties mee gerekend is. Dat is opgevangen door ramingen voor de nog uit te voeren werken aan te passen op het prijspeil van medio 2024. Voor de toekomst wordt vervolgens gerekend met een verwachte kostenstijging van gemiddeld 2% op jaarbasis.

- **Opbrengstenstijging**

De grondprijzen die in de grondexploitaties zijn opgenomen zijn actueel en marktconform.

Gelet op de verwachte ontwikkelingen op de woning- en vastgoedmarkt, wordt mede uit het voorzichtigheidsprincipe geen rekening gehouden met een toekomstige opbrengstenstijging van de bouwgrond.

- **Rente**

De grondexploitaties van de gemeente 's-Hertogenbosch worden doorgerekend met een toekomstige rentepercentage van 0,55% (omslagrente voor het grondbedrijf).

De disconteringsvoet, ofwel de rente waarmee het exploitatieresultaat op eindwaarde naar de waarde per heden wordt gebracht (=startwaarde), is conform de landelijke BBV regelgeving 2,0%.

Looptijd

Om risico's die samenhangen met een zeer lange looptijd te beperken, is het uitgangspunt dat de looptijd van een grondexploitatie in beginsel maximaal 10 jaar bedraagt. Gemotiveerd kan hiervan worden afgeweken.

Dit is het geval voor de grondexploitatie De Groote Wielen Noord. Deze kent een looptijd tot en met 2035 (bestemmingsplan met verbrede reikwijdte). Omdat deze looptijd langer is dan 10 jaar zijn volgens de BBV regels de nodige risico-beperkende beheersmaatregelen getroffen met de gedachte dat opbrengsten en kosten in de verdere toekomst steeds minder goed te voorspellen zijn en dat daarvoor de waarde van de schattingen over het eindsaldo (het resultaat) van een grondexploitatie steeds beperkter wordt.

3.11.3 Programma

De gezamenlijke grondexploitaties (BIE's en kostenverhaalsprojecten) voorzien in de uitgifte van gronden voor woningen, bedrijven en overige functies.

Hierna wordt ingegaan op de programmering van de uitgifte van bouwterreinen bedoeld voor woningbouw respectievelijk bedrijventerreinen.

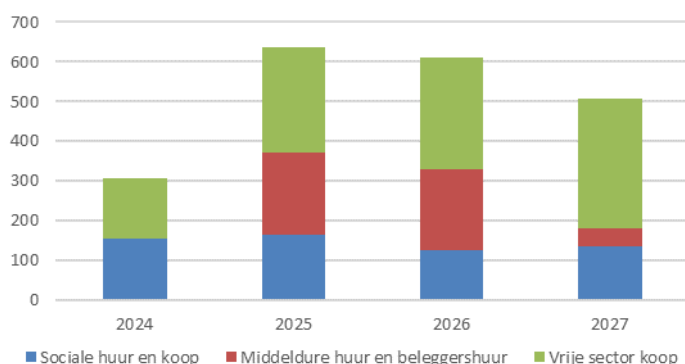
Op termijn komen hier ook nog de projecten bij, waarvoor nu de planvorming plaatsvindt op basis van het verstrekte voorbereidingskrediet (zie onderdeel 3.8). Maar ook de particuliere initiatieven dragen bij aan de bouw van met name woningen.

Prognose uitgifte gemeentelijke woningbouwkavels

In totaal voorzien de huidige gemeentelijke grondexploitaties (harde plannen) in de bouw van circa 3.911 woningen, waarvan circa 34% in de sociale sector. In onderstaande tabel en grafiek is de verwachte

uitgifte over de jaren weergegeven. Het betreft de uitgifte van bouwgrond, de oplevering van de woningen is gemiddeld één jaar later.

Nadrukkelijk wordt er op gewezen dat het hier de woningaantallen in de huidige gemeentelijke grondexploitaties betreft. De toevoeging van *nieuwe locaties* zoals Orthen-d'n Herp (v.m. Weener XL), vrijkomende schoollocaties, de Bossche Stadsdelta, Station Oost, etc. zijn hierin nog niet opgenomen (zie hiervoor ook het projectenoverzicht in paragraaf 3.11.7). Dit geldt tevens voor de flexwoningen (De Groote Wielen Noord) en de woningen die door *particuliere initiatiefnemers* worden gerealiseerd (kostenverhaalsprojecten).

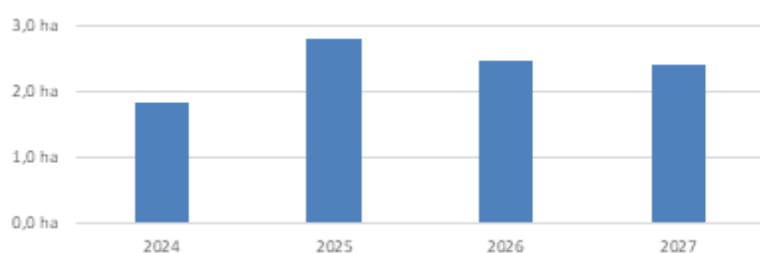
	2024	2025	2026	2027	>2028	Totaal
Sociale huur & sociale koop	155	166	125	136	728	1.311
Middeldure huur & beleggershuur	-	205	205	45	316	535
Vrije sector koop	152	265	282	325	807	1.830
Totaal	307	635	611	506	1.851	3.911

In 2025 voorzien we een relatief hoge gronduitgifte voor woningbouw. In dat jaar vindt naar verwachting de grondverkoop plaats in de projecten Brabantbad, Willemspoort en wordt gestart in De Groote Wielen Noord.

Prognose uitgifte bedrijventerreinen

In totaal hebben we in onze grondexploitaties een voorraad van ruim 37 hectare grond voor bedrijventerreinen. Voor de uitgifte van de bedrijventerreinen is voor de korte termijn (2024 en 2025) uitgegaan van de verwachte uitgifte op basis van reserveringsovereenkomsten en lopende gesprekken met marktpartijen: 1,8 ha respectievelijk 2,8 ha. Voor de periode na 2025 is uitgegaan van een gemiddelde van circa 3,0 ha per jaar.

De verwachte uitgifte aan bedrijventerreinen ziet er op basis van deze uitgangspunten er voor de komende jaren als volgt uit.

	2024	2025	2026	2027	>2028	Totaal
Totaal	1,82 ha	2,78 ha	2,45 ha	2,39 ha	27,98 ha	37,42 ha

3.11.4 Resultaat Grondexploitaties met een winstverwachting en voorzienbaar tekort

In onderstaand overzicht zijn de (eind)resultaten van de gezamenlijke grondexploitaties vermeld, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen grondexploitaties met een verwacht positief en een verwacht negatief eindresultaat.

De grondexploitaties met een verwacht *positief resultaat* hebben een gezamenlijk geprognosticeerd resultaat van afgerond € 21,9 miljoen op eindwaarde. Dit bedrag zal in de loop der jaren via tussentijdse winstneming ten gunste van de algemene reserve grondbedrijf worden gebracht.

De grondexploitaties met een verwacht *negatief exploitatieresultaat*, laten een totaal exploitatietekort van € 16,6 miljoen (op eindwaarde) zien. Hiervoor is reeds een verliesvoorziening getroffen.

Jaarlijks zal de hoogte van de verliesvoorziening eventueel worden afgestemd op het dan berekende exploitatietekort.

x 1000	31-12-2022	31-12-2023	
Verliesvoorziening eindwaarde	17.300-	16.600-	=
Positief resultaat eindwaarde	29.200	21.900	↓

De verliesvoorziening is positief bijgesteld (zie paragraaf 3.3). Dit komt met name door het verbeterde exploitatieresultaat van de Pelgrimsche Hoeve door aangepaste raming grondprijzen

De winstverwachting voor de positieve grondexploitaties laat, rekening houdend met de winstneming in 2023 van € 5,21 miljoen, ook een iets slechter eindresultaat zien (€ 2,1 miljoen).

Dotaties reserve grote werken (bovenwijkse voorzieningen)

Vanuit de grondexploitaties die een positief exploitatieresultaat kennen voorzien in een afdracht aan de reserve grote werken. De komende jaren verwachten we een dotatie van in totaal afgerond € 8,6 miljoen te kunnen doen vanuit de gemeentelijke grondexploitaties aan de reserve grote werken.

3.11.5 Resultaat Materieel Vaste Activa (overige gronden en panden)

Het resultaat van het MVA complex (gronden en panden) laat zich moeilijk voorspellen, aangezien het resultaat veelal afhankelijk is van de incidentele verkopen en aankopen in een jaar. Wel zien we de kapitaallasten toenemen nu de renovatie van het Grasso kantoor en de Grenco hallen in 2024 wordt afgerond.

De MVA gronden kennen een boekwaarde van € 55,9 miljoen per 31-12-2023, waarvoor geldt dat bij het openen van een grondexploitatie deze gronden worden overgeheveld naar het betreffende complex. In zijn algemeenheid geldt, dat de boekwaarde is afgestemd op de waarde in het huidige economische verkeer (MVA) of tegen rendabele inbrengwaarden in geval van een toekomstige grondexploitatie (warme gronden).

	Boekwaarde	ha	€/m ²
Warme gronden	18.407	73	50,09
Voorraad	19.300	372	5,19
Totaal	55.918	445	12,56

3.11.6 Resultaat Kostenverhaalsprojecten

Voor deze categorie geldt het uitgangspunt dat de door de gemeente gemaakte kosten (voor planvoorbereiding en eventueel bouw- en woonrijp maken) op de initiatiefnemer wordt verhaald. Het geïnvesteerd vermogen in de kostenverhaalsprojecten bedraagt -/- € 0,72 miljoen per 31-12-2023. Het is de verwachting dat samen met nog te maken kosten en te ontvangen exploitatiebijdragen in de toekomst de kostenverhaalsprojecten uiteindelijk een sluitend beeld te zien geven.

3.11.7 Projecten in voorbereiding (Immaterieel Vast Actief: IVA)

In paragraaf 3.8 is inzicht gegeven in de beschikbaar gestelde voorbereidingskredieten en de stand van de bestedingen. De verwachting is dat ook deze locaties leiden tot (toekomstige) grondexploitaties waarmee deze planvoorbereidingskosten kunnen worden opgenomen in de nog te openen grondexploitatie.

3.11.8 Stand en ontwikkelingen reserve grondbedrijf

De huidige stand van de algemene reserve grondbedrijf is € 54,3 miljoen per 31-12-2023. Na dotatie van € 4,0 miljoen aan het structuurfonds in 2023, is het eindsaldo van de algemene reserve per 31-12-2023 € 50,3 miljoen. Met name door de toekomstige winstnemingen is de verwachting dat het saldo van de algemene reserve grondbedrijf zich positief zal ontwikkelen. Voor 2024 wordt er een winstneming van € 2,6 miljoen verwacht.

Weerstandsvermogen

De algemene reserve van het grondbedrijf is gevormd om eventuele risico's te kunnen afdekken (weerstandsvermogen). Dit risicoprofiel neemt (zonder toevoeging van nieuwe grondexploitaties) de komende jaren gestaag af. Maar door politieke, economische en (inter)nationale ontwikkelingen kan dit perspectief omslaan. Er wordt rekening gehouden met een bedrag van € 50,3 miljoen als weerstandsvermogen per 31-12-2023 (zie ook paragraaf 3.11).

Verschil tussen algemene reserve grondbedrijf en weerstandsvermogen

Het verschil tussen de stand van de algemene reserve grondbedrijf en datgene wat als weerstandsvermogen vereist is om de mogelijke risico's te kunnen opvangen, kan vrij vallen. Jaarlijks zal de exacte hoogte van deze vrije middelen worden bepaald en worden afgedragen aan het structuurfonds.

Conclusie

1. De financiële positie van het grondbedrijf is ten opzichte van vorig jaar nagenoeg het zelfde gebleven. Hierbij moet wel direct opgemerkt worden dat door de ontwikkelingen op de huidige woning- en vastgoedmarkt de toekomstverwachtingen moeilijk in te schatten zijn, reden waarom het risico en daarmee het weerstandsvermogen iets hoger wordt ingeschat. Risico's zijn vooral gelegen in het mogelijk later binnenkomen van de grondverkoop opbrengsten en een mogelijke daling van de grondopbrengsten.
2. De algemene reserve is het afgelopen jaar met ruim € 4,7 miljoen gegroeid, tot een bedrag van € 54,3 miljoen. Voor het kunnen opvangen van de conjuncturele- en projectrisico's van het grondbedrijf is een bedrag benodigd van € 50,3 miljoen, het zogenaamde weerstandsvermogen. Het verschil van € 4,0 miljoen, tussen het benodigde weerstandsvermogen (€ 50,3 miljoen) en de aanwezige reserve (€ 54,3 miljoen) is in 2023 afgedragen aan het structuurfonds.
3. Bij een grondbedrijf gaan de investeringen voor de baat uit. De boekwaarde van het grondbedrijf (BIE's, MVA en kostenverhaal) bedraagt circa € 124,5 miljoen. Wij gaan ervan uit dat we deze boekwaarde op termijn volledig gaan terugverdienen met de verkoop van gronden binnen de lopende grondexploitaties en het in ontwikkeling nemen dan wel de verkoop van onze overige gronden en panden (MVA).

In onderstaande tabel zijn de cijfers van het grondbedrijf over de afgelopen vier jaren opgenomen (bedragen x € 1,0 miljoen).

Boekwaarde en voorzieningen	2020	2021	2022	2023
Boekwaarde	142,9	153,7	118,6	124,5
Voorziening tekortplannen	30,0	18,4	17,3	16,4
Voorziening Heesch West	25,3	25,3	25,3	
Algemene reserve grondbedrijf				
Stand van de reserve	50,0	65,5	55,4	54,3
Saldo/afdracht aan structuurfonds	14,8	25,7	5,8	4,0
Geraamd eindresultaat				
Verwachting positieve resultaten BIE's	27,1	37,5	29,2	21,9

Noot: de verliesvoorziening Heesch West van € 25,3 miljoen is in april 2022 overgedragen aan de GR Heesch West, evenals de gronden

DEEL II: FINANCIËN

Lasten

Onderstaand ziet u een uitsplitsing van de lasten 2023. Een toelichting op de verschillen kunt u vinden in de [financiële hoofdlijnen](#).

				(Bedragen x € 1.000)
	Werkelijk	Begroting	Begroting na	Werkelijk
Programma	2022	primitief 2023	wijziging 2023	2023
Bestuursorganen en -ondersteuning	14.613	15.465	16.223	17.732
Dienstverlening	6.038	5.922	5.992	7.017
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	93.511	104.488	138.628	131.986
Veiligheid	31.925	22.297	22.233	23.738
Cultureel klimaat	21.237	20.363	25.429	24.510
Gelijke kansen op talentontwikkeling	125.199	140.744	138.755	137.952
Wonen en zorg (vervallen miv 2023)	100	0	0	0
Verstedelijking en wonen	80.984	55.940	88.051	60.546
Bereikbare stad, dorpen en wijken	18.404	19.568	22.640	20.923
Sport en recreatie	21.963	21.276	22.656	24.092
Energie, duurzaamheid en milieu	63.831	63.687	72.416	75.111
Cultuurhistorische kwaliteit	4.837	5.173	5.675	5.227
Openbare ruimte, water en groen	48.552	50.290	54.521	53.402
Ruimte voor economie en voorzieningen	16.081	14.660	19.413	15.251
Werk en inkomen	128.003	132.024	134.848	138.204
Gelijke kansen op financiële redzaamheid	25.714	14.776	30.659	28.471
Beleggingen en overige baten en lasten	13.357	37.539	22.455	19.214
Gemeentelijke belastingen	4.985	5.887	5.705	5.623
Algemene uitkering gemeentefonds	227	0	0	0
Subtotaal programma's	719.562	730.099	826.301	789.001
Onvoorzien	0	53	225	160
Overhead	52.913	58.284	55.816	62.363
Vennootschapsbelasting (Vpb)	2.197	500	200	1.933
Totaal saldo lasten voor bestemming	774.673	885.138	786.340	853.456
Toevoegingen aan reserves	139.763	23.406	74.999	121.340
Totaal saldo lasten	914.436	809.745	960.137	974.796

Baten

Onderstaand ziet u een uitsplitsing van de baten 2023. Een toelichting op de verschillen kunt u vinden in de [financiële hoofdlijnen](#).

Programma	(Bedragen x € 1.000)			
	Werkelijk 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Werkelijk 2023
Bestuursorganen en -ondersteuning	2.753	1.717	1.977	3.217
Dienstverlening	2.624	2.084	2.084	2.532
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	2.327	499	34.355	35.813
Veiligheid	2.271	1.075	1.288	2.291
Cultureel klimaat	752	992	1.503	1.562
Gelijke kansen op talentontwikkeling	50.110	45.535	39.827	42.278
Wonen en zorg (vervallen miv 2023)	50	0	0	0
Verstedelijking en wonen	90.994	49.206	77.193	58.739
Bereikbare stad, dorpen en wijken	22.085	23.924	24.327	25.389
Sport en recreatie	9.464	7.610	7.796	9.631
Energie, duurzaamheid en milieu	63.641	64.761	71.939	75.506
Cultuurhistorische kwaliteit	324	127	246	222
Openbare ruimte, water en groen	13.158	13.600	14.059	14.378
Ruimte voor economie en voorzieningen	11.899	10.372	12.720	12.983
Werk en inkomen	92.574	94.132	92.314	100.804
Gelijke kansen op financiële redzaamheid	893	651	9.374	1.855
Beleggingen en overige baten en lasten	47.602	28.646	37.114	34.973
Gemeentelijke belastingen	47.911	51.484	54.352	54.446
Algemene uitkering gemeentefonds	385.179	362.500	374.139	385.423
Subtotaal programma's	846.612	758.915	856.606	862.043
Onvoorzien	0	0	0	0
Overhead	8.430	7.271	7.300	9.457
Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	0	0	0
Totaal saldo baten voor bestemming	855.042	766.186	863.906	871.499
Onttrekkingen aan reserves	57.437	43.560	96.231	108.144
Totaal saldo baten	912.478	809.745	960.137	979.643

Saldo

Onderstaand ziet u een uitsplitsing van het saldo van baten en lasten 2023. Een toelichting op de verschillen kunt u vinden in de [financiële hoofdlijnen](#).

Programma	(Bedragen x € 1.000)			
	Werkelijk 2022	Begroting primitief 2023	Begroting na wijziging 2023	Werkelijk 2023
Bestuursorganen en -ondersteuning	-11.861	-13.748	-14.247	-14.515
Dienstverlening	-3.414	-3.838	-3.908	-4.485
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	-91.183	-103.989	-104.273	-96.173
Veiligheid	-29.654	-21.222	-20.945	-21.447
Cultureel klimaat	-20.485	-19.371	-23.926	-22.948
Gelijke kansen op talentontwikkeling	-75.089	-95.210	-98.927	-95.674
Wonen en zorg (vervallen miv 2023)	-50	0	0	0
Verstedelijking en wonen	10.010	-6.734	-10.858	-1.807
Bereikbare stad, dorpen en wijken	3.681	4.356	1.686	4.465
Sport en recreatie	-12.498	-13.666	-14.860	-14.461
Energie, duurzaamheid en milieu	-190	1.074	-477	394
Cultuurhistorische kwaliteit	-4.514	-5.045	-5.429	-5.005
Openbare ruimte, water en groen	-35.394	-36.691	-40.462	-39.025
Ruimte voor economie en voorzieningen	-4.181	-4.288	-6.693	-2.268
Werk en inkomen	-35.429	-37.891	-42.534	-37.400
Gelijke kansen op financiële redzaamheid	-24.820	-14.125	-21.285	-26.616
Beleggingen en overige baten en lasten	34.245	-8.893	14.659	15.759
Gemeentelijke belastingen	42.926	45.597	48.648	48.823
Algemene uitkering gemeentefonds	384.951	362.500	374.139	385.423
Subtotaal programma's	127.050	28.816	30.305	73.042
Onvoorzien	0	-225	-53	-160
Overhead	-44.483	-48.545	-50.985	-52.906
Vennootschapsbelasting (Vpb)	-2.197	-200	-500	-1.933
Totaal saldo voor bestemming	80.369	-20.154	-21.232	18.043
Mutatie reserves	-82.326	20.154	21.232	-13.196
Totaal saldo	-1.957	0	0	4.847

De balans per 31 december 2023

Bedragen x € 1 miljoen

ACTIVA	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Vaste activa			
1. Immateriële vaste activa	6,8	5,0	5,0
2. Materiële vaste activa	890,0	841,0	841,0
3. Financiële vaste activa	226,7	215,6	215,6
Totaal vaste activa	1.123,5	1.061,6	1.061,6
Vlottende activa			
4. Voorraden	49,4	53,4	53,4
5. Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	72,8	52,0	52,0
6. Liquide middelen	3,1	0,1	0,1
7. Overlopende activa	45,4	52,3	52,3
Totaal vlottende activa	170,7	157,8	157,8
Totaal generaal	1.294,2	1.219,4	1.219,4

PASSIVA	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Vaste passiva			
8. Eigen vermogen	766,2	748,1	748,1
9. Voorzieningen	49,6	42,6	42,6
10. Vaste schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	307,5	299,1	299,1
Totaal vaste passiva	1.123,3	1.089,8	1.089,8
Vlottende passiva			
11. Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	1,9	17,3	17,3
12. Overlopende passiva	169,0	112,3	112,3
Totaal vlottende passiva	170,9	129,6	129,6
Totaal generaal	1.294,2	1.219,4	1.219,4

Borgstellingen en garantstellingen	60,5	55,4	55,4

Toelichtingen op de balans met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële vastlegging en overige toelichtingen

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de Kadernota rechtmatigheid, [de financiële verordening \(artikel 212 Gemeentewet\)](#) en het [normenkader](#) zoals vastgesteld door de gemeenteraad.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Immateriële vaste activa

Bijdragen aan activa in eigendom van derden worden geactiveerd onder de voorwaarde dat het bij de bijdrage gaat om een investering die bijdraagt aan de publieke taak, dat de gemeente de derde partij kan verplichten daadwerkelijk te investeren én dat bij het in gebreke blijven de gemeente de middelen terug kan vorderen of (mede)eigenaar wordt van de investering. De afschrijvingsduur van bijdragen aan activa in eigendom van derden is maximaal gelijk aan de afschrijvingsduur die gehanteerd wordt door de ontvanger van de bijdrage.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden geactiveerd voor zover de aanschafwaarde groter is dan € 10.000 en/of de gebruiksduur langer is dan drie jaar. Investerings met economisch nut, waarvoor al dan niet ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven, worden gewaardeerd op de aanschaffingskosten verminderd met bijdragen van derden en afschrijvingen. In de aanschaffingskosten zijn opgenomen een redelijk deel van de indirecte kosten en de rente over het tijdvak dat aan de vervaardiging van het actief is toegerekend. Met restwaarde wordt geen rekening gehouden.

Voor investeringen met een maatschappelijk nut gelden dezelfde waarderingsregels waarbij tot en met 2016 tevens dekkingen uit reserves in mindering worden gebracht op de aanschaffingskosten.

De afschrijvingen worden berekend op basis van de geschatte economische levensduur, die in het merendeel van de gevallen voor inventaris 10 jaar bedraagt en voor bedrijfsgebouwen 40 jaar. Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven. Indien de bedrijfswaarde duurzaam lager is dan de aldus berekende boekwaarde, vinden aanvullende afwaarderingen plaats.

De berekening van de kapitaallasten voor de Stadswalzone (parkeergarage St-Jan en activiteitenpark) vindt op basis van annuïteiten plaats.

Overige gronden zijn gronden die (nog) niet in een transformatieproces zitten en daarmee een vaste bestemming hebben. Op deze gronden mogen daarom geen kosten, zoals rente, worden bijgeschreven. Activering van deze gronden geschiedt tegen (historische) verkrijgingsprijs en bijkomende kosten dan wel tegen de (duurzaam) lagere marktwaarde. Deze gronden worden in beginsel op de balans opgenomen onder de materiële vaste activa. De jaarlijkse exploitatiebaten en -lasten van deze gronden worden verrekend met de algemene reserve van het grondbedrijf.

Voor in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van eerste uitgifte als verkrijgingsprijs.

Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarde.

De erfpachtcanon is aanvankelijk in beginsel gelijk aan het product van de actuele grondwaarde (die middels een taxatie bepaald wordt) en de actuele marktrentevoet voor Hypotheekrente voor nieuwe contracten (zoals die de laatste twee jaren gemiddeld bedroeg).

Financiële vaste activa

De onder de financiële vaste activa opgenomen aan derden verstrekte leningen worden gewaardeerd tegen nominale waarde onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen. De belangen in deelnemingen en verbonden partijen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde.

Voorraden

Bouwgrond in exploitatie (BIE) betreft de gronden van het grondbedrijf die in een transformatieproces zitten en waarvoor de raad een grondexploitatiecomplex (ruimtelijk plan) met een

grondexploitatiebegroting heeft vastgesteld. Op deze gronden kunnen de daaraan bestede vervaardigingskosten worden toegerekend, zoals bedoeld in artikel 6.2.4 van het Besluit Ruimtelijke Ordening, inclusief de rente over het vreemd vermogen. Onder een grondexploitatiebegroting wordt verstaan de financiële vertaling van een grondexploitatiecomplex waarbij de kosten en opbrengsten gefaseerd zijn in de tijd, met een richttermijn van maximaal 10 jaar (voortschrijdend). De overige voorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs of netto-opbrengstwaarde, indien deze lager is. Voor incurante voorraden worden voorzieningen getroffen.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen.

Algemene reserve

Dit zijn de vrij besteedbare middelen van de exploitatieresultaten tot en met het verslagjaar.

Bestemmingsreserves

Deze reserves betreffen de reeds bestemde gedeelten van de exploitatiesaldi tot en met het verslagjaar.

Voorzieningen

Voorzieningen worden getroffen voor verplichtingen, verliezen en bestaande risico's waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten. Voorzieningen worden tevens getroffen voor kosten die in een volgend jaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het boekjaar of voorgaande jaren en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal jaren. Ook van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden behoren tot de voorzieningen, met uitzondering van de van Europese overheidslichamen, het Rijk en overige Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren. De voorzieningen zijn opgenomen tegen nominale dan wel contante waarde.

Overige activa en passiva

De overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Resultaatbepaling grondbedrijf

Overeenkomstig de in een jaar binnen een grondexploitatie gerealiseerde grondverkoop vindt jaarlijks een winstneming plaats ter grootte van de berekende bijdrage aan de reserve Grote Werken. De hoogte van de afdracht wordt berekend conform de in de nota Bovenwijks vastgelegde wijze van toerekening van kosten bovenwijks. Indien en voor zover de betreffende grondexploitatie een negatief verwacht eindresultaat laat zien, is geen sprake van een afdracht aan de reserve Grote Werken. Voor het overige vindt winstneming plaats naar rato van de voortgang van het project op basis van de Percentage of completion-methode, rekening houdend met de risico's die specifiek samenhangen met de nog te realiseren kosten en opbrengsten van de individuele grondexploitaties.

Als uit de kostprijsberekening blijkt dat er een verlies op een complex ontstaat, wordt hiervoor een voorziening getroffen die direct ten laste van de algemene reserve grondbedrijf wordt gebracht. Het treffen van een afboeking of een voorziening gebeurt bij een geprognosticeerd verlies direct ter grootte van dit volledige verlies. Als sprake is van een voorziening, ingericht ter bestrijding van de (verwachte) tekorten in grondexploitaties, dan wordt die gepresenteerd als een waarde correctie op de post Bouwgrond in exploitatie.

Het geraamd eindresultaat van het grondbedrijf is het totaal van de verwachte eindresultaten van de in exploitatie genomen complexen. Hierbij wordt rekening gehouden met alle, op het moment van berekening bekende omstandigheden en met zo goed mogelijke aannames over de toekomstige kosten en opbrengsten en onder aftrek van de nog verwachten winstafrachten aan de reserve Grote Werken.

Incidentele en structurele baten en lasten

Ons uitgangspunt is dat een gemeente structurele taken uitvoert en daarvoor structurele lasten raamt in de begroting. De gemeentelijke begroting is reëel en structureel in evenwicht. Afwijkingen van de begroting zijn incidenteel tenzij wij verwachten dat die afwijkingen langer dan 3 jaar aanhouden. In de

bijlage [Incidentele baten en lasten](#) splitsen we het resultaat op hoofdlijnen op basis van dit uitgangspunt naar een incidentele en structurele component.

1. Immateriële vaste activa

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	4,9	3,0	3,0
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	1,9	2,0	2,0
	6,8	5,0	5,0

Het verloop van de immateriële vaste activa is als volgt:

	Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	Bijdragen aan activa in eigendom van derden	Totaal
Aanschafwaarde 1 januari 2023	-	3,2	11,0	14,2
Investerings	-	2,4	0,2	2,6
Desinvesteringen (-)	-	-	-	-
Bijdragen van derden direct gerelateerd aan een actief (-)	-	0,5-	-	0,5-
Aanschafwaarde 31 december 2023	-	5,1	11,2	16,3
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2023	-	0,2	9,0	9,2
Afschrijvingen	-	-	0,3	0,3
Afschrijvingen desinvestering (-)	-	-	-	-
Duurzame waardeverminderingen	-	-	-	-
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2023	-	0,2	9,3	9,5
Boekwaarde 1 januari 2023	-	3,0	2,0	5,0
Boekwaarde 31 december 2023	-	4,9	1,9	6,8

De belangrijkste investering voor onderzoek en ontwikkeling betreffen kosten gemaakt voor de Bossche Stadsdelta (€ 0,9 miljoen).

2. Materiële vaste activa

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
a. Investerings met een economisch nut	602,1	566,7	566,7
b. Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van kosten een heffing kan worden geheven	95,1	92,9	92,9
c. Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	192,8	181,4	181,4
	890,0	841,0	841,0

2a. Het verloop van de materiële vaste activa investeringen met een economisch nut is als volgt:

	Gronden en terreinen	Woon ruimten	Bedrijfs gebouwen	Grond-, weg-, en waterbouw kundige werken	Vervoer middelen	Machines, apparaten en installaties	Overige materiële vaste activa	Totaal
Aanschafwaarde 1 januari 2023	73,4	2,7	660,8	6,9	6,5	40,6	33,8	824,7
Investerings	1,0	0,7	64,7	0,5	1,4	6,9	2,1	77,3
Desinvesteringen (-)	3,0-	-	17,1-	-	0,6-	2,8-	0,4-	23,9-
Bijdragen van derden direct gerelateerd aan een actief (-)	0,1-	-	2,7-	-	0,2	0,1-	0,1-	2,8-
Aanschafwaarde 31 december 2023	71,3	3,4	705,7	7,4	7,5	44,6	35,4	875,3
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2023	1,4	1,8	211,4	2,2	4,7	21,0	15,5	258,0
Afschrijvingen	-	-	16,5	0,2	0,5	3,5	1,9	22,6
Afschrijvingen desinvestering (-)	0,2-	-	3,8-	-	0,6-	2,5-	0,3-	7,4-
Duurzame waardeverminderingen	-	-	-	-	-	-	-	-
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2023	1,2	1,8	224,1	2,4	4,6	22,0	17,1	273,2
Boekwaarde 1 januari 2023	72,0	0,9	449,4	4,7	1,8	19,6	18,3	566,7
Boekwaarde 31 december 2023	70,1	1,6	481,6	5,0	2,9	22,6	18,3	602,1

In de standen per 1 januari 2023 heeft een herrubricering plaatsgevonden van sportvelden en parkeerterreinen van gronden en terreinen naar overige materiële vaste activa voor een bedrag van € 4 miljoen. Deze categorisering past beter bij de aard van deze investeringen.

De bruto investeringen bedragen € 77,3 miljoen, hierop is € 2,8 miljoen aan bijdragen van derden in mindering gebracht. De belangrijkste investeringen betreffen:

Investeringen ICT	3,7
Woonbootlocatie Van Veldekekade	0,7
Grasso Kantoor, hallen en fabriek	5,4
Vernieuwbouw Theater aan de Parade	35,1
Renovaties 3 gymlokalen en 1 sporthal	2,6
Vervangingsinvesteringen Sportiom	0,5
Vervanging kunstgras sportaccommodaties	0,6
Bethaniestraat 4-6 Tuighuis huisvesting Erfgoed	3,9
Citadellaan 7 (Kruithuis)	4,6
Huis 73	0,9
Nieuwe Dijk 3 Voorziening Langdurig Verblijf	1,5
Verduurzaming Hoefpad 5	0,5
TM Kortenhorstlaan 4 - 4a	1,6
Hervensebaan 5	1,6
Voertuigen Afvalstoffendienst	0,7
Nieuwbouw Weener XL	8,9

De desinvesteringen bedragen € 23,9 miljoen. Voor € 12,3 miljoen betreft dit de overdracht van De Mortel 4 (Design Museum) aan de provincie.

Het oude pand van de Weener XL is tegen boekwaarde overgegaan naar het Grondbedrijf.

Daarnaast zijn ICT investeringen die niet meer in bezit zijn verwijderd uit de activa-administratie. Deze activa waren volledig afgeschreven.

De gemeente heeft diverse gronden waaronder de Brabanthallen in erfpacht gegeven. De totale boekwaarde van in erfpacht gegeven activa bedraagt € 4,2 miljoen.

2b. Het verloop van de materiële vaste activa investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven, is als volgt:

	Gronden en terreinen	Woonruimten	Bedrijfsgebouwen	Grond-, weg-, en waterbouw kundige werken	Vervoer middelen	Machines, apparaten en installaties	Overige materiële vaste activa	Totaal
Aanschafwaarde 1 januari 2023	8,5	-	11,0	114,2	13,9	13,9	-	161,5
Investerings	-	-	-	3,0	2,3	1,8	-	7,1
Desinvesteringen (-)	-	-	-	-	1,1-	0,1-	-	1,2-
Bijdragen van derden direct gerelateerd aan een actief (-)	-	-	-	-	-	-	-	-
Aanschafwaarde 31 december 2023	8,5	-	11,0	117,2	15,1	15,6	-	167,4
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2023	-	-	4,0	47,0	8,6	9,0	-	68,6
Afschrijvingen	-	-	0,4	2,5	1,1	0,9	-	4,9
Afschrijvingen desinvestering (-)	-	-	-	-	1,1-	0,1-	-	1,2-
Duurzame waardeverminderingen	-	-	-	-	-	-	-	-
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2023	-	-	4,4	49,5	8,6	9,8	-	72,3
Boekwaarde 1 januari 2023	8,5	-	7,0	67,2	5,3	4,9	-	92,9
Boekwaarde 31 december 2023	8,5	-	6,6	67,7	6,5	5,8	-	95,1

De bruto investeringen bedragen € 7,1 miljoen. De belangrijkste investeringen betreffen:

PBD containers, omchipactie en ondergrondse containers	
Afvalstoffendienst	1,7
Gemeentelijk rioleringsplan	3,0
Voertuigen Afvalstoffendienst	2,3

2c. Het verloop van de materiële vaste activa investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut is als volgt:

	Gronden en terreinen	Woon ruimten	Bedrijfs gebouwen	Grond-, weg-, en waterbouw kundige werken	Vervoer middelen	Machines, apparaten en installaties	Overige materiële vaste activa	Totaal
Aanschafwaarde 1 januari 2023	-	0,4	0,4	288,6	-	-	1,9	291,3
Investeringen	-	-	-	21,2	-	-	0,1	21,3
Desinvesteringen (-)	-	-	-	-	-	-	-	-
Bijdragen van derden direct gerelateerd aan een actief (-)	-	-	-	3,0-	-	-	-	3,0-
Aanschafwaarde 31 december 2023	-	0,4	0,4	306,8	-	-	2,0	309,6
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2023	-	0,2	-	108,8	-	0,1-	1,0	109,9
Afschrijvingen	-	0,1	-	6,7	-	-	0,1	6,9
Afschrijvingen desinvestering (-)	-	-	-	-	-	-	-	-
Duurzame waardeverminderingen	-	-	-	-	-	-	-	-
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2023	-	0,3	-	115,5	-	0,1-	1,1	116,8

Boekwaarde 1 januari 2023	-	0,2	0,4	179,8	-	0,1	0,9	181,4
Boekwaarde 31 december 2023	-	0,1	0,4	191,3	-	0,1	0,9	192,8

De bruto investeringen bedragen € 21,3 miljoen, hierop is € 3 miljoen aan bijdragen van derden in mindering gebracht. De belangrijkste investeringen betreffen:

Beheerplan lichtmasten	0,6
Groene Delta	1,0
Fietspaden	1,6
Vervangen en versterken kunstwerken	0,9
Beheerplan armaturen	1,1
Projecten vitaliseringsplan	2,9

3. Financiële vaste activa

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Kapitaalverstrekking aan:			
a. Deelnemingen	5,2	5,1	5,1
b. Gemeenschappelijke regelingen	-	-	-
c. Overige verbonden partijen	-	-	-
Leningen aan:			
a. Openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	51,5	39,5	39,5
b. Woningbouwcorporaties	2,2	2,5	2,5
c. Deelnemingen	45,9	45,7	45,7
d. Overige verbonden partijen	-	-	-
Overige langlopende leningen	117,0	117,7	117,7
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd > 1 jaar	-	-	-
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuld papier met een rentetypische looptijd > 1 jaar	-	-	-
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd > 1 jaar	4,9	5,1	5,1

	226,7	215,6	215,6

In 2022 zijn door de deelnemende gemeenten alle voorbereidingskosten en aangekochte gronden ten behoeve van het bedrijventerrein Heesch West overgedragen aan de Gemeenschappelijke Regeling Heesch-West. De financiering die de GR hiervoor nodig had, is aangetrokken door de gemeente 's-Hertogenbosch en doorverstrekt. In 2023 is hiervoor aanvullend € 12 miljoen doorgeleend.

In 2023 is € 0,5 miljoen aan financiering verstrekt aan het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn). Het SVn gebruikt deze financiering voor het verstrekken van Startersleningen voor de aankoop van een eerste woning in onze gemeente. Deze is verantwoord onder de overige uitzettingen met een rentetypische looptijd langer dan één jaar.

In de raadsvergadering van mei 2016 heeft de raad ingestemd met het beschikbaar stellen van een bedrag van € 8,0 miljoen aan het Bossche Investeringsfonds (reg. nr. 5572416). Hiervan is tot op heden € 5,35 miljoen verstrekt in de vorm van een lening. Het gehele bedrag is voorzien door het doorvoeren van een duurzame waardevermindering op dit actief, zoals verwoord in artikel 65 lid 1 van het BBV. Reden hiervoor is de lange looptijd van de lening en de grote mate van onzekerheid over de terugbetaling van de lening.

4. Voorraden

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Grond- en hulpstoffen	-	-	-
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	49,3	53,2	53,2
Gereed product en handelsgoederen	0,1	0,2	0,2
Vooruitbetalingen	-	-	-
	49,4	53,4	53,4

Het verloop van de bouwgronden in exploitatie is als volgt:

Stand 1 januari 2023	53,2
Vermeerderingen	21,1
Verminderings	25,9
Stand 31 december 2023	48,4

Het geraamde eindresultaat voor de bouwgronden in exploitatie bedraagt:

De boekwaarde van de bouwgronden in exploitatie 31 december 2023	48,4
De geraamde nog te maken kosten	244,8
De geraamde nog te realiseren opbrengsten	315,1
Het geraamde eindresultaat	21,9

Ultimo 2023 kent de gemeente 's-Hertogenbosch 19 grondexploitatiecomplexen. Per complex is een grondexploitatiebegroting opgesteld. Voor deze jaarrekening zijn deze grondexploitatiebegrotingen wederom geactualiseerd. Dit leidt tot actuele inschattingen van de te verwachten kosten en opbrengsten. De hier aangegeven geraamde opbrengsten en geraamde nog te maken kosten zijn een optelling van de geraamde bedragen van de 19 grondexploitatiecomplexen tezamen.

Hierbij passen wij de financiële grondslagen toe die elders in deze jaarrekening zijn opgenomen. Deze grondslagen zijn in lijn met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de interpretatie hiervan door de commissie BBV.

Ter beperking van het risico gaan wij uit van voorzichtige inschattingen van de nog te realiseren opbrengsten en nog te maken kosten.

Hoofdmoot van de nog te maken kosten zijn de kosten van bouw- en woonrijpmaken. Hierbij hanteren wij actuele civieltechnische ramingen en beoordelen wij periodiek of deze ramingen nog steeds actueel zijn of herzien dienen te worden. Voor de toekomstige mogelijke kostenstijging rekenen we met een hanteren wij het gemiddelde rentepercentage over 2023, zijnde 0,55%.

De geraamde opbrengsten uit grondverkopen baseren wij op het te realiseren bouwprogramma in het plangebied. Voor de industrieterreinen hanteren we hierbij een gemiddelde afzet van 3,0 ha (2,0 ha per jaar en eens per 3 jaar een "grote vis" van 3 ha). De geplande woningbouw in onze grondexploitaties maakt onderdeel uit van de totale woningbouwcapaciteit binnen onze gemeente. Deze capaciteit is benodigd om te voldoen aan de voorziene woningbehoefte binnen 's-Hertogenbosch. Hierbij houden wij o.a. rekening met de binnen de gemeente door de raad vastgestelde uitgangspunten inzake te realiseren aandelen sociale huur en koop. Onze opbrengsten indexeren wij uit voorzichtigheid niet.

Per grondexploitatiebegroting wordt het saldo van de kosten en opbrengsten op eindwaarde bepaald. Dit is het verwachte resultaat aan het eind van het project. Conform de Nota Bovenwijks wordt een deel van dit resultaat op termijn afgedragen aan de reserve Grote Werken. Op dit moment ramen wij deze afdracht op € 8,6 miljoen (eindwaarde).

De verwachte einddatum per project verschilt. Daarom becijferen wij de contante waarde van alle geraamde eindresultaten tezamen. Dit berekenen wij op basis van een disconteringsvoet van 2%. Dit is overeenkomstig de disconteringsvoet die de Commissie BBV voorschrijft voor het berekenen van de contante waarde voor negatieve grondexploitaties.

Voor de Bouwgronden in Exploitatie (BIE) met een verwacht negatief resultaat hebben wij ultimo 2023 een verliesvoorziening getroffen op eindwaarde ter grootte van € 16,41 boekwaarde van de BIE.

Zie ook paragraaf Grondbeleid.

5. Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Vorderingen op openbare lichamen	28,5	31,1	31,1
Verstrekke kasgeldleningen aan openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	-	-	-
Overige verstrekke kasgeldleningen	1,0	1,2	1,2
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-	-	-
Rekening-courantverhouding met het Rijk	20,0	-	-
Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	-	-	-
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuld papier met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-	-	-
Overige vorderingen	7,5	6,2	6,2
Overige uitzettingen	15,8	13,5	13,5
	72,8	52,0	52,0

Vorderingen op openbare lichamen bestaan voornamelijk uit een vordering op de belastingdienst van € 27,6 miljoen (2022: € 24,5 miljoen) in het kader van het BTW-compensatiefonds (BCF).

Eind 2023 is vanwege overliquiditeit als gevolg van vooruitontvangen Rijksbijdragen een bedrag van € 20 miljoen gestort in 's-Rijks schatkist.

De overige vorderingen betreffen belastingdebiteuren € 7,5 miljoen (2022: € 6,2 miljoen). De overige uitzettingen bevatten de debiteuren ten bedragen van € 21,4 miljoen (2022: € 20,6 miljoen). Op het saldo van de debiteuren is een bedrag van € 5,6 miljoen (2022: € 7,1 miljoen) uit hoofde van voorzichtigheid voor oninbaarheid in mindering gebracht.

6. Liquide middelen

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Liquide middelen	3,1	0,1	0,1
	3,1	0,1	0,1

7. Overlopende activa

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel van:			
a. Europese overheidslichamen	1,6	1,6	1,6
b. het Rijk	-	21,6	21,6
c. overige Nederlandse overheidslichamen	1,1	1,4	1,4
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	42,7	27,7	27,7
	45,4	52,3	52,3

De overlopende activa hebben betrekking op vooruitbetaalde lasten in 2023 en de nog te ontvangen bedragen die betrekking hebben op het jaar 2023, maar welke pas in 2023 zullen worden afgewikkeld. Voor een gedetailleerd overzicht van het verloop van de van Europese overheidslichamen, het Rijk en overige Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel wordt verwezen naar de bijlagen behorende bij deze jaarrekening.

8. Eigen vermogen

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	Mutaties	31-12-2022
Algemene reserve	39,9	45,0	2,0-	47,0
Bestemmingsreserves	721,5	703,1	-	703,1
Gerealiseerd resultaat	4,8	-	2,0	2,0-
	766,2	748,1	-	748,1

Het verloop van het eigen vermogen is als volgt:

	Algemene reserve	Bestemmingsreserves	Gerealiseerd resultaat	Totaal
Stand 1 januari 2023	45,0	703,1		748,1

Toevoegingen ten laste van de exploitatie	-	107,3		107,1
Onttrekkingen ten gunste van de exploitatie	5,1-	84,8-		89,9-
Onttrekkingen in verband met afschrijvingen op activa	-	4,1-		4,1-
Gerealiseerd resultaat 2023	-	-	4,8	4,8
Stand 31 december 2023	39,9	721,5	4,8	766,2

Het verloop van de bestemmingsreserves ziet er als volgt uit:

Omschrijving reserve	Stand per 01-01-2023	Toevoegingen	Onttrekkingen	Stand per 31-12-2023	Toelichting
Essent dividend compensatie	290,9	-	-	290,9	Bestemd voor structurele compensatie weggevallen Essent dividend
Structuurfonds	149,9	10,3	6,9	153,3	Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Reserve activa	47,0	6,7	4,1	49,6	Bijdragen m.b.t. investeringen om afschrijvingslasten te dekken van deze investeringen
Reserve Sociaal & Zorgfonds	66,6	37,9	30,1	74,4	Dit fonds (ontstaan uit de reserve Wmo en een deel van de bedrijfsreserve WXL) zetten we in als buffer om lokaal de ongewenste effecten van rijksbeleid op te vangen, als reserve voor frictiekosten en ter bekostiging van de innovatiemaatregelen in het sociaal zorgdomein en de maatregelen versterking taalaanpak. Het is daarmee een breed fonds voor het gehele sociale domein (zorg en participatie).
Bestemmingsreserve Onderwijshuisvesting	15,0	-	3,2	11,8	Reserve ter dekking van uitgaven onderwijshuisvesting.

					Bestedingsplan op basis van IHP.
Reserve Maximakanaal	5,5	-	0,3	5,2	Reserve afkoopsom Rijke eeuwigdurend beheer en onderhoud openbare ruimte Maximamkanaal
Reserve ICT	4,4	3,1	3,7	3,8	Egalisatiereserve om de kosten van ICT te dekken
Reserve bodemsanering	5,1	0,1	-	5,2	Projecten die nog in uitvoering zijn, maar waarvan de inkomsten al gerealiseerd zijn.
Algemene reserve Grondbedrijf	49,6	4,7	4,0	50,3	Afdekking van algemene bedrijfsrisico's van het grondbedrijf
Reserve nog uit te voeren werken	30,4	39,5	24,0	45,9	Budgetoverheveling management rapportage
Reserve Grote werken	7,0	0,5	-	7,5	Financiering van bovenwijkse infrastructurele werken als gevolg van stadsvernieuwing en uitbreiding
Reserve screening reserves en voorzieningen 2021	5,5	0,2	5,7	-	Reserve ter dekking van tekorten ombuigingen 2021-2024
Reserve FWI	4,2	0,6	-	4,8	Reserve om toekomstige tegenvallers met betrekking tot de sociale uitkeringen op te vangen. De hoogte is gemaximeerd op 7,5% van het jaarbudget.
Overige	22,0	3,7	6,9	18,8	
	703,1	107,3	88,9	721,5	

Voor een gedetailleerd overzicht van de reserves wordt verwezen naar de staat van reserves die is opgenomen in de bijlagen. Deze staat toont het verloop per reserve gedurende het jaar. Tevens is de aard en reden van elke reserve vermeld.

9. Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Voorzieningen	49,6	42,6	42,6
	49,6	42,6	42,6

Het verloop ziet er als volgt uit:

	Totaal
Stand 1 januari 2023	42,6
Toevoegingen ten laste van de exploitatie	44,8
Vrijval ten gunste van de exploitatie	-
Aanwendungen	37,8-
Stand 31 december 2023	49,6

Voor een gedetailleerd overzicht van de voorzieningen wordt verwezen naar de staat van voorzieningen die is opgenomen in het bijlageboek. Deze staat toont het verloop per voorziening gedurende het jaar. Tevens is de aard en reden van elke voorziening vermeld.

10. Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Obligatieleningen	100,0	100,0	100,0
Onderhandse leningen van:			
d. Binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	45,0	45,0	45,0
b. Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	131,9	135,5	135,5
c. Binnenlandse bedrijven	-	-	-
d. Openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a van de Wet financiering decentrale overheden	29,0	17,0	17,0
e. Overige binnenlandse sectoren	-	-	-
f. Buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren	-	-	-
Door derden belegde gelden	1,1	1,1	1,1
Waarborgsommen	0,5	0,5	0,5
	307,5	299,1	299,1

In de [paragraaf financiering](#) is een uitgebreide toelichting opgenomen over de wijze waarop de gemeente is gefinancierd.

	Rentelast 2023
Obligatieleningen	1,0
Onderhandse leningen van:	
a. Binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	0,8
b. Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	3,1
c. Binnenlandse bedrijven	-
d. Openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a van de Wet financiering decentrale overheden	0,4
e. Overige binnenlandse sectoren	-
f. Buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren	-
Door derden belegde gelden	-
Waarborgsommen	-
Totaal	5,3

11. Netto vlottende schuld met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	-	-	-
Overige kasgeldleningen	-	-	-
Banksaldi	-	12,2	12,2
Overige schulden	1,9	5,1	5,1
	1,9	17,3	17,3

De overige schulden bestaan uit het crediteurensaldo € 1,9 miljoen (2022: € 5,1 miljoen).

12. Overlopende passiva

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2023	01-01-2023	31-12-2022
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen	81,0	68,2	68,2
Ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van baten en lasten van volgende begrotingsjaren van:			
e. Europese overheidslichamen	0,8	0,2	0,2
c. het Rijk	70,4	29,5	29,5
d. overige Nederlandse overheidslichamen	2,7	3,9	3,9
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	14,1	10,5	10,5
	169,0	112,3	112,3

Voor een gedetailleerd overzicht van het verloop van de van Europese overheidslichamen, het Rijk en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel wordt verwezen naar de bijlagen behorende bij deze jaarrekening.

13. Niet uit de balans blijkende verplichtingen

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft in 2016 een lening verstrekt aan het Bossche Investerings-Fonds (BIF) van nominaal € 8 miljoen. Hiervan is € 5,35 miljoen verstrekt. Deze verstrekte lening is volledig afgewaardeerd. De gemeente heeft uiterlijk 31 december 2038 het recht op terugbetaling van de lening te vermeerderen of te verminderen met een eventueel gerealiseerd positief respectievelijk negatief rendement en onder aftrek van door het BIF gemaakte kosten.

Op jaarbasis bedragen onze inkoopverplichtingen ongeveer € 299 miljoen. De grootste inkooppakketten zijn WMO en jeugdzorg, nieuwbouw en renovatie, aanleg en onderhoud wegennetwerk en realisatie en onderhoud kunstwerken.

Ook kennen we jaarlijkse subsidieverplichtingen voor een bedrag van ongeveer € 54 miljoen.

Voor het opnemen van individuele niet uit de balans blijkende verplichtingen in de jaarrekening hanteren wij de volgende voorwaarden:

- Het zijn geen verplichtingen die betrekking hebben op going concern posten.
- De verplichtingen zijn niet op een andere plaats in het jaarverslag dan wel de jaarrekening opgenomen.
- De verplichtingen zijn bestuurlijk relevant.

De doordecentralisatieovereenkomst voor het voortgezet onderwijs gesloten tussen gemeente 's-Hertogenbosch en OMO voldoet aan deze voorwaarden. Het gaat jaarlijks om een bedrag van € 2,2 miljoen.

Daarnaast hebben we borg- en garantstellingen verleend, die hier zijn toegelicht.

14. Borg- en garantstellingen

Het totale bedrag van de borg- en garantstellingen ad € 60,5 miljoen bestaat uit de volgende gewaarborgde geldleningen:

Bedragen x € 1

Omschrijving	Oorspronkelijk bedrag	Stand 1 januari 2023	Stand 31 december 2023
920053 Roeivereniging De Hertog	130.000	75.044	35.388
920056 Atletiek- en triathlonvereniging OSS-VOLO	64.000	847	-
920064 Jeroen Bosch Ziekenhuis	6.000.000	4.200.000	4.050.000
920070 Rugbyclub The Dukes	87.500	13.638	9.222
920073 t/m 920074 HVO	260.417	243.682	243.682
920075 Tennisvereniging Maliskamp	45.000	8.250	4.250
920076 Schietvereniging COW	60.000	46.500	44.500
920079 Hockeyvereniging 's-Hertogenbosch	250.000	170.430	159.453
920082 Ons Middelbaar Onderwijs (OMO)	57.500.000	49.833.333	47.916.666
920083 BLC	110.000	89.168	81.834
RKVV Maliskamp	10.000	7.000	6.000
Bastion Baselaar	250.000	200.000	183.333
Golfclub Rosmalen Fase 1	250.000	216.667	200.000
Golfclub Rosmalen Fase 2	250.000	233.333	216.667
TC Maliskamp	42.500	39.667	36.833
Petanque Union Bois le Duc	12.500	11.667	10.834
TPC Maliskamp	77.500	0	72.333
HC DB 2	80.000	0	72.000
TPC Engelen	50.000	0	50.000
Parkeergarage Willemspoort	612.275	0	612.275
Parkeergarage Willemspoort	6.472.756	0	6.472.756
Totaal	72.614.448	55.389.226	60.478.026

15. Aansluiting beginbalans met jaarverslag 2022

In de balanscijfers per 1 januari 2023 zijn de volgende wijzigingen verwerkt:

- De bestemming van het rekeningresultaat (€ 2,0 miljoen algemene reserve)

16. Benutting drempelbedrag schatkistbankieren

Het drempelbedrag voor het begrotingsjaar 2023 bedraagt € 10,6 miljoen.

Voor openbare lichamen met een begrotingstotaal kleiner dan of gelijk aan € 500 mln. is het drempelbedrag gelijk aan 2,0% (was 0,75%). Voor openbare lichamen met een begrotingstotaal groter dan € 500 mln. is het drempelbedrag gelijk aan € 10 mln. (was € 3,75 miljoen), vermeerderd met 0,2% van het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 mln. te boven gaat.

Artikel 52c van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten schrijft voor dat voor ieder kwartaal van dat jaar, het bedrag aan middelen, bedoeld in [artikel 2, vierde lid, van de Wet financiering decentrale overheden](#), dat in het kader van het drempelbedrag door de provincie onderscheidenlijk de gemeente buiten 's Rijks schatkist is aangehouden vermeld wordt in de toelichting op de balans. In 2023 gaat het om de volgende bedragen:

Kwartaal 1	€ 3.064.108
Kwartaal 2	€ 7.891.524
Kwartaal 3	€ 4.879.711
Kwartaal 4	€ 6.604.911

17. Toelichting op het overzicht baten en lasten

Voor een nadere toelichting op het overzicht van baten en lasten verwijzen wij u naar de [financiële hoofdlijnen](#).

18. Rechtmatigheidsverantwoording

Verantwoordelijkheid college van burgemeester en wethouders

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarrekening worden opgenomen. Uit het getrouw opnemen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties, blijken een drietal rechtmatigheidscriteria niet expliciet. Dit betreffen het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium. In deze rechtmatigheidsverantwoording licht het college van burgemeester en wethouders toe in hoeverre bij de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium zijn nageleefd. Dit houdt in dat de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties in overeenstemming zijn met door de raad vastgestelde kaders zoals de begroting en gemeentelijke verordeningen en met bepalingen in de relevante wet- en regelgeving. Bij de waarderinggrondslagen in de jaarrekening is het door de raad op 12 december 2023 vastgestelde normenkader van de relevante wet- en regelgeving verder toegelicht. Deze verantwoording hanteert een grensbedrag omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door de raad bepaald en bedraagt 1% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves en is daarmee vastgesteld op € 8,5 miljoen. De grondslag voor deze verantwoording is de Kadernota Rechtmatigheid 2023 van de Commissie BBV van november 2023.

Bevindingen

Het college is van mening dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen met uitzondering van de hierna gerapporteerde afwijkingen (€ 88,1 miljoen aan onrechtmatigheden). Na correctie van de als acceptabel aan te merken begrotingsonrechtmatigheden passend binnen onze Financiële Verordening (€ 84,9 miljoen) blijft het totaal aan onrechtmatigheden (€ 3,2 miljoen) onder de door de gemeenteraad toegestane verantwoordingsgrens van € 8,5 miljoen.

De geconstateerde afwijkingen betreffen:

	Bedragen x € 1 miljoen
Begrotingscriterium:	
Overschrijding lasten programma's	14,4
Overschrijding investeringsbudgetten	0,2
Ongeautoriseerde reservemutaties	71,8
Overige overschrijdingen	0,6
Totaal begrotingsonrechtmatigheden	87,0
Passend binnen art. 212 gemeentewet (acceptabel)	84,9
Resterend saldo begrotingsonrechtmatigheden	2,1
Voorwaardencriterium:	
Inkopen onrechtmatig niet Europees aanbesteed	1,1
Misbruik en oneigenlijk gebruik	
Geen bevindingen	0
TOTAAL	3,2

In de paragraaf bedrijfsvoering is op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV en op basis van de afspraken met de raad aanvullende informatie opgenomen over de financiële rechtmatigheid. In deze paragraaf heeft het college ook beschreven welke actie hij onderneemt om vermelde afwijkingen in de toekomst te voorkomen.

19. Gerealiseerde baten en lasten per taakveld

(bedragen x € 1,0 miljoen)

Taakveld	Lasten	Baten	Saldo
0.1 Bestuur	17,7	3,2	-14,5
0.10 Mutaties reserves	121,3	108,1	-13,2
0.11 Resultaat van de rekening van baten en lasten	0,0	0,0	0,0
0.2 Burgerzaken	6,8	2,3	-4,5
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	1,7	1,4	-0,3
0.4 Overhead	62,4	9,5	-52,9
0.5 Treasury	15,1	33,3	18,2
0.61 OZB woningen	0,0	37,7	37,7
0.62 OZB niet-woningen	0,0	12,0	12,0
0.63 Parkeerbelasting	0,0	23,0	23,0
0.64 Belastingen overig	4,3	2,0	-2,3
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0,0	385,4	385,4
0.8 Overige baten en lasten	4,3	1,7	-2,6
0.9 Vennootschapsbelasting (VpB)	1,9	0,0	-1,9
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	9,8	0,0	-9,8
1.2 Openbare orde en veiligheid	11,4	1,7	-9,7
2.1 Verkeer en vervoer	31,5	3,1	-28,5
2.2 Parkeren	14,6	0,5	-14,1
2.3 Recreatieve havens	0,0	0,0	0,0
2.4 Economische havens en waterwegen	2,9	0,4	-2,5
2.5 Openbaar vervoer	0,1	0,0	-0,1
3.1 Economische ontwikkeling	6,8	4,5	-2,3
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	3,2	2,9	-0,3
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0,5	0,4	-0,1
3.4 Economische promotie	1,5	3,2	1,7
4.1 Openbaar basisonderwijs	0,7	0,0	-0,7
4.2 Onderwijshuisvesting	26,5	7,9	-18,5
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	19,8	12,6	-7,2
5.1 Sportbeleid en activering	9,8	3,0	-6,8
5.2 Sportaccommodaties	14,1	6,5	-7,5
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	20,0	2,8	-17,2
5.4 Musea	2,7	0,3	-2,4

5.5	Cultureel erfgoed	5,3	1,0	-4,3
5.6	Media	4,4	0,2	-4,2
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	14,3	0,4	-13,9
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	29,4	7,2	-22,2
6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	28,6	-10,9	-39,5
6.3	Inkomensregelingen	99,9	72,4	-27,5
6.4	WSW en beschut werk	41,1	19,5	-21,5
6.5	Arbeidsparticipatie	19,2	6,8	-12,4
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	2,6	0,7	-1,9
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	0,0	0,0	0,0
6.71a	Hulp bij het huishouden (WMO)	12,4	0,8	-11,6
6.71b	Begeleiding (WMO)	13,9	0,0	-13,9
6.71c	Dagbesteding (WMO)	5,7	4,1	-1,6
6.71d	Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0,6	0,0	-0,6
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	0,0	0,0	0,0
6.72a	Jeugdhulp begeleiding	6,1	0,0	-6,1
6.72b	Jeugdhulp behandeling	2,5	0,0	-2,5
6.72c	Jeugdhulp dagbesteding	3,2	0,0	-3,2
6.72d	Jeugdhulp zonder verblijf overig	4,8	0,0	-4,8
6.73a	Pleegzorg	1,5	0,0	-1,5
6.73b	Gezinsgericht	0,9	0,0	-0,9
6.73c	Jeugdhulp met verblijf overig	6,7	1,9	-4,9
6.74a	Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	12,8	0,0	-12,8
6.74b	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	7,8	4,7	-3,0
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	0,0	0,0	0,0
6.81a	Beschermd wonen (WMO)	26,4	17,8	-8,6
6.81b	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	52,5	32,8	-19,7
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	0,0	0,0	0,0
6.82a	Jeugdbescherming	3,3	0,0	-3,3
6.82b	Jeugdreclassering	0,5	0,0	-0,4
7.1	Volksgezondheid	13,8	6,5	-7,3
7.2	Riolering	10,4	12,4	1,9
7.3	Afval	62,1	67,6	5,6
7.4	Milieubeheer	13,2	7,9	-5,3
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	0,2	0,2	0,0
8.1	Ruimte en leefomgeving	6,3	1,5	-4,8
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	40,8	47,4	6,6

8.3	Wonen en bouwen	10,3	6,9	-3,4
Totaal		974,8	979,6	4,8

20. Gerealiseerde baten en lasten per taakveld per programma

(bedragen x € 1,0 miljoen)

Programma / Taakveld	Lasten	Baten	Saldo
11 Bestuursorganen en -ondersteuning	17,7	4,6	-13,1
0.1 Bestuur	17,7	3,2	-14,5
0.10 Mutaties reserves	0,0	1,4	1,4
13 Dienstverlening	7,3	3,4	-4,0
0.10 Mutaties reserves	0,3	0,9	0,5
0.2 Burgerzaken	6,8	2,3	-4,5
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	0,2	0,2	0,0
32 Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	165,0	54,8	-110,1
0.10 Mutaties reserves	33,0	19,0	-14,0
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	9,3	3,2	-6,1
6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	9,3	-23,2	-32,5
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	2,6	0,7	-1,9
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	0,0	0,0	0,0
6.71a Hulp bij het huishouden (WMO)	12,4	0,8	-11,6
6.71b Begeleiding (WMO)	13,9	0,0	-13,9
6.71c Dagbesteding (WMO)	1,6	0,0	-1,6
6.71d Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0,6	0,0	-0,6
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	0,0	0,0	0,0
6.81a Beschermd wonen (WMO)	26,4	16,8	-9,6
6.81b Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	42,6	31,5	-11,0
7.1 Volksgezondheid	13,2	6,0	-7,3
33 Veiligheid	24,4	3,2	-21,2
0.10 Mutaties reserves	0,7	0,9	0,3
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	9,8	0,0	-9,8
1.2 Openbare orde en veiligheid	11,4	1,7	-9,7
2.1 Verkeer en vervoer	0,0	0,0	0,0
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	2,5	0,6	-2,0
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	0,0	0,0	0,0

6.81b Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	0,0	0,0	0,0
35 Cultureel klimaat	25,6	4,8	-20,8
0.10 Mutaties reserves	1,1	3,2	2,1
3.4 Economische promotie	1,4	0,6	-0,9
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	17,7	0,8	-17,0
5.4 Musea	0,9	0,0	-0,9
5.6 Media	4,4	0,2	-4,2
39 Gelijke kansen op talentontwikkeling	152,1	59,0	-93,1
0.10 Mutaties reserves	14,1	16,7	2,6
4.1 Openbaar basisonderwijs	0,7	0,0	-0,7
4.2 Onderwijshuisvesting	26,5	7,9	-18,5
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	16,5	9,8	-6,7
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	13,4	0,1	-13,3
6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	16,6	12,1	-4,5
6.71c Dagbesteding (WMO)	4,1	4,1	0,0
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	0,0	0,0	0,0
6.72a Jeugdhulp begeleiding	6,1	0,0	-6,1
6.72b Jeugdhulp behandeling	2,5	0,0	-2,5
6.72c Jeugdhulp dagbesteding	3,2	0,0	-3,2
6.72d Jeugdhulp zonder verblijf overig	4,8	0,0	-4,8
6.73a Pleegzorg	1,5	0,0	-1,5
6.73b Gezinsgericht	0,9	0,0	-0,9
6.73c Jeugdhulp met verblijf overig	6,7	1,9	-4,9
6.74a Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	12,8	0,0	-12,8
6.74b Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	7,8	4,7	-3,0
6.81b Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	9,8	1,1	-8,8
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	0,0	0,0	0,0
6.82a Jeugdbescherming	3,3	0,0	-3,3
6.82b Jeugdreclassering	0,5	0,0	-0,4
7.1 Volksgezondheid	0,5	0,5	0,0

40 Wonen en zorg (vervallen miv 2023)	0,0	0,0	0,0
6.81a Beschermd wonen (WMO)	0,0	0,0	0,0
51 Verstedelijking en wonen	91,4	76,1	-15,3
0.10 Mutaties reserves	30,9	17,4	-13,5
2.1 Verkeer en vervoer	-0,1	0,0	0,1
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	3,2	2,9	-0,3
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	0,2	0,0	-0,2
8.1 Ruimte en leefomgeving	6,3	1,5	-4,8
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	40,8	47,4	6,6
8.3 Wonen en bouwen	10,1	6,9	-3,2
52 Bereikbare stad, dorpen en wijken	22,5	27,1	4,6
0.10 Mutaties reserves	1,5	1,7	0,2
0.63 Parkeerbelasting	0,0	23,0	23,0
2.1 Verkeer en vervoer	6,2	1,9	-4,3
2.2 Parkeren	14,6	0,5	-14,1
2.4 Economische havens en waterwegen	0,0	0,0	0,0
2.5 Openbaar vervoer	0,1	0,0	-0,1
53 Sport en recreatie	24,3	11,0	-13,4
0.10 Mutaties reserves	0,2	1,3	1,1
5.1 Sportbeleid en activering	9,8	3,0	-6,8
5.2 Sportaccommodaties	14,1	6,5	-7,5
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	0,2	0,1	-0,1
54 Energie, duurzaamheid en milieu	82,3	77,6	-4,8
0.10 Mutaties reserves	7,2	2,1	-5,2
7.3 Afval	62,1	67,6	5,6
7.4 Milieubeheer	13,1	7,9	-5,2
55 Cultuurhistorische kwaliteit	5,4	0,6	-4,8
0.10 Mutaties reserves	0,2	0,4	0,2
5.4 Musea	0,7	0,0	-0,7
5.5 Cultureel erfgoed	4,6	0,2	-4,3
56 Openbare ruimte, water en groen	53,6	16,1	-37,5
0.10 Mutaties reserves	0,2	1,7	1,5
2.1 Verkeer en vervoer	25,4	1,2	-24,3
2.4 Economische havens en waterwegen	2,9	0,4	-2,5
5.4 Musea	0,4	0,1	-0,3
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	13,8	0,3	-13,6

7.2 Riolering	10,4	12,4	1,9
7.4 Milieubeheer	0,2	0,0	-0,1
8.3 Wonen en bouwen	0,2	0,0	-0,2
71 Ruimte voor economie en voorzieningen	16,6	13,9	-2,7
0.10 Mutaties reserves	1,4	0,9	-0,4
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	1,7	1,4	-0,3
2.3 Recreatieve havens	0,0	0,0	0,0
3.1 Economische ontwikkeling	6,8	4,5	-2,3
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0,5	0,4	-0,1
3.4 Economische promotie	0,1	0,0	-0,1
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	0,0	0,1	0,0
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	2,3	2,0	-0,2
5.4 Musea	0,6	0,2	-0,5
5.5 Cultureel erfgoed	0,8	0,8	0,0
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	0,0	0,0	0,0
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	2,1	2,0	-0,1
6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0,0	0,1	0,0
6.5 Arbeidsparticipatie	0,1	0,1	0,0
6.81a Beschermd wonen (WMO)	0,0	1,0	1,0
6.81b Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	0,2	0,3	0,1
72 Werk en inkomen	145,1	105,3	-39,7
0.10 Mutaties reserves	6,9	4,5	-2,3
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	3,3	2,7	-0,5
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	2,1	1,3	-0,8
6.3 Inkomensregelingen	72,8	70,6	-2,1
6.4 WSW en beschut werk	41,1	19,5	-21,5
6.5 Arbeidsparticipatie	19,1	6,6	-12,4
73 Gelijke kansen op financiële redzaamheid	33,8	13,6	-20,2
0.10 Mutaties reserves	5,3	11,8	6,5
6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	2,6	0,1	-2,5
6.3 Inkomensregelingen	25,9	1,7	-24,1
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	0,0	0,0	0,0
91 Beleggingen en overige baten en lasten	98,5	67,3	-31,3
0.10 Mutaties reserves	14,9	22,8	8,0
0.11 Resultaat van de rekening van baten en lasten	0,0	0,0	0,0
0.4 Overhead	62,4	9,5	-52,9

0.5 Treasury	15,1	33,3	18,2
0.8 Overige baten en lasten	4,3	1,7	-2,6
0.9 Vennootschapsbelasting (VpB)	1,9	0,0	-1,9
92 Gemeentelijke belastingen	6,2	54,4	48,3
0.10 Mutaties reserves	0,6	0,0	-0,6
0.61 OZB woningen	0,0	37,7	37,7
0.62 OZB niet-woningen	0,0	12,0	12,0
0.64 Belastingen overig	4,3	2,0	-2,3
3.4 Economische promotie	0,0	2,7	2,7
6.3 Inkomensregelingen	1,3	0,0	-1,3
93 Algemene uitkering gemeentefonds	2,9	386,8	383,9
0.10 Mutaties reserves	2,9	1,4	-1,5
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0,0	385,4	385,4
Totaal	974,8	979,6	4,8

WNT- verantwoording 2023

De WNT is van toepassing op Gemeente 's-Hertogenbosch. Het voor Gemeente 's-Hertogenbosch toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2023 € 223.000,- (algemeen bezoldigingsmaximum).

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling

Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling inclusief degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt

Gegevens 2023	Ploeg van der B.	Amesz W.
Functiegegevens	Secretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2022	1/1-31/12	1/1-31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	154.859	153.703
Beloningen betaalbaar op termijn	22.664	22.537
<i>Subtotaal</i>	177.523	176.240
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	223.000	223.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t. .	N.v.t. .
Bezoldiging	177.523	176.240

Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t. .	N.v.t. .
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t. .	N.v.t. .

Gegevens 2022	Ploeg van der B.	Amesz W
Functiegegevens	Secretaris	Griffier
Aanvang en einde functieervulling in 2021	1/1-31/12	1/1-31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	151.658	136.787
Beloningen betaalbaar op termijn	22.956	22.291
<i>Subtotaal</i>	174.623	159.078
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	216.000	216.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t. .	N.v.t. .
Bezoldiging	174.623	159.078
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t. .	N.v.t. .
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t. .	N.v.t. .

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2023 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (Sisa-bijlage)

De conceptversies van de verantwoordingsinformatie in het kader van single information, single audit (SiSa) vindt u [hier](#), [hier](#), [hier](#) en [hier](#).

Afdeling Orthen

De gemeenteraad van de gemeente 's-Hertogenbosch heeft op 14 december 1995 besloten om de afdeling Orthen als historische eenheid te laten voortbestaan met handhaving van een eigen begroting en rekening. Tevens is hierbij de nieuwe regeling ten aanzien van de samenstelling, kandidaatstelling, verkiezing en benoeming van de commissie uit de ingezetenen van de afdeling Orthen vastgesteld. Genoemd raadsbesluit is op 2 januari 1996 door de raad van de nieuwe gemeente 's-Hertogenbosch bekrachtigd.

Het volgende overzicht van lasten en baten van de afdeling Orthen kan worden gegeven:

Exploitatie (bedragen x € 1.000)

Lasten	Begroting 2023	Rekening 2023
Kosten secretaris commissie	1	1
Huren	21	21
Overige goederen en diensten	5	4
Subsidies	0	1
Onvoorziene uitgaven	1	0
Toevoeging algemene reserve	0	0
Totaal lasten	30	27

Baten	Begroting 2023	Rekening 2023
Beschikking algemene reserve	2	2
Rente beleggingen	5	5
Huren/pachten	23	20
Totaal baten	30	27

Eigen vermogen (bedragen x € 1.000)

	1-1-2023	Vermeerderingen	Verminderingsen	31-12-2023
Reserve Orthen	599		2	597
Totaal				

Controleverklaring accountant

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. heeft de jaarrekening van de gemeente 's-Hertogenbosch gecontroleerd en beoordeeld. PwC baseert haar bevindingen op een niet-bewerkbare versie van deze website. Deze versie van de jaarrekening kunt u vinden op de agenda van de gemeenteraadsvergadering van 2 juli 2024.

De controleverklaring van de onafhankelijke accountant kunt u ook inzien op de agenda van de gemeenteraadsvergadering van 2 juli 2024. Daar vindt u ook het accountantsverslag. De verklaring en het verslag zijn gebaseerd op de gestempelde versie van de jaarstukken, deze kunt u ook daar inzien.

Bijlagen

Begroting en realisatie kostendeckendheid 2023

	Belastingsoort	Geraamde lasten	Geraamde baten	Geraamd dekkingspercentage	Werkelijke lasten	Werkelijke baten	Werkelijk dekkingspercentage
	Afvalstoffenheffing	€ 18.572.000	€ 18.572.000	100%	€ 18.246.282	€ 19.048.456	104%
	Reinigingsrecht	€ 560.000	€ 560.000	100%	€ 696.641	€ 727.257	104%
	Rioolheffing	€ 12.135.810	€ 12.135.810	100%	€ 11.036.270	€ 11.840.090	107%
	Haven- en liggelden	€ 299.360,00	€ 282.530,00	94%	€ 348.100,00	€ 282.530,00	81%
	Begraafplaatsen	€ 164.880,00	€ 141.820,00	86%	€ 217.500,00	€ 184.810,00	85%
	Markt- en plaatsengeld	€ 500.280	€ 360.910	72%	€ 481.996	€ 361.827	75%
Leges							
Hoofdstuk 1	Algemene dienstverlening						
Paragraaf							
1.1	Burgerlijke stand	€ 274.800	€ 230.320	84%	€ 284.325	€ 246.825	87%
1.2	Reisdocumenten en Nederlandse identiteitskaart	€ 831.830	€ 728.770	88%	€ 1.082.984	€ 912.454	84%
1.3	Rijbewijzen	€ 438.620	€ 399.800	91%	€ 555.187	€ 505.912	91%
1.4	Verstreking uit de BRP	€ 40.260	€ 36.270	90%	€ 57.272	€ 49.582	87%
1.7	Overige publiekszaken	€ 13.840	€ 12.400	90%	€ 17.410	€ 14.784	85%
1.8	Gemeentearchief	€ 115	€ 70		€ -	€ -	
1.9	Bijzondere wetten						
	Huisvestingswet	€ 767,00	€ 297,00		€ -	€ -	
	Leegstandwet	€ 511,00	€ 259,00		€ 613	€ 304	
	Wet op de kansspelen	€ 2.703,00	€ 2.126,00	79%	€ 531,36	€ 375,15	71%
	Telecommunicatiewet	€ 152.520,00	€ 150.000,00	98%	€ 248.349,00	€ 244.950,00	99%
Verkeer- en vervoer:							
	Europese gehandicaptenparkeerkaart	€ 60.000,00	€ 60.000,00	100%	€ 76.950,00	€ 76.010,00	99%
	Overige ontheffingen en vergunningen	€ 54.550,00	€ 21.180,00	39%	€ 99.404,00	€ 46.526,80	47%
	Gehandicaptenparkeerplaats	€ 41.420,00	€ 7.660,00	18%	€ 85.744,00	€ 16.545,60	19%
1.10	Diversen						
	Nasporing gegevens milieu en omgevingsvergunningen						
	Gewaarmede afschriften, kopieën, stukken of uittreksels						
	Diverse vergunningen, beschikkingen of andere afgiften						
	Subtotaal	€ 1.911.936,00	€ 1.649.152,00	86%	€ 2.508.769,36	€ 2.114.268,55	84%
Hoofdstuk 2							
2	Omgevingsvergunning	€ 4.771.000,00	€ 4.372.000,00		€ 4.251.604,06	€ 4.498.799,72	
4	Omgevingsvergunning hogere grenswaarde wet geluidhinder	€ 28.885,00	€ 28.210,00		€ 37.271,73	€ 10.904,00	
9	Bestemmingsplan zonder activiteit						
	Subtotaal	€ 4.799.885,00	€ 4.400.210,00	92%	€ 4.288.875,79	€ 4.509.703,72	105%
Hoofdstuk 3							
3.1	Alcohol - en horeca	€ 140.624,00	€ 133.413,00	95%	€ 112.970,36	€ 101.071,60	89%
3.2	Seksbedrijven	€ 1.444	€ 1.300	90%	€ -	€ -	
3.3	Winkeltijdenwet	€ 529	€ 500		€ -	€ -	
3.4	Organiseren evenement of markt	€ 184.391	€ 117.674	64%	€ 99.059	€ 46.344	47%
3.5	Standplaatsen, artikel 3,8 standplaatsen	€ 17.720	€ 5.610	32%	€ 19.527	€ 6.476	33%
3.5	Standplaatsen, artikel 3,9 marktstandplaatsvergunning	€ 8.170	€ 2.880	35%	€ 7.087	€ 2.302	32%
3.6	Huisvestingswet 2014	€ 1.534	€ 1.210		€ 1.226,88	€ 1.771	
3.7	Diversen						
	Plaatsen goederen	€ 10.986	€ 7.128	65%	€ 9.432	€ 5.976	63%
	Venten	€ 3.939	€ 3.545	90%	€ 1.613	€ 1.330	82%
	Kampeerontheffing	€ 777	€ 699	90%	€ 1.136	€ 999	88%
	Exploitatievergunning uitoefenen bedrijf en wijziging exploitatievergunning uitoefenen bedrijf	€ 3.671	€ 3.304	90%	€ 820	€ 722	88%
	Subtotaal	€ 373.785,00	€ 277.263,00	74%	€ 252.872,57	€ 166.990,50	66%
	Totaal	€ 7.085.606,00	€ 6.326.625,00	89%	€ 7.050.517,72	€ 6.790.962,77	96%

Inzameling huishoudelijk afval eigen inwoners gemeente 's-Hertogenbosch

Rekening 2023

Bedragen € * 1.000	2022 Begroting	2022 Rekening	2023 Begroting	2023 Rekening	2024 Begroting
Opbrengsten					
Opbrengst afvalstoffenheffing	16.500	16.718	18.572	19.048	20.091
Opbrengst reinigingsheffing	550	607	560	727	610
Opbrengst totaal	17.050	17.325	19.132	19.775	20.701
Kosten					
Voorziening voor oninbare afvalstoffenheffing	66	66	71	71	60
Inzamelkosten*	7.924	7.715	8.535	8.905	9.861
Kosten verwerking afval*	3.755	3.416	4.100	3.540	4.016
Overige kosten*	5.305	5.305	6.426	6.426	6.764
Kosten totaal	17.050	16.502	19.132	18.942	20.701
(*: specificatie zie bijlage)					
Resultaat (- = "nadelig")	-	823	-	833	-
Resultaat op hulpkostenplaatsen	-	-	-	-	-
Voorziening afvalstoffenheffing (- = "beschikking")	-	823	-	833	-

Toelichting Rekening 2023:

Het resultaat ten opzichte van Begroting 2023 op de Inzameling en afvoer huishoudelijk afval eigen inwoners is voordelig € 832.790,-. Dit wordt met name veroorzaakt door een hogere opbrengst afvalstoffenheffing (meer huisaansluitingen dan begroot, ook door een hoger gerealiseerde groei van het aantal nieuwe huisaansluitingen dan begroot), door hogere opbrengsten voor oud ijzer en door meer klanten reinigingsrecht. Daarnaast lagere kosten voor verwerking van afval doordat de burger minder afval brengt naar de milieustations wat daar beter wordt uitgesorteerd en lagere kapitaallasten door latere investeringen vanuit het afvalstoffenplan VANG. Extra kosten voor het inzamelen van het huishoudelijk afval, met name brandstof, duurdere inhuur van personeel en voertuigen en kosten voor veiligheid worden gecompenseerd door hiervoor genoemde effecten.

Structurele effecten zijn (deels) verwerkt in Begroting 2024. Het voordelig resultaat 2023 komt conform bestaand beleid ten gunste van de Voorziening Afvalstoffenheffing.

Toelichting Begroting 2024:

In 2024 intensiveren we vanuit de Afvalvisie de maatregelen gericht op het scheiden van het huishoudelijk afval en het verminderen van de hoeveelheid restafval aangeboden door de inwoners van de gemeente 's-Hertogenbosch. Onder andere wordt de PMD-container begin 2024 uitgezet en de inzameling huis aan huis opgestart. Tegelijkertijd wordt de restafvalcontainer huis aan huis 1 keer per 3 weken ingezameld.

In de afvalstoffenheffing 2024 wordt de stijging door indexering en hogere kosten voor kwijschelding (meer huishoudes) enigszins gecompenseerd door de effecten van gemiddeld minder huishoudelijk afval per huisaansluiting en een lagere prijsstijging voor het verwerken van het huishoudelijk afval.

Structurele effecten zijn verwerkt in de Begroting 2024. De gemiddelde afvalstoffenheffing 2024 stijgt met € 19,07 en wordt € 280,77.

In de afvalstoffenheffing 2024 zijn de onderstaande structurele effecten verwerkt:

* Inflatiecorrectie van 8,47% (€ 22,17);

* Hogere kosten voor Kwijschelding (€ 1,33);

* Hoeveelheids- en prijseffect verwerking huishoudelijk afval (€ - 4,43).

Resultaat Werken voor derden en hulpkostenplaatsen

Bedragen € * 1.000	2022 Begroting	2022 Rekening	2023 Begroting	2023 Rekening	2024 Begroting
Resultaat bestemming	895	895	846	810-	865
Winstafdracht	895	895	846	-	865
Saldo t.o.v. Winstafdracht	-	-	-	810-	-
Vennootschapsbelasting, te betalen	175	175	200	117	200
Resultaatbestemming raad	-	-	-	-	-
Bedrijfsrisicoreserve	-	-	-	810-	-

Opmerking:

* In dit overzicht wordt gezien de gevoeligheid van de informatie alleen het resultaat en de bestemming weergegeven.

* Het resultaat Werken voor derden Begroting 2023 is conform de taakstelling.

* Het resultaat Werken voor derden is ingaande 2016 Vennootschapsbelastingplichtig.

* Rekening 2023: Het resultaat Werken Derden is nihil.

* Rekening 2023: het resultaat hulpkostenplaatsen is € -810, waarvoor beschikt wordt over de Bedrijfsrisicoreserve.

Bijlage:	Begroting	Rekening	Begroting	Rekening	Begroting
Specificatie inzamelkosten (€ * 1.000)	2022	2022	2023	2023	2024
Restafval m.n., ook kleding / calamiteiten e.a.	4.145	4.172	4.582	4.633	4.896
Papier, glas en kunststof	655	750	807	1.154	1.447
Grof huishoudelijk afval	163	149	174	168	191
Exploitatie milieustations	1.122	1.017	1.133	1.181	1.307
Inzameling GFT	822	782	828	847	960
Klein chemisch afval en wit- en bruingoed	23	35	24	45	27
Overige kosten	994	810	987	877	1.033
Totaal	7.924	7.715	8.535	8.905	9.861

Specificatie Kosten verwerking afval	B'2022	Rekening	B'2023	Rekening	B'2024
		2022		2023	
Restafval	3.428	3.431	3.803	3.548	3.759
Papier (opbrengst)	503-	519-	510-	425-	510-
Glas (opbrengst)	45-	27-	45-	45-	45-
Grof afval	221	111	182	118	185
Bijdrage € 0,16 / kg + voorrijkosten	158-	111-	143-	123-	152-
Grof afval / puin / hout milieustations	1.909	1.504	1.889	1.437	1.650
Bijdrage € 0,16 per kg	1.868-	1.486-	1.793-	1.577-	1.592-
Groen afval milieustations	73	61	75	67	68
Papier milieustations	45-	68-	64-	53-	64-
Oud ijzer milieustations	129-	305-	211-	261-	260-
GFT	792	736	837	758	887
Klein chemisch afval	80	89	80	96	90
Totaal	3.755	3.416	4.100	3.540	4.016

Specificatie overige kosten	B'2022	Rekening	B'2023	Rekening	B'2024
		2022		2023	
Incassokosten afvalstoffenheffing	423	423	425	425	447
Bijdrage kosten milieupolitie	224	224	237	237	257
Extra aandeel indirecte kosten (ombuiging)	490	490	490	490	490
Kosten GCC / Meldpunt / Bossche omroep	41	41	44	44	47
Bijdrage kosten Reiniging openbare ruimte	1.547	1.547	1.639	1.639	1.778
Vergoeding recycling Weener XL	302	302	314	314	341
Kwijtschelding Afvalstoffenheffing			950	950	1.048
Af te dragen compensabele BTW	2.079	2.079	2.178	2.178	2.207
Effect verlaging rente niet in afvalstoffenheffing	199	199	149	149	149

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 11-01-2024

lenW	E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer (SiSa tussen medeoverheden) Provinciale beschikking en/of verordening Gemeenten en Gemeenschappelijke Regelingen	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie <

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.
Uitsluitend voor
identificatiedoeleinden

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 11-01-2024

lenW	E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer (SiSa tussen medeoverheden) Provinciale beschikking en/of verordening Gemeenten en Gemeenschappelijke Regelingen	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E27B / 01</i>	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E27B / 02</i>	Overige bestedingen (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E27B / 03</i>	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde bestedingen ten laste van provinciale middelen Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E27B / 04</i>	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde overige bestedingen Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E27B / 05</i>
1		Openbaar vervoer stadsgewestelijk deel	€ 0	€ 0			
		Kopie beschikingsnummer	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E27B / 06</i>	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E27B / 07</i>	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E27B / 08</i>	Toelichting <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E27B / 09</i>	Eindverantwoording Ja/Nee Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat het project is afgerond en u voor de komende jaren geen bestedingen meer wilt verantwoorden <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E27B / 10</i>
1		Openbaar vervoer stadsgewestelijk deel	€ 1.012.936	€ 0			Nee

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.
Uitsluitend voor
identificatiedoeleinden

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 07-02-2024								
Verstrekkers	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
JenV	A14B	Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme in 2022 SiSa tussen medeoverheden	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t. Indicator: A14B/01</i>	Naam hoofdcategorie <i>Aard controle n.v.t. Indicator: A14B/02</i>	Bestedingen (jaar T) komen overeen met activiteitenplan per hoofdcategorie (Ja/Nee) <i>Aard controle D1 Indicator: A14B/03</i>	Besteding uitvoering activiteiten (jaar T) per hoofdcategorie. <i>Aard controle R Indicator: A14B/04</i>	Cumulatieve besteding uitvoering activiteiten (t/m jaar T) per hoofdcategorie <i>Aard controle n.v.t. Indicator: A14B/05</i>	Afwijking t.o.v. aanvraag overeengekomen (Ja/nee) in (jaar T) per hoofdcategorie - bij Ja is indicator 08 verplicht <i>Aard controle n.v.t. Indicator: A14B/06</i>
			1 060820 Gemeente Nuenen C.a.	Preventie-activiteiten die de weerbaarheid versterken van specifieke groepen en individuen die mogelijk vatbaar zijn voor radicalisering;	Ja	€ 18.569	€ 113.251	Nee
			2					
			3					
			4					
			5					
			6					
			7					
			Kopie gemeente(code)	Toelichting afwijking besteding (jaar T) volgens projectplan per hoofdcategorie <i>Aard controle n.v.t. Indicator: A14B/07</i>				
			1 060820 Gemeente Nuenen C.a.					
			2					
			3					
			4					
			5					
			6					
			7					
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: A14B/09</i>					
			Ja					
JenV	A16	Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne Gemeenten	Vul in totaal cumulatief te ontvangen normbedrag per gerealiseerde gemeentelijke plek per dag (GOO) (jaar T) <i>Aard controle R Indicator: A16/01</i>	Vul in verschil bij hogere werkelijke bestedingen ten opzichte van de uitkomst van A16/01 (jaar T) - uitzonderingsbepaling (GOO) <i>Aard controle R Indicator: A16/02</i>	Vul in vrijwillige teruggave bij lagere werkelijke bestedingen ten opzichte van de uitkomst onder A16/01 (jaar T) – uitzonderingsbepaling (GOO) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: A16/03</i>	Besteding (jaar T) tbv de transitie - uitgezonderd uitvoeringskosten <i>Aard controle R Indicator: A16/04</i>	Besteding (jaar T) uitvoeringskosten tbv de transitie <i>Aard controle R Indicator: A16/05</i>	Besteding (jaar T) uitgekeerde verstrekkingen (POO) <i>Aard controle R Indicator: A16/06</i>
			€ 24.427.647	€ 0	€ 0	€ 482.273	€ 0	€ 244.973

			Totaal bedrag vorderingen (/ onrechtmatig uitgekeerde) verstrekkingen (jaar T) POO	Vul in totaal te ontvangen normbedrag uitvoeringskosten per geregistreerde persoon waaraan in een maand een verstrekking is gedaan (POO) (jaar T)	Berekening totale besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)		
			Aard controle R Indicator: A16/07	Aard controle R Indicator: A16/08	Som indicatoren 01/02/04/05/06/07 en 08	Aard controle n.v.t. Indicator: A16/09	Aard controle n.v.t. Indicator: A16/10	
			€ 0	€ 421.470	€ 25.576.363	€ 47.149.469		
JenV	A20B	Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme 2023-2026 (SiSa tussen medeoverheden)	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Beschikingskenmerk	Naam taak/project	Bestedingen (jaar T) komen overeen met activiteitenplan per taak/project (Ja/Nee)	Besteding uitvoering activiteiten (jaar T) per taak/project	Cumulatieve besteding uitvoering activiteiten (t/m jaar T) per taak/project
		SiSa tussen medeoverheden	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/01	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/02	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/03	Aard controle D1 Indicator: A20B/04	Aard controle R Indicator: A20B/05	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/06
		1 060820 Gemeente Nuenen C.a.	4338721	Signalering	Ja	€ 0	€ 0	€ 0
		2 060820 Gemeente Nuenen C.a.	4338721	Coördinatie	Ja	€ 0	€ 0	€ 0
		18						
		Kopie gemeente(code)	Kopie Beschikingskenmerk	Kopie Naam taak/project	Afwijking t.o.v. aanvraag overeengekomen (Ja/nee) in (jaar T) per taak/project - bij Ja is indicator 11 verplicht	Toelichting afwijking besteding (jaar T) volgens activiteitenplan per taak/project	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
		Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/07	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/08	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/09	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/10	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/11	Aard controle n.v.t. Indicator: A20B/12	
		1 060820 Gemeente Nuenen C.a.	4338721	Signalering	Nee		Nee	
		2 060820 Gemeente Nuenen C.a.	4338721	Coördinatie	Nee		Nee	
		18						
JenV	A21	Regeling specifieke uitkering ter voorkoming van georganiseerde en ondermijnende jeugdcriminaliteit 2023	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Project afgerond in jaar T (Ja/Nee)	Eventuele toelichting als bij de vorige indicator "nee" is ingevuld		
		Gemeenten	Aard controle R Indicator: A21/01	Aard controle n.v.t. Indicator: A21/02	Aard controle n.v.t. Indicator: A21/03	Aard controle n.v.t. Indicator: A21/04		
			€ 49.788	€ 49.788	Nee	Project loopt tot 1 juni 2026		
FIN	B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek	Aantal (potentieel) gedupeerden die in aanmerking komt voor ondersteuning (jaar T)	Cumulatief aantal (potentieel) gedupeerden die in aanmerking komt voor ondersteuning (t/m jaar T)	Aantal uitgewerkte plannen van aanpak in (jaar T)	Cumulatief aantal uitgewerkte plannen van aanpak (t/m jaar T)	Normbedragen voor a, b, d en f (ja/nee)(vanaf 2021)	Normbedragen voor e (ja/nee) (vanaf 2021)
		Gemeenten	Aard controle R Indicator: B2/01	Aard controle n.v.t. Indicator: B2/02	Aard controle D2 Indicator: B2/03	Aard controle n.v.t. Indicator: B2/04	Aard controle n.v.t. Indicator: B2/05	Aard controle n.v.t. Indicator: B2/06
		21	239	12	46	Ja	Ja	
		Wijziging keuze per (2023/2024)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Reeks 1	Reeks 1			
				Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel a, b, d en f (artikel 3)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdelen a, b, d en f (artikel 3)			
		Aard controle n.v.t. Indicator: B2/07	Aard controle n.v.t. Indicator: B2/08	Keuze werkelijke kosten Aard controle R Indicator: B2/09	Keuze werkelijke kosten Aard controle n.v.t. Indicator: B2/10			
		N.V.T.	Nee					
		Reeks 1	Reeks 1	Reeks 1	Reeks 1	Reeks 1	Reeks 1	Reeks 1

			Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel c (artikel 3) Werkelijke kosten Aard controle R Indicator: B2/11 € 425.473	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdeel c (artikel 3) Werkelijke kosten Aard controle R Indicator: B2/12 € 519.755	Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e (artikel 3) Keuze werkelijke kosten Aard controle R Indicator: B2/13	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e (artikel 3) Keuze werkelijke kosten Aard controle R Indicator: B2/14	Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e met betrekking tot de kindregeling (artikel 3) Werkelijke kosten Aard controle R Indicator: B2/15 € 11.466	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e met betrekking tot de kindregeling (artikel 3) Werkelijke kosten Aard controle R Indicator: B2/16 € 11.466
			Reeks 2 Normbedrag onderdeel a x aantal (potentieel) gedupeerden (jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/17 € 7.980	Reeks 2 Normbedrag onderdeel a x aantal (potentieel) gedupeerde cumulatief (t/m jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/18 € 90.820	Reeks 2 Normbedrag onderdeel b x aantal plannen van aanpak (jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/19 € 41.616	Reeks 2 Normbedrag onderdeel b x aantal plannen van aanpak cumulatief (t/m jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/20 € 159.528	Reeks 2 Normbedrag onderdeel d x aantal PvA's (jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/21 € 21.540	Reeks 2 Normbedrag onderdeel d x aantal nazorgtrajecten en/of PvA's cumulatief (t/m jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/22 € 82.570
			Normbedrag onderdeel e (afhankelijk van aantal (potentieel) gedupeerden), indien nog niet eerder opgegeven (jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/23 € 120.000	Normbedrag onderdeel e (afhankelijk van aantal (potentieel) gedupeerden), indien nog niet eerder opgegeven (t/m jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/24 € 120.000	Normbedrag onderdeel f x aantal driegesprekken (jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/25 € 800	Normbedrag onderdeel f x aantal driegesprekken cumulatief (t/m jaar T) (artikel 3) Keuze normbedragen Aard controle R Indicator: B2/26 € 800	Totaal Totale verantwoording (jaar T) voor de SPUK B2 regeling Aard controle n.v.t. Indicator: B2/27 € 689.905	
BZK	C30	Specifieke uitkeringen proeftuinen aardgasvrije wijken 2e ronde <						

			6	SUVIS21-01728854	€ 0	€ 0	Ja		Nee
			7	SUVIS21-01728860	€ 0	€ 0	Ja		Nee
			8	SUVIS21-01728866	€ 0	€ 0	Ja		Nee
			9	SUVIS21-01729052	€ 0	€ 0	Ja		Nee
			10	SUVIS21-2-02575143	€ 0	€ 0	Ja		Nee
			11	SUVIS21-2-02575551	€ 0	€ 0	Ja		Nee
			12	SUVIS21-2-02575147	€ 0	€ 0	Ja		Nee
			100						
				Kopie Beschikkingnummer/Naam	Zijn de begrotingsposten waarvoor een uitkering is aangevraagd uitgevoerd? (Ja/Nee/N.v.t.)	Toelichting (verplicht als bij indicator 08 nee is ingevuld)			
				Aard controle n.v.t. Indicator: C32/07	Aard controle D2 Indicator: C32/08	Aard controle n.v.t. Indicator: C32/09			
			1	SUVIS21-00873099	Nee				
			2	SUVIS21-01011465	Nee				
			3	SUVIS21-01408870	Nee				
			4	SUVIS21-01408876	Nee				
			5	SUVIS21-01408882	Nee				
			6	SUVIS21-01728854	Nee				
			7	SUVIS21-01728860	Nee				
			8	SUVIS21-01728866	Nee				
			9	SUVIS21-01729052	Nee				
			10	SUVIS21-2-02575143	Nee				
			11	SUVIS21-2-02575551	Nee				
			12	SUVIS21-2-02575147	Nee				
			100						
BZK	C41B	Regeling specifieke uitkering flexibele inzet woningbouw		Hieronder per regel één provincie(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die provincie invullen	Besteding (jaar T) aan flexibele ondersteuning, capaciteit en expertise	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T)	Aantal projecten dat (in jaar T) is geholpen met middelen	Aantal projecten dat cumulatief (t/m jaar T) is geholpen met middelen
		SiSa tussen medeoverheden		Aard controle n.v.t. Indicator: C41B/01	Aard controle R Indicator: C41B/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C41B/03	Aard controle R Indicator: C41B/04	Aard controle n.v.t. Indicator: C41B/05	Aard controle n.v.t. Indicator: C41B/06
			1	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 140.000	€ 140.000	€ 0	1	1
			2	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 81.924	€ 96.460	€ 0	1	1
			3	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 19.308	€ 19.308	€ 0	1	1
			4						
			5						
				Kopie provinciecode	Cumulatief aantal (t/m jaar T) woningen dat in deze projecten wordt gerealiseerd	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
				Aard controle n.v.t. Indicator: C41B/07	Aard controle n.v.t. Indicator: C41B/08	Aard controle n.v.t. Indicator: C41B/09			
			1	030010 Provincie Noord-Brabant	1.400	Ja			
			2	030010 Provincie Noord-Brabant	127	Nee			
			3	030010 Provincie Noord-Brabant	177	Ja			
			4						
			5						
BZK	C55	Aanpak energiearmoede		Het aantal huishoudens in huurwoningen aan wie energiebesparende voorzieningen zijn verstrekt die kunnen leiden tot vermindering van energiegebruik/de energierekening	Besteding (jaar T) van de onder indicator 01 gemoeide kosten	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) van de onder indicator 01 gemoeide kosten	Het aantal huishoudens in koopwoningen aan wie energiebesparende voorzieningen zijn verstrekt die kunnen leiden tot vermindering van energiegebruik/de energierekening	Besteding (jaar T) van de onder indicator 04 gemoeide kosten	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) van de onder indicator 04 gemoeide kosten
				Aard controle n.v.t. Indicator: C55/01	Aard controle R Indicator: C55/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C55/03	Aard controle n.v.t. Indicator: C55/04	Aard controle R Indicator: C55/05	Aard controle n.v.t. Indicator: C55/06
			4.314		€ 1.654.469	€ 1.803.110	736	€ 282.265	€ 295.778

			Het aantal huishoudens dat ondersteuning –bijvoorbeeld via advies aan huis- heeft gekregen in de vorm van advies over vermindering van het energiegebruik voor zijn specifieke woningen waar de bewoner direct zijn/haar energieverbruik mee heeft kunnen verminderen. <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/07</i>	Besteding (jaar T) van de onder indicator 07 gemoeide kosten <i>Aard controle R Indicator: C55/08</i>	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) van de onder indicator 07 gemoeide kosten <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/09</i>			
			3.354 Het aantal kleine gasbesparende maatregelen (w.o. radiatorfolie en tochtstrips) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/10</i>	€ 324.904 Het aantal kleine elektriciteitsbesparende maatregelen (w.o. LED-lampen) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/11</i>	€ 355.125 Het aantal grote(re) gasbesparende maatregelen (w.o. dakisolatie, vloerisolatie, spouwmuurisolatie etc.) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/12</i>	Het aantal grote(re) elektriciteitsbesparende maatregelen (w.o. vervangen koelkasten, wasmachines etc.) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/13</i>	Het aantal gegeven adviezen met directe verlaging energieverbruik/energierekening tot gevolg. <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/14</i>	Het aantal overige energierekening verlagende maatregelen <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C55/15</i>
			12.083	18.229	0	1.756	3.354	504
BZK	C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen	Beschikingsnummer <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/01</i>	Projectnaam <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/02</i>	Besteding (jaar T) per project <i>Aard controle R Indicator: C56/03</i>	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) - per project Inclusief uitvoering door derde vanaf SiSa 2022 <i>Aard controle R Indicator: C56/04</i>	Aantal woonruimten en verblijfsruimten waarvan de werkzaamheden zijn gestart in (jaar T) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/05</i>	Aantal volledig gerealiseerde woonruimten en verblijfsruimten (t/m jaar T) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/06</i>
			1 RHA 2021-02275614	Belgeren	€ 89.995	€ 220.000	0	44
			2 RHA 2021-02275419	Noord Oost Hoek	€ 154.173	€ 365.000	50	30
			10					
			Kopie Projectnaam	Opbrengsten jaar T	Cumulatieve opbrengsten (t/m jaar T)	Opgevoerde kostenactiviteiten zoals opgenomen in de aanvraag zijn onveranderd (t/m jaar T) (Ja/Nee)	De uitvoering loopt volgens de planning (ja/nee)	Zelfstandige uitvoering (ja/nee)
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/07</i>	<i>Aard controle R Indicator: C56/08</i>	<i>Aard controle R Indicator: C56/09</i>	<i>Aard controle R Indicator: C56/10</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/11</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/12</i>
			1 Belgeren	€ 0	€ 0	Ja	Ja	Nee
			2 Noord Oost Hoek	€ 0	€ 0	Ja	Ja	Nee
			3					
			4					
			5					
			6					
			7					
			8					
			9					
			10					
			Eindverantwoording (Ja/Nee)	Zijn binnen twee jaar na de datum van toekenning van de uitkering onomkeerbare stappen gezet?				
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/13</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C56/14</i>				
			Ja	Nee				
BZK	C62	Specifieke uitkering aan gemeenten voor de bekostiging van de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen van gedupeerden door de toeslagenaffaire	Gederfde opbrengsten (jaar T) die voortvloeien uit het kwijtschelden van gemeentelijke belastingen <i>Aard controle R</i>	Eindverantwoording (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i>				

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.

			Indicator: C62/01	Indicator: C62/02				
BZK	C75	Regiodeals 3 ^e tranche	€ 5.583	Nee	Cofinanciering per pijler (jaar T)	Totale besteding per pijler (t/m jaar T)	Totale cofinanciering per pijler (t/m jaar T)	Toelichting
			Betreft pijler	Besteding per pijler (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Zelfstandige uitvoering (excl. SiSa tussen medeoverheden)	Inclusief uitvoering door derden	Inclusief uitvoering door derden	
			Aard controle n.v.t. Indicator: C75/01	Aard controle R Indicator: C75/02	Aard controle R Indicator: C75/03	Aard controle R Indicator: C75/04	Aard controle R Indicator: C75/05	Aard controle n.v.t. Indicator: C75/06
			1 Goed leven	€ 0	€ 0	€ 1.461.665	€ 4.412.691	
			2 Fijn wonen	€ 0	€ 0	€ 605.995	€ 470.816	
			3 Anders werken	€ 0	€ 0	€ 543.094	€ 728.945	
			4 Uitvoeringskosten	€ 0	€ 110.000	€ 0	€ 365.000	
			5					
			6					
			Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Totale uitvoeringskosten (t/m jaar T) Inclusief uitvoering door derden	Totale compensabele BTW (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)		
			Aard controle n.v.t. Indicator: C75/07	Aard controle n.v.t. Indicator: C75/08	Aard controle R Indicator: C75/09	Aard controle n.v.t. Indicator: C75/10		
			Nee	€ 237.180	€ 107.677	Nee		
BZK	C75B	Regiodeals 3 ^e tranche	Hieronder per regel één code selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die medeoverheid invullen	Kenmerk/ beschikingsnummer	Betreft pijler	Besteding per pijler (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cofinanciering per pijler (jaar T)	
		SiSa tussen medeoverheden			Een pijler per regel			
			Aard controle n.v.t. Indicator: C75B/01	Aard controle n.v.t. Indicator: C75B/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C75B/03	Aard controle R Indicator: C75B/04	Aard controle R Indicator: C75B/05	
			1 060796 Gemeente 's-Hertogenbosch	1061427	Goed leven	€ 281.576	€ 1.056.805	
			2					
			100					
			Hieronder verschijnt de code conform de keuzes gemaakt bij indicator C75B/01 In de kolommen hiernaast de verantwoordingsinformatie voor die medeoverheid invullen	Totale cumulatieve besteding per pijler (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve cofinanciering per pijler (t/m jaar T)	Toelichting		
			Aard controle n.v.t. Indicator: C75B/06	Aard controle R Indicator: C75B/07	Aard controle R Indicator: C75B/08	Aard controle n.v.t. Indicator: C75B/09		
			1 060796 Gemeente 's-Hertogenbosch	€ 595.280	€ 2.930.924	2023		
			2					
			100					
			Totale cumulatieve uitvoeringskosten (t/m jaar T)	Totale compensabele BTW (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			Aard controle n.v.t. Indicator: C75B/10	Aard controle R Indicator: C75B/11	Aard controle n.v.t. Indicator: C75B/12			
			€ 0	€ 0	Nee			
BZK	C85	Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen	Projectnaam	Cumulatief aantal flex- of transformatiewoningen gerealiseerd per project (t/m jaar T) - betreft totalen	Cumulatief aantal woningen gerealiseerd voor Ontheemden of vergunninghouders per project (t/m jaar T) - betreft totalen	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project – inclusief uitvoering door derden	Cumulatieve opbrengsten (t/m jaar T) per project – inclusief uitvoering door derden	
		Gemeenten						
			Aard controle n.v.t. Indicator: C85/01	Aard controle n.v.t. Indicator: C85/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C85/03	Aard controle R Indicator: C85/04	Aard controle R Indicator: C85/05	
			1 2022-0000093064 Belgeren	44	5	€ 283.465	€ 0	
			2 2022-0000096109 NOH	30	0	€ 701.796	€ 0	
			20					
			Kopie projectnaam	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			

pwc

			Kopie projectnummer	Eindverantwoording (Ja/Nee)				
			Aard controle n.v.t. Indicator: C105/13	Aard controle n.v.t. Indicator: C105/14				
			1 Project 1 Landgoed Coudewater fase 1	Nee				
			2 Project 2 EKP-Noord Fase 1	Nee				
			3 Project 3 Boschveld vlek 21 fase 2	Nee				
			4 Project 4 De Vesting Centrum Grote Wielen	Nee				
BZK	C106	Tijdelijke regeling specifieke uitkering gebiedsbudget	Beschikingsnummer	Totale besteding (jaar T) Automatisch berekend	Cumulatieve totale besteding (t/m jaar T) Automatisch berekend			
			Aard controle n.v.t. Indicator: C106/01	Aard controle n.v.t. Indicator: C106/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C106/03			
			2023-0000697313	€ 0	€ 0			
			Cumulatieve aantal woningen bouw gestart (t/m jaar T)	Cumulatieve aantal betaalbare woningen bouw gestart (t/m jaar T)	Cumulatieve aantal woningen opgeleverd (t/m jaar T)	Cumulatieve aantal betaalbare woningen opgeleverd (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
			Aard controle D1 Indicator: C106/04	Aard controle D1 Indicator: C106/05	Aard controle D1 Indicator: C106/06	Aard controle D1 Indicator: C106/07	Aard controle n.v.t. Indicator: C106/08	
			0	0	0	0	Nee	
			Naam gebiedsmaatregel	Besteding (jaar T) per gebiedsmaatregel	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per gebiedsmaatregel	Gebiedsmaatregel afgerond (Ja/Nee)		
			Aard controle n.v.t. Indicator: C106/09	Aard controle R Indicator: C106/10	Aard controle n.v.t. Indicator: C106/11	Aard controle n.v.t. Indicator: C106/12		
			1 Diezepark: aanleg Oeverpark (Bossche Stadsdelta / EKP)	€ 0	€ 0	Nee		
			2 Diezepark: Ontwikkeling natuur- en klimaatsensitief gebied	€ 0	€ 0	Nee		
			3 Buitendieze: aaneengesloten natte structuur en ecologische verbinding	€ 0	€ 0	Nee		
			4 Buitendieze: nieuw aan te leggen parkstructuur	€ 0	€ 0	Nee		
			5 Buitendieze: versterken bestaande parkstructuur	€ 0	€ 0	Nee		
			6 Stationspark: ontwikkeling natuur- en klimaatsensitief gebied	€ 0	€ 0	Nee		
			7 Stationspark: aanleg groene loper Ondenwijsboulevard Copernicuslaan	€ 0	€ 0	Nee		
			8 Ertveldmoeras: nieuw aan te leggen groenstructuur	€ 0	€ 0	Nee		
			9 Ertveldmoeras: versterken bestaande groenstructuur	€ 0	€ 0	Nee		
			10 Ertveldmoeras: Aanleg nieuwe natte structuur in ertveldplas	€ 0	€ 0	Nee		
OCW	D1	Regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten Regeling vsv voor de jaren 2021 t/m 2024 Contactgemeenten	Besteding (jaar T)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			Aard controle R Indicator: D1/01	Aard controle R Indicator: D1/02	Aard controle n.v.t. Indicator: D1/03			
			€ 0	€ 301.311	Nee			
OCW	D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2023-2026 (OAB)	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 159, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 158 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en voerschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 160 WPO)	Correctie besteding (jaar T-1)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	

		Gemeenten	Aard controle R Indicator: D8/01	Aard controle R Indicator: D8/02	Aard controle R Indicator: D8/03	Aard controle R Indicator: D8/04	Aard controle R Indicator: D8/05	
			€ 2.689.802	€ 1.147.337	€ 118.742	€ 0	€ 2.282.791	
		Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag			
		Aard controle n.v.t. Indicator: D8/06	Aard controle R Indicator: D8/07	Aard controle n.v.t. Indicator: D8/08	Aard controle R Indicator: D8/09			
		1						
		2						
		100						
OCW	D10	Volwasseneneducatie	Verstrekte uitkering (jaar T) (inclusief eventuele prijsbijstelling)	Reservering educatie voorgaand jaar (jaar T-1) [beschikking OCW]	Totaal beschikbare middelen educatie (jaar T)	Besteding (jaar T) van educatie	Reservering besteding van educatie in (jaar T) voor volgend kalenderjaar (jaar T+1)	Onttrekking besteding van educatie in (jaar T) van volgend kalenderjaar (jaar T+1)
		Contactgemeenten					Bij lagere besteding dan beschikbare middelen	Bij hogere besteding dan beschikbare middelen
		Aard controle R Indicator: D10/01	Aard controle R Indicator: D10/02	Aard controle R Indicator: D10/03	Aard controle R Indicator: D10/04	Aard controle R Indicator: D10/05	Aard controle R Indicator: D10/06	
		€ 2.428.645	€ 474.847	€ 2.903.492	€ 2.335.193	€ 568.299	€ 0	
OCW	D11	Regeling specifieke uitkering extra financiële middelen RMC-functie	Besteding (jaar T) contact gemeente	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
		Contactgemeenten						
		Aard controle R Indicator: D11/01	Aard controle n.v.t. Indicator: D11/02	Aard controle n.v.t. Indicator: D11/03				
		€ 0	€ 0	Nee				
OCW	D12	Regionale meld- en coördinatiefunctie	Besteding (jaar T) contactgemeente	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
		Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten Regeling vsv voor de jaren 2021 t/m 2024						
		Contactgemeenten						
		Aard controle R Indicator: D12/01	Aard controle R Indicator: D12/02	Aard controle n.v.t. Indicator: D12/03				
		€ 1.571.236	€ 544.022	Nee				
OCW	D12A	Regionaal programma voortijdig schoolverlaten	Besteding (jaar T) contactgemeente	Besteding aan contactschool (jaar T)	Totale besteding (jaar T) van educatie (automatisch ingevuld)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
		Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten Regeling vsv voor de jaren 2021 t/m 2024						
		Contactgemeenten						
		Aard controle R Indicator: D12A/01	Aard controle R Indicator: D12A/02	Aard controle n.v.t. Indicator: D12A/03	Aard controle R Indicator: D12A/04	Aard controle n.v.t. Indicator: D12A/05		
		€ 712.747	€ 30.000	€ 742.747	€ 0	Nee		
OCW	D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen	Besteding (jaar T) maatregelen artikel 3, lid 2, a t/m e samen opgeteld	Besteding (jaar T) voor tijdelijke extra huur van bestaande huisvesting indien deze extra huisvesting nodig is voor de uitvoering van maatregelen die scholen of gemeenten in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs nemen	Besteding (jaar T) voor ambtelijke capaciteit van de gemeente of inkoop van expertise voor de uitvoering van het Nationaal Programma Onderwijs	Correctie besteding (jaar T-1)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	
		Aard controle R Indicator: D14/01	Aard controle R Indicator: D14/02	Aard controle R Indicator: D14/03	Aard controle R Indicator: D14/04	Aard controle R Indicator: D14/05		
		€ 309.771	€ 0	€ 465.155	€ 0	€ 1.786.714		
		Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering gemeenten t.b.v. het Nationaal Programma Onderwijs	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering gemeenten t.b.v. het Nationaal Programma Onderwijs			

			Aard controle n.v.t. Indicator: D14/06	Aard controle R Indicator: D14/07	Aard controle n.v.t. Indicator: D14/08	Aard controle R Indicator: D14/09	
			1				
			2				
			10				
OCW	D21	Specifieke uitkering Impuls Jongerencultuur	Naam instelling of samenwerkingsverband	Besteding (jaar T) per instelling of samenwerkingsverband	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per instelling of samenwerkingsverband	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Eventuele toelichting
			Aard controle n.v.t. Indicator: D21/01	Aard controle R Indicator: D21/02	Aard controle n.v.t. Indicator: D21/03	Aard controle n.v.t. Indicator: D21/04	Aard controle n.v.t. Indicator: D21/05
			1 SJ van Bommel hodn Gewoon Johan	€ 12.408	€ 12.408	Ja	
			2 Nijha BV	€ 55.000	€ 55.000	Nee	
			3 City Legends BV	€ 186	€ 186	Ja	
			4 Stichting Huis73 's-Hertogenbosch e.o.	€ 6.346	€ 6.346	Ja	
			5 Stichting Verkadefabriek	€ 80.000	€ 80.000	Nee	
			6 Stichting Farent	€ 30.000	€ 30.000	Ja	
			7 Stichting Nederlandse Breaking League	€ 25.000	€ 25.000	Ja	
			8 Stichting de Conceptenbouwers	€ 35.000	€ 35.000	Ja	
			9 ZNTM BV	€ 10.000	€ 10.000	Nee	
			10 Stichting Dukebox	€ 20.000	€ 20.000	Ja	
			11 Gemeente 's-Hertogenbosch	€ 15.000	€ 15.000	Ja	
			12 Lex Obbens Films	€ 480	€ 480	Ja	
			13				
OCW	D22	Regeling specifieke uitkering voor de voorschoolse educatie aan ontheemde peuters	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)		
			Aard controle R Indicator: D22/01	Aard controle n.v.t. Indicator: D22/02	Aard controle n.v.t. Indicator: D22/03		
			1 € 0	€ 0	Nee		
			2				
			100				
IenW	E20	Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T)	Project afgerond (alle maatregelen) in (jaar T) (Ja/Nee)	
		Provincies en Gemeenten	Aard controle R Indicator: E20/01	Aard controle n.v.t. Indicator: E20/02	Aard controle R Indicator: E20/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E20/04	
			€ 9.930	€ 1.478.048	€ 788.380	Ja	
			Naam/nummer per maatregel	Per maatregel, maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	De hoeveelheid opgeleverde verkeersveiligheids-maatregelen per type maatregel (stuks, meters)	Eventuele toelichting, mits noodzakelijk	
			Aard controle n.v.t. Indicator: E20/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E20/06	Aard controle n.v.t. Indicator: E20/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E20/08	
			1 101 Aanbrengen van kant- en asmarkering op fietspaden aantal in meters	Ja	17.005	Maatregel in 2022 afgerond	
			2 103 Saneren van verticale stoepranden en hoogteverschillen tussen verharding en berm aantal in meters	Nee	0	Maatregel wordt niet gerealiseerd	
			3 106 Aanleg van een drempel op fietskruispunt gebiedsontsluitingsweg / erftoegangsweg aantal in st	Ja	1	Maatregel in 2021 afgerond	
			4 119 Aanleg van een fietsoversteek (middeneiland), alleen bij een kruispunt aantal in st	Nee	0	Maatregel wordt niet gerealiseerd	

 PricewaterhouseCoopers

			5	123 Aanleg van verticale elementen voor korte rechtstanden (rekening houdend met landbouwverkeer) aantal in st	Ja	16	Maatregel in 2022 afgerond	
			6	215 Aanleg van een rotonde binnen de bebouwde kom aantal in st	Ja	1	Maatregel in 2023 afgerond	
			7	217 Het volwaardig afwaarderen van een gebiedsontsluitingsweg 50 km/uur naar een erftoegangsweg 30 km/uur aantal in meters	Ja	290	Maatregel in 2022 afgerond	
			8					
			9					
			10					
			11					
			12					
			13					
			14					
			15					
			16					
			17					
			18					
			19					
			20					
			21					
			22					
			23					
			24					
			25					
			26					
			27					
			28					
			29					
			30					
			31					
			32					
			33					
			34					
			35					
			36					
			37					
			38					
			39					
			40					
			41					
			42					
			43					
			44					
			45					
			46					
			47					
			48					
			49					
			50					
lenW	E32B	Incidentele specifieke uitkering Smartwayz		Hieronder per regel één provincie(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die provincie invullen	Besteding (jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
		SiSa tussen medeoverheden		Aard controle n.v.t. Indicator: E32B/01	Aard controle R Indicator: E32B/02	Aard controle n.v.t. Indicator: E32B/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E32B/04	
			1	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 192.794	€ 192.794	Nee	
			2					
			10					

lenW	E44B	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027 (SiSa tussen medeoverheden)	Hieronder per regel één CBS(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die medeoverheid invullen	Beschikingsnummer	Besteding (jaar T) ten laste van de verstrekker	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van de verstrekker	Besteding ten laste van cofinanciering (jaar T)	Besteding cofinanciering cumulatief (t/m jaar T)	
			Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/01	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/02	Aard controle R Indicator: E44B/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/04	Aard controle R Indicator: E44B/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/06	
			1 060753 Gemeente Best	BSK-2021/221012	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	
			2						
			15	Kopie CBS(code)	Kopie beschikingsnummer	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/08	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/09				
			1 060753 Gemeente Best	BSK-2021/221012	Nee				
			2						
			3						
			4						
			5						
			6						
			7						
			8						
			9						
			10						
			11						
			12						
			13						
			14						
			15	Kopie CBS(code)	Kopie beschikingsnummer	Naam/nummer maatregel	Maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) - per maatregel		
			Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/10	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/11	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/12	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/13			
			1 060753 Gemeente Best	BSK-2021/221012	1 Nee				
			2						
			3						
			4						
			5						
			6						
			7						
			8						
9									
10									
11									
12									
13									
14									
15									

lenW	E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord	Beschikingsnummer / naam	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T)	Daadwerkelijke startdatum van het project (dd/mm/jj)	Daadwerkelijke einddatum van het project (dd/mm/jj)	Ervaringen binnen 3 maanden na afronding project gedeeld (ja/nee)
			Aard controle n.v.t. Indicator: E53/01	Aard controle R Indicator: E53/02	Aard controle n.v.t. Indicator: E53/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E53/04	Aard controle n.v.t. Indicator: E53/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E53/06
			1 SPUKSLA-21-01258514/ Schone Lucht Akkoord	€ 0	€ 0	12-10-2021	30-6-2024	Nee
2 SPUKSLA-21-02411567/ Schone Lucht Akkoord	€ 0	€ 0	25-4-2022	25-4-2022	Nee			
15	Kopie beschikingsnummer /naam	Jaar waarin het project is opgenomen in een decentraal uitvoeringsplan	 PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.					

			Aard controle n.v.t. Indicator: E53/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E53/08				
			1 SPUKSLA-21-01258514/ Schone Lucht Akkoord	2021				
			2 SPUKSLA-21-02411567/ Schone Lucht Akkoord	2021				
			15					
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			Aard controle n.v.t. Indicator: E53/09					
			Nee					
lenW	E78	Programma A2 Deil-Vught- Quick win projecten	Projectnaam/nummer	Besteding (jaar T-2) per project	Besteding (jaar T-1) per project	Besteding (jaar T) per project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project	Project afgerond (Ja/Nee)
			Aard controle n.v.t. Indicator: E78/01	Aard controle R Indicator: E78/02	Aard controle R Indicator: E78/03	Aard controle R Indicator: E78/04	Aard controle n.v.t. Indicator: E78/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E78/06
			1 Capslefabriek (9600465) 13896137	€ 839.168	€ 189.606	€ 0	€ 1.849.946	Ja
			2 Station Rosmalen	€ 0	€ 38.527	€ 0	€ 38.527	Nee
			3 Reizigersbenadering	€ 181.976	€ 252.674	€ 0	€ 434.650	Ja
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			Aard controle n.v.t. Indicator: E78/07					
			Nee					
lenW	E83	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T) per project	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie Jaar T-1 per project ivm SiSa tussen medeoverheden (Jaar T-1)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project	
			Aard controle n.v.t. Indicator: E83/01	Aard controle R Indicator: E83/02	Aard controle n.v.t. Indicator: E83/03	Aard controle R Indicator: E83/04	Aard controle n.v.t. Indicator: E83/05	
			1 Capslefabriek (9600465) 13896137	€ 167.885	Ja	€ 0	€ 208.595	
			2 Ketelaarskampweg (DBO079603562) 13896137	€ 157.155	Ja	€ 0	€ 183.938	
			3 Grasso (NBO079600167) 13896137	€ 7.111	Ja	€ 0	€ 16.335	
			4 Element duffuus verspreid lood 13896137	€ 2.386	Ja	€ 0	€ 12.900	
			5 Paleiskwartier 13896137	€ 1.280.865	Ja	€ 0	€ 2.224.249	
			6 Paleiskwartier 13896137	€ 115.212	Ja	€ 0	€ 124.492	
			Kopie projectnaam / nummer	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee), zo nee geef in indicator 08 de reden aan.	Optionele toelichting. Verplicht als bij 07 nee is ingevuld	Project afgerond (Ja/Nee)		
			Aard controle n.v.t. Indicator: E83/06	Aard controle n.v.t. Indicator: E83/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E83/08	Aard controle n.v.t. Indicator: E83/09		
			1 Capslefabriek (9600465) 13896137	Ja		Nee		
			2 Ketelaarskampweg (DBO079603562) 13896137	Ja		Nee		
			3 Grasso (NBO079600167) 13896137	Ja		Ja		
			4 Element duffuus verspreid lood 13896137	Ja		Nee		
			5 Paleiskwartier 13896137	Ja		Nee		
			6 Paleiskwartier 13896137	Ja		Nee		
			7					
			8					
			9					
			10					
			11					
			12					

			13								
			14								
			15								
			16								
			17								
			18								
			19								
			20								
			21								
			22								
			23								
			24								
			25								
			Eindverantwoording (Ja/Nee)								
			Aard controle n.v.t. Indicator: E83/10								
			Nee								
lenW	E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Cumulatieve eigen bijdrage en externe financiering (t/m jaar T)	Project afgerond (alle maatregelen) in (jaar T) (Ja/Nee)					
		Provincies en Gemeenten	Aard controle R Indicator: E84/01	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/02	Aard controle R Indicator: E84/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/04					
			€ 0	€ 0	€ 0	Nee					
			Naam/nummer per maatregel	Per maatregel, maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	De hoeveelheid opgeleverde verkeersveiligheids-maatregelen per type maatregel (stuks, meters)	Eventuele toelichting, mits noodzakelijk					
			Aard controle n.v.t. Indicator: E84/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/06	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/08					
			1 320 Fietsoversteek over zijweg door middel van een uitritconstructie/aantal in Stuks	Nee	0						
			2								
			3								
			4								
			50								
lenW	E97	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2023	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T) per project	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie Jaar T-1 per project ivm SiSa tussen medeoverheden (Jaar T-1)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project				
			Aard controle n.v.t. Indicator: E97/01	Aard controle R Indicator: E97/02	Aard controle n.v.t. Indicator: E97/03	Aard controle R Indicator: E97/04	Aard controle n.v.t. Indicator: E97/05				
			1 Paleiskwartierdeelplan F, fase 2	€ 375.809	Ja	€ 0	€ 375.809				
			2 Capsule fabriek, fase 2	€ 479.456	Ja	€ 0	€ 479.456				
			3 Grasso	€ 3.719	Ja	€ 0	€ 3.719				
			Kopie projectnaam / nummer	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee), zo nee geef in indicator 08 de reden aan.	Optionele toelichting. Verplicht als bij 07 nee is ingevuld	Project afgerond (Ja/Nee)					
			Aard controle n.v.t. Indicator: E97/06	Aard controle n.v.t. Indicator: E97/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E97/08	Aard controle n.v.t. Indicator: E97/09					
			1 Paleiskwartierdeelplan F, fase 2	Ja		Nee					
			2 Capsule fabriek, fase 2	Ja		Nee					
			3 Grasso	Ja		Nee					
			Eindverantwoording (Ja/Nee)								
			Aard controle n.v.t. Indicator: E97/10								
			Nee								
lenW	E104	Specifieke uitkering woningbouw op korte termijn door bovenplanse infrastructuur	Beschikingsnummer	Cumulatieve totale besteding (t/m jaar T-1)	Totale besteding (jaar T)	Cumulatieve totale besteding (t/m jaar T)	Cumulatieve aantal woningen bouw gestart (t/m jaar T)	Cumulatieve aantal betaalbare woningen bouw gestart (t/m jaar T)			

				Geldt alleen voor SiSa 2023 of SiSa 2024					
				Aard controle n.v.t. Indicator: E104/01	Aard controle R Indicator: E104/02	Aard controle R Indicator: E104/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/04	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/06
1			IENW/BSK-2023/386580			€ 0	€ 0	0	0
2									
3									
4									
			Kopie beschikingsnummer	Cumulatieve aantal woningen opgeleverd (t/m jaar T)	Cumulatieve aantal betaalbare woningen opgeleverd (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			Aard controle n.v.t. Indicator: E104/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/08	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/09	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/10			
1			IENW/BSK-2023/386580	0	0	Nee			
2									
3									
4									
			Naam infrastructurele voorziening	Cumulatieve totale besteding (t/m jaar T-1) per infrastructurele voorziening Geldt alleen voor SiSa 2023 of SiSa 2024	Totale besteding (jaar T) per infrastructurele voorziening	Cumulatieve totale besteding (t/m jaar T) per infrastructurele voorziening	Infrastructurele voorziening afgerond? (Ja/Nee)		
			Aard controle n.v.t. Indicator: E104/11	Aard controle R Indicator: E104/12	Aard controle R Indicator: E104/13	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/14	Aard controle n.v.t. Indicator: E104/15		
1			Realiseren gebouwde transferium/mobilityhub		€ 0	€ 0	Nee		
2			Realiseren onderdoorgang spoor		€ 0	€ 0	Nee		
40									
EZK	F1	Regeling aankoop woningen onder een hoogspanningsverbinding	Projectnaam/UWHS-nummer	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen per woning	Is de bestemming gewijzigd (Ja/Nee)	Eindverantwoording per woning (Ja/Nee)	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T)		
			Aard controle n.v.t. Indicator: F1/01	Aard controle R Indicator: F1/02	Aard controle D1 Indicator: F1/03	Aard controle D1 Indicator: F1/04	Aard controle R Indicator: F1/05		
1			Orthen 174 - UWHS170088	€ 0	Nee	Nee	€ 401.236		
2			Orthen 176 - UWHS170091	€ 0	Nee	Nee	€ 289.701		
3			Orthen 178 - UWHS170113	€ 0	Nee	Nee	€ 492.679		
4			Orthen 184 - UWHS170092	€ 36.000	Nee	Nee	€ 363.837		
5			Orthen 186 - UWHS170183	€ 0	Nee	Nee	€ 226.591		
6			Orthen 188 - UWHS170103	€ 0	Nee	Nee	€ 594.532		
EZK	F28	Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid	Besteding apparaatskosten (jaar T) : salarissen en sociale lasten voor ambtelijk personeel	Besteding apparaatskosten (jaar T): kosten voor ingeleend personeel	Besteding apparaatskosten (jaar T): overige goederen en diensten	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) apparaatskosten	Besteding (jaar T) overige kosten gerelateerd aan apparaatskosten	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) overige kosten gerelateerd aan apparaatskosten	
			Aard controle R Indicator: F28/01	Aard controle R Indicator: F28/02	Aard controle R Indicator: F28/03	Aard controle n.v.t. Indicator: F28/04	Aard controle R Indicator: F28/05	Aard controle n.v.t. Indicator: F28/06	
			€ 1.253.080	€ 60.070	€ 21.095	€ 1.334.245	€ 0	€ 0	
			Eindverantwoording (Ja/Nee)						
			Aard controle n.v.t. Indicator: F28/07						
			Nee						
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2023 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wv	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (PW)	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (PW)	Besteding (jaar T) IOAW Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Besteding (jaar T) IOAZ Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk) Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	
			Aard controle R Indicator: G2/01	Aard controle R Indicator: G2/02	Aard controle R Indicator: G2/03	Aard controle R Indicator: G2/04	Aard controle R Indicator: G2/05	Aard controle R Indicator: G2/06	
			€ 47.807.950	€ 815.673	€ 1.493.212	€ 31.580	€ 345.610	€ 0	

			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud) (Bbz 2004) Aard controle R Indicator: G2/07 € 304.261 Mutaties (dotaties en vrijval) voorziening dubieuze debiteuren als gevolg van kwijt te schelden schulden gebundelde uitkering Participatiewet (jaar T) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente Participatiewet (PW) Aard controle D2 Indicator: G2/13 -€ 2.747	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud (exclusief Rijk) Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud) (Bbz 2004) Aard controle R Indicator: G2/08 € 36.005 Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) Ja	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk) Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK) Aard controle R Indicator: G2/09 € 0	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicator: G2/10 € 7.477.463	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (exclusief Rijk) Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicator: G2/11 € 0	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden gebundelde uitkering Participatiewet in (jaar T) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente Participatiewet (PW) Aard controle R Indicator: G2/12 € 4.419
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend kapitaalverstrekking)_gemeentedeel 2023 Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking Gemeente Aard controle R Indicator: G3/01 € 15.000 BBZ vóór 2020 – levensonderhoud (exclusief BOB) Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ in (jaar T) (exclusief BOB) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente Aard controle R Indicator: G3/07 € 0	Baten (jaar T) vanwege vanaf 1 januari 2020 verstrekt kapitaal (exclusief Rijk) Gemeente Aard controle R Indicator: G3/02 € 18.688 BBZ vóór 2020 – kapitaalverstrekking (exclusief BOB) Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekingen BBZ in (jaar T) (exclusief BOB) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente Aard controle R Indicator: G3/08 € 0	Baten vanwege vóór 1 januari 2020 verstrekt kapitaal (exclusief Rijk) Gemeente Aard controle R Indicator: G3/03 € 73.198 BBZ vóór 2020 – levensonderhoud en kapitaalverstrekingen (BOB) Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ en achterstallige betalingen kapitaalverstrekingen BOB in (jaar T) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente Aard controle R Indicator: G3/09 € 0	Besteding (jaar T) Bob Gemeente Aard controle R Indicator: G3/04 € 0 BBZ vanaf 2020 – kapitaalverstrekking Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekingen BBZ in (jaar T) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente Aard controle R Indicator: G3/10 € 0	Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk) Gemeente Aard controle R Indicator: G3/05 € 0 Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) Ja	Besteding (jaar T) onderzoekskosten artikel 52, eerste lid, onderdeel b, Bbz 2004 (Bob) Gemeente Aard controle R Indicator: G3/06 € 0
SZW	G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) gemeentedeel 2023 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over Tozo (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr	Welke regeling betreft het? Gemeente Aard controle n.v.t. Indicator: G4/01	Besteding (jaar T) levensonderhoud Gemeente Aard controle R Indicator: G4/02	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking Gemeente Aard controle R Indicator: G4/03	Baten (jaar T) levensonderhoud Gemeente Aard controle R Indicator: G4/04	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (aflossing) Gemeente Aard controle R Indicator: G4/05	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (overig) Gemeente Aard controle R Indicator: G4/06
			1 Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)	€ 0	€ 0	€ 28.836	€ 170.871	€ 7.901
			2 Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)	€ 0	€ 0	€ 13.808	€ 48.538	€ 2.632
			3 Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)	€ 0	€ 0	€ 15.929	€ 72.278	€ 4.569
			4 Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)	€ 0	€ 0	€ 3.110	€ 14.016	€ 825
			5 Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)	€ 0	€ 0	€ 4.157	€ 7.330	€ 633
			6 Totaal	€ 0	€ 0	€ 65.840	€ 313.033	€ 16.560
			Kopie regeling	Aantal besluiten levensonderhoud (jaar T)	Aantal besluiten kapitaalverstrekking (jaar T)	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)		

			Aard controle n.v.t. Indicator: G4/07	Gemeente Aard controle R Indicator: G4/08	Gemeente Aard controle R Indicator: G4/09	Gemeente Aard controle n.v.t. Indicator: G4/10	
			1 Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)	0	0	Ja	
			2 Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)	0	0	Ja	
			3 Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)	0	0	Ja	
			4 Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)	0	0	Ja	
			5 Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)	0	0	Ja	
			6 Totaal	0	0	N.v.t.	
			Kopie regeling	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking Tozo buitenland (gemeente Maastricht)	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking Tozo buitenland (gemeente Maastricht), aflossing	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking Tozo buitenland (gemeente Maastricht), overig	Uitvoeringskosten (jaar T) uitvoering Tozo buitenland (gemeente Maastricht)
			Aard controle n.v.t. Indicator: G4/11	Aard controle R Indicator: G4/12	Aard controle R Indicator: G4/13	Aard controle R Indicator: G4/14	Aard controle R Indicator: G4/15
			1 Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)				
			2 Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)				
			3 Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)				
			4 Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)				
			5 Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)				
			6 Totaal	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			Kopie regeling	Levensonderhoud - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud Tozo in jaar T i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire	Levensonderhoud- Mutaties (dotaties en vrijval) voorziening dubieuze debiteuren (jaar T) als gevolg van kwijt te schelden schulden levensonderhoud Tozo i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire	Kapitaalverstrekkingen - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen op kapitaalverstrekkingen Tozo in jaar T i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire	
			Aard controle n.v.t. Indicator: G4/16	Aard controle R Indicator: G4/17	Aard controle D2 Indicator: G4/18	Aard controle R Indicator: G4/19	
			1 Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)	€ 189	-€ 189	€ 0	
			2 Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)	€ 428	-€ 428	€ 0	
			3 Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)	€ 73	-€ 73	€ 0	
			4 Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)	€ 0	€ 0	€ 0	
			5 Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)	€ 0	€ 0	€ 0	
			6 Totaal	690	-690	0	
SZW	G10	Wet inburgering 2021_ gemeentedeel 2023	Besteding (jaar T)	Baten (jaar T) (exclusief Rijk)	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)		
		Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over Wet inburgering 2021 (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr	Gemeente	Gemeente	Gemeente		
			Aard controle R Indicator: G10/01	Aard controle R Indicator: G10/02	Aard controle n.v.t. Indicator: G10/03		
			€ 1.426.849	€ 0	Ja		
SZW	G12	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire_gemeentedeel 2023	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Bijzondere bijstand in (jaar T) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Wet Inburgering van 13 september 2012 in (jaar T) i.v.m. de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)		
		Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr	Gemeente	Gemeente	Gemeente		
			Aard controle R Indicator: G12/01	Aard controle R Indicator: G12/02	Aard controle n.v.t. Indicator: G12/03		

			€ 0	€ 0	Ja			
SZW	G13	Onderwijsroute_ deel gemeente 2023 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr	Bestedingen onderwijsroute (jaar T) Gemeente <i>Aard controle R Indicator: G13/01</i>	Baten onderwijsroute (jaar T) (exclusief Rijk) Gemeente <i>Aard controle R Indicator: G13/02</i>	Bestedingen overige voorzieningen (jaar T) Gemeente <i>Aard controle R Indicator: G13/03</i>	Baten overige voorzieningen (jaar T) (exclusief Rijk) Gemeente <i>Aard controle R Indicator: G13/04</i>	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: G13/05</i>	
			€ 88.843	€ 0	€ 0	€ 0	Ja	
VWS	H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling Gemeenten	Feitelijke bezetting behandelplaatsen (jaar T) Afspraak <i>Aard controle D1 Indicator: H1/01</i>	Feitelijke bezetting behandelplaatsen (jaar T) Realisatie <i>Aard controle D1 Indicator: H1/02</i>	Besteding (jaar T) <i>Aard controle R Indicator: H1/03</i>			
			20	20	€ 647.034			
VWS	H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport Gemeenten	Ontvangen Rijksbijdrage (jaar T) <i>Aard controle R Indicator: H4/01</i>	Totale werkelijke berekende subsidie <i>Aard controle n.v.t. Indicator: H4/02</i>				
			€ 1.820.927	€ 1.412.892				
			Activiteiten	Totale werkelijke berekende subsidie per project (jaar T)	Werkelijke besteding voor de activiteiten inclusief btw x 17,5% (jaar T) Onroerende zaken	Werkelijke besteding voor de activiteiten inclusief btw x 17,5% (jaar T) roerende zaken	Werkelijke besteding voor de activiteiten inclusief btw x 17,5% (jaar T) overige kosten	Toelichting - Verplicht als het een activiteit betreft welke NIET in de toekenning meegenomen is
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: H4/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: H4/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: H4/05</i>	<i>Aard controle R Indicator: H4/06</i>	<i>Aard controle R Indicator: H4/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: H4/08</i>
		1	SPUKSPRT23204	€ 1.412.892	€ 859.364	€ 331.103	€ 222.425	
		2						
		100						
VWS	H8	Regeling Sportakkoord 2020-2022	Beschikingsnummer	Totaal bedrag volgens beschikking	Besteding aanstellen sportformateur (jaar T) Gerealiseerd <i>Aard controle R Indicator: H8/03</i>	Besteding uitvoering sportakkoord (jaar T) Gerealiseerd <i>Aard controle R Indicator: H8/04</i>	Cumulatieve besteding aanstellen sportformateur (t/m jaar T) Gerealiseerd <i>Aard controle n.v.t. Indicator: H8/05</i>	Cumulatieve besteding uitvoering sportakkoord (t/m jaar T) Gerealiseerd <i>Aard controle n.v.t. Indicator: H8/06</i>
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: H8/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: H8/02</i>				
		1	1042147	€ 150.866	€ 0	€ 61.286	€ 0	€ 132.576
		2						
		3						
		4						
			Kopie beschikingsnummer	Eindverantwoording (Ja/Nee)				
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: H8/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: H8/08</i>				
		1	1042147	Ja				
		2						
		3						
		4						
VWS	H12	Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken	Besteding (jaar T) <i>Aard controle R Indicator: H12/01</i>	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) <i>Aard controle R Indicator: H12/02</i>	Is voldaan aan de uitvoering van het lokale preventieakkoord of aanpak? (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: H12/03</i>	Eindverantwoording? (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: H12/04</i>		
			€ 69.862	€ 69.862	Ja	Nee		
VWS	H14B	SPUK expertisecentra jeugdhulp SiSa tussen medeoverheden	Hieronder per regel één (code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t.</i>	Besteding (jaar T) <i>Aard controle R</i>	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) <i>Aard controle n.v.t.</i>	Eindverantwoording? (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i>	Optionele toelichting <i>Aard controle n.v.t.</i>	

			Indicator: H14B/01	Indicator: H14B/02	Indicator: H14B/03	Indicator: H14B/04	Indicator: H14B/05	
			1 060772 Gemeente Eindhoven	€ 75.000	€ 75.000	Ja		
			2 060772 Gemeente Eindhoven	€ 160.000	€ 160.000	Nee		
			15					
VWS	H21	Specifieke uitkering cliëntondersteuning	Gerealiseerde activiteit Inzet projectleiding en/of Onderzoek lokale versterking functie (in jaar T) (Ja/Nee)	Toelichting - indien bij H21/01 indicator Nee is ingevuld is een toelichting verplicht	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
			Aard controle n.v.t. Indicator: H21/01	Aard controle n.v.t. Indicator: H21/02	Aard controle R Indicator: H21/03	Aard controle R Indicator: H21/04	Aard controle n.v.t. Indicator: H21/05	
				De bestedingsperiode is van 1-11-2021 tot en met 30-06-2024. Diverse activiteiten zijn in 2023 geïnitieerd maar de betaling en activiteiten ervoor zullen pas in 2024 worden uitgevoerd.	€ 0	€ 0		
			Nee				Nee	
VWS	H30	Specifieke uitkering versterking voor sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis 2023-2026	Naam onderdeel	Totaalbedrag (jaar T) toegekend per onderdeel	Besteding (jaar T) per onderdeel	Welk bedrag per onderdeel neemt u mee van 2023 naar 2024?	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per onderdeel	Voldaan aan afspraken in akkoorden (Ja/ Nee/ n.v.t.)?
			Aard controle n.v.t. Indicator: H30/01	Aard controle n.v.t. Indicator: H30/02	Aard controle R Indicator: H30/03	Aard controle n.v.t. Indicator: H30/04	Aard controle n.v.t. Indicator: H30/05	Aard controle n.v.t. Indicator: H30/06
			1 Lokaal Sportakkoord	€ 113.023	€ 66.015	€ 22.605	€ 66.015	Ja
			2 Brede regeling combinatiefuncties	€ 778.117	€ 795.070	€ 0	€ 795.070	Ja
			3 Terugdringen Gezondheidsachterstanden	€ 173.881	€ 178.972	€ 0	€ 178.972	Ja
			4 Kansrijke Start	€ 130.411	€ 133.594	€ 0	€ 133.594	Ja
			5 Mentale Gezondheid	€ 60.858	€ 58.158	€ 0	€ 58.158	Ja
			6 Aanpak overgewicht en obesitas	€ 152.146	€ 152.053	€ 0	€ 152.053	Ja
			7 Valpreventie	€ 447.743	€ 276.527	€ 89.548	€ 276.527	Ja
			8 Leefomgeving	€ 86.940	€ 85.649	€ 0	€ 85.649	Ja
			9 OKO & Vroegsignalering alcoholproblematiek	€ 21.735	€ 22.879	€ 0	€ 22.879	Ja
			10 Versterken sociale basis	€ 317.332	€ 267.657	€ 0	€ 267.657	Ja
			11 Mantelzorg	€ 86.940	€ 50.731	€ 0	€ 50.731	Ja
			12 Eén tegen eenzaamheid	€ 86.940	€ 75.185	€ 0	€ 75.185	Ja
			13 Welzijn op recept	€ 47.817	€ 101.503	€ 9.563	€ 101.503	Ja
			14 Versterking kennis- en adviesfunctie GGD	€ 21.735	€ 21.475	€ 0	€ 21.475	Ja
			15 Coördinatiekosten regionale aanpak	€ 77.377	€ 77.376	€ 0	€ 77.376	Ja
			Kopie naam onderdeel	Meegewerkt aan de monitoring (Ja/Nee/ n.v.t.)?				
			Aard controle n.v.t. Indicator: H30/07	Aard controle n.v.t. Indicator: H30/08				
			1 Lokaal Sportakkoord	N.v.t.				
			2 Brede regeling combinatiefuncties	N.v.t.				
			3 Terugdringen Gezondheidsachterstanden	N.v.t.				
			4 Kansrijke Start	N.v.t.				
			5 Mentale Gezondheid	N.v.t.				
			6 Aanpak overgewicht en obesitas	N.v.t.				
			7 Valpreventie	N.v.t.				
			8 Leefomgeving	N.v.t.				
			9 OKO & Vroegsignalering alcoholproblematiek	N.v.t.				
			10 Versterken sociale basis	N.v.t.				
			11 Mantelzorg	N.v.t.				
			12 Eén tegen eenzaamheid	N.v.t.				
			13 Welzijn op recept	N.v.t.				
			14 Versterking kennis- en adviesfunctie GGD	N.v.t.				
			15 Coördinatiekosten regionale aanpak	N.v.t.				

			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			Aard controle n.v.t. Indicator: H30/09					
			Nee					
VWS	H32	Regeling specifieke uitkering Meerkosten Energie Openbare Zwembaden	Beschikingsnummer / kenmerk	Totaal ontvangen Rijksbijdrage (jaar T) Automatisch berekend	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen Automatisch berekend			
			Aard controle n.v.t. Indicator: H32/01	Aard controle n.v.t. Indicator: H32/02	Aard controle n.v.t. Indicator: H32/03			
			MEOZ23137	€ 2.924.435	€ 372.551			
			Naam zwembad	Totale verlening per zwembad (jaar T)	Cumulatieve besteding per zwembad (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Verduurzamingsplan aanwezig (Ja/Nee)	Toelichting	
			Aard controle n.v.t. Indicator: H32/04	Aard controle n.v.t. Indicator: H32/05	Aard controle R Indicator: H32/06	Aard controle D1 Indicator: H32/07	Aard controle n.v.t. Indicator: H32/08	
		1	Sportiom	€ 2.634.069	€ 301.876	Ja		
		2	Combibad Kwekelstijn BV	€ 290.366	€ 70.675	Ja		
		20						
VWS	H35	Specifieke uitkering IZA-doelen 2023-2026	Beschikingsnummer	Zijn activiteiten verricht zoals vermeld in artikel 3 van de regeling (jaar T) (Ja/Nee)	Is meegewerkt aan monitoring zoals gesteld in artikel 7 lid 2 in de regeling (jaar T) (Ja/Nee)	Besteding (jaar T) Zelfstandige uitvoering	Correcties besteding (T-1) inclusief uitvoering door medeoverheden vanaf SiSa 2024	Eindverantwoording (jaar T) (Ja/Nee)
			Aard controle n.v.t. Indicator: H35/01	Aard controle n.v.t. Indicator: H35/02	Aard controle n.v.t. Indicator: H35/03	Aard controle R Indicator: H35/04	Aard controle R Indicator: H35/05	Aard controle n.v.t. Indicator: H35/06
		1	IZA2023nr025	Ja	Ja	€ 1.511.049	€ 0	Nee
		2						
LNV	L7B	Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland	Gebiedsnaam/nummer	Hieronder per regel één provincie(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die provincie invullen	Totale besteding (jaar T)	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Toelichting
			Aard controle n.v.t. Indicator: L7B/01	Aard controle n.v.t. Indicator: L7B/02	Aard controle R Indicator: L7B/03	Aard controle R Indicator: L7B/04	Aard controle n.v.t. Indicator: L7B/05	Aard controle n.v.t. Indicator: L7B/06
		1	C2270468/4802837	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 340.133	€ 699.616		Project is verlengt tot 31-12-2024. Een aantal projecten loopt nog en daar zijn conform instructie nog geen bestedingen voor verantwoord.
		2	C2317906/5326802	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 3.100	€ 3.100	Nee	Pas begonnen.
		3	C2291487/5029113	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 152.885	€ 207.927	Nee	Over 2022 geen SiSa aangeleverd.

Analyse begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid

Exploitatie								
Programma	Afwijking Lasten	Afwijking Baten	Afwijking mutatie reserves	Resultaat	Beoordeling rechtmatigheid	Begrotings-onrechtmatigheid	Acceptabel	Onrechtmatig
11 Bestuursorganen en -ondersteuning	-1.508.960	1.240.561	502.000	233.601	De afwijking in de lasten worden deels gecompenseerd door een onttrekking aan de reserve algemene kosten SB (€502.000). Dit is een gesloten circuit benoemd in de FV 212 voor bedrijfsvoeringskosten van SB en daarmee rechtmatig, met uitzondering van de kosten van de Bossche Bespaarkaravaan (€ 194.000) en de bijdrage Wonderbaarlijke klim (€ 25.000). Dit zijn namelijk geen bedrijfsvoeringskosten. De belangrijkste overige verschillen op dit programma zijn gemeld in de MARAP. Conclusie: met uitzondering van de kosten voor de Bossche Bespaarkaravaan en Wonderlijke Klim zijn de overschrijdingen op de lasten acceptabel. We rapporteren deze overschrijdingen als ongeautoriseerde reservemutaties.	1.508.960	1.508.960	-
13 Dienstverlening	-1.024.854	448.333	503.380	-73.141	De afwijking op de lasten wordt gecompenseerd door gerelateerde baten en een extra onttrekking aan de reserve verkiezingen (gesloten circuit benoemd in FV 212). Dit laatste hangt samen met de vervroegde Tweede Kamer verkiezingen. Het resterende nadeel betreft met name personeelskosten, welke zijn gemeld in de MARAP. Conclusie: de overschrijdingen van de lasten zijn acceptabel	1.024.854	1.024.854	-
32 Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	6.642.243	1.458.227	-6.811.788	1.288.682	De voordelen die ontstaan op dit programma betreffen met name de opvang Ontheemden en Beschermd Wonen. Deze middelen blijven beschikbaar voor het betreffende beleidsveld via de reserve uit te voeren werken en de reserve Sociaal en Zorgfonds (gesloten circuit FV 212). Beide zijn ook gemeld in de MARAP. Belangrijkste overige voordelen en nadelen (Basisondersteuning en samen gezond) zijn gemeld in de MARAP. Op dit programma is ook de extra bijdrage aan de GGD verantwoord. Het besluit tot verhoging is genomen door het Algemeen Bestuur van de GGD, zonder voorafgaande formele besluitvorming in college of raad. Daarmee is deze uitgave onrechtmatig (€ 128.000). Conclusie: met uitzondering van de extra bijdrage aan de GGD geen sprake van onrechtmatigheden. We rapporteren deze overschrijding als overige overschrijding.	128.853	-	128.853
33 Veiligheid	-1.505.555	1.003.772	-84.353	-586.136	Het wijk- en dorpsbudget bestaat uit een exploitatie en een investeringsdeel. Een deel van de investeringen (194K) is echter niet te activeren, waardoor het exploitatiebudget wordt overschreden. Dit is niet eerder gemeld en derhalve onrechtmatig. Het nadeel op evenementen (315K) is benoemd in de MARAP. Conclusie: overschrijding wijk- en dorpsbudget onrechtmatig.	1.505.555	1.311.135	194.420
35 Cultureel klimaat	918.813	58.357	-1.437.574	-460.404	De overschrijding op dit programma heeft bestrekking op de kosten van evenementen welke gemeld zijn in de MARAP. Conclusie: de overschrijdingen op de lasten zijn acceptabel.	460.404	460.404	-
39 Gelijke kansen op talentontwikkeling	803.064	2.450.491	-3.560.443	-306.888	Het nadeel op dit programma ontstaat doordat leegstaande scholen niet verhuurd kunnen worden. Het betreft derhalve lagere baten. Conclusie: geen begrotingsonrechtmatigheid.	-	-	-
51 Verstedelijking en wonen	27.504.925	-18.454.055	-8.128.466	922.404	geen	-	-	-
52 Bereikbare stad, dorpen en wijken	1.717.090	1.061.855	-2.296.223	482.722	geen	-	-	-
53 Sport en recreatie	-1.436.547	1.835.188	76.884	475.525	De afwijkingen op dit programma zijn gemeld in de MARAP. Conclusie: de overschrijdingen op de lasten zijn acceptabel	1.436.547	1.436.547	-
54 Milieu respecterende ontwikkelingen	-2.695.081	3.566.945	-709.439	162.425	De hogere kosten zijn per saldo ontstaan als gevolg van de problemen bij de afvalstoffendienst. Op dit programma worden die gedekt uit de bedrijfsrisicoreserve Afvalstoffendienst (onderdeel stadsbeheer). Dit is een gesloten circuit (FV 212). Conclusie: de overschrijdingen op de lasten zijn acceptabel.	2.695.081	2.695.081	-
55 Cultuurhistorische kwaliteit	448.648	-23.778	-251.454	173.416	geen	-	-	-
56 Openbare ruimte, water en groen	1.118.862	318.679	-306.592	1.130.949	geen	-	-	-
71 Ruimte voor economie en voorzieningen	4.161.502	263.724	-4.455.068	-29.842	geen	-	-	-

72 Werk en inkomen	-3.355.807	8.490.760	-4.015.009	1.119.944	De overschrijding op de lasten wordt veroorzaakt door hogere uitkeringskosten (hogere aantallen en hogere uitkering agv verhoging minimumloon en de koppeling naar uitkeringen. Dit betreft een open-einderegeling, waarvoor we via het BUIG budget ook compensatie ontvangen. Bovendien vallen deze kosten in het gesloten circuit van de reserve FWI respectievelijk Sociaal Domein (FV 212). Conclusie: de overschrijdingen zijn acceptabel.	3.355.807	3.355.807	-
73 Gelijke kansen op financiële redzaamheid	2.188.255	-7.519.004	-319.242	-5.649.991	De energietoelage is pas bij de decembercirculaire toegekend. De kosten zitten op dit programma, de inkomsten op het programma van de algemene uitkering. Verder ontstaat een nadeel op de bijzondere bijstand en schulddienstverlening. Dit zijn open-einde regelingen en zijn tevens gemeld in de MARAP. Conclusie: geen begrotingsonrechtmatigheden.	-	-	-
91 Beleggingen en overige baten en lasten	-2.377.175	16.059	523.440	-1.837.676	Op dit programma wordt onder andere het nadeel van de actualisatie begroting 2023 (-3,9M) verantwoord. Dit betreft een raadsbesluit. Tevens is op dit programma het nadeel van de afvalstoffendienst werken derden verantwoord (-€ 809.670). Hoewel de problemen bij de afvalstoffendienst uitgebreid zijn gerapporteerd, melden we nu voor het eerst de financiële impact. Aangezien dit eerder had gekund, beschouwen we deze lasten als onrechtmatig. Conclusie: met uitzondering van de extra kosten van de afvalstoffendienst zijn de begrotingsoverschrijdingen acceptabel.	2.377.175	1.567.505	809.670
92 Gemeentelijke belastingen	82.339	93.330	-	175.669	geen	-	-	-
93 Algemene uitkering gemeentefonds	-	11.284.061	-3.658.433	7.625.628	De begrotingsafwijking ontstaat door actualisatie van de berekening van de algemene uitkering. De gemeente heeft geen invloed op de uitkomst van de berekening. Gedurende het jaar wordt de gemeenteraad op diverse momenten geïnformeerd over de ontwikkeling van de algemene uitkering. Conclusie: geen begrotingsonrechtmatigheid.	-	-	-
Totaal	31.681.762	7.593.505	-34.428.380	4.846.887	Conclusie obv bovenstaande analyse van de programma's is dat sprake is van begrotingsonrechtmatigheden voor een bedrag van € 14,5 miljoen. Hiervan is € 13,2 miljoen in lijn met de afspraken vastgelegd in de financiële verordening. De resterende onrechtmatigheid van € 1,3 miljoen is onderdeel van de rechtmatigheidsverantwoording.	14.493.236	13.360.293	1.132.943

Verrekening reserves

Programma	Afwijking toevoegingen	Afwijking beschikkingen	Afwijking mutatie reserves			Begrotings-onrechtmatigheid	Acceptabel	Onrechtmatig
11 Bestuursorganen en -ondersteuning	-	502.000	502.000		Hogere beschikking betreft inzet bedrijfsrisico reserve Stadsbeheer. Dit is een gesloten circuit (FV 212) en daarmee acceptabel, met uitzondering van de kosten van de Bossche Bespaarkaravaan (€ 194.000) en Wonderlijke Klim (€ 25.000). Dit zijn namelijk geen bedrijfsvoeringskosten.	502.000	283.000	219.000
13 Dienstverlening	-	503.380	503.380		Als gevolg van de vervroegde verkiezingen heeft een niet begrote onttrekking aan de reserve verkiezingen plaatsgevonden. Dit betreft een gesloten circuit (FV 212). Conclusie: de hogere beschikking is acceptabel.	503.380	503.380	-
32 Gezondheid	-9.088.402	2.276.614	-6.811.788		De hogere toevoegingen en hogere beschikkingen hebben betrekking op de reserve nog uit te voeren werken en het sociaal en zorgfonds (SZF). In de MARAP wordt een inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). De reserve SZF is een gesloten circuit (FV 212). Conclusie: de hogere beschikkingen en toevoegingen zijn acceptabel.	11.365.016	11.365.016	-
33 Veiligheid	-313.124	228.771	-84.353		De hogere toevoegingen en beschikkingen hebben betrekking op de reserve zorg- en veiligheidshuis, reserve algemene kosten Stadsbeheer en de reserve uit te voeren werken. Reserve Zorg- en veiligheidshuis en de reserve algemene kosten Stadsbeheer zijn een gesloten circuit (FV 212). In de MARAP wordt inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). Conclusie: de hogere beschikkingen en toevoegingen zijn acceptabel.	541.895	541.895	-
35 Cultureel klimaat	275.887	-1.713.461	-1.437.574		Geen	-	-	-

39 Opgroeien en talentontwikkeling	-10.716.971	7.156.528	-3.560.443		De hogere beschikkingen en hogere toevoegingen betreffen de reserve SZF en de reserve onderwijshuisvesting. Het SZF is een gesloten circuit (FV 212) en derhalve acceptabel. De verrekningen met de onderwijshuisvestingsresrv vallen tegen elkaar weg. Conclusie: de hogere beschikkingen en toevoegingen zijn acceptabel.	17.873.499	17.873.499	-
51 Verstedelijking en wonen	-20.456.109	12.327.643	-8.128.466		De hogere beschikkingen en toevoegingen betreffen met name de resultaten grondbedrijf. Dat wordt verrekend met de reserve grondbedrijf (gesloten circuit FV 212). Daarnaast is extra afgedragen aan reserve grote werken. Ook dit is een gesloten circuit FV 212. Op dit programma staat ook een hogere onttrekking aan de reserve omgevingswet. De invoering van deze wet is keer op keer uitgesteld, maar uiteindelijk is de wet per 1 januari 2024 van kracht. Wel heeft dit geleid tot hogere kosten, die gedekt zijn uit de daarvoor ingerichte reserve Omgevingswet. Formele besluitvorming heeft hier niet over plaatsgevonden, derhalve is sprake van een onrechtmatige onttrekking voor een bedrag van € 984.555; via de algemene uitkering hebben we in december 2023 € 684.099 ontvangen, hetgeen in de reserve omgevingswet is gestort (programma 93). Per saldo is sprake van een onrechtmatige onttrekking van €300.456 Conclusie: met uitzondering van de hogere beschikking over de reserve omgevingswet zijn de overschrijdingen acceptabel.	32.783.752	32.483.296	300.456
52 Bereikbare stad	-785.137	-1.511.086	-2.296.223		De hogere toevoeging betreft het resultaat parkeren en maakt onderdeel uit van het gesloten circuit van de reserve parkeer en verkeer (FV 212).	785.137	785.137	-
53 Sport en recreatie	-117.085	193.969	76.884		De hogere toevoegingen en hogere onttrekkingen hebben betrekking op de reserve activa, de reserve uit te voeren werken en de bedrijfsrisicoreserve Stadsbeheer. De hogere onttrekking aan de reserve vaste activa is het gevolg van een correctie op afschrijvingen. De reserve is een gesloten circuit (FV 212). In de MARAP wordt inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). De bedrijfsrisicoreserve van stadsbeheer is ook een gesloten circuit (FV 212) en is ingezet voor incidentele kosten die het gevolg zijn van afboeking van een deel van de koopsom van het terrein van TGG. Conclusie: de overschrijdingen zijn acceptabel.	311.054	311.054	-
54 Milieu respecterende ontwikkelingen	-118.035	-591.404	-709.439		De hogere beschikkingen en toevoegingen hebben betrekking op de bedrijfsrisicoreserve van de afvalstoffendienst en de reserve uit te voeren werken. De bedrijfsrisicoreserve van de afvalstoffendienst is een gesloten circuit (FV212). In de MARAP wordt een inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). Conclusie: de overschrijdingen zijn acceptabel.	118.035	118.035	-
55 Cultuurhistorische kwaliteit	-	-251.454	-251.454		Geen	-	-	-
56 Openbare ruimte, water en groen	-197.871	-108.721	-306.592		De hogere toevoeging dan begroot betreft een storting in de reserve nog uit te voeren werken. In de MARAP wordt een inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). Conclusie: de overschrijdingen zijn acceptabel.	197.871	197.871	-
71 Ruimte voor economie en voorzieningen	-104.572	-4.350.496	-4.455.068		De hogere toevoeging dan begroot betreft een storting in de reserve nog uit te voeren werken. In de MARAP wordt een inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). Conclusie: de overschrijdingen zijn acceptabel.	104.572	104.572	-

72 Werk en inkomen	-3.912.818	-102.191	-4.015.009		De hogere toevoegingen betreffen de reserve sociaal en zorgfonds, de reserve FWI en de reserve uit te voeren werken. De resultaten op het BUIG budget (reserve FWI) en Participatie (reserve SZF) worden afgestort in de betreffende reserves. Dit betreffen namelijk gesloten circuits (FV 212). In de MARAP wordt een inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). Conclusie: de overschrijdingen zijn acceptabel.	3.912.818	3.912.818	-
73 Gelijke kansen op financiële redzaamheid	-316.769	-2.473	-319.242		De hogere toevoeging betreft de reserve nog uit te voeren werken. In de MARAP wordt een inschatting gemaakt van incidentele budgetten die in het begrotingsjaar niet volledig worden aangewend. Deze inschatting wordt verwerkt in BWN (art 7 lid 8 FV) en gestort in de reserve uit te voeren werken. Afwijkingen van de inschatting worden in de jaarrekening verwerkt en zijn acceptabel (art 11 lid 4f FV). Conclusie: de overschrijdingen zijn acceptabel.	316.769	316.769	-
91 Beleggingen en overige baten en lasten	2.025.011	-1.501.571	523.440		Geen	-	-	-
92 Gemeentelijke belastingen	-	-	-		Geen	-	-	-
93 Algemene uitkering gemeentefonds	-2.515.196	-1.143.237	-3.658.433		In de decembercirculaire zijn extra middelen voor specifieke taken toegekend. Deze kunnen niet meer in 2023 ingezet worden en worden derhalve gestort in een specifieke reserve, dan wel de reserve uit te voeren werken. In de financiële verordening (FV 212) is dit expliciet als acceptabele overschrijding benoemd (art 11 lid 4e). Onderdeel van deze middelen is een bedrag van € 684.099 voor de omgevingswet. Conclusie: de hogere toevoegingen zijn acceptabel.	2.515.196	2.515.196	-
Totaal	-46.341.191	11.912.811	-34.428.380		Conclusie obv bovenstaande analyse van mutaties op de reserves is dat sprake is van begrotingsonrechtmatigheden voor een bedrag van € 71,8 miljoen. Hiervan is € 71,3 miljoen in lijn met de afspraken vastgelegd in de financiële verordening. De resterende onrechtmatigheid van € 0,5 miljoen is onderdeel van de rechtmatigheidsverantwoording.	71.830.994	71.311.538	519.456

Investeringskredieten

Programma				Overschrijding		Begrotings-onrechtmatigheid	Acceptabel	Onrechtmatig
11 Bestuursorganen en -ondersteuning				-		-		
13 Dienstverlening				-		-		
32 Gezondheid				-		-		
33 Veiligheid				-		-		
35 Cultureel klimaat				-		-		
39 Opgroeien en talentontwikkeling				-		-		
40 Wonen en zorg				-		-		
41 Participatie en daginvulling				-		-		
51 Wonen en werkomgeving				-	Jaarlijks voteert de raad een bulkkrediet voor investeringen van het grondbedrijf. Op individuele projecten zijn de uitgaven hoger dan het krediet (11,8 miljoen), maar deze worden gecompenseerd door het afboeken van het niet toegewezen deel van het bulkkrediet (21,5 miljoen). Daarmee is formeel geen sprake van een overschrijding, aangezien de hogere uitgaven vallen binnen het door de raad beschikbaar gestelde bulkkrediet.	-		
52 Bereikbare stad				26.405	Op hetzelfde programma vindt een afboeking plaats van € 131.858; daarmee wordt voldaan aan artikel 6 lid 3b van de financiële verordening. Conclusie: overschrijding niet onrechtmatig.	26.405	26.405	-
53 Sport en recreatie				151.384	Op hetzelfde programma vindt een afboeking plaats van € 224.805; daarmee wordt voldaan aan artikel 6 lid 3b van de financiële verordening. Conclusie: overschrijding niet onrechtmatig.	151.384	151.384	-
54 Milieu respecterende ontwikkelingen				-		-		
55 Cultuurhistorische kwaliteit				15.966	Op hetzelfde programma vindt een afboeking plaats van € 12.440; daarmee wordt voldaan aan artikel 6 lid 3b van de financiële verordening. Conclusie: overschrijding niet onrechtmatig.	15.966	12.440	3.526
71 Ruimte voor economie en voorzieningen								

72 Werk en inkomen				43	Op hetzelfde programma vindt een afboeking plaats van € 825.791; daarmee wordt voldaan aan artikel 6 lid 3b van de financiële verordening. Conclusie: overschrijding niet onrechtmatig.	43	43	-
73 Armoede en schulden				-				
91 Beleggingen en overige baten en lasten				78.477	Op hetzelfde programma vindt een afboeking plaats van € 117.313; daarmee wordt voldaan aan artikel 6 lid 3b van de financiële verordening. Conclusie: overschrijding niet onrechtmatig.			
92 Gemeentelijke belastingen				-				
93 Algemene uitkering gemeentefonds				-				
Totale gerapporteerde overschrijdingen				272.275		193.798	190.272	3.526
Overige bevindingen kredieten								
We hebben vastgesteld dat een krediet van € 0,5 miljoen in de administratie is opgevoerd voor ICT investeringen zonder een formeel besluit van de gemeenteraad. De investeringen vallen binnen het gesloten circuit van de reserve ICT (FV212), maar conform de FV212 dienen alle kredieten gevoteerd te worden door de raad. We rapporteren deze € 0,5 miljoen als overige onrechtmatigheid.								
Conclusie: obv bovenstaande analyse van het verloop van investeringskredieten is sprake is van begrotingsonrechtmatigheden voor een bedrag van € 0,2 miljoen. Dit is volledig in lijn met de afspraken vastgelegd in de financiële verordening. Omdat een krediet van €0,5 miljoen is verantwoord, zonder raadsbesluit, rapporteren we deze als overige onrechtmatigheid.								

Overzicht personeelskosten jaarrekening 2023

FORMATIE	Totaal	Griffie & Rekenkamer	BAZ	M&D	MO	SO	WXL	SB
Begroting 2023	1.756,5	7,0	111,4	245,2	315,0	247,0	296,1	534,7
Jaarrekening 2023	1.851,8	7,8	115,6	252,2	318,1	274,5	323,9	559,8
Vershil	95,3	0,7	4,2	7,0	3,1	27,4	27,8	25,1

Verklaring verschil:								
kleine mutaties budgetair neutraal	8,8		-0,42	0,35	-1,04	-2,67	4,94	7,64
reorganisatie/ondernemingsplan	17,8		0,28	1,50	7,52		8,52	
overhevelen sectoren	0,6				1,00	-1,70	0,67	0,63
omzetten flexibel budget	24,9		0,33			6,64	12,92	5,00
uitbreiding taken	45,9		3,00	4,16	4,98	23,17	0,77	9,81
actualisatie begroting	-4,7	0,75	1,00	0,95	-9,40			2,00
bestuursakkoord	2,0					2,00		
Totaal	95,3	0,7	4,2	7,0	3,1	27,4	27,8	25,1

KOSTEN AMBTELIJKE FORMATIE	Totaal
Personeelsbudgetten totaal in Euro's begroting 2023	145.232.822
Actualisatie begroting 2023	4.762.000
mutaties in de formatie	7.382.993
Bijgesteld begrotingsbedrag 2023	157.377.815
Jaarrekening 2023	154.255.319
Vershil	3.122.496

Verklaring verschil:	
Bijzondere vergoedingen	-
Vacatures	3.122.496
Totaal	3.122.496

Inhuur ten laste van vacatureruimte begroting 2023	43.880
Inhuur ten laste van vacatureruimte jaarrekening 2023	10.651.644
Totaal	-10.607.764

Vershil in vacatureruimte	-7.485.268

INHUURBUDGETTEN	Totaal	Griffie & Rekenkamer	BAZ	M&D	MO	SO	WXL	SB
Begroting 2023	30.522.753	-	134.830	705.400	12.927.344	2.500.620	5.469.939	8.784.620
Jaarrekening 2023	22.729.044	-	214.959	2.043.254	4.832.130	1.500.456	3.465.367	10.672.878
Vershil*	7.793.709	-	-80.129	-1.337.854	8.095.214	1.000.164	2.004.572	-1.888.258

Incidentele baten en lasten 2023

De jaarrekening van 2023 sluit met een positief saldo van € 4,8 miljoen positief.
Het resultaat is als volgt te splitsen in incidentele en structurele baten en lasten

Programma	Omschrijving	Totaal	Incidenteel	Structureel	Toelichting
Algemene uitkering gemeentefonds	Algemene (diverse reserves)	1,6	0,1	1,5	De actualisatie van de basisgegevens 2023, de loon- en prijscompensatie 2023 en de onderuitputting van het BTW- Compensatiefonds leiden tot een structureel budgettair resultaat van € 1,5 miljoen. Daarnaast resulteren verschillende bijstellingen van uitkeringsfactor en basisgegevens over voorgaande jaren in een incidenteel voordeel van € 0,1 miljoen.
Algemene uitkering gemeentefonds	Decentralisatieuitkeringen	0,1	0,1		In de Decembecirculaire 2023 zijn een aantal (nieuwe) decentralisatie-uitkeringen en taakmutaties opgenomen. De grootste mutaties zijn Energietoelage (€ 7,5 miljoen) , invoeringskosten Omgevingswet (€ 0,7 miljoen) en Meerkosten Oekraïne Sociaal Domein (€ 0,2 miljoen). Bijna alle decentralisatie uitkeringen worden overgeheveld naar 2024, zodat ze kunnen worden aangewend voor het desbetreffend doel.
Werk en Inkomen	Arbeidsparticipatie	0,1	0,1		In 2023 zijn de werkzaamheden binnen de Participatiewet op een aantal vlakken geraakt. De grootste (positieve) afwijkingen worden veroorzaakt door krapte op de arbeidsmarkt waardoor diverse activiteiten en projecten later of niet uitgevoerd of uitbesteed zijn kunnen worden, minder kosten voor de inzet van re-integratie, het hoger uitvallen van de integratie uitkering Sociaal Domein en de hogere uitstroom van SW medewerkers.
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Bijzondere bijstand	-0,3		-0,3	In 2023 is het aantal verstrekkingen binnen de bijzondere bijstand voor directe levensbehoeften en kosten voor wooninrichting ten opzichte van 2022 verder toegenomen. Dit resulteert in een incidenteel tekort van € 0,3 miljoen voor 2023.
Werk en Inkomen	BUIG	0,7	0,7		Het landelijk budget voor loonkostensubsidie en het BUIG budget is hoger. Daartegenover staan hogere uitkeringskosten ad € 1,6 miljoen. Per saldo een incidenteel voordeel van € 0,7 miljoen.
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Detachering uitzendkrachten	-0,3		-0,3	De inhuurkrachten voor de BBS'en zijn schaars en zijn alleen tegen hogere inhuurtarieven beschikbaar. Dit is een trend die al enkele jaren zichtbaar is. Voorheen waren er veel inhuurkrachten met loonkostensubsidie, maar vanwege de krapte op de arbeidsmarkt wordt er ingehuurd via detacheringsbureaus. Dit zorgt voor een incidenteel nadeel van € 0,3 miljoen.
Diverse programma's	Energiekosten	-0,5	-0,5		In onze begroting hebben we vanaf 2023 rekening gehouden met structureel hogere energielasten ad € 2 miljoen als gevolg van de grote prijsstijgingen eind 2022. In 2023 is sprake van nog hogere tarieven waardoor incidenteel een nadeel ontstaat van € 0,5 miljoen.
Veiligheid	Evenementen	-0,9	-0,3	-0,6	Een deel van de kosten van met name commerciële evenementen wordt in rekening gebracht bij organisatoren. Echter veel kosten kunnen niet worden verhaald. Denk aan straat- buurtfeesten, maar ook kosten voor o.a. de intocht van Sinterklaas, Jazz in Duketown, Koningsdag etc. Daarnaast zien we sinds Covid dat de kosten rondom andere evenementen (met name carnaval en 11-11) steeds meer toenemen, zijn de kosten van een evenementencoördinator niet begroot en is er geen dekking voor het faciliteren van evenementen. Het totale nadeel bedraagt € 0,9 miljoen, hiervan is € 0,6 miljoen structureel.
Beleggingen en overige baten- en lasten	Financieringsresultaat	0,4	0,4		In het najaar hebben we van het Rijk financiering ontvangen o.a voor de Novex. Deze middelen hebben wij tijdelijk verplicht gestald in 's Rijks Schatkist. Doordat de rente op deze rekening-courantverhouding bijna 4% bedraagt, vallen onze financieringskosten incidenteel lager uit dan geraamd.
Openbare ruimte, water en groen	Groenonderhoud	-0,4	-0,4		Er is in 2023 meer onderhoud aan bomen en groen uitgevoerd. Dit heeft enerzijds te maken met de droogte de afgelopen jaren en de achterstanden die zijn ingelopen. Daarnaast zijn er meer werkzaamheden in het weekend uitgevoerd om de bereikbaarheid van de stad te waarborgen. Het incidenteel nadeel is € 0,4 miljoen.
Beleggingen en overige baten- en lasten	Onbestemd resultaat actualisatie begroting 2023	-3,9	-3,9		De actualisatie van de begroting 2023 en het structurele nieuw beleid 2023 gebaseerd op de Voorjaarsnota 2024 resulteerde in een incidenteel tekort van € 3,9 miljoen.

Gemeentelijke belastingen	OZB	-0,5	-0,5	Ondanks de gemiddelde OZB waardeinstijging van woningen is bij de begroting van de OZB niet voorzien dat het aantal bezwaarschriften zo hoog zou zijn. En daardoor ook niet met het aantal verminderingen van de OZB als gevolg van meer waardeverlagingen. De incidentele minderopbrengst van de OZB wordt veroorzaakt door deze toegenomen verminderingen. Het nadeel t.o.v. de begroting bedraagt € 0,5 miljoen.
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Programma Samen Gezond	0,5	0,5	Het opstarten van het programma Samen Gezond bleek tijdrovend. Concrete wijkgerichte maatregelen zijn pas uitgevoerd in het najaar van 2023. Hierdoor ontstaat een incidenteel voordeel van € 0,5 miljoen.
Gemeentelijke belastingen	Toeristenbelasting	0,5	0,5	De gerealiseerde opbrengsten van boekjaar 2023 zijn hoger dan begroot, vanwege de komst van een nieuw groot hotel. Het incidenteel voordeel bedraagt € 0,5
Openbare ruimte, water en groen	Verhardingen	0,4	0,4	Bij het onderhoud aan verhardingen wordt zoveel als mogelijk aangesloten bij andere projecten. Daarnaast is rekening gehouden worden met de bereikbaarheid van de stad. Gevolg hiervan is dat een deel van het gepland onderhoud niet is uitgevoerd
Bestuursorganen en - ondersteuning	Wet Open Overheid	0,4	0,4	Vanuit het gemeentefonds zijn er structureel middelen beschikbaar gesteld om aan de wettelijke eisen van de Wet Openbare Overheid (WOO) te voldoen. Voor een goede uitvoering van de WOO moet de informatievoorziening op orde zijn, opdat informatie vindbaar, juist, volledig en betrouwbaar is. Dit zodat we als gemeente eerlijk en transparant antwoord kunnen geven binnen de termijn die hiervoor staat. De extra middelen die nu via het gemeentefonds beschikbaar zijn gekomen hoeven daarom niet volledig ingezet te worden voor uitvoering van de WOO en kunnen dus vrij vallen ten gunste van de algemene middelen
Ruimte voor economie en voorzieningen	Reclameopbrengsten	-0,5	-0,5	Door netcongestie (het niet verkrijgen van elektriciteitsaansluitingen) is aanzienlijke vertraging opgetreden in het exploiteren van de digitale panelen. Hierdoor kan de afdracht voor deze panelen in het eerste concessiejaar (2023) niet worden gefactureerd aan de concessiehouder. Dit zorgt voor een incidenteel nadeel van € 0,5 miljoen.
Energie, duurzaamheid en milieu	Afvalstoffenheffing	-0,8	-0,8	In 2023 zijn er een aantal niet voorziene uitdagingen geweest op het gebied van arbo en veiligheid waarop we maatregelen op hebben moeten nemen. Zo is er een extern bureau ingehuurd om alle benodigde RI&E's (Risico-inventarisatie en evaluatie) te actualiseren met daarna gekoppeld een plan van aanpak en is er een nieuw arbo managementsysteem in gebruik genomen om veiligheid gerelateerde zaken vast te leggen, te borgen en te monitoren. Daarnaast is er ook sprake geweest van hogere inhuurkosten als gevolg van noodzakelijke versterkingen in het managementteam (interim manager bedrijfsvoering) en hogere personeelskosten als gevolg van een extra manager inzameling, een business controller bij bureau bedrijfsvoering en een toezichthouder locaties. Tenslotte zijn er hogere kosten garage geweest als gevolg van het grote aantal storingen vanwege een deels verouderd wagenpark en vanwege het stilleggen van een aantal voertuigen vanwege veiligheidsissues. Vanwege lange levertijden van nieuw bestelde voertuigen hebben we noodgedwongen ook voertuigen ingehuurd ten behoeve van de continuïteit van onze werkzaamheden. Per saldo leiden bovenstaande factoren tot een incidenteel nadeel van € 0,8 miljoen.
Verstedelijking en wonen	Leges	0,5	0,5	Er zijn door incidentele bedragen die uit 2022 nog zijn binnen gekomen in 2023 meer opbrengsten behaald en de inkomsten uit het lopende jaar zijn uiteindelijk ook hoger uitgevallen dan begroot. Het voordeel is € 0,5 miljoen.

Diverse programma's	Energieregeling lokale steun maatschappelijke en culturele partners en sportverenigingen	1	1		Het rijk had in februari jl. aangekondigd dat gemeenten en provincies extra middelen toegekend zouden krijgen om publieke en maatschappelijke voorzieningen te compenseren voor hoge kosten. De gemeenteraad heeft, vooruitlopend op de definitieve toekenning, € 2,5 miljoen beschikbaar gesteld voor lokale steun aan maatschappelijke en culturele partners en sportverenigingen. Deze is voorgefinancierd uit de algemene reserve. Met het collegebesluit van 28 februari 2023 is uitvoering gegeven aan de lokale steunmaatregelen. Naast nog af te wikkelen claims zullen in 2024 de eindafrekeningen worden opgemaakt, die afhankelijk zijn van de werkelijke energieprijzen en het werkelijk verbruik. Van het toegekende bedrag van € 2,5 miljoen, is € 1,2 miljoen uitgegeven en wordt € 0,3 miljoen overgeheveld naar 2024. Het restant van € 1,0 miljoen valt vrij.
Diverse programma's	Kapitaallasten	1,2	1,3	-0,1	Het voordeel op de kapitaallasten wordt veroorzaakt door het later dan gepland uitvoeren van investeringen.
Diverse programma's	Overige verschillen	3,2	2,8	0,4	nvt
Diverse programma's	Personeelskosten	2,6	2,6		Het voordeel wordt grotendeels veroorzaakt als gevolg van de krappe arbeidsmarkt en het niet kunnen opvullen van vacatures. Daarnaast zijn er ook nadelen te vermelden; de inhuurkosten zijn toegenomen, er is een voorziening gevormd vanwege de Regeling Vervroegd Uittreden en er zijn transitievergoedingen verstrekt. Deze laatste zal in de komende jaren nog financiële consequenties hebben.
Totaal		5,1	5,0	0,1	

Subsidieoverzicht 2023

Programma	Doelstelling	Subsidieregeling of gesubsidieerde instelling	Geraamde subsidie verstrekking primitieve begroting	Geraamde subsidie verstrekking na wijziging	Verleende subsidie
Bestuursorganen en -ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Wijkraden	98.600	98.600	81.774
Bestuursorganen en -ondersteuning	Verstrekken subsidie Nationaal monument kamp Vught	Nationaal monument kamp Vught	22.350	22.350	22.350
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Seniorenbus	0	130.000	130.000
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Gezond leven	Lokaal Preventie akkoord	0	55.000	0
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Straatpastoraat	0	15.250	15.250
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Eenzaamheid/vrijwilligers structureel	0	9.254	8.308
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	Vrouwenopvang	2.227.059	2.836.247	2.636.812
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	Geweld hoort nergens thuis	87.500	60.000	59.310

Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Preventie en MHU	588.756	1.147.034	1.146.978
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod	Werkcarrousel	85.000	85.000	85.136
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Zorgoppas	80.000	80.000	80.000
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst	Subsidieregeling Goed voor elkaar	1.380.859	1.380.859	1.293.966
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Het bieden van een beschermende omgeving voor de groep psychische kwetsbare mensen uit de regio.	De Stijl	254.592	254.592	254.592
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	Nieuwe initiatieven en Right to Challenge	161.743	161.743	140.000
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst	Goed voor elkaar	15.750	2.508	0
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod	Sociale activering	629.481	623.603	629.481

Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Het mede mogelijk maken van projecten die bijdragen aan het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen	Sustainable Development Goals	29.290	29.290	4.100
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Maatschappelijk werk	43.099	43.099	43.099
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod	Emancipatiebeleid	108.371	119.871	92.990
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Ontwikkelen van een buurtservicebedrijf, met inzet van talent voor en door bewoners en ondernemers uit de wijk.	Kroon op je Wijk	18.899	17.953	0
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Ondersteunen van innovatieve projecten Herstel en Ervaringsdeskundigheid	Beschermd Wonen	280.000	708.460	580.485
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Accommodatiebeleid	761.357	747.447	1.218.987
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Bosch gehandicapten platform	74.386	74.386	66.000
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Verslavingszorg	113.729	562.643	552.852
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Meedoen	Algemene voorzieningen WMO en jeugd	20.349	20.349	14.000
Gezondheid, soc.structuur en maats.ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk-, buurt- en dorpsbudget	771.880	771.880	755.970
Veiligheid	Medische hulp zwerfdieren	Evidensia dierenklinieken BV	10.000	10.000	10.000

Veiligheid	Opvangen zwerfdieren	Stichting Dierentehuis 's-Hertogenbosch e.a.	115.690	36.280	40.000
Veiligheid	Veilige woon- en leefomgeving	Buurtbemiddeling	60.000	60.000	60.000
Veiligheid	Het voorkomen en bestrijden van de verdrinkingsdood	Bossche Reddingsbrigade	10.620	10.620	10.620
Veiligheid	Re-integratie van ex-gedetineerden	Nazorg ex-gedetineerden	24.000	24.530	24.530
Veiligheid	Gedragsverandering voor risico- en criminele jongeren	Halt regio Zuid	59.326	59.326	59.326
Veiligheid	Gedragsverandering voor risico- en criminele jongeren	Polarisatie en radicalisering	81.278	81.278	38.625
Veiligheid	Veilige woon- en leefomgeving	Dierenasiel	151.970	0	0
Veiligheid	Veilige woon- en leefomgeving	Dierenambulance	18.820	38.820	43.547
Veiligheid	Het verstrekken van bed, bad en brood aan uitgeprocedeerde asielzoekers.	Stichting Vluchtelingenwerk Nederland	0	54.900	54.900
Veiligheid	Vluchtelingen uit de opvang te verbinden met zichzelf en elkaar middels creatieve concepten die een veilige plek voor verbinding bieden.	Terra Tua VOF	0	10.000	10.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Lokale Culturele Voorzieningen: stg DTV Den Bosch	0	300.000	300.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Subsidieregeling tijdelijke stimulering trans/vernieuwing	0	59.340	59.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Nieuwe initiatieven Cultuurstad van het Zuiden	0	85.000	85.000

Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Huis Culturele Makers	0	37.550	37.479
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Impuls cultuurstad van het Zuiden	0	20.000	70.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Impuls jongerencultuur	0	260.000	206.346
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Bossche Zomer	0	300.000	0
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Incidentele knelpunten Landelijk Onderscheidend: stg November Music	0	30.000	30.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Lokale Culturele voorzieningen: Jazz in Duketown	0	50.000	50.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Ongekend	12.720	12.720	12.720
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: overig	5.000	5.000	2.230
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: programmering BK	14.770	14.770	14.770
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beeldende kunsten BKV: Academie voor beeldvorming	10.000	10.000	10.000

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Internationaal Vocalisten Concours	202.630	202.630	202.630
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Stichting Theater Artemis	90.410	90.410	90.410
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Matzer Theaterproducties	36.630	36.630	36.630
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting Cement	53.900	53.900	53.900
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting November Music	40.470	40.470	40.470
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: Stichting Jazz in Duketown	88.130	88.130	88.130
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: Stichting November Music	54.430	54.430	54.430

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting Theaterfestival Boulevard	491.630	491.630	491.630
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Culturele evenementen: Dukebox	65.230	65.230	65.230
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Culturele evenementen: Stg. Noord-Zuid bevrijdingsfestival	36.800	36.800	36.800
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Culturele evenementen: Stichting Bosse Nova: Kunstbende	13.710	13.710	13.710
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Culturele evenementen: Opera op de Parade	56.130	56.130	56.130
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Culturele evenementen: Nederlandse Breaking League	16.330	16.330	16.330
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Stichting Panama Pictures	35.500	35.500	35.500
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Culturele evenementen: Stichting Bosch Parade	108.860	108.860	108.860

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: Stichting November Music: Bosch Requiem	54.430	54.430	54.430
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: subsidieregeling amateurkunstbeoefening	278.590	251.528	251.528
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Amateurkunsten: Stichting TAPTOE 's-Hertogenbosch	10.891	10.890	10.890
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: Koninklijke Harmonie 's-Hertogenbosch (huisvesting)	15.350	15.350	14.795
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: Drumfanfare Amantius (huisvesting)	20.780	20.780	20.344
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: 's-Hertogenbosch' Muziekkorps (huisvesting)	5.070	5.070	4.322
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: Stichting Bosch Decor Collectief	6.890	6.890	6.890
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: overig	220	220	220
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Het Noord Brabants Museum	788.030	788.030	788.030
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Stichting P.M.	68.770	68.770	68.770

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Stichting Jheronimus Bosch Art Center	23.520	23.520	23.520
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Erfgoed: Heemkundekring Rosmalen	1.090	1.090	1.090
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Stichting Nationaal Carnavalsmuseum Oeteldonks Gemintemuzejum	5.730	5.730	5.730
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Vrienden Rosmalens Carnaval	5.040	5.040	5.040
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Carnaval 't Slotgat	1.770	1.770	1.770
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Vereniging Oeteldonkse Club	10.600	10.600	10.600
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Carnavalsorganisatie Nuland	730	730	730
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Kafland	730	730	730
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Stadspijpers	3.000	3.000	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Ondernemersvereniging KOM Rosmalen (Sinterklaas)	690	690	690

Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Oranje/St Nicolaas comité Vinkel	2.400	2.400	2.400
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Jeugdbelangen Nuland	650	650	650
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Oranje comité Empel	4.010	4.010	4.010
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Koningsdag 's-Hertogenbosch	24.750	24.750	24.750
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stg. SJV Rosmalen (Koningsdag)	3.330	3.330	3.330
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Oranjecomité Nuland	1.510	1.510	1.510
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Engelens Belang (koningsdag)	690	980	980
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: overig	8.660	8.660	7.550
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Bibliotheek informatievoorziening: Stichting Huis73 's-Hertogenbosch en omstreken	3.541.360	3.692.990	3.778.544

Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Kunstzinnige vorming: Stichting Huis73 's-Hertogenbosch en omstreken	2.323.510	2.323.510	2.323.510
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Kunstzinnige vorming: overig: combinatiefunctionaris	0	0	0
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beleid Kunst en Cultuur: Stichting Engelens Belang	290	0	0
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beleid Kunst en Cultuur: Stichting DTV Den Bosch	254.240	254.240	254.240
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Beleid Kunst en Cultuur: Subsidieregeling: fonds Landelijk Onderscheidend	331.620	307.494	337.494
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beleid Kunst en Cultuur: Subsidieregeling: fonds Lokaal Effectief	237.660	305.000	345.499
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beleid Kunst en Cultuur: Subsidieregeling: fonds Pop Up	303.990	478.076	529.756
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beleid Kunst en Cultuur: Inzet BCB 2021-2024	13.680	16.000	16.000

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting WILLEM TWEE muziek & beeldende kunst (programmering)	58.240	0	0
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Bach Cantates 's-Hertogenbosch	6.900	6.900	6.900
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Vrienden Kamermuziek 's-Hertogenbosch	32.510	32.510	32.510
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Knelpunten Amateurkunsten	0	27.062	27.062
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Orgelkring Hendrik Niehoff	4.900	4.900	4.900
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: 's-Hertogenbossche beiaardier stichting	6.080	6.080	6.080
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Podiumkunsten: Minoux	32.660	32.660	32.660
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Theater Artemis	8.910	8.910	8.910
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Podiumkunsten: Paleis voor Volksvlijt	16.330	16.330	16.330
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Matzer theaterproducties	14.150	14.150	14.150

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stimulering podiumproducties: Stichting Verkadefabriek	38.350	38.350	38.350
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Koningstheateracademie	62.520	62.520	62.520
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Verkadefabriek	637.710	637.710	637.710
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Zuid Nederlandse Theater Maatschappij (ZNTM) bv	3.435.780	3.435.780	3.435.780
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Jazz Werkplaats	16.330	16.330	16.330
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: Stichting Grafisch Atelier Den Bosch	42.640	60.030	60.030
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Stichting WILLEM TWEE muziek & beeldende kunst	19.500	19.500	19.500
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Lucasprijs (best afgestudeerde Kunstacademie)	2.500	2.500	2.500

Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Future of Work	40.000	40.000	40.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Atelier Beheer Stichting: pand St. Josephstraat	63.000	63.000	60.742
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: Atelier Beheer Stichting	34.290	34.290	34.290
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: Stedelijk Overlegorgaan voor Kunstenaars	11.830	11.830	11.830
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Beeldende kunsten: Stichting Design Museum Den Bosch	2.276.420	2.526.420	2.526.420
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten/Beeldende kunsten: Stichting WILLEM TWEE muziek en beeldende kunst	1.041.910	1.082.760	1.082.760
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: Jheronimus Award 's-Hertogenbosch	10.000	10.000	10.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen Stichting Cement	27.220	27.220	27.220
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Gelijke kansen	0	345.601	230.865
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Opgroeien en opvoeden.	Gezinsadvocaat	0	765.632	765.632

Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Projecten VVE	4.256.174	4.428.556	4.264.097
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Passende arrangementen binnen kindcentra	916.693	901.998	797.167
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	RMC registratie en trajectbegeleiding	1.038.221	1.256.251	1.256.251
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Innovatiebudget/uitvoering	194.400	201.150	194.400
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Innovatie Leren en Werken	49.877	49.877	30.000
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Actieplan leerbanen	128.485	0	0
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën	Cityboost	32.544	46.544	48.600
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Vrijwilligers in staat stellen met jongeren van 4 t/m 24 jaar activiteiten te organiseren op het gebied van ontmoeting, ontspanning en ontplooiing. Ze vinden plaats in de vrije tijd van jongeren en worden gedurende het gehele jaar uitgevoerd	Subsidieregeling jongeren	537.465	537.465	491.946
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Een samenleving waarin de jeugd zich geborgen en geaccepteerd weet	Risicojongeren	305.255	292.755	262.781
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Een samenleving waarin de jeugd zich geborgen en geaccepteerd weet	Collectief en preventief aanbod jeugd	294.287	28.765	0
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Lokaal Onderwijs kansenbeleid	7.796	6.796	0
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen	Regionale aanpak VSV	588.895	830.965	681.779

Verstedelijking en wonen	Bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit in Den Bosch en de regio via een brede publieke discussie over architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur en beeldende kunst	Bai gemeentelijke bijdrage	25.000	25.000	25.000
Verstedelijking en wonen	De subsidie dient ter ondersteuning van de activiteiten op het gebied van educatie, beheer en ontwikkeling van natuur en landschap in de gemeente 's-Hertogenbosch	Stichting Landschapsbelang Maasdonk	2.080	1.930	1.930
Verstedelijking en wonen	Bijdrage aan het realiseren van de JADS bedrijvenassociatie alsmede het uitvoeren van aanvullende valorisatie-activiteiten.	Jheronimus Academy of Data Science	250.000	250.000	250.000
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Subsidieregeling Verkeerseducatie en verkeersveiligheid	105.000	105.000	75.276
Sport en recreatie	Tegemoetkoming meerkosten energie openbare zwembaden (MEOZ)	Sportfondsen 's-Hertogenbosch BV	301.876	301.876	301.876
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Subsidieregeling Uitvoeringsbudget Bosch Sportakkoord 2021	0	163.070	94.808
Sport en recreatie	Openstelling van een openbaar toegankelijk zwembad	Exploitatiebijdrage Combibad Kwekkelstijn BV	690.010	690.010	657.280
Sport en recreatie	Mogelijk maken van Sportevenementen in de stad	Sportevenementen	24.220	24.220	25.000
Sport en recreatie	Bijdrage voor de organisatie van beweegactiviteiten voor senioren (bewegingscentrum 50+)	'S-PORT PLUS	6.200	6.200	0

Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Verenigingssubsidie (jeugdleden en vrijwilligers)	349.090	349.090	349.090
Sport en recreatie	Bijdrage voor de instandhouding van de sportieve activiteiten van de vereniging Sport Voor Gehandicapten	Subsidie gehandicaptensport	6.340	6.340	6.340
Sport en recreatie	Bijdrage ten behoeve van instandhouding (geprivatiseerde) kleedkamers van derden	Exploitatiebijdrage geprivatiseerde kleedaccommodaties	23.070	23.070	26.132
Sport en recreatie	Bijdrage in de huurlasten van de accommodatie van de handboogvereniging	Subsidie handboogvereniging Prins Bernhard	5.760	5.760	6.110
Sport en recreatie	Bijdrage in de exploitatielasten van de gehuurde skatehal	Exploitatiebijdrage World Skate Center	56.520	56.520	56.520
Sport en recreatie	Mogelijk maken van begeleide beweegactiviteiten voor senioren	Subsidiebijdragen Meer Bewegen voor Ouderen (MBVO)	3.030	3.030	0
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Combinatiefunctionarissen	226.030	226.030	192.579
Sport en recreatie	Tegemoetkoming meerkosten energie openbare zwembaden (MEOZ)	Combibad Kwekkelstijn BV	70.675	70.675	70.675
Energie, duurzaamheid en milieu	Bijdrage voor het uitvoeren activiteiten tbv Bossche netwerk Club van Duurzaam Doen	Stichting Netwerk Duurzaam 's-hertogenbosch	0	40.000	40.000
Energie, duurzaamheid en milieu	Stimuleringsbijdrage voor natuur- en milieueducatie voor basisscholen	Het Groene Pad	25.030	25.030	25.030
Energie, duurzaamheid en milieu	Bevorderen initiatieven gericht op het stimuleren van een duurzaam milieugedrag bij inwoners	Subsidieregeling Bossche duurzaamheids-activiteiten	21.770	21.770	12.850

Cultuurhistorische kwaliteit	Subsidie Haalbaarheidsonderzoek herbestemming monumenten	Parochie Heilige Maria	0	105.000	17.500
Cultuurhistorische kwaliteit	Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	Subsidieverordening Subsidieregeling restauraties gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden 's-Hertogenbosch	336.320	336.320	257.721
Cultuurhistorische kwaliteit	Bijdrage in onderhoud Sint Jan	Onderhoud Sint Jan	190.000	190.000	190.000
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren.	Subsidieregeling Heemkundekringen en Gilden	19.100	19.100	16.279
Openbare ruimte, water en groen	De subsidie dient ter ondersteuning van de activiteiten voor de voorlichting en educatie van de Brabantse bevolking met als doel het in stand houden van natuur en landschap	Stichting Noord-Brabants Landschap	2.380	2.200	2.200
Openbare ruimte, water en groen	Subsidie ten behoeve van aankoop Graafse Akker	Stichting Transfarmers	0	65.000	65.000
Openbare ruimte, water en groen	Schoon hemelwater van bestaande particuliere daken afkoppelen via groene daken.	Subsidieregeling aanleg groene daken	106.900	106.900	42.900
Openbare ruimte, water en groen	Bijdrage voor onderhoudskosten van dierenverblijven	Exploitatiebijdragen dierenverblijven	47.490	47.490	35.952
Ruimte voor economie en voorzieningen	Techlab Bossche Vakschool	Bossche Vakschool	0	40.000	40.000
Ruimte voor economie en voorzieningen	INTRO festival	Stichting Avans Hogeschool	0	15.000	15.000

Ruimte voor economie en voorzieningen	Subsidies aan evenementenorganisatoren die bijdragen aan de doelstellingen van citymarketing	Den Bosch Partners	875.000	875.000	1.221.540
Ruimte voor economie en voorzieningen	Gastvrij onthalen van bezoekers aan 's-Hertogenbosch	Blauwe engelen	51.690	51.690	45.000
Ruimte voor economie en voorzieningen	Organisatie van de nieuwjaarsreceptie voor alle ondernemers uit 's-Hertogenbosch en omstreken	Stichting nieuwjaarsreceptie	10.000	10.000	10.000
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Land van Cuijk	89.956	65.230	65.230
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Maashorst	67.782	28.454	28.454
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Bernheze	29.617	32.780	32.780
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Boekel	9.466	10.573	10.572
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Boxtel	36.944	34.000	34.000

Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Oss	130.314	206.112	206.112
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Sint Michielsgestel	25.588	32.400	32.400
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Vught	21.506	45.300	45.300
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie Risicogroepen Gemeente Meierijstad	87.648	90.438	90.438
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Subsidie Taalnetwerk	350.690	350.690	350.690
Werk en inkomen	Het wegwijs maken in onze maatschappij en het vergroten van de zelfredzaamheid van statushouders	Subsidie Vluchtelingenwerk	378.740	727.776	763.870
Werk en inkomen	Het bevorderen van de participatie op de arbeidsmarkt van personen met een SW indicatie, door het verstrekken van loonkostensubsidie aan werkgevers voor het realiseren van een Begeleid Werken plaats	loonkostensubsidie Begeleid Werken SW	440.000	445.334	497.218

Werk en inkomen	Het ondersteunen van werkgevers bij het in dienst nemen van mensen die op de reguliere markt niet het minimumloon kunnen verdienen	loonkostensubsidie werkbeurs/indiensttredingsvergoeding	5.000	5.000	2.414
Werk en inkomen	De WWB'ers met een afstand tot de arbeidsmarkt betere kansen te geven op een baan en daardoor zelf in het inkomen te kunnen voorzien	loonkostensubsidie participatiewet	7.024.780	7.203.206	7.477.463
Werk en inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Volwasseneneducatie risicogroepen overige instanties	0	182.237	139.777
Werk en inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Decentralisatieregeling volwasseneneducatie	0	357.309	191.476
Gelijke kansen op financiële redzaamheid	Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	Maatschappelijke participatie kinderen	464.335	475.000	474.920
Gelijke kansen op financiële redzaamheid	Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	Voedselbank	64.666	61.237	62.334

Gelijke kansen op financiële redzaamheid	Met de subsidiëring vanuit de Armoedegelden wordt de bibliotheek in staat gesteld om alle kinderen uit 's-Hertogenbosch tussen de 15 en 18 jaar te voorzien van een gratis bibliotheekabonnement.	Bibliotheekabonnementen 15-18 jr.	90.477	85.679	0
Gelijke kansen op financiële redzaamheid	Het versterken van de samenwerking met maatschappelijke partners in het veld om armoede onder gezinnen en kinderen vroegtijdig te signaleren, tegen te gaan en te voorkomen.	Armoedebestrijding kinderen	93.408	791.450	791.450
Totaal			47.704.575	55.115.423	54.147.153

Subsidieregister 2023

Programma	Doelstelling	Subsidie-ontvanger	Verstrekte subsidie 2023
Veiligheid	Veilige woon- en leefomgeving	Stichting Halt	59.326,00
Veiligheid	Veilige woon- en leefomgeving	Onderneming F. Moradi	38.625,00
Veiligheid	Veilige woon- en leefomgeving	Stichting Buurtbemiddeling073	60.000,00
Veiligheid	Re-integratie van ex-gedetineerden	Stichting Exodus Zuid-Nederland	24.530,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stichting de Ambachtshoeve	5.884,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stichting Werkcarrousel	6.130,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stichting Door en Voor	64.467,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Particulieren	28.484,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stichting Alianco	5.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stichting Markieza	121.835,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stichting VEADS	3.125,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stichting De Steiger	10.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stg Maatschappelijke Opvang 's-Hertogenbosch eo	35.560,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Stg Maatschappelijke Opvang 's-Hertogenbosch eo	12.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Transitoria vanuit 2022 Stg Maatschappelijke Opvang 's-Hertogenbosch eo	-12.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Particulier	762,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Transitoria vanuit 2022 Particulier	-762,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Tao of Care BV	160.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001439 Tao of Care BV	140.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Transitoria vanuit 2022 Tao of Care BV	-50.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	We willen dat meer mensen in staat zijn om zelf of met behulp van hun sociaal netwerk hun leven vorm te geven.	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 21.001345 Tao of Care BV	50.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	Stg Maatschappelijke Opvang 's-Hertogenbosch eo	1.977.165,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	Stichting Leger des Heils Welzijn- en Gezondheidszorg	365.850,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	Stichting Lumens	136.158,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	Stg Maatschappelijke Opvang 's-Hertogenbosch eo	157.639,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Terugdringen van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in afhankelijkheidsrelaties, de schade ervan beperken en zo de cirkel van geweld van generatie op generatie doorbreken.	Stichting Reclassering Nederland	59.310,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Transfarmers	63.648,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting ISMES	28.960,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stg Maatschappelijke Opvang 's-Hertogenbosch eo	302.806,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Avondje Uit 013	33.500,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Novadic-Kentron	17.820,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Reinier van Arkel	70.745,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting RvA YPSE loc Kooikersweg 203	35.373,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Novadic-Kentron	1.146.978,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Kerkgenootschap Straatpastoraat Den Bosch	15.250,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Slachtofferhulp Nederland	43.099,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stg Gehandicaptenplatform 's-Hertogenbosch	66.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Zorgoppas	80.000,00

Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Zoveel mogelijk inwoners zijn zo lang mogelijk zelfstandig en zelfredzaam.	Stichting Seniorenbus 's-Hertogenbosch	130.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	Transitoria vanuit 2022 Stichting Seniorenbus 's-Hertogenbosch	-135.105,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	Stichting Seniorenbus 's-Hertogenbosch	63.502,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 22.000663 Stichting Seniorenbus 's-Hertogenbosch	71.603,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001643 Vereniging 't Zand	60.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	Vereniging 't Zand	60.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het ondersteunen van nieuwe initiatieven en challenges die de sociale kwaliteit van de stad bevorderen	Terra Tua VOF	20.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stichting "Trefpunt" De Slinger	28.148,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stg Sociaal culturele Centra 's-bosch	144.119,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stg Sociaal Cultureel Centrum de Helftheuvel	28.148,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Sociaal Cultureel Centrum De Biechten	28.148,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stichting Windkracht5 wijkcentrum	24.778,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stichting Sociaal Cultureel Centrum Rosmalen	883.106,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stichting Gemeenschapshuis Orthen	28.148,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stg Gemeenschapshuis De Meent	9.114,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stichting Dorpshuis t Zijl	25.300,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stichting Dorpshuis Engelen	19.978,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar.	Stichting Alzheimer Nederland	8.308,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het bieden van een beschermende omgeving voor de groep psychische kwetsbare mensen uit de regio	Stichting Reinier van Arkel	254.592,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het mede mogelijk maken van projecten die bijdragen aan het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen	Stg Stepping Stone Liberia	3.250,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Het mede mogelijk maken van projecten die bijdragen aan het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen	Particulier	850,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Vereniging Klokkengroep 's-Hertogenbosch	1.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Seniorenvereniging HEVO Rosmalen	39.606,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Hobby en Activiteitenvereniging 't Hobbyhuis	20.500,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Stichting Vicky Brown	39.160,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Senioren vereniging Empel	2.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Stichting Sociaal Restaurant	12.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Huurdersvereniging De Regenboogtoren	280,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Bewonersvereniging Flat De Lindeboom	319,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Stichting Resto VanHarte	38.078,00

Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Activiteiten stimuleren op het gebied van integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie. De initiatieven zijn bedoeld voor inwoners met een belemmering van culturele, lichamelijke en geestelijke aard. Door deze activiteiten kunnen inwoners zelfstandiger deelnemen aan de samenleving dan eerst.	Bossche Zwemvereniging	2.828,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Meedoen	Stichting Adviesraad Wmo en Jeugdhulp gemeente 's-Hertogenbosch	14.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod.	Stichting Loods	540.784,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod.	Stichting Jong Actief	88.697,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod.	Stg RADAR Reg Anti Discriminatie Actie Raad	66.500,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod.	Stichting het Makershuis	6.000,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod.	Vereniging COC Noordoost Brabant	15.500,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod.	Stichting Caraïbische Wi Eygi Fasi	4.990,00
Gezondheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Een passend activiteiten-, diensten- en voorzieningenaanbod.	Stichting Werkcarrousel	85.136,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Jeugd- en Jongerenwerk Engelen	23.157,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Scouting Rosmalen	26.012,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Jeugdbelangen Hintham Projects	18.197,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting SJV Rosmalen	11.042,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting de Zebra	33.920,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Ons Poppetje	11.152,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting EYE	20.172,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Scouting Columbus	11.152,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Scouting 's-Hertogenbosch Noord	11.152,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Vereniging Zeeverkennergroep St Joris	11.152,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting het Heike	75.248,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Vereniging Scouting Lucas	11.152,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Jongeren Op Pad	1.550,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Jongerensoos Ons Honk	3.132,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stg Jeugdbelangen Nuland	2.995,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Vereniging KPJ JN Nuland	5.431,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Vereniging Scouting Hintham	11.152,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting van de Vrije Meisjes Club VMC	3.716,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Creatieve Handvaardigheid Empel	754,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Scouting Groep Petrus en Paulus	11.152,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Marokkaans Comité de Kruiskamp	2.123,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stg Marokkaanse Jongeren 's-Hertogenbosch	39.007,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Maaspoort Kids	12.348,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Jeugdsoos Vinkel	1.400,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	We willen dat jongeren nu en in de toekomst maatschappelijk betrokken zijn en in staat zijn zelfstandig initiatieven te ontplooiën.	Stichting Vanzelfsprekend	133.678,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001776 Particulier	465,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001799 Particulier	3.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001808 Particulier	2.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001873 Particulier	3.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001809 Particulier	732,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001810 Particulier	583,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria vanuit 2022 Particulier	-1.265,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria vanuit 2022 Particulier	-2.080,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria vanuit 2022 Particulier	-700,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Transitoria vanuit 2022 Particulier	-2.110,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Particulieren	40.600,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Vereniging Gremio Unio	2.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Voetbalvereniging OJC Rosmalen	1.500,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Het stimuleren van jongerenparticipatie door eenmalige projecten te ondersteunen, georganiseerd door jongeren	Upcamp	875,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	18165 Gemeente Heusden	165.009,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	26547 Gemeente Oss	1.282.185,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	46406 Gemeente Sint-Michielsgestel	311.766,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting HASPEL	194.400,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Koning Willem I College	72.270,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting Yuverta	106.800,00

Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Vereniging Jinc	30.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting Hambaken Connect	2.900,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Paradise Poetry	2.993,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting Theaterfestival Boulevard	20.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001861 Stichting Curieus	20.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	School voor Praktijkonderwijs de Rijzert (stichting Dyade)	17.520,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	No More Mondays	3.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Kanteel Kinderopvang BV	101.912,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting ATO	145.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stg SIMON IBS Nour	58.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting Filios Scholengroep	16.474,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting Huis73 's-Hertogenbosch e.o.	412.212,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting Talents Onderwijs	29.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting Signum	306.500,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Stichting SSPOH	4.021.706,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Kanteel Peuterarrangementen BV	101.912,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Kinderen en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen.	Transitoria naar 2024 Verplichting subs 23.001270 Stichting Signum	33.000,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Opgroeien en Opvoeden.	Stichting Forensische Mediation	765.632,00
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Een samenleving waarin de jeugd zich geborgen en geaccepteerd weet.	Stichting Hambaken Connect	262.781,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	Stg Leergeld 's-Hertogenbosch	339.000,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	Stichting Weekje Weg	15.920,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	Stichting Jeugdsportfonds 's-Hertogenbosch-Vught	120.000,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	Stg Voedselbank Nederland afd Den Bosch	56.834,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Een impuls geven aan het bevorderen van de deelname van schoolgaande kinderen aan de maatschappij. Het gaat om schoolgaande, Bossche kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. Dat is een inkomen dat maximaal 20 % hoger is dan een inkomen op bijstandsniveau.	Stg Kledingbank 's-Hertogenbosch eo	5.500,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Het versterken van de samenwerking met maatschappelijke partners in het veld om armoede onder gezinnen en kinderen vroegtijdig te signaleren, tegen te gaan en te voorkomen.	Stg Leergeld 's-Hertogenbosch	680.000,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Het versterken van de samenwerking met maatschappelijke partners in het veld om armoede onder gezinnen en kinderen vroegtijdig te signaleren, tegen te gaan en te voorkomen.	Stichting Netwerk tegen Armoede	105.000,00
Gelijke kansen op financiële zelfredzaamheid	Het versterken van de samenwerking met maatschappelijke partners in het veld om armoede onder gezinnen en kinderen vroegtijdig te signaleren, tegen te gaan en te voorkomen.	Stichting Armoedefonds	6.450,00
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Bewonersvereniging Wijkraad Binnenstad BLB	7.641
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad Maaspoort	7.148
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad Hintham	5.860
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad Maliskamp	3.792
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad Molenhoek	5.230
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad de Overlaet	5.684
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad Rosmalen Centrum Hondsborg	5.002
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Wijkraad Kruisstraat	3.792
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad Sparrenburg	5.037
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad 't Ven Rosmalen	3.792
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad 's-Hertogenbosch West	1.176
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad Zuid	6.271
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Dorpsraad Nuland	5.386
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Wijkraad De Groote Wielen	7.217
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Stichting Dorpsraad Vinkel	3.792
Bestuursorganen- en ondersteuning	Belangenbehartiging van bewoners in de wijk.	Boschveldtuin (OBB)	4.954
Bestuursorganen- en ondersteuning	Verstreken subsidie Nationaal monument kamp Vught	Stichting Nationaal Monument Kamp Vught	22.350
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Bernheze	32.780
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Boekel	10.572
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Bostel	34.000
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Oss	206.112
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Sint Michielsgestel	32.400
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Vught	45.300
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Meijerijstad	90.438
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Land van Cuijk	65.230
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Gemeente Maashorst	28.454
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Overige instanties, extra ronde aanvragen en beschikkingen	139.777

Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Stichting ABC Leer Mee	117.733
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Stichting Farent	93.351
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Stichting Huis73 's-Hertogenbosch e.o.	85.622
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Stichting Prago	32.500
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Stichting Vluchtelingenwerk Nederland	10.204
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken		4.250
Werk en Inkomen	Het wegnemen van belemmeringen om mee te doen die er zijn voor mensen afkomstig uit andere landen en culturen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken	Stichting Gilde 's-Hertogenbosch	7.030
Werk en Inkomen	Het wegwijzen maken in onze maatschappij en het vergroten van de zelfredzaamheid van statushouders	Stichting One Worldcitizens	763.870
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Oss	40.944
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Meierijstad	43.846
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Land van Cuijk	32.560
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Maashorst	23.000
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Vught	12.036
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Boxtel	12.000
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Boekel	11.090
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Bernheze	7.500
Werk en Inkomen	Het uitvoeren van ondersteunende taken (coördinatie, werving, toeleiding en monitoring) voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio	Gemeente Sint-Michielsgestel	8.500
Werk en Inkomen	Het bevorderen van de participatie op de arbeidsmarkt van personen met een SW indicatie, door het verstrekken van loonkostensubsidie aan werkgevers voor het realiseren van een Begeleid Werken plaats	Diverse werkgevers	497.218
Werk en Inkomen	Het ondersteunen van werkgevers bij het in dienst nemen van mensen die op de reguliere markt niet het minimumloon kunnen verdienen	Diverse werkgevers	2.414
Werk en Inkomen	De WWB'ers met een afstand tot de arbeidsmarkt betere kansen te geven op een baan en daardoor zelf in het inkomen te kunnen voorzien	Diverse werkgevers	7.477.463
Openbare ruimte, water en groen	Schoon hemelwater van bestaande particuliere daken afkoppelen via groene daken	particulieren	42.900
Energie, duurzaamheid en milieu	Bevorderen initiatieven gericht op het stimuleren van een duurzaam milieuedrag bij inwoners	IVN afdeling 's-Hertogenbosch	500
Energie, duurzaamheid en milieu	Bevorderen initiatieven gericht op het stimuleren van een duurzaam milieuedrag bij inwoners	IVN afdeling 's-Hertogenbosch	2.500
Energie, duurzaamheid en milieu	Bevorderen initiatieven gericht op het stimuleren van een duurzaam milieuedrag bij inwoners	Stichting Eendendkooi Maaspoort	3.000
Energie, duurzaamheid en milieu	Bevorderen initiatieven gericht op het stimuleren van een duurzaam milieuedrag bij inwoners	Stichting MiNC	2.500
Energie, duurzaamheid en milieu	Bevorderen initiatieven gericht op het stimuleren van een duurzaam milieuedrag bij inwoners	Stichting Imkerij Stad en Streek	4.350
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Vereniging Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch	1.910
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Vereniging Angrisa Heemkundekring Engelen	1.910
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Heemkundewerkgroep Nuwelant	1.910
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Heemkundegroep Vinckel	1.288
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Heemkundekring Rosmalen	1.910
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Schutterij van 's Hertogenbosch	1.910
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Gilde St. Catharina/St. Joris	1.622
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Gilde St. Antonius Abt Nuland	1.910
Cultuurhistorische kwaliteit	De uitoefening van de heemkunde en de traditie van de lokale schuttersgilden in de gemeente 's-Hertogenbosch stimuleren	Schuttersgilde "De Oude Schuts" 's-Hertogenbosch	1.910
Verstedelijking en wonen	Bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit in Den Bosch en de regio via een brede publieke discussie over architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur en beeldende kunst	Bosch Architectuur Initiatief	25.000
Openbare ruimte, water en groen	De subsidie dient ter ondersteuning van de activiteiten op het gebied van educatie, beheer en ontwikkeling van natuur en landschap in de gemeente 's-Hertogenbosch	Stichting Landschapsbelang Maasdonk	1.930
Energie, duurzaamheid en milieu	Stimuleringsbijdrage voor natuur- en milieueducatie voor basisscholen	Het Groene Pad	25.030
Openbare ruimte, water en groen	De subsidie dient ter ondersteuning van de activiteiten voor de voorlichting en educatie van de Brabantse bevolking met als doel het in stand houden van natuur en landschap	Stichting Het Noordbrabants Landschap	2.200
Verstedelijking en wonen	JADS impact en valorisatie 2021-2025	Jheronimus Academy of Data Sciences	250.000
Ruimte voor economie en voorzieningen	Subsidies aan evenementenorganisatoren die bijdragen aan de doelstellingen van citymarketing	Stichting Den Bosch Partners	1.221.540
Ruimte voor economie en voorzieningen	Techlab Bossche Vakschool	Bossche Vakschool	40.000
Ruimte voor economie en voorzieningen	Organisatie van de nieuwjaarsreceptie voor alle ondernemers uit 's-Hertogenbosch en omstreken	Stichting Nieuwjaarsreceptie 's-Hertogenbosch	10.000
Ruimte voor economie en voorzieningen	INTRO festival	Stichting Avans Hogeschool	15.000
Cultuurhistorische kwaliteit	Subsidie Haalbaarheidsonderzoek herbestemming monumenten	Parochie Heilige Maria	17.500
Ruimte voor economie en voorzieningen	Blauwe Engelen	Stichting Gastvrij 's-Hertogenbosch	45.000
Cultuurhistorische kwaliteit	Bijdrage in onderhoud Sint Jan	Parochie Heilige Johannes Evangelist	190.000
Openbare ruimte, water en groen	Subsidie tbv aankoop Graafse Akker	Stichting Transfarmers	65.000
Energie, duurzaamheid en milieu	Bijdrage voor het uitvoeren activiteiten tbv Bossche netwerk Club van Duurzaam Doen	Stichting Netwerk Duurzaam 's-Hertogenbosch	40.000
Cultuurhistorische kwaliteit	Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	Particulieren	114.875
Cultuurhistorische kwaliteit	Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	Protestantse Gemeente 's-Hertogenbosch	24.594
Cultuurhistorische kwaliteit	Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	Stichting Signum	10.882

Cultuurhistorische kwaliteit	Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	Edison Vastgoed BV	99.794
Cultuurhistorische kwaliteit	Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	Parochie Heilige Maria	4.153
Cultuurhistorische kwaliteit	Behouden en versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten van de stad en haar directe omgeving. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van wijken	Goudenbergen B.V.	3.424
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Basisschool De Masten	1.440
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Basisschool De Hoogakker	4.200
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC Westerbreedte	3.220
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Kindcentrum de Matrix	1.960
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC de Grootte Wielen	3.560
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	RK Basisschool 't Schrijverke	2.990
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC Meander	1.660
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	L.W. Beekmanschool	4.080
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC De Haren	2.580
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Kindcentrum de Hoven	4.510
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Het Uzeren Kind	5.000
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Basisschool Maria Vinkel	2.070
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Basisschool de Bron	2.000
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC de Kameleon	4.220
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	EC 't Sparrenbos	3.640
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC De Troubadour	3.290
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	ATO Basisschool Caleidoscoop	3.480
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Basisschool Het Rondeel	1.480
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Praktijkschool De Rijzert	2.000
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Ds Pierson College	2.000
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Rodenborch College	2.000
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC De Kwartiermaker	1.380
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC 't Ven	2.140
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Montessorischool Merlijn	1.990
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Stichting Wijkraad Zuid	2.246
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	Van Maerlant	2.000
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Het bevorderen van verkeerseducatie en verkeersveiligheid	KC 't Wikveld	4.140
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Binnenstad	51.994
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Zuid	32.099
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Oost	70.047
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Muntel / Vliert	32.606
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Rosmalen	91.532
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk De Grootte Wielen	47.199
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Empel	33.296
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Noord	100.579
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Maaspoort	75.445
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Kruiskamp/Schutskamp/Deuten/Moerputten	65.158
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Engelen	28.234
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Nuland	24.630
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Vinkel	14.992
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Hintham	21.073
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Paleiskwartier	26.735
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijk Boschveld	16.890
Gezondheidheid, sociale structuur en maatschappelijke ondersteuning	Vrijwillige inzet, informele zorg en omgaan met elkaar	Wijken overig	23.460
Veiligheid	Dierenambulance	Stichting Dierenambulance 's-Hertogenbosch e.a.	43.547
Veiligheid	Medische hulp zwerdieren	Evidensia dierenklinieken BV	10.000
Veiligheid	Opvangen zwerdieren	Stichting Dierentehuis 's-Hertogenbosch e.a.	40.000
Openbare ruimte water en groen	Bijdrage voor onderhoudskosten van dierenparkjes	Diverse dierenparkjes	35.952
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Jazz Werkplaats	16.330
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Bibliotheek informatievoorziening: Stichting Huis73 's-Hertogenbosch en omstreken	3.778.544
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Kunstzinnige vorming: Stichting Huis73 's-Hertogenbosch en omstreken	2.323.510
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beleid Kunst en Cultuur: Stichting Engelen's Belang	0
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beleid Kunst en Cultuur: Stichting DTV Den Bosch	254.240
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting Bosch Parade	70.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting Jazz in Duketown	50.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting Philharmonie zuidnederland	40.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting MINOUX	55.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting Panama Pictures	50.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting Taptoe 's-Hertogenbosch	44.100
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting Prinses Christina Concours	15.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Stichting OATMILK	13.394
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Incidentele knelpunten Landelijk Onderscheidend: Stg November Music	30.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	St. Vrienden van de Schola Cantorum 's-Hertogenbosch	15.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting de Bühne	7.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Paleis voor Volksvlijt	38.500
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Loos	15.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Zwiebelfisch	12.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Cypher HQ	45.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting KuBra	15.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Grafisch Atelier Den Bosch	13.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting AVANS Tilburg	19.999
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Flik-Flak	15.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Zomerklas	-2.020
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Dukebox	30.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Karlijn Hamer	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vereniging Koor Voluum	1.500
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Bossche Amateur Schilderday	1.500
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting ContourdeTwern	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting BLUV	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Vonk en Vlam	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Zangkoor Derplu	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Jazzwerkplaats Den Bosch	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Harmonie ODIO	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Flik-Flak	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Cypher HQ	2.550

Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Verkadefabriek	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Thuis in rosmalen	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vereniging Bossche Opera	2.100
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting KuBra	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Ik sta voor Vrede,Vrijheid & Vriendschap	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Zomerklas	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting MAKAS Music & Events	2.800
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Koninklijke Erkende Harmonie OUDE POST 's-Hertogenbosch	2.950
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Urban Sketchers Nederland	750
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Vocaal Ensemble Markant	2.500
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Accordeonvereniging Blijleven	1.625
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Zug-um-Zug	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Filharmonisch Orkest 's-Hertogenbosch	2.500
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Ons Poppetje	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Wijkraad De Groote Wielen	1.500
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Satisfaction Rosmalen	2.500
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Koninklijk 's-Hertogenbosch Mannenkoor	2.055
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Vocaal Ensemble Markant	2.850
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Jazzwerkplaats Den Bosch	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Stadspijpers 's-Hertogenbosch	2.900
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Particulieren	41.440
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Kings of Colors	11.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Pelgrim maakt	45.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Room for Film	15.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Capella Brabant	31.500
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Grafisch Atelier Den Bosch	18.300
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Het Kader	7.300
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Radicale Gezelligheid	17.500
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Club Duif	10.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Antshit	7.400
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Sint-Jansmuseum	42.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Dukebox	30.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	De K Stichting	13.076
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Grafisch Atelier Den Bosch	-16.166
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Vakspecialist Drama	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Generatie Zuid	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Tilt	2.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	De K Stichting	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Manik	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Pepproducties	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Het Kader	2.988
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Mensen zeggen dingen	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	No More Mondays	2.990
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Weeshuysjes	2.999
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting de Conceptenbouwers	2.995
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	PauliKookt!	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	AR-let Producties	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Kings of Colors	2.750
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Loos	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Ons Poppetje	2.975
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Gewoon Peggy	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Capella Brabant	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting StTeC	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Antshit	2.880
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting KTA Producties	2.830
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Rucola	2.999
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	van Osch Films	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Paradise Poetry / M.C.T.J. Verdonk / Speak Up Club	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Cypher HQ	2.960
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Toendra	3.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Particulieren	221.480
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting WILLEM TWEE	8.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Popwaarts	4.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting BACH Cantates	4.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Lokale Culturele voorzieningen: Jazz in Duketown	50.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Lokale Culturele voorzieningen: Stg DTV Den Bosch	300.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Cement	32.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Verkadefabriek	27.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stg WILLEM TWEE	50.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	(particulier)	5.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting Circus Kapel	30.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Stichting KTA producties	37.479
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Linden Vormgeving	20.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	ZNTM bv Cultureel wijkenprogramma	50.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Farent	30.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Huis 73	6.346
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Verkadefabriek	80.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Nederlandse Breaking League	25.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting de Conceptenbouwers	35.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	ZNTM bv	10.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Dukebox	20.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting WILLEM TWEE muziek & beeldende kunst (programming)	0
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Bach Cantates 's-Hertogenbosch	6.900
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Vrienden Kamermuziek 's-Hertogenbosch	32.510
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Orgelkring Hendrik Niehoff	4.900
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: 's-Hertogenbosche beiaardier stichting	6.080
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Podiumkunsten: Minoux	32.660
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Theater Artemis	8.910
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Podiumkunsten: Paleis voor Volksvlijt	16.330
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Matzer theaterproducties	14.150
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stimulerend podiumproducties: Stichting Verkadefabriek	38.350
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stg KTA producties	62.520
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Stichting Verkadefabriek	637.710
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: Zuid Nederlandse Theater Maatschappij (ZNTM) bv	3.435.780
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: Stichting Grafisch Atelier Den Bosch	60.030
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Stichting WILLEM TWEE muziek & beeldende kunst	19.500
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Stg. Avans Hogeschool Lucasprijs	2.500
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Future of Work	40.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Atelier Beheer Stichting: pand St. Josephstraat	60.742
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: Atelier Beheer Stichting	34.290
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: Stedelijk Overlegorgaan voor Kunstenaars	11.830
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Beeldende kunsten: Stichting Design Museum Den Bosch	2.526.420
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten/Beeldende kunsten: Stichting WILLEM TWEE muziek en beeldende kunst	1.082.760
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	BKV: Stg WILLEM TWEE Jheronimus Award 's-Hertogenbosch	10.000
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Stichting Kunstprojecten/Ongekend	12.720
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten BKV: Stg de Lichtkamer	2.230
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Beeldende kunsten: programming BK Stg de Lichtkamer	14.770
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Beeldende kunsten Academie voor beeldvorming	10.000
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Internationaal Vocalisten Concours	202.630
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Stichting Theater Artemis	90.410

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Matzer Theaterproducties	36.630
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting Cement	53.900
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting November Music	40.470
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: Stichting Jazz in Duketown	88.130
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: Stichting November Music	54.430
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: regeling prof. kunsten: Stichting Theaterfestival Boulevard	491.630
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: Stichting Cement	27.220
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Culturele evenementen: Dukebox	65.230
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Culturele evenementen: Stg. Noord-Zuid bevrijdingsfestival	36.800
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Culturele evenementen: Stichting Bosse Nova: Kunstbende	13.710
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Culturele evenementen: Opera op de Parade	56.130
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Culturele evenementen: Nederlandse Breaking League	16.330
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Podiumkunsten: regeling prof. kunsten: Stichting Panama Pictures	35.500
Cultureel klimaat	Vernieuwen van het culturele aanbod	Culturele evenementen: Stichting Bosch Parade	108.860
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Culturele evenementen: Stichting November Music: Bosch Requiem	54.430
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Harmonie Union	10.109
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Theatersportver. Niet bepaald Doorsnee	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Drumfanfare Amantius	13.352
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Orthense Harmonie	19.570
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vrouwenkoor Ongehoord	925
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vocaal Ensemble Dubbel Zes	925
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Filharmonisch Orkest 's-Hertogenbosch	5.360
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Accordeonvereniging Blijleven	1.211
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Het Bossche Palet	2.889
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Capella Ducis	1.084
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Koninklijke Erkende Harmonie OUDE POST 's-Hertogenbosch	4.746
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Rosmalens Mannenkoor	993
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Koninklijk 's-Hertogenbosch Mannenkoor	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Gemengd Koor 's-Hertogenbosch	1.574
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stedelijk Kinderkoor Fermaatjes	2.859
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Gemengd Koor Jeroen Bosch	1.609
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Muziek Collectief Engelen	5.115
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Operettevereniging Rosmalen	1.193
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	St. Vrienden van de Schola Cantorum 's-Hertogenbosch	3.720
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Rosmalense Komedie	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Implá	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Vocaal Ensemble Markant	1.236
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vereniging Bossche Opera	1.673
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Smartlappenkoor Rond en Blond	1.129
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Rosmalens Pop- & Rockkoor Tune	1.127
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vereniging Koor Voluum	1.150
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Theatersportvereniging Zoetelieve	1.102
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vrouwenkoor Sirenen	925
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting BBDB Het Brabants Jazz Orkest	1.363
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Groot Oeteldonks Koor	1.027
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting 2-Stage jeugdmusical	5.015
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vereniging Het Koor	1.236
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	The All People's Music Bigband	1.363
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	's-Hertogenbosch Vocaal Ensemble	982
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Brabants Kamerkoor	1.087
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Drumfanfare Exempel	12.120
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Muziekvereniging St. Cecilia	13.082
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Popsoulkoor Rosmalen	1.213
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Koninklijke Harmonie 's-Hertogenbosch	7.955
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Harmonie Cathrieux	5.850
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Heineken Fanfare	5.850
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Smartlappenkoor Warempel	982
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Theaterkoor Tot & Met	1.125
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Smartlappenkoor ZingMaarLekkerMee	936
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Smartlappenkoor Tis Nie Te Geleuve	982
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Orkest De Laabloeiers	1.442
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Koor Capella Brabant	1.132
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Theaterkoor Voice Sensation	1.171
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Fotoclub Nuland	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Het Nulands Gemengd Koor	1.068
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Just Between	1.027
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Smartlappenkoor Deheurdevaneiges	925
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Zangkoor Derplu	1.543
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Big Band 'SHOT	1.475
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Musicerende Culturele Contactgroep MCC	1.420
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Den Bosch Zingt	926
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Seniorenorkest Da Capo	2.200
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Rederijkerskamer Moyses Bosch	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Duketown Barbershop Singers	948
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateur Fotografen Club 68	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	All Women	926
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Het Binnendiezekoor	926
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Bosch Meezingkoor Enjoy	926
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Engelens Kadekoor	1.004
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Popkoor Family & Friends	942
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Duketown Ladies	970
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Muziekvereniging VK-HMK	2.068
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting BLUV	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Harmonie ODIO	10.750
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Muziekles Den Bosch	14.605
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	St. Regionale Muziekschool 's-Hertogenbosch	30.870
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Tieners van Toen Nuland	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Cada Lunes	1.090
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Witlof	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Just for Fun	991
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Smartlappenkoor Amor	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Herzogenwalder Blasmusik 's-Hertogenbosch	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Tempestade	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Smartlappenkoor De Noorderdiva's	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Gospel-Popkoor Spirit	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Zang en muziekgroep Trug nor Vruuger	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	The Flower Voices	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Muziektheater Spetter	4.040
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Bigband Big Deal	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Theatergroep La Duca	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Stichting Popkoor 3x3	920
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Vereniging Orthense Harmonie	20.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Harmonie Union	2.512
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Muziek Collectief Engelen	4.550
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Amateurkunsten: Stichting TAPTOE 's-Hertogenbosch	10.890
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: Koninklijke Harmonie 's-Hertogenbosch (huisvesting)	14.795
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: Drumfanfare Amantius (huisvesting)	20.344
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: 's-Hertogenbosch' Stg VH HMK	4.322
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: Stichting Bosch Decor Collectief	6.890
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Amateurkunsten: Stg Muziekkiosk	220
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Het Noord Brabants Museum	788.030
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Stichting P.M. Slager	68.770

Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Stichting Jheronimus Bosch Art Center	23.520
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Erfgoed: Heemkundekring Rosmalen	1.090
Cultureel klimaat	Versterken van het culturele profiel	Erfgoed: Stichting Nationaal Carnavalsmuseum Oeteldonks Gemintemuseum	5.730
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Vrienden Rosmalens Carnaval	5.040
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Carnaval 't Slotgat	1.770
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Vereniging Oeteldonk Club	10.600
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Carnavalsorganisatie Nuland	730
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Kafland	730
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Stadspijpers	3.000
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Ondernemersvereniging KOM Rosmalen (Sinterklaas)	690
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Oranje/St Nicolaas comité Vinkel	2.400
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Jeugdbelangen Nuland	650
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Oranje comité Empel	4.010
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Koningsdag 's-Hertogenbosch	24.750
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stg. SJV Rosmalen (Koningsdag)	3.330
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Oranjecomité Nuland	1.510
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stichting Engelen's Belang (koningsdag)	980
Cultureel klimaat	Verbinden van mensen met cultuur	Volksfeesten: Stg intocht Sint Nicolaas	7.550
Veiligheid	Het voorkomen en bestrijden van de verdrinkingsdood	Bossche Reddings Brigade	10.620
Veiligheid	Het verstrekken van bed, bad en brood aan uitgeprocedeerde asielzoekers	Stichting VluchtelingenWerk Nederland	54.900
Veiligheid	Vluchtelingen uit de opvang te verbinden met zichzelf en elkaar middels creatieve concepten die een veilige plek voor verbinding bieden.	Terra Tua VOF	10.000
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Hockeyclub 's-Hertogenbosch	19.900
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Bossche Voetbal Vereniging BVV	10.000
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Turnvereniging Odi en Juliana Combinatie	2.240
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Vereniging 's-Hertogenbossche Watervrienden	5.000
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Voetbalvereniging OJC Rosmalen	10.000
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Vereniging Mixed Hockeyclub Rosmalen	10.000
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Vereniging Concordia SVD Hertogstad Combinatie	8.046
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Voetbalvereniging DBN '22	6.000
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	More2Win BV	5.500
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Bossche Tennis Club BTC De Pettelaer	5.622
Sport en recreatie	Uitvoeringsbudget beschikbaar stellen aan de partners van het Bosch Sportakkoord ter bevordering van de uitvoering van de actiepunten uit het Bosch Sportakkoord	Stg FC Den Bosch Foundation	12.500
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Hockeyclub 's-Hertogenbosch	18.131
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tafeltennisvereniging Never Despair	1.553
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging HSV Gryphons	1.842
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Badminton Club 's-Hertogenbosch BCH	939
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Badmintonvereniging De Maasshuttles	1.011
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Badmintonvereniging Sparrenburg BVS	1.409
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Canoe Jeans EBBC	3.251
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Basketbalvereniging The Black Eagles	7.765
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Bossche Kunstrij Vereniging	30.836
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Bossche Reddings Brigade	5.934
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Bossche Zwemvereniging	16.212
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Bowling vereniging 's-Hertogenbosch	578
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging Fiets Cross Club FCC Nuland	271
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Fujiyama Gym Vereniging	1.625
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Golfclub Landgoed Coudewater	632
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging Golfclub Bois le Duc	325
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Turnvereniging Odi en Juliana Combinatie	11.666
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Handbal Vereniging Blauw-Wit	3.359
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging Mixed Hockeyclub Rosmalen	15.801
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Ishockey Vereniging Red Eagles 's-Hertogenbosch	8.175
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Jeugd Onderwatersport Vereniging Flipper	1.351
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Dameskorfbalvereniging Be Quick	4.081
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging Redding Brigade Rosmalen	9.950
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Rosmalense Judoclub	4.009
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	R.C. The Dukes	2.095
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Ruitersport Vereniging Rosmalen	433
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Ruitersportvereniging Vinkel	361
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	HMC Schaakvereniging Den Bosch	1.011

Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Scherclub Den Bosch	506
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Stichting Flik-Flak	30.555
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Ertekin	3.756
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tafeltennisvereniging De Kruiskamp 1981	217
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Atletiekvereniging OSS-VOLVO 's-Bosch	2.745
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennis- en Padelclub Maliskamp	849
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	S-Hertogenbosse Lawn Tennis Club Bastion Baselaar Vereniging	3.070
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennisvereniging De Hambaken	1.445
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennis- en Padelvereniging Engelen	1.102
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennisvereniging Oosterplas	704
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennisvereniging Rosmalen	2.113
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Bosche Tennis Club BTC De Pettelaer	2.962
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Lawntennisvereniging Nuland	596
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennisclub TPC Maaspoort	777
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	BLC Voetbalvereniging	9.065
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging Concordia SVD Hertogstad Combinatie	3.612
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	RKVV Emplina	10.041
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	FC Engelen	9.372
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Voetbalvereniging OJC Rosmalen	20.172
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	RK Voetbalvereniging EVVC	2.510
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	RK Voetbalvereniging Maliskamp	4.731
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	RKVV Nuland	5.020
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Stg RKVV Wilhelmina	8.813
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Voetbalvereniging RKKS	2.817
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Bosche Voetbal Vereniging BVV	2.853
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Volleybalvereniging Spirit	5.598
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Watersportvereniging de Groote Wielen	2.312
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Watersportvereniging De Pettelaer	1.246
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Watersport Vereniging Engelermeer	1.372
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	's-Hertogenbosse Watersportvereniging Neptunes	470
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Watersportvereniging Viking	524
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Zeilvereniging Oosterplas	1.661
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Zwem en Polovereniging De Treffers	24.727
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging 's-Hertogenbosse Watervrienden	7.120
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennisvereniging De Groote Wielen	199
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Hengelsportvereniging De Meer	578
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging Handboogschutterij nimrod	470
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Tennisvereniging Asmunt	2.907
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Vereniging KV STIP	1.192
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Nulandse Tafeltennisvereniging	181
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Stichting Taekwondo Rosmalen	1.445
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Voetbalvereniging DBN '22	2.835
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Stichting Loos	9.029
Sport en recreatie	Stimuleren van instandhouding en groei jeugdleden en vrijwilligers bij sportverenigingen	Koninklijk Erkende Landelijke Rijvereniging "De Paardenvriend"	217
Sport en recreatie	Bijdrage voor de instandhouding van de sportieve activiteiten van de vereniging Sport Voor Gehandicapten	Vereniging Sport Voor Gehandicapten	6.340
Sport en recreatie	Bijdrage in de huurlasten van de accommodatie van de handboogvereniging	Ketsheuvel	6.110
Sport en recreatie	Bijdrage ten behoeve van instandhouding (geprivatiseerde) kleedkamers van derden	Stichting Voetbalcomplex OJC De Groote Wielen	14.203
Sport en recreatie	Bijdrage ten behoeve van instandhouding (geprivatiseerde) kleedkamers van derden	Voetbalvereniging RKKS	3.528
Sport en recreatie	Bijdrage ten behoeve van instandhouding (geprivatiseerde) kleedkamers van derden	RK Voetbalvereniging Maliskamp	5.401
Sport en recreatie	Bijdrage ten behoeve van instandhouding (geprivatiseerde) kleedkamers van derden	Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond	3.000
Sport en recreatie	Bijdrage in de exploitatielasten van de gehuurde skatehal	Stichting Loos	56.520
Sport en recreatie	Mogelijk maken van Sportevenementen in de stad	Stichting Vestingloop 's-Hertogenbosch	10.000
Sport en recreatie	Mogelijk maken van Sportevenementen in de stad	Holland Elite Sports Agency BV	5.000
Sport en recreatie	Mogelijk maken van Sportevenementen in de stad	Stichting Loos	10.000
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Voetbalvereniging OJC Rosmalen	39.009
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Sportalliantie Rosmalen	14.445
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	OMO inzake Rodenborch-College	32.500
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stg Jenaplanschool Antonius Abt	4.890
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Cello	20.000
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Flik-Flak	8.000
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Reinier van Arkel	12.741
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Vereniging Mixed Hockeyclub Rosmalen	6.800

Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Bernard Johan Brouwer hodn Stichting Jan van Roosmalen	14.000
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Humanitas DMH	4.400
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Super-G	2.400
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Basketball Academy Den Bosch	2.000
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting ATO	4.000
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Van Neynsestichting	5.835
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting Gabriel	10.780
Sport en recreatie	Inzet van buurtsportcoach en combinatiefunctionaris	Stichting HUB Noordoost Brabant	10.780
Sport en recreatie	Openstelling van een openbaar toegankelijk zwembad	Exploitiatiemij Combibad Kwekelstijn BV	378.296
Sport en recreatie	Openstelling van een openbaar toegankelijk zwembad	Exploitiatiemij Combibad Kwekelstijn BV	278.984
Sport en recreatie	Tegemoetkoming meerkosten energie openbare zwembaden (MEOZ)	Sportfondsen 's-Hertogenbosch BV	301.876
Sport en recreatie	Tegemoetkoming meerkosten energie openbare zwembaden (MEOZ)	Combibad Kwekelstijn BV	70.675
			54.147.155,52

Inkoopregister basisondersteuning 2023

Begroot en realisatie 2022					bedrag	bedrag realisatie					bedrag
Programma	Omschrijving programma	FCL	Fcl Omschrijving	Ecl Omschrijving	begroot	Farent	MEE	GGD	Humanitas	Totaal	
32	32 Gezondheid	66702000	deelopdr 1 Informatie en advies	Leveringen en diensten	1.312.155	1.010.220	159.625	142.310	0	1.312.155	
		66702010	deelopdr 2 Ondersteuning vrijwilligers en mantelzorgers	Leveringen en diensten	2.055.842	2.055.842	0	0	0	2.055.842	
		66702020	deelopdr 3 Voorkomen en aanpak eenzaamheid/dagbesteding en ontmoeting	Leveringen en diensten	748.181	693.933	0	0	54.248	748.181	
		66702030	deelopdr 4 Positieve gezondheid /collectieve preventie	Leveringen en diensten	842.810	16.655	0	733.644	92.511	842.810	
Totaal 32					4.958.988	3.776.650	159.625	875.954	146.759	4.958.988	
39	39 Gelijke kansen op Talentontwikkeling	66702050	deelopdr 6 Talentontwikkeling / persoonlijke ondersteuning	Leveringen en diensten	8.915.698	6.084.804	1.664.596	630.856	535.442	8.915.698	
		66702060	deelopdr 7a Jeugd- en jongerenwerk stedelijk PowerUp073	Leveringen en diensten	2.943.996	2.943.996	0	0	0	2.943.996	
Totaal 39					11.859.694	9.028.800	1.664.596	630.856	535.442	11.859.694	
73	73 Armoede en schulden	66702040	deelopdr 5 Aanpak armoede en schulden	Leveringen en diensten	195.720	40.484	0	0	155.236	195.720	
Totaal 73					195.720	40.484	0	0	155.236	195.720	
Eindtotaal					17.014.402	12.845.934	1.824.221	1.506.810	837.437	17.014.402	

Verloop van kapitaalinkomsten 2023

Programma	Taakveld	Concernproc	Omschrijving concernproduct	Waarden		Verleende kredieten	Totaal beschikbare kredieten	Inkomsten 2023	Overschrijding	Restant	Afboekings 2023	Overboekings 2024
				Beschikbaar krediet per 1 januari 2023	Correctie							
Veiligheid	Openbare orde en veiligheid	614001	Openbare veiligheid	-	-	85.000	85.000	85.000	-	-	-	-
Totaal Veiligheid				-	-	85.000	85.000	85.000	-	-	-	-
Cultuureel klimaat	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en c	654003	Beeldende kunsten	629.831	-274.410	1.654.400	2.009.821	406.295	1.603.526	1.603.526	1.603.526	1.603.526
Totaal Cultuureel klimaat				629.831	-274.410	1.654.400	2.009.821	406.295	1.603.526	1.603.526	1.603.526	1.603.526
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Onderwijshuisvesting	648007	Onderwijshuisvesting	1.710.023	-	-	1.710.023	-	-	1.400.000	310.023	310.023
Totaal Gelijke kansen op talentontwikkeling				1.710.023	-	-	1.710.023	-	-	1.400.000	310.023	310.023
Verstedelijking en wonen	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	683004	Gronduitgifte (tv fysieke bedrijfsinfrastructuur)	2.690.871	-	-	2.690.871	6.115.462	6.027.802	2.603.211	-	2.603.211
	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	656004	Parken, plantsoenen en bossen	8.184.178	-600.640	128.180	7.711.718	193.768	9.824	7.527.774	-	7.527.774
	Verkeer en vervoer	621001	Inrichting openbaar gebied	7.101.456	-5.109.725	1.491.635	3.483.366	862.623	15.000	2.635.743	23.007	2.612.736
	Wonen en bouwen	682001	Beleid wonen	1.434.951	-	-	1.434.951	-	-	1.434.951	-	1.434.951
Totaal Verstedelijking en wonen				19.411.456	-5.710.365	1.619.815	15.320.906	7.171.853	6.052.626	14.201.679	23.007	14.178.672
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Openbaar vervoer	621201	Openbaar vervoer	223.616	-	-	223.616	6	-	6	6	-
	Parkeren	621401	Parkeren	122.785	-65.625	250.000	307.160	70.393	-	236.767	-	236.767
	Verkeer en vervoer	621003	Wegen en viaducten	11.246.504	-882.000	2.423.490	12.787.994	544.509	12.243.485	49.273	12.194.212	12.194.212
		621007	Verkeer en vervoer	600.639	-40.900	1.579.940	2.139.679	1.062.295	21.400	1.098.784	-	1.098.784
		621008	Verkeersregulering	1.495.401	-	-43.520	1.451.881	40.000	9.819	1.421.700	-	1.421.700
Totaal Bereikbare stad, dorpen en wijken				13.688.945	-988.525	3.986.300	16.686.720	1.717.197	31.219	15.000.742	49.279	14.951.463
Sport en recreatie	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	656001	Openluchtrecreatie	27.010	-	-	27.010	65.145	47.389	9.254	-	9.254
	Sportaccommodaties	653003	Maaspoort Sport & Events	121.228	-	-	121.228	147.046	29.788	3.970	70	3.900
		653005	Binnensportaccommodaties	391.162	-	19.000	410.162	450.587	-	40.425	4.164	-44.589
		653006	Openluchtsportaccomm. (tv sportaccommodaties)	104.903	-	-	104.903	7.726	-	97.177	-	97.177
		653007	Zwembad Kwekelstijn	43.095	-7.335	-	35.760	-	-	35.760	-	35.760
		653101	Groene sportvelden en terreinen	480.125	-	494.975	975.100	260.411	56.892	771.581	4.459	767.122
Totaal Sport en recreatie				1.167.523	-	506.640	1.674.163	930.915	134.069	877.317	8.693	868.624
Energie, duurzaamheid en milieu	Milieubeheer	672315	Bodem/Water/Lucht	637.151	-348.010	-	289.141	-	-	289.141	-	-
		672318	Bedrijvigheid/Geluid/Veiligheid	-	-100.000	100.000	-	-	-	-	-	-
Totaal Energie, duurzaamheid en milieu				637.151	-448.010	100.000	289.141	-	-	289.141	-	-
Cultuurhistorische kwaliteit	Cultureel erfgoed	654107	Stadsarchief	150.339	-	-	150.339	6.975	-	143.364	-	143.364
		654108	Ontwikkeling en advies (erfgoed)	368.776	-19.540	1.092.880	1.442.116	187.189	-	1.254.927	-	1.254.927
		654110	Onderzoek (erfgoed)	61.240	-63.590	2.360	10	-	-	10	10	0
	Musea	654104	Monumentenzorg	135.791	-	-	135.791	-	-	135.791	-	135.791
Totaal Cultuurhistorische kwaliteit				716.146	-83.130	1.095.240	1.728.256	194.164	-	1.534.092	10	1.534.082
Ruimte voor economie en voorzieningen	Economische ontwikkeling	631004	Onroerende zaken (tv economische ontwikkeling)	4.581.348	-	-	4.581.348	16.632.872	-	12.051.524	-	12.051.524
Totaal Ruimte voor economie en voorzieningen				4.581.348	-	-	4.581.348	16.632.872	-	12.051.524	-	12.051.524
Werk en inkomen	WSW en beschut werk	661102	Sociale werkvoorziening	-243.000	-	243.000	-	-	-	-	-	-
Totaal Werk en inkomen				-243.000	-	243.000	-	-	-	-	-	-
Eindtotaal				42.299.421	-7.504.440	9.290.395	44.085.376	27.138.296	6.217.914	23.164.994	1.480.989	21.684.005

Verloop van kapitaaluitgaven 2023

Programma	Taakveld	Concernproduct	Omschrijving concernproduct	Waarden									
				Beschikbaar krediet per 1 januari 2023	Correctie	Verleende kredieten	Totaal beschikbare kredieten	Uitgaven 2023	Overschrijding	Restant	Afboeking 2023	Overboeking 2024	
Bestuursorganen en -ondersteuning	Bestuur	600103	Burgemeester en wethouders	15.000			15.000			15.000			
		600202	Informatie/automatisering	-		18.000	18.000			18.000		18.000	
		600207	Geo-informatie	333.219			333.219			333.219		333.219	
		600216	Overige bestuursadvisering en ondersteuning	27.091		531.000	558.091	56.518		501.573		501.573	
Totaal Bestuursorganen en -ondersteuning				375.310		549.000	924.310	56.518		867.792	15.000	852.792	
Dienstverlening	Burgerzaken	600301	Burgerlijke stand	14.599	1		14.600	1.447		13.153		13.153	
Totaal Dienstverlening				14.599	1		14.600	1.447		13.153		13.153	
Gezondheid, soc. structuur en maats. ondersteuning		Beschermd wonen (WMO)	666301	Beschermd wonen	635.733			635.733			635.733		635.733
		Maatwerkdienstverlening 18+	666701	Eigen bijdrage WMO (tv maatwerkdienstverl.18+)	266.754		306.000	572.754	328.362		244.392		244.392
	Samenkracht en burgerparticipatie	667004	Accommodatiebeleid (pr.gezondheid)	367.435		82.000	449.435	7.109		442.326	2.130	440.196	
	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	667101	Eerstelijnsloket (tv wijkteams)	326.543			326.543	63.767		262.776		262.776	
Totaal Gezondheid, soc. structuur en maats. ondersteuning				1.596.465		388.000	1.984.465	399.238		1.585.227	2.130	1.583.097	
Veiligheid	Openbare orde en veiligheid	614001	Openbare veiligheid	192.591			192.591	209.667		263.924	-	263.924	
		614273	Verkeer en vervoer	614.273		2.935.000	3.549.273	1.874.364		1.674.909		1.674.909	
Totaal Veiligheid				806.864		3.216.000	4.022.864	2.084.031		1.938.833	-	1.938.833	
Cultureel klimaat	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurpa	654003	Beeldende kunsten	868.522	-274.410	1.654.400	2.248.512	406.295		1.842.217		1.842.217	
		654007	Amateurkunst	1.500.000			1.500.000			1.500.000		1.500.000	
		654102	Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch	52.239			52.239	3.231		49.008	49.008	-	
Totaal Cultureel klimaat				2.420.761	-274.410	1.654.400	3.800.751	409.526		3.391.224	49.008	3.342.217	
Gelijke kansen op talentontwikkeling	Onderwijshuisvesting	648007	Onderwijshuisvesting	13.291.058	-1.430.000	12.857.760	24.718.818	2.415.313		22.303.504	312.567	21.990.937	
		667003	Samenkracht en burgerparticipatie	254.382		37.800	292.182			292.182		292.182	
		667017	Overige onderwijsuitgaven	-		414.000	414.000			414.000		414.000	
		Totaal Gelijke kansen op talentontwikkeling				13.545.440	-1.430.000	13.309.560	25.425.000	2.415.313		23.009.686	312.567
Verstedelijking en wonen	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	683004	Gronduitgifte (tv fysieke bedrijfsinfrastructuur)	41.871.753		30.000.000	71.871.753	26.030.861	11.772.082	57.612.974	21.159.672	36.453.302	
		Openbaar groen en (openlucht) recreatie	656004	Parken, plantsoenen en bossen	10.016.906		1.800.191	11.817.097	543.368	26.802	11.300.531	78.419	11.222.112
		Ruimte en leefomgeving	681001	Algemeen beleid ruimtelijke ordening	110.490			110.490			110.490		110.490
		Verkeer en vervoer	621001	Inrichting openbaar gebied	23.562.603		2.480.035	26.042.638	7.097.208		18.945.430	279.248	18.666.182
		Wonen en bouwen	682001	Beleid wonen	2.784.050			2.784.050	741.936		2.042.114		2.042.114
		Totaal Verstedelijking en wonen				78.345.803		34.280.226	112.626.029	34.413.373	11.798.884	90.011.540	21.517.339
Openbare ruimte, water en groen	Riolering	672201	Riolering	14.750.499		4.431.000	19.181.499	2.983.538		16.197.961		16.197.961	
		621006	Verkeer en vervoer	173.000			173.000			173.000		173.000	
Totaal Openbare ruimte, water en groen				14.923.499		4.431.000	19.354.499	2.983.538		16.370.961		16.370.961	
Bereikbare stad, dorpen en wijken	Openbaar vervoer	621201	Openbaar vervoer	544.480		-223.610	320.870			320.870		320.870	
		Parkeren	621401	Parkeren	5.171.743		863.000	6.034.745	100.847		5.933.897	-	5.933.897
		Verkeer en vervoer	621003	Wegen en viaducten	35.173.480		14.911.490	50.084.970	9.703.547	14	40.381.437	50.389	40.331.048
		621007	Verkeer en vervoer	2.869.095		2.541.740	5.410.835	1.606.407	16.572	3.821.000	79.318	3.741.682	
		621008	Verkeersregulering	3.635.344		439.850	4.075.194	229.721	9.819	3.855.292	2.151	3.853.141	
Totaal Bereikbare stad, dorpen en wijken				47.394.141		18.532.470	65.926.613	11.640.522	26.405	54.312.496	131.858	54.180.638	
Sport en recreatie	Openbaar groen en (openlucht) recreatie Sportaccommodaties	656001	Openluchtrecreatie	574.370		3.906	578.276	208.527	47.389	417.138	30.580	386.558	
		653002	Sportiom (tv sportaccommodaties)	5.052.525		1.500.000	6.552.525	537.514		6.015.011		6.015.011	
		653003	Maaspoort Sport & Events	274.678		374.180	648.858	442.032	35.405	242.231	3.497	238.734	
		653005	Binnensportaccommodaties	3.449.638		94.820	3.544.458	3.121.067	12.310	435.701	70.299	365.402	
		653007	Zwembad Kweekelstijn	248.850		-39.010	209.840			209.840		209.840	
		653101	Groene sportvelden en terreinen	3.954.740		2.618.744	6.573.484	1.417.168	56.280	5.212.597	120.429	5.092.168	
		Totaal Sport en recreatie				13.554.801		4.552.640	18.107.441	5.726.308	151.384	12.532.517	224.805
Energie, duurzaamheid en milieu	Afval	672101	Inzameling en afvoer afvalstoffen eigen bewoners	5.601.723		2.140.000	7.741.723	1.847.075	-3.067.584	2.827.064		2.827.064	
		672102	Bedrijfsmatige activiteiten afvalstoffen	760.149		1.950.000	2.710.149	3.361.556	3.067.584	2.416.177		2.416.177	
		672315	Milieubeheer	678.687			678.687	22.154		656.533		656.533	
		672318	Bedrijvigheid/Geluid/Veiligheid	-		100.000	100.000			100.000		100.000	
		672321	Leefbaarheid	2.789.107		723.470	3.512.577	-10.672		3.523.249		3.523.249	
		Totaal Energie, duurzaamheid en milieu				9.829.666		4.913.470	14.743.136	5.220.113	-	9.523.023	
Cultuurhistorische kwaliteit	Cultureel erfgoed	654107	Stadsarchief	150.339			150.339	6.975		143.364		143.364	
		654108	Ontwikkeling en advies (erfgoed)	4.154.451		2.030.510	6.184.961	854.852	15.966	5.346.075	12.430	5.333.645	
		654110	Onderzoek (erfgoed)	61.240		2.360	63.600			63.600	10	63.590	
		654104	Musea	790.211		65.000	855.211			855.211		855.211	
Totaal Cultuurhistorische kwaliteit				5.156.241		2.097.870	7.254.111	861.827	15.966	6.408.250	12.440	6.395.810	
Ruimte voor economie en voorzieningen	Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen Economische ontwikkeling	631001	Markten	250.000		212.000	462.000	61.499		400.501	-	400.501	
		631004	Onroerende zaken (tv economische ontwikkeling)	36.044.885		48.568.410	84.613.295	45.809.486		38.803.809		38.803.809	
		631005	Economische ontwikkeling	90.925			90.925			90.925		90.925	
		631009	Onderwijsbeleid (tv onderwijsbeleid+ leerlingenzaken)	-			-			-		-	
Totaal Ruimte voor economie en voorzieningen				36.385.810		48.780.410	85.166.220	45.870.985		39.295.235	-	39.295.235	
Werk en inkomen	WSW en beschut werk	661102	Sociale werkvoorziening	17.380.625		1.667.000	19.047.625	9.231.325	43	9.816.343	825.791	8.990.552	
		Totaal Werk en inkomen				17.380.625		1.667.000	19.047.625	9.231.325	43	9.816.343	825.791
Beleggingen en overige baten en lasten	Overhead	692203	Overhead	4.595.890	-3.107.046	5.578.120	7.066.964	4.041.460	78.477	3.103.981	117.313	2.986.668	
		Totaal Beleggingen en overige baten en lasten				4.595.890	-3.107.046	5.578.120	7.066.964	4.041.460	78.477	3.103.981	117.313
Gemeentelijke belastingen	Belastingen overig	694001	Lasten heffing en invordering gemeent.belastingen	10.868	2		10.870			10.870		10.870	
		Totaal Gemeentelijke belastingen				10.868	2		10.870			10.870	
Eindtotaal				246.336.783	-4.811.453	143.950.166	385.475.498	125.355.524	12.071.159	272.191.133	23.219.121	248.972.012	

Staat van reserves 2023

Soort	Programma	Omschrijving reserve	Sector	Stand per 31-12-2022	Mutaties	Stand per 01-01-2023	Toevoegingen	Onttrekking en	Onttrekkingen i.v.m. afschrijvingen op activa	Stand per 31-12-2023	Toelichting aard en reden reserve
Algemene reserve	Diversen	Algemene reserve CP	CP	46.990.223	1.957.352-	45.032.871		5.145.763		39.887.108	Betreft weerstandsvermogen
		Totaal algemene reserve		46.990.223	1.957.352-	45.032.871	-	5.145.763	-	39.887.108	
Bestemmingsreserves	Bestuursorganen en -ondersteuning	Reserve inventaris stadskantoor	BAZ	1.247.294		1.247.294	413.629	10.033		1.650.890	Vervanging inventaris stadskantoor, stadhuis/BC en Wolvenhoek 2-4.
Bestemmingsreserves	Bestuursorganen en -ondersteuning	Reserve decentrale arbeidsvoorwaardenruimte	BAZ	153.032		153.032	96.500	129.414		120.118	In overleg met GO in te vullen tbv personeel
Bestemmingsreserves	Bestuursorganen en -ondersteuning	Reserve vervanging fitnessapparatuur	BAZ	197.669		197.669	28.310	41.900		184.079	Aanschaf/vervanging/onderhoud fitnessapparatuur
Bestemmingsreserves	Dienstverlening	Reserve verkiezingen	M&D	555.254		555.254	324.010	794.280		84.984	Egalisatiereserve kosten verkiezingen
Bestemmingsreserves	Gezondheid	Reserve bijdrage activa Participatie	MO	693.564		693.564		-	3.432	690.131	Bijdragen mbt investeringen met economisch nut om afschrijvingslasten te dekken van deze investeringen.
Bestemmingsreserves	Veiligheid	Reserve Veiligheidshuis	M&D	515.859		515.859	229.922	335.000		410.781	Egalisatiereserve exploitatie Veiligheidshuis
Bestemmingsreserves	Veiligheid	Reserve openbare verlichting	SB	2.505.806		2.505.806	83.000			2.588.806	Reserve ter dekking van toekomstige vervangingsinvesteringen lichtmasten en armaturen
Bestemmingsreserves	Cultureel klimaat	Reserve ontwikkeling Design Museum	SB	-		-	750.000			750.000	Vanuit het bestuursakkoord is voor de ontwikkeling van het Design Museum 1 mln beschikbaar gesteld in 2023. Dit bedrag zal conform bestuursakkoord over 4 jaar a 250K per jaar worden ingezet.
Bestemmingsreserves	Cultureel klimaat	Reserve Campagne amateurkunsten	SB	-		-	90.711			90.711	Vanuit het bestuursakkoord is er in 2023 voor campagne amateurkunsten 100K voor 3 jaren beschikbaar gesteld.
Bestemmingsreserves	Cultureel klimaat	Reserve Onderhoud/Renovatie/Nieuwbouw TAP SB	SB	1.559.777		1.559.777		549.086		1.010.691	De reserve is gevormd tbv (incidenteel) onderhoud/renovatie/nieuwbouw van het theater.
Bestemmingsreserves	Opgroeien en talentontwikkeling	Bestemmingsreserve onderwijshuisvesting	MO	14.991.234		14.991.234		3.212.388		11.778.846	Reserve ter dekking van uitgaven onderwijshuisvesting. Bestedingsplan op basis van IHP.
Bestemmingsreserves	Wonen en zorg	Reserve 40+ Wijken Hambaken	MO	47.553		47.553		47.000		553	Gelden voor de 40+ wijk Hambaken zijn in 2010 ontvangen van het Rijk. Hiervoor is een egalisatiereserve ingesteld: de uitvoering voor de wijk Hambaken vindt plaats over meerdere jaren. Voor het bewonersbedrijf Noorderpoort worden uitgaven gedaan voor kwartiermaker, coördinator en huisvestingskosten. Het bewonersbedrijf is gestart in 2014. De aanjaagfunctie ligt nu bij de kwartiermaker, bewoners zullen steeds meer de rol van coördinator overnemen. Ook in 2016 gaan we verder met de overige programma onderdelen.
Bestemmingsreserves	Wonen en werkomgeving	Vaste activa (Reserve) maat.nut 51	SO	3.974.952		3.974.952	332.354			4.307.306	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met maatschappelijk nut (progr Woon en werkomgeving)
Bestemmingsreserves	Wonen en werkomgeving	Reserve Spoorzone	SO	17		17				17	Financiering uitgave met betrekking tot exploitatiepost Spoorzonegebied
Bestemmingsreserves	Wonen en werkomgeving	Reserve omgevingswet	SO	1.318.365		1.318.365		867.066		451.299	Afdekking van kosten voor invoering van de omgevingswet
Bestemmingsreserves	Wonen en werkomgeving	Algemene reserve Grondbedrijf	SO	49.593.194		49.593.194	4.725.178	4.000.000		50.318.372	Afdekking van algemene bedrijfsrisico's van het grondbedrijf
Bestemmingsreserves	Wonen en werkomgeving	Reserve Bomenfonds	SB	255.769		255.769		47.114		208.655	conform raadsvoorstel 09.1299 is de reserve bomenfonds ingesteld welke wordt gevoed met compensatiegelden en schade uitkeringen ten aanzien van bomen en wordt gebruikt voor de bijdrageregeling monumentale bomen en het aanplanten van extra bomen.
Bestemmingsreserves	Wonen en werkomgeving	Reserve speeltuinen	SB	76.832		76.832				76.832	De in een bepaald jaar niet of teveel bestede gelden van de lopende exploitatie ten behoeve van onderhoud en vervanging van speeltoestellen worden met deze reserve verrekend.
Bestemmingsreserves	Wonen en werkomgeving	Reserve Maximakanaal	CP	5.486.598		5.486.598		249.000		5.237.598	Reserve aankoopsom Rijk eeuwigdurend beheer en onderhoud openbare ruimte Maximakanaal
Bestemmingsreserves	Bereikbare stad	Vaste activa (Reserve) maat.nut 52	SO	3.782.448		3.782.448		-	94.393	3.688.056	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met maatschappelijk nut (progr Bereikbare Stad)
Bestemmingsreserves	Bereikbare stad	Reserve Hustenweg	SO	300.000		300.000		150.000		150.000	Reserve ter dekking van herinrichting en onderhoud van de Hustenweg
Bestemmingsreserves	Milieurespecterende ontwikkelingen	Reserve Natuurbouwprojecten	SO	617.771		617.771		32.405		585.366	Financiering natuurbouwprojecten, welke niet zijn opgenomen in een grondexploitatie gebied
Bestemmingsreserves	Milieurespecterende ontwikkelingen	Reserve Energiebesparing	SO	2.188.584		2.188.584		543.184		1.645.400	Financiering van activiteiten m.b.t. energiebesparende maatregelen.

Bestemmingsreserves	Milieurespecterende ontwikkelingen	Reserve Bodemsanering	SO	5.083.136		5.083.136	68.947		5.152.083	Projecten die nog in uitvoering zijn, maar waarvan de inkomsten al gerealiseerd zijn.	
Bestemmingsreserves	Milieurespecterende ontwikkelingen	Bedrijfsrisicoreserve Afvalstoffendienst	SB	726.635		726.635	83.035	809.670	-	Egalisatie van bedrijfsrisico's; (gedeeltelijke) financiering van de (onrendabele) top van investeringen; egalisatie van calculatieverschillen in ziekte en verlof, tarieven personeel, tegenvallende omzet en incidentele kosten	
Bestemmingsreserves	Cultuurhistorische kwaliteit	Vaste activa (Reserve) maat.nut 55	SO	651.689		651.689			32.557	619.132	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met maatschappelijk nut (progr Cultuurhistorische kwaliteit)
Bestemmingsreserves	Cultuurhistorische kwaliteit	Vaste activa (Reserve) maat.nut 54	SO				10.297			10.297	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met maatschappelijk nut (progr Milieurespecterende ontwikkelingen)
Bestemmingsreserves	Cultuurhistorische kwaliteit	Reserve uitvoer.projecten Archeologie&Bouwhistorie	SO	241.563		241.563		70.661		170.901	Projecten die nog in uitvoering zijn, maar waarvan de inkomsten al gerealiseerd zijn.
Bestemmingsreserves	Cultuurhistorische kwaliteit	Reserve excessieve onderzoekskosten Archeologie	SO	50.007		50.007				50.007	Financiering van excessieve onderzoekskosten Archeologie
Bestemmingsreserves	Cultuurhistorische kwaliteit	Reserve acquisitie en publicaties Stadsarchief	SO	20.974		20.974		223		20.751	Mogelijk maken om onverwacht bijzondere collecties archiefstukken t.b.v. het Stadsarchief aan te schaffen óf om een publicatie uit te brengen.
Bestemmingsreserves	Fysiek diversen	Reserve GSB/ISV middelen (alg. uitkering)	SO	132.080		132.080				132.080	Gemeentelijke middelen ter financiering van GSB projecten volgens LTP GSB
Bestemmingsreserves	Fysiek diversen	Reserve GSB, gem.middelen	SO	2.872.679		2.872.679		105.404		2.767.274	Gemeentelijke middelen ter financiering van GSB projecten volgens LTP GSB
Bestemmingsreserves	Fysiek diversen	Reserve Grote werken	SO	6.970.741		6.970.741	495.719			7.466.460	Financiering van bovenwijkse infrastructurele werken als gevolg van stadsvernieuwing en uitbreiding
Bestemmingsreserves	Ruimte voor economie en voorzieningen	Reserve Themajaren citymarketing	SO	157.505		157.505	78.570			236.075	Financiering om elke 3 jaar een themajaar of grootschalig evenement mogelijk te maken
Bestemmingsreserves	Ruimte voor economie en voorzieningen	Bedrijfsrisicoreserve SO	SO	778.000		778.000				778.000	Ter afdekking van prijs-, bezettings- en hoeveelheidsverschillen op personeelskosten sector SO. En kosten organisatie-ontwikkeling in brede zin.
Bestemmingsreserves	Werk en inkomen	Bestemmingsreserve WSW	WXL	318.387		318.387				318.387	Algemene reserve van de Sociale werkvoorziening
Bestemmingsreserves	Werk en inkomen	Bestemmingsreserve herstructurering WSW	WXL	347.518		347.518				347.518	Co-financiering voor de herstructurering van de WSW
Bestemmingsreserves	Werk en inkomen	Reserve FWI werkdeel	WXL	10.559		10.559				10.559	Egalisatiemiddel voor de gesloten financiering voor de kosten van regievoering, de uitvoering van de regeling en de salariskosten over de jaren heen.
Bestemmingsreserves	Werk en inkomen	Reserve FWI inkomensdeel	WXL	4.235.337		4.235.337	541.002			4.776.339	Reserve om toekomstige tegenvallers met betrekking tot de sociale uitkeringen op te vangen. De hoogte is gemaximeerd op 7,5% van het jaarbudget.
Bestemmingsreserves	Beleggingen en overige baten en lasten	Reserve ICT	M&D	4.387.681		4.387.681	3.068.639	3.690.746		3.765.574	Egalisatiereserve om de kosten van ICT te dekken
Bestemmingsreserves	Beleggingen en overige baten en lasten	Essent dividend compensatie	CP	290.887.036		290.887.036				290.887.036	Bestemd voor structurele compensatie weggefallen Essent dividend
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve activa BAZ overig	BAZ	2.180.934		2.180.934	10.033		387.484	1.803.483	Reserve ter afdekking afschrijvingen van investeringen met economisch nut
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve activa	M&D	6.017.884		6.017.884	3.690.746		1.981.359	7.727.271	Reserve ter afdekking afschrijvingen van investeringen met economisch nut
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve Sociaal & Zorgfonds	MO	66.634.524		66.634.524	37.827.430	30.107.195		74.354.760	Dit fonds (ontstaan uit de Reserve Wmo en een deel van de bedrijfsreserve WXL) zetten we in als buffer om lokaal de ongewenste effecten van rijksbeleid op te vangen, als reserve voor frictiekosten en ter bekostiging van de innovatiemaatregelen in het sociaal zorgdomein en de maatregelen versterking taalaanpak. Het is daarmee een breed fonds voor het gehele sociale domein (zorg en participatie).
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve GSB MO	MO	928.084		928.084		411.846		516.238	Betreft Project Buurtvisie Gestelse Buurt.
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve activa	MO			-	414.000			414.000	Reserve m.b.t. TOM Pand Uitbreiding Lagelandstraat
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve Parallelweg	SO	17.066		17.066				17.066	Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve Parkeer en Verkeer	SO				1.544.347			1.544.347	Financiering van parkeervoorzieningen en projecten in het kader van verkeer. Uitgangspunt is een gesloten circuit met de gemeentelijke parkeerexploitatie
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve bijdrage activa	SO	983.494		983.494		-	34.225	949.269	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met economisch nut.
Bestemmingsreserves	Diversen	Grote projecten (reserve)	SO	637.756		637.756	100.000			737.756	Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve activa	SB	28.712.488		28.712.488	2.286.000		1.562.262	29.436.226	Reserve ter afdekking afschrijvingen van investeringen met economisch nut
Bestemmingsreserves	Diversen	Bedrijfsreserve SB	SB	397.977		397.977		396.207		1.770	Egalisatie/afdekking van calculatieverschillen ziekte en verlof, tarieven personeel, tegenvallende omzet en incidentele kosten
Bestemmingsreserves	Diversen	Structuurfonds	CP	149.889.754		149.889.754	10.339.295	6.909.654		153.319.394	Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve screening	CP	1.601.185		1.601.185		141.000		1.460.185	Bestemd voor de dekking van incidenteel nieuw beleid
Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve nog uit te voeren werken	CP	30.392.113		30.392.113	39.475.835	23.958.704		45.909.243	Budgetoverheveling management rapportage

Bestemmingsreserves	Diversen	Reserve reguliere investeringen	CP	130.734		130.734		60.421		70.313	Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Bestemmingsreserves	diversen	Reserve nieuw beleid investeringen 2020	CP	1.152.977		1.152.977		1.500.000		347.023	Bestemd voor de door de raad vastgestelde projecten nieuw beleid 2020
Bestemmingsreserves	diversen	Reserve screening reserves en voorzieningen 2021	CP	5.500.257		5.500.257	179.743	5.680.000		-	Reserve ter dekking van tekorten ombuigingen 2021-2024
Totaal bestemmingsreserves				703.110.325	-	703.110.325	107.287.252	84.849.601	4.095.712	721.452.264	
Totaal reserves				750.100.548	1.957.352	748.143.196	107.287.252	89.995.364	4.095.712	761.339.372	

Structurele mutaties reserves 2023

Uitgangspunt conform BBV notitie over incidentele baten en lasten: 'Toevoegingen aan en onttrekkingen uit de reserves worden als incidenteel beschouwd, tenzij het gaat om reguliere onttrekkingen aan financieringsreserves c.q. dekkingsreserves (kapitaallasten) of om onttrekkingen uit een daartoe toereikende (bestemmings)reserve gedurende een periode van minimaal 3 jaar met als doel het dekken van structurele lasten.'

Omschrijving reserve	Sector	Toevoegingen	Onttrekkingen	Onttrekkingen i.v.m. afschrijvingen op activa	Toelichting aard en reden reserve
Reserve inventaris stadskantoor	BAZ	413.629	10.033		Vervanging inventaris stadskantoor, stadhuis/BC en Wolvenhoek 2-4.
Reserve decentrale arbeidsvoorwaardenruimte	BAZ	96.500	129.414		In overleg met GO in te vullen tbv personeel
Reserve vervanging fitnessapparatuur	BAZ	28.310	41.900		Aanschaf/vervanging/onderhoud fitnessapparatuur
Reserve activa BAZ overig	BAZ	10.033		387.484	Reserve ter afdekking afschrijvingen van investeringen met economisch nut
Reserve ICT	M&D	3.068.639	3.690.746		Egalisatiereserve om de kosten van ICT te dekken
Reserve verkiezingen	M&D	324.010	794.280		Egalisatiereserve kosten verkiezingen
Reserve activa	M&D	3.690.746		1.981.359	Reserve ter afdekking afschrijvingen van investeringen met economisch nut
Reserve Veiligheidshuis	M&D	229.922	335.000		Deze reserve heeft een bufferfunctie wat inhoudt dat de reserve wordt ingezet om eventuele exploitatietekorten van het Veiligheidshuis op te vangen. De middelen in deze reserve zijn eigendom van het samenwerkingsverband. Onze gemeente heeft een 1/3 aandeel in deze reserve.
Reserve bijdrage activa Participatie (79108050)	MO			3.432	Bijdragen mbt investeringen met economisch nut om afschrijvingslasten te dekken van deze investeringen.
Bestemmingsreserve onderwijshuisvesting (79103030)	MO		3.212.388		Reserve ter dekking van uitgaven onderwijshuisvesting. Bestedingsplan op basis van IHP.
Reserve 40+ Wijken Hambaken (79105076)	MO		47.000		Gelden voor de 40+ wijk Hambaken.
Reserve Sociaal & Zorgfonds (79105051)	MO	37.827.430	30.107.195		Dit fonds (ontstaan uit de Reserve Wmo en een deel van de bedrijfsreserve WXL) zetten we in als buffer om lokaal de ongewenste effecten van rijksbeleid op te vangen, als reserve voor frictiekosten en ter bekostiging van de innovatiemaatregelen in het sociaal zorgdomein en de maatregelen versterking taalaanpak. Het is daarmee een breed fonds voor het gehele sociale domein (zorg en participatie).
Reserve GSB MO (79105075)	MO		411.846		Betreft Project Buurtvisie Gestelse Buurt.
Reserve Parkeer en vervoer	SO	1.544.347			Financiering van parkeervoorzieningen en projecten in het kader van verkeer. Uitgangspunt is een gesloten circuit met de gemeentelijke parkeerexploitatie
Vaste activa (Reserve) maat.nut 51	SO	332.354			Financiering van de afschrijvingslasten van activa met maatschappelijk nut (progr Woon en werkomgeving)
Vaste activa (Reserve) maat.nut 54	SO	10.297			
Reserve omgevingswet	SO		867.066		Bestemd voor invoering van de omgevingswet.
Reserve activa	MO	414.000			Reserve m.b.t. TOM Pand Uitbreiding Lagelandstraat
Algemene reserve Grondbedrijf	SO	4.725.178	4.000.000		Afdekking van algemene bedrijfsrisico's van het grondbedrijf
Vaste activa (Reserve) maat.nut 52	SO			94.393	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met maatschappelijk nut (progr Bereikbare Stad)
Reserve Hustenweg	SO		150.000		Reserve ter dekking van herinrichting en onderhoud van de Hustenweg
Reserve Natuurbouwprojecten	SO		32.405		Financiering natuurbouwprojecten, welke niet zijn opgenomen in een grondexploitatie gebied
Reserve Energiebesparing	SO		543.184		Financiering van activiteiten m.b.t. energiebesparende maatregelen.
Reserve Bodemsanering	SO	68.947			Projecten die nog in uitvoering zijn, maar waarvan de inkomsten al gerealiseerd zijn.

Vaste activa (Reserve) maat.nut 55	SO			32.557	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met maatschappelijk nut (progr Cultuurhistorische kwaliteit)
Reserve uitvoer.projecten Archeologie&Bouwhistorie	SO		70.661		Projecten die nog in uitvoering zijn, maar waarvan de inkomsten al gerealiseerd zijn.
Reserve acquisitie en publicaties Stadsarchief	SO		223		Mogelijk maken om onverwacht bijzondere collecties archiefstukken t.b.v. het Stadsarchief aan te schaffen óf om een publicatie uit te brengen.
Reserve GSB, gem.middelen	SO		105.404		Gemeentelijke middelen ter financiering van GSB projecten volgens LTP GSB
Reserve Themajaren citymarketing	SO	78.570			Financiering om elke 3 jaar een themajaar of grootschalig evenement mogelijk te maken
Reserve Grote werken	SO	495.719			Financiering van bovenwijkse infrastructurele werken als gevolg van stadsvernieuwing en uitbreiding
Reserve bijdrage activa	SO			34.225	Financiering van de afschrijvingslasten van activa met economisch nut.
Reserve openbare verlichting	SB	83.000			Reserve ter dekking van toekomstige vervangingsinvesteringen lichtmasten en armaturen
Reserve Bomenfonds	SB		47.114		conform raadsvoorstel 09.1299 is de reserve bomenfonds ingesteld welke wordt gevoed met compensatiegelden en schade uitkeringen ten aanzien van bomen en wordt gebruikt voor de bijdrageregeling monumentale bomen en het aanplanten van extra bomen.
Bedrijfsrisicoreserve Afvalstoffendienst	SB	83.035	809.670		Egalisatie van bedrijfsrisico's; (gedeeltelijke) financiering van de (onrendabele) top van investeringen; egalisatie van calculatieverschillen in ziekte en verlof, tarieven personeel, tegenvallende omzet en incidentele kosten
Reserve activa	SB	2.286.000		1.562.262	Reserve ter afdekking afschrijvingen van investeringen met economisch nut
Bedrijfsreserve SB	SB		396.207		Egalisatie/afdekking van calculatieverschillen ziekte en verlof, tarieven personeel, tegenvallende omzet en incidentele kosten
Reserve Onderhoud/Renovatie/Nieuwbouw TAP SB	SB		549.086		De reserve is gevormd tbv (incidenteel) onderhoud/renovatie/nieuwbouw van het theater.
Reserve FWI inkomensdeel	WXL	541.002			Reserve om toekomstige tegenvallers met betrekking tot de sociale uitkeringen op te vangen. De hoogte is gemaximeerd op 7,5% van het jaarbudget.
Reserve Maximakanaal	CP		249.000		Reserve afkoopsom Rijk eeuwigdurend beheer en onderhoud openbare ruimte Maximakanaal.
Structuurfonds	CP	10.339.295	6.909.654		Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Reserve screening	CP		141.000		Bestemd voor de dekking van incidenteel nieuw beleid
Reserve nog uit te voeren werken	CP	39.475.835	23.958.704		Budgetoverheveling management rapportage
Reserve nieuw beleid investeringen 2020	CP		1.500.000		Bestemd voor de door de raad vastgestelde projecten nieuw beleid 2020
Reserve reguliere investeringen	CP		60.421		Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Reserve screening reserves en voorzieningen 2021	CP	179.743	5.680.000		Reserve ter dekking van tekorten ombuigingen 2021-2024
Reserve Grote projecten	SO	100.000			Bestemd voor door de raad vastgestelde projecten
Reserve Campagne amateurkunsten	SB	90.711			Vanuit het bestuursakkoord is er in 2023 voor campagne amateurkunsten € 100.000 voor 3 jaren beschikbaar gesteld.
Reserve ontwikkeling Design Museum	SB	750.000			Vanuit het bestuursakkoord is voor de ontwikkeling van het Design Museum 1 mln beschikbaar gesteld in 2023. Dit bedrag zal conform bestuursakkoord over 4 jaar a € 250.000 per jaar worden ingezet.
		107.287.252	84.849.601	4.095.712	

Structureel		14.431.953	14.768.568
Incidenteel		92.855.299	74.176.745
Totaal		107.287.252	88.945.313

Staat van voorzieningen 2023

Programma	Omschrijving voorziening	Sector	Stand per 31-12-2022	Mutaties	Stand per 01-01-2023	Toevoegingen t.i.v. exploitatie	Vrijval t.g.v. exploitatie	Aanwendungen	Stand per 31-12-2023	Toelichting aard en reden voorziening
Bestuursorganen en -ondersteuning	Voorziening pensioenen wethouders	BAZ	4.804.716		4.804.716	338.982		284.277	4.859.421	Uitbetaling pensioenen (APPA-uitkering) aan wethouders >65 jaar
Bestuursorganen en -ondersteuning	Voorziening onderhoud stadskantoor	BAZ	3.027.448		3.027.448	867.690		331.693	3.563.445	Dekken onderhoudskosten stadskantoor
Bestuursorganen en -ondersteuning	Voorziening onderhoud bestuurscentrum	BAZ	1.597.794		1.597.794	259.940		452.513	1.405.221	Dekken onderhoudskosten bestuurscentrum
Bestuursorganen en -ondersteuning	Voorziening onderhoud Wolvenhoek 2-4	BAZ	506.742		506.742	63.190		4.213	565.719	Dekken onderhoudskosten Wolvenhoek 2-4
Bestuursorganen en -ondersteuning	Voorziening wet arbeidsmarkt in balans	BAZ	727.472		727.472	527.939		68.270	1.187.141	Dekken van kosten irt de WWZ
Bestuursorganen en -ondersteuning	Voorziening restauratie kunst STH	BAZ	1.544.593		1.544.593				1.544.593	Dekken van onderhoudskosten restauratie kunst stadhuis
Bestuursorganen en -ondersteuning	Voorziening Verlofsparen	BAZ	1.473.072		1.473.072	38.085			1.511.157	Dekking van kosten voor opname van gespaard verlof (CAO miv 2022)
Bestuursorganen en -ondersteuning	Regeling vervroegd uittreden (RVU)	BAZ			-	2.020.280			2.020.280	Dekken van kosten mbt de regeling vervroegd uittreden (RVU)
Cultureel klimaat	Voorziening ohd BBS'en, MFA's en KDV's zelfstandig	SB	524.582		524.582	896.740		621.285	800.037	Voorziening voor meerjarig groot onderhoud Brede Bossche Scholen, Multifunctionele accommodaties en Kinderdagverblijven
Cultureel klimaat	Voorziening kunst openb ruimte SB	SB	157.962		157.962			35.828	122.134	Kunstprojecten in de openbare ruimte ontwikkelen
Wonen en werkomgeving	Voorziening beschoeiingen Waterschap	SB	442.581		442.581			344.389	98.192	Voorziening afkoop achterstallig onderhoud beschoeiingen door Waterschap
Wonen en werkomgeving	Voorziening Groot onderhoud panden GB	SO	1.250.000		1.250.000	59.811			1.309.811	De voorziening groot onderhoud panden grondbedrijf is ingesteld ter dekking van de fluctuerende kosten van het groot onderhoud voor de panden die het grondbedrijf beheert als materiaal vast actief. In eerste aanleg nu voor een tweetal grote objecten, omdat daarvoor al een meerjarenonderhoudsplan is opgesteld, maar geleidelijk aan zal dat uitgebreid worden naar alle objecten waarvoor dat relevant is
Wonen en werkomgeving	Voorziening Openbaar Vervoer Provincie	SO	131.714		131.714				131.714	Ter dekking van exploitatie openbaar vervoer.
Bereikbare stad	Voorziening bestratingswerken	SB	772.550		772.550	489.176		222.543	1.039.183	Voorziening ter afdekking van de degeneratiekosten van bestratingen, tengevolge kabels en leidingen in de ondergrond en ter egalisatie van de kosten en opbrengsten van rioolaansluitingen
Bereikbare stad	Voorziening ontmanteling gronddepot Kloosterdonk	SB	126.251		126.251	139.160			265.411	Voorziening voor de ontmanteling van het gronddepot Kloosterdonk
Sport en Recreatie	Voorziening sporttechnische inventaris	SB	313.059		313.059	639.630		754.523	198.166	Afdekken kosten van regulier onderhoud en aanschaf van sporttechnische inventaris op de accommodaties van Sport en Recreatie.
Sport en Recreatie	Voorziening Sport en Bewegen	SB	302.889		302.889			36.711	266.178	Voorziening gevormd i.v.m. ontvangen subsidies en bijdragen derden voor sportstimuleringsactiviteiten en invoering van combinatiefuncties.
Sport en Recreatie	Voorziening bouwkundig onderhoud sportaccm.	SB	1.545.222		1.545.222	2.291.670		1.628.549	2.208.344	Afdekken kosten van regulier onderhoud van gebouwen en installaties in eigendom van Sport en Recreatie.
Sport en Recreatie	Voorz cultuur- en civieltechn onderh. sportacc	SB	1.320.829		1.320.829	1.512.570		1.294.142	1.539.257	Afdekken kosten van regulier onderhoud van sportvelden en terreinen in eigendom van Sport en Recreatie.
Sport en Recreatie	Voorziening groot onderhoud Sportiom	SB	2.826.044		2.826.044	777.632			3.603.676	
Milieurespecterende ontwikkelingen	Voorziening riolering	SB	2.893.137		2.893.137	11.840.093		11.036.270	3.696.960	Voorziening kosten rioleringen en opbrengsten rioolrecht

Milieurespecterende ontwikkelingen	Voorziening vuilstort Meerendonk	SB	3.383.674		3.383.674	102.500		143.558	3.342.616	Financiering afdichting voormalige stortplaats; financiering eeuwigdurende nazorg voormalige stortplaats; financiering nazorg voormalige stortplaats voor het moment van definitieve afdichting.
Milieurespecterende ontwikkelingen	Voorziening afvalstoffenheffing AFV	SB	3.166.262		3.166.262	18.447.190		17.194.666	4.418.785	Verevening van inkomsten uit afvalstoffenheffing en daaruit gefinancierde uitgaven. Egalisatie van de verschillen tussen begrote en werkelijke inkomsten en uitgaven als gevolg van autonome ontwikkelingen bij het inzamelen van afvalstoffen bij eigen inwoners.
Milieurespecterende ontwikkelingen	Voorziening stadsgewest (Vlagheide)	SB	1.304.817		1.304.817				1.304.817	Dekking van eventueel tekort stadsgewest
Milieurespecterende ontwikkelingen	Voorziening onderhoud gebouwen AFV	SB	1.533.182		1.533.182	295.000		270.478	1.557.704	Voorziening onderhoud gebouwen AFV
Cultuurhistorische kwaliteit	Voorziening onderhoud monumenten	SB	274.002		274.002	330.870		235.867	369.005	Voorziening Monumenten voor meerjarig groot onderhoud aan monumenten die in eigendom zijn.
Cultuurhistorische kwaliteit	Voorziening onderhoud Stadsarchief	SO	196.817		196.817	21.923			218.740	Gelijkmatige jaarlasten tbv onderhoud stadsarchief
Cultuurhistorische kwaliteit	Voorziening Stedelijk Historische Presentatie	SO	23.320		23.320		23.320		0	Beleidsuitvoering van de Stedelijk Historische Presentatie welke past binnen de vastgestelde programma begroting
Ruimte voor economie en voorzieningen	Onderhoudsfonds Gebouwenbeheer	SB	4.337.535		4.337.535	2.910.470		2.636.722	4.611.283	Afdekken kosten van regulier onderhoud van gebouwen en installaties van alle bij het onderhoudsfonds deelnemende afdelingen binnen de gemeente.
Werk en inkomen	Voorziening gesubsidieerde arbeid (afbouw WIW/ID)	WXL	953.867		953.867			120.027	833.840	In 2012 heeft de gemeenteraad besloten om gesubsidieerde arbeid af te bouwen. De subsidie aan werkgevers voor oud ID'ers en oud Wiw'ers worden daarvoor beëindigd. Het college heeft op haar beurt besloten om het financieel mogelijk te maken de oud ID'ers en Wiw'ers die bij de gemeente werkzaam zijn, tot aan hun pensioengerechtigde leeftijd in dienst te houden. Deze kosten worden samen met de kosten voor financiële ondersteuning aan werkgevers die wel mensen moeten ontslaan gedekt uit deze voorziening.
Werk en inkomen	Voorziening Innovatie WWB-uitstroom	WXL	113.439		113.439				113.439	Voorziening is gevormd om innoverende producten te ontwikkelen met als doel een hogere uitstroom vanuit de WWB te realiseren.
Werk en inkomen	Voorziening spaarverlof tegoed medewerkers WSW	WXL	976.164		976.164			91.867	884.297	Conform de CAO SW kunnen medewerkers gebruik maken van spaarverlof. Omdat er bij verlofsparen sprake is van 'een arbeidskostengerelateerde verplichting die een niet voorspelbare opbouw en daarmee ook onvoorspelbare afbouw kent', dient hier een voorziening voor gevormd te worden. Dit conform de uitspraak van de commissie BBV van 24 mei 2022 en in lijn met de vorming van een voorziening voor spaarverlof voor ambtelijk medewerkers.
Totaal voorzieningen			42.551.737	-	42.551.737	44.870.540	23.320	37.808.391	49.590.566	

Verloop voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel

Specificatie van Europese overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel						
Omschrijving	31-12-2023	Toevoeging	Ontvangst	1-1-2023	Mutaties	31-12-2022
Europese subsidies	1.612.891			1.612.891		1.612.891
Totaal	1.612.891	-	-	1.612.891	-	1.612.891
Specificatie van het Rijk nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel						
Omschrijving	31-12-2023	Toevoeging	Ontvangst	1-1-2023	Mutaties	31-12-2022
Overig < € 100.000	25.000	15.000	21.568.333	21.578.333	-	21.578.333
Totaal	25.000	15.000	21.568.333	21.578.333	-	21.578.333
Specificatie van overige Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel						
Omschrijving	31-12-2023	Toevoeging	Ontvangst	1-1-2023	Mutaties	31-12-2022
TP NTO 1 euro budget	-		229.636	229.636		229.636
TP 32756 NTO postweg	404.500	404.500	404.500	404.500		404.500
TP nto MIRT A2 Reizigersbenadering 32994	210.237	210.237		-		-
SPUK uitk. E20 verkeersmaatregelen (docnr. 113052)	354.304			354.304		354.304
Overig < € 100.000	115.705	115.705	399.899	399.899		399.899
Totaal	1.084.746	730.442	1.034.035	1.388.339	-	1.388.339
Totaal nog te ontvangen voorschotbedragen	2.722.637	745.442	22.602.368	24.579.563	-	24.579.563

Specificatie van Europese overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren						
Omschrijving	31-12-2023	Ontvangst	Vrijval of terugbetaling	1-1-2023	Mutaties	31-12-2022
Vooruitontv. gelden Leonardo TOI Europese	119.993			119.993		119.993
Voorschot project Move your mind Erasmus+	147.671	66.625		81.046		81.046
Voorschot AMIF 3 Werktaal XL	538.513	538.513		-		-
Overig < € 100.000	38.640	30.929	20.243	27.954	-	27.954
Totaal	844.817	636.067	20.243	228.993	-	228.993

Specificatie van het Rijk ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren

Omschrijving	31-12-2023	Ontvangst	Vrijval of terugbetaling	1-1-2023	Mutaties	31-12-2022
Terug te betalen bedrag BBZ	165.826		3.425	169.251		169.251
Voorschot TOZO	2.987.630		365.553	3.353.183		3.353.183
Voorschot SPUK regulier inburgering	649.422	204.080		445.342		445.342
Voorschot SPUK onderwijsroute inburgering	166.883	74.393		92.490		92.490
Voorschot specifieke uitkering educatie (WEB)	568.299	93.452		474.847		474.847
VO Rijksbijdr. Proeftuin aardgasvrije wijken 32843-32842	5.182.516	5.182.516	5.273.393	5.273.393		5.273.393
TP vo Vooruitontvangen rijksbi 32965	322.262	322.262				
TP vo Vooruitontvangen rijksbi 33003	320.544	320.544				
TP VO SPUK (C106) regeling gebiedsbudget (BOL-bijdrage).	16.391.157	16.391.157		-		-
TP VO SPUK (C105) start bouwimpuls	7.221.402	7.221.402		-		-
TP VO PUK (E104) Woningbouw Station Oost	13.671.751	13.671.751		-		-
TP vo Klimaat energiegebied F28	1.792.147	1.792.147				
TP vo rijksvergoeding NIP (C94) 672445	1.726.182	1.726.182				
TP vo rijksbijdrage hoogspanningsleidingen 682053	397.086	397.086	433.086	433.086		433.086
TP VO 32734 SPUK rijk programma A2 Deil-Vught (MIRT A2)	641.445	641.445	641.444	641.444		641.444
TP VO 32734 rijksmiddelen project Sprout	-		104.451	104.451		104.451
TP VO E78 32868/I10287 Station Rosmalen	492.677	492.677	492.677	492.677		492.677
TP NTO 32794 SPUKrijk A2	-		106.062	106.062		106.062
TP VO 32917 Energie Armoede	2.612.855	2.612.855	3.434.900	3.434.900		3.434.900
TP VO 32486 vaarrechten	458.089	458.089	276.977	276.977		276.977
TP VO 32981 herin. Vlimenswg.	-		216.000	216.000		216.000
TP VO 32783 wegvakken	-		277.889	277.889		277.889
TP VO 32823 Subs Flexw Belg.	352.702	353.062	471.847	471.487		471.487
TP VO 49223 flexw.NOH min	1.405.037	1.405.037	2.324.134	2.324.134		2.324.134

Vooruitontv. gelden Onderwijsachterstanden	4.314.056	998.913		3.315.143		3.315.143
Vooruitontv. gelden REGIO TAXI	168.614	80.250		88.365		88.365
Vooruitontv. gelden RMC	440.218	121.412		318.806		318.806
Vooruitontv. gelden Play Equal	416.640	377.803		38.837		38.837
Vooruitontv. gelden Regionale Aanpak VSV	658.032	-		658.032		658.032
Vooruitontv. gelden Nat. Progr. Onderwijs	1.922.905	65.590		1.857.315		1.857.315
Vooruitontv. gelden Jeugdwerkloosheid Regionaal	720.040	-		720.040		720.040
Vooruitontv. gelden SPUK GALA	210.097	210.097		-		
Vooruitontv. gelden SPUK Ontheemde Peuters	171.000	171.000		-		
Vooruitontv. gelden SPUK IZA	628.637	628.637		-		
Voorschot SPUK IJZ 2020			208.557	208.557		208.557
Voorschot SPUK IJZ 2021			248.379	248.379		248.379
specifieke uitkering ventilatie scholen RVO	290.454			290.454		290.454
RVO suvis21-01728866 Wikveld	173.685			173.685		173.685
RVO suvis2101728854 Matrix	150.000			150.000		150.000
RVO suvis21-01729052 Schrijverke	190.383			190.383		190.383
RVO suvis21-01728860 Troubadour	210.000			210.000		210.000
RVO SUVIS21-2-02575147-2575147 5071433	210.000			210.000		210.000
RVO SUVIS21-2-02575143	420.000			420.000		420.000
RVO SUVIS21-2-02575551	150.000			150.000		150.000
subs RVO Dumava Huis 73	525.165			525.165		525.165
Subs RVO Dumava Zuiderster	114.269			114.269		114.269
Subs RVO Dumava Zuiderster	241.380			241.380		241.380
Overig < € 100.000	577.548	287.112	482.716	773.153		773.153
Totaal	70.429.035	56.300.948	15.361.491	29.489.578	-	29.489.578

Specificatie van overige Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren

Omschrijving	31-12-2023	Ontvangst	Vrijval of terugbetaling	1-1-2023	Mutaties	31-12-2022
TP vo provincie 631056 Verduurzamen Rietvelden	228.700	228.700				
TP VO 33054/I10788 Rijnstraat	150.000	150.000		-		
TPvo 654119 subsidie Prov. Samen op weg naar 2029	147.167	147.167	147.167	147.167		147.167
Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregels	423.426			423.426		423.426
TP VO Prov. Spuksla schone lucht E53 32988	160.000	160.000	160.000	160.000		160.000

40691 Hybryde leeromgeving Grasso Grenco C2286006/495058	100.000	100.000		-		-
49223 3. flexwoningen Noordoosthoek DGW	-		154.173	154.173		154.173
TP vo sub 2023 BWS	186.509	186.509		-		
TP VO 33064/I10331 Vlijmenseweg deel 2	250.000	250.000		-		
TP VO 32783/I10298 wegvakken	280.987	280.987		-		
TP VO 32910 SPUK 02-2022	-		1.947.935	1.947.935		1.947.935
TP VO 40693 Subsidie wijkaanpak De Haaren	-		135.464	135.464		135.464
Vooruitontv. gelden Onderwijskansen	273.998	-		273.998		273.998
Vooruitontv. gelden Jongerenaanpak NOBW Provincie	-		285.000	285.000		285.000
Overig < € 100.000	454.636	145.647	59.000	367.989		367.989
Totaal	2.655.424	1.649.011	2.888.738	3.895.151	-	3.895.151
Totaal ontvangen voorschotbedragen	73.929.276	58.586.026	18.270.472	33.613.722	-	33.613.722

Rekenkamer- jaarrekening 2023

Nieuwe wet

In 2023 is de Wet versterking decentrale rekenkamers in werking getreden. Op 4 juli 2023 stelde onze gemeenteraad de verordening vast. In de wet zijn de bevoegdheden van de rekenkamer verduidelijkt en uitgebreid. Zo heeft de rekenkamer voortaan meer bevoegdheden om:

- garanties, subsidies en leningen te onderzoeken;
- externe partijen te onderzoeken waarin onze gemeente deelneemt;
- inkoop- en contractrelaties te onderzoeken

Ook dient ons college jaarlijks te (blijven) rapporteren over de opvolging van rekenkameronderzoeken. We zijn hier in het verlengde van het rapport Van Harte aanbevolen! (zie hieronder) op ingegaan. We gaven daarbij aan dat we altijd bereid zijn bestaande werkwijzen onder de loep te nemen. Zeker als een verbeter signaal of behoefte breed gedragen wordt. Tot op heden hebben we echter nooit signalen ontvangen dat onze huidige werkwijze of terugkoppeling via de jaarrekening als te summier wordt ervaren. We continueren dan ook onze uitgebreide terugkoppeling in de jaarrekening. En kiezen dus niet voor een aanvullend periodiek monitorsysteem. Mocht een raadsfractie aanvullend hieraan behoefte hebben aan een (tussentijdse) update, kan de fractie dit altijd aan ons kenbaar maken. Deze update kan dan eventueel vervolgens tijdens een college-presidium-overleg aan de orde komen.

Onderzoeken Rekenkamer 2023

In 2023 heeft de rekenkamer twee onderzoeken afgerond:

- (1) *De energietransitie in 's-Hertogenbosch (Breda, Oss en Tilburg)*
- (2) *Van harte aanbevolen!*

Opvolging rekenkameronderzoeken

Conform de nieuwe wet verstrekt ons college uw raad informatie over onze standpunten en vervolg van de rekenkamervoorstellen. Onze standpunten over de voorstellen vervatten we ook in 2023 in een bestuurlijke reactie. Deze treft u als bijlage bij de afzonderlijke rekenkamerrapporten aan.

- **De energietransitie in 's-Hertogenbosch (Breda, Oss en Tilburg)**
Het rapport en raadsvoorstel van de rekenkamer zijn op 12 december 2023 aan uw raad voorgelegd. En aangenomen. Als college hebben we aangegeven de door de raad genomen besluiten grotendeels in samenhang te behandelen. Te beginnen met een gesprek met de raadswerkgroep over de informatievoorziening m.b.t. de energietransitie aan de raad. In dit gesprek bespreken we een eerste opzet van de Klimaatimpactanalyse waarin we alle sturingsinformatie en beleidskeuzes met betrekking tot klimaatneutraliteit van onze gemeente in 2045 (w.o. de bijdrage van de energietransitie aan deze ambitie) aan de raad voorleggen. Ook verkennen we samen met de raadswerkgroep de mogelijkheden om de twee belangrijkste rapportages over de energietransitie – te weten het Jaarplan Warmtetransitie (over energiebesparing en warmte) en de jaarlijkse Monitor RES NOB (over de opwek van duurzame energie) – hierin mee te nemen.

➤ *Van harte aanbevolen!*

Dat rapport Van Harte aanbevolen is op verzoek van het Presidium via een rekenkamerbrief naar uw raad gestuurd. Dat was in juni 2023. De raad heeft verder geen besluiten over dit onderzoek genomen. Ons college heeft op 25 april bestuurlijk gereageerd richting de rekenkamer. Het rapport bevat een verkenning naar eventuele patronen of leerpunten n.a.v. eerdere rapporten. Gezien dit thema was het vanzelfsprekend dat het overgrote deel van de aanbevelingen zich richt te op de rekenkamer zelf en op de gemeenteraad. We hebben de rekenkamer laten weten dat we meerwaarde zien in een meer intensief en persoonlijk contact tussen de rekenkamer en onze (ambtelijke) organisatie. Zeker in de voorbereiding op

een traject. We zien het als een zeer kansrijke stap om voortaan meer in gezamenlijkheid de onderzoeksopzet te preciseren. En zo gewenst ook bij de aansluiting van de aanbevelingen op de bestaande werkwijze. Dit laatste uiteraard met oog voor een ieders eigen rol en verantwoordelijkheid.

Besluit Begroting en Verantwoording 2023

Indicator	eenheid	periode	gebied / dimensie	waarde	bron	omschrijving
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2018	's-Hertogenbosch	17	Stichting Halt	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar. Jongeren van 12 t/m 17 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt-straft. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie.
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2018	Nederland	Geen data	Stichting Halt	
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2019	's-Hertogenbosch	20	Stichting Halt	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar. Jongeren van 12 t/m 17 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt-straft. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie.
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2019	Nederland	Geen data	Stichting Halt	
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2020	's-Hertogenbosch	15	Stichting Halt	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar. Jongeren van 12 t/m 17 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt-straft. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie.
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2020	Nederland	Geen data	Stichting Halt	
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2021	's-Hertogenbosch	11	Stichting Halt	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar. Jongeren van 12 t/m 17 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt-straft. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie.
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2021	Nederland	Geen data	Stichting Halt	
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2022	's-Hertogenbosch	9	Stichting Halt	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar. Jongeren van 12 t/m 17 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt-straft. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie.
Verwijzingen Halt	per 1.000 jongeren	2022	Nederland	Geen data	Stichting Halt	
Misdrijven - Gewelddsmisdrijven	per 1.000 inwoners	2023	's-Hertogenbosch	6	CBS - Geregistreerde criminaliteit	Het aantal gewelddsmisdrijven. Voorbeelden van gewelddsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).
Misdrijven - Vernielingen en misdrijven tegen openbare orde en gezag	per 1.000 inwoners	2023	's-Hertogenbosch	8,1	CBS - Geregistreerde criminaliteit	Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag. Voorbeelden van misdrijven tegen de openbare orde en tegen het openbaar gezag zijn opruiing, huis-, computer- en lokaalvredebreuk, deelneming aan een criminele of terroristische organisatie, openlijke geweldpleging, godslastering, discriminatie en het doen van een valse aangifte. Omdat het delict mensenhandel vaak onder dezelfde feltcode geregistreerd wordt als het delict mensensmokkel worden deze twee delicten samengeteld en weergegeven bij de gewelds- en seksuele misdrijven.
Misdrijven - Diefstallen uit woning	per 1.000 inwoners	2023	's-Hertogenbosch	1,4	CBS - Geregistreerde diefstallen	
Misdrijven - Winkeldiefstallen	per 1.000 inwoners	2023	's-Hertogenbosch	3,1	CBS - Geregistreerde diefstallen	
Funciemenging	%	2022	's-Hertogenbosch	60,3	CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research	De funciemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
Funciemenging	%	2022	Nederland	Geen data	CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research	
Vestigingen (van bedrijven)	per 1.000 inw.15 t/m 64jr	2022	's-Hertogenbosch	191,4	LISA	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-65 jaar.
Vestigingen (van bedrijven)	per 1.000 inw.15 t/m 64jr	2022	Nederland	Geen data	LISA	
Absoluut verzuim	per 1.000 leerlingen	2022	's-Hertogenbosch	14,8	DUO/Ingrado	Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar: de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling.
Absoluut verzuim	per 1.000 leerlingen	2022	Nederland	Geen data	DUO/Ingrado	De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.

			's-Hertogenbosch			Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken.
Relatief verzuim	per 1.000 leerlingen	2022		21	DUO/Ingrado	De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Relatief verzuim	per 1.000 leerlingen	2022	Nederland	Geen data	DUO/Ingrado	
			's-Hertogenbosch			Vsv's zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv's als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	%	2022		2,6	DUO/Ingrado	De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	%	2022	Nederland	Geen data	DUO/Ingrado	
Niet-sporters	%	2022	's-Hertogenbosch	42,5	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM	Het percentage niet-wekelijks sporters t.o.v. de bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.
Niet-sporters	%	2022	Nederland	Geen data	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM	
Omvang huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2021	's-Hertogenbosch	216	CBS - Huishoudelijk afval	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval.
Omvang huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2021	Nederland	Geen data	CBS - Huishoudelijk afval	
Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	%	2021	's-Hertogenbosch	13,1	berekening	
Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	%	2021	Nederland	Geen data	berekening	
			's-Hertogenbosch			De WOZ-waarde van alle woningen. Alle verblijfsobjecten in de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) met minimaal een woonfunctie en eventueel een of meer andere gebruiksfuncties worden als woning aangemerkt
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2019		281	CBS - Waarde onroerende zaken	
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2019	Nederland	Geen data	CBS - Waarde onroerende zaken	
			's-Hertogenbosch			De WOZ-waarde van alle woningen. Alle verblijfsobjecten in de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) met minimaal een woonfunctie en eventueel een of meer andere gebruiksfuncties worden als woning aangemerkt
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2020		298	CBS - Waarde onroerende zaken	
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2020	Nederland	Geen data	CBS - Waarde onroerende zaken	
			's-Hertogenbosch			De WOZ-waarde van alle woningen. Alle verblijfsobjecten in de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) met minimaal een woonfunctie en eventueel een of meer andere gebruiksfuncties worden als woning aangemerkt
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2021		318	CBS - Waarde onroerende zaken	
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2021	Nederland	Geen data	CBS - Waarde onroerende zaken	
			's-Hertogenbosch			De WOZ-waarde van alle woningen. Alle verblijfsobjecten in de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) met minimaal een woonfunctie en eventueel een of meer andere gebruiksfuncties worden als woning aangemerkt
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2022		341	CBS - Waarde onroerende zaken	
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2022	Nederland	Geen data	CBS - Waarde onroerende zaken	
			's-Hertogenbosch			De WOZ-waarde van alle woningen. Alle verblijfsobjecten in de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) met minimaal een woonfunctie en eventueel een of meer andere gebruiksfuncties worden als woning aangemerkt
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2023		398	CBS - Waarde onroerende zaken	
Gemiddelde WOZ-waarde	x €1.000	2023	Nederland	Geen data	CBS - Waarde onroerende zaken	
Nieuw gebouwde woningen	per 1.000 woningen	2022	's-Hertogenbosch	12,1	Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research	Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties.
Nieuw gebouwde woningen	per 1.000 woningen	2022	Nederland	Geen data	Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research	
Demografische druk	%	2023	's-Hertogenbosch	64,5	CBS Bevolkingsstatistiek	Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar.
Demografische druk	%	2023	Nederland	Geen data	CBS Bevolkingsstatistiek	
Gemeentelijke woonlasten éénpersoonshuishouden	€	2023	's-Hertogenbosch	716	COELO - Atlas lokale lasten	Som van de gemiddeld betaalde ozb op basis van de gemiddelde woz-waarde van woningen in de gemeente + reinigingsheffing + rioolheffing minus eventuele heffingskorting.
Gemeentelijke woonlasten éénpersoonshuishouden	€	2023	Nederland	Geen data	COELO - Atlas lokale lasten	
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	€	2023	's-Hertogenbosch	770	COELO - Atlas lokale lasten	Som van de gemiddeld betaalde ozb op basis van de gemiddelde woz-waarde van woningen in de gemeente + reinigingsheffing + rioolheffing minus eventuele heffingskorting.
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	€	2023	Nederland	Geen data	COELO - Atlas lokale lasten	
			's-Hertogenbosch			Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreft zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.
Banen	per 1.000 inwoners van 15-64 jaar	2022		1087,6	CBS Bevolkingsstatistiek / LISA - bewerking ABF Research	
Banen	per 1.000 inwoners van 15-64 jaar	2022	Nederland	Geen data	CBS Bevolkingsstatistiek / LISA - bewerking ABF Research	
			's-Hertogenbosch			Het percentage jongeren (12 t/m 21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen. Tot en met 2015 zijn de cijfers van deze indicator afkomstig van het Verwey-Jonker Instituut - Kinderen in Tel. De cijfers vanaf 2016 zijn afkomstig van het CBS.
Jongeren met een delict voor de rechter	%	2022		1	CBS - Jeugdmonitor	
Jongeren met een delict voor de rechter	%	2022	Nederland	Geen data	CBS - Jeugdmonitor	
			's-Hertogenbosch			Percentage kinderen tot 18 jaar die in een gezin leven dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen. Bijstandshuishouden is een huishouden waarvan minimaal één lid een bijstandsuitkering ontvangt. Onder bijstand wordt hier uitkeringen aan huishoudens op grond van de Wet werk en bijstand (WWB, tot 2015) en de Participatiewet (vanaf 2015) en het Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (Bbz) verstaan. Tot en met 2015 zijn de cijfers van deze indicator afkomstig van het Verwey-Jonker Instituut - Kinderen in Tel. De cijfers vanaf 2016 zijn afkomstig van het CBS.
Achterstand onder jeugd - Kinderen in uitkeringsgezin	%	2022		4	CBS - Jeugdmonitor	

Achterstand onder jeugd - Werkloze jongeren	%	2022	's-Hertogenbosch	2	CBS - Jeugdmonitor	Personen van 16 t/m 22 jaar die als werkzoekende staan ingeschreven bij het UWV WERKbedrijf en tegelijkertijd geen baan hebben als werknemer volgens de Polisadministratie. Tot en met 2015 zijn de cijfers van deze indicator afkomstig van het Verwey-Jonker
Netto arbeidsparticipatie	%	2023	's-Hertogenbosch	74,3	CBS - Arbeidsdeelname (gemeente)	Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking). Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking).
Netto arbeidsparticipatie	%	2023	Nederland	Geen data	CBS - Arbeidsdeelname (gemeente)	
Personen met een bijstandsuitkering	per 10.000 inwoners	2023	's-Hertogenbosch	321	CBS - Re-integratie	Het aantal personen met een uitkering op grond van de Wet werk en bijstand (WWB, t/m 2014) en de Participatiewet (vanaf 2015). De uitkeringen (leefgeld) aan personen in een instelling, de elders verzorgden, zijn niet inbegrepen. Ook de uitkeringen aan dak- en thuislozen zijn niet inbegrepen.
Personen met een bijstandsuitkering	per 10.000 inwoners	2023	Nederland	Geen data	CBS - Re-integratie	
Lopende re-integratievoorzieningen	per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	2023	's-Hertogenbosch	228,8	CBS - Re-integratie	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Lopende re-integratievoorzieningen	per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	2023	Nederland	Geen data	CBS - Re-integratie	
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	2023	's-Hertogenbosch	10,6	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura	in percentage van alle jongeren tot 18 jaar, per 1 januari Hulp en zorg zoals deze bedoeld en beschreven is in de Jeugdwet (2014), en in natura door de zorgaanbieder is geleverd. PGB gefinancierde hulp en zorg valt hier dus buiten. Het betreft hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders. Zorg in Natura wordt direct vergoed aan de zorgverlener zonder tussenkomst van de zorggebruiker. In het kader van de jeugdzorg betekent dit dat de hulp rechtstreeks door de gemeente wordt vergoed. Persoonsgebonden budget (PGB) is een geldbedrag waarmee de zorggebruiker zelf zorg, begeleiding, hulp, hulpmiddelen of voorzieningen in kan kopen. Deze wordt verstrekt via de Sociale verzekeringsbank (SVB) maar is ook afkomstig van de gemeente.
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	2023	Nederland	Geen data	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura	
Jongeren met jeugdbescherming	%	2023	's-Hertogenbosch	1,1	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura	in percentage van alle jongeren tot 18 jaar, per 1 januari Jeugdbescherming is een maatregel die de rechter dwingend oplegt. Dat gebeurt als een gezonde en veilige ontwikkeling van een kind of jeugdige wordt bedreigd en vrijwillige hulp niet of niet voldoende helpt. Een kind of jongere wordt dan 'onder toezicht gesteld' of 'onder voogdij geplaatst'.
Jongeren met jeugdbescherming	%	2023	Nederland	Geen data	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura	
Jongeren met jeugdreclassering	%	2023	's-Hertogenbosch	0,3	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura	in percentage van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar, per 1 januari Jeugdreclassering is een combinatie van begeleiding en controle voor jongeren vanaf 12 jaar, die voor hun 18e verjaardag met de politie of leerplichtambtenaar in aanraking zijn geweest en een proces-verbaal hebben gekregen. Indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder de overtreding of het misdrijf is begaan daartoe aanleiding geven, bijvoorbeeld bij jongvolwassenen met een verstandelijke beperking, kan het jeugdstrafrecht eveneens worden toegepast op jongvolwassenen in de leeftijd 18 tot en met 22 jaar. De jongere krijgt op maat gesneden begeleiding van een jeugdreclasseringswerker om te voorkomen dat hij of zij opnieuw de fout ingaat. Jeugdreclassering kan worden opgelegd door de kinderrechter of de officier van Justitie. Jeugdreclassering kan ook op initiatief van de Raad voor de Kinderbescherming in het vrijwillige kader worden opgestart.
Jongeren met jeugdreclassering	%	2023	Nederland	Geen data	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura	
Clënten met een maatwerkvoorziening Wmo	per 10.000 inwoners	2022	's-Hertogenbosch	720	CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo	Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkvoorziening is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo-gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 327 deelnemende gemeen
Clënten met een maatwerkvoorziening Wmo	per 10.000 inwoners	2022	Nederland	Geen data	CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo	

Mosaic www.waarstaatjegemeente.nl

Indicator	Eenheid	Waarde 2023	Waarde 2022	Omschrijving
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	11,1	10,9	Het betreft hier de formatie conform het formatieplan per 31 december.
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	12,6	12,9	Het betreft hier het werkelijk aantal fte dat werkzaam is.
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	883 €	837	Apparaatskosten zijn de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel.
Externe inhuur	Kosten als % van de totale loonsom + totale kosten inhuur externen	7%	12,0%	Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.
Overheadkosten	% van de totale lasten	6%	6,0%	Alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.
Uitsluitend voor
identificatiedoeleinden

BIJLAGE PARAGRAAF GRONDBELEID

Behoort bij

Jaarrekening 2023

&

Financiële Positie Grondbedrijf 2024

Bijlage Paragraaf Grondbeleid (FPG 2024: Financiële Positie Grondbedrijf 2024)

Leeswijzer algemeen

In deze bijlage wordt over het grondbedrijf als geheel alsook over de afzonderlijke grondexploitaties verantwoording afgelegd over het afgelopen jaar en tevens inzicht geboden in de prognose voor de toekomst.

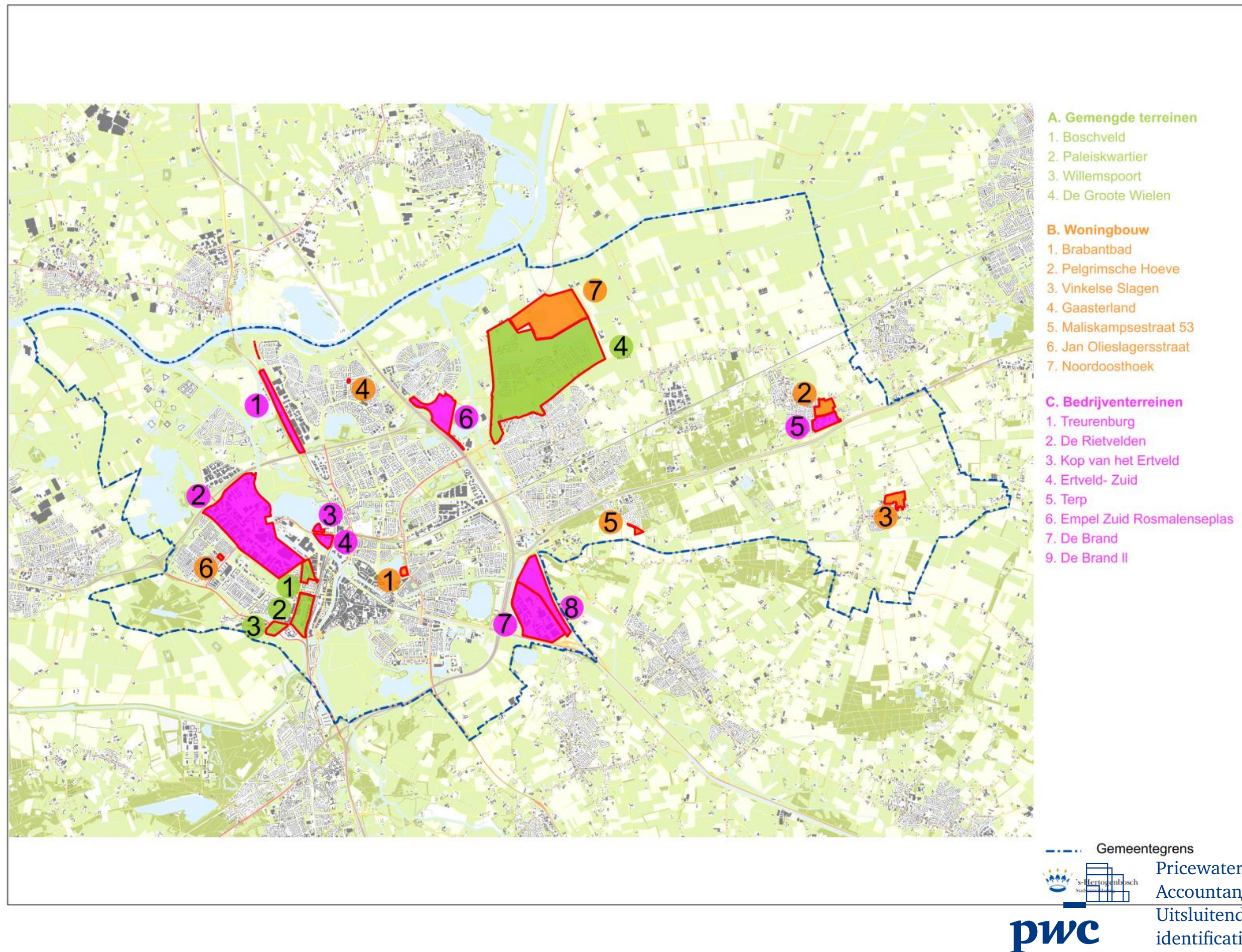
De verantwoording is op een vergelijkbare manier als vorig jaar opgebouwd. Met deze opbouw en indeling wordt een verdergaande verbetering van de informatievoorziening over het grondbedrijf nagestreefd, en wordt tevens een betere aansluiting met de wettelijke verplichtingen die vanuit de BBV ons opgelegd zijn bewerkstelligd.

Opbouw en indeling bijlage

Op hoofdlijnen kent deze bijlage drie onderdelen:

- a. Een overzichtskaart van alle projecten c.q. grondexploitaties (BIE's)
- b. De resultaten van het grondbedrijf als geheel uitgesplitst in een verantwoording over het afgelopen jaar en ook een prognose voor de toekomst (op basis van geactualiseerde grondexploitaties)
- c. Per afzonderlijke grondexploitatie een verantwoording over het afgelopen jaar (programmatisch en financieel) inclusief een toelichting op de significante afwijkingen, en ook een actuele prognose voor de toekomst.

A. Overzichtskaart gemeentelijke grondexploitaties

B. Resultaten grondbedrijf als geheel

Paragraaf Grondbeleid	
A	
Verantwoording 1-1	
B1	B5
B2	B6
B3	B7
B4	B8

A. Parameters

In dit onderdeel worden de parameters voor rente, kosten- en opbrengstenstijging vermeld die voor de verantwoording en prognose zijn gehanteerd.

B. Verantwoording 2023

B.1. Raming versus gerealiseerd 2023

In deze tabel wordt uitgesplitst naar hoofdkostensoort de raming en werkelijke uitgaven en inkomsten voor 2023 verantwoord.

B.2. Resultaten grondexploitaties

In deze tabel is samenvattend weergegeven wat met de huidige boekwaarde en de verwachte opbrengsten en uitgaven het eindresultaat is na realisatie van alle grondexploitaties. Om de resultaten van alle grondexploitaties onderling vergelijkbaar te maken is ook het saldo per 01-01-2024 bepaald (startwaarde).

B.3. Complexen uitgesplitst naar tekortplannen en grondexploitaties met een winstprognose.

In deze tabel is een samenvatting opgenomen van het verwachte resultaat van alle grondexploitaties wanneer deze zijn afgerond. Voor de tekort plannen is een verliesvoorziening getroffen. Voor de winstplannen is de verwachte winst vermeld. Deze zullen tussentijds dan wel op het einde van de exploitatieperiode worden overgeboekt

naar de algemene reserve van het grondbedrijf.

B.4. Reserve en weerstandsvermogen

De algemene reserve van het grondbedrijf is mede bedoeld om de risico's van het grondbedrijf te kunnen opvangen. Inzicht wordt gegeven in de huidige stand van de algemene reserve en het benodigde weerstandsvermogen (= minimale hoogte van de algemene reserve grondbedrijf).

B.5. Programma

In deze tabel wordt het gerealiseerde programma afgezet tegen datgene wat geprognosticeerd was voor alle grondexploitaties uitgesplitst naar woningbouw en bedrijven.

B.6. Kostenverhaalsprojecten

In deze tabel is een samenvatting opgenomen van het resultaat van alle kostenverhaalsprojecten.

B.7. Materieel Vast Actief (MVA)

In deze tabel is een samenvatting opgenomen van het resultaat van alle materiaal vaste activa.

B.8. Waardering Materieel Vast Actief (MVA)

De MVA zijn uitgesplitst naar zogenaamde warme gronden en overige gronden conform de vereiste van de BBV. Warme gronden zijn gronden die binnen afzienbare tijd tot ontwikkeling gebracht als woningbouwplan. Deze gronden mogen gewaardeerd worden tegen de waarde van de toekomstige bestemming als woningbouwplan.

Parameters

Rente	0,50%
Disconteringsvoet	2,00%
Kostenstijging	2,00%
Opbrengstenstijging	0,00%

Verantwoording 2023

Bouwgronden in Exploitatie

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 16.415	€ 10.205	↓
Plankosten	€ 4.905	€ 2.920	↓
Overige excl. winstneming	€ 2.330	€ 870	↓
Kosten	€ 23.650	€ 13.995	↓
Woningbouw	€ 14.350	€ 16.965	↑
Bedrijventerrein	€ 4.085	€ 4.410	=
Overige opbrengsten	€ 140	€ 1.265	↑
Opbrengsten	€ 18.575	€ 22.640	↑
Saldo	€ 5.075	€ 8.645	↑

Resultaten bouwgronden in exploitatie

x 1000	31-12-2022	31-12-2023	
Boekwaarde	€ 74.400-	€ 65.100-	↑
Nog te realiseren kosten	€ 247.700-	€ 242.100-	=
Nog te realiseren opbrengsten	€ 334.600	€ 314.600	=
Saldo op eindwaarde	€ 11.900	€ 5.300	↓
Saldo op startwaarde	€ 10.300	€ 4.600	↓

Positieve resultaten en tekorten bouwgronden in exploitatie

x 1000	31-12-2022	31-12-2023	
Verliesvoorziening eindwaarde	€ 17.300-	€ 16.600-	=
Positief resultaat eindwaarde	€ 29.200	€ 21.900	↓

Stand algemene reserve grondbedrijf

x 1000	31-12-2022	31-12-2023	
Benodigde reserve	€ 5.000	€ 49.650	↑
Algemene reserve	€ 35.200	€ 39.400	↑

Verkopen bouwgronden in exploitatie

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	445	393	↓
Bedrijventerrein	21.479 m2	20.102 m2	=
Overige opbrengsten	5.169 m2	7.217 m2	↑

Kostenverhaal

x 1000	Gerealiseerd
Boekwaarde per 01-01-2023	€ 268-
Saldo kosten 2023	€ 2.565
Saldo opbrengsten 2023	€ 1.181-
Resultaat 2023	€ 393-
Boekwaarde per 31-12-2023	€ 723

Waardering MVA

x 1000	Boekwaarde	ha	€/m²
Warme gronden	€ 36.618	73 ha	€ 50
Voorraad	€ 19.300	372 ha	€ 5
Totaal	€ 55.918	445 ha	€ 13

C. Prognose grondbedrijf als geheel

Paragraaf Grondbeleid	
Prognose	
C1	C4
C2	C5
C3	C6

C.1. Ontwikkeling weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen kan gezien worden als het bedrag wat nodig is om de risico's van het grondbedrijf op te vangen. Dit bedrag zou minimaal in de algemene reserve van het grondbedrijf aanwezig moeten zijn. De omvang van het weerstandsvermogen laat -voor de huidige plannen- een dalende lijn zien. Hierbij is nog geen rekening gehouden met eventuele nieuwe grondexploitaties die de komende jaren geopend worden.

C.2. Prognose winstnemingen

In deze grafiek is te zien wat de hoogte van de verwachte tussentijdse winstnemingen is van de grondexploitaties. Deze winstnemingen komen ten gunste van de algemene reserve grondbedrijf.

C.3. Toevoeging aan reserve Bovenwijken

In deze staafgrafiek is af te lezen wat naar verwachting de dotatie is vanuit de gemeentelijke grondexploitaties aan de reserve bovenwijkse voorzieningen.

C.4. Prognose kosten en opbrengsten gezamenlijke grondexploitaties

In deze lijngrafiek valt af te lezen wat de verwachte investeringen en opbrengsten binnen de gezamenlijke grondexploitaties is. Zonder toevoeging van nieuwe grondexploitaties nemen de kosten en opbrengsten af tot nihil op het moment dat alle grondexploitaties afgesloten zijn (2034).

C.5. Prognose uitgifte woningbouw

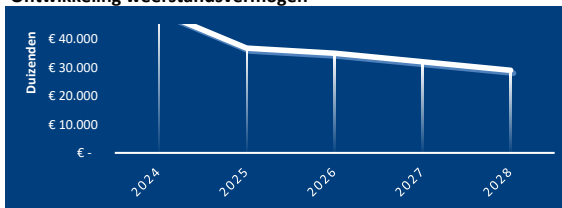
In deze tabel wordt de verwachte uitgifte aan bouw kavels voor woningen inzichtelijk gemaakt. Hierbij is een uitsplitsing gemaakt naar de sociale sector (sociale huur en koop), de klasse middelduur (huur en beleggers) en dure woningen.

C.6. Prognose uitgifte bedrijventerreinen

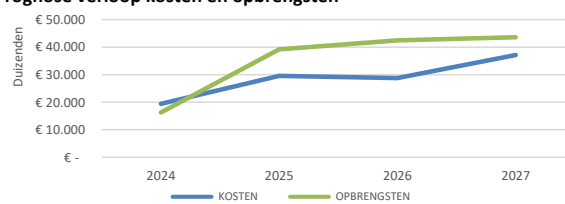
In deze tabel is een prognose van de verwachte uitgifte aan bedrijventerreinen opgenomen. De verwachte uitgifte van gemiddeld 3,0 ha per jaar inclusief de verwachte uitgifte van bedrijfskavels op basis van de reserveringen en grondaanbiedingen (voor 2024 en 2025) vormen hiervoor het uitgangspunt.

Prognose

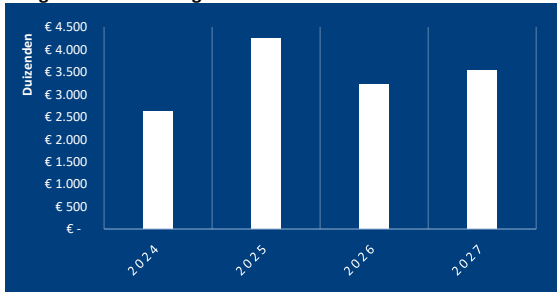
Ontwikkeling weerstandsvermogen

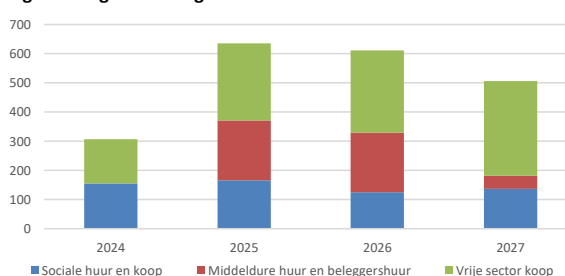
Prognose verloop kosten en opbrengsten

Prognose winstneming

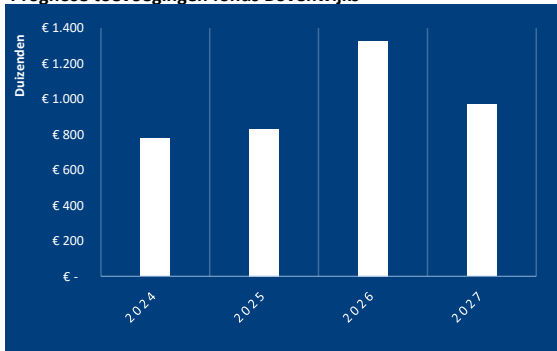
Prognose uitgifte woningbouw

x 1000	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	€ 2.600	€ 4.200	€ 3.200	€ 3.500	€ 8.500	€ 22.000

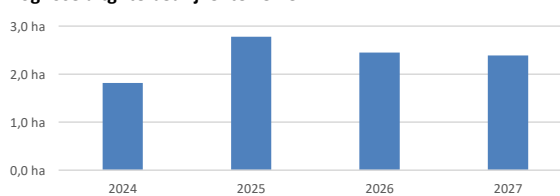
	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Sociale huur & sociale koop	155	166	125	136	728	1.311
Middeldure huur & beleggershuur	-	205	205	45	316	770
Vrije sector koop	152	265	282	325	807	1.830
Totaal	307	635	611	506	1.851	3.911

Prognose toevoegingen fonds Bovenwijken

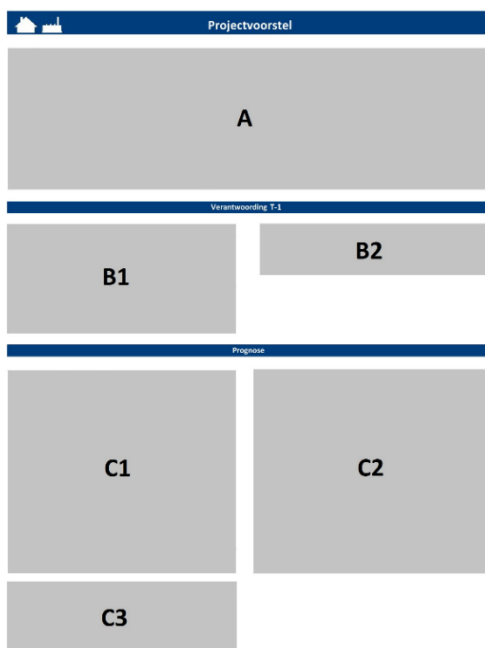
x 1000	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	€ 800	€ 800	€ 1.300	€ 1.000	€ 4.700	€ 8.600

Prognose uitgifte bedrijventerreinen

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	1,8 ha	2,8 ha	2,4 ha	2,4 ha	28,0 ha	37,4 ha

D. Resultaten afzonderlijke grondexploitaties

A. Projectbeschrijving

In de projectbeschrijving wordt ingegaan op de projectinhoud. Onder andere komen aan de orde een stukje achtergrond, de actuele stand van zaken, met welke partijen er wordt samen gewerkt en het te realiseren programma. In de linker bovenhoek wordt aangegeven over wat voor soort project het gaat:

Woningbouw

Bedrijventerrein

Rechts onderin is aangegeven wanneer het project na verwachting is afgerond (eindjaar).

B. Verantwoording 2023

In dit onderdeel wordt verantwoording afgelegd over het afgelopen jaar, door de werkelijk realisatie (uitgaven, inkomsten en programma) af te zetten tegen de eerdere prognoses. Indien er sprake is van significante afwijkingen wordt er een toelichting gegeven. De bedragen zijn weergegeven in duizenden euro's.

B.1. Hier worden per kostensoort de eerdere ramingen (vorige FPG) afgezet tegen de werkelijk uitgaven en inkomsten. Met "kleurenpijljes" wordt aangegeven in hoeverre er sprake is van een afwijking:

↓ afwijking is minder dan 10%

↑ afwijking is groter dan 10%

= er is geen afwijking of minder dan 10%

NVT er zijn geen ramingen of realisatiecijfers

B.2. In deze tabel wordt het gerealiseerde programma afgezet tegen datgene wat geprognosticeerd was.

C. Prognose 2024 e.v.

In dit onderdeel wordt rekening houdend met de feitelijke cijfers tot en met 31-12-2023, een prognose opgesteld voor de kosten en opbrengsten tot het einde van het project.

C.1. Prognose uitgifte kavels

Deze grafiek geeft inzicht in de geraamde gronduitgifte voor woningen en bedrijven. Voor de uitgifte van de woningbouw kavels is er een verdere uitsplitsing gemaakt naar de woningbouw categorieën.

C.2. Cashflow vanaf 2024

De toekomstige uitgaven en inkomsten zijn met een lijndiagram weergegeven. Tevens is rekening houdend met het saldo van inkomsten en uitgaven tot dit moment (boekwaarde) de toekomstige cashflow geduid.

C.3. Prognose uitgaven en inkomsten

In deze tabel is samenvattend weergegeven wat met de huidige boekwaarde en de verwachte opbrengsten en uitgaven het eindresultaat is na realisatie van het project. Om de resultaten van alle grondexploitaties onderling vergelijkbaar te maken is ook het saldo per 01-01-2024 bepaald (startwaarde).

Om de mutaties in de voortgang van het project te kunnen doorgronden, is ook het resultaat van vorig jaar vermeld.

Indien er sprake is van een tekort, zal hiervoor een verliesvoorziening worden getroffen of wordt de verliesvoorziening aangepast naar het nieuwe saldo.

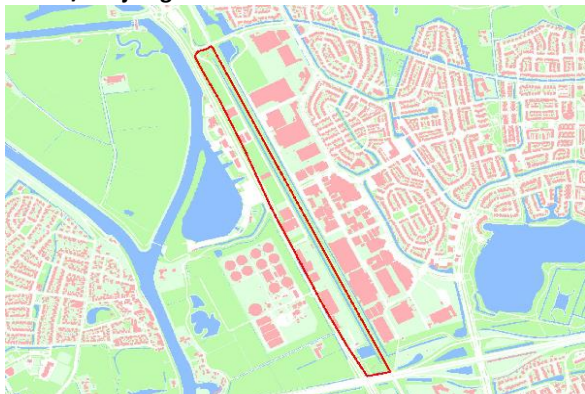
Bij projecten die naar verwachting met een positief resultaat sluiten, zal dit uiteindelijke resultaat naar de algemene reserve grondbedrijf vloeien. Op basis van de zogenaamde POC-methode, zal er in voorkomende situaties, tussentijds winst worden genomen

Nr.	Complex	
234	Empel Zuid en Rosmalense Plas	
261	Noordoosthoek	
263	Nuland Oost Pelgrimsche Hove	
264	Nuland Oost De Terp	
265	Vinkelse Slagen	
301	Kop van het Ertveld	
314	Paleiskwartier	
326	Boschveld	
333	Ertveld-zuid	
336	De Rietvelden	
358	Willemspoort	
359	Brabantbad	
361	Groote Wielen	
371	Maliskampsestraat 53	
450	De Brand	
452	De Brand 2e fase	
610	Chopinstraat 10	
611	Klokkenlaan 2	
613	Seringenstraat 2	
617	Jan Olieslagerstraat 3	
618	Gaasterland 10	
90	Treurenburg	

90 Treurenburg

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

In Treurenburg kunnen bedrijven gevestigd worden in de bouwnijverheid, groothandel, lichte industrie en dienstverlening in de milieucategorieën 1 tot en met 3, categorie 4 met vrijstelling.

Inmiddels zijn 9 kavels uitgegeven, waaronder een kavel van ruim 5 ha voor de afvalstoffendienst.

Eindjaar exploitatie: 2028

Verantwoording 2023

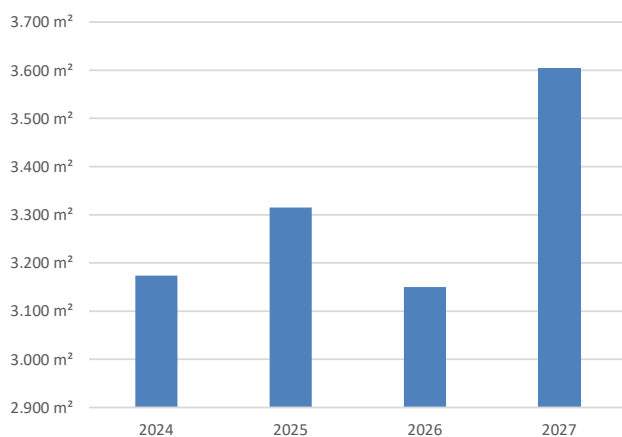
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 90	€ -	↓
Plankosten	€ 10	€ 10	=
Overige kosten	€ 40	€ 380	↑
Kosten	€ 150	€ 390	↑
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ 940	€ 660	↓
Overige opbrengsten	€ -	€ 10	↑
Opbrengsten	€ 940	€ 670	↓

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	6.296 m ²	3.122 m ²	↓
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

In 2023 is er 1 kavel verkocht. Er zijn nog 5 kavels beschikbaar (ongeveer 1,7 ha.). De afwijking van de overige kosten is het gevolg van de winstneming ten gunste van de algemene reserve van het grondbedrijf.

Prognose

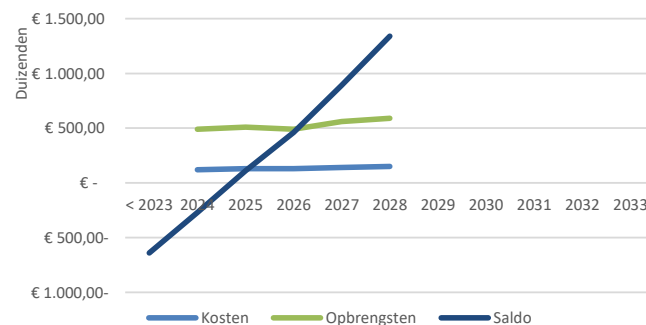
Prognose uitgifte bedrijventerrein

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	3.174 m ²	3.315 m ²	3.150 m ²	3.605 m ²	3.782 m ²	17.026 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 910	€ 640
Nog te realiseren kosten	€ 690	€ 670
Nog te realiseren opbrengsten	€ 3.060	€ 2.640
Saldo op eindwaarde	€ 1.460	€ 1.340
Saldo op startwaarde	€ 1.320	€ 1.210

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 15.830	€ 120	€ 130	€ 130	€ 140	€ 150
Opbrengsten	€ 15.200	€ 490	€ 510	€ 490	€ 560	€ 590
Saldo	€ 640	€ 270	€ 110	€ 460	€ 890	€ 1.340

Bij afronding van het project wordt een positief resultaat geraamd van circa € 1,34 miljoen.

234 Empel Zuid / Rosmalense Plas

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Op het bedrijventerrein Empel-Zuid en Rosmalense Plas kunnen bedrijven in de milieucategorie 1 tot en met 3.2 gevestigd worden. Het totale terrein omvat 18,0 ha uitgeefbaar gebied.

Op het bedrijventerrein Empel-Zuid zijn 30 tijdelijke woningen gerealiseerd.

Eindjaar exploitatie: 2032

Verantwoording 2023

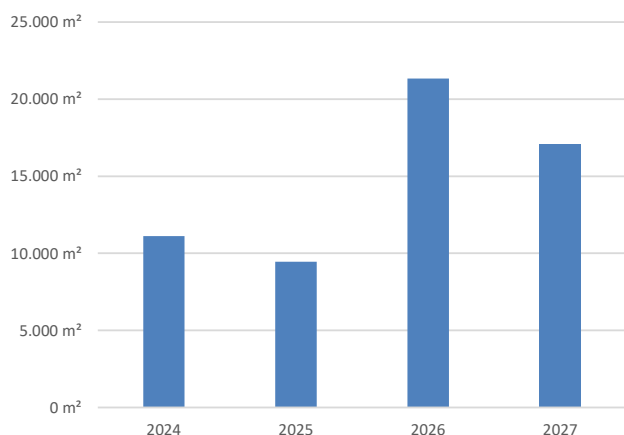
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 3.320	€ 600	↓
Plankosten	€ 180	€ 190	=
Overige kosten	€ 100	€ -	↓
Kosten	€ 3.590	€ 790	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ 3.140	€ 3.630	↑
Overige opbrengsten	€ -	€ 60	↑
Opbrengsten	€ 3.140	€ 3.690	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	15.183 m ²	16.926 m ²	↑
Overige opbrengsten	0 m ²	2.048 m ²	↑

De uitgifte van bedrijventerreinen is gebaseerd op een modelmatige uitgifte. In het verslagjaar is iets meer verkocht dan was geraamd. Gepland is dat in het jaar 2032 alles verkocht is.

Prognose

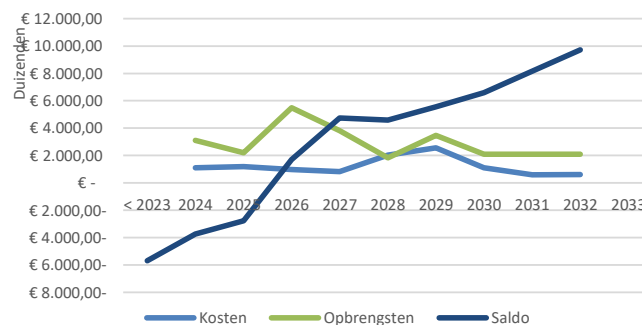
Prognose uitgifte bedrijventerrein

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	11.108 m ²	9.457 m ²	21.336 m ²	17.107 m ²	57.527 m ²	116.535 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 8.590	€ 5.690
Nog te realiseren kosten	€ 9.050	€ 10.760
Nog te realiseren opbrengsten	€ 29.670	€ 26.170
Saldo op eindwaarde	€ 12.220	€ 9.720
Saldo op startwaarde	€ 10.020	€ 8.130

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 19.980	€ 1.100	€ 1.180	€ 980	€ 820	€ 6.890
Opbrengsten	€ 14.290	€ 3.110	€ 2.190	€ 5.490	€ 3.820	€ 11.570
Saldo	€ 5.690	€ 3.730	€ 2.760	€ 1.710	€ 4.730	€ 9.720

Alle kavels in Empel Zuid zijn nagenoeg verkocht. De interesse in de overige kavels van de Rosmalense Plas/Empel Zuid is groot. Het verwachte resultaat is afgenomen als gevolg van aangescherpte wet- en regelgeving op het gebied van ecologie en klimaat. Als gevolg hiervan moeten er compenserende natuurmaatregelen worden getroffen voor het bos langs de snelweg.

261 Noordoosthoek

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

De laatste fase van ontwikkeling van De Groote Wielen betreft de Noordoosthoek: De Groote Wielen Noord. Dit plan zal de komende jaren gaan voorzien in een woningbouwontwikkeling, met in totaliteit een capaciteit van circa 2.600 woningen. In het bestemmingsplan wordt, met een voorwaardelijke verplichting voor de ontsluiting/capaciteit infrastructuur, uitgegaan van maximaal 3.000 woningen. De verdeling sluit aan bij de gemeentelijke Woonvisie, dat wil zeggen 30% sociaal, 20% betaalbaar, met het streven om dit onder voorwaarden op te rekken naar 40%. Het plangebied is in handen van de gemeente waarvoor bouwclaimovereenkomsten gesloten zijn met diverse ontwikkelaars.

Eindjaar exploitatie: 2035

Verantwoording 2023

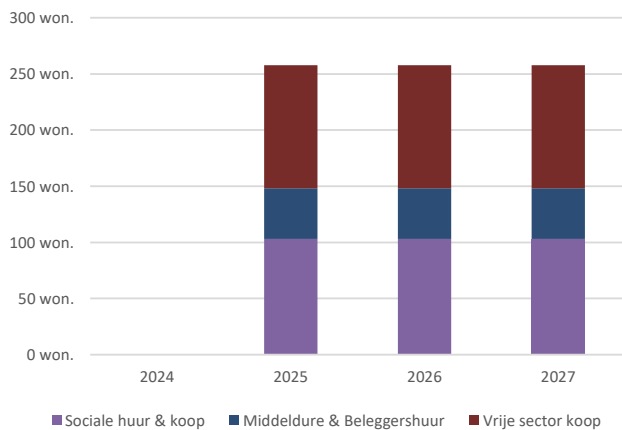
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 2.000	€ 940	↓
Plankosten	€ 2.410	€ 740	↓
Overige kosten	€ 360	€ 160	↓
Kosten	€ 4.770	€ 1.840	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ 30	€ 1.120	↑
Opbrengsten	€ 30	€ 1.120	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m2	0 m2	NVT
Overige opbrengsten	0 m2	0 m2	NVT

Op 31 januari 2023 is het bestemmingsplan met verbrede reikwijdte door de gemeenteraad vastgesteld. Naast het plaatsen van de eerste flexwoningen in 2023, worden de voorbereidende werkzaamheden gecontinueerd (planuitwerking en bestekvoorbereiding), om de start van de woningbouw in 2025 mogelijk te maken.

Prognose

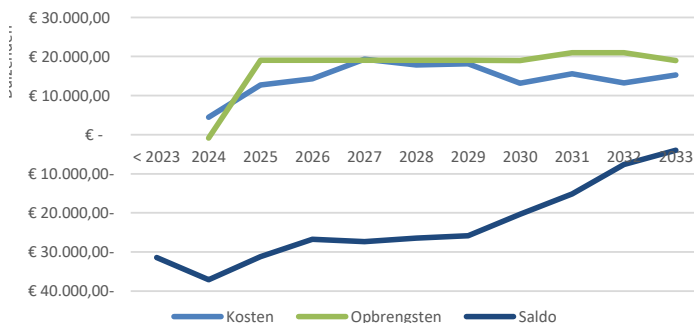
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	258	258	258	1804	2577

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 30.690	€ 31.420
Nog te realiseren kosten	€ 162.130	€ 161.860
Nog te realiseren opbrengsten	€ 195.010	€ 193.280
Saldo op eindwaarde	€ -	€ -
Saldo op startwaarde	€ -	€ -

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 47.960	€ 4.470	€ 12.700	€ 14.310	€ 19.320	€ 93.280
Opbrengsten	€ 16.540	€ 850	€ 19.040	€ 19.020	€ 19.020	€ 118.020
Saldo	€ 31.420	€ 37.090	€ 31.160	€ 26.780	€ 27.370	€ -

Voor De Groote Wielen Noord wordt uiteindelijk een sluitende grondexploitatie verwacht. In bovenstaande grafiek is het verloop van de omzet (kosten en opbrengsten) voor de eerste 10 jaar weergegeven.

263 Pelgrimsche Hoeve

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

In Nuland wordt in 5 fasen de uitbreidingswijk Pelgrimsche Hoeve gebouwd. In totaal worden hier nog circa 140 woningen gebouwd. In fase 1, 2 en 3 zijn de gronden voor het grootste deel verkocht. In 2021 is fase 4 en 5 uitgewerkt en in procedure gebracht. Uitgifte van de woningbouwkwakels zal in de komende jaren plaatsvinden.

Eindjaar exploitatie: 2027

Verantwoording 2023

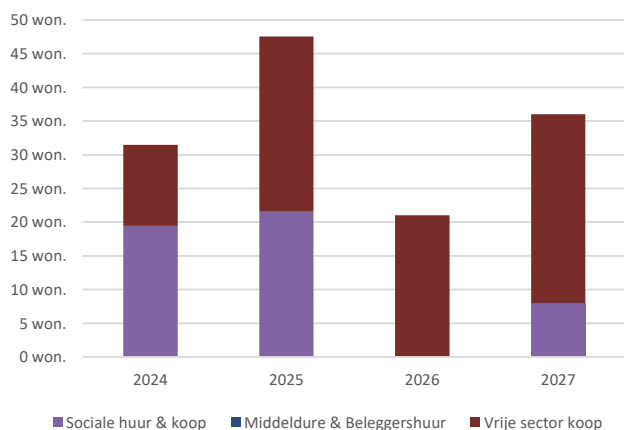
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 650	€ 480	↓
Plankosten	€ 180	€ 190	=
Overige kosten	€ 190	€ 90	↓
Kosten	€ 1.030	€ 760	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

In 2023 zijn de eerste kavels op de markt gezet en is het bouwrijp maken gestart. In december heeft de zitting van de beroepsprocedure bij de Raad van State plaatsgevonden.

Prognose

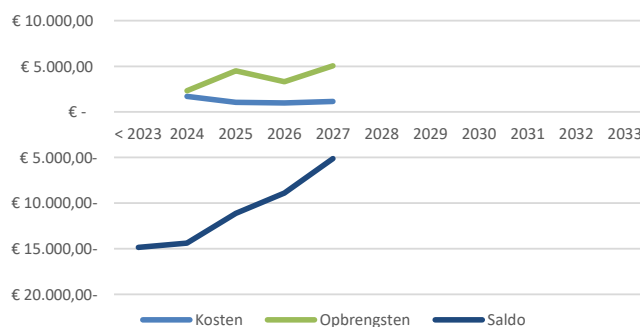
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	31	48	21	36	0	136

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 14.090	€ 14.850
Nog te realiseren kosten	€ 5.750	€ 5.430
Nog te realiseren opbrengsten	€ 14.200	€ 15.160
Saldo op eindwaarde	€ 5.980-	€ 5.120-
Saldo op startwaarde	€ 5.420-	€ 4.730-

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 21.500	€ 1.700	€ 1.050	€ 980	€ 1.160	
Opbrengsten	€ 6.650	€ 2.320	€ 4.490	€ 3.300	€ 5.050	
Saldo	€ 14.850-	€ 14.380-	€ 11.110-	€ 8.910-	€ 5.120-	

In 2024 word het bouwrijp maken afgerond en wordt de grond van een aantal kavels en de sociale huur woningen uitgegeven. Ook zal grond te koop worden gezet voor 2 CPO-groepen, waaronder 1 starters groep. Bij afronding van het project wordt een negatief resultaat geraamd van circa € 5,1 miljoen op eindwaarde. Hiervoor is reeds een voorziening getroffen ten laste van de algemene reserve grondbedrijf.

264 Terp

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

De Terp is een bedrijventerrein in Nuland.

Aan de rand van het plangebied resteert de mogelijkheid om enkele woonkavels te realiseren.

Eindjaar exploitatie: 2025

Verantwoording 2023

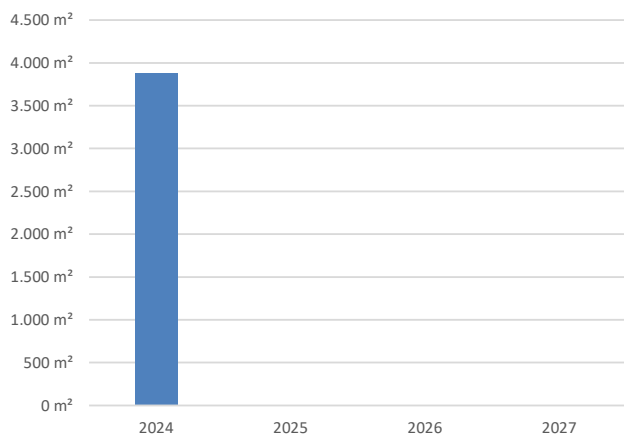
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 120	€ 60	↓
Plankosten	€ 50	€ 30	↓
Overige kosten	€ 10	€ 10	=
Kosten	€ 180	€ 100	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ 10	↑
Opbrengsten	€ -	€ 10	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

In 2023 heeft de contractvorming en sanering voor de laatste bedrijfskavel plaatsgevonden.

Prognose

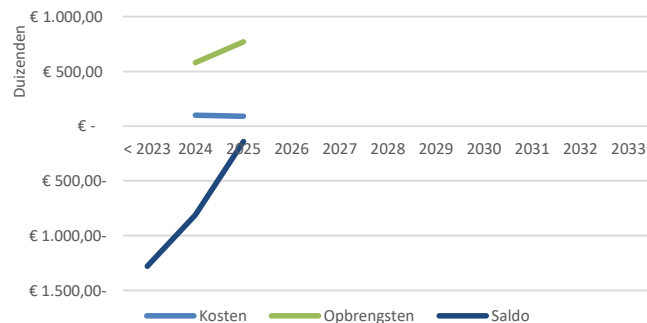
Prognose uitgifte bedrijventerrein

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	3.883 m ²	0 m ²	0 m ²	0 m ²	0 m ²	3.883 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 1.190	€ 1.280
Nog te realiseren kosten	€ 290	€ 210
Nog te realiseren opbrengsten	€ 1.350	€ 1.350
Saldo op eindwaarde	€ 140-	€ 140-
Saldo op startwaarde	€ 130-	€ 130-

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 18.790	€ 100	€ 90			
Opbrengsten	€ 17.510	€ 580	€ 770			
Saldo	€ 1.280-	€ 810-	€ 140-			

Het plan sluit met een klein tekort. Hiervoor is reeds een verliesvoorziening getroffen ten laste van de algemene reserve grondbedrijf.

265 Vinkelse Slagen

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

In de Vinkelse Slagen zijn de afgelopen jaren in fase 1 gronden uitgegeven voor woningbouw. In 2020 is het bestemmingsplan voor fase 2 vastgesteld. Hierin is ruimte voor ruim 60 woningen.

Eindjaar exploitatie: 2028

Verantwoording 2023

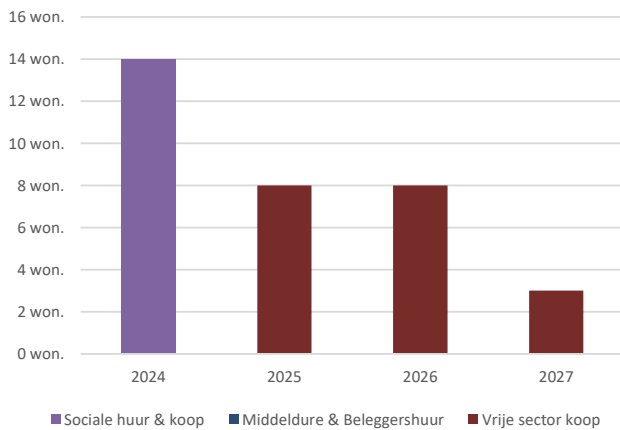
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 550	€ 170	↓
Plankosten	€ 120	€ 120	=
Overige kosten	€ 60	€ 340	↑
Kosten	€ 730	€ 640	↓
Woningbouw	€ 300	€ 1.020	↑
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ 130	↑
Opbrengsten	€ 300	€ 1.150	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	28	16	↓
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

In 2023 zijn de kavels voor de CPO-woningen uitgegeven. Deze waren in de grondexploitatie in 2024 gefaseerd. Dit verklaart het verschil bij de opbrengsten.

Prognose

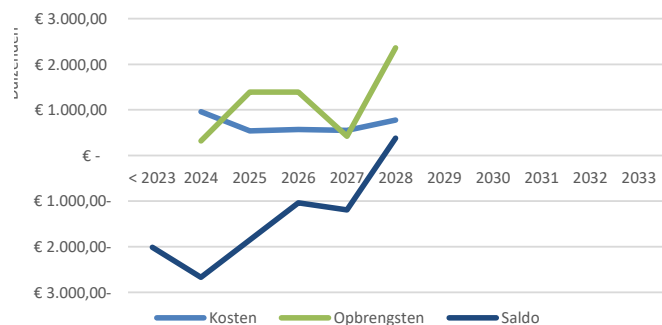
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	14	8	8	3	8	41

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 2.530	€ 2.010
Nog te realiseren kosten	€ 3.770	€ 3.490
Nog te realiseren opbrengsten	€ 6.570	€ 5.870
Saldo op eindwaarde	€ 190	€ 380
Saldo op startwaarde	€ 170	€ 340

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 12.550	€ 960	€ 540	€ 570	€ 550	€ 780
Opbrengsten	€ 10.540	€ 320	€ 1.390	€ 1.390	€ 420	€ 2.360
Saldo	€ 2.010	€ 2.670	€ 1.850	€ 1.040	€ 1.190	€ 380

In 2024 zullen naar verwachting de sociale huurwoningen en de volgende tranche vrije kavels worden uitgegeven. Fase 1 zal woonrijp gemaakt worden.

Het project zal naar verwachting in 2028 sluiten met een klein positief resultaat.

301 Kop van het Ertveld

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Kop van 't Ertveld is een bedrijventerrein gelegen aan de Ertveldplas waar bedrijvigheid in de milieucategorie 1 t/m 3 en eventueel met ontheffing milieucategorie 4 kan plaatsvinden.

Eindjaar exploitatie: 2027

Verantwoording 2023

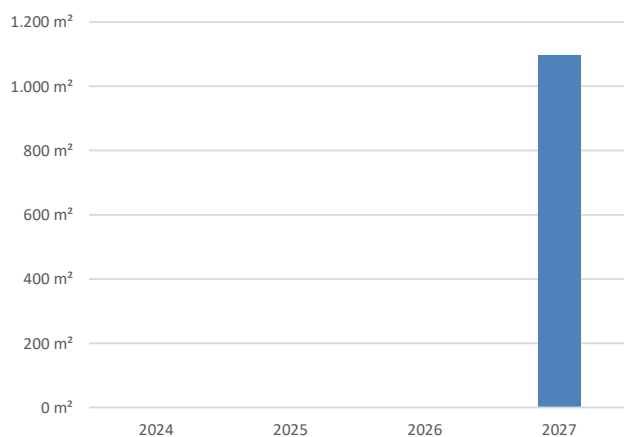
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 360	€ -	↓
Plankosten	€ 50	€ 10	↓
Overige kosten	€ 10	€ 110	↑
Kosten	€ 420	€ 120	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	54 m ²	↑
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

Er is nog één kavel van ongeveer 1.100 m² te koop. Na verkoop van dit kavel kan het project worden afgesloten.

Prognose

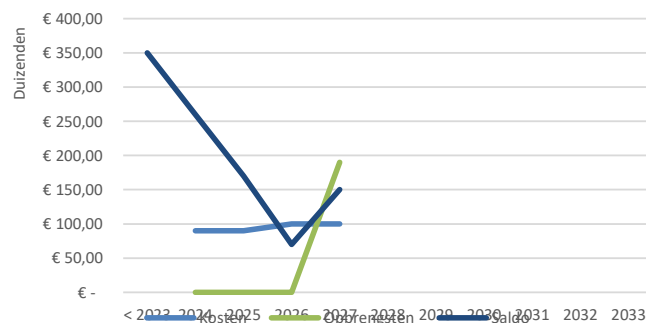
Prognose uitgifte bedrijventerrein

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0 m ²	0 m ²	0 m ²	1.096 m ²	0 m ²	1.096 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 470-	€ 350-
Nog te realiseren kosten	€ 500	€ 380
Nog te realiseren opbrengsten	€ 190	€ 190
Saldo op eindwaarde	€ 160	€ 150
Saldo op startwaarde	€ 150	€ 140

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 2.640	€ 90	€ 90	€ 100	€ 100	
Opbrengsten	€ 2.980	€ -	€ -	€ -	€ 190	
Saldo	€ 350	€ 260	€ 170	€ 70	€ 150	

Bij afronding van het project wordt een positief resultaat verwacht van ongeveer € 0,15 mln.

314 Paleiskwartier

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

De gemeente verkoopt haar gronden aan de B.V. Paleiskwartier (PPS waar de gemeente onderdeel vanuit maakt). De B.V. Paleiskwartier is verantwoordelijk voor de uitvoering van het project. De laatste bouwvlekken worden nu gerealiseerd.

Het in de diepere lagen gelegen verontreinigd grondwater wordt in meerdere jaren gesaneerd.

Eindjaar exploitatie: 2025

Verantwoording 2023

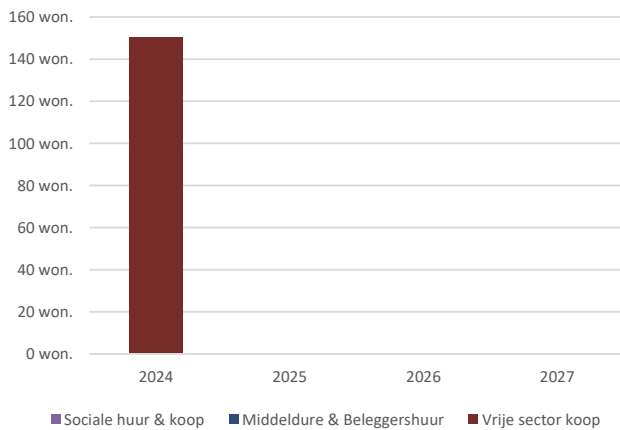
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 530	€ 120	↓
Plankosten	€ 160	€ 200	↑
Overige kosten	€ -	€ 3.060	↑
Kosten	€ 700	€ 3.390	↑
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ 200	€ 3.080	↑
Opbrengsten	€ 200	€ 3.080	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

De BV Paleiskwartier heeft in 2023 € 3 mio dividend uitgekeerd aan de gemeente. Deze komt ten gunste van de algemene reserve van het grondbedrijf. Dit is de verklaring voor het verschil tussen de raming en de realisatie in 2023.

Prognose

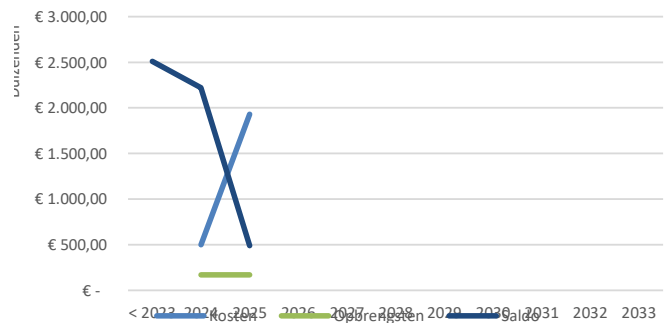
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	0	0	0	0	0

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 2.820	€ 2.510
Nog te realiseren kosten	€ 2.640	€ 2.370
Nog te realiseren opbrengsten	€ 390	€ 350
Saldo op eindwaarde	€ 610	€ 490
Saldo op startwaarde	€ 570	€ 470

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 47.370	€ 500	€ 1.930			
Opbrengsten	€ 49.880	€ 170	€ 170			
Saldo	€ 2.510	€ 2.220	€ 490			

De verwachting is dat het project Paleiskwartier eind 2025 afgerond kan worden. Hiermee zal ook de BV Paleiskwartier worden geliquideerd.

326 Boschveld

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

De uitgifte van de woningbouwkavels is in 2020 afgerond. De komende jaren wordt het openbaar gebied heringericht.

Eindjaar exploitatie: 2026

Verantwoording 2023

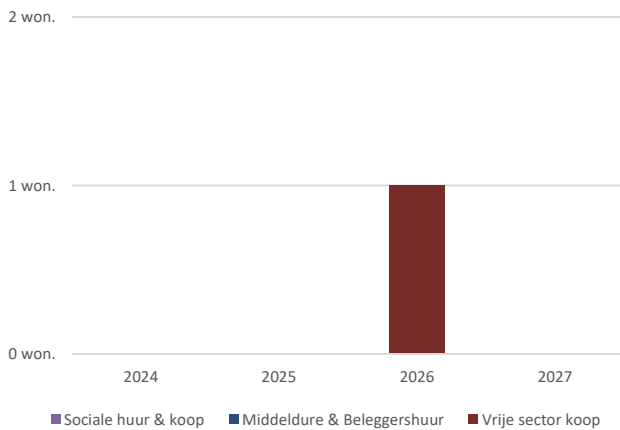
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 570	€ 40	↓
Plankosten	€ 80	€ 80	=
Overige kosten	€ 30	€ 20	↓
Kosten	€ 680	€ 140	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

De kosten vallen lager uit omdat het bouw- en woonrijp maken van het plangebied minder snel verloopt dan ingeschat. Werkzaamheden vinden de komende jaren plaats.

Prognose

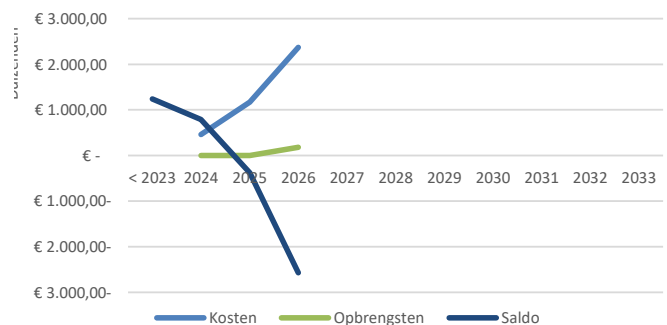
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	0	1	0	0	1

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 1.370-	€ 1.240-
Nog te realiseren kosten	€ 4.170	€ 3.980
Nog te realiseren opbrengsten	€ 180	€ 180
Saldo op eindwaarde	€ 2.630-	€ 2.570-
Saldo op startwaarde	€ 2.430-	€ 2.420-

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 31.660	€ 460	€ 1.170	€ 2.370		
Opbrengsten	€ 32.900	€ -	€ -	€ 180		
Saldo	€ 1.240	€ 790	€ 380-	€ 2.570-		

De komende jaren zal met name het openbaar gebied heringericht worden. Bij afronding van het project wordt een negatief resultaat verwacht van circa € 2,6 miljoen. Hiervoor is reeds een voorziening getroffen ten laste van de algemene reserve van het grondbedrijf.

333 Ertveld Zuid

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Ertveld-Zuid is een bedrijventerrein waar bedrijvigheid in de milieucategorie 1 t/m 3 kan plaatsvinden.

Eindjaar exploitatie: 2033

Verantwoording 2023

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ -	€ -	NVT
Plankosten	€ -	€ -	NVT
Overige kosten	€ -	€ -	NVT
Kosten	€ -	€ -	NVT
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

Prognose

Prognose uitgifte bedrijventerrein

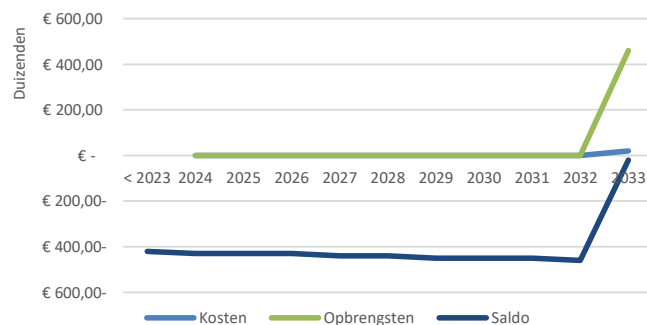
1 m²

0 m²

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0 m ²	0 m ²	0 m ²	0 m ²	11.469 m ²	11.469 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 420	€ 420
Nog te realiseren kosten	€ 30	€ 60
Nog te realiseren opbrengsten	€ 460	€ 460
Saldo op eindwaarde	€ 20-	€ 20-
Saldo op startwaarde	€ 10-	€ 20-

Verloop grondexploitatie

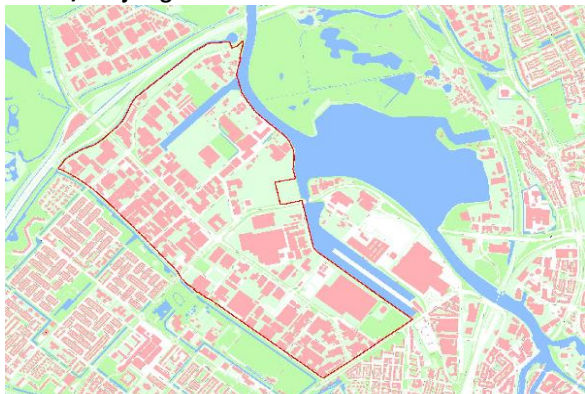
x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 2.100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20
Opbrengsten	€ 1.680	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 460
Saldo	€ 420-	€ 430-	€ 430-	€ 430-	€ 440-	€ 20-

De uitgifte van bedrijventerreinen is gebaseerd op een modelmatige benadering. Het bedrijventerrein Ertveld Zuid is naar verwachting niet benodigd voor 2033 ("in ruste").

336 De Rietvelden

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Het project De Rietvelden betreft een bedrijventerreinlocatie dat grotendeels is afgerond. De belangrijkste locatie die nog moet worden uitgegeven betreft de Brouwketellocatie.

Eindjaar exploitatie: 2033

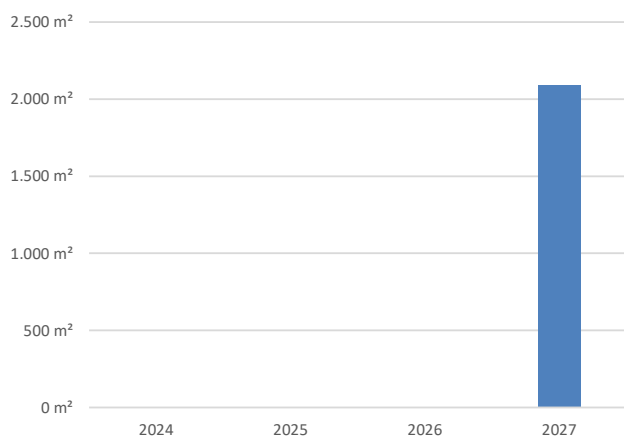
Verantwoording 2023

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 370	€ -	↓
Plankosten	€ 10	€ 110	↑
Overige kosten	€ -	€ 80	↑
Kosten	€ 380	€ 190	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ 120	↑
Overige opbrengsten	€ 100	€ 270	↑
Opbrengsten	€ 100	€ 390	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

Prognose

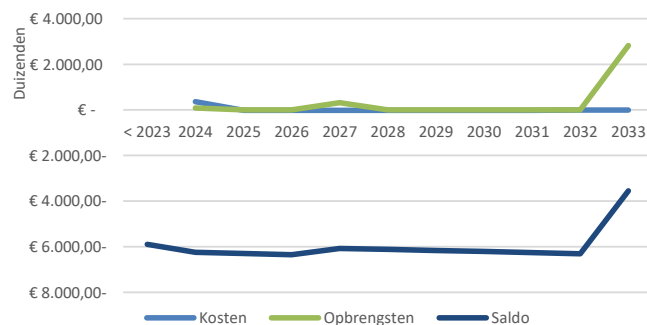
Prognose uitgifte bedrijventerrein

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0 m ²	0 m ²	0 m ²	2.093 m ²	18.778 m ²	20.871 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 6.090	€ 5.890
Nog te realiseren kosten	€ 460	€ 870
Nog te realiseren opbrengsten	€ 3.230	€ 3.210
Saldo op eindwaarde	€ 3.670	€ 3.550
Saldo op startwaarde	€ 3.010	€ 2.920

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 51.340	€ 360	€ 20	€ 20	€ 20	€ 100
Opbrengsten	€ 45.450	€ 80	€ -	€ -	€ 310	€ 2.820
Saldo	€ 5.890	€ 6.240	€ 6.300	€ 6.350	€ 6.080	€ 3.550

In de komende jaren is de uitgifte van een kavel van ongeveer 2.000 m² gepland. Daarna resteert nog de uitgifte van de Brouwketel. Bij afronding van het project wordt een negatief resultaat verwacht van circa € 3,6 miljoen. Hiervoor is reeds een voorziening getroffen ten laste van de algemene reserve grondbedrijf.

358 Willemspoort

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Heijmans Vastgoedontwikkeling, woningcorporatie Brabant Wonen en de gemeente 's-Hertogenbosch werken samen in de CV/BV Willemspoort. De gemeentelijke grondexploitatie omvat de kosten van het bouwrijpmaken en de verkoop van de grond aan de CV/BV Willemspoort. In het noordelijk deel van Willemspoort zijn in totaal 322 woningen gerealiseerd. Voor het zuidelijk deel wordt de ruimtelijke procedure gevoerd. In dit deel wordt uitgegaan van de realisatie van circa 500 woningen en voorzieningen (zorg en commerciële voorzieningen).

Eindjaar exploitatie: 2027

Verantwoording 2023

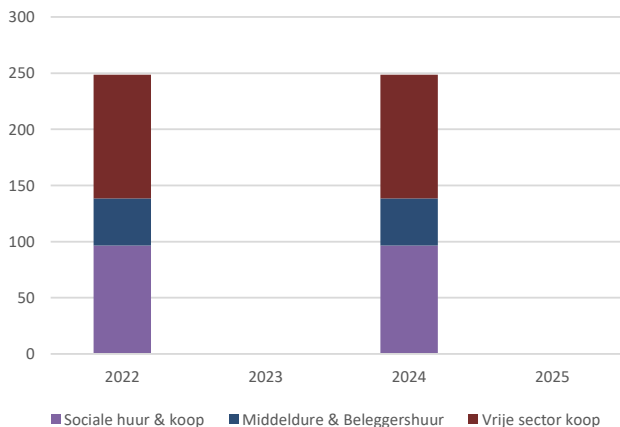
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 200	€ 190	=
Plankosten	€ 120	€ 220	↑
Overige kosten	€ 560	€ 280	↓
Kosten	€ 890	€ 680	↓
Woningbouw	€ 4.770	€ 1.380	↓
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ 140	↑
Opbrengsten	€ 4.770	€ 1.520	↓

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

Als gevolg van de stikstofproblematiek loopt de levering van de gronden vertraging op (zie opbrengsten). In 2023 is alleen de grond voor de bouw van de sociale woningen aan BrabantWonen geleverd. Om deze reden wijkt de raming af van de realisatie.

Prognose

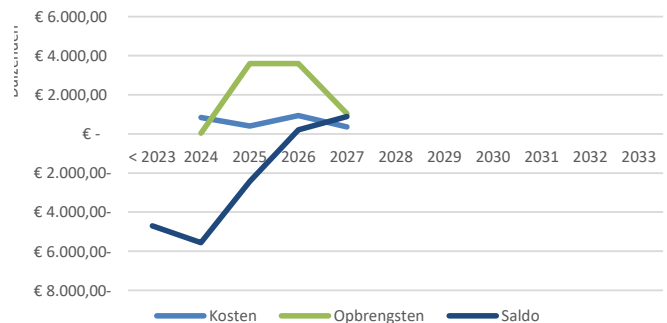
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	160	0	160	0	0	319

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 5.540	€ 4.700
Nog te realiseren kosten	€ 2.890	€ 2.700
Nog te realiseren opbrengsten	€ 10.630	€ 8.290
Saldo op eindwaarde	€ 1.140	€ 890
Saldo op startwaarde	€ 1.050	€ 820

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 33.870	€ 850	€ 400	€ 940	€ 360	
Opbrengsten	€ 29.180	€ 40	€ 3.600	€ 3.600	€ 1.040	
Saldo	€ 4.700	€ 5.560	€ 2.420	€ 210	€ 890	

De stikstofproblematiek moet opgelost worden om te kunnen starten met de bouw van de 1e fase. In de grondexploitatie gaan we nu uit van de start van de bouw in 2025. Per saldo wordt er nog een positief resultaat verwacht van circa € 0,9 miljoen die ten gunste komt van de algemene reserve van het grondbedrijf.

359 Brabantbad

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Het project omvat de realisatie van drie ronde woontorens met een stedelijke en hoogwaardige woonkwaliteit inclusief een hoge duurzaamheidsambitie. In het plan zijn in totaal 177 appartementen voorzien in diverse prijssegmenten.

Eindjaar exploitatie: 2028

Verantwoording 2023

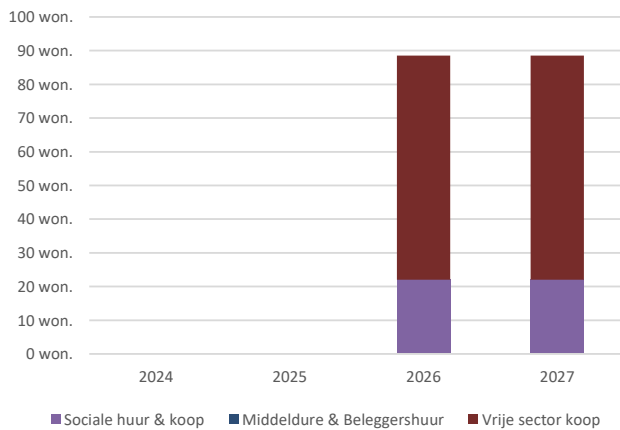
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ -	€ -	NVT
Plankosten	€ 160	€ 120	↓
Overige kosten	€ -	€ 40	↑
Kosten	€ 160	€ 160	=
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ 20	↑
Opbrengsten	€ -	€ 20	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

Begin 2024 is het ontwerp bestemmingsplan vastgesteld door de raad. De bouw kan pas van start op het moment dat het bestemmingsplan onherroepelijk is. Dit is afhankelijk van eventuele bezwaarmakers.

Prognose

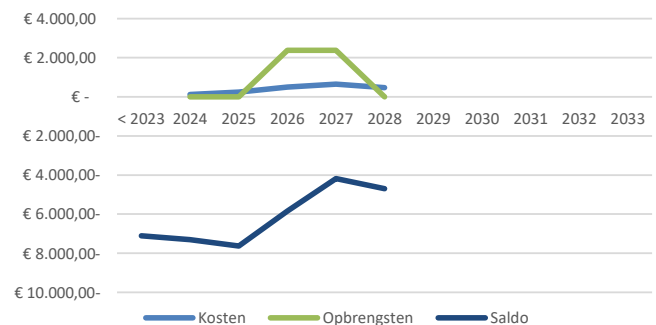
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	0	89	89	0	177

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 6.960	€ 7.110
Nog te realiseren kosten	€ 2.110	€ 2.330
Nog te realiseren opbrengsten	€ 4.750	€ 4.750
Saldo op eindwaarde	€ 4.470-	€ 4.690-
Saldo op startwaarde	€ 4.050-	€ 4.250-

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 7.220	€ 120	€ 240	€ 500	€ 650	€ 470
Opbrengsten	€ 110	€ -	€ -	€ 2.380	€ 2.380	€ -
Saldo	€ 7.110-	€ 7.310-	€ 7.630-	€ 5.840-	€ 4.180-	€ 4.690-

Het plan is minimaal met een jaar vertraagd. Het bouw- en woonrijpmaken staat gepland voor de jaren 2025 t/m 2028. De uitgifte van de grond vindt plaats op het moment dat de omgevingsvergunning onherroepelijk is en de bouw kan starten. Voor het verwachte negatieve resultaat van de grondexploitatie is reeds een verliesvoorziening getroffen ten laste van de algemene reserve van het grondbedrijf.

361 De Groote Wielen

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Het projectgebied betreft de eerste fase van een vinex-locatie bestemd voor circa 4.500 woningen, scholen, een winkelcentrum, sport- en recreatiezone en een bedrijventerrein. De zuidkant van De Groote Wielen Plas is voor het grootste gedeelte gereed.

De noordkant van de Plas is nog in ontwikkeling. In de wijk De Lanen worden voornamelijk grondgebonden woningen gerealiseerd. In het Centrum worden naast de woningen (appartementen en grondgebonden woningen) een winkelcentrum en een school gerealiseerd.

Eindjaar exploitatie: 2027

Verantwoording 2023

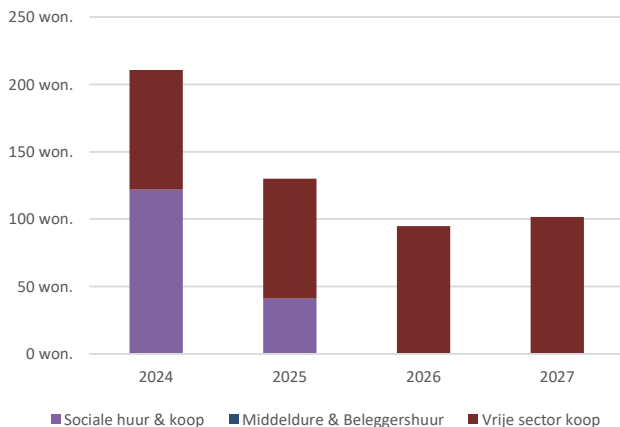
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 6.580	€ 6.780	=
Plankosten	€ 1.100	€ 700	↓
Overige kosten	€ 80	€ 2.670	↑
Kosten	€ 7.770	€ 10.160	↑
Woningbouw	€ 9.420	€ 14.570	↑
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ 320	€ 450	↓
Opbrengsten	€ 9.100	€ 14.110	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	168	211	↑
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

In 2023 is de grond voor woningen in De Lanen, Tuinenrijk en voor sociale huurwoningen het laatste klooster uitgegeven. Daarnaast is op verscheidene plekken bouw- en woonrijp gemaakt, waaronder het winkelcentrum.

Prognose

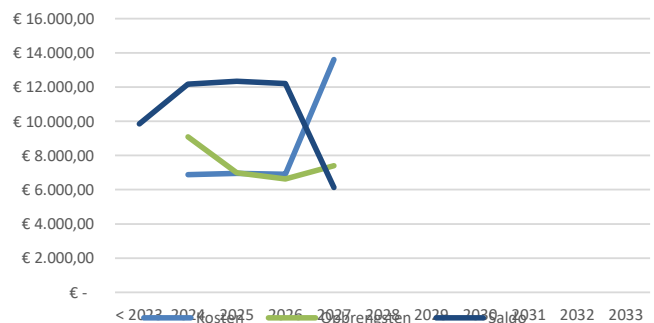
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	211	130	95	102	0	537

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 5.890	€ 9.850
Nog te realiseren kosten	€ 39.170	€ 33.840
Nog te realiseren opbrengsten	€ 42.230	€ 30.120
Saldo op eindwaarde	€ 9.220	€ 6.130
Saldo op startwaarde	€ 8.350	€ 5.660

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 298.890	€ 6.880	€ 6.950	€ 6.910	€ 13.610	
Opbrengsten	€ 308.740	€ 9.090	€ 6.990	€ 6.630	€ 7.400	
Saldo	€ 9.850	€ 12.170	€ 12.340	€ 12.200	€ 6.130	

In 2024 zal naar verwachting de volgende fase van Tuinenrijk en de eerste blokken in de Vesting uitgegeven worden.

371 Maliskampsestraat 53

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Aan de Maliskampsestraat 53 ligt een voormalig agrarisch bedrijfsperceel, wat in de jaren '90 door de gemeente is opgekocht.

Op het 'boerenerv' komen 4 woningbouwkavels.

Rondom deze kavels wordt een natuurlijk landschap aangelegd, met daarin wandelpaden, een poel en "slagen". Daarnaast zal op twee andere plaatsen in de omgeving natuur aangelegd worden.

Eindjaar exploitatie: 2026

Verantwoording 2023

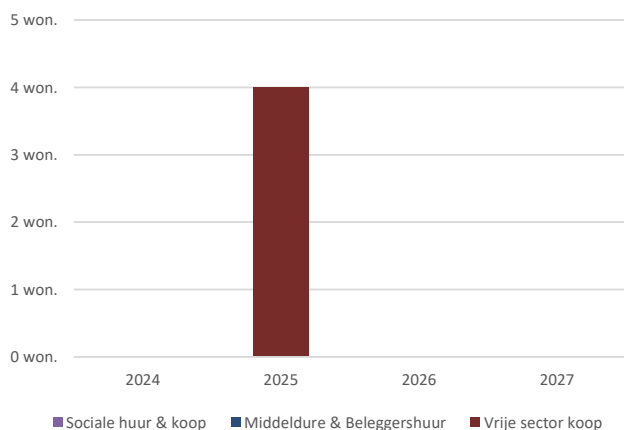
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 30	€ -	↓
Plankosten	€ 60	€ 50	↓
Overige kosten	€ 200	€ -	↓
Kosten	€ 290	€ 50	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

In 2023 is het bestemmingsplan vastgesteld. Echter is er beroep op het plan ingesteld bij de Raad van State

Prognose

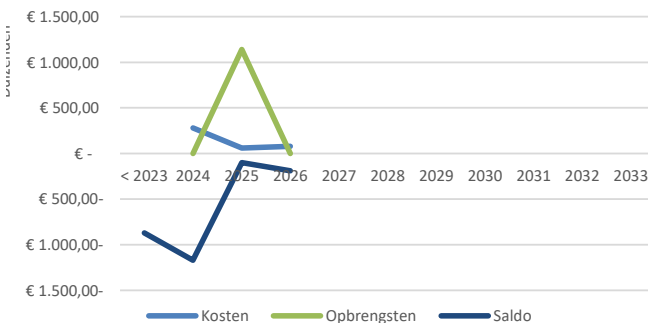
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	4	0	0	0	4

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 820	€ 870
Nog te realiseren kosten	€ 440	€ 460
Nog te realiseren opbrengsten	€ 1.140	€ 1.140
Saldo op eindwaarde	€ 130-	€ 190-
Saldo op startwaarde	€ 120-	€ 180-

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 2.890	€ 280	€ 60	€ 80		
Opbrengsten	€ 2.020	€ -	€ 1.140	€ -		
Saldo	€ 870-	€ 1.170-	€ 100-	€ 190-		

Zolang het beroep bij de Raad van State loopt kan de uitgifte van de kavels niet plaatsvinden. Ook de inrichting van de natuurontwikkeling kan hierdoor nog niet worden gerealiseerd.

Het plan sluit op met een negatief resultaat. Hiervoor is een verliesvoorziening getroffen.

450 De Brand

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Het project De Brand betreft een bedrijvenlocatie dat grotendeels is gerealiseerd. Alleen de twee entreekavels zijn nog te koop. Na verkoop kan het project worden afgerond.

Eindjaar exploitatie: 2028

Verantwoording 2023

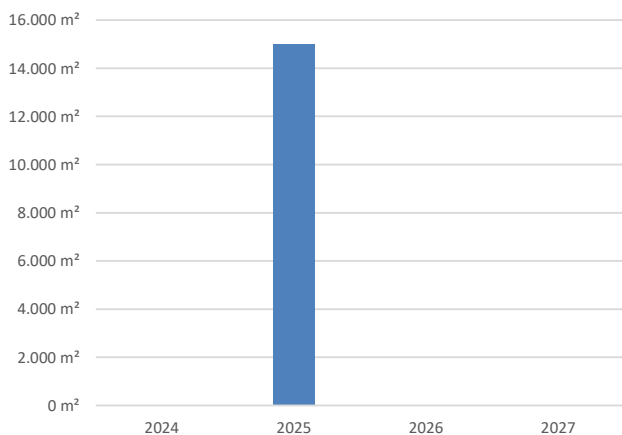
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 70	€ 60	=
Plankosten	€ 10	€ 10	=
Overige kosten	€ -	€ 200	↑
Kosten	€ 80	€ 280	↑
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ 20	↑
Opbrengsten	€ -	€ 20	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

Onder "overige kosten" is een winstneming ten gunste van de algemene reserve van het grondbedrijf geboekt. Dit is de belangrijkste verklaring voor het voor het verschil tussen de raming en de realisatie in 2023.

Prognose

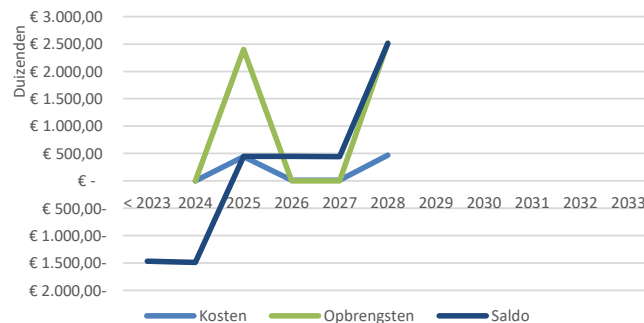
Prognose uitgifte bedrijventerrein

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0 m ²	15.019 m ²	0 m ²	0 m ²	15.769 m ²	30.788 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 1.210	€ 1.470
Nog te realiseren kosten	€ 960	€ 950
Nog te realiseren opbrengsten	€ 4.480	€ 4.930
Saldo op eindwaarde	€ 2.300	€ 2.510
Saldo op startwaarde	€ 2.130	€ 2.270

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 46.490	€ -	€ 440	€ 10	€ 10	€ 470
Opbrengsten	€ 45.020	€ -	€ 2.400	€ -	€ -	€ 2.520
Saldo	€ 1.470	€ 1.490	€ 450	€ 450	€ 440	€ 2.510

Bij afronding van het project wordt een positief resultaat verwacht van ongeveer € 2,5 miljoen.

452 De Brand 2

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Nabij het bedrijventerrein De Brand is het plan om nog een strook bedrijvigheid te realiseren (bedrijventerrein De Brand II). Het beoogde uitgeefbaar terrein is ongeveer 8,6 ha. aan het Máximakanaal.

Eindjaar exploitatie: 2033

Verantwoording 2023

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ -	€ -	NVT
Plankosten	€ 40	€ 40	=
Overige kosten	€ -	€ 10	↑
Kosten	€ 40	€ 60	↑
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

De voorbereidingen van het bouw en woonrijpmaken worden doorgeschoven naar de komende jaren. Op deze locatie is watergebonden bedrijvigheid voorzien.

Prognose

Prognose uitgifte bedrijventerrein

1 m²

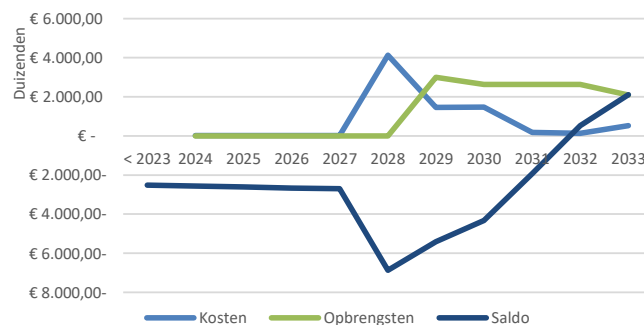
0 m²

2024 2025 2026 2027

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0 m ²	0 m ²	0 m ²	0 m ²	86.523 m ²	86.523 m ²

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 2.460	€ 2.510
Nog te realiseren kosten	€ 7.940	€ 8.350
Nog te realiseren opbrengsten	€ 12.980	€ 12.980
Saldo op eindwaarde	€ 2.390	€ 2.110
Saldo op startwaarde	€ 1.960	€ 1.730

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 2.510	€ 20	€ 20	€ 20	€ 20	€ 7.920
Opbrengsten	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 12.990
Saldo	€ 2.510	€ 2.560	€ 2.610	€ 2.660	€ 2.700	€ 2.110

Bij afronding van het project wordt een positief resultaat verwacht van ruim € 2 miljoen.

610 Chopinstraat 10

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Uitgangspunt voor de grondexploitatie was dat de voormalige schoollocatie Chopinstraat 10 zou worden herontwikkeld. Er heeft echter een heroverweging plaatsgevonden. Derhalve is het perceel en opstallen geactiveerd binnen de materiele vaste activa (MVA) en wordt de grondexploitatie per einde 2023 afgesloten.

Eindjaar exploitatie: 2023

Verantwoording 2023

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 40	€ -	↓
Plankosten	€ 10	€ -	↓
Overige kosten	€ 180	€ 160-	↓
Kosten	€ 230	€ 160-	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ 140	↑
Opbrengsten	€ -	€ 140	↑

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m2	0 m2	NVT
Overige opbrengsten	0 m2	0 m2	NVT

Gerealiseerde kosten (voornamelijk plankosten) worden afgeboekt en het project kan worden afgesloten per einde 2023.

Prognose

Prognose uitgifte woningbouw

1 won. _____

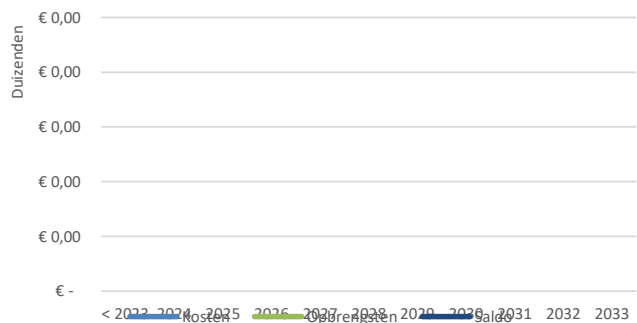
0 won. _____

■ Sociale huur & koop ■ Middeldure & Beleggershuur ■ Vrije sector koop

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	0	0	0	0	0

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 300	€ -
Nog te realiseren kosten	€ 370	€ -
Nog te realiseren opbrengsten	€ 550	€ -
Saldo op eindwaarde	€ 130-	€ -
Saldo op startwaarde	€ 120-	€ -

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 210					
Opbrengsten	€ 210					
Saldo	€ -					

De grondexploitatie wordt per einde 2023 afgesloten. De gerealiseerde kosten (buiten de waarde van het activa) worden als verlies genomen ten laste van de algemene reserve van het grondbedrijf.

611 Klokkenlaan

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Klokkenlaan 2 is de locatie van de voormalige Gabriëlschool. Zayaz heeft daar de ontwikkeling van 4 appartementencomplexen ter hand genomen.

In het meest noordelijke bouwblok heeft St. Philadelphia een zorgcomplex opgestart. Het project wordt aan het einde van het boekjaar 2023 afgesloten.

Eindjaar exploitatie: 2023

Verantwoording 2023

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 710	€ 640	↓
Plankosten	€ 30	€ 30	=
Overige kosten	€ 110	€ 80	↓
Kosten	€ 850	€ 750	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

De locatie is voor een groot gedeelte woonrijp. Er is per einde 2023 nog een stelpost opgenomen voor de facturen die naar verwachting in boekjaar 2024 nog zullen landen. Hierdoor is het project per einde 2023 afgesloten.

Prognose

Prognose uitgifte woningbouw

1 won. _____

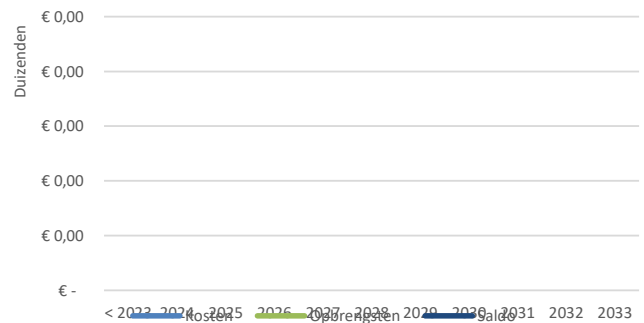
0 won. _____

■ Sociale huur & koop ■ Middeldure & Beleggershuur ■ Vrije sector koop

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	0	0	0	0	0

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 750-	€ -
Nog te realiseren kosten	€ 850	€ -
Nog te realiseren opbrengsten	€ -	€ -
Saldo op eindwaarde	€ 100-	€ -
Saldo op startwaarde	€ 90-	€ -

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 2.770					
Opbrengsten	€ 2.770					
Saldo	€ -					

Het project is per einde van het jaar 2023 afgesloten.

613 Seringenstraat 2

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Seringenstraat 2 betreft een voormalige schoollocatie, welke niet meer als zodanig in gebruik is. De school is verplaatst naar basisschool 't Ven. Deze kavel is herontwikkeld tot een woonzorgcomplex. Hiervoor is overeenstemming bereikt met St. JOOST. Per einde 2023 is het project afgerond.

Eindjaar exploitatie: 2023

Verantwoording 2023

x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 120	€ 120	=
Plankosten	€ 30	€ 10	↓
Overige kosten	€ 80	€ 90	↑
Kosten	€ 220	€ 220	=
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

De gronden zijn verkocht aan St. JOOST nadat het bouwrijp is gemaakt. St. Joost heeft het gebied in ontwikkeling genomen.

Prognose

Prognose uitgifte woningbouw

1 won. _____

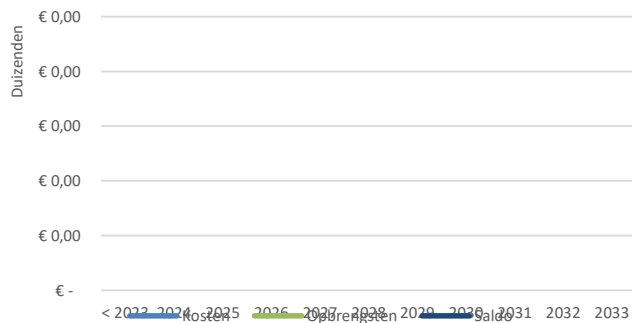
0 won. _____

■ Sociale huur & koop ■ Middeldure & Beleggershuur ■ Vrije sector koop

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	0	0	0	0	0

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 220	€ -
Nog te realiseren kosten	€ 220	€ -
Nog te realiseren opbrengsten	€ -	€ -
Saldo op eindwaarde	€ -	€ -
Saldo op startwaarde	€ -	€ -

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 830					
Opbrengsten	€ 830					
Saldo	€ -					

Er is nog een stelpost opgenomen voor de facturen die nog in 2024 verantwoord zullen worden. Hierdoor kan het project per einde 2023 worden afgesloten.

617 Jan Olieslagerstraat

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Het project Jan Olieslagerssstraat ligt in stadsdeel De Kruiskamp

Het project wordt op de markt gebracht in vier verschillende delen, allen in de vorm van CPO (collectief particulier opdrachtgeverschap).

Eindjaar exploitatie: 2029

Verantwoording 2023

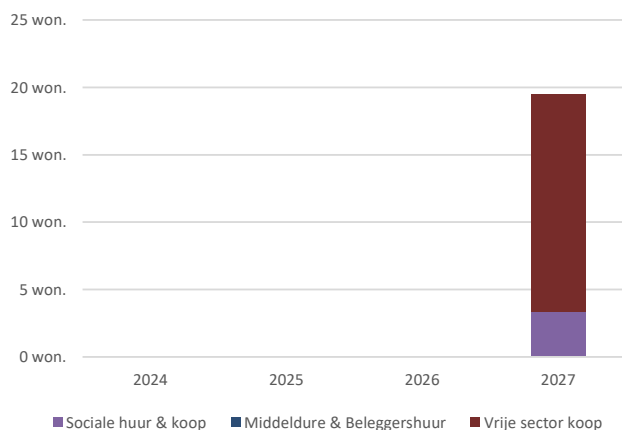
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ -	€ -	NVT
Plankosten	€ 40	€ 10	↓
Overige kosten	€ -	€ -	NVT
Kosten	€ 40	€ 10	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m2	0 m2	NVT
Overige opbrengsten	0 m2	0 m2	NVT

In 2023 hebben geen ontwikkelingen in dit project plaatsgevonden.

Prognose

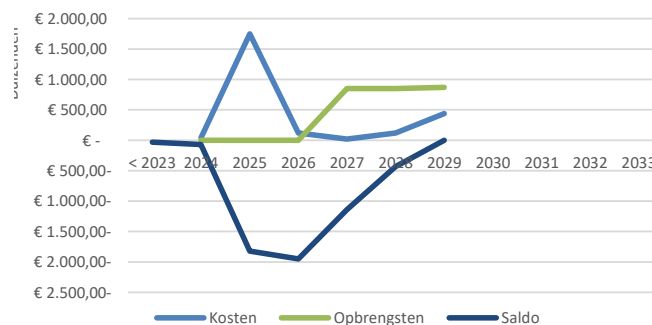
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	0	0	0	19	40	59

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 20	€ 30
Nog te realiseren kosten	€ 2.520	€ 2.540
Nog te realiseren opbrengsten	€ 2.570	€ 2.570
Saldo op eindwaarde	€ -	€ -
Saldo op startwaarde	€ -	€ -

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 30	€ 40	€ 1.750	€ 120	€ 20	€ 560
Opbrengsten	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 850	€ 1.720
Saldo	€ 30	€ 70	€ 1.820	€ 1.950	€ 1.140	€ -

Naar verwachting zal in 2024 het project verder opgepakt gaan worden. De woonvlekken in Jan Olieslagerssstraat komen dan waarschijnlijk in 2025 op de markt. Er wordt een sluitende grondexploitatie voorzien.

618 Gaasterland

Kaart / Projectgrenzen

Projectbeschrijving

Het project Gaasterland ligt in stadsdeel Maaspoort. Het betreft een voormalig kinderdagverblijf, dat zijn functie heeft verloren.

Het project wordt als CPO-project ontwikkeld, wat inhoudt dat er een groep initiatiefnemers zelf aan de slag gaat om hun eigen "droomhuis" te ontwikkelen en te bouwen.

Eindjaar exploitatie: 2026

Verantwoording 2023

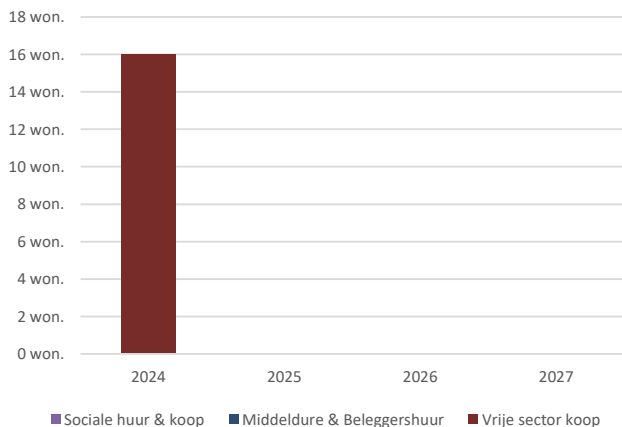
x 1000	Geraamd	Gerealiseerd	
Bouw- & woonrijp maken	€ 80	€ -	↓
Plankosten	€ 80	€ 40	↓
Overige kosten	€ 310	€ -	↓
Kosten	€ 470	€ 40	↓
Woningbouw	€ -	€ -	NVT
Bedrijventerrein	€ -	€ -	NVT
Overige opbrengsten	€ -	€ -	NVT
Opbrengsten	€ -	€ -	NVT

	Geraamd	Gerealiseerd	
Woningbouw	0	0	NVT
Bedrijventerrein	0 m ²	0 m ²	NVT
Overige opbrengsten	0 m ²	0 m ²	NVT

In 2023 is de CPO-groep bezig geweest met het uitwerken van hun plan.

Prognose

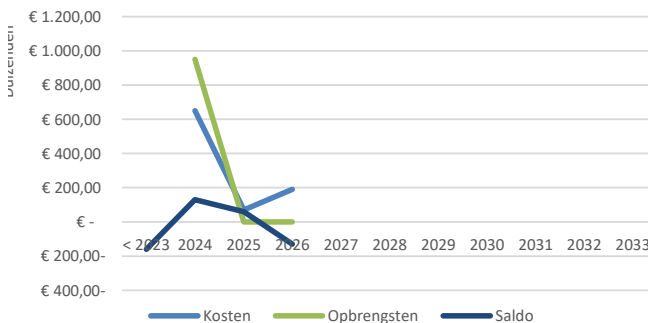
Prognose uitgifte woningbouw

	2024	2025	2026	2027	> 2028	Totaal
Totaal	16	0	0	0	0	16

x 1000	31-12-2022	31-12-2023
Boekwaarde	€ 130	€ 160
Nog te realiseren kosten	€ 760	€ 920
Nog te realiseren opbrengsten	€ 950	€ 950
Saldo op eindwaarde	€ 60	€ 130
Saldo op startwaarde	€ 60	€ 120

Verloop grondexploitatie

x 1000	< 2023	2024	2025	2026	2027	> 2028
Kosten	€ 170	€ 650	€ 70	€ 190		
Opbrengsten	€ -	€ 950	€ -	€ -		
Saldo	€ 160	€ 130	€ 60	€ 130		

In 2024 zal de procedure voor het besluit omgevingsplanactiviteit (BOPA) uitgevoerd worden en zal de grond uitgegeven worden. Bij het einde van het project zal er naar verwachting een klein negatief resultaat zijn. Hiervoor is een verliesvoorziening getroffen ten laste van de algemene reserve van het grondbedrijf.

Monitor fysieke projecten												
1 maart 2024												
Project	Project-parameters (actueel)				Projectaansturing		Ontwerpverantwoordelijkheid(G)emeente, (O)pdrachtnemer	Datum raad krediet uitvoering	FASERING			Toelichting afwijkingen en opmerkingen
	Geld	Risico's	Organisatie	Tijd	Bestuurlijk opdrachtgever	Naam ambtelijk opdrachtgever			Ontwerp	Bestek	Aanbesteding	
Het nieuwe Theater aan de Parade					Van der Geld	De Laat	G	3-7-2018				Op 28 februari 2023 heeft de raad ingestemd met het beschikbaar stellen van een aanvullend investeringskrediet (ten laste van het structuurfonds) van € 0,9 miljoen voor de verdere afronding van de realisatie van het project. Op 1 maart is het theater officieel geopend. Momenteel worden de laatste restpunten afgehandeld. Sommige zaken worden pas uitgevoerd in de programmaloze periode in de zomer, om overlast te voorkomen. Het streven is om zo snel als mogelijk te komen tot een finale financiële afronding van het project. De verwachting is dat deze eind 2e kwartaal 2024 bereikt zal worden. Op dit moment is er geen aanleiding om te veronderstellen dat de door de raad toegekende € 0,9 miljoen voor afronding van het project onvoldoende zal zijn. Het project ligt op koers om het project binnen de door de raad vastgestelde financiële kaders af te ronden.
Reconstructie Sluis 0					Geers (Ralph)	De Vries	O	13-11-2018				De bouwteamfase Sluis 0 is afgerond. Tijdens de onderhandelingen, om te komen tot een aanbieding voor de realisatie, is duidelijk geworden dat de uiteindelijke aanbidding uitkomt op een bedrag tussen de 15,2 en 15,7 miljoen Euro. Dit is ruim boven het geraamde budgetplafond van 8,06 miljoen Euro. Opdrachtgever en opdrachtnemer zijn tot de gezamenlijke conclusie gekomen dat het project in haar huidige scope niet binnen het beschikbaar gestelde budget te realiseren is. Hierdoor is het niet mogelijk een uitvoeringsovereenkomst te tekenen met de aannemer. De Raad is hierover geïnformeerd middels een RIB en omwonenden middels een bewonersbrief. Het bedieningswerk van de huidige sluis is in slechte staat. De sluis wordt daarom niet meer geschat. De juridische afronding van de bouwteamfase met de aannemerscombinatie duurt door diverse factoren langer dan verwacht. We verwachten in de eerste helft van 2024 een voorstel aan de raad voor te leggen.
Nieuwbouw Weener XL					Van der Sloot	Van het Erve	G	7-5-2019				De nieuwbouw van WXL is 31 mei jl. opgeleverd. De verhuizing heeft in drie weken tijd in de periode juni-juli plaatsgevonden. De werkzaamheden in de openbare ruimte aan de Oude Vlijmenseweg zijn begin juli afgerond. Inmiddels zijn alle activiteiten van WeenerXL verhuisd naar de nieuwe locatie. Op 7 oktober heeft de officiële opening en opendag plaats gevonden. Begin 2024 wordt het project financieel binnen budget afgerond.
Nieuwbouw Campus aan De Lanen					Vermin	Raemaekers	O	14-11-2017 01-03-2021				het project is financieel afgerond. Er zijn geen tekorten. Het project wordt van de monitor gehaald.
Vervangende nieuwbouw KC Oosterplas					Vermin	Raemaekers	O	10-11-2015 13-11-2018 01-03-2021				het project is financieel afgerond. Er zijn geen tekorten. Het project wordt van de monitor gehaald.
Kruihuis (vesting- en watermuseum)					Van der Sloot	De Laat	G	7-4-2020 01-03-2021				Overeenkomstig de bouwplanning is het project in november 2023 opgeleverd, met uitzondering van de toegangsbrug. Deze zal na realisatie van het separate project "buitenruimte Kruihuis, als onderdeel van het Zuid-Willemspark" geplaatst worden in maart 2024. Financiële afrekening volgt Q2-2024. In januari 2024 is de eerder met de Kring Vrinden overeengekomen huurovereenkomst voor Kruihuis en Geweermakershuisje, gericht op de exploitatie van een vesting- en watermuseum, ingegaan.
Erfgoedhuisvesting, erfgoedwerkplaats in Groot Tuighuis					Van der Sloot	De Laat	O	26-9-2-22				Bouwteamsamenwerking gestart met aannemer Nico de Bont, gericht op de verkrijging van een Technisch Ontwerp, waarbij vooraf een budgetplafond is overeengekomen. De bouwteamfase is afgerond en met de aannemer is tot prijsovereenstemming gekomen voor de realisatie. Met de verbouwing is begin september 2022 gestart. Hoofdbouw van het Groot Tuighuis is opgeleverd en in september weer in gebruik genomen door de afdeling Erfgoed. De aanbouw van het Groot Tuighuis leveren we begin december op. Project is dan afgerond. Voor de toekomstige huisvesting van de archiefbewaarplaats, zoals deze nu nog op de Bloemenkamp is gevestigd, zijn we een variantenonderzoek gestart. Dit onderzoek ronden we, met een kleine vertraging t.o.v. de vorige rapportage, in 2023 af. Daarna vindt besluitvorming plaats.
Huisvesting HUIS73					Van der Geld	Martinali	G	13-7-2021				Het Technisch Ontwerp is in januari afgerond. Momenteel vinden de aanbestedingen van de aannemer, installateur en interieurbouwer plaats. Het project verloopt conform uitgangspunten besluitvorming. De bibliotheek is verhuisd naar de tijdelijke locatie aan de Hekellaan en de kantoren van Huis73 zijn verhuisd naaar een tijdelijke locatie aan de Spinhuiswal. De omgevingsvergunning is gepubliceerd en Welstand is akkoord met de plannen. We zijn nog in gesprek met de belastingdienst m.b.t. de definitieve btw-afspraken. Eventuele btw consequenties van een minder gunstige uitspraak van de belastingdienst kunnen leiden tot een tekort in het investeringskrediet.

LEGENDA				
Geld	binnen toegestaan budget of vastgesteld krediet	prognose boven toegestaan krediet, maar waarschijnlijk met maatregelen op te lossen (voorgestelde oplossing vermelden)	meer dan 5% of € 100.000 niet meer in te halen overschrijding t.o.v. krediet/budget	voortgang fasering
Risico's	vormt geen bedreiging voor het project	vormt bedreiging voor project, maar kan mogelijk worden bijgestuurd (voorgestelde oplossing vermelden)	vormt grote bedreiging voor project	
Organisatie	project loopt volgens plan of beter	project vergt mogelijk maatregelen (voorgestelde maatregelen vermelden)	project wijkt opvallend negatief af	
Tijd	realisatie op schema	realisatie niet op schema maar prognose waarschijnlijk op schema: (voorgestelde maatregelen inhaalslag vermelden)	realisatie niet op schema en prognose niet op schema: niet meer in te halen	

Contact

Ervaart u op deze website een toegankelijkheidsprobleem? Of heeft u een vraag of opmerking over toegankelijkheid? Neem dan contact met ons op via e-mailadres concernfinancien@s-hertogenbosch.nl.

- Binnen 5 werkdagen krijgt u een ontvangstbevestiging.
- We informeren u over de voortgang en de uitkomst.
- Binnen 3 weken is uw verzoek afgehandeld.

Handhavingsprocedure

Bent u niet tevreden met de manier waarop uw klacht is behandeld? Of hebben we niet op tijd gereageerd? Dan kunt u contact opnemen met de [De Ombudscommissie van de gemeente 's-Hertogenbosch](#).